Fontes Historiae Hungarorum 2.

Fedinec Csilla

Iratok a Kárpátaljai Magyarság Történetéhez 1918-1944

Törvények, rendeletek, kisebbségi programok, nyilatkozatok

Sorozatszerkesztő:
Varga Sándor

Lektorálta:
Bárdi Nándor

Fórum Intézet - Lilium Aurum. Dunaszerdahely , 2001

A kötet a Fórum Kisebbségkutató Intézet és a
Teleki László Intézet közös kutatási-könyvkiadási
programja keretében készült.

A kötet létrejöttét a Magyar Köztársaság Oktatási
Minisztériumának
NKFP „Nemzeti identitás és kulturális külpolitika”
alapprogramja
és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
támogatta.

A kötet megjelenését a Szlovák Köztársaság
Kulturális Minisztériuma támogatta.

Kniha vyšla s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

TARTALOM

BEVEZETÉS

IRATOK

ÉLETRAJZOK

IRODALOMJEGYZÉK
Kárpátalja 1918-1944

FÜGGELÉK
Kárpátaljai magyar nyelvű könyvtermés, 1918-1944

BEVEZETÉS

A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944[1] összeállítása közben kezembe került dokumentumok válogatása került be e kötetbe abból a megfontolásból, hogy részben ismeretlen, részben nehezen hozzáférhető szövegekről van szó, melyeknek alapvető jelentősége van a régió történetének kutatásában. A hozzáférés biztosítása mellett az a szándék is közrejátszott, hogy a vonatkozó szakirodalom egy részében állandósul az az ún. történeti szájhagyomány jelensége, aminek lényege, hogy végig nem olvasott, eredeti szövegében nem ismert, csak kiragadott mondatokat vándoroltatnak a szerzők, következtetéseket részinformációkból vonnak le. Könnyen bizonyítható ez, ha szigorúan utánanézünk a hivatkozásoknak, illetve annak, hogy az egyes kérdésekben megnyilatkozók mondanak-e újat egymáshoz képest. Más részről magyarországi szerzőknél sok esetben Kárpátalja mindössze néhány mondat magyarországi vagy nemzetközi vonatkozásban, a kárpátaljai vagy a kárpátaljai nem magyar nézet elmellőzésével. Az ukrán történetírás ugyanezt a kérdést kárpátaljai és ukrán szemmel nézi, valamint szlovák forrásokat is használ, magyarul azonban a szerzők alig tudnak.

Miért tekinthető ez a kárpátaljai magyarságra vonatkozó iratgyűjteménynek? Pusztán a tartalomjegyzékből nem derül ki egyértelműen. A nemzetközi határozatok, valamint a törvények és rendeletek a közjogi helyzetet tisztázzák, a nevében is magyar szervezetekre vonatkozó iratok pedig a sajátos magyar élet megnyilvánulásainak kereteibe engednek betekintést. A kiválasztott dokumentumok egy jó része viszont az autonómia ügyére vonatkozik, ami kétségtelenül az időszak egyik legfőbb kérdése, de nyilvánvalóan a ruszinok (kárpátoroszok, ukránok) autonómiájáról szól a történet. Kárpátalja azonban nem fogható fel csak egy nemzet, nemzetiség ügyeként. Nem lehet úgy magyarságtörténetet sem írni, hogy azt nem vonatkoztatjuk a többségi lakosság életeseményeire, amelyek többek között az indokot, a hátteret, a lehetőségeket és azok korlátait adják. A válogatás mondható szubjektívnek, de a további bővítés szándékával, lehetőségével. A regesztum szóhasználata igazodik az irat eredeti címéhez, nyelvezetéhez.

A kötet végén az adott időszakra vonatkozó szakirodalom jegyzéke, függelékben az ez időben Kárpátalján megjelent magyar nyelvű önálló kiadványok bibliográfiája található, illetve azoknak a helyi, vagy a régióhoz kapcsolódó tevékenységet folytató személyiségeknek az életrajzi bemutatása, akik a kötetben valamilyen módon szerepelnek.[2] A kérdőjelek tisztázása további hosszadalmas munkát kíván. Egyébként jelzés értékű, hogy a magyar politikusokról, közéleti emberekről tudjuk a legkevesebbet.

*

1918. december 1-jével felállított, Budapest székhelyű kormánybiztosság Szabó Oreszt vezetésével kapta feladatul „a magyarországi rutén nemzet" önrendelkezési joga gyakorlásának előkészítését a Máramaros, Ugocsa, Bereg, Ung, Zemplén, Sáros, Szepes és Abaúj-Torna vármegyékre keretében. A ruszinság lojális képviselőivel való egyeztetés után[3] december 25-én az Országos Törvénytárban kihirdették a december 21-én kelt X. Néptörvényt „a Magyarországon élő ruszin (ruthén) nem-

zet autonómiájáról".[4] A központ Munkács, a kormányzati szervek a törvény életbe léptetése után a Budapesten székelő ruszka krajnai minisztérium, illetve a helyi kormányzóság. A ruszka krajnai ügyek minisztere Szabó Oreszt, a kinevezett kormányzó Avgusztin Stefán.[5]

A tanácsköztársaság idején megyei direktóriumok alakultak: beregi (központja: Beregszász), ugocsai (Nagyszőlős), máramarosi (Huszt) és ungi (Csap). Szinte minden településnek volt helyi direktóriuma. Ruszka Krajna népbiztosa március 24-től Avgusztin Stefán lett, aki munkácsi képviselőjének nevezte meg Kaminszki József ügyvédet. Április 29-re a csehszlovák és a román katonai megszállás a régióban véget vetett a tanácshatalomnak (40 napig állt fenn, március 21-től).[6] A tanácsköztársaság június 23-án elfogadott alkotmánya még kitért arra, hogy a „ruszin többségű magyarországi összefüggő kerületeket" „ruszin nemzeti kerületeknek ismeri el" (87. §).[7]

1918. november 8-án Kőrösmezőn a település és a környező falvak lakói határozatot hoztak a Huculföld Ukrajnához csatolásáról. December 22-én azonban a magyar katonaság bevonult Kőrösmezőre. A Néptanács tagjai a hegyekbe menekültek, majd a január 7-ről 8-ra virradó éjjel felkelést szerveztek Kőrösmezőn. Január 13–17. között fegyverrel elfoglalták a Rahói járást. A továbbnyomulást a román hadsereg állította meg. Május elején, amikor a román hadsereg megindult Rahó irányába, a Hucul Néptanács harc nélkül feladta az addig ellenőrzött területet.[8]

1918. január 18-án megnyíló párizsi békekonferenciára a csehszlovák kormányt képviselő E. Beneš és K. Kramař – mind a magyar, mind az ukrán irányzatot, de tulajdonképpen a kárpátaljaiakat általában kirekesztve – a ruszinok képviseletére Gregory Zhatkovych-ot és Julij Gardosh-t, az Amerikai Ruszin Néptanács küldötteit és Anton Beszkidet, az Eperjesi Ruszin Tanács elnökét hívta meg. Mindhárman február 13-án érkeztek a helyszínre, ahol Közös Bizottságot alakítottak a ruszin érdekeknek a békekonferencián való képviseletére, a csehszlovák kormánnyal való tárgyalásokra. Március 12-én a párizsi békekonferencián jóváhagyólag vették tudomásul a csehszlovák követeléseket, többek között Kárpátaljára vonatkozóan.

1919. május 8-án a már csehszlovák megszállás alatt levő Ungváron az eperjesi, az ungvári és a huszti ruszin tanácsok Avgusztin Volosin elnökletével tartott közös gyűlésükön megalakították a Központi Orosz (Ruszin) Nemzeti Tanácsot elnök: Anton Beszkid. A Tanács kimondta a Csehszlovákiához való „önkéntes" csatlakozást.

Július 29-én ugyanitt megkezdődött a tárgyalás T. G. Masaryk köztársasági elnök, Antonín Švehla belügyminiszter, valamint Gregory Zhatkovych részvételével a ruszin autonóm terület igazgatásának megszervezéséről. Ugyanezen a napon a csehszlovák kormány megbízásából Ungvárra érkezett J. Breicha azzal a feladattal, hogy megszervezze a polgári közigazgatást. Augusztus 20-tól hivatalosan a ruszin terület polgári igazgatásának vezetője lett (1920. április 26-ig).

1919. szeptember 10-én Saint-Germain-en-Laye- szerződés[9] értelmében a régió (Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék nagyobb része) Podkarpatszka Rusz néven a Csehszlovák Köztársaság fennhatósága alá került. Október 3-án a belügyminisztérium rendeletben közölte, hogy Podkarpatszka Ruszban a legfőbb hatalom a katonai parancsnok (E. Hennoque) kezében van, illetve meghatározta a polgári közigazgatás vezetője (J. Breicha) pontos jogkörét. November 8-án E. Hennoque és J. Breicha aláírásával megjelent az Általános szabályzat (Generalny Statutum) Podkarpatszka Rusz megszervezéséről és közigazgatásáról.[10]

November 10-én Csehszlovákia ratifikálta a saint-germaini szerződést, s ugyanezen a napon kinevezték Podkarpatszka Rusz Autonóm Direktóriumát; elnöke: Gre-

gory Zhatkovych. A direktóriumhoz 6 osztály tartozott: 1. elnöki és határon túli, 2. művelődési és iskolaügyi, 3. vallási, ipari és kereskedelmi, 4. igazságszolgáltatási, földművelésügyi és élelmiszerellátási, 5. belügyi, 6. pénzügyi. A közigazgatási beosztás szerint a terület 4 zsupából állt: Ungvári – hozzá tartozott az Ungvári, Perecsenyi, Szerednyei, Nagybereznai járás, Munkácsi – Munkácsi, Dolhai, Szolyvai, Oroszvégi, Alsóvereckei, Volóci járás, Beregszászi – Beregszászi, Huszti, Ilosvai, Kaszonyi, Nagyszőlősi járás és Máramarosi zsupa – Rahói, Nagybocskói, Técsői, Taracközi járás.

Zhatkovych és a direktórium azonban gyakorlatilag tehetetlennek bizonyult. Február 19-én a direktórium lemondott.

Április 26-án elfogadták a Generalny Statutum módosítására vonatkozó 356. sz. kormányrendeletet. Ennek értelmében J. Breichát, a polgári közigazgatás vezetőjét felmentették tisztségéből, május 5-én pedig T. G. Masaryk köztársasági elnök Zhatkovych-ot Podkarpatszka Rusz kormányzójának nevezte ki ideiglenes jelleggel. Az alkormányzó a cseh Petr Ehrenfeld lett. Zhatkovych-nak azonban továbbra sem sikerült előbbre jutnia a kormánnyal folytatott tárgyalásokban, ezért 1921. március 17-én lemondott.[11] Búcsúja apropóján – visszautazott az Egyesült Államokba – július 26-án Kaminszki József, a Podkarpatszka Ruszi Földműves Szövetség ügyvezetője felszólította a többi pártot, hogy alakítsanak egységes frontot, lépjenek koalícióba az autonómia megvalósítása, a ruszin határkérdés megoldása, a nyelvről, az államjogi orientációról folytatott viták rendezése érdekében.

Zhatkovych távozása után közel két és féléves időszak következett, amikor nem neveztek ki új kormányzót, Ehrenfeld alkormányzói minőségben intézte az ügyeket.

A közigazgatás tekintetében a fontosabb változás, hogy 1921. október 15-től életbe lépett a belügyminiszter augusztus 26-án kelt rendelete, melynek értelmében Podkarpatszka Rusz három részre (zsupára) tagolódott: 1. Ungi zsupa, székhely: Ungvár (Ungvári, Perecsenyi, Nagybereznai, Szerednyei járások, Ungvár város), 2. Beregi zsupa, székhely: Munkács (Munkácsi, Latorcai, Alsóvereckei, Szolyvai, Felvidéki, Mezőkaszonyi, Tiszaháti járások, Munkács és Beregszász város), 3. Máramarosi zsupa, székhely: Huszt (ideiglenesen azonban Nagyszőlős, amíg Huszton be nem fejeződött a hivatali negyed építése) (Huszti, Técsői, Taracközi, Nagybocskói, Rahói, Dolhai, Ökörmezői, Nagyszőlősi járások). 1923. január 31-évl a Mezőkaszonyi járás megszűnt, Mezőkaszony, Hetyen, Beregsom, Zápszony, Kisharangláb a Beregszászi; Kis- és Nagydobrony az Ungvári; Bátyu, Barkaszó, Bótrágy, Szernye, Csongor, Rafajnaújfalu a Munkácsi járáshoz került. Az 1923. június 7-én kelt 113. sz. kormányrendelet szabályozta Kárpátalján a közigazgatási hatóságok működését, illetékességét, az augusztus 7-i 171. sz. kormányrendelet (kihirdetve augusztus 18-án) pedig a kárpátaljai települések jogviszonyát (kiterjesztette a szlovenszkói községi választásokról szóló 1919. január 31-én kelt 75. sz. törvény hatályát). Ungvár és Munkács rendezett tanácsú városok maradtak, Beregszászt viszont nagyközséggé fokozták le.

Az ideiglenes helyzet feloldására a Köztársasági Agrárpárt, a Földműves Szövetség, a Munkapárt, az Autonóm Földműves Párt és a Néppárt a cseh Agrárpárttal kötött megállapodás alapján egységes földműves pártba tömörült. A Kárpátorosz Köztársasági Földműves Párt elnökévé Kaminszki Józsefet választották meg. A párt tárgyalásokat kezdeményezett Antonín Švehla miniszterelnökkel, aminek eredményeképpen 1923. november 18-án Podkarpatszka Rusz új kormányzójává nevezték ki a párt vezetőségének egyik tagját, Anton Beszkidet. Az alkormányzó a cseh Antonín Rozsypal miniszteri tanácsos lett.

A konszenzus megszületése után az azt tető alá hozó Kárpátorosz Köztársasági Földműves Párt szinte azonnal meghasonlott. A tagság egy része úgy döntött, hogy belép a Csehszlovák Köztársasági Földműves (Agrár) Pártba, s a továbbiakban annak podkarpatszka ruszi tagozataként fognak tovább működni. Az ellenzék – a volt Ruszinszkói Földműves Szövetség (Kaminszki-párt) és Autonóm Ruszin Földműves Párt (Mocskos-párt) tagjai – megalakították az Autonóm Földműves Szövetséget, melynek legfőbb programpontja az autonómia követelése volt. A párt elnökévé Iván Mocskost, ügyvezetőjévé Iván Kurtyákot választották. A politikai főtitkár Bródy András lett.

1926. június 4-én megszületett a 84. sz. kormányrendelet, amely kimondta a három ruszinszkói zsupa (ungi, beregi, máramarosi) összevonását. Július 1-jei hatállyal Podkarpatszka Rusz „nagyzsupa" lett Munkács székhellyel. A helyi igazgatási szervek működését a 1926. július 2-án kelt 106. sz. kormányrendelet szabályozta.

1928. július 1-jén Csehszlovákiában életbe lépett a közigazgatási reformtörvény (1927. július 14., 125. sz.).[12] Podkarpatszka Rusz a köztársaság többi területeinek mintájára szervezett tartomány, a székhely Ungvár. Az egységes közigazgatás kétszintes: tartományi (országos) és járási hivatalok végzik az ügyintézést.[13] Kárpátalján viszont az 1927. július 15-i 103. sz. kormányrendelet értelmében az országos elnök mellett továbbra is van kormányzó.[14]

Az Országos Hivatal elnökét 1928. augusztus 1-jével nevezték ki Antonín Rozsypal addigi alkormányzó személyében, aki 1937. január 1-jei nyugdíjazásáig maradt állásban. Ezután a tisztséget nem töltötték be ismét csak az autonómia oly sokszor emlegetett „közelgő bevezetése" miatt. Az elnöki teendőket ettől kezdve Jaroslav Meznik addigi országos alelnök látta el az új fordulatig.

1933. június 15-én meghalt Anton Beszkid, Kárpátalja kormányzója, s ezzel újra kormányzóválság állt be. Csak 1935. februárjában nevezték ki Konstantin Hrabár személyében Kárpátalja (harmadik) kormányzóját. 1937. június 26-án a parlament megszavazta a kormányzói jogkört szabályozó 172. sz. törvényt, amely október 8-án lépett életbe. Beneš köztársasági elnök ezt a lépést az autonómia „első fázisának" nevezte.[15]

1938 szeptemberében Kárpátalján új lendületet vett az ukrán szervezkedés. Létrejött az Ukrán Népi Védegylet, illetve megalakult az Első Ukrán Központi Nemzeti Tanács. A komáromi tárgyalások megkezdése előtti napon, október 8-án ez a tanács és a Központi Orosz Nemzeti Tanács megalakította Podkarpatszka Rusz Nemzeti Tanácsát, amely első memorandumában kinyilatkoztatta, hogy magát az önrendelkezéssel és önkormányzattal bíró összes ruszin terület egyetlen törvényes képviselőjének tartja, s küldöttséget menesztett Prágába, hogy tárgyaljon az autonóm kormány megalakításáról. Másnap Jan Syrový miniszterelnök lemondatta Hrabár kormányzót, helyébe Iván Párkányit nevezte ki. Október 11-én a cseh-szlovák minisztertanács beleegyezését adta a podkarpatszka ruszi autonóm kormány kinevezéséhez. Az autonóm kormány hivatalos neve ekkor: Podkarpatszka Rusz Minisztertanácsa. Miniszterelnök: Bródy András (az Autonóm Földműves Szövetség elnöke). Október 26-án Bródyt hazaárulás vádjával letartóztatták, Syrový Avgusztin Volosint nevezte meg az új miniszterelnöknek. Volosin kijelentette, hogy ragaszkodik az Első Központi Ukrán Nemzeti Tanács határozata értelmében Kárpáti Ukrajna etnográfiai integritásához, a néprajzi határokhoz, elutasítja a népszavazást. J. Tiso oldalán személyesen jelen volt november 2-án a bécsi Belvedere-kastélyban, ahol kihirdették a tengelyhatalmak döntőbírósági határozatát. Podkarpatszka Rusz területéből

1523 km¸ (az országrész 21,1 százaléka) Magyarországhoz került. Volosin kárpátukrán államát, melynek új központja Huszt lett, a hitleri Németország konzuli képviselet fenntartásával ismerte el.[16] A gyakorlati jelentőségtől megfosztva, 1938. november 22-én Prágában jóváhagyták a Podkarpatszka Rusz autonómiájáról szóló alkotmánytörvényt. A törvénytárban december 16-án 328. számmal hirdették ki.[17]

Magyarország mindent megtett Kárpátalja egészének visszaszerzése érdekében.[18] 1938 őszén Kozma Miklós irányításával diverziót szerveztek az ún. „Rongyos Gárda" bevetésével, melynek tagjai között számos nyilas is volt.[19] Bár az akciót hivatalosan leállították, a határincidensek továbbra is folytatódtak.[20] A beavatkozásra március 13. és március 20. között került sor.[21]

Az 1938. évi területrendezés eredményeként közigazgatásilag az Ungvári (és a Nagykaposi) járás(oka)t az Ungvár székhelyű Ung vármegyéhez, a Beregszászi, Munkácsi, Tiszaújlaki (és Vásárosnaményi) járásokat a Beregszász székhelyű Bereg és Ugocsa egyesített vármegyékhez csatolták.[22]

Az 1939. évi területrendezéskor Bereg és Ugocsa vármegyéket kettéválasztották, a Beregszász székhelyű Bereg vármegye a Beregszászi, Munkácsi (és Vásárosnaményi) járásokat, a Nagyszőlős székhelyű Ugocsa vármegye a Nagyszőlősi (és Halmi) járás(oka)t, valamint a Máramarossziget székhelyű Máramaros vármegye a Técsői (Aknasuhatagi, Dragormérfalvi, Felsővisói és Máramarosszigeti) járás(oka)t foglalta magába.[23]

A ruszinlakta területeket a vármegyerendszertől elkülönülő közigazgatási terület, az Ungvár székhelyű Kárpátaljai Kormányzóság egyesítette. Külön érdekessége ennek a területnek, hogy nem voltak mindenütt szabályosan meghúzott határok, éspedig amiatt, hogy egy-egy település két-két közigazgatási területhez is tartozhatott.[24]

A kormányzóság három kirendeltségre oszlott: ungi Ungvár székhellyel (Ungvidéki, Perecsenyi, Nagybereznai, Szobránci járások), beregi Munkács székhellyel (Munkácsvidéki, Ilosvai, Szolyvai járások), máramarosi Huszt székhellyel (Nagyszőlősi, Huszti, Ökörmezői, Técsői, Rahói járások).[25] 1940-ben a máramarosi kirendeltség Técsői járásának neve Taracvölgyire változott (székhelye Técső). Megszűnt a Nagyszőlősi járás, a községek részben a Husztihoz, a beregi kirendeltség Ilosvai járásához, illetve Ugocsa vármegyéhez kerültek.[26] A terület élén továbbra is kormányzó állt: Marina Gyula ideiglenes megbízatással (1939.V.20-tól 1939.VII.7-ig),[27] majd Perényi Zsigmond (1939.VII.7-től 1940.IX.2-ig), Kozma Miklós (1940.IX.12-től 1941.XII.7-ig), Tomcsányi Vilmos Pál (1942.I.5-től 1944.IV.5-ig), végül az 1944-es hadműveleti területen Vincze András altábornagy (1944.X.15-ig).

Az időszak hosszasan vajúdó autonómia-tervezete Teleki Pál nevéhez fűződik: 1939. március 18-tól, amikor a miniszterelnök hivatalában a kérdésről az első értekezletet tartotta, 1940. augusztus 5-ig, amikor visszavonta a parlament elé terjesztett törvényjavaslatot a Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról. Ezzel a kérdés véglegesen a süllyesztőbe került. A közigazgatást a 6.200/1939-es M. E. rendelet szabályozta.[28]

Az autonómia ügy kétségtelenül a fent vizsgált időszak egyik legfőbb kérdése, de nyilvánvalóan a ruszinok (kárpátoroszok, ukránok) autonómiájáról szól a történet. Kárpátalja azonban nem fogható fel csak egy nemzet, nemzetiség ügyeként. Nem lehet úgy magyarságtörténetet sem írni, hogy azt nem vonatkoztatjuk a többségi lakosság életeseményeire, amelyek többek között az indokot, a hátteret, a lehetőségeket és azok korlátait adják. A podkarpatszka ruszi időszak magyar politizálásának egyik kulcskérdése volt az autonómiához való viszonyulás. A testvéri, ősla-

kos érzést, összefogást hangoztató kárpátaljai magyar politikusok, magyarországi politikai erők burkolt támogatásával, folytatták az a politikát, amely a ruszin nemzeti gondolatot és a ruszinoknak megígért, de kárpátaljai, tehát az itt élő magyaroknak is szóló autonómia ügyét igyekeztek képviselni, még úgy is, hogy nem felvidéki magyarságban, hanem kárpátaljai magyarságban gondolkodtak.

Sajátos visszahatás erre az időszakra, s ezekre a történésekre az autonómia kérdésének kezelése 1938–1939 után. A határok az „anyaország" és a „részek" között szavakban sem tűntek el. Például az egységes Magyarországban az 1944-re kiadott Máriapócsi naptár a következő régiókra osztotta az országot: 1. Anyaország, 2. Felvidék (ide tartozónak fogta fel Kárpátalját is), 3. Erdély.[29]

A sajtóban széles körben jelentek meg azok az írások – főleg 1939-ben –, melyek szöges ellentétben vannak az addig – a sorsközösségben – egyenrangúnak, autonómiára méltónak tartott ruszinok addigi megítélésével. Közös rendezési elve ezeknek az írásoknak, hogy a „nyomorban és műveletlenségben" élő nép számára – amely szélsőséges meghatározások szerint „nem tekinthető másnak, mint ruszinul beszélő és görög katholikus hitet valló magyarnak", vagy „hungaroid-katolikus-szláv ötvözet"-nek – elegendő az 1868-as nemzetiségi törvényben leírtak valóra váltása, vagy „ha már mindenáron autonómiában akarjuk látni", akkor elő kell venni az 1918:X. Néptörvényt. A többség kulturális autonómiában gondolkodott, a lényeg, hogy az ne bontsa meg „a magyar korona ezeréves integritását". A határok tekintetében is előjött az a gondolat, hogy a vármegyerendszert lehetőleg meg kell tartani. Illés József országgyűlési képviselő megfogalmazásában „nem a magyarság felé szükségesek az autonómia kiépített sáncai […] mint inkább az idegen érdekek által erősen kihangsúlyozott testvériség szeparatisztikus kísérleteivel szemben". Imrédy Béla még miniszterelnökként 1938. szeptemberében, a határrendezések előtt tárgyalt Bródy Andrással, amire később így emlékezett vissza: „felvetette a kérdést, hogy hajlandók vagyunk-e Kárpátalja csatlakozása esetén bizonyos autonómiát adni? Akkoriban azt a kijelentést tettem előtte, hogy igen, azonban akkor sem precizíroztuk a dolgot, hanem igyekeztünk inkább homályban tartani, de mondom, határozottan elhangzott az az ígéret, hogy autonómiát adunk nekik. Hozzá kell azonban tennem, hogy ez természetesen attól feltételezetten történt, hogy önkéntes csatlakozás lesz, tehát egy ilyen elfoglalásszerű csatlakozás, ami szerintem lényegesen változtat a helyzeten és a korábbi ígéretek alól erkölcsileg minket tulajdonképpen fel is ment."[30] Az 1939-ben az első kárpátaljai kormánybiztosnak kinevezett Perényi Zsigmond szerint is: „igaz, hogy biztattuk őket autonómiával és csináltunk tervezeteket is, de ezt a csehekkel szemben csináltuk".[31]

Teleki miniszterelnök szerint „a mi segítségünkkel jöttek létre és részben itt is szerkesztődtek – magunk között vagyunk, ma már beszélhetünk róla – azok az autonómia-javaslatok és követelések, amelyekkel Kárpátaljának, Ruszinszkónak népe Csehszlovákiával szemben előállott", ám éppen ezért erkölcsi felelősséggel is jár a kérdés végleges megoldása.[32] Ebben azonban azok a politikusok sem támogatták, akik a 20-30-as években a kérdés exponensei voltak.

Kárpátalja nehezen kezelhető ügy lett a magyar kormány számára. A helybeli lakosság körében visszatetszést keltett az életszínvonal nyilvánvaló romlása, a liberális csehszlovák demokráciához képest a véleményszabadságot sokkal inkább kordában tartó Horthy-rendszer. Novákovits Béla, Kárpátalja katonai közigazgatásának vezetője már 1939 júniusában figyelmeztette feljebbvalóit: „a lakosságnak a magyar állami eszme szempontjából kedvező hangulata nyugtalanná kezd válni".[33] Fenczik

István, a „fasiszta" szervezetet irányító országgyűlési képviselő is, aki mindvégig lojális maradt a magyar kormányhoz, a miniszterelnökséghez 1939 augusztusában intézett bizalmas levelében a lakosság hangulatának lényeges rosszabbodásáról számolt be. Az okok között többek között felsorolta, hogy „a katonai parancsnokok túlkapásai nagy elhidegülést váltottak ki, mert sok becsületes magyarorosz alaptalan vádak és intrikák áldozatául esett", valamennyi hivatalban „a tisztviselők legnagyobb része az anyaországiakkal lett betöltve", a „görögkeleti vallás" gyakorlása akadályokba ütközik.[34] Hasonló értelemben nyilatkozott számos más, magyar és nem magyar közszereplő. Sérelmes volt az is, hogy nem kaptak komoly szerepet a csehszlovák időszakban vezető szerepet betöltő magyar politikusok, vagy egyfajta skizofrén állapotba kerültek azzal, hogy már nem gondolták komolyan a ruszin autonómiát. Új emberek kerültek pozícióba, olyanok is, akik az 1938–39-es katonai akciók támogatásában kerültek először előtérbe. A „húszéves küzdelemben kivívott" intézmények megszűntek, illetve beolvadtak a hasonló magyarországi intézményekbe, noha a „kárpátaljaiak" a „szlovenszkóiakkal" szemben kialakított egyfajta szuverenitásukat az „anyaország" kötelékében sem kívánták volna feladni, ami azonban nem illett bele az integráns Magyarország képébe. Súlyos tehertételt jelentettek a különböző igazoltató bizottságok és a zsidó kérdés. A zsidóság sorsa Kárpátalján különösen tragikus volt. Egy részüket a németek által megszállt belső ukrajnai területekre szállították, más részüket Németországba deportálták.

Összefoglalásként vessük össze azokat a dokumentumokat, amelyek alapvetően meghatározták Kárpátalja közigazgatási berendezkedését.

1918. évi X. Néptörvény (1918.XII.25.)	*Generalny Statutum (1919.XI.8.)*	*1939. évi 6.200. M. E. rendelet (1939.VII.7.)*
Ruszka Krajna (2. §)	Podkarpatszka Rusz, Ruszinszkó (III/1. pont)	kárpátaljai terület
Ruszin autonómia (1. §); „a nem ruszin nyelvű népesség helyhatósági és kulturális autonómiája biztosíttatik" (9. §)	a kárpátaljai ruszin terület autonómiája (I/1. pont)	ideiglenes rendezés, amíg az önkormányzat kérdését törvény nem rendezi
határok a békekötésig függőben (2. §)	határok a párizsi békekonferencia által megállapítva (II. pont)	1939. évi 14.500. B. M.
a „ruszin (ruthén) nemzetet" „nyelve használatának körében" „teljes önrendelkezési jog illeti meg" (1. §)	hivatalos a „ruszin nyelv" (III/2.); ld. még az 1920. évi 122. sz. nyelvtörvényt, és az 1926. évi 17. sz. végrehajtási rendeletét	„hivatalos nyelve a magyar és a magyar-orosz" (11. §)
kormányzóság (5. §) élén a kormányzóval (7. §)	Ruszin Autonóm Direktórium, élén az ideiglenes adminisztrátorral (IV. pont)	kormányzói biztos (1.§) „vármegyei törvényhatóságokat megillető szabályrendelet-alkotási jogkör"-rel, főispán és tankerületi kir. főigazgató egyszemélyben (2. §)
	Módosítások: 1. 1920. évi 356. sz. kormányrendelet: a direktórium helyett kormányzóság, az adminisztrátor helyett kormányzó; megszűnik a párhuzamos polgári közigazgatási hivatal; 2. az ún. közigazgatási reformtörvénnyel Podkarpatszka Rusz is nagyzsupa, a kormányzóval és hivatalával párhuzamosan megjelenik az ún. országos hivatal; 3. az 1937. évi 172. sz. törvény a kormányzói jogkör kiterjesztéséről: „hatásköre egyelőre a nyelvi, iskolai és felekezeti ügyekben, valamint a helyi közigazgatás ügyeiben"; az országos hivatal döntéseit megfellebbezheti a belügyminisztériumnál	a tisztségviselőkről: a „kinevezés ideiglenes és bármikor visszavonható" (13. §); az a hivatalnok, aki „a jelen rendelet alapján történt kinevezését közvetlenül megelőzőleg Magyarország egyéb területén rendszeresített álláson szolgálatban állott, ezt az állást továbbra is megtartja és a kinevezés tartama alatt öt fizetés nélkül szabadságolni kell" (15. §)

Eközben élt egy másik Kárpátalja is, ami a korabeli sajtót olvasva valóságosabbnak tűnik, mint a mindig igazodó, megrendelt politizálás.

1918 után az államfordulatot – azaz a „prevrat"-ot – a lakosság nehezen tudta elfogadni. Időbe telt, amíg az emberek tudatában ez a tény valóságossá ért. Kezdetben a terület ügyeit direktórium intézte az Egyesült Államokból érkezett ruszin származású ügyvéd, Gregory Zhatkovych vezetésével, akiről megemlékezett Illés Béla is ma már nem emlegetett, de a szovjet időszakban nagy bestsellernek számító *Kárpáti rapszódia* c. regényében. Rövid, néhány hónapos próbálkozás után belátta törekvései kilátástalanságát. Zhatkovych a lemondását egy teaestélyen jelentette be,[35] amely általánosan elfogadott kerete lett a sajtótájékoztatóknak a 20–30-as években Kárpátalján. A búcsú bankett keretében történet a nyár végén, amiről a magyar pártok hivatalos lapja úgy tartotta, hogy ez volt „Ruszinszkó összes ruszinjainak első nagy politikai demonstrációja".[36]

Ettől kezdve Kárpátalját, megszakításokkal, Prágából kinevezett kormányzó irányította, azzal az ígérettel, hogy ez ideiglenes állapot az autonómia bevezetéséig, amire azonban nem került sor. A vidék kimaradt az 1920-as első parlamenti választásokból, mivel a máramarosi rész ekkor még román megszállás alatt volt. 1924 és 1928 között megtörtént a terület „unifikálása", azaz beintegrálása a csehszlovák igazgatási rendszerbe. Az időszakban a magyar pártok (Ruszinszkói Magyar Jogpárt, a Ruszinszkói Őslakosság Autonóm Pártja, az Országos Keresztényszocialista Párt, valamint az Országos Kisgazda, Földmíves és Iparos Párt helyi szervezete, korabeli szóhasználattal „ruszinszkói kerülete") elsősorban a pártszövetség, az állami hivatalvállalás, az adózás, a magyar oktatásügy kérdéseire figyeltek. Problémát okozott, hogy az egykori Ung megyét a csehszlovák közigazgatás megosztotta Kárpátalja és Szlovenszkó között. Versengett egymással az elsőségért, a „fővárosi" státuszért Ungvár és Munkács, illetve Beregszásszal, Nagyszőllőssel együtt a magyar élettérben betöltött központi szerepért. Diskurzusok zajlottak a határkiigazító bizottságok munkájáról, a meginduló kishatárforgalomról, elsősorban Románia irányában.

A 20–30-as évek fordulója, a gazdasági válság időszaka az irredenta mozgalmak megerősödését hozta. Minden törekvés mögött látnunk kell, hogy a csehszlovák időszakban a hivatalos magyar kormányzat a Társadalmi Egyesületek Szövetségének Központján, illetve közvetlenül a miniszterelnökségen és a külügyminisztériumon keresztül juttatott pénzek révén gyakorolt befolyást a Kárpátalján a magyar politizálásra, illetve külön támogatásban részesültek az autonomista ruszin pártok is.[37] Az állandó problémát okozó árvíz 1933-ban öltött katasztrofális méretet, amikor romba döntötte Tiszaújlakot. Az autonómia állandó követelésében az addigi őslakos egység 1938-ra bomlott meg, amikorra megérett a (magyar) nemzeti autonómia gondolata, aminek fő exponense a Magyar Nemzeti Párt volt.

A kultúrával kapcsolatban ma az az elfogadott vélemény, hogy a csehszlovák fennhatóság alatt a helyi magyar közösség önszerveződését elsősorban Kassáról és más szlovákiai városokból irányították.[38] A korabeli napi sajtó azonban arról szól, hogy kárpátaljai társadalmi, kulturális szervezetek, a pártokhoz hasonlóan mindig hangsúlyozták önállóságukat, felemelték szavukat minden beolvasztási törekvés, kívülről (Szlovenszkóból) jövő befolyás ellen. A magyar színjátszásban például 1920 őszén Kiss Árpád és Horváth Kálmán kisvárdai (Magyarország) színigazgatók, akik még a megelőző idényben is átjártak a határon, az ungvári városi tanácsnál jelezték szándékukat az önálló ruszinszkói magyar színi kerület megalakítására, melyhez Ungvár, Munkács, Beregszász és Nagyszőlős tartozna. (Az addigi, azaz „a régi magyar" beosztás szerint Ungvár, Munkács és Nyíregyháza tartozott egy kerületbe.) Az önálló színi kerület a 20-as években zavartalanul fennállt, a 30-as években ös-

szevonták a kelet-szlovenszkóival, ami ellen Kárpátalján folyamatosan tiltakoztak. Már 1926-ban megalakult Ungváron az önálló Ruszinszkói Magyar Színpártoló Egyesület. Szerveztek önálló színi tanfolyamokat, hosszabb-rövidebb ideig létezett önálló színházi lap Színházi Újság, majd Ruszinszkói Színházi Élet címen. A kárpátaljai magyar színtársulat tagjai között igen gyakran találkozunk a magyar fővárosban éppen munkanélküli, ezért ide szerződött színészekkel. Emiatt nyilatkozhatta Kiss Manyi: „Ungvárról indultam el a siker útjára [a csehszlovák időszakban], ezért boldogan térek vissza, ha csak egy napra is szeretett városomba."[39] Vagy az ifj. Latabár Árpád: „[…] örömmel jövök vissza Ungvárra, ahol [a 20-as évek közepén] felfedeztek és hol első sikereimet arattam."[40] Láthatták a kárpátaljai színpadon Beregi Oszkárt, Rózsahegyi Kálmánt, Medgyaszay Vilmát, Fedák Sárit, Mezei Máriát, Tőkés Annát, Somlay Artúrt, Muráti Lilit, Törzs Jenőt, Vaszary Pirit, Dayka Margitot, Lázár Máriát, Perczel Zitát… Az amatőr színjátszók pedig sorra mutatták be helyi szerzők darabjait, amelyek nyomtatásban is napvilágot láttak. Érdekes módon a kortárs sajtóban megjelent tudósítások azt sugallják, hogy az amatőr színjátszás nagyobb társadalmi eseményt jelentett, nagyobb pillanatnyi érdeklődést váltott ki, mint a hivatásos színjátszás folyamatos elismerése. A színtársulatok életben maradását a látogatottság biztosította, amely hullámzó képet mutatott. Az áttöréshez gyakran kellett apellálni a közönség nemzeti érzelmeire, illetve szóvá tenni annak esetleges halványodását. Kisebbségben a kultúra fogyasztása a nemzeti hovatartozás megvallását jelentette.

A kárpátaljai magyar kultúregyesületek sorában a legeredményesebben a 20 év alatt a Mozaik Kultúregyesület, illetve a 30-as években a Podkarpatszka Ruszi Magyar Kultúr Egyesület (PRMKE), a Beregszászi Irodalmi és Színpártoló Egyesület működött. Az irodalmi életről Móricz Zsigmond is azt tartotta: „A szlovenszkói és ruszinszkói irodalmi élet fejlődését egészségesnek találom. Már régebben hirdettem, hogy az irodalom szempontjából a decentralizációnak óriási jelentősége van, s most, hogy Pozsonyban, Kassán, Ungváron és Kolozsváron magyar irodalmi centrumok alakultak, az utódállamok magyar irodalmának kialakulása helyes útra terelődött." „Nagy, nemes és igazi kultúrhivatást teljesít itt a Mozaik, amely előtt kalapot kell emelni minden kultúrembernek. Bár volna minden magyar városnak olyan kulturált, magas fajsúlyú irodalmi testülete, mint Ungváron a Mozaik!"[41] Ezen kívül számos kisebb, nagyobb helyi szervezet szervezte a ma már elképzelhetetlen mennyiségű rendezvényt, klubestet, megemlékezést, felolvasást, népfőiskolát és egyebeket. A magyarság nagy reprezentációja volt minden év elején Beregszászban a Magyar Nemzeti Bál. Tömegeket mozgattak meg az igen népszerű torna/sportegyesületek, melyek kulturális rendezvényeikkel is kitűntek. Eseményszámba ment az FTC, az Újpest, vagy a debreceni labdarúgócsapat vendégjátéka, magyar olimpiai bajnokok bemutató szereplése. Jóval előbb a nevezetes debreceni virágkarneválokná, már 1926-ban virágkarnevált és rózsakirálynő-választást szervezett Ungváron a városi atlétikai klub.

Komoly presztízst jelentett egy-egy településnek, ha volt dalárdája.[42] A kárpátaljai magyar dalárdáknak „országos" – ezzel a megkülönböztetéssel illették a magyar köznyelvben a régió (vagy tartomány, vagy zsupa) egészére kiterjedő eseményeket – szemléje is volt a 30-as években (Nagyszőlősön, Beregszászban, Munkácson, Ungváron került megrendezésre), és volt „gyermek dalos verseny" (Tiszaújlakon, Beregszászban). A 30-as években már tartottak szépségkirálynő-választásokat. 1935-ben a hármashatár közönsége rendezett több ezres felvonulást a

tiszabecsi Rákóczi-emlékoszlophoz, amit a 90-es évek a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség újított fel (a találkozó helye Tiszaújlak határában a helyreállított Turul-emlékmű, amit a 20-as években romboltak le).

Ezzel szemben ott volt a nagy szegénység is. Csehszlovákia legszegényebb tartománya volt ez, noha utólag kiderült, hogy anyagilag jobb világot ért meg a lakosság, mint ami a 40-es évek elején következett. (Ne feledjük azt sem, hogy minden államváltással elúsztak a lakossági megtakarítások, kis vagyonkák is.) Természetesen több mindenből látszik ez. Szembetűnő pl. a könyvkiadás terén. A Csehszlovákiában megjelent több mint kétezer magyar nyelvű könyvnek csak igen kis töredéke esett Kárpátaljára. (Persze ehhez az is hozzátartozik, hogy a vidék az elinduláshoz volt jó; aki nem lokálpatrióta irodalmi hírnevet akart, annak ebből a körből ki kellett lépnie.) Az adott időszakban magyar nyelvű könyveket megjelentető nyomdák szerepelnek kiadóként, eltekintve egy-két magánkiadástól; némely esetben a megjelenés helye és a nyomda telephelye nem egyezik; ilyen esetekben sejthető, hogy nem a nyomda a kiadó, csak bérmunkát végzett. A legjelentősebbnek a maga huszonöt körüli kiadványával a Kálvin Nyomda volt Beregszászban. A nyomda a Kárpátaljai Református Egyház tulajdonát képezte, amely 1922-ben alakult meg, püspöke végig Bertók Béla volt. Az egyházkerületet hivatalosan a Szlovenszkói és Ruszinszkói Egyetemes Református Egyház első törvényhozó zsinata Léván ismerte el 1923-ban, a csehszlovák állam 1932-ben. 1939-ben a magyar hatóságok megszüntették, a tiszántúli egyházkerületbe olvasztották be.

A Csehszlovák Köztársaságban az egyik leghasznosabbnak tartott törvény a könyvtárak szervezésére vonatkozott, melyek alapján a kárpátaljai helyzet is javult.[43] 1935-ben Kárpátalján 592 könyvtár volt, ebből 190 magyar, 421 ruszin (orosz, ukrán), 36 cseh (szlovák), a többi német és román. Ezekben összesen mintegy 100 ezer kötettel tudtak szolgálni.[44] A könyvtárak statisztikái szerint az emberek a magyar szerzők közül elsősorban Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Zilahy, Harsányi, Makkai, Gulácsy műveit keresték.[45] Arról nem tudni, mennyire olvasták volna a helyi szerzőket. Néha olvasni a lapokban panaszkodást arra, hogy az emberek csak kalendáriumokat hajlandók olvasni, ami igénytelen olvasási kultúrára vall.[46] A helyi lapoknak többnyire volt irodalmi rovata, ahol közöltek könyvismertetéseket, s ezek között szerepeltek a kárpátaljai alkotók művei is. A Kárpáti Magyar Hírlapban Kováts Miklós a könyvismertetéseknél 1936-ban elkezdte használni a következő mottót: „Ne feledd: az úri lakás a könyvtárnál kezdődik." Vagy egy könyvkereskedés reklámjában olvassuk: „szép könyvtár nélkül nincsen értékes, úri lakás."[47] 1922-ben megjelent egy kérész életű lap Napsugár címmel a „könnyű fajsúlyú irodalmi termékek" terjesztésére, nem elhanyagolva „a mélyebb és irodalmilag értékesebb műfajok kultiválását sem."[48] Magyarországról írók érkeztek előadókörútra: Szabó Dezső, Karinthy Frigyes, Móricz Zsigmond és mások. Az 1935-ben Budapesten tartott ún. első Kisebbségi Irodalmi Esten (erdélyi, felvidéki és vajdasági résztvevőkkel) Kárpátalját Tamás Mihály képviselte.[49] Komoly esemény volt 1937 végén, amikor erdélyi magyar írók estjeit tartották több kárpátaljai (és szlovenszkói) településen. A vendégek között volt többek között Tamási Áron, Molter Károly, Ligeti Ernő.[50] Az Erdélyi Szépműves Céh köteteiből egy 10 kötetes, a Felvidék számára készült válogatás megvehető, illetve megrendelhető volt a könyvesboltokban, a lapkiadóknál.[51] Az „anyaországban" az 1931. évi könyvnapokra először adták ki külön kötetben „az elszakított országrészek íróinak antológiáját" Koszorú címmel. Kárpátalján (Ungváron, Munkácson, Beregszászban) könyvnapokat 1936-ban,[52] majd

1943-ban rendeztek,[53] amikor az utcai könyvesstandok is megjelentek, illetve az időszakban utoljára 1944. júniusában.[54]

A művészeti élet két döntő eseménye a csehszlovák időszakban, hogy 1921-ben Munkácson létrejött a [Munkácsi] Művészklub [Ruszinszkói Festőművészek Klubja] a festő Virág Gyula[55] vezetésével, illetve 1931-ben Boksay József, Erdélyi Béla, valamint cseh festők (Bedrich Oždian, Jaroslav Kaigl) kezdeményezésére megalakult a Podkarpatszka Ruszi [Kárpátaljai] Képzőművészek Szövetsége. Az utóbbinak hosszú évekig Erdélyi Béla volt az elnöke. Már 1921-től folyamatosan voltak kiállítások. 1922–1923 fordulójának nagy eseményei voltak a Petőfi születésének centenáriuma alkalmából tartott ünnepségek. Kárpatalján azzal is tisztelegtek az esemény előtt –, amelytől Sziklay Ferenc, a magyar pártszövetség kultúrreferense szerint „számítható a szlovenszkói és kárpátaljai magyarság hogy úgy mondjam „kisebbségi" öntudatának, közösségérzetének fogantatása. Ez az első egységes és országos megmozdulás támasztotta fel a lelkekben az országos szervezkedés, a biztos alapokra fektetett kultúrmunka szükségérzetét, az egyesületi jog igénybevételének kívánságát"[56] –, hogy a Ruszinszkói Magyar Hírlap karácsonyi (1922. december 24-i lapszám) melléklete Petőfi egész alakos képe volt, Ijjász Gyula[57] festményének reprodukciója.

Időről-időre kiállítottak Kárpátalján magyarországi festőművészek is, többnyire vásárlási lehetőséggel egybekötve. 1926 és 1933 között Rottmann Mozart dolgozott is itt.[58] Egy magángyűjteményről olvastam: az ungvári Kontratovics Viktornak többek között Lotz Károly, Feszty Árpád, Pólya Károly, Barabás Miklós képei voltak.[59]

Egy 1924-es kiállítás katalógusa sorolja fel a kárpátaljai iparművészeket.[60] Mára szinte a teljes feledésbe merült Egry Ferenc kisgejőci harangöntő neve, akinek műhelye 1793-ban lett alapítva. Egry kisgazda politikus, szenátor is volt hosszú időn keresztül. Harangjai a köztársaság egész területére eljutottak, Magyarországról is számos rendelést kapott. A kiállításokon rendszerint aranyérmet nyert. Keresetéből adományozott pártcélokra, kultúraszolgálatra, megesett, hogy a harangot ingyen adta valamely kárpátaljai egyházközségnek, felekezeti megkülönböztetés nélkül. Ilyen adománya volt többek között a Kavasch Ernő tervezte ungvári evangélikus templomnak 1925-ben, amelynek berendezését ungvári iparosok készítették.[61] Róla, Egry Ferencről, aki a 40-es évek közepéig Kárpátalja talán legnagyobb köztiszteletnek örvendő férfija volt, „váltott egymással verset" az ungvári Ruszinszkói Magyar Hírlap hasábjain Mécs László és Reményik Sándor.[62] Egry nevenapjára negyed századon át minden évben Kisgejőcre zarándokoltak a kárpátaljai magyarok fontos személyiségei.

A fordulat utáni legnagyobb esemény volt a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének megalakulása [újjáalakulása? hivatalos elismerése a magyar hatóságok által?] 1941 nyarán.

1941. május 17. – június 8. között a Művészeti Hetek rendezvénysorozata Hóman Bálint kultuszminiszterrel együtt az irodalom és a művészet kiválóságait személyesen is elhozta Ungvárra. A könyvkiállítást a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete szervezte, a képzőművészeti kiállítást Csánky Dénes. Aba-Novák Vilmos, Bernáth Aurél, Hincz Gyula, Molnár C. Pál, Szőnyi István és mások képei mellett Kárpátaljáról Boksay József, Erdélyi Béla, Koczka András, Kontratovics Ernő olajfestményeit, Manajló Ferenc temperáit tekinthette meg a közönség.[63] Viszont 1943-ban a „felvidéki és kárpátaljai képzőművészek" budapes-

ti kiállításán, melynek szervezője a Kazinczy Társaság (Kassa) volt, a 23 alkotó 182 műve közé Kárpátaljáról már csak az egyetlen Erdélyi Béla 4 olajfestménye fért be.[64]

Az életnek elsősorban ezt az oldalát élte meg a közember. A politikában a kárpátaljai magyarok útja, az összes hangzatos megnyilatkozás ellenére, az az „alig egy-két perc" volt, amiről R. Vozáry nyilatkozott 1938 őszén.[65]

Jegyzetek

1 Nostra Tempora 7. Fórum Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta–Dunaszerdahely, 2002. 533 p. + térképek. Bibl. 425-433. p.
2 A két világháború közötti szlovenszkói politikusokról ld. Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés.* Galánta – Dunaszerdahely, 2002. 298-339. p.
3 A december 10-i budapesti tanácskozásról beszámolt a *Pesti Hírlap* 1918.XII.14-i számában.
4 *Magyar Törvénytár.* 1918. évi törvénycikkek és néptörvények. Franklin Társulat, Budapest, 1919. 214-215. p.
5 *Нариси історії Закарпаття.* Т. II. Ред. кол. І. Гранчак та ін. „Закарпаття", Ужгород, 1995. 80-81.p.
6 *Встановлення радянської влади на Закарпатті у 1919 р.* Ред. І. Гранчак. Ужгород, 1989.
7 A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmánya. *Tanácsköztársasági Törvénytár.* V. A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmánya. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.VI.10. – VI.30.21. p.
8 A résztvevők visszaemlékezései: С. Клочурак: *До волі*. Ужгород, 1992.; В. Піпаш: Республіка з нашої долі. *Закарпатська правда*, 1992. IV. 29.
9 A Csehszlovákia függetlenségéről és a kisebbségek védelméről szóló szerződés. Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945*. A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb politikai szerződései. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966. 87-92. p.
10 Szövegét l. *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1925.VII.7.
11 *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1921.III.18.
12 Szövegét magyarul l. *A közigazgatás szervezéséről és az országos, valamint a járási választásokról szóló törvények ismertetése.* A vonatkozó törvények, rendeletek és joggyakorlatok alapján kiadja a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodája. Concordia Könyvnyomda és Kiadóvállalat. Bratislava-Pozsony, [1927]. 12-56. p.
13 Az 1927. július 14-i 126. sz. törvény rendelkezett az országos és járási képviselőtestületi választások rendjéről. Uo. 12-56. p. Az állami hivatalok hatásköre módosult: az 1928. december 18-án kelt 186. sz. és 187. sz., valamint az 1936. december 5-én kelt 150. sz. kormányrendeletekkel. Kárpátalján járási és tartományi választásokat 1928-ban és 1935-ben (községi választásokat 1923-ban, 1926-ban, 1931-ben és 1935-ben) tartottak.
14 A közigazgatással kapcsolatos kérdésekről: Петръ П. Сова: Развитіе подкарпатторусскаго общиннаго и областнаго самоуправленія.

Подкарпатська Русь 1919–1936. Ред. Э. Бачинскаго. Ужгород, 1936. 68-70. p.

15 OL, K. 428., 716. csomó. 1937.X.28.

16 Kárpáti Ukrajna történetéről többek között: Вегеш М., Задорожний В.: *Велич і трагедія Карпатської України*. Ужгород, 1993.; Лемак В.: *Карпатська Україна 1938–1939 років: державно-правовий аспект*. Ужгород, 1993.; Вегеш М., Задорожний В.: Карпатська Україна в 1938–1939 рр.: деякі аспекти соціально-економічного і політичного розвитку. *Український історичний журнал*, 1995, №2. 42-51. p.; Боднар В., Вегеш М.: *Карпатська Україна в міжнародних відносинах (1938–1939)*. Вид-во УжДУ, Ужгород, 1997.

17 *Sbírka zákonů a nařízení státu cesko-slovenského.* Ročník 1938. Částka 109. Vydána dne 16. prosince 1938. Obsah: (328. a 329.) 328. Ústavní zákon o autonomii Podkarpatské Rusi. – 329. Vyhláska o uplném zneni predpisu o autonomii Podkarpatské Rusi.

18 A vonatkozó magyar törvények szövegében: a Felvidék és Erdély „visszacsatolt", a Délvidék „visszafoglalt", Kárpátalja pedig „visszatért" terület. Kárpátalja története 1938–1944 között ukrán szemszögből: *Закарпаття під Угорщиною 1938–1944 рр*. Ред.: Маркусь В., Худанич В. Нью-Йорк–Чікаго–Ужгород, 1999.; Офіцинський Р.: *Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939–1944)*. Інститут історії України НАН України, Київ, 1997.

19 A kérdés történetét l. Ormos Mária: *Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós.* Pokoljárás a médiában és a politikában (1919–1941). II. k. PolgART, Budapest, 2000. 549-572. p.

20 Találunk erre utalásokat az MTI-jelentésekben is. OL, K. 428., 732. csomó; illetve foglalkozott vele a helyi sajtó.

21 Átvette ezeket a jelentéseket az MTI: OL, K. 428., 1078. csomó, illetve részben megtalálhatók a miniszterelnökségi iratok között: OL, K. 28., 136. csomó, 267/II. tétel. A Volosin-kormány történetének és a szóban forgó eseményeknek a kronológiáját igen pontosan közölte a *Hacmyn* c. lap 1940.III.16-i számában (a hivatkozott, nehezen hozzáférhető lap megtalálható: OL, K. 28., 156. csomó, 323. tétel).

22 *Magyar Törvénykezés,* 1938, 36. sz. 572. p.; *Budapesti Közlöny,* 1938, 284. sz. 2-4. p.

23 7.800/1940. M. E. rendelet. *Budapesti Közlöny,* 1940, 250. sz. 1-4. p. Életbe lépett 1940.XI.26.; 912/1940. B. M. rendelet. *Budapesti Közlöny,* 1940, 264. sz. 7. p. A járási beosztást a 23.300/1940. B. M. rendelet szabályozta. *uo.* 7-16. p.

24 A kérdésre vonatkozó törvények és rendeletek elemzését ld. Fedinec Csilla: Kárpátalja közigazgatása és tanügyigazgatása 1938–1944 között. *Magyar Pedagógia,* 1996/4. 367-375. p.

25 6.200/1939. M. E. rendelet Kárpátalja közigazgatásának ideiglenes rendezéséről. *Magyar Törvénykezés,* 1939, 323. sz. 329. p.; *Budapesti Közlöny,* 1939, 140. sz. 1-3. p. Életbe lépett 1939.VII.7-i hatállyal. *Budapesti Közlöny,* 1939, 146. sz. 5-7. p.

26 A közigazgatásban eszközölt kisebb módosításokra nem térünk ki, jelentősebb a 23.301/1940. B. M. rendelet. *Budapesti Közlöny,* 1940, 264. sz. 16. p.

27 Utána végig a kormányzóság időszakában a tanügyi osztályt vezette.

28 *Magyar Törvénykezés,* 1939, 323. sz. 329. p.
29 Országos Levéltár, K 28, 137 csomó, 271/II. tétel.
30 Egyed-iratok, MTA Kézirattár, Ms 10-734/25.
31 Uo.
32 Uo., Ms 10-734/20.
33 OL, K. 28., 123. csomó, 237. tétel.
34 OL, K. 28., 136. csomó, 267/II. tétel.
35 *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1921.III.18.
36 Uo. 1921.VII.29.
37 Angyal Béla: A csehszlovákiai magyarság anyaországi támogatása a két világháború között. *Regio*, 2000/3. 133-178. p.
38 L. többek között: Csernicskó István: *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján).* Budapest, Osiris Kiadó és MTA Kisebbségkutató Műhely, 1998, 96. p.; S. Benedek András: *A tettenérhető történelem.* Ungvár – Budapest, Intermix Kiadó, 1993. 92. p.
39 *Kárpáti Magyar Hírlap,* 1943. február 5.
40 *Kárpáti Magyar Hírlap,* 1942. június 13–14.
41 *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1926. november 17.
42 A legrégibb az ungvári volt. Lásd. erről: *Emléklapok az Ungvári Aranyérmes Dalárda 70 éves jubileumára.* 1864–1934. Viktória ny., Užhorod – Ungvár, 1934. 16 p.
43 A közkönyvtárügy megszervezése Podkarpatská Rusban. (A podkarpatska rusi kormányzóság 1921. október 1-jén kelt 15.024. sz. rendelete az 1919. évi július 22-én kelt 430. sz. törvény (A községi közkönyvtárakról) alapján.) *A Csehszlovák Köztársaság népművelési törvényei és rendeletei.* I. füzet. Összeállította: Sziklay Ferenc. Košice – Kassa, Athenaeum Könyvnyomda, 1935–1936. 51–53.
44 *Az Őslakó,* 1940. március 31.
45 L. többek között: *Az Őslakó,* 1932. január 3.; uo. 1936. január 11.; *Kárpátalja,* 1941. február 24.
46 Magyar nyelven jelent meg többek között: *Kárpátaljai magyar almanach az 1925. évre.* Szerk. és kiadja Kun István. Lám Rt. ny., Užhorod – Ungvár, 1925. 113 p.; *Kárpátaljai magyar Gazda-naptár az 1923. évre.* Szerk. Jaross Gyula, Bakó Gábor, Danelik János. Füldesi ny., Užhorod – Ungvár, 1923. 166 p. Ua., 1925. 123 p.; *Köztársasági magyar földmíves-népkönyv az 1928-as szökőévre.* Užhorod – Ungvár, 1927. 32 p.; *A Néplap naptára az 1926. évre.* Skolnaja Pomoscs ny., Užhorod – Ungvár, 1925. 24 p.; *Ruszinszkói almanach.* Naptári résszel és Podk. Rus címtárával. Szerk. Demkó Mihály. 1925. Lám ny., Užhorod – Ungvár, 1924. 105 p.; *A szeretet naptára az 1926. évre.* A ref. egyházi konvent kiadása, Kálvin ny., Beregszász – Berehovo, 1925. 176 p.; *Zsidó családi és kereskedelmi naptár az 5685., 1924. évre.* Szerk. Szerényi Béla és Barát Henrik. Viktoria ny., Užhorod – Ungvár, 1924. 116 p. Ua. 5686., 1925-26. évre. 112 p. Ua. 5687., 1926-27. évre. 95 p.
47 *Kárpáti Magyar Hírlap,* 1938. augusztus 7.
48 Lásd. az értékelést: *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1922. november 10.
49 Uo. 1938. október 8.
50 *Kárpáti Magyar Hírlap,* 1937. december 10.; uo., december 25. Molter azt nyilatkozta: „a kárpátaljai magyarság nem eléggé szereti egymást."

51 *Kárpáti Magyar Hírlap,* 1934. május 18.
52 Uo., 1936. szeptember 4.
53 Uo., 1943. június 3.; *Az Őslakó,* 1943. május 30.
54 *Kárpáti Magyar Hírlap,* 1944. június 6.
55 Munkácson élt, 1928-ban a munkácsi görög katolikus egyházmegye püspöke „egyházmegyei festővé" nevezte ki. L. *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1928. május 16.
56 *Magyarok Csehszlovákiában 1918–1938.* Szerk. Borsody István. Az Ország Útja kiadása, Budapest, [1938 - ?]. 94-95.
57 A *Ruszinszkói Magyar Hírlap* írta róla: „Ungvár legrégibb és legismertebb kiváló festőművésze" (1926. október 8.). Ijjász később kiment az USÁ-ba, ahol hosszú éveket töltött.
58 Írt róla többek között: a *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1926. július 30.; *Az Őslakó,* 1931. október 25.; *Az Őslakó,* 1933. július 30.
59 *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1922. május 17.
60 *Katalog výstavy „Umení a život Podkarpatké Rusi".* Pořádané pod záštitou guvernéra Podkarpatské Rusi dra Antonína Beskida školským odborem Civilní Správy Poskarpatské Rusi v Užhorode 1924 20. březen – 1. kveten. Uspořadal a redigoval Sergej Makovskij.
61 *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1925. november 29.
62 Uo., 1925. május 10., 1925. május 24.
63 *Művészeti hetek Ungvár 1941. május 17. – június 8.* Országos Irodalmi és Művészeti Tanács. Athenaeum, Budapest.
64 *Felvidéki és kárpátaljai képzőművészek kiállítása.* Nemzeti Szalon Művészeti Egyesület. 1943. február 28. – március 15. Fel. Kiadó: Kanizsai Nagy Antal. Özv. Ábrahámné ny., Budapest.
65 *Kárpáti Magyar Hírlap,* 1938.X.19. Teljes szövegét ld. e kötetben.

1

Budapest, 1918. december 21. **1918. évi X. Néptörvény a Magyarországon élő ruszin (ruthén) nemzet autonómiájáról.**

1. §

A Magyarországon élő ruszin (ruthén) nemzetet saját beligazgatásának, igazságszolgáltatásának, közművelődésének, vallása gyakorlatának és nyelve használatának körében mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben teljes önrendelkezési jog illeti meg, amelyre nézve a jelen törvényben foglalt szabályok irányadók.

2. §

Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék ruszinlakta részeiből Ruszka Krajna néven autonóm jogterület (kormányzósági terület) alakíttatik.

Zemplén, Sáros, Abaúj-Torna és Szepes vármegyék ruszinlakta területeinek közjogi rendezése az általános békekötésig függőben marad.

Ruszka Krajna határait a nemzetközi békeértekezlet végleges döntéséig ideiglenesen a Magyar Népköztársaság és Ruszka Krajna küldötteiből álló vegyes bizottság állapítja meg.

3. §

Ruszka Krajna minden autonóm ügyét saját szerveivel intézi.

A Magyar Népköztársasággal közös ügyekben közös szervek járnak el.

Ily közös ügyek: külügy, hadügy, pénzügy, állampolgárság, magánjogi és büntetőjogi törvényhozás, továbbá a gazdasági, a közlekedési és szociálpolitikát érintő ügyek.

4. §

Ruszka Krajna törvényhozó szervei:

1. autonóm ügyekben a ruszin nemzetgyűlés,

2. a Magyar Népköztársasággal közös ügyekben a magyarországi közös országgyűlés, amelyben a ruszin nemzetnek népessége számarányában van megfelelő képviselete.

5. §

Ruszka Krajna kormányzati szervei:

1. a ruszka krajnai minisztérium,

2. a ruszka krajnai kormányzóság.

6. §

A ruszka krajnai minisztérium élén a ruszin nemzetgyűlésnek és a magyarországi közös országgyűlésnek egyaránt felelős ruszka krajnai miniszter áll, aki közös ügyekben a magyarországi népkormány egyenjogú tagja, autonóm ügyekben pedig legfelsőbb kormányzati szerv. Helyettese az államtitkár.

A ruszka krajnai minisztérium székhelye Budapest.

7. §

A ruszka krajnai kormányzóság élén a ruszka krajnai kormányzó áll.

A kormányzóság székhelye Munkács.

A kormányzóság a ruszka krajnai miniszter főfelügyelete és ellenőrzése alatt áll.

8. §

A ruszin nemzetgyűlés az 1918. évi I. Néptörvénnyel[1] egyezően általános, titkos, egyenlő és közvetlen szavazással választandó.

A magyarországi közös országgyűlés ruszin képviselőiről külön törvény fog rendelkezni.

9. §

Ruszka Krajnában a nem ruszin nyelvű népesség helyhatósági és kulturális autonómiája biztosíttatik.

10. §

Ruszka Krajnában az államkincstári földek, bányák és erdőségek a ruszin politikai nemzet törvényes képviseletének birtokába mennek át.

11. §

E törvényt a ruszka krajnai miniszterrel egyetértve a magyarországi népkormány hajtja végre; ugyanez teszi meg ugyancsak a ruszka krajnai miniszterrel egyetértve a szükséges átmeneti intézkedéseket is.

A jelen törvény végrehajtásával kapcsolatos pénzügyi fedezetről addig is, míg erre nézve állami és autonóm költségvetési törvény nem rendelkezik, a pénzügyminiszter gondoskodik, aki a ruszka krajnai miniszterrel egyetértve, költségelőirányzatot állapít meg.

12. §

E törvény kihirdetésének napján lép életbe.

Kihirdetve az Országos Törvénytár 1918. évi december hó 25-i 23. számában.

Magyar Törvénytár. 1918. évi törvénycikkek és néptörvények. Budapest: Franklin Társulat, 1919. 214–215. o.

1 1918. évi I. Néptörvény a nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választójogról (kihirdetve az Országos Törvénytár 1918. november 23-i 17. számában).

2

Budapest, 1919. április 9. **A ruszin népbiztosság 1. sz. rendelete a ruszin Vörös Gárda megalakításáról Ruszka Krajna területén.**

1. §

Ruszka Krajna területén haladéktalanul meg kell kezdeni a ruszin Vörös Gárda megalakítását.

2. §

A terület, amelyről a ruszin Vörös Gárda megalakul, a következő:

a) Máramaros megyében: a Tiszavölgyi, Szigeti, Taracvizi, Técsői, Huszti, Dolhai és Ökörmezői járások községei, a Felsővisói járásból: Havasmező, Oroszkő, Visóoroszi, Petrovabisztra és Petrovakraszna községek, végül Máramarossziget város;

b) Ugocsa megyében: a Nagyszőlősi és a Királyházai járások községei;

c) Bereg megyében: az Alsóvereckei, Szolyvai, Latorcai, Munkácsi és Felvidéki járások községei, a Tiszaháti járásból: Alsóremete, Felsőremete, Kovászó, Makkosjánosi, Mezőhomok, Tiszacsoma községek és Munkács város;

d) Ung megyében: a Nagybereznai, Perecsenyi, Szerednyei, Szobránci és Ungvári járások községei és Ungvár város;

e) Zemplén megyében: a Szinnai, a Mezőlaborci, Sztropkói, Homonnai, Varannói, Nagymihályi és Gálszécsi járások községei, továbbá a Sátoraljaújhelyi járásból: Alsóregmec, Bodzásújlak, Csörgő, Kasó, Kiszte, Kolbása, Lasztóc, Mikóháza, Rudabányácska és Velejte községek;

f) Sáros megyében: a Bártfai, Felsővizközi és Héthársi járások községei, az Eperjesi járásból: Fulyán, Kacsány, Kelembér, Kiskőrösfő, Kiskökény, Lubóc, Miklósvágása, Pillérpeklén, Sósújfalu, Szárazvölgy és Szedlice községek; a Girálti járásból: Benedekvágása, Fias, Györgyös, Istvánd, Kabalás, Kerekrét, Kosány, Lőrincvágása, Mátévágása, Mászáska, Perszács, Remenye, Sápony, Tótfüred, Szobos, Vajkvágása községek; a Kisszebeni járásból: Csengőzávod, Felsősom, Gellért, Hőnig, Jakórésze, Lacsnó, Lipinye, Olajpatak, Radeskő, Szinnyefő és Zsetek községek; a Lemesi járásból: Ábrány, Felsőmérk, Lápispatak, Sárosbogdány, Somos, Tizsite és Vargony községek, végül Bártfa város;

g) Szepes megyében, a Gölnicbányai járásban: Alsószaláncd, Felsőszaláncd, Kolysó és Nagykuncfalva, az Ólublói járásban: Berkenyéd, Harsád, Határhely, Kövesfalva, Lublókorompa, Nagyszulin, Poprádremete és Szepesjakabfalva, továbbá a többi járásokból: Görögfalu, Vereshegy, Ötösbánya, Szásztelek, Alsórépás, Taracfő, Nagyhársad, Nagymajor, Osztornya és Nagyolcsva;

h) Abaúj megyében: Filkeháza, Pálháza, Szalánccújváros, Kalsa, Kelecsenyborda, Laskó, Mogyorócska, Bölzse, Izboda, Királynép, Felsővadász, Garadna, Szárazkék, Ájfalucska, Kány és Perecseny;

i) Gömör megyében: Garamfő, Királyhegyalja és Vernár községek.

3. §

A ruszin Vörös Gárda egy hadosztály keretébe foglalandó. A ruszin Vörös Hadosztály székhelye: Munkács.

4. §

A ruszin Vörös Gárda katonáinak szolgálati nyelve: ruszin.

5. §

A ruszin Vörös Gárda felállítására, megszervezésére a ruszin népbiztosság a hadügyi népbiztossággal egyetértőleg ruszin hadügyi politikai megbízottakat nevez ki.

Ruszin népbiztosság

Tanácsköztársasági Törvénytár. II. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.IV.10.–IV.30. A Magyarországi Szocialista Párt kiadása. Budapest, 1919. 235–236. o.

3

Budapest, 1919. április 12. **A ruszin népbiztosság 2. sz. rendelete a ruszin Vörös Őrség megalakításáról Ruszka Krajna területén.**

1. §

Ruszka Krajna területén haladéktalanul meg kell kezdeni a belső rend megalapozására és fenntartására szolgáló ruszin Vörös Őrség megalakítását.

2. §

A terület, amelyről a ruszin Vörös Őrség megalakul, a következő:

a) Máramaros megyében: a Tiszavölgyi, Szigeti, Taracvizi, Técsői, Huszti, Dolhai és Ökörmezői járások községei, a Felsővisói járásból: Havasmező, Oroszkő, Visóoroszi, Petrovabisztra és Petrovakraszna községek, végül Máramarossziget város;

b) Ugocsa megyében: a Nagyszőlősi és a Királyházai járások községei;

c) Bereg megyében: az Alsóvereckei, Szolyvai, Latorcai, Munkácsi és Felvidéki járások községei, a Tiszaháti járásból: Alsóremete, Felsőremete, Kovászó, Makkosjánosi, Mezőhomok, Tiszacsoma községek és Munkács város;

d) Ung megyében: a Nagybereznai, Perecsenyi, Szerednyei, Szobránci és Ungvári járások községei és Ungvár város;

e) Zemplén megyében: a Szinnai, a Mezőlaborci, Sztropkói, Homonnai, Varannói, Nagymihályi és Gálszécsi járások községei, továbbá a Sátoraljaújhelyi járásból: Alsóregmec, Bodzásújlak, Csörgő, Kasó, Kiszte, Kolbása, Lasztóc, Mikóháza, Rudabányácska és Velejte községek;

f) Sáros megyében: a Bártfai, Felsővizközi és Héthársi járások községei, az Eperjesi járásból: Fulyán, Kacsány, Kelembér, Kiskőrösfő, Kiskökény, Lubóc, Miklósvágása, Pillérpeklén, Sósújfalu, Szárazvölgy és Szedlice községek; a Girálti járásból: Benedekvágása, Fias, Györgyös, Istvánd, Kabalás, Kerekrét, Kosány, Lőrincvágása, Mátévágása, Mászáska, Perszács, Remenye, Sápony, Tótfüred, Szobos, Vajkvágása községek; a Kisszebeni járásból: Csengőzávod, Felsősom, Gellért, Hőnig, Jakórésze, Lacsnó, Lipinye, Olajpatak, Radeskó, Szinnyefő és Zsetek községek; a Lemesi járásból: Ábrány, Felsőmérk, Lápispatak, Sárosbogdány, Somos, Tizsite és Vargony községek, végül Bártfa város;

g) Szepes megyében, a Gölnicbányai járásban: Alsószaláncl, Felsőszaláncl, Kolysó és Nagykuncfalva, az Ólublói járásban: Berkenyéd, Harsád, Határhely, Kövesfalva, Lublókorompa, Nagyszulin, Poprádremete és Szepesjakabfalva, továbbá a többi járásokból: Görögfalu, Vereshegy, Ötösbánya, Szásztelek, Alsórépás, Taracfő, Nagyhársad, Nagymajor, Osztornya és Nagyolcsva;

h) Abaúj megyében: Filkeháza, Pálháza, Szaláncújváros, Kalsa, Kelecsenyborda, Laskó, Mogyorócska, Bölzse, Izboda, Királynép, Felsővadász, Garadna, Szárazkék, Ájfalucska, Kány és Perecseny;

i) Gömör megyében: Garamfő, Királyhegyalja és Vernár községek.

3. §

A ruszin Vörös Őrség a ruszin Vörös Gárda kiegészítő része és tagjai szükség esetén hadiszolgálatra rendelhetők, illetve a ruszin Vörös Gárdába áthelyezhetők.

4. §

A ruszin Vörös Őrség a Magyar Tanácsköztársaság Vörös Őrségéhez szervesen hozzákapcsolódva közvetlenül a ruszin népbiztosság alá van rendelve.

5. §

A ruszin Vörös Őrség szolgálati nyelve a ruszin.

6. §

A ruszin Vörös Őrség szervezeti és szolgálati szabályait a tanácsköztársaság Vörös Őrségére megállapított szabályokkal összhangban a ruszin népbiztosság állapítja meg.

Ruszin népbiztosság

Tanácsköztársasági Törvénytár. II. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.IV.10.–IV.30. A Magyarországi Szocialista Párt kiadása. Budapest, 1919. 236–238. o.

4

Budapest, 1919. április 14. **A ruszin népbiztosság 3. sz. rendelete a Ruszka Krajnában működő bíróságokról.**

Az 1919. évi március hó 23. napját követő időre kitűzött tárgyalási és határozathirdetési határnapok a Ruszka Krajnában működő valamennyi bíróságnál mind a polgári, mind a büntető ügyekben a jelen rendelettel további rendelkezésig hivatalból elhalasztatnak.

Jelen rendelet a munkaügyi bíróságokra nem vonatkozik.

Ellenben a folyamatban levő munkaügyi perekben minden tárgyalást nyomban ki kell tűzni tizenöt napnál nem hosszabb határidővel.

A munkaügyi pereket a legsürgősebben kell elintézni. Evégből megfelelő számú bírónak beosztásáról és megfelelő számú munkavállaló ülnöknek a munkaügyi bírósághoz való kijelöléséről haladéktalanul gondoskodni kell.

A munkaügyi bíróság elnöke szükség esetén rövid úton a helybeli munkástanácshoz vagy az illetékes szakszervezetekhez is fordulhat ülnökök kijelölése végett.

A munkaügyi pereket az alperesek vezetékneveinek kezdőbetűi szerint úgy kell kiosztani, hogy az ugyanazon alperes ellen folyamatba tett perek ugyanahhoz a bíróhoz jussanak.

Ruszin népbiztosság

Tanácsköztársasági Törvénytár. II. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.IV.10.–IV.30. A Magyarországi Szocialista Párt kiadása. Budapest, 1919. 238–239. o.

5

Budapest, 1919. április 14. **A ruszin népbiztosság 4. sz. rendelete arról, hogy Ruszka Krajnában bírói határozat alapján csak 1000 koronát szabad kifizetni.**

Ruszka Krajnában bírói határozat alapján – további intézkedésig – tőke és kamat fejében összesen csupán 1000 (egyezer) koronát, úgyszintén a bírói határozatban megállapított ügyvédi költség fejében összesen csupán 1000 (egyezer) koronát szabad kifizetni. Az ezt meghaladó összeget a marasztalt félnek a Forradalmi Kormányzótanács ellenőrzése alatt álló pénzintézetnél kell befizetnie.

Ruszin népbiztosság

Tanácsköztársasági Törvénytár. II. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.IV.10.–IV.30. A Magyarországi Szocialista Párt kiadása. Budapest, 1919. 239. o.

6

Budapest, 1919. április 14. **A ruszin népbiztosság 5. sz. rendelete az örökösödési eljárások felfüggesztéséről Ruszka Krajnában.**

1. §

Ruszka Krajnában az örökösödési eljárás egyelőre csak a hagyaték megállapításához és biztosításához szükséges intézkedésekre szorítkozhatik.

Hagyatékadó és pörreutasító végzés nem hozható, örökösödési és hagyományi bizonyítvány ki nem adható, külföldiek hagyatéka külföldi állam hatóságának ki nem adható.

2. §

A már meghozott pörre utasító végzésekben a kereset beadására kitűzött határidő folyása félbeszakad.

A hagyatékhoz tartozó javak az örökösödési eljárás befejezése előtt sem magánkézből, sem bírói árverés útján el nem adhatók, kivéve, ha a hagyatékhoz tartozó ingóság nagy értékcsökkenés, vagy az értékkel arányban nem álló költség nélkül el nem tartható, vagy ha az eladást a hagyatéki vagyon rendes kezelése kívánja.

Az értékesítésből befolyó összeget az eljárási költség levonása után be kell szolgáltatni valamely oly pénzintézethez, amely a pénzügyi népbiztos ellenőrzése alatt áll. A pénzintézet az örökhagyó hagyatéki tömege javára folyószámlát nyit.

3. §

Ez a rendelet azonnal életbe lép.

Ruszin népbiztosság

Tanácsköztársasági Törvénytár. II. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.IV.10.–IV.30. A Magyarországi Szocialista Párt kiadása. Budapest, 1919. 239–240. o.

7

Budapest, 1919. április 14. **A ruszin népbiztosság 6. sz. rendelete a Ruszka Krajnában levő ruszin fogházőrökről.**

1. §

A Ruszka Krajnában levő fogházőrök és más büntető intézetek őrszemélyzete a ruszin Vörös Őrség kiegészítő része.

2. §

A Ruszka Krajnában működő fogházőrség is a ruszin népbiztosság alá van rendelve, de addig is, amíg a büntető intézetek igazgatása felől részletes rendelkezések nem történtek, a büntető intézet vezetőjének engedelmességgel tartoznak.

3. §

A fogházőri személyzet javadalmazása a ruszin Vörös Őrségével azonos. Élelmezés helyett a megállapított váltságösszeg jár.

Ruszin népbiztosság

Tanácsköztársasági Törvénytár. II. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.IV.10.–IV.30. A Magyarországi Szocialista Párt kiadása. Budapest, 1919. 240. o.

8

Budapest, 1919. április 14. **A ruszin népbiztosság 7. sz. rendelete arról, hogy Ruszka Krajnában szabadlábra helyezett egyéneknek csak ezer koronát szabad kiadni.**

A Ruszka Krajnában levő letartóztatási intézetekből szabadlábra helyezett egyéneknek pénzüket és egyéb értéküket csupán 1000 (egyezer) korona erejéig szabad kiadni.

Ruszin népbiztosság

Tanácsköztársasági Törvénytár. II. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.IV.10.–IV.30. A Magyarországi Szocialista Párt kiadása. Budapest, 1919. 240. o.

9

Budapest, 1919. április 24. **A ruszin népbiztosság 8. sz. rendelete a munkabérek lefoglalásáról Ruszka Krajnában.**

A Forradalmi Kormányzótanács LV. számú rendeletének (lásd. Munkabérek mentesítése a foglalás alól, kelt Budapesten, 1919. április 11.) 5. §-a alapján a következőket rendelem Ruszka Krajna területére:

1. §

Minthogy a Forradalmi Kormányzótanács LV. számú rendeletének 4. §-a értelmében minden bér, napidíj, fizetési díj, jutalék, amely munka ellenében jár, munkabér, ennél fogva a törzsfizetésen, törzsilletményen felül élvezett külön pótlékokat és segélyeket (személyi, működési, drágasági pótlék, háborús segély stb.) a lefoglalhatóság szempontjából a törzsilletménybe kell számítani. Ha azonban az ily módon kiszámított illetmények összegének lefoglalható része (egyötöd, illetőleg kétötöde) többet tenne ki, mint az eddigi szabályok értelmében lefoglalható összeg, a Forradalmi Kormányzótanács LV. számú rendeletének 1. §-a utolsó bekezdése értelmében a többletet nem lehet végrehajtás alá vonni.

2. §

Olyan megtérítések, amelyek egészben vagy túlnyomóan a munka teljesítésével (hivatalos működéssel) kapcsolatban felmerült külön kiadások fejében járnak (szerelési pótlék stb.), végrehajtás alá ezután sem vonhatók.

3. §

A munkás felesége vagy gyermeke után járó pótlékok (családi pótlék, családi segély, gyermeksegély) a feleség vagy a gyermek tartása végett a jogosultságra eső aránylagos összeg erejéig végrehajtás alá vonhatók. Ezeket a pótlékokat a munkabér lefoglalható részének kiszámításánál nem kell tekintetbe venni.

4. §

Ha a végrehajtást közpénztárból felvehető követelésekre rendelik el, a végrehajtást elrendelő végzésben mellőzni kell a törvényszakaszokra való utalást és e helyett szabatosan meg kell határozni azt, hogy a követelésnek (munkabérnek) mekkora hányadát kell visszatartani.

Ha a lefoglalás jogerőre emelkedik, a végrehajtás foganatosítására illetékes hatóság az utalványozó végzést olyképpen köteles szerkeszteni, hogy annak alapján az illető közpénztár a munkabér (járandóság) esedékességi időpontjában a munkabér lefoglalt részét további intézkedésig a végrehajtónak közvetlenül s újabb külön utalványozó végzés nélkül fizesse ki.

Úgy a végrehajtást elrendelő, mint az utalványozó végzést meg kell küldeni a végrehajtást szenvedő közvetlen felettes hatóságának is.

5. §

A ruszin Vörös Hadsereg katonáinak munkabére (illetménye) a Forradalmi Kormányzótanács LV. számú rendeletének 1. §-a utolsó bekezdése értelmében végrehajtás útján ezután sem foglalható le.

6. §

A magánfelek oly követeléseit, amelyek behajtására vagy biztosítására munkabért foglaltak le, proletárokból álló bírói tanácsok vizsgálják felül. A felülvizsgálat módjáról külön rendelet intézkedik.

Ruszin népbiztosság

Tanácsköztársasági Törvénytár. II. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.IV.10.–IV.30. A Magyarországi Szocialista Párt kiadása. Budapest, 1919. 241–242. o.

10

Budapest, 1919. április 28. **A ruszin népbiztosság 9. sz. rendelete a munkaügyi perekről Ruszka Krajnában.**

1. §

A magánjogi szolgálati szerződésből eredő munkaügyi perek, tekintet nélkül a per tárgyának értékére, akkor is a Forradalmi Kormányzótanács XXVIII. számú rendelete (lásd. A munkaügyi bíróságról, kelt Budapesten, 1919. április 2.) értelmében szervezett munkaügyi bíróság hatáskörébe tartoznak, ha 1919. évi január hó 6. napja előtt már folyamatban voltak.

Ilyen perek iratait – ha az ügyben érdemleges ítéletet vagy permegszüntető határozatot még nem hoztak – az első fokú bíróságok a peres felek bármelyikének kérelmére haladéktalanul kötelesek áttenni a területükön működő munkaügyi bíróságokhoz.

Az áttétel miatt perorvoslat nem használható.

Az áttételről a peres felek röviden értesítendők.

2. §

A munkaügyi bíróság a hozzá áttett munkaügyi perekben a tárgyalást a 3. R. N. számú rendelet[2] értelmében nyomban kitűzi és az addig lefolytatott eljárás eredményét a körülményekhez képest figyelembe veheti.

3. §

Az 1. § első bekezdésében meghatározott olyan perekben, amelyekben az első fokú bíróság a jelen rendelet életbe lépte előtt már érdemleges ítéletet hozott, a fellebbvitelre az eddigi szabályok irányadók, azzal az eltéréssel, hogy a fellebbezést a fellebbezési bíróság, mint munkaügyi bíróság intézi el a Forradalmi Kormányzótanács XXVIII. számú rendeletének 4. §-a értelmében.

4. §

Ez a rendelet azonnal életbe lép.

Ruszin népbiztosság

Tanácsköztársasági Törvénytár. III. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.V.1.–V.21. A Magyarországi Szocialista Párt kiadása. Budapest, 1919. 200–201. o.

2 3. R. N. A Ruszka Krajnában működő bíróságokról (1919. április 14.)

11

Budapest, 1919. április 29. **A ruszin népbiztosság 10. sz. rendelete a törvénytelen gyermekekről Ruszka Krajnában.**

1. §

Ha a házasságon kívül született gyermek születési anyakönyvéből nem tűnik ki, hogy ki a gyermek atyja, az atya nevét a születési anyakönyvbe be kell jegyezni. Ez a bejegyzés vagy az atya elismerése, vagy jogerős bírói ítélet alapján történhetik.

2. §

A gyermek anyakönyvébe az atyaság elismerése alapján akkor kell bejegyezni az atya nevét, ha az atya az elismerést közhatóság előtt élőszóval tette, vagy ha az elismerésről közokiratot vagy hitelesített magánokiratot állított ki.

3. §

A bejegyzést az anyakönyvvezetőnél a gyermek, az anya vagy az atya akár élőszóval, akár írásban kérheti.

Az atya részéről nem kell külön kérelem, ha az elismerést az atya az anyakönyvvezető előtt élőszóval teszi vagy az írásbeli elismerést ő juttatja az anyakönyvvezetőhöz.

Ha a bejegyzést az anya vagy a gyermek kéri, az elismerést tartalmazó iratot be kell mutatni.

Ha az elismerést az atya az anyakönyvvezető előtt élő szóval teszi, személyazonosságát is igazolni köteles, ha őt az anyakönyvvezető nem ismeri.

Ha a bejegyzést nem az anya kéri, őt akár szóval, akár írásban meg kell hallgatni. Ha az anya a kérelemhez hozzájárul, vagy az anyakönyvvezető felhívására a kitűzött időben kifogást nem tesz, az atya nevét be kell jegyezni; ha pedig az anya a bejegyzés ellen kifogást emel, bejegyzésnek nincs helye. Ha az anya meghalt és halála az anyakönyvvezető előtt nem ismeretes, halálát anyakönyvi kivonattal vagy más hitelt érdemlő módon ki kell mutatni.

4. §

Jogerős bírói ítélet alapján annak nevét kell a gyermek születési anyakönyvébe atyaként bejegyezni, akivel szemben az ítélet vagy megállapította az atyaságot, vagy pedig ellene a gyermek javára azért állapított meg tartási kötelezettséget, mert az anyával nemileg érintkezett. A bejegyzést a gyermek vagy az anya az anyakönyvvezetőnél kérheti.

Ha a kérelem előterjesztésekor az ítéletet nem mutatják be, az anyakönyvvezető hivatalból köteles azt megszerezni.

5. §

Ha az ítéletből az atya személyi adatai (kora, születésének helye, foglalkozása, lakóhelye) nem tűnnek ki és az anyakönyvvezető előtt nem ismeretesek, ezeket az anyakönyvvezető szerzi be.

6. §

Ugyanígy be kell jegyezni az atya nevét a gyermektartás felől bíróság vagy más hatóság előtt az atyával kötött egyezség alapján is.

7. §

Nincs helye a bejegyzésnek akkor, ha a tartási kötelezettség megállapítása többekkel szemben történt; ha pedig ezt az atya a bejegyzés után mutatja ki, a bejegyzést törölni kell.

8. §

Az atyaság anyakönyvi bejegyzése után a gyermek születési anyakönyvéből csak olyan kivonatot szabad kiállítani, amelyből nem tűnik ki, hogy az atyaság bejegyzése utólagosan történt.

Ruszin népbiztosság

Tanácsköztársasági Törvénytár. III. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.V.1.–V.21. A Magyarországi Szocialista Párt kiadása. Budapest, 1919. 201–202. o.

12

Budapest, 1919. június 9. **A ruszin népbiztosság 11. sz. rendelete a Vörös Őrség kötelékébe történő felvételről Ruszka Krajna területén.**

A ruszin népbiztosság felhívja a ruszin illetőségű, illetve Ruszka Krajna területén, éspedig:

a) Máramaros megyében: a Tiszavölgyi, Szigeti, Taracvizi, Técsői, Huszti, Dolhai és Ökörmezői járások községeiben, továbbá a Felsővisói járás Havasmező, Oroszkó, Visóoroszi, Petrovabisztra és Petrovakraszna községében, valamint Máramarossziget városban,

b) Ugocsa megyében: a Nagyszőlősi és Királyházai járások községeiben,

c) Bereg megyében: az Alsóvereckei, Szolyvai, Latorcai, Munkácsi és Felvidéki járások községeiben, továbbá a Tiszaháti járás Alsóremete, Felsőremete és Kovászó községében, valamint Munkács városában,

d) Ung megyében: a Nagybereznai, Perecsenyi, Szerednyei, Szobránci és Ungvári járások községeiben és Ungvár városban,

e) Zemplén megyében: a Szinnai, Mezőlaborci, Sztropkói, Homonnai, Varannói, Nagymihályi és Gálszécsi járások községeiben, továbbá a Sátoraljai járás Alsóregmec, Bodzásújlak, Csörgő, Kasó, Kiszte, Kolbása, Lasztóc, Mikóháza, Rudabányácska és Velejte községében,

f) Sáros megyében: a Bártfai, Felsővízközi és Héthársi járások községeiben, az Eperjesi járásból Fulyán, Kacsány, Kolembér, Kiskörösfő, Kiskökény, Lubéc, Miklósvágása, Pillerpeklén, Sósújfalu, Szárazvölgy és Szedlice községekben, a Girálti járásból Benedekvágása, Fias, Györgyös, Istvánd, Kabalás, Kerekrét, Kosány, Lőrincvágása, Mátévágása, Mászáska, Porszács, Remenye, Sápony, Tótfüred, Szobos, Vajkvágása községekben, a Kisszebeni járásból Csengőzávod, Felsősom, Gellért, Hönig, Jákórésze, Lacsnó, Lipinye, Olajpatak, Radoskő, Szinnyefő és Zsetek községben, a Lemesi járásból Ábrány, Felsőmérk, Lápispatak, Sárosbogdány, Somos, Tizsite és Vargony községekben, végül Bártfa városban,

g) Szepes megyében: a Gölnicbányai járásban AlsószaláND, FelsőszaláND, Kolysó és Nagykuncfalva községekben, az Ólublói járásban Berkenyéd, Harsád, Határhegy, Kövesfalva, Lublókorompa, Nagyszulin, Poprádremete és Szepesjakabfalva községekben, továbbá a többi járásokból Görögfalu, Vershegy, Ötösbánya, Szászteleк, Alsórépás, Taracfő, Nagyhársad, Nagymajor, Osztornya és Nagyolcva községekben,

h) Abaúj megyében: Filkeháza, Pálháza, Szaláncújváros, Kalsa, Kelecsenyborda, Laskó, Mogyoróska, Bölzse, Izboda, Királynép, Felsővadász, Garadna, Szárazkék, Ájfalucska, Kány és Perecseny községekben,

i) Gömör megyében: Garamfő, Királyhegyalja és Vernár községekben működött összes volt karhatalmi alakulatok (csendőr, rendőr, határrendőr, népőr, pénzügyőr) tagjait, valamint azokat a ruszin illetőségű elvtársakat, kik magukat a ruszin Vörös Őrség tagjaiul felvétetni óhajtják, hogy a felszabadulás alatt levő ruszka krajnai területen a belső rend megalapozására és fenntartására szolgáló ruszin Vörös Őr-

ség kötelékébe való felvétel végett a ruszin Vörös Őrség főparancsnokságánál (Károlyi-palota, Esterházy utca 40., földszint) haladéktalanul jelentkezzenek.

Miután a felvétel elsősorban a ruszin illetőségű, illetve a Ruszka Krajna területén karhatalmi vagy pénzügyőri szolgálatban állott elvtársak átvétele útján történik, ennél fogva a népbiztosság felhívja minden fent említett volt karhatalmi alakulatok tagjait, akik jelenleg a Vörös Hadsereg vagy az országos Vörös Őrség kötelékében állanak, hogy ottani alkalmazásuk alól való felmentésük után felvétel végett jelentkezzenek. Az elkésetten jelentkezők kérelmét nem fogják figyelembe venni.

A népbiztosság úgy a hadsereg-főparancsnokságot, valamint az országos Vörös Őrség főparancsnokságát a felmentések kieszközlése végett egyidejűleg megkereste.

Ruszin népbiztosság

Tanácsköztársasági Törvénytár. V. A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmánya. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.VI.10.–VI.30. 157–158. o.

13

Budapest, 1919. június 23. **A nemzetek jogairól szóló paragrafusok a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmányából.**

[…]

A nemzetek jogai a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságban

84. §

A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságban élő minden nemzet szabadon használhatja nyelvét, ápolhatja és fejlesztheti nemzeti műveltségét. Evégből minden nemzet, ha nem is él összefüggő területen, műveltségének fejlesztésére országos tanácsot alakíthat. Ez a szervezet nem bonthatja meg a területi alapon nyugvó tanácsszervezetet.

A német és ruszin népbiztost a német, illetőleg a ruszin országos tanács választja. A német és a ruszin népbiztosság vezeti a német és a ruszin országos tanácsok, valamint nemzeti kerületi tanácsok ügyeit.

85. §

A tanácsrendszer következményeként a helyi igazgatást mindenütt annak a nemzetnek a dolgozói vezetik, amely nemzethez tartozó dolgozók az illető helyi körben többségben vannak. Ez a helyi igazgatás nyelvében is kifejezésre jut. A nemzeti kisebbségek is használhatják azonban a tanácsszervekkel való érintkezésben nyelvüket.

86. §

Ahol valamely nemzet dolgozói több járásra kiterjedő összefüggő területen többségben vannak, önálló kerületeket kell alakítani.

Ahol valamely nemzet több kerületre kiterjedő összefüggő nagyobb területen többségben van, a kerületek nemzeti kerületté egyesülhetnek.

A nemzeti kerület központi tanácsába a kerületi tanácsok küldenek ki tanácstagokat, minden 10.000 lakos után egyet. A nemzeti kerület központi tanácsának, valamint intéző bizottságának nem lehet több tagja, mint a kerületi tanácsnak, illetőleg intéző bizottságának.

Az ekként egyesült kerületek a nemzeti kerület kapcsán részei a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságnak. A nemzeti kerületek tanácsa és intéző bizottsága fölöttes hatósága a nemzeti kerületben alakult minden helyi tanácsnak és intéző bizottságnak. A Tanácsköztársaság a nemzeti kerületek területével a nemzeti kerületek központi tanácsszervei útján érintkezik. A tanácsrendszer egyenes következménye, hogy a nemzeti kerületek tanácsai önállóan intézik a kérdéses kerületek beligazgatását, igazságszolgáltatását, közoktatását és közművelődését.

87. §

A német többségű és ruszin többségű magyarországi összefüggő kerületeket a Tanácsköztársaság alkotmánya már ezúttal is német, illetőleg ruszin nemzeti kerületeknek ismeri el. A Tanácsköztársaság egyetemes érdekeit érintő ügyekben a Tanácsköztársaság rendelkezései a nemzeti kerületekre is kiterjednek.

A nemzeti élettel összefüggő érdekek védelmére a német és a ruszin népbiztosságok közvetítő osztályokat létesítenek az egyes népbiztosságoknál és a Népgazdasági Tanácsnál.

88. §

A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság nem állja útját annak, hogy a fölszabaduló területeknek népességük és gazdasági erejük folytán erre képes nemzetei a Tanácsköztársasággal szövetséges külön tanácsköztársaságokat alkossanak.

89. §

Az alkotmánynak a nemzetek jogaira vonatkozó intézkedései csak az érdekelt nemzetek dolgozói országos tanácsainak hozzájárulásával változtathatók meg.

Elfogadta a szövetséges tanácsok országos gyűlése.

Tanácsköztársasági Törvénytár. V. A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmánya. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei. 1919.VI.10.–VI.30. 7–21. o. Idézett rész: 20–21. o.

14

Versailles, 1919. június 28. **A versailles-i békeszerződésnek a csehszlovák államra vonatkozó cikkelyei.**

III. rész: Európára vonatkozó politikai rendelkezések

[…]

VII. fejezet

Cseh-Szlovák Állam

81. cikk. Németország, amint azt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri a Cseh-Szlovák Állam teljes függetlenségét, amely Állam magában foglalja a ruténeknek a Kárpátoktól délre fekvő autonóm területét. Kijelenti, hogy elismeri ennek az Államnak a határait, úgy ahogyan azokat a Szövetséges és Társult Főhatalmak és a többi érdekelt Államok meg fogják állapítani.

[…]

86. cikk. A Cseh-Szlovák Állam elfogadja azokat a rendelkezéseket – hozzájárulván azoknak a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötendő szerződésbe való felvételéhez –, amelyeket e Hatalmak a Cseh-Szlovák Államban a nemzeti, nyelvi és vallási kisebbségek érdekeinek megvédelmezése céljából szükségesnek tartanak.

[…]

Hatályba lépett 1920. január 10-én.

Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945.* A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb külpolitikai szerződései. Második, átdolgozott és bővített kiadás. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Gondolat Könyvkiadó, 1983. 51–76. o. Idézett rész: 59., 63–64. o.

15

Saint-Germain-en-Laye, 1919. szeptember 10. **A Csehszlovákia függetlenségéről és a kisebbségek védelméről szóló szerződés.**

Egyfelől az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán, mint Szövetséges és Társult Főhatalmak

másfelől Csehszlovákia

tekintettel arra, hogy az egykori Cseh Királyság, Morva Őrgrófság és Sziléziai Hercegség, továbbá a volt Osztrák-Magyar Monarchia területei között azelőtt fennállott egység végérvényesen megszűnt,

tekintettel arra, hogy Csehországnak, Morvaországnak és Szilézia egy részének népei, úgyszintén Szlovákia népe saját akaratukból elhatározták, hogy Csehszlovák Köztársaság név alatt egy egységes, szuverén és független állam létesítése céljából állandó szövetségben egymással egyesülnek és ezt az egyesülést végre is hajtották,

figyelemmel arra, hogy a Kárpátoktól délre lakó rutén nép[3] ehhez a szövetséghez csatlakozott,

tekintettel arra, hogy a Csehszlovák Köztársaság a fent jelzett területeken a szuverenitást ténylegesen gyakorolja és hogy a Szövetséges és Társult Főhatalmak a Csehszlovák Köztársaságot szuverén és független államként már elismerték,

egyfelől az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán megerősítve a Csehszlovák Köztársaságnak az Ausztriával mai napon kelt békeszerződés rendelkezéseinek megfelelően[4] megállapított vagy megállapítandó határok között a nemzetek családja szuverén és független tagjaként való elismerését,

másfelől Csehszlovákia, attól az óhajtól vezettetve, hogy intézményeit a szabadság és igazság elveinek megfelelően alakítsa ki és a szuverenitása alá került területek összes lakosainak erre nézve biztos garanciát nyújtson,

a Magas Szerződő Felek az Ausztriával kötött említett békeszerződés 57. cikkének végrehajtását biztosítani kívánván,

evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

……

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

3 A szerződésben: La Russie Subcarpathique.

4 A Kárpátaljára vonatkozó rész a békeszerződés 54. és 55. cikke.

I. fejezet

1. cikk. Csehszlovákia kötelezi magát arra, hogy a jelen fejezet 2–8. cikkeiben foglalt rendelkezéseket alaptörvényekül ismeri el, hogy semminemű törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés ezekkel a rendelkezésekkel nem lesz ellentmondásban, vagy ellentétben, és hogy ezekkel szemben semmiféle törvény, rendelet, vagy hivatalos intézkedés sem lesz hatályos.[5]

2. cikk. Csehszlovákia kötelezi magát, hogy minden lakosának születési, nemzetiségi, nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja.

Csehszlovákia minden lakosát megilleti az a jog, hogy bármely hitet, vallást vagy hitvallást nyilvánosan vagy otthonában szabadon gyakoroljon, amennyiben ezeknek gyakorlata a közrenddel és a jó erkölccsel nem ellenkezik.

3. cikk. Az alább említett szerződések különleges rendelkezéseinek sérelme nélkül Csehszlovákia a törvény erejénél fogva és mindennemű alakiság nélkül csehszlovák állampolgárokként elismeri azokat a német, osztrák vagy magyar állampolgárokat, akiknek az eset körülményei szerint lakóhelyük vagy községi illetőségük (pertinenza – Heimatsrecht) a jelen Szerződés életbelépésének idején olyan területen van, amelyet a Németországgal, Ausztriával vagy Magyarországgal kötött szerződések, vagy pedig ezeknek a kérdéseknek szabályozása céljából kötött bármely más szerződés értelmében Csehszlovákia részeként elismertek vagy el fognak ismerni.

Mindamellett a fent jelzett személyek, ha 18. évnél idősebbek, a mondott szerződésekben megállapított feltételek mellett optálhatnak minden más olyan állampolgárság javára, amely számukra nyitva áll. A férj opciója maga után vonja a feleség, és a szülők opciója a 18 évnél fiatalabb gyermekei opcióját.

Az optálás jogával élő személyeknek az optálást követő 12 hónapon belül át kell költözniük abba az Államba, amelynek javára optáltak. A csehszlovák területen levő ingatlan javaikat megtarthatják. Mindennemű ingóságukat magukkal vihetik. Ezen a címen semmiféle kiviteli vámot reájuk kivetni nem szabad.

4. cikk. Csehszlovákia a törvény erejénél fogva és minden alakiság nélkül állampolgárokként elismeri azokat a német, osztrák vagy magyar nemzetiségű személyeket, akik az eset körülményei szerint a fent említett területen lakó vagy ott községi illetőséggel (pertinenza – Heimatsrecht) bíró szülőktől születtek, akkor is, ha a jelen Szerződés hatálybalépésekor az illetők maguk nem laknak is e területen, illetve ott községi illetőségük nincsen.

Mindamellett e szerződés hatálybalépését követő két éven belül ezek a személyek a lakóhelyük országában levő illetékes csehszlovák hatóságok előtt kijelenthetik, hogy a csehszlovák állampolgárságról lemondanak, amely esetben nem fogják őket többé csehszlovák állampolgároknak tekinteni. Ebben a tekintetben a férj nyilatkozatát a feleségre, a szülők nyilatkozatát pedig a 18 évnél fiatalabb gyermekeikre nézve is érvényesnek kell tekinteni.

5. cikk. Csehszlovákia kötelezi magát, hogy semmiképpen sem fogja megakadályozni a Szövetséges és Társult Főhatalmak által Németországgal, Ausztriával vagy Magyarországgal kötött vagy kötendő békeszerződésekben biztosított opció-

5 A Csehszlovákiával kötött szerződés I. fejezetének 1–2. és 6–9. cikkei, valamint II. fejezetének 14. cikke azonosak a trianoni békeszerződés III. rész VI. címének 54 –55. és 57 –60. cikkeivel.

jog gyakorlását, amely az érdekeltek számára a csehszlovák állampolgárság megszerzését, vagy meg nem szerzését lehetővé teszi.

6. cikk. A csehszlovák területen való születés puszta tényével jogérvényesen megszerzi a csehszlovák állampolgárságot minden személy, akit születésénél fogva valamely más állampolgárság nem illet meg.

7. cikk. Minden csehszlovák állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a polgári és a politikai jogokat élvezi.

Vallási, hitbeli, vagy felekezeti különbség a polgári és politikai jogok élvezete, így nevezetesen: nyilvános állások, hivatalok és méltóságok elnyerése, vagy a különféle foglalkozások és iparok gyakorlása tekintetében egyetlen csehszlovák állampolgárra sem lehet hátrányos.

Egyetlen csehszlovák állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallás, a sajtó útján történő vagy bármilyen természetű közzététel terén, vagy a nyilvános gyűléseken.

A csehszlovák kormánynak a hivatalos nyelv megállapítására vonatkozó intézkedését nem érintve, a nem cseh nyelvű csehszlovák állampolgárok nyelvüknek a bíróságok előtt akár szóban, akár írásban való használata tekintetében megfelelő könnyítésekben fognak részesülni.

8. cikk. Azok a csehszlovák állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, jogilag és ténylegesen ugyanazt a bánásmódot és ugyanazokat a biztosítékokat élvezik, mint a többi csehszlovák állampolgárok. Nevezetesen: joguk van saját költségükön jótékonysági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, vezetni és ellenőrizni, azzal a joggal, hogy azokban saját anyanyelvüket szabadon használják és vallásukat szabadon gyakorolják.

9. cikk. Olyan városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban nem cseh nyelvű csehszlovák állampolgárok laknak, a csehszlovák kormány a közoktatásügy terén megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni avégből, hogy az ilyen csehszlovák állampolgárok gyermekeit saját nyelvükön tanítsák. Ez a rendelkezés nem akadályozza a csehszlovák kormányt abban, hogy a cseh nyelv tanítását kötelezővé tegye.

Azokban a városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban élnek oly csehszlovák állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezeknek a kisebbségeknek a méltányos részt kell biztosítani mindazoknak az összegeknek az élvezetéből és felhasználásából, amelyek a közvagyon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékonysági célokra fordíttatnak.

II. fejezet

10. cikk. Csehszlovákia kötelezi magát, hogy a Kárpátoktól délre lakó rutének területét a Szövetséges és Társult Főhatalmak által megállapított határok között a Csehszlovák Államon belül olyan autonóm egység alakjában fogja megszervezni, amely a Csehszlovák Állam egységével összeegyeztethető legszélesebb körű önkormányzattal lesz felruházva.

11. cikk. A Kárpátoktól délre lakó rutének területének külön tartományi gyűlése lesz. Ez a tartományi gyűlés fogja a törvényhozó hatalmat gyakorolni nyelvi, közoktatási, vallási, helyi közigazgatási és minden olyan egyéb kérdésben, amelyet a

Csehszlovák Állam törvényei hatáskörébe utalnak. A rutén terület kormányzóját a Csehszlovák Köztársaság elnöke fogja kinevezni és ez a rutén tartományi gyűlésnek lesz felelős.

12. cikk. Csehszlovákia egyetért azzal, hogy a rutén terület tisztviselőit a lehetőségekhez képest a terület lakosai közül fogják kiválasztani.

13. cikk. Csehszlovákia a rutén területnek megfelelő képviseletet biztosít a Csehszlovák Köztársaság országgyűlésében, amelybe e terület a Csehszlovák Köztársaság alkotmányának megfelelően megválasztott képviselőket fog küldeni. Mindazonáltal ezek a képviselők a Csehszlovák Köztársaság országgyűlésében, a rutén tartományi gyűlés elé utalt ügyekkel azonos természetű törvényhozási ügyekben nem gyakorolhatnak szavazati jogot.

14. cikk. Csehszlovákia hozzájárul ahhoz, hogy amennyiben az I. és II. fejezetbe foglalt rendelkezések oly személyeket érintenek, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezek a rendelkezések nemzetközi érdekű kötelezettségek és a Nemzetek Szövetségének védelme alatt fognak állni. Ezek a rendelkezések a Nemzetek Szövetségének Tanácsa többségének hozzájárulása nélkül nem változtathatók meg. Az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán kötelezik magukat arra, hogy nem tagadják meg hozzájárulásukat az említett cikkeknek egyetlen olyan módosításától sem, amelyet a Nemzetek Szövetsége Tanácsának többsége megfelelő formában elfogadott.

Csehszlovákia hozzájárult ahhoz, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa minden egyes tagjának meglegyen az a joga, hogy a Tanács figyelmét e kötelezettségek valamelyikének bárminemű megsértésére vagy megsértésének veszélyére felhívja, és hogy a Tanács oly módon járhasson el és oly utasításokat adhasson, amelyek az adott esetben alkalmasaknak és hathatósaknak mutatkoznak.

Csehszlovákia azonkívül hozzájárul ahhoz, hogy abban az esetben, ha ezekre a cikkekre vonatkozó jogi vagy ténykérdésekről a csehszlovák kormány és a Szövetséges és Társult Főhatalmak bármelyike vagy a Nemzetek Szövetsége Tanácsában helyet foglaló bármely hatalom között véleménykülönbség merülne fel, ez a véleménykülönbség a Nemzetek Szövetségéről szóló Egyességokmány 14. cikkelye értelmében nemzetközi jellegű vitának tekintendő. A csehszlovák kormány hozzájárul ahhoz, hogy minden ilynemű vitás kérdés, ha a másik Fél kéri, az Állandó Nemzetközi Bíróság elé terjesztessék. Az Állandó Bíróság döntése ellen fellebbezésnek nincs helye s a határozat ugyanolyan erejű és érvényű, mint az Egyességokmány 13. cikke értelmében hozott határozatok.

III. fejezet

(Ez a fejezet a zárórendelkezéseket tartalmazza.)

Hatályba lépett 1920. július 16-án, a Nemzetek Szövetségének védelme alá helyezve a Nemzetek Szövetsége Tanácsának 1920. november 29-i határozatával.

Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945.* A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb külpolitikai szerződései. Második, átdolgozott és bővített kiadás. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Gondolat Könyvkiadó, 1983. 89–93. o.

16

Užhorod, 1919. november 8. **Kiáltvány [Generalny Statutum] Podkarpatszka Rusz berendezkedéséről.**

A Csehszlovák Köztársaság kormányának nevében és meghagyásából, mint a Podkarpatszka Rusz (Kárpátaljai terület) legfőbb parancsnoka tudomásra hozom és kihirdetem a következőket:

Az elnyomott nemzetek évszázados vágyódásai beteljesedtek!

A Kárpátaljai ruszin nép szabad és a Csehszlovák Köztársaság hozzálát addig is, míg az országgyűlés összehívható lesz, a kárpátaljai ruszin terület autonóm kormányzásának megszervezéséhez mindazon ügyekben, melyekben a párisi békeszerződés értelmében a nép önrendelkezési joggal intézkedik.

Ezen, az autonóm terület javát célzó gondoskodásból folyólag és az elvállalt kötelezettségek szellemében a Csehszlovák Köztársaság kormánya elhatározta a Kárpátaljai Ruszin Terület szervezéséről szóló általános szabályzat kiadását.

Érett megfontolás után hívta meg a Csehszlovák Köztársaság kormánya a Kárpátaljai Ruszin Terület kormányzásához az adminisztrációt és elvárja, hogy őt a kormányzásba bevont kiváló hazafiak a direktóriumban erővel támogatni fogják nehéz munkájában.

Az általános szabályzat így hangzik:

A békekonferencia által a Csehszlovák Köztársasághoz csatolt Podkarpatszka Rusz (Kárpátaljai ruszinok) szervezésének és adminisztrálásának

Általános szabályzata
[Generalny Statutum]

A kárpátaljai ruszin nép mérvadó polgáraival és képviselőivel folytatott előzetes tárgyalások után a kormány a következő fő alapelveket adja tudtul a Podkarpatszka Rusz szervezését és közigazgatását (adminisztrálását) illetőleg:

I.

A párizsi békekonferencián a következő egyezmény lett elfogadva az öt nagyhatalom és a Csehszlovák Köztársaság által:

1. pont

Csehszlovákia kötelezi magát létrehozni a Kárpátaljai Ruszin Területet a szövetséges és részvevő nagyhatalmak által megjelölt határokon belül mint autonóm egységet a csehszlovák államban és felruházni azt a csehszlovák állam egységével megegyező legmesszebbmenő önkormányzattal.

2. pont

A Kárpátaljai ruszinok országa külön képviselőházzal fog bírni. Ezen képviselőház (országgyűlés, szojm) törvényhozó hatalommal lesz felruházva minden nyel-

vi, iskolai és vallási ügyben, belső közigazgatási ügyekben és más ügyekben, melyekben a Csehszlovák Köztársaság törvényei megbízzák őt. A Ruszin Ország kormányzója, ki a Csehszlovák Köztársaság elnöke által lesz kinevezve, a Ruszin Országgyűlésnek fog felelősséggel tartozni.

3. pont

Csehszlovákia kötelezi magát, hogy a Ruszin Országban lévő tisztviselők, amennyiben csak lehetséges, ezen terület lakói sorából lesznek kiválasztva.

4. pont

Csehszlovákia a Ruszinok Országának a köztársasági parlamentben megfelelő képviseletet biztosít, amely parlamentbe a Ruszinok Országa képviselőket fog küldeni, akiket a Csehszlovák Köztársaság alkotmánya értelmében fognak választani. De ezen képviselők nem fognak szavazati joggal bírni a csehszlovák parlamentben olyan törvényhozási ügyekben, melyek a Ruszin Országgyűlés hatáskörébe tartoznak.

II.

A párizsi békekonferencia territoriális bizottsága a határokat a következőképpen állapította meg:

a) a szlovákokat és ruszinokat elválasztó demarkációs vonal Csap községtől Užhorod (Ungvár) város északi részéhez húzódik éspedig oly módon, hogy a vasúti vonal Szlovákiához, Užhorod pedig a ruszin államhoz fog tartozni és innen az Ung folyó mentén a Kárpátokig. E vonaltól az összes keletre eső terület Autonóm Ruszin Területnek lesz tekintve.

b) az Autonóm Ruszin Terület déli határa úgy lett a békekonferencia által megállapítva, hogy a ruszin–magyar határ Csaptól kezdve ruszin területen marad egész Máramarosszigetig, mely város Romániának jut. A határ további részében a Tisza folyó mentén északra halad az északi határhoz, mely megfelel a volt Magyarország és Galícia közötti határnak.

c) amennyiben a ruszin népnek egy része a békekonferencia határozata alapján minoritást képez a szlovák területen, a csehszlovák kormány mindkét nép képviseletének azt javasolta, hogy egyezzenek bele az összefüggő (folytatólagos) ruszin területnek az Autonóm Ruszin Területhez való esetleges csatolásába.

III.

Név és nyelv

1. A törvényesen megválasztott országgyűlés jogerős határozatáig a „Podkarpatszka Rusz” történelmi nevet fogja használni. Emellett lehet használni a „Ruszinszkó” elnevezést.

2. Az összes iskolákban a népnyelv lesz a tannyelv és úgyszintén a hivatalos nyelv általában.

Úgyszintén szükséges, hogy a ruszin iskolák minél előbb szervezve legyenek. A ruszin nyelv (’rusinskij jazik’) a tannyelv az első osztályokban és halad az összes magasabb osztályokban. Átmenetileg a meglévő iskolák felső osztályaiban megmarad a magyar nyelv, de a ruszin nyelv tanítása kötelező.

A magyar kisebbség iskolái, miként az összes minoritásoké a köztársaságban, védve vannak a békekonferencia minoritási határozatai és a köztársaság törvényei és határozatai által.

IV.

Hogy a területen rend uralkodjék és hogy az új állami és autonóm adminisztrációnak alapja le legyen téve, a kormány ezen egyezmény első pontja értelmében ideiglenesen adminisztrátort nevez ki, kinek megfelelő számú személyzet adatik.

A kormány egy ideiglenes Ruszin Autonóm Direktóriumot nevez ki. A direktórium mint tanácsadó bizottság fog működni az összes nyelvi, iskolai és vallási ügyekben, a közigazgatás kérdéseiben (helyi közigazgatás kérdéseiben), valamint azon hivatalnokok és alkalmazottak kinevezése és elbocsátása ügyében, kik meg vannak bízva a fent nevezett ügyek vezetésével és adminisztrálásával.

Ezen hivatalnokokat az alkalmaztatáshoz az adminisztrátor nevezi ki és ezek neki lesznek alárendelve és neki felelősek.

V.

Ha az adminisztrátor és a direktórium valamely ügyben, mely a fenti paragrafusban fel van sorolva, nem tudnának megegyezni, a kérdéses ügy döntés végett a Csehszlovák Köztársaság elnökéhez lesz felterjesztve vagy valamely más személyhez, akit az elnök alkalmasnak talál és akinek az elnök e jogát átadja, kivéve az adminisztrátort. Az elnök vagy megbízottjai ítélete (határozata) végleges és kötelező. A döntésig a kérdéses ügy függőben marad.

A direktórium osztályonként lesz szervezve. A direktóriumot ugyanígy meg lehet hallgatni a közös és állami ügyek elintézésénél.

A direktóriumhoz az adminisztrátor fogja az ügyvitelhez szükséges összes munkaerőket kinevezni.

Az adminisztrátor és az autonóm direktórium hivatalai megszűnnek, mihelyt a békekonferencia határozatai alapján létesített Ruszin Autonóm Alkotmány életbe lép.

A ruszin parlament tagjainak választása legkésőbb a közös csehszlovák parlamenti képviselőválasztások megtörténte utáni 90 napon belül lesz megtartva.

Az adminisztrátor és direktórium működései ideiglenesek és átmenetiek és jogaik és kötelességeik nem tekinthetők precedensnek a jövőre nézve.

A ruszin Államnak saját pénzügye lesz. A végleges kormányzásig az állam fedezni fogja az adminisztracionális kiadásokat. Ezen kiadások külön lesznek elkönyvelve.

Podkarpatszka Rusz legfőbb parancsnoka:
Hennoque tábornok s. k.
A belügyminiszter parancsából ellenjegyezte:
Dr. Brejha s. k. mint adminisztrátor

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1925. június 7.

17

Prága, 1920. február 29. A Csehszlovák Köztársaság Alkotmánylevele (részletek)

Első fejezet

Általános rendelkezések

1. §

1. A Csehszlovák Köztársaságban minden államhatalom egyedüli forrása a nép.

2. Hogy a szuverén nép mely szervek által hozza s valósítja meg törvényeit, és szolgáltat igazságot, azt az alkotmánylevél határozza meg. Ugyanaz szabja meg azon határokat is, amelyeket ezen szervek az alkotmányosan biztosított polgári szabadságok megsértése nélkül túl nem léphetik.

2. §

A csehszlovák állam demokratikus köztársaság, amelynek feje választott elnök.

3. §

1. A Csehszlovák Köztársaság területe egységes és oszthatatlan egészet képez, amelynek határai csupán alkotmánytörvény által változtathatók meg.

2. Ennek az egésznek oszthatatlan része, mégpedig a Fő és Társult Hatalmak és a Csehszlovák Köztársaság között 1919. évi szeptember 10-én Saint-Germain-en-Laye-ban létesült szerződés értelmében önkéntes csatlakozás alapján Podkarpatszka Rusz önkormányzati területe, amely a Csehszlovák Köztársaság egységével összeegyeztethető legszélesebb körű autonómiával lesz felruházva.

3. Podkarpatszka Rusznak saját országgyűlése van, amely elnökségét maga választja.

4. Podkarpatszka Rusz országgyűlése a nyelvi, közoktatási, vallási, helyi közigazgatási, valamint a Csehszlovák Köztársaság törvényei által reá ruházott egyéb ügyeket érintő törvények hozatalára illetékes. A Podkarpatszka Rusz országgyűlése által hozott törvények, amennyiben a köztársaság elnökének aláírásával helybenhagyatnak, külön gyűjteményben kihirdettetnek s a kormányzó által is aláíratnak.

5. Podkarpatszka Rusz a Csehszlovák Köztársaság nemzetgyűlésében a vonatkozó csehszlovák választási törvények értelmében megfelelő számú képviselő (szenátor) által képviselendő.

6. Podkarpatszka Rusz élén a Csehszlovák Köztársaság elnöke által a kormány javaslatára kinevezett s Podkarpatszka Rusz országgyűlésével szemben is felelős kormányzó áll.

7. Podkarpatszka Rusz tisztviselői lehetőség szerint lakosságának köréből fognak kiválasztatni.

8. A részletek, nevezetesen az országgyűlésbe való választás és választhatóság joga tekintetében külön rendelkezések által szabályoztatnak.

9. A nemzetgyűlés azon törvénye, amely Podkarpatszka Rusz országhatárait állapítja meg, az alkotmánylevél részét képezi.

4. §

1. A köztársaságban az állampolgárság egy és egységes.
2. A csehszlovák köztársasági állampolgárság megszerzésének, hatályainak és megszűnésének feltételeit törvény állapítja meg.
3. Idegen állam polgára nem lehet egyúttal a Csehszlovák Köztársaság állampolgára is.

5. §

1. A Csehszlovák Köztársaság fővárosa Praha.
2. A köztársaság színei a fehér, vörös és kék.
3. Az állam címerét és lobogóit törvények szabályozzák.

[…]

Hatodik fejezet

A nemzeti, vallásfelekezeti és faji kisebbségek védelme

128. §

1. A Csehszlovák Köztársaság összes állampolgárai, tekintet nélkül a fajra, nyelvre és vallásra, a törvény előtt egyenlőek, s egyazon polgári és politikai jogokat élvezik.
2. A vallási, vallásfelekezeti, hitbeli és nyelvi különbségek, különösen ami a közszolgálatba való lépést, hivatalok vagy tisztségek elnyerését, vagy bármiféle iparüzlet vagy hivatás gyakorlását illeti, az általános törvények korlátain belül a Csehszlovák Köztársaság állampolgárai közül senkinek hátrányára nincsenek.
3. A Csehszlovák Köztársaság állampolgárai a kereskedelmi és magánérintkezésben, a vallást érintő ügyekben, a sajtóban vagy nyilvános népgyűléseken az általános törvények keretén belül bármiféle nyelvet használhatnak.
4. Ezzel azonban azon jogok, amelyek a fennálló vagy a jövőben kiadandó törvények értelmében az állami közegeket a közrend, az állam biztonsága és a hathatós felügyelet szempontjából megilletik, érintve nincsenek.

129. §

A nyelvi jog elveit a Csehszlovák Köztársaságban a jelen alkotmánylevél részét képező külön törvény állapítja meg.

130. §

Amennyiben az állampolgárok az általános törvények értelmében emberbaráti, vallási és szociális intézetek, iskolák és egyéb nevelő intézetek saját költségükön való alapítására, igazgatására és kezelésére jogosítva vannak, az állampolgárok nemzetiségre, nyelvre, vallásra és fajra való tekintet nélkül egymás közt egyenlőek s ezen intézetekben nyelvüket szabadon használhatják s vallásukat gyakorolhatják.

131. §

Azon városokban és járásokban, amelyekben a csehszlovák nyelvtől eltérő nyelvű csehszlovák állampolgárok jelentékeny hányada van letelepedve, ezen csehszlovák állampolgárok gyermekeinek az általános tanügyi szabályzat keretein belül megfelelő alkalom biztosíttatik arra, hogy saját nyelvükön taníttassanak; emellett a csehszlovák nyelv tanítása kötelezővé tehető.

132. §

Amennyiben oly városokban és járásokban, amelyekben vallási, nemzeti és nyelvi kisebbségekhez tartozó csehszlovák állampolgárok jelentékeny hányada van letelepedve, a közalapokból bizonyos összegek az állami, községi vagy egyéb költségvetések értelmében nevelési, vallási vagy emberbaráti célokra fordítandók, ezen kisebbségeknek a közigazgatásban érvényesülő általános rendelkezések korlátain belül azok élvezetében és használatában megfelelő hányadrész biztosíttatik.

133. §

A 131. és 132. §-okban kitűzött elveknek végrehajtása s különösen a „jelentékeny hányad" fogalmának meghatározása külön törvényeknek tarttatik fenn.

134. §

Az erőszakos elnemzetlenítés semmiféle alakban megengedve nincsen. Ezen elvnek be nem tartását a törvény büntetendő cselekménynek nyilvánítja.

A törvények és rendeletek gyűjteményében kihirdetve 121. számmal 1920. március 6-án.

A Csehszlovák Köztársaság Alkotmánylevele. Prága: Állami Könyvkiadó Hivatal, 1923. 31 o.

18

Prága, 1920. február 29. **A Csehszlovák Köztársaság nyelvtörvénye [122. sz. törvény]. Az 1920. február 29-én kelt 121. sz. csehszlovák alkotmánylevél kiegészítése.**

1. §

A köztársaság állami, hivatalos nyelve a csehszlovák nyelv.

Ez tehát az a nyelv,

1. amelyen a 2. és 5. §-okban megállapítottak fenntartásával és a 6.§-ban Ruszinszkóra nézve megállapítandók kivételével a köztársaság minden bírósága, hatósága, intézete, vállalata és szerve hivataloskodik, azoknak hirdetményei és küldő megjelölései szövegeztetnek;

2. amelyen az állami és bankjegyek fő szövege szól;

3. melyet a véderő vezényleti és szolgálati nyelvként használ; az ezen nyelvet nem ismerő legénységgel való érintkezésben annak anyanyelve is használható.

Az állami hivatalnokoknak és állami alkalmazottaknak, valamint állami intézetek és állami vállalatok hivatalnokainak és alkalmazottainak a csehszlovák nyelv ismeretét illető kötelezettségére vonatkozó részletes előírások rendeletileg fognak szabályoztatni.

2. §

A nemzeti és nyelvi kisebbségekre nézve a következő határozatok érvényesek:

A köztársaság oly bíróságai, hatóságai és szervei, amelyeknek hatásköre oly bírósági járásokra terjed ki, amelyben a legutolsó népszámlálás szerint 20 százalék ugyanolyan, de nem csehszlovák nyelvű állampolgár lakik, kötelesek mindazokban az ügyekben, amelyeknek elintézése azon az alapon tartozik hozzájuk, hogy illetékességük e járásra kiterjed, e kisebbség nyelvéhez tartozó személyektől ily nyelvű beadványokat elfogadni és e beadványok elintézését nemcsak csehszlovák nyelven, de a beadványok nyelvén is kiadni. Amennyiben egy község területén több járásbíróság létezik, az egész község egyetlen bírósági járásnak tekintetik.

Rendelet fogja megállapítani, mennyiben és mily bíróságoknál és hatóságoknál, amelyeknek hatásköre egyetlen egy járásra, mégpedig egy ily nemzeti kisebbséggel bíró járásra terjed ki, hasonlóképpen mely ezeknek közvetlenül fölébe rendelt bíróságoknál és hatóságoknál történhetik az elintézés csak a fél nyelvén.

Ugyanilyen feltételek alatt a közvádló köteles más nyelvű terhelt elleni vádat ezen nyelven is, illetőleg csak ezen a nyelven emelni.

A végrehajtó hatalom állapítja meg, hogy ezekben az esetekben milyen nyelven folyik le a tárgyalás.

Ha azt a fél beadványa nem előzi meg, úgy a 2. bekezdés szerinti egyéb feltételek fennforgása esetén az elintézést az ő nyelvén, illetőleg amennyiben az ismeretes, csak az ő nyelvén, más esetben pedig kívánsága szerint kell kikézbesíteni.

A 2. bekezdés szerint nemzeti kisebbséggel bíró járásokban az állami bíróságok, hatóságok és szervek hirdetményeinél és küldő megjelöléseinél a nemzeti kisebbség nyelve is alkalmazandó.

3. §

Az állam valamennyi önkormányzati hatósága, képviselőtestülete és köztestülete köteles a csehszlovák nyelvű szóbeli és írásbeli beadványokat elfogadni és elintézni.

Gyűléseiken és tanácskozásaikon mindenkor használhatják e nyelvet; az ily nyelven elhangzott javaslatoknak és indítványoknak tárgyalás tárgyát kell képezniük.

Az önkormányzati hatóságok nyilvános hirdetményeinek és külső megjelöléseinek nyelvét az állami végrehajtó hatalom állapítja meg.

A 2. § feltételei mellett kötelességük az önkormányzati hatóságoknak, képviselőtestületeknek és köztestületeknek más, mint csehszlovák nyelvű beadványokat elfogadni és elintézni, valamint a gyűléseken és tanácskozásokon más nyelv használatát is megengedni.

4. §

Az állami hivatalos nyelvet használva a hatóságok a köztársaság azon területén, mely 1918. október 28. előtt a birodalmi tanácsban képviselt királyságokhoz és országokhoz vagy a porosz királysághoz tartozott, rendszerint csehül hivataloskodnak, Szlovenszkóban rendszerint szlovákul.

Valamely cseh beadványnak szlovák hivatalos elintézése vagy valamely szlovák beadványnak cseh hivatalos elintézése beadvány nyelvén történt elintézésnek tekintendő.

5. §

A nemzeti kisebbségek számára létesített iskolákban a tanítás az ő nyelvükön történik, hasonlóképpen a számukra létesített kulturális intézményeket ezen a nyelven igazgatják.

6. §

A Ruszinszkó számára létesítendő országgyűlésnek fenntarttatik az a jog, hogy a nyelvkérdést ezen területen a csehszlovák állam egységével összeegyeztethető módon szabályozza.

Amíg ez a szabályozás nem történt meg, ezen törvény alkalmazandó, azonban ezen terület különleges nyelvi viszonyainak tekintetbe vételével.

7. §

A nyelvhasználatra nézve az állami bíróságoknál, hatóságoknál, intézeteknél, vállatoknál és szervezeteknél, valamint az önkormányzati hatóságoknál és köztestületeknél keletkező vitákat az illetékes állami felügyeleti szervek mint az állami közigazgatás ügyeit intézik elkülönítve azon ügyektől, amelyből keletkeztek.

8. §

E törvény közelebbi végrehajtása az állami végrehajtó hatalom rendelete útján fog megtörténni, mely e törvény szellemében az önkormányzati hatóságok, képviselőtestületek és köztestületek (3. §), valamint azon hatóságok és közszervek nyelvhasználatát fogja szabályozni, amelyeknek hatásköre kisebb körletre terjed, mint amilyen egy bírósági járás, vagy amelyek külön körlettel nem bírnak.

E rendeletnek előírásokat kell tartalmaznia arra nézve is, hogy mily intézkedés teendő az oly felekkel való hivatalos érintkezés megkönnyítése céljából, akik nem jártasak abban a nyelvben, amelyen az illető bíróságnál, hivatalnál vagy szervnél

ezen törvény értelmében hivataloskodnak, valamint a feleknek oly joghátrányokkal való megóvása céljából, melyek számukra a nyelv nem tudása folytán előállhatnának.

A rendelet e törvény hatályossága napjától számított első öt év tartamára a zavartalan közigazgatás érdekében szükséges kivételeket engedélyezhet.

Végül a rendeletnek az eredményes végrehajtása biztosítása céljából szükséges előírásokat is kell tartalmaznia.

9. §

E törvény a kihirdetés napján lép életbe. Általa érvényüket vesztik az 1918. október 28. előtt érvényes összes nyelvhasználati rendelkezések.

E törvény végrehajtásával megbízatik valamennyi miniszter.

A kisebbségek nyelvi jogai. Kiadta és magyarázó bevezetéssel ellátta: a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodája. Prága, 1926. 35–39. o.

19

Budapest, 1920. május 10. **Teleki Pál magyar külügyminiszter előterjesztése a békeszerződés ügyében a nemzetgyűlés ülésén.**

[…]

Most rátérek a következő passzusra, amely egy konkrétabb kérdéssel, a rutén kérdéssel foglalkozik. Ez a passzus így hangzik: „Ruszka Krajnának a csehekkel kötött szerződésben megállapított autonómiája lehetővé teszi, hogy a ruténeknek autonóm testületük által kifejezést adhassanak bármikor hovatartozandóságuk tekintetében való óhajtásaiknak", tehát kifejezést adhassanak annak, hogy esetleg Csehországtól el akarnak szakadni és egy más államhoz, tehát tegyük fel, hogy Magyarországhoz akarnak csatlakozni, illetőleg visszacsatlakozni. A ruténeknek kijelentették, a ruténeknek hazafiságában, a ruténeknek szándékaiban nem is kételkedünk. Meg vagyunk győződve erről a hazafiságról, de ebben is csak akkor láthatunk engedményt, ha először ez az autonóm testület oly választások alapján jön létre, amelyek biztosítják azt, hogy ebben az autonóm testületben a rutén nép igazi akarata fog érvényesülni. Másodszor, ha ezt az autonóm testületet nem fogják befolyásolni munkájában olyan, akár polgári, akár katonai tényezők, amelyektől nem nyilváníthatja szabadon akaratát. Tehát azt akarjuk kérni és azt a szándékot kell hogy imputáljuk a békekonferenciának, hogy amikor bevette ezt a passzust a kísérőlevélbe, akkor ő ezt igenis nemcsak előre kijelenti és nemcsak megmutatja nekünk ezt a lehetőséget, hanem gondoskodni is fog arról, hogy ez a lehetőség szabadon lefolyhasson, hogy ez a lehetőség a ruténeknek szabad akaratnyilvánulásának megadja a garanciát.

[…]

Gróf Teleki Pál *Országgyűlési beszédei.* I. kötet. 1917–1938. S. a. r. Papp Antal. A Studium kiadása, Budapest, é. n. 54-73. o. Idézett rész: 63. o.

20

Párizs, 1920. június 4. **A trianoni békeszerződésnek a csehszlovák állam Magyarország általi elismeréséről szóló cikkelyei.**

[…]

III. rész

Európára vonatkozó politikai rendelkezések

[…]

IV. cím

Cseh-Szlovák Állam

48. cikk. Magyarország, amint azt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri a Cseh-Szlovák Állam teljes függetlenségét, amely Állam magában foglalja a ruténeknek a Kárpátoktól délre fekvő autonóm területét.

49. cikk. Magyarország a maga részéről lemond a Cseh-Szlovák Állam javára a volt Osztrák-Magyar Monarchiának mindazokra a területeire vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. cikkében megállapított határain kívül esnek és amelyeket a jelen Szerződés, vagy a jelen ügyek rendezését célzó bármely más szerződés a Cseh-Szlovák Államhoz tartozónak ismer el.

[…]

Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945.* A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb külpolitikai szerződései. Második, átdolgozott és bővített kiadás. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Gondolat Könyvkiadó, 1983. 94–146. o. Idézett rész: 100., 102. o.

21

Užhorod, 1920. június 10. **A Kárpátaljai Földműves Szövetség programja.**

Podkarpatszka Rusz földművelői (önálló gazdái és földmunkásai) érdekeik, követeléseik és céljaik biztosítására és védelmére külön politikai pártban szervezkednek.

A párt elnevezése: *Kárpátaljai Földműves Szövetség.*

A párt követelései:

I. Gazdasági követelmények

Az állami (kincstári) és uradalmi földek átadása a földnélküli és kevés birtokú népnek. A földreform haladéktalan végrehajtása.

Az állattenyésztés és tejgazdaság fejlesztése a legelők és havasi rétek szabályozásával. A községi erdők szaporítása. Az erdei ipar fokozása.

Új igazságos és díjtalan tagosítás. Minden községben kötelező megszervezése a gazdasági, fogyasztási, hitel- és ipari szövetkezeteknek.

Az erdei és bányaipar fokozása gyárak alapításával a saját tartományi, állami és külföldi tőke segítségével.

Tekintettel nagy állatállományunkra, bőrgyárak létesítése.

A mezőgazdasági és ipari munkások munkabérének igazságos szabályozása, a munkásosztály védelme, a munkásság minden igazságos követelésének biztosítása.

Igazságos adórendszer. A szegény nép adómentességének kiterjesztése.

Új sóbányák és szénbányák nyitása. Olcsó só. Szabad dohánytermesztés a kertekben házi szükségletre.

Szabad kereskedelem és szabad piac. Tisztességes kereskedelem biztosítása, de kíméletlen üldözése az uzsorásoknak.

A községi, vármegyei, állami utak és új vasutak kiépítése.

II. Politikai követelmények

Podkarpatszka Rusz határainak megállapítása a Poprád folyótól a Fehér Tiszáig a köztársaság összes ruszinjainak egyesítése végett.

Haladéktalan végrehajtása Podkarpatszka Rusz teljes autonómiájának ruszin anyanyelvvel és saját tisztviselőkkel. A békekonferencia által megadott kisebbségi jogoknak teljes biztosítása.

Testvéri együttélése Podkarpatszka Rusz minden nemzetiségének. Megszűntetése a gyűlölet politikájának.

A sajtó- és gyűlésezéses szabadság biztosítása.

III. Vallási követelmények

Lelkiismereti szabadság. Minden vallásfelekezet szabadsága. Az egyházi önkormányzatnak demokratikus alapokon való kiépítése. A lelkészek és kántorok fizetéseinek egyházi önkormányzat útján való kiépítése.

*

A Kárpátaljai Földműves Szövetség tagja lehet Podkarpatszka Rusz minden polgára és polgárnője, vallás- és felekezeti különbség nélkül.

A párt főirodája (igazgatósága) Munkácson van (Sugár út 25. szám), helyi iroda minden községben.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1920. augusztus 18.

22

***Užhorod, 1920. július 12.* 9994/20. számmal kelt levél Korláth Endre ügyvédhez a Ruszinszkói Magyar Jogpárt működésének engedélyezéséről.**

Dr. Korláth Endre ügyvéd úrnak, Ungvár

Kívánságára az újonnan alakított Ruszinszkói Magyar Jogpárt megszervezését engedélyezem, amelynek megalakítását egyidejűleg tudomásul veszem. Engedélyezem egyúttal a Ruszinszkói Magyar Hírlap-nak Ungvárt leendő kiadását is, amely dr. Zombory Dezső ügyvéd felelős szerkesztése mellett Ungvárt fog megjelenni.

Ezt az engedélyt azzal a feltétellel adom meg, hogy azzal szemben a törvényes rendelkezések előírásaiban tiltott rendelkezések nincsenek.

Egyidejűleg tudomásul veszem, hogy a napilapnak az újonnan megalakítandó Lapkiadó Részvénytársaság lesz a tulajdonosa, amely egyúttal a lap kiadótulajdonosa lesz. A nyomda tekintetében ide utólag jelentés teendő.

A Ruszinszkói Magyar Jogpárt eme hivatalos lapjának programja szintén jóváhagyatik, amely lap a párt érdekeit kívánja szolgálni.

Figyelmeztetem, hogy a lap minden számát hat nyomtatott példányban előzetes cenzúrára a kormányzóság itteni rendőri osztályának bemutatni tartozik és a cenzúra minden intézkedését a büntető következmények terhe mellett betartani köteles. A lap megindításának napja annak idején az itteni hivatalnak szintén bejelentendő.

A felelős szerkesztő, tulajdonos, kiadó, nyomda, továbbá a megjelenések időközében történt midennemű változás jóváhagyás céljából ide bejelentendő.

Blaha s. k.
a politikai osztály főnöke

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1920. augusztus 3.

23

1920. [augusztus 3.] **A Ruszinszkói Magyar Jogpárt programja.**

A párt célja:

1. A ruszinszkói magyarság politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális érdekeinek megvédése.
2. A magyarság hagyományainak és nemzeti érzelmeinek ápolása a köztársaság keretein belül.
3. A magyarság számának és teljesítményeinek megfelelő érvényesítése a társadalmi és közéletben.
4. A szociális és gazdasági élet demokratikus alapon való fokozatos fejlesztése.

Fő program:

A párt fő programja az összes ruszinszkói magyarság egy táborban való egyesítése és szervezése. Tagja lehet a pártnak minden ruszinszkói férfi és nő, ki magát magyarnak vallja, s aki a magyarság részére a békeszerződésben biztosított jogoknak megvédésére e pártban tömörülni akar. Ruszinszkó területén élő más nemzetek ügyeibe a párt nem kíván beavatkozni, velük a megértést fogja mindenben keresni, hogy közösen dolgozzanak a köztársaság jólétének, kultúrájának és békéjének munkáján. Faji, felekezeti és osztálykülönbséget a párt e munkájában nem ismer, egyenetlenséget nem kíván szítani, minden erővel azon fog igyekezni, hogy a konszolidálódás alapjait megvesse, a magyarságot is a termelőmunka útjára vezesse, érvényesülését elősegítse. E tekintetben bízik abban, hogy az államhatalom képviselőiben megértő egyéneket kap, kik a köztársaság belső békéjének fenntartása jegyében fognak kormányozni és a közigazgatást ily értelemben vezetni. A belső békének szilárd alapja csak az lehet, hogy a magyarságnak megadja az őt megillető jogokat, teljesíti követeléseiket, hogy elégedetten folytathassa munkáját. Amíg azonban a magyarság nem lesz meggyőződve arról, hogy az állam keretein belül önmagáért is dolgozhatik, addig munkájából a megelégedettség ereje mindig hiányozni fog. A párt a köztársaság törvényeit és törvényes rendeleteit tiszteletben tartja.

A párt politikai programja:

1. A békeszerződésben biztosított és az őslakosság érdekeinek legjobban megfelelő autonómia minél szélesebb kiépítése, különös tekintettel a magyarság részére biztosított jogokra. (Őslakónak tartunk minden olyan ruszinszkói egyént, aki itt született vagy a forradalom kitörése előtt itt már illetőséggel bírt.)
2. Ruszinszkó területének jogos határokig való kiterjesztése.
3. A közigazgatási és politikai kerületeknek a magyarság szempontjából való igazságos beosztásának kivívása.

4. A vármegyei, városi, községi és egyházi autonómiák teljes visszaállítása, biztosítása és kibővítése.

5. Szabad érvényesülés a párt számarányának megfelelően úgy a községi, mint a képviselőválasztásnál, nemkülönben a közhivatalnoki állások betöltésénél.

6. Az emberi szabadságjogok (szabad sajtó, gyülekezési és egyesülési jog, szabad vélemény-nyilvánítás, az anyanyelv jogának elismerése, magántulajdon szentsége stb.) teljes érvényesítése.

7. A párt elveinek és törekvéseinek kivívása érdekében magyar nyelvű politikai napilap vállalatának létesítése.

A párt gazdasági programja:

1. Küzdelem a középítkezések azonnali megkezdéséért, az adómentesség mérvének kiterjesztéséért az új építkezésekre, hogy a magántőke vállalkozásba léphessen s így a lakásínség megszűnjön és munkaalkalom nyújtassék. Városokban munkás- és kislakások állami létesítésének kivívása.

2. Követeli a párt a helyes és igazságos adórendszert, a fogyasztási adók eltörlését, az élelmi cikkek adómentességét, a hadikölcsön-kötvényeknek adótartozások fizetésére való alkalmassá nyilvánítását. Általában egy rendszeres jövőbe néző és a közönség teljesítőképességével arányban álló nagyszabású adópolitikát s a mai kapkodó adózási rendszertelenségek sürgős megszüntetését.

3. Követeli a párt a helyes és igazságos adórendszert azért is, hogy a közönség, mely a le nem bélyegzés foganatosítása, a valutáris differenciák folytán gazdasági erejében teljesen megroppant jövő gazdasági terveivel már most tisztába jöhessen. Ugyanez okból követi a párt a pénzlebélyegzésnek Ruszinszkó területén való azonnali foganatosítását akként, mint az a Csehszlovák Köztársaság egyéb területén történt. A már bélyegzés alá került ruszinszkói területen programja a pártnak a lebélyegzésnél visszatartott összegek mielőbbi kiutalásának kivívása, vagy legalább annak elérése, hogy a visszatartott pénzekről szóló elismervények adótartozások fizetésére alkalmassá tétessenek.

4. Követeli a párt a pénz le nem bélyegzése folytán előállott pénzérték-különbségből Ruszinszkót ért felbecsülhetetlen gazdasági veszteségeknek gazdasági javak, kedvezményes vetőmag, tenyészállatok, gazdasági felszerelések, igás és más haszonállatok nyújtása által való sürgős kártalanítását.

5. Követeli a párt az áruuzsora letörését, a nagytőke túlkapásainak visszaszorítását, a szabadforgalom és kereskedelem megnyitását úgy belföldön, mint kifelé. Különösen Magyarország felé, minthogy a gazdasági javakat, különösen a kenyérmagvakat, Ruszinszkó népe onnan szerezte be eddig a legolcsóbban és onnan fogja a jövőben is, mert ott azt munkája ellenében is megkaphatja.

6. Követeli a párt az üzemtervszerű erdőgazdálkodást, ennek a legelőhasználattal való méltányos összeegyeztetését, különösen erdős vidékeken a magyar uralom alatt is helytelennek mutatkozó tagosítás más alapon való keresztülvitelét. A tervszerű mezőgazdaság támogatását, a földbirtokreformnak a kisgazdák és földnélküliek javára történendő igazságos és méltányos keresztülvitelét.

7. Az iparcikkek és mezőgazdasági termények árának összhangba hozatalát, olcsó vetőmagvak, gazdasági gépek, világító-anyagok, műtrágyák, szőlőtermeléshez szükséges eszközök és anyagok szövetkezeti úton való beszerezhetését, termelő-, értékesítő- és hitelszövetkezetek létesítését, közraktárak felállítását s általában mindazt, ami végre a kisgazda-társadalom újjászületését elő tudja mozdítani.

8. Követeli a párt a munkásjóléti intézményeknek a haladó kor kívánalmainak megfelelő átalakítását, új intézmények létesítését, a kisiparnak a gyáriparral szemben való fejlesztését és állami támogatását, továbbá mindennemű munkabérnek igazságos megállapítását. Általában magáévá teszi a párt az ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi, szellemi munkások, háztartásbeli alkalmazottak minden jogos törekvését. Követeli a párt a tisztes és becsületes kereskedelem szabad érvényesülését, minden ezzel ellenkező törekvés kíméletlen üldözését.

A párt kulturális programja:

Követeli a párt az életigényeknek megfelelő és megszüntetett iskolák azonnali megnyitását, képesített tanerők alkalmaztatását s általában a nyelvtörvényben biztosított kisebbségi jogoknak a legszélesebb demokrácia alapján való betartását. A magyar nyelvű községekben a tanítási nyelv magyar legyen a kisdedóvó intézetektől kezdve minden fokú iskolánál, akként, hogy az összes középiskolák a leányok részére is nyitva álljanak. Az eddig fennállott és ezután létesítendő magyar kultúregyesületek szabad működésének biztosítását, a lefoglalt iskolai épületek kiürítését és rendeltetésének megfelelő célra való visszaengedését, az összes közép- és szakiskolákban paralel magyar osztályok felállítását, az ungvári katolikus főgimnáziumnak mint magántulajdonnak a magyarság részére való visszaadását, úgyszintén a munkácsi alapítványból létesült és Ruszinszkó egyetlen magyar tanítóképzőjének kizárólag magyar tannyelvűvé való kifejlesztését. Az ungvári városi felső kereskedelmi iskola azonnali megnyitását s általában a kereskedelmi, ipari, mezőgazdasági szakoktatásnak mielőbbi és akkénti megszervezését, hogy a magyarság tanulni vágyó ifjúsága e téren a kulturális forrásoktól el ne zárassék.

Ezen program megvalósítása céljából a párt minden magyart – rang-, nemi, felekezeti és osztálykülönbség nélkül – zászlaja alá hív.

A szervező bizottság:

Dr. Lukács Géza, Rozgonyi József, dr. Rosenfeld Mór, dr. Hackel Sándor, dr. Zombory Dezső, Hámos Lipót, dr. Szabó József, Kavasch Ernő, dr. Korláth Endre

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1920. augusztus 3.

24

1920. augusztus 3. **Az Ungváron megjelenő Ruszinszkói Magyar Hírlap szerkesztőségi cikke Szózat a ruszinszkói magyarsághoz! címmel Trianon hatásáról a podkarpatszka ruszi magyarokra.**

A békeszerződés[6] hetekkel ezelőtt aláíratott. Hetekkel ezelőtt az itteni magyarságot e békeparancs útján megkérdezése [cenzori törlés] A végzet rendelkezett velünk s mi a [cenzori törlés] sors előtt meghajlunk.

Új világ áll előttünk, melyhez nehéz szívvel, de alkalmazkodnunk kell. Ez alkalmazkodás nem lehet sem több, sem kevesebb, mint a kötelességteljesítés. Kötelességeink teljesítése új hazánk és régi magyarságunk iránt. E kettőt összeköti a föld, melyen élünk s melyen meghalnunk kell. E föld – az új helyzetben Podkarpatszka Rusz autonóm területe – hazánk volt s hazánknak kell az új köztársaságban[7] is maradnia.

Ha kötelességeinket a köztársaság és a magyarság iránt teljesítjük, úgy e föld hazánk marad, mert a kötelességteljesítéssel jogok járnak, melyeket részünkre az emberi lélek törvénykönyvén kívül a versailles-i békeszerződés is biztosít.

Kötelességeinket a köztársaság iránt úgy teljesítjük, ha annak törvényeit és rendeleteit betartjuk, magyarságunk iránti kötelességünknek pedig akkor felelünk meg, ha magyarok maradunk.

Kettős kötelességteljesítésünk és így ennek folyamányaként a magyarság jogainak biztosítása azonban tőlünk egységet és szervezetet kíván. A széthúzás nagy hibája volt mindig fajunknak, de ma – elszakítva testvéreinktől – a széthúzás magyarságunkra egyenesen végzetes lehet.

E végzetszerűséget el kell kerülnünk s így alulírottak[8] összefogtunk s a békeszerződés aláírása óta eltelt heteket nem hagytuk nyom nélkül elröppenni a magyarság feje felett.

Ruszinszkói Magyar Jogpárt néven szervezetet létesítettünk. Pártunk nevét abból a régi faji tulajdonságunkból kölcsönözte, hogy a magyar ember jussát nem engedi. Nem engedheti főleg most, midőn létünkről vagy nemlétünkről van szó. Politikai programunk e jogok kivívásán és biztosításán sarkall. Mint párt csak magyarok vagyunk. Ez alapon zászlónk alá hívunk rang-, vallás-, nemi és osztálykülönbség nélkül mindenkit, ki Podkarpatszka Ruszban magyarnak vallja magát. Az új államban – s itt Podkarpatszka Rusz területén sem űzhet a magyarság luxuspolitikát. Nem lehetünk tékozlók, hogy magyarjainkat pártokra hagyjuk szétfecsérelni. E gondolat sugallta programunkat, e gondolat száll felétek testvéreink e szózatunkban is.

6 Utalás a trianoni békeszerződésre (Párizs, 1920. június 4.).
7 Ld. a Csehszlovák Köztársaságban.
8 Ld. a Ruszinszkói Magyar Jogpárt programját (1920).

Ébredjetek dermedtségetekből s álljon talpra mint egy Podkarpatszka Rusz Magyar Népe. Együtt egyért: a magyarságért. Vessetek le minden összekülönbözést, romboljatok le minden válaszfalat, hogy mindnyájan együtt lehessünk! Jertek táborunkba magyarok, sérelmeink nagyok, célunk szent, az eszközök bennünk s az összetartásban rejlenek. A magyarság hív benneteket a nagy találkozóra, hol mindnyájan együtt fogunk majd bizonyságot tenni ama hitünkről, hogy nem cserél szívet az, aki hazát cserél.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1920. augusztus 3.

25

1920. [augusztus 18.] **A Ruszinszkói Magyar Jogpárt szervezetei.**

A Ruszinszkói Magyar Jogpárt programjának átolvasása után minden magyarul érző ember meggyőződhetik arról, hogy ez a párt valóban a magyarság érdekeinek és jogainak védelmére alakult. Hogy ez a program nem csupán írott malaszt, nem csupán beváltásra soha nem kerülő ígéret, hanem éppen ellenkezőleg, élő valóság, azt bizonyítja az a törekvés, amely a párt kebelében négyféle szervezet a párt négyirányú programját fogja külön-külön, de mégis az egész magyarság érdekeinek megfelelően munkálni. Hogy röviden körvonalazzuk e szervezet működésének tartalmát, sorra vesszük azokat:

1. A **jogvédő iroda,** mely a párt ügyvéd tagjaiból alakul. Fölveszi a párt tagjainak minden politikai sérelmét, valamint minden közérdekű, magánjogi vagy büntetőjogi sérelmét, amennyiben az a szervezet által orvosolható. E sérelmeket a párt magáévá teszi és úgy jár el a hatóságoknál minden ilyen ügyben, mintha az a párt ügye volna és igyekszik azt kedvezően elintézni. A panaszos fél mindezért csak bizonyos összeget tartozik a párt céljaira befizetni, melyből az eljárás költségei nyernek fedezetet. Ha azonban a panaszos szegény és nem fizethet, úgy az egészet ingyen végzi el az iroda. Tervbe vette még a jogvédő iroda azt is, hogy peres ügyek esetén a pereskedő felek kívánságára választott bíróságot állít fel, hogy magyarul beszélő feleink ne legyenek kénytelenek minden esetben idegen nyelvű bíróság előtt keresni az igazságot.

2. A **szociális ügyi szervezet** szintén a párt tagjaiból alakul. Feladata, hogy a területünkön működő összes magyar társadalmi (ú. m. sport-, jótékonysági, közjóléti stb.) szervezeteket a párt védelme alatt szövetségbe tömörítse. Célja az is, hogy az ilyen egyesületek megalakulását elősegítse és a meglevőket szükség esetén anyagilag is támogassa.

3. A **gazdasági szaktanács** a párt gazda, kereskedő és iparos osztályából alakul abból a célból, hogy az agrár, merkantil és ipari érdekeket összszeegyeztesse. Különös tekintettel lesz a tanács a magyarságot ért gazdasági sérelmek orvoslásának kieszközlésére. Evégből tehát minden magyar bizalommal fordulhat a szaktanácshoz, benne bizonyára erős pártfogót és szószólót talál. Gondja lesz ezenkívül a gazdasági szaktanácsnak arra is, hogy az idegen tőke ellensúlyozására a magyar pénzintézetek és szövetkezetek anyagi erősítését, érdekkörének kiszélesítését elősegítse, valamint új magyar hitel- és fogyasztási szövetkezeteknek felállítását kezdeményezze és támogassa. Mélyen érzi ugyanis a párt azt a tendenciát, mely az itt rekedt magyarság gazdasági tönkretételét tűzte ki célul, hogy előbb elszegényítse s azután annál könnyebben elmagyartalaníthassa.

4. A **közművelődési szervezet** a párt azon tagjaiból alakul, akik a magyar kultúrának (irodalomnak, a különféle művészeteknek, óvó- és tanügynek) eddig is lelkes művelői voltak. A szervezet célja az összes meglevő magyar kulturális egyesületeknek szövetségbe vonása a párt védelme alatt. Azok ismételt felvirágoztatása és

istápolása, valamint új kulturális egyesületek, társulatok és intézetek létesítését és azok anyagi és erkölcsi fölsegítése.

Mindezek elérhetésére a Ruszinszkói Magyar Jogpárt felszólítja a területünkön élő magyarságot a legteljesebb tömörülésre és nemcsak erkölcsi, de anyagi támogatására is.

Nagy feladatot kell ugyanis magunkra vállalni akkor, amikor az államhatalom segítségét nem remélhetjük. A magyar ügy árvaságát meg kell értenünk és ez árvának atyai segítőjéül kell odaállanunk, mert ez az ügy a magyarság sorsdöntő napjaiban valóságos életkérdés.

A párt e szervezetek felállításával messze előre tekint a jövőbe és már eleve látja, hogy Podkarpatszka Ruszban ez a párt lesz az a hatalmi tényező, amelynek erejével számolni kell majd mindenkinek, aki a magyarság politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális jogainak megnyirbálását csak meg is próbálná, mint ahogy eddig meg is tette.

E szervezeteket minden kerületi csoport fel fogja vállalni és reméljük, hogy működése sikeres és a magyarságra nézve áldást hozó lesz.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1920. augusztus 18.

26

***Užhorod, 1920. [augusztus 18.]* A Kárpátaljai Földműves Szövetség felhívása a kárpátaljai földművelőkhöz a párthoz való csatlakozás ügyében.**

Népünk sohasem élt olyan nehéz helyzetben, mint most. Szegénység, éhség, nagy szükség uralkodik mindenütt.

Mi az oka ennek? Az, hogy a földművelő nép, mely kilencven százalékát teszi Podkarpatszka Rusz egész lakosságának, nem szervezkedett érdekei védelmére.

Egyesülésben van az erő. Lépjetek be pártunkba: a Kárpátaljai Földműves Szövetségbe. A mi programunk magában foglalja a földműves nép összes törvényes és igazságos követeléseit. Szövetségünk, mint egy ember, erős hittel és hatalmas erővel fogja kivívni szabadságunkat és jólétünket.

Nem akarunk és nem fogunk politizálni. A politika nem adott és nem ad kenyeret. A mi feladatunk: megjavítani a nép helyzetét, hogy ne éhezzék, ne szűkölködjék, ne járjon rongyos ruhában, hogy munkája és kenyere legyen és hogy éljen, mint az művelt emberhez méltó.

A mi pártunk parasztpárt, nem papi párt. A mi pártunkban a földművelő nép maga szervezkedik, saját erejével, függetlenül. Nem kérjük a kormány, a bankok, az urak segélyét, a saját lábunkon akarunk szabadon járni.

Helyzetünk megjavulása tőlünk magunktól függ. A nép szava – Isten szava. Mi a békekonferencia és köztársaság törvényei alapján követeljük programunk megvalósítását. Mellettünk van a nép akarata és a szent igazság.

Szervezkedjetek minden községben s alakítsátok meg a községi pártszervezetet. A községi szervezet élén egy elnök és egy titkár áll. A párt tagjai semmiféle díjat nem fizetnek. A párt kiadásait önkéntes adományokból fedezzük. A tagok névsorát közöljétek a párt főirodájával Munkácson, Sugár út 25. szám. A főiroda vezetője Demkó Mihály.

A párt alapítói megbízásából:

Dr. Kaminszky József (Bereg megye volt zsupánja), Zsoffcsák József (Szerednye), Sztegura Simon (Szerednye), Rizsák Mihály (Oroszkomoróc), Zelenka Mihály (Munkács), Csulák Ferenc, Lakesz Mihály (a Munkács és környéki kisgazdák vezetői), Demkó Mihály (földműves, Munkács), Mérges József (földműves, Ilosva), dr. Kaminszky János (földbirtokos, Nagyszőlős).

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1920. augusztus 18.

27

Ungvár, 1920. augusztus. **Korláth Endrének, a Ruszinszkói Ellenzéki Magyar Pártok Szövetsége ügyvezetőjének, a Ruszinszkói Magyar Jogpárt elnökének üzenete Ruszinszkó városainak, különösen Ungvár polgárságának.**

Korláth Endre dr., a Ruszinszkói Ellenzéki Magyar Pártok Szövetségének ügyvezetője, a Ruszinszkói Magyar Jogpárt elnöke kétheti államfogsága letöltésének megkezdése előtt[9] a következő üzenetet hagyta Ruszinszkó, különösen Ungvár őslakosságának:

Két hétig akadályozva leszek, hogy az annyira szeretett magyar közönséggel összeköttetésben állhassak.

Tudomásomra jutott azonban, hogy ez idő alatt a Ruszinszkói Magyar Jogpártnak egyes tagjai – akadályoztatásomat fölhasználva – a magyarság megbontására „Polgári Párt" néven új pártot akarnak létesíteni. Maga a dolog nem lep meg, mert kb. 9–10 hónappal ezelőtt hallottam arról a megbízatásról, amelyet dr. Drbal, Ottokar Faltin és Karel Peceni kaptak a magyar egység megbontására létesítendő ezen párt megalakítására. De csodálom azon jogpárt tagoknak az eljárását, akik ez új alakulásban részt vesznek és még azt sem tartották ildomosnak, hogy a Jogpártból való kilépésüket akár hivatalosan, akár magánúton bejelentsék.

Mielőtt azonban ezek az urak a Magyar Jogpárttal és a Magyar Pártok Szövetségével a szakítást véglegessé tennék, kötelességemnek tartom, hogy úgy őket, mint pedig a város közönségét a Magyar Pártok Szövetségének az új pártalakításra vonatkozó fölfogásáról hivatalosan is tájékoztassam.

Nem dicsekedni akarok akkor, amikor kijelentem, hogy a ruszinszkói magyarság belső békéjének megteremtése és fenntartása, s az a körülmény, hogy a Magyarországon dúlt áldástalan felekezeti tusakodás ide nem hatolt át, s a keresztény és zsidó felekezetek közötti esetleges differenciák mindig békésen lettek elintézve, a Ruszinszkói Magyar Jogpárt programjának, pártvezetőségemnek és így jelentékeny részben énnekem is eredményül tudható be. Azok tehát, akik pártomból kiválva ma hátba támadnak engem, s új pártot létesítenek, ezt a békét veszélyeztetik. Munkájuk eredménye ugyanis csak az lehet, hogy az intelligens zsidó-magyarságot a „Polgári Párt"-ban külön tömörítik, s e kiválasztódással az összmagyarságot mindenesetre gyöngítik, de egyúttal megássák és teljesen kimélyítik azt a szakadékot, amelyet mi négy és fél éve állandóan betömve tartunk annak a célnak a szempontjából, hogy a magyarság mint egység könnyebben elérhesse e területen megélhetését.

Természetes, hogy az egységes föllépés nem lehet hatályos és eredményes, ha azt egyes párttagok azzal gyöngítik, hogy a magyarság politikai vezetőinek tudta és hozzájárulás nélkül saját szakállukra alkudoznak, olcsóbb ajánlatokat tesznek, hogy

9 Korláth Endrére 1923. augusztus 20-án szabott ki kétheti államfogházi büntetést a brünni legfelsőbb bíróság, mert egyike volt azoknak, akik 1921. augusztus 20-án az ungvári római katolikus templomban elénekelték a magyar himnuszt.

ezzel magukat a kormány előtt possibilisakká és kedvesekké tegyék. És különös, hogy még az elszakadók akarnak az után bennünket felelőssé tenni azért, hogy programunkat nem tudjuk megvalósítani. Hiszen éppen ők érezhetnék a legjobban, hogy a kormány oktalanul cselekednék, ha annak a kívánságait teljesítené, aki többet követel, mikor vannak, akik olcsóbban is adják.

Hogy az új párt kezdeményezői – épp úgy, mint a csehszlovák szociáldemokraták vezére, Picha elvtárs – az ungvári magyar paralel gimnázium tetszetős ígéretét hordják állítólag a zsebükben, arra csak azt válaszolom, hogy a kortes ígéretek értékével mindenki tisztában lehet még a múltból, de tisztában lehet különösen ma. Mi a világért sem vagyunk féltékenyek e tekintetben az apaság kérdésére: arra, hogy kinek tulajdonítsa majd a közönség a magyar paralel gimnázium kivívását; mert akárki kedvéért is adják meg, mi csak örülni fogunk neki. De fájó kulturális sebeinket az egyetlen ungvári paralel magyar gimnáziumnak a megadása még nem tudná behegeszteni, mert a kormányzat mai iskolaügyi politikája mellett rövidesen kérdésessé válik még az is, hogy kinek a részére lesz szükséges paralel magyar gimnázium Ungváron? Hiszen a zsidó elemi iskolában már nem engednek magyarul tanítani, a római katolikus elemi iskolában – kizárva a magyar nyelvet – szeptembertől elrendelik a szlovák nyelvű oktatást, a református elemi iskolában pedig olyan átalakításokat kívánnak, amelyek technikailag és pénzügyileg kivihetetlenek, úgy, hogy így alkalmat találjanak ennek az egyetlen felekezeti magyar iskolának a betiltására is. – De különben is, a mi politikánk országos természetű, amelyet egy detail-sérelem elintézésért nem adhatunk föl, mert nekünk épp úgy fájnak a munkácsi és a nagyszőlősi kulturális sérelmek is, s épp úgy fájnak a tisztviselőkérdés, a földreformkérdése, a munkáskérdés, a hadikölcsönkérdés, a lebélyegzett pénzek kérdése, az adókérdés és a többi kérdések is; hosszú és unalmas lenne mind fölsorolni itt.

Sem az összmagyarságnak, sem pedig a zsidó vallású magyar közönségnek nem tesz tehát szolgálatot, sőt egyenesen a kárára és ártalmára van ezeknek a munkája, akik a kormány bizalmasainak biztatására talán, vagy esetleg egyéni hiúságból, vagy más szempontokból új pártalakítással a magyar közönséget megosztani s a keresztény és zsidó magyarság közé egy később már talán betömhetetlen szakadékot teremteni igyekeznek.

Az az indoklása egyeseknek, hogy a zsidó közönség nem szavazhat a keresztényszocialista közönséggel együtt, komolyan nem fogadható el, mert ennek az irányzatnak a hívei ezen kijelentésükkel a zsidóság kifejezett szeparálását, s quasi zsidókurzus létesítését akarják, ami pedig senki szempontjából sem volna helyeselhető.

Azt is hallottam okul fölhozni, hogy a zsidóság nem mer a magyarsággal együtt szavazni. Hát engedelmet kérek, arra, aki ellenőrzés alá nem vonható titkos szavazásnál nem meri szavazatát a magyar jelöltekre – akik között bizonyára zsidó vallásúak is lesznek – leadni, arra már igazán nem számíthat többé komolyan senki és annak a szempontjait igazán nem lehet a mi politikánk megítélésénél figyelembe venni.

Mi sohasem kívántuk azt, hogy a polgárság a mellét verve politizáljon, hanem úgy a keresztény, mint a zsidó vallású magyarság helyett oda állattunk mi, hogy tartsuk a hátunkat. De azt az eljárását, hogy amikor akaratunkon kívül akadályozva vagyunk a Párt összetartásában, egyesek egységbontásra használják föl, nem tartjuk sem korrekt, sem nyílt, őszinte és lovagias eljárásnak.

Ami az új pártalakításnak a városi politikát érintő részét illeti, arra vonatkozólag csak annyit, hogy az új pártalapítók voltak azok, akik az amerikai uzsorakölcsönt, mely a város polgárságát könnyen kiszámíthatatlan nyomorúságba döntheti, már a jelenlegi ideiglenes és törvénytelen 'vybor' útján is meg akarták valósítani.

Polgártársaim! Gondolkozzatok, tájékozódjatok és ítéljetek, mielőtt cselekednétek, s csak akkor segődjetek másokhoz – cserbenhagyva a mi zászlónkat – ha el tudtok ítélni bennünket!

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1923. augusztus 23.

28

Ungvár, 1920. december 15. **Korláth Endre (Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetsége) cikke a magyar egység gondolatáról az Ungváron megjelenő Ruszinszkói Magyar Hírlapban.**

Ruszinszkói Magyar Testvéreim!

[cenzori törlés] Végre valahára belátta, megérezte, hogy a tömörülés, az egyesülés adja meg azt az erőt, mellyel léte és jogai érdekében tengernyi ellenségével szemben a siker biztató reményében bátran síkra szállhat.

A mostoha sorsra jutott itteni magyarság végre megtalálta önönmagát. A magyar pártok, amelyek mint egyedek az elnyomó hatalommal szemben – sajnos – gyengéknek bizonyultak, szövetségre léptek. Itt Podkarpatszka Ruszban f. évi november hó 30-án, Szlovenszkón december 7-én bontották ki a szövetségi lobogókat azzal a szent fogadalommal: „Egyesült erővel a magyarság jogaiért – létéért!"

Abból az alkalomból, hogy a ruszinszkói magyar pártok szövetségre léptek, és e szövetség ügyvezetésével engem bíztak meg, fordulok Hozzátok azzal a kéréssel, hogy a pártvezéreitek által reám ruházott megtisztelő, de egyben terhes működési körömben megértő munkátokkal támogatni szíveskedjetek.

Tudom, hogy nem nyilvánulhatott meg mindnyájatoknak az akarata, mert a gyülekezési jog megszűntetésével, a statáriummal akadályozva voltatok az alkotmányos akarat nyilvánításában, de érzem, hogy e választás nem annyira megtiszteltetés, mint inkább egy szíves és terhes kötelességvállalás, amelyre minden magyar a magyarság iránti szeretetből kötelességszerűen vállalkozik. E kitüntetéssel nem érzem magam egy cseppet sem kitűnőbb magyarnak nálatok, és munkám csak akkor lehet eredményes, ha mindnyájan egyformán, vallás-, felekezet- és osztálykülönbség nélkül, teljes erőnkkel fogjuk szolgálni az ide szakított magyarság, vagyis saját politikai, gazdasági, kulturális és társadalmi érdekeinket.

Fél éve annak, hogy a politikai élet küzdőterére léptem, amikor a jogpárt vezetősége ügyeinek intézését reám bízta.

Tettem ezt nem azért, hogy egy új párt alakításával még inkább széttagoljam a magyarságot, hanem azért, hogy azokat a magyarokat, akik foglalkozásuknál, társadalmi helyzetüknél fogva sem a Keresztényszocialista Pártban, sem a Kisgazdapártban nem tudtak elhelyezkedni, tömörítsem, s módot adjak minden magyarnak olyan elhelyezkedésre, ahol a saját gazdasági érdekeit is képviselve lássa.

A Magyar Jogpárt programja első perctől olyan, hogy abban minden magyar elhelyezkedhetik, s e program pártunk megalakítása óta mindig az egyesítés gondolatát szolgálja, s pártunkban mindenki támogatást nyerhetett s elhelyezkedhetett, aki magát magyarnak vallja, tartozzék az bármely társadalmi osztályhoz, vallásfelekezethez, s legyen tőkés avagy munkás.

Bár a jogpárt első perctől az egyesítés gondolatát szolgálta, mégis tapasztalható volt, hogy e párt leginkább a városok lakosságát tudja tömöríteni, a kereskedőt, az iparost s általában az úgynevezett lateiner elemet. Ezért kellett a magyarság ér-

dekében arra a gondolatra jönni, hogy amenynyiben az egy pártban való tömörítés nem volt elérhető, a különböző pártok egyesüljenek. Ezek között kellett olyan szerves összefüggést teremteni, amely szerves összefüggés mellett a magyarság kifelé egy olyan egységet képviseljen, mely tömegeinek súlyával ne csak kérni, hanem követelni is tudja nemzeti jogainak elismerését és érvényesítését. A belső egység elmaradt, amennyiben mindenik párt megtartotta a saját függetlenségét, mert az egyes pártok az egyesítés gondolatának tárgyalása alatt olyan érveket és gondolatokat vetettek fel, amelyek hatása alatt el kellett állnunk a mindenáron való egységesítés tervétől. Belátta a jogpárt vezetősége is, hogy úgy a Keresztényszocialista Pártnak, mint a Kisgazdapártnak meg van a külön létjogosultsága nem azért, mintha egy percig is helyeselte volna e pártok egyes tagjainak antiszemita politikáját – mellyel az itteni magyarság zöme soha sem azonosította magát –, hanem igenis elismerte a Keresztényszocialista Párt külön létjogosultságát, mert egyedül e pártot tartja alkalmasnak arra, hogy munkástáborával felvegye a küzdelmet nem a II. Internacionálé ellen –, melyet mint demokratikus alakulatot megértünk, ha még a mai korban nem is fogadunk el –, hanem a III. Internacionálé alapján álló Szamuely-féle bolsevista kommunizmus ellen, melyet mindennek tartunk, csak nem szabadságnak, s mint diktatúrát erőszakosabbnak ítéljük a cári abszolutizmusnál.

Amíg az angol, a francia, a német, a cseh munkás elsősorban angol, francia, német, cseh stb. stb. és tűri, hogy más népeket hajtson az ő kormányuk rabszolgasorba stb., csak azután hangoztatják a nemzetköziséget, amíg a sovén gondolkozású Tusárok[10] irányítják a munkásság politikáját, addig a magyar munkásnak is elsősorban csak magyarnak kell és szabad lennie, mert egyébként fajunk elpusztul.

Úgyszintén el kellett ismerni a Keresztényszocialista Pártnak külön létjogosultságát abban az irányban is, hogy annak, mint keresztény internacionálénak kell nemcsak magyarokat, hanem ruszinokat, szlovákokat is magába fogadni, s ezzel megteremteni az összeköttetést e föld őslakói: magyarok, szlovákok és ruszinok között.

A Kisgazdapárt, mint elsősorban tőkés és agrárpárt, szintén féltékenyen védte a maga gazdasági és falusi érdekeit a városi elemeket magában foglaló jogpárttal szemben.

A belső egység elmaradása azonban nem jelenti működésünk eredménytelenségét, s aki ennek elmaradásán kesereg, az törölje le könnyeit, mert sokkal hamarabb felborulhatott volna a különböző gazdasági érdekek hatása alatt az egységes magyar párt, mint a különállásukat megtartott magyar pártok szövetsége.

Nekünk kifelé a kormányhatalommal szemben van szükségünk erőre és a kifelé való egység meg van teremtve, s az egységet belső zavar nem érintheti, mert belsőleg mindenik párt békében él tovább. Mind a három szövetkezett párt dolgozzék tovább egymás mellett, s mindenik a maga működési területén: a Keresztényszocialista Párt a munkásság körében, a Kisgazdapárt a falvakban, s a Jogpárt pedig leginkább a városokban.

Azért fordulok tehát Magyar Testvéreim hozzátok, hogy bízzatok a magyarság egységében, munkáljátok a magyarság egységét, s ha egy magyarnak magyarságából kifolyólag sérelme van, menjetek mindannyian segítségére, mert egy vesszőt könnyű eltörni, egy magyar könnyű letörni, de ha a szlovenszkóiakkal egymillió öt-

10 Vlastimil Tusar, szociáldemokrata politikus, 1919.VII.8-tól 1920. IX.15-ig kormányfő Csehszlovákiában.

százezren leszünk együtt egy táborban, s egynek sérelme mindnyájunknak fáj, s másfél millió magyar szem szór villámot és 3 millió magyar kéz szorul ökölbe, akkor azok is [cenzori törlés]

Az itteni magyarság jogaiért és létéért folyó egyenetlen harcban, mint a legelső vonalban küzdő harcosokhoz Hozzátok, Magyar Újságírók is van szavam és kérelmem. A sajtó erős fegyver s ma egyetlen fegyverünk elhagyatottságunkban. Ne egymáson, ne magyarokon élesítsétek a fegyvereteket, legyen a Ti frontotok is egységes, mint a nemzetiségi ellenzéknek természetes frontja a sovén kormányhatalom ellen. Ha voltak is eddig közöttetek nézeteltérések, felejtsétek el, ne legyen politikátok sem zsidóellenes, sem keresztényellenes, hanem csak magyar, mert aki akár ilyen, akár amolyan politikával bontja a magyarságnak kifelé mindenesetre erős egységét, az egyformán árt a magyarságnak.

„Rajtatok áll!" mondta a mai kor legnagyobb magyarja. Kis szerepemben szívesen követem e nagyságot és intézem Hozzátok e figyelmeztetést: „Rajtatok áll!" Ha egységesek leszünk a küzdelemben, a pokol kapui sem vesznek rajtuk diadalmat.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1920. december 15.

29

Ungvár, 1921. [március 13.] **A Ruszinszkói Őslakosság Autonóm Pártjának programja.**

Ruszinszkó összes lakossága politikai, gazdasági és kulturális érdekeinek egyenlő és igazságos védelme,
a szociális és gazdasági életnek valódi demokratikus alapon való kifejlesztése,
a Ruszinszkóban élő nemzetek között a testvéri érzelem ápolása és
Ruszinszkó részére a békeszerződésben biztosított jogoknak megvédése:
evégből a köztársaság keretein belül, annak törvényei és törvényes rendeletei szem előtt tartásával követeli a párt:

1. A békeszerződésben biztosított és az őslakosság érdekeinek legjobban megfelelő autonómia sürgős kiépítését és Ruszinszkó területének jogos határokig való kiterjesztését.

2. A vármegyei, városi, községi és egyházi autonómiának teljes visszaállítását, biztosítását és tiszteletben tartását.

3. A közhivatalokban ruszinszkói származású vagy hosszabb idő óta már itt lakó, a nép nyelvét beszélő, annak szokásait ismerő és megfelelő képzettséggel bíró tisztviselők alkalmazását és az elbocsátott idevaló tisztviselők és egyéb alkalmazottak újbóli alkalmazását.

4. Az emberi szabadságoknak (szabad sajtó, gyülekezeti és egyesülési jog, szabad véleménynyilvánítás, törvény előtti egyenlőség, szabad vallásgyakorlat, anyanyelv használata, magántulajdon szentsége, személyes szabadság) teljes érvényesítését.

5. Helyes és igazságos adórendszert, mindenféle rendkívüli és fogyasztási adó (magán sertésvágási, vigalmi adó stb.) eltörlését, a só árának leszállítását, a tömegáruk vasúti fuvardíjának mérséklését, a bennszülött iparosoknak és kereskedőknek az idegenekkel szemben való megvédelmezését, a szabad forgalomnak úgy a belföldön, mint kifelé való megnyitását és a szükséges kenyérmagvaknak vámmentes behozatalát.

6. Az iparcikkek és mezőgazdasági termékek árának összhangba hozását, a gazdák részére olcsó vetőmag, gazdasági gépek és apaállatok, a kisipar részére pedig olcsó gépek beszerzését.

7. Igazságos tagosítást, a községek részére a hegyes vidéken közel fekvő magasságú közös legelők létesítését és elegendő fát nyújtó erdő kihasítását.

8. A dohánytermelés szabaddá tételét és a gyümölcsszesznek adómentes termelhetését.

9. A kincstári erdőkben üzemtervszerű gazdálkodást, a tűzi- és épületfa árának leszállítását és Ruszinszkó minden természeti kincséből származó jövedelmének saját fenntartására való fordítását.

10. Munkáslakások építését, munkásjóléti intézmények létesítését és mindennemű munkabérnek igazságos megállapítását, munkaalkalom nyújtását és a dolgozók biztos védelmét.

11. Az útlevélkényszer feloldását.

12. A hadikölcsönöknek a köztársaság által való teljes elismerését és a rokkantak ügyeinek igazságos kezelését.

13. Szerzett jogoknak, mint italmérési és dohányárusítási engedélyeknek elismerését és épségben tartását.

14. A törvények és rendeleteknek minden a Ruszinszkó területén élő nemzet nyelvén való kihirdetését és a lakosság anyanyelvén beadott kérvényeknek nemcsak elfogadását, de azoknak anyanyelvükön való gyors és igazságos elintézést.

15. Az állami és felekezeti tanítók részére egyenlő javadalmazást, a párbérnek az állam által igazságos alapon való megváltását és a lelkészek részére állásukhoz illő és megélhetésüket biztosító államsegélyt.

16. Minden nemzet nemzeti érzésének szabad ápolását.

17. Minden gyermeknek úgy az óvodában, mint az elemi, közép- és szakiskolákban saját anyanyelvükön való tanítását és az anyanyelvnek minden vallástól való függetlenítését.

18. Minden nemzet részére elegendő elemi, közép- és szakiskola felállítását és azt, hogy ha egy községben több iskola van, mindenki abba az iskolába járathassa gyermekét, amelyikbe akarja.

19. Szigorú büntetést arra, aki a növendékeknek anyanyelvén való tanítását vagy annak bármi úton való használatát bármely időben és helyen megakadályozza.

20. Egy erdőőri és mezőgazdasági iskola felállítását, melybe csak Ruszinszkó területén született tanulókat lehet felvenni.

21. Minden iparos, kereskedő, gyáros stb. a saját nemzetiségének megfelelő cégfelirattal jelölhesse meg üzletét.

Ez a Ruszinszkói Őslakosság Autonóm Pártjának a programja, melynek zászlaja alá hívnak mindenkit, aki magáévá teheti.

Árky Ákos elnök

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1921. március 13.

30

Užhorod, 1921. október 1. **A Podkarpatszka Ruszi Kormányzóság 15.024. sz. rendelete a közkönyvtárügy rendezéséről Podkarpatszka Ruszban.**

Az 1919. évi július 22-én kelt 430. sz. törvény (A községi közkönyvtárakról) alapján elrendeltetik:

1. §

Podkarpatszka Ruszban a lakosság minden rétege műveltségének kiegészítése és elmélyítése céljából az illetékes hivatalok közkönyvtárakat létesítenek művelő és szórakoztató tartalmú könyvekkel, amennyiben ezen könyvek valóságos belső értékkel bírnak. A könyvtárak járásiak, minden járási városban, és falusiak.

2. §

A nemzeti kisebbségekkel bíró helységekben a kisebbségek számára is kell felállítani saját könyvtárat vagy mint a községi közkönyvtár külön osztályát, ha a kisebbség a legutolsó népszámlálás szerint legalább 400 főnyi, vagy ha a községben a föltételnek nem felelnek meg, de az összlakosságnak legalább 10%-át képezik, több községnek közös könyvtárat lehet felállítani az érdekelt községek aránylagos költségére.

3. §

Minden rendesen fölszerelt könyvtár könyveket kölcsönöz az olvasóknak, van újság- és könyvolvasó helyisége és nagyobb vidékek központjában vannak szekrényei kézi könyvtárakkal a kisebb községek néphivatalai számára való könyvkölcsönzés céljából.

4. §

A községi és járási könyvtárak felállítására és fenntartására szolgáló költségeket a község mint rendes kiadásokat állítja be. A községek kötelesek a könyvtáradót mint állandó évi adót beszedni. A kiadások a lakosság számához igazodnak, éspedig:

a) 5000 lélekszámig minden ember után…….40 f,
b) 5000–10000 lélekszámig minden ember után…….60 f,
c) 10000-en felül személyenként……1. ČK
évente a legutolsó népszámlálás adatai szerint.

5. §

Minden járási könyvtár hordozható szekrénykékről (pl. 50 cm hosszú, 25 cm magas és 30 cm széles) gondoskodik a községi könyvtárak részére való könyvkölcsönzés céljából. Ezért a kölcsönzésért az a községi hivatal, mely a könyvtárat kikölcsönözte fizeti a 4. §-ban jelzett összeg felét, a másik felét az állam a járási

könyvtárakra fordított szubvencióból. A kölcsönadott könyveket a járási könyvtár az illető község állami vagy egyházi iskolájának küldi, az iskolaigazgató és a községtanács felelőssége mellett.

6. §

Ha oly községben, melyben községi könyvtári olvasótermet kell berendezni, van már valamilyen könyvtár, ezt a könyvtárat az 1. § értelmében:

1. vagy át kell venni a község használatába;

2. vagy megmarad – községi használatra – az eddigi tulajdonos birtokában, aki megfelelő évi támogatást fog kapni a községre kötelező könyvtártétel nagyságában. A támogatást új könyvek és más szükséges leltári tárgyak vételére kell fordítani. Mindkét esetben a könyvtár a jelen rendelet előírásai alá esik.

7. §

A könyvtárat és olvasószobát egy 4–8 tagú tanács igazgatja, a tagok felét a községi hivatal nevezi ki a község lakosai közül, ezekhez társulnak a község helyi iskolatanácsbeli képviselői. A további valóságos tagok: a tanító, inspektor és lelkész. A tagok hivatala tiszteletbeli és két évig tart. Ha valamelyik tag kilép a tanácsból, újat választanak vagy neveznek ki a helyébe. A kisebbségi könyvtár részére, még ha az csak a községi könyvtár része volna is, külön könyvtártanácsot kell kinevezni a nemzeti kisebbség köréből.

8. §

A könyvtártanács jogai és kötelességei a következők:

a) kinevezni a könyvtárost (a szükség szerint segéderőket is) és gondoskodni arról, hogy a község tanácsa részére fizetést vagy tiszteletdíjat állapítson meg;

b) vezetni a könyvtár pénzügyeit;

c) dönteni a könyvtáros előterjesztése értelmében új könyvek vételéről vagy a régiek kiselejtezéséről, ha azok használhatatlanok;

d) kiadni a könyvkölcsönzésről és az olvasóterem használatáról szóló ügyrendet és védeni az olvasóterem jogait a helyiség tulajdonosainak és a lakosságnak szempontjából;

e) minden évben írásbeli jelentést tenni működéséről a községi (városi) tanácsnak (jegyzőnek).

A községi (városi) tanács (jegyző) köteles a könyvtártanáccsal helyiséget keresni a könyvtár részére, és ha lehet saját épületet emelni neki.

A vitás kérdéseket a helyiségek használhatóságáról az ungvári kormányzóság tanügyi osztálya vagy annak meghatalmazottja intézi el.

9. §

A könyvtár ügyeit a könyvtáros intézi, akinek szintén szavazati joga van. Oly városokban, melyeknek több mint 10.000 lakosa van, a könyvtárosnak olyan fizetést kell biztosítani, hogy a könyvtáros csak ennek a hivatásának tudjon élni, más községekben (kisvárosokban és falvakban) a tiszteletdíjat szerződés alapján kell megállapítani.

10. §

Egyes községekben különleges (szőlőművelési, állattenyésztési, méhészeti, fatermelési) szakkönyvtárat lehet létesíteni a község jellege és az általános kívánságnak megfelelően.

Podkarpatszka Rusz minden közkönyvtárának szabályszerű működése fölött a felügyelet joga az ungvári kormányzóság iskolaügyi osztályát illeti meg, mely megadja a könyvtárak ügyében a szükséges tanácsokat és, mint legfelső fórum, elintéz mindennemű községi könyvtárügyben előadódó vitás kérdést. Az iskolaügyi osztály vagy az általa meghatalmazott iskolaügyi hivatal szükség szerint fel is oszlathatja a könyvtártanácsokat és alakíthat a tisztviselőkből ideiglenes, felelős testületet, fölmentheti a könyvtártanács egyes tagjait is és kinevezhet új tagokat. Ugyanúgy elbocsáthatja a könyvtárost is, ha az ő működése nem felel meg ezen rendelet határozmányainak.

11. §

Ezen rendelet kihirdetésével és végrehajtásával Podkarpatszka Rusz kormányzóságának ungvári politikai referátusa és iskolaügyi osztálya bízatik meg.

A Csehszlovák Köztársaság népművelési törvényei és rendeletei. I. füzet. Összeállította: Sziklay Ferenc. Košice – Kassa, Athenaeum Könyvnyomda, 1935–1936. 55 o. Idézett rész: 51–53. o.

31

Ungvár, 1922. január 16. **Jaross Gyula cikke az Ungváron megjelenő Ruszinszkói Magyar Hírlapban a ruszinszkói római katolikus autonómia szükségességéről.**

Podkarpatszka Ruszt jellemző rendezetlen közállapotok erősen éreztetik hatásukat a katolikus[11] egyházi és hitélet terén is.

A Saint-Germain-en-Laye-i s a trianoni békeszerződések által Ruszinszkó területét autonómnak nyilvánították és Csehszlovákia kiegészítő részeként az újonnan létesült állam souverenitása alá helyezték.

Ruszinszkónak és Ung megyének Szlovenszkóba kebelezett nagy részének katolikusai a régi egyházi beosztás alapján ma is változatlanul a szatmári püspökség fennhatósága alá tartoznak, azonban sajnos inkább csak formailag, elvileg, mert egyházi, iskolai és alapítványi ügyeiknek célirányos vezetése a püspökség részéről gyakran el sem hárítható akadályokba ütközik. Ezen helyzet további fenntartása határozottan ártalmára van az itteni katolikusoknak.

Ung, Ugocsa, Bereg és Máramaros megyék Ruszinszkóban levő katolikusságának számát megközelítőleg 50–60 ezerre teszem, felettük a lelkipásztorkodást 46 lelkész végzi s ez a nagy számú hívő ma mondhatni, hogy egyházfő, püspök nélkül van, mert a püspök nem érintkezhetik akadálytalanul papjaival és híveivel s egyházfejedelmi jogait csak a 'Civilni Správa' egyházi referátusa közvetítése útján gyakorolhatja.

A szatmári püspökség székhelye a román királyság területén van s a szatmári püspöknek jurisdictioja három szuverén és egy autonóm állam területére terjed ki, nevezetesen Romániára, Magyarországra, Csehszlovákiára és Ruszinszkóra. Különösen politikailag mozgalmasabb időkben püspöki jurisdictio csak előzetes hosszas diplomáciai tárgyalások során kiküszöbölhető akadályok legyőzése után gyakorolható, ugyannyira, hogy a lelkészek gyakran a leghalaszthatatlanabb hivatali dolgaikat sem képesek a püspökséggel közölni.

Ezen hiányoknak gyökerében való megszüntetése, a fejlettebb egyházi élet után való vágyakozásunk, a szunnyadó hitélet fellendítése, a vallási kérdéseknek nagyobb körökre kiható eleven, intenzívebb megvitatása minden elfogulatlan előtt szükségessé teszik, hogy keressünk már mielőbb valamely kivezető helyes utat, alkalmas megoldást a mostani számtalan szempontból tarthatatlan, sőt káros helyzet szanálására.

A megoldásnak útját elsősorban az ideszakadt katolikusság autonómiájában találjuk meg, amely pillérül szolgálna azután a további egyházi fejlődésre is, amely legfőbbképp alkalmas módot nyújtana arra, hogy a hívek is részt vehessenek az egyház szervezeti és adminisztrációs ügyeiben.

11 Római katolikus.

Véssük lelkünkbe, hogy a háború és a forradalmi idők utáni szomorú tapasztalatok súlyos feladatokat rónak ránk a vallási és erkölcsi nevelés terén, ezen kötelességet nem lehet tisztán csak a lelkészek vállaira raknunk. Itt fontos feladatok várnak sürgős megoldásra s a teher nagy részét a laikus hívőknek is vállalni kell.

Szögezzük le, elérkezett az idő, hogy a lelkész és a hívők közötti érintkezést mélyítsük, bensőbbé tegyük, hogy az közöttük ne csak kizárólag a templomra szorítkozzék.

Szomorú tünete római katolikus társadalmaknak, hogy az egyházi élettel vajmi keveset törődünk s a tekintetben valóságos letargiában, öntudatlan álomban vagyunk elmerülve. Tagadhatatlan, hogy ennek eredőjét szervezetlen egyházi életünkre, autonómiánk hiányára kell visszavezetnünk.

Mennyire éberebb a református kereszténység viselkedése! Ezek valóban megacélozódtak az egyházukért folytatott évszázados harcokban, s lám a mostani kritikus idők elmúltával is – nehogy legkisebb hátrányt szenvedhessenek – bátran kibontották már zászlaikat, kiléptek a küzdőtérre autonómiájuk, a viszonynak megfelelő egyházi szervezeti berendezkedésük, s ennek keretében biztosítható jogaik érdekében.

Katolikusok! Szedjük össze erőinket – elsősorban – egyházi autonómiánk felépítése, kiküzdése érdekében. Autonómiánk megvalósítására ezelőtt sem volt módunk, mert ez eddig olyan kormányhatalmi kérdés volt, mellyel nem volt erőnk szembeszállni, mely régi irányzatot azonban velünk szemben nem folytathat már egy kifejezetten demokratikus kormányhatalom. Akadályozta eddig autonómiánk kiépítését a kegyúri jog, most ezen akadály is összeomlott.

De a katolikus autonómia kivívása alapul szolgálna egyúttal arra is, hogy az összes keresztény felekezetek között az igazi krisztusi szeretet fejlődjék ki, s hogy egyházpolitikai dolgokban az autonóm egyházak között szerves együttműködést teremtsünk.

Az autonómia keretében megoldást nyerne a lelkészek és felekezeti tanítók anyagi viszonyainak immár halaszthatatlanná vált rendezése, valamint az iskolai és nevelési ügyek nagy komplexuma.

Hatalmas fegyvert kell kovácsolnunk az autonómiából a szárnyait most bontogató sizmával szemben is, mely iránt nekünk sem lehet tétleneknek maradnunk, sőt mielőbb harcot kell kezdenünk görög katolikus testvéreink érdekében.

Készítsük elő fontosabb egyházi ügyeinket az autonómia keretében Ruszinszkó szojmja részére, mely szervnek az Alkotmányokirat hatáskörébe utalta a vallási ügyek rendezését.

A ruszinszkói katolikusság autonómiája alkalmas közjogi tényező lesz Ruszinszkó politikai autonómiájának kidomborítására is.

Gondolkozzunk mélyebben, érezzük át, hogy a jelenlegi fenyegető veszedelem fel nem ismerése megölője lehet egyházi, hitéleti, erkölcsi és kulturális téren Ruszinszkó katolikusságának.

Vegyük ezért kezünkbe önmagunk – buzgó lelkipásztoraink közreműködésével – egyházi életünknek rendezését, s valósítsuk meg mihamarabb a katolikus autonómiánkat.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1922. január 16.

32

Ungvár, 1922. március 6. **Korláth Endrének, a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetsége elnökének nyilatkozata Kárpátalja politikai helyzetéről.**

[…] Beneš mint az autonómiát garantáló békeszerződés aláírója nem tehet más kijelentést mint azt, hogy az autonómiát „meg fogja adni". De amíg az elmúlt év májusában olyan határidőt jelölt meg, amely Ruszinszkó teljes politikai átgyúrásáig tolja ki az autonómia megadását, addig – bizonyára a lapokban már ismertetett népszövetségi nyomás hatása alatt – a múlt év december 31-én csupán hónapokban jelölte meg az autonómia kiépítésének határidejét. A jelenlegi elodázás ismét azt mutatja, hogy Ruszinszkó autonómiája Csehszlovákia külpolitikája szempontjából ismét nem elsőrendű fontosságú, vagyis a békeszerződésben garantált autonómiánk lassacskán hangulatkérdéssé zsugorodnék össze, ha Csehszlovákia kormányának csupán a külpolitikát kellene figyelembe vennie és továbbra is strucc módjára elzárkóznék a belpolitikai feszültségek megfigyelésétől. Azonban Benešnek nemcsak mint külügyminiszternek, hanem miniszterelnöknek is mérlegelnie kell a helyzetet s így azt hiszem, hogy az elodázás még sem fog sokáig tartani s Beneš mint miniszterelnök nem fogja engedni a feszültséget az elpattanásig fokozni, hanem igyekezni fog egy olyan megoldást és egy olyan autonómiát teremteni, amely a külföld szemében őt szépnek fogja bemutatni, belpolitikailag azonban csak csekély javulást fog jelenteni, úgyhogy Beneš törekvését röviden avval a példával jellemezhetjük: „Nesze semmi fogd meg jól."

A Magyar Pártok Szövetsége Ruszinszkó számára milyen autonómiát kíván?

Szövetségünk teljesen a békeszerződés alapján áll, s így a békeszerződés szavai szerint a „legszélesebb körű" autonómiát kívánja Ruszinszkó részére, amely legszélesebb körű autonómiának csak a minimumát lehet pozitíve megállapítani azon kötelező kijelentésekből, melyeket a csehszlovák vezető politikusok (Masaryk, Beneš stb.) e területnek Csehszlovákiához való kapcsolása alkalmával tettek, s amely kijelentésekben arra kötelezték magukat, hogy az általuk adandó autonómia sokkal szélesebb körű lesz, mint az 1918. évi X. magyar néptörvényben foglalt és 1918. decemberétől 1919. áprilisáig gyakorlatban is megvalósított ruszka krajnai autonómia.

Az autonómiának legkisebb mértéke adva van továbbá azzal is, hogy a demokráciára épített Csehszlovák Köztársaság, amelynek tehát azért is, mert demokratikus, azért is, mert köztársaság, a szabadságjogok legnagyobb mértékét kell biztosítani polgárai részére, az autonómia megadásánál nem lehet szűkkeblűbb, mint az oligarchikusnak s antidemokratának nevezett magyar királyság volt ezelőtt 54 évvel a horvátokkal szemben az 1868. évi XXX. tc.-ben lefektetett és 50 éven keresztül gyakorlatban is megvalósított horvát-szlavón autonómiánál.

Van-e a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének az autonómiára nézve valami pozitív tervezete?

Jelenleg ilyen tervezetünk még nincs írásban, mert hiszen a dolog természetéből is folyik, de Beneš miniszterelnök is határozottan jelentette, hogy a csehszlovák

kormány fog kidolgozni a legrövidebb időn belül ilyen autonómia-tervezetet és ezt még a pártokkal való tárgyalás előtt fogja közölni a pártvezetőségekkel. Mi várjuk a tervezetet, épp úgy, mint a tárgyalásokra való meghívást is. Természetesen e tervezetnek a tárgyalásokra való meghívás előtt kell hozzánk eljutnia, mert hiszen szükséges, hogy legalább 2 heti időköz álljon a pártvezetőségnek rendelkezésére a kormány által beígért autonómia-tervezet áttanulmányozására, megvitatására és csak azután mehetnek bele a pártok a kormánnyal való eszmecserébe az autonómia-tervezetről.

Véleményem szerint ugyanis a jelenlegi politikai pártok vezetői magáról az autonómia mikénti megvalósításáról komoly tárgyalásokat nem folytathatnak, mert a 3 éves statáriális uralom alatt csupán a pártok keretei épülhettek ki. A pártok számbeli súlya felől azonban úgy a közönség, mint maguk a pártvezetőségek tájékozatlanok. S egyébként is a pártvezetőségek a gyülekezési tilalom folytán gyűléseket nem tarthatván, nem képviselhetik jogszerűen a közönséget és különösen nem állapítható meg az, hogy melyik párt milyen számaránnyal vegyen részt a tárgyalásoknál s így azok folyamán olyan pártok kerülhetnének kisebbségbe, amelyeknek tulajdonképpen többségük van.

A jelenlegi pártok vezetői tehát a csehszlovák kormánnyal legfeljebb az autonóm törvényhozó szerv, a szojm megválasztásának mikéntjéről, időpontjáról, a szojm ideiglenes összetételéről, a kerületek beosztásáról, szóval az autonóm törvényhozó szerv megalkotását előkészítő munkálatokról tárgyalhatnak. Magáról az autonómiát kiépítő alaptörvényről legfeljebb csak eszmecserét folytathatnak és a pártok által ez eszmecserék alapján kezdeményezett javaslat csak mint tervezet kerülhet a választó közönség elé, amely a választások alkalmával szavazatával fog majd dönteni abban a kérdésben, hogy melyik autonómia-tervezet felel meg igényeinek legjobban.

A Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének vezetősége folytatott-e eszmecserét a ruszin pártvezérekkel arról, hogy az autonómia keretében miképpen gondolják a magyarság jogait biztosítani?

Amint előbb mondottam a jelenlegi pártalakulatokat egy nem alkotmányos élet eredményeinek tekintem, s így a pártvezéreket, köztük a ruszin pártvezéreket sem tekinthetem arra feljogosítottnak, hogy a megalakítandó szojm ruszin nemzetiségű képviselőinek prejudikálva nyilatkozhassanak. Tehát nem tartom elérkezettnek az időt arra, hogy a magyarság jogainak biztosítására mintegy garanciákat kívánjunk a ruszin pártvezetőktől mint egyébként sem illetékesektől.

Azonban nyugodt vagyok afelől, hogy e terület autonómiája keretében a ruszin nép részéről biztosítva lesznek a magyarság jogai, mert bármint igyekeznek is tendenciózusan beállítani egyesek a dolgot, a ruszin nép soha nem érzett még ellenszenvet sem, még kevésbé pedig gyűlöletet a magyarsággal szemben. Így tehát a ruszin nép hangulata seperné el azt a ruszin politikust, aki a magyarság ellenében gyűlöletet hirdetne.

Milyen szerepe van az autonómia kiépítésénél a ruszinszkói 'Petká'-nak?

A 'Petka' mint fogalom körülbelül a régi kamarilla szerepét igyekszik a csehszlovák törvényhozásnál és kormányzatnál betölteni. Prágában a csehszlovák törvényhozás mellett a 'Petká'-nak, mint az 5 legnagyobb párt képviselőiből alakult testületnek, még lehet vitatni a jogosultságát és az ott talán fenn is fog állani mindaddig, míg maguk a kormánypártok nem fogják mint kölöncöt megszüntetni. Azonban ruszinszkói 'Petká'-ról, mint alkotmányos tényezőről beszélni akkor, mikor

még Ruszinszkóban alkotmányos élet és választások egyáltalán nem voltak, egyenesen az alkotmányosság ellen elkövetett veszedelmes merénylet. Nekünk tehát a ruszinszkói 'Petká'-t, mint ilyet elismernünk lehetetlenség.

E 'Petká'-ról csak abban az esetben lehetne beszélni, ha ez az öttagú bizottság nem a csehszlovák kormány, hanem a csehszlovák nemzetgyűlés által lenne kiküldve, éspedig azzal a határozott utasítással, hogy az alkotmányos úton összehívandó ruszinszkói autonóm nemzetgyűlés által szintén kiküldendő öttagú bizottsággal az autonómia kiépítéséről mint egyenlő rangú és egyenlő jogú tárgyaló fél tárgyalhasson. Minthogy azonban a jelenlegi 'Petka' a kormány által van kiküldve és nem a fenti megbízással, tehát mi a ruszinszkói 'Petká'-val, mint ilyennel autonómiánk kiépítéséről hivatalosan még csak eszmecserét sem folytathatunk.

Gravaminális-e a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének a politikája vagy pedig reálpolitika?

Gravaminális politikának csak akkor lehetne nevezni a mi politikánkat, ha mi a sérelmeink felsorolásán kívül egyebet nem tettünk volna és nem igyekeznénk tenni, ha mi a hatalmi tényezőkkel való tárgyalások elől bármikor is elzárkóztunk volna; ha mi sérelmeink felsorolása mellett orvoslási módozatokat nem igyekeztünk volna szerezni és teremteni, és ha mi egyetlen alkalmat is elmulasztottunk volna – a velünk szemben a kormányhatalom részéről megnyilvánuló ellenséges indulat dacára is – a magyarság bármely tagját ért sérelemnek orvoslására vagy orvosoltatására.

Azonban akkor, amikor mi sérelmeinket monstre-küldöttséggel, számtalan memorandummal és deputációjárással az orvoslás reményében és az orvoslás mikéntjének konkrét megjelölésével juttattuk el az illetékes fórumokhoz, akkor gravaminális politika vádjával illethetők nem vagyunk. A mi politikánk reálpolitika, éspedig módozatait tekintve a mai alkotmánynélküli viszonyok közötti egyedül lehetséges reálpolitika.

Egyébként szeretnők már egyszer azok részéről, akik minket állandóan gravaminális politikával vádolnak hallani, hogy mi az a reálpolitika, amire ők gondolnak? Mert ha csupán a behódolást és meghajlást tekintik reálpolitikának, akkor kijelentem, hogy a magam részéről ezt nem tartom annak, mert a behódolt és meghunyászkodott emberrel sokkal könnyebben tud a kormányhatalom elbánni, mint a tisztességes és önérzet által fűtött becsületes emberrel. Így hát az ilyen meghunyászkodó politika reálisnak éppen nem mondható, mert csak a meghunyászkodottak megsemmisítésével végződhetik.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1922. március 6.

33

Prága, 1922. március 22. **A ruszinszkói pártok közös prágai állásfoglalása Ruszinszkó autonóm jogainak védelmében.**

Tekintettel arra, hogy a ruszinszkói válság tisztán politikai jellegű, tekintettel arra, hogy a kormány által előterjesztett program tulajdonképpen csak gazdasági, kulturális és szociális beruházásokat tartalmaz, de egyáltalán nem érinti az elsőrendű fontossággal bíró kérdéseket, tekintettel arra, hogy a programot a ruszinszkói szojm hajtja végre, a ruszinszkói politikai pártok, mint az autonóm tartomány egyedüli politikai szervei a kormányprogramot kielégítőnek és célravezetőnek nem tartják, mert a ruszinszkói válság megoldása szempontjából továbbra is megmaradnak a válság okai. Nevezetesen megmarad az,

a) hogy a ruszinszkói polgárok a politikai jogokból a törvényhozásban és a közigazgatásban ki vannak zárva;

b) hogy a tartományt oktroj segítségével igazgatják.

A politikai pártok népüknek felelősségük és Ruszinszkó autonóm jogainak védelméből rájuk háruló kötelezettségek teljes tudatában megállapítják, hogy:

1. míg a Csehszlovák Köztársaságban az államhatalom egyedüli forrása a népalkotmánytörvény 1. §-a, addig Ruszinszkóban a nép a mai napig is meg van fosztva a politikai jogoktól és a statárium segélyével kormányozzák. Ezen törvénytelen helyzet megszüntetésének egyetlen eszköze a ruszinszkói politikai pártok részvételével előkészített alkotmányszerű szojm haladéktalan egybehívása. A törvényhozó szervbe való választások halogatása, az alkotmányellenes közigazgatásnak oktrojjal és a ruszinszkói törvényes képviselet részvétele és ellenőrzése nélkül való folytatása nem szüntetheti meg, hanem ellenkezőleg, csak kiélesítheti a mostani akut válságot;

2. a békeszerződés a Csehszlovák Köztársaságot arra kötelezte, hogy a Kárpátoktól délre fekvő egész ruszin területet mint autonóm egységet szervezze meg. Az ideiglenes határt a ruszin nép részvétele nélkül az Ung folyóba állapították meg, minek következtében a ruszin népet két részre szakították szét, s az egyikben elválasztották Ruszinszkótól és hozzácsatolták Szlovenszkóhoz. Ily módon az a megengedhetetlen anomália állott elő, hogy egy és ugyanazon államban egy és ugyanazon népet két részre osztottak különböző jogokkal. Ha a szlovák–ruszin határ végleges megállapítása a szojm és a központi parlament hatáskörébe is tartozik, a politikai pártok képviselői mégis szükségesnek tartják, hogy Ung megyének déli és nyugati része, valamint Zemplén megye is közigazgatási tekintetben még a szojm összehívása előtt Ruszinszkóhoz csatoltassék.

Gagatko Andrij, Mocskos Iván, Kaminszky József, Volosin Avgusztin, Brascsajko Mihajlo, Spiegel Sándor, Salamon Kálmán, Árky Ákos, Gáti József, Kerekes István, Korláth Endre, Egry Ferenc, Bakó Gábor

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1922. március 29.

34

Ungvár, 1922. december 24. **Az Ungváron megjelenő Ruszinszkói Magyar Hírlap cikke A magyarságért címmel a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének szerepéről.**

Negyedszer borul reá a Karácsony szent békéje Ruszinszkó magyarságára. A négy év alatt négy békenap, mert a többi mind-mind a küzdelem hétköznapja volt, úgy az egyesek, mint a tömegek számára.

Az egyének küzdelmét a lelkek benső redői takarják, a tömeg küzdelmét a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének munkája jelzi. E munka szolgálatában áll a Ruszinszkói Magyar Hírlap, mely küzdelmes törekvéseiben szintén ritkán jut el a megpihenhetés békés ünnepéhez.

A küzdelmek elején, mely az idézárt magyarság békeszerződés és emberi jog szerinti megélhetéséért, kultúrájának és gazdasági javainak megtarthatásáért indult meg, támolyodottan, megrendülten állott itt mindenki. Össze voltunk kavarodva, zúzva, tiporva lelkünkben, mint egy életre ékelt nagy búzatenger, melyen a vihar minden ereje keresztül száguldott. Mint egy agyongázolt tölgyes erdő, melyen földig letörten roskadoznak a fák.

Szárító, melegítő napnak kellett jönni, hogy talpra álljon a termésre érett kalászok sora. Melegítő napnak, hogy szinte egyenkint állítson talpra minden egyes fácskát – minden egyes magyart, hogy az erdő újra éljen, új erőkre kapjon s hogy fáinak egymásba kapaszkodó gallyaival oly erőt képviseljen, melyen többé a vihar ne tudjon új pusztítást eszközölni.

Négy év után ma már áll a magyarság e tölgy ereje. Ma már tudják az utolsó faluban is, hogy a külön álló fákkal megbír a szél, az erő hatalma, de az erdővé sűrűsödött fák tömege olyan hatalom, mely szemben tud állni minden viharral.

A magyarság ez erejét a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetsége teremtette meg. A külön álló pártok ráeszméltek arra, hogy csak együttesen lehet sikerrel nekivágni a jövőnek s ez élő gondolatot, a külön államokba szórt magyarságok közül először Ruszinszkóban valósították meg.

Nehezen ment s a szervezkedésnek még ma is vannak hiányai. De hiába, emberek s ezenkívül magyarok vagyunk. A magyarnak pedig sok kiválósága mellett két rossz tulajdonsága: egyik a „széthúzás ősi átka", a másik a mindent örökké „csak bírálgató természete".

Ez a kettő áll még útjában annak, hogy a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének munkája teljes diadallal járjon.

A széthúzás ősi betegsége ellen hathatós orvosságot teremt a magyarság számára minden hétköznap. Nincs nap, sőt óra, melyen a felettünk uralkodó hatalom részéről valamely sérelem ne érne bennünket s ez az egymástól széthúzó embereket minden pillanattal közelebb hozza egymáshoz. Az örök bírálgatás ellen már az ünnep erejéhez kell fordulni s erre a Karácsony békéje nyújt alkalmat. A karácsonyi

szeretet, a megértés estéje alkalmas igazán arra, hogy a szívekig érjen. A lelke mélységéig jusson s bevigye oda ezt a gondolatot:

A magyarságért folyik itt minden munka, minden történés e gondolatért következik be. A gondolatnak, a cselekvésnek egyforma szolgája itt mindenki: az, aki dolgozik s az, aki kritizál. A munka műhelyének ajtaja nyitva van. A kritizáló magyar bármikor beléphet s leválthatja bent dolgozó társát. Akár a vezért, akár a közkatonát. Aki jobbat, aki többet produkál, azé ma a babértalan jövő. Mindenkire szükség van, aki csak egy hajszálnyival is, de előbbre viszi a szent ügyet.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1922. december 24.

35

Munkács, 1923. május 6. **Korláth Endre (Ruszinszkói Magyar Pártszövetség) felszólalása a munkácsi Magyar Nemzeti Kongresszuson a kárpátaljai magyarok politikai célkitűzéseiről, a ruszin, a munkás és a zsidó kérdésről.**

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Szeretett Magyar Testvéreim!

A történelmi Magyarország megszaggatása, az új államalakulatok összeállítása óta a Podkarpatszka Rusz területére zárt magyarság egyetemének első ízben van alkalma, hogy nem pártokra szakadva, hanem együttesen jött légyen össze kinyilvánítani akaratát itteni jövő életére vonatkozóan.

Szívesen üdvözlöm a magyarság itt megjelent képviselőit: Podkarpatszka Rusz városainak és községeinek magyar kiküldötteit. Megnyugvással látom, hogy a mi ruszinszkói magyar nemzeti kongresszusunkra eljöttek a Szlovenszkóba zárt magyarság és németség, sőt a szlovákság egy részének nemzetgyűlési képviselői, politikai és társadalmi reprezentánsai is azért, hogy megjelenésükkel dokumentálják azt az összetartást, amelyre a Szlovenszkóba és Ruszinszkóba zárt kisebbségek összességének szüksége van. De üdvözlöm nem csak a megjelent szlovenszkói és ruszinszkói küldötteket, hanem mindazokat is, akik a küldöttek mögé tömörülve egységes akaratukkal erőt, kitartást és biztatást adnak nekünk jövőbeli küzdelmünk megharcolásához. És testvéri szóval, testvéri szívvel fogok megemlékezni előadásom későbbi során azokról a tévelygőkről s azokról a szándékosan távol maradókról is, akik még a mai nehéz és megpróbáltatásokkal tele időben sem látják be azt, hogy a Csehszlovákiába bekebelezett magyarság, németség, sőt szlovákság és ruszinság nemzeti, kulturális és gazdasági céljait csakis egyöntetű, határozott és kitartó politikai munkával lehet kiküzdeni.

A mi politikánk

Mindenekelőtt le kell szögeznem s meg kell állapítanom – úgy az összmagyarság tájékoztatására, mint a prágai kormányhatalom téves megítélésének a leküzdésére –, hogy mi első perctől nem csinálunk irredenta politikát, s hogy a magyarság viselkedése a kötelesség teljesítése terén a köztársasággal szemben általánosságban korrekt és kifogástalan. Ezt egyébként a mozgósítás[12] alkalmával Beneš volt miniszterelnök[13] is kénytelen volt elismerni. És ha van egyáltalán irredenta érzés, azt – mint Körmendy-Ékes Lajos képviselő igen tisztelt barátom, a magyarság egyik ki-

12 Részleges mozgósítás Csehszlovákiában IV. Károly visszatérési kísérlete miatt, 1921. október 23. – 1921. november 19.

13 E. Beneš 1921. szeptember 26-tól 1922. október 7-ig volt Csehszlovákia miniszterelnöke.

váló vezére a prágai nemzetgyűlés alkotmányjogi bizottságában oly precizitással és határozottan kifejezte – a kormányhatalom igazságtalan elfogultsága tartja ébren, fejleszti és nem engedi nyugvópontra jutni.

A mi politikánk első perctől fogva számolt az adottságokkal. Az adott helyzetet soha sem hagyta figyelmen kívül. De mindig öntudatos, jogai érvényesítése tekintetében határozott volt; azokból sem gyávaságból, sem meghunyászkodásból egy jottányit sem adott fel soha. E tekintetben öntudatot adott neki az az érzés, hogy a magyarság nem csinálta a háborút; a magyarság csak a szövetségi hűségből következő becsületének tett eleget, amikor háborúba bocsátkozott; hogy a magyarság a háborúban nem lett legyőzve és hogy a Csehszlovák Köztársaságban képviselt egyetlen nemzettel, sem a csehvel, sem a szlovákkal, sem a ruszinnal nem állott soha ellenséges viszonyban.

A mi így megállapított politikánk első perctől egyet követel határozottan, s ez az, hogy a Csehszlovák Köztársaság kormányzata az alkotmányokirat[14] 1. §-ának azon kijelentéséhez, hogy „a csehszlovák állam demokratikus köztársaság", hű maradjon. […] A magyarság hatalmas rétegei megértették a sorsdöntő idők nagy fontosságát és komolyságát s félretéve még esetleges világnézeti differenciákat is, egyesülten, vállat vállhoz vetve, nyugodtan, de biztosan haladnak politikai, kulturális és gazdasági szabadságunk kiküzdése felé.

Ruszin kérdés

De ez természetes is! Hiszen ennek a területnek talán a levegőjében, talán az azt alkotó hegyekben, völgyekben, síkságokon, folyókban, talán az azt díszítő történelmi emlékekben, várakban, azok sáncaiban, vagy mindenikben együttvéve, de minden esetre nagyon mélyen az emberek szívében, s az őslakosság vérében, agyának minden sejtjében meg van a szabadság iránt való ellenállhatatlan vágy és törekvés, amelyet a középkor zsarnokságainak sem sikerült elnyomnia, s amely mindig kiindulópontja volt az elmúlt századokban is itt békésen együtt élő, együtt érző magyarság és ruszinság szabadságharcainak.

Ez az együttérzés a magyarság és a ruszinság között megvolt a múltban és megvan ma is. Még a forradalom ágenseinek sem sikerült ezt megzavarni. Megnyugvással állapíthatjuk meg ugyanis, hogy a ruszin nép körében egyetlen politika és egyetlen politikus sem volt szimpatikus és nem szimpatikus, aki őt a magyarság ellen akarná uszítani, mert a ruszin a magyar népben sohasem látta az elnyomóját, hanem mindig a szabadságért vele együtt küzdő társát. A ruszin nép lelkében, népregéiben még ma is élő ideál – mint a szabadság eszméjének a megtestesítője – a mi büszkeségünk, Rákóczi,[15] kinek kurucai között teljesen egyenlő volt a magyar és a ruszin.

A „libertás" kép még ma is látható sok ruszin házában. A ruszin nép akkor gazdag volt, szabad volt, boldog volt. Hiteles adatok vannak annak igazolására, hogy a beregi Verhovinán és a máramarosi havasokban nem volt ritka a négy-öt pár ökrös gazda a ruszinok között.

14 A Csehszlovák Köztársaság Alkotmánylevele (1920. február 29. A törvények és rendeletek gyűjteményében 121. sz. 1920. március 6.)

15 II. Rákóczi Ferenc és a Rákóczi-szabadságharc, 1703–1711.

Nem álomkép, nem fantazmagória az a vérszerződés, amelyet a Podkarpatszka Rusz területén jelenleg együtt élő két nemzet ősei a közös szabadságért való közös küzdelemben vérük összefolyásával egymással kötöttek. És ha ma egyes politikai pártvezérek, csak azért, hogy magukat a prágai cseh kormányzat előtt kormányképessé tegyék, igyekeznek magukról a magyarsággal való együttérzést levakarni legalább külsőleg, ez a jelenség nem hoz zavarba és nem ejt kétségbe bennünket. Nekünk a nép érzése a fontos, amely mindig egyenes, őszinte és megvesztegethetetlen, nem pedig egyes konjunktúrás ruszin vezetők viselkedése, akikről a hatalom is tudja, mi is tudjuk, hogy mennyire kell őket értékelni.

Meg vagyunk győződve arról, hogy e területen a ruszin nép szimpátiájával találkozó politikának helyes útját csak az a ruszin politikai pártvezér találta meg és találhatja meg, aki az egész őslakossággal összefogva küzd e terület részére a békeszerződésekben is biztosított, nem kizárólag „ruszin", hanem „ruszinszkói autonómia" megvalósításáért, amelyet mi is az első perctől zászlónkra írtunk, s amelyért őszinte meggyőződéssel küzdünk és fogunk küzdeni a jövőben is, éspedig nem a prágai kormányzat által ránk szabott irredenta érzésből kifolyólag, hanem őszinte hittel az iránt, hogy e terület népének kulturális és gazdasági fejlődését csakis e terület megbízottaiból alakított tartománygyűlés (szojm) viheti a megvalósulás felé.

Munkás kérdés

Végignézve azonban a kongresszus tagjain, kis mértékben látom képviselve itt a munkásságot és a zsidó vallású magyarokat. Engedje meg az Igen Tisztelt Kongresszus, hogy a munkáskérdésre és a zsidókérdésre ez alkalommal kitérhessek.

A magyar ipari munkásság az utóbbi évtizedekben, de különösebben a világháborút követő társadalmi forradalmakban az internacionálé, a nemzetköziség karjaiba vetette magát. És a magyar ember természetéhez híven ezt az eszmét is, ha saját kárára és nemzetének kárára is, de teljes becsületességgel igyekezett szolgálni. Az összeomlást követő megszállás első idejében a magyar munkásság leküzdhetetlen nemzeti érzését, mely az elnyomott magyarság kulturális és gazdasági igényeinek a kielégítését sürgette, a nemzetköziség segítségének fölhasználásával igyekezett megvalósítani. Abban a naiv és becsületes hitben ringatta magát, hogy az uralomra került cseh nemzet munkássága is hasonló lelkiismeretességgel fogja értelmezni a nemzetköziség fogalmát és sietni fog a magyar munkásságnak magyar kultúrát és a magyar gazdasági élet fejlődését követelő igényeit kielégíteni.

Mondom, hogy a magyar munkásság abban a szent meggyőződésben volt, hogy a békeszerződések által teremtett sok igazságtalanságot talán éppen a nemzetköziségnek, az internacionálé igazságkeresésének fog sikerülni enyhíteni. Ez időben, amennyiben más a magyarság elnyomatása ellen küzdő a magyarság körében nem volt, magam is tagja voltam a Szociáldemokrata Pártnak és a Munkástanácsnak. S mindig szívesen gondolok vissza ez időre, amikor a magyar munkásság teljes egyöntetűséggel és határozottsággal lépett föl az első ungi zsupánnak, Moys Lászlónak az erőszakossága ellen.

Később – hosszú és nehéz volna az okait elmondani – a munkásság politikája szöges ellentétbe került a magyarság politikájával. Fájó szívvel emlékszem vissza azokra az időkre, amikor pl. az ungvári megyeháza erkélyéről is magyar ember magyar szavakkal gyalázta a magyarságot.

Ez időben a prágai kormányzatnak szüksége volt – külpolitikai okokból – a magyar munkásság ilyetén magatartására a megmaradt Magyarország ellen. Ez az állapot azonban nem tartott sokáig. De sajnos nem a magyar munkásság belátásán múlott a dolgok változása, hanem azon, hogy a prágai kormányzat a magyar munkásságot, mint a kifacsart citromot, máról holnapra sarokba dobta. […]

A kormányhatalomnak sikerült ezután a munkásságot megosztani a második és a harmadik internacionálé között. Ettől az időtől kezdve újra nem ad gondot a kérdés, mert a szociáldemokraták és kommunisták egymás ellen küzdenek s mindkettő igyekszik gyöngíteni a másikat. Szóval a kormányhatalom politikája – divide et impera, magyart a magyar ellen uszítani – ez alkalommal is fényesen bevált.

Két út állott a munkásság vezetői előtt kezdettől fogva: vagy a kormányt támogatni, ha ezzel a munkástömegek kulturális és gazdasági megélhetését sikerül nekiek biztosítani, vagy pedig ellenzékbe menni s ekkor, ha nem is közös táborban, de legalább közös fronton küzdeni a magyarság tömegeivel. A munkásság vezetői a prágai kormányzat ígérgetései által vezettetve a kormány támogatását választották s nem vették észre, hogy az ígérgetések dacára és az ígérgetések ideje alatt a kormány Szlovenszkónak és Ruszinszkónak gyáriparát lassacskán dezindustriálja, a gyárakat leszereli, a valuta felemelésével beszüntet minden exportot, megszünteti a termelést, a munkaalkalom hiányának beálltával letöri a munkabéreket, sőt munkanélkülivé és kenyértelenné teszi a munkást, s ami munka akad is, nem bennszülött vállalkozók nem bennszülött munkásokkal végeztetik azt.

S mindezt tette az a kormányzat, amelyben a szociáldemokrata pártvezetők által támogatott szociáldemokrata pártvezérek bent vannak.

A munkásvezérek pártértekezleteiken elhatározták, hogy polgári pártokkal nem társulnak, nem koaleálnak. S míg a magyar munkásvezetők ezt becsületesen be is tartják, az alatt a Prágából kiküldött szociáldemokrata párttitkár, mint az itteni Szociáldemokrata Párt bizalmi ellenőrző embere és a ruszin szociáldemokrata pártvezér lepaktál a cseh és ruszin polgári pártokkal.

A Kommunista Párt ellenzékben van. Most már nem hallunk magyargyalázást, de a polgári pártokkal való együttműködés nálunk elvileg ki van zárva. Ma már kulturális téren az együttműködés jelei mutatkoznak.

Hiszem azonban és meg vagyok győződve róla, hogy a magyar munkásság életében a jelen időszak csak egy átmenetet képez és a magyar munkásság is be fogja látni nemsokára, hogy a politikai internacionálét neki is csak akkor szabad készpénznek venni, ha ezt az ellenkező oldalon a cseh szocialisták is lelkiismeretesen fogják kezelni. És akkor, ha nem is egy táborban, de mindenesetre legalább nemzeti és kulturális jogainkért egy fronton fogunk küzdeni a magyar munkásság általános tömegeivel is.

Zsidó kérdés

A szlovenszkói és ruszinszkói magyarság politikai életének belső és külső vonatkozásait ismertetve, meg kell emlékeznem még a zsidó vallású magyarság magatartásáról is.

A zsidóságról az volt a fölfogás a történelmi Magyarország területén egész az összeomlásig, de az itt közöttünk most is, hogy a zsidók tulajdonképpen izraelita vallású magyarok.

Meglepetve és őszintén szólva szomorúan tapasztaltuk azonban, hogy a trianoni „béke" életbe léptetése után a zsidóság egy töredéke – nem akarom fejtegetni, hogy milyen okból – a szlovenszkói és ruszinszkói magyarság testéről leválni és a magyarságtól elszakadni igyekezett. Ezt a törekvésüket a kormányzat – mivel a magyarság megosztásáról, a magyar nemzeti erő csökkentéséről volt szó – szívesen látta és támogatással csábítgatta is.

Meg kell jegyeznem, hogy a csehszlovákiai magyarság az elszakadást joggal maga ellen irányulónak minősíti.

Meg vagyok győződve arról, hogy az elszakadó zsidó vallású magyarság számára ez az elszakadás csak pillanatnyilag hozott előnyöket, mert máris vannak a közelmúltból bizonyítékaink arra nézve, hogy az őslakosság azon rétegeire, amelyek az őslakosság zárt tömegéből kiválnak és kormányvizeken próbálnak evezni, előbb-utóbb kifacsarva félre dobott citrom sorsa vár. A zsidó vallású magyarság e töredéke is keserűen látja az elszakadással elkövetett lépéseinek helytelen voltát.

Megelégedéssel és örömmel állapítom meg, hogy ez az elszakadó zsidó vallású magyarság az egész itt lakó zsidóságnak csak töredékét képezik, annak jelentékeny többsége hű maradt múltjához, megmaradt magyarnak és részt vesz most is a magyarságnak létéért folytatott nehéz küzdelmében.

Én innen, erről a helyről, ahol a magyarság egyetemének képviselői sereglettek össze osztály- és valláskülönbség nélkül, emlékeztetem e zsidó vallású polgártársaimat, hogy a múltban az itteni egész zsidóság magyarnak vallotta magát és tiszteletre méltó szerepe volt a magyar nemzet gazdasági és kulturális fejlődésében és ez a múlt most a jelenben is kötelességeket hárít rájuk. Ennek a kötelességnek teljesítésére intézek hozzájuk felhívást:

Az itteni magyar nemzet élet-halál harcot folytat fennmaradásáért, gazdasági értékeinek és kultúrájának fejlesztéséért. Ez a küzdelem most nehézségekkel van egybekötve és áldozatokat követel. De ez nem ok arra, hogy valaki megtagadja kötelességeit azzal a kényelmes és nem erkölcsös tétellel, hogy ma már nem magyar, hanem zsidó vagyok és nincs közöm a magyarsághoz. Figyelmébe ajánlom e zsidó polgártársaimnak, hogy a régi Magyarországtól való elszakításunk után itt megmaradt és megtartott kultúránkat és gazdasági értékeinket megvédeni, fejleszteni mindnyájunknak, az egész őslakosságnak egyformán életérdeke és kötelessége. A magyarság gazdasági értékeinek pusztulása és a magyar kultúra megsemmisülése maga után vonja az egész őslakosságnak, de elsősorban a zsidóság vagyonának és kultúrájának lezüllését is.

A zsidóság tehát saját érdekében cselekszik, amikor az őslakosságnak létéért folytatott küzdelemben a magyarsággal karöltve veszi ki részét és a magyarsággal együtt dolgozik azon kulturális és gazdasági értékek megtartásán és fejlesztésén, amelyeknek megteremtésében annak idején kivette részét.

Ez a közös küzdelem fogja megteremteni azt a régi és kívánatos harmóniát, amelyre a numerus clausus és hasonló intézkedések feltétlenül zavarólag hatottak

[…]

A mi célkitűzésünk

De hagyjunk föl a panaszokkal! Inkább vizsgáljuk meg, hogy helyes volt-e az eddigi út, jó volt-e eddigi célkitűzésünk és mi legyen az a jövőben?

A mi célkitűzésünk, mint eddig is, ezután is az ember lényegének kettős voltához képest, vagyis a test és a lélek szükségletéhez képest szintén kettős volt és lesz. A test szükséglete: a kenyér, s így annak célkitűzése: a jó megélhetés. A lélek szükséglete: az öntudat és a jó lelkiismeret.

Ehhez képest minden magyar igyekezzék biztosítani e területen a megélhetést, egzisztenciáját, mert minden magyarnak helyének kell lenni itt és itt kell helyének lenni továbbra is.

A kenyér biztosítása mellett ne szégyellje egy magyar sem a magyarságát. Tartsa meg magyar öntudatát. Megszerzett darab kenyeréből picikét mindig juttasson a magyar kultúrának, a magyar nyelv védelmének.

Kenyerét szövetségekkel, társulásokkal (iparszövetség, kereskedelmi, ügyvédi, orvosszövetségek) védelmezze meg, mert egyesülésben, összetartásban van az erő.

Iskoláját, kultúráját saját iskoláinak, felekezeti és társulati iskoláknak segélyezésével, támogatásával; kultúráját, művészetét, színészetét kultúra- és műpártoló egyesületekkel támogassa. Hála Istennek, a magyar társadalom mindkét irányban már eddigelé is igyekezett megtenni kötelességét és hiszem, hogy az erőshitűek magukkal fogják ragadni a kétkedőket és kishitűeket. És lesznek prófétáink, akiknek szavára zöld leveleket fognak hajtani Áron száraz vesszei. Csak mindenki tartsa meg magában az erős hitet és szerezze meg lelkiismeretének nyugodtságát, magyar lelkének öntudatát a magyarságért hozott anyagi, szellemi és erkölcsi áldozatokkal.

Végül senki se szaladjon oly módon a kenyér után, hogy közben magyar lelkét elveszítse, mert mit fog érni életünk, becsületünk a magyar öntudat nélkül?

De viszont megfordítva: csupán lelkesedésből sem lehet megélni. Azért leghelyesebb, ha minden magyar igyekszik lehetőleg független, de mindenesetre tisztességes egzisztenciát szerezni, s azt megőrizni magyar öntudattal, abból áldozni a magyarság közös oltárán.

Végül: őrizze meg mindenki és erősítse e politikai küzdelemre nagyon nagy adagban megkívántató nyugodtságát és idegét, mert e politikai küzdelemben – mint a régi háborúkban – ismét egy elengedhetetlen feltétel kell az anyagi áldozatokon kívül: ideg, ideg és ideg!

Nagyon sokat kell lenyelnünk, nagyon sokat kell zsebre raknunk; de nem az ám a legény, aki üt, hanem az, aki állja.

Bizony régen tart a kálváriai út és még nem látjuk a végét. De hisszük, bízunk benne, s meg vagyunk róla győződve, hogy mihelyt kitisztul Európa ege, az igazságtalanságnak a militarizmus, sovinizmus jegyében fölöttünk tornyosuló sötét felhői is el fognak oszlani, s eljön, el kell jönnie, el fog jönni a mi jogaink beteljesülése, s a mi igazságunk diadala is.

Ennyit kívántam általánosságban elmondani. […]

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1923. május 10.

36

Munkács, 1923. május 6. **Tarján Ödön (Szlovenszkói és Ruszinszkói Ellenzéki Magyar Pártok Vezérlő Bizottsága) felszólalása a munkácsi Magyar Nemzeti Kongresszuson a szlovenszkói és a ruszinszkói magyarság követeléseiről az ipar területén.**

Tisztelt Uraim!

Amidőn a mai ruszinszkói Magyar Nemzeti Kongresszus egybehívóinak megtisztelő felhívása folytán a közgazdasági sérelmekkel foglalkozom, rá kell mutatnom azon körülményre, hogy ezen sérelmek nemcsak Szlovenszkó és Ruszinszkó magyarságának sérelmei, hanem a közgazdasági élet természeténél fogva érintik Szlovenszkó egész őslakosságának érdekeit és mint ilyenek elsősorban alkalmasak arra, hogy Szlovenszkó és Ruszinszkó őslakosságát a közös érdekek védelmében a mesterségesen emelt válaszfalak dacára közelebb hozzák egymáshoz.

[…]

A Szlovenszkói és Ruszinszkói Ellenzéki Pártok Vezérlő Bizottsága 1923. május 5-én Ungváron tartott ülésén a gazdasági válsággal és a munkanélküliség kérdésével foglalkozva az alábbi határozatot hozta, melyet itt megismétlek:

1. A Szlovenszkói és Ruszinszkói Ellenzéki Pártok Vezérlő Bizottsága felszólítja a magyar képviselőket, hogy a kormányt a szlovenszkói és ruszinszkói ipar és munkásság reménytelen helyzetére figyelmeztessék és követeljék a kormánytól a szlovenszkói és a ruszinszkói ipar részére ugyanazon termelési és értékesítési lehetőségek biztosítását, amilyenekkel a történelmi államok ipara rendelkezik.

2. Követeljenek a kormánytól oly kereskedelem-politikai orientációt, mely megfelelő fogyasztópiacok biztosítása által az ipari termelést a jövőre nézve biztosíthatja.

3. Követeljük továbbá a fenti célok elérése érdekében a történelmi államok és a szlovenszkói vasúti díjtételek különbségeinek kiküszöbölését az utóbbiak megfelelő leszállítása által.

4. Követeljük az adózási rendszer egységesítését, és követeljük a kedvezőbb gazdasági körülmények hatása alatt kivetett, ma már elviselhetetlen adóterheknek a csökkentését.

5. Követeljük végül a szlovenszkói és ruszinszkói iparnak az állami szállításokban a lakosság számarányának megfelelő részesedésének biztosítását.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1923. május 10.

37

Munkács, 1923. május 6. **Jaross Gyula (Kisgazda, Földműves és Iparos Párt) felszólalása a munkácsi Magyar Nemzeti Kongresszuson a ruszinszkóiak mezőgazdasági sérelmeiről, az adókérdésről, az autonómiáról.**

[…]

Sérelmeink és követeléseink

1. A Ruszinszkóban folyamatban levő, a földbirtokreform során végrehajtott intézkedések az itteni magyarságra sérelmesek. A földhivatalok nem elégítik ki a magyar községek igényeit. Kolonizációt, telepítést szándékoznak végrehajtani olyan magyar községekben is, ahol a szétosztás alá kerülő nagybirtok még a helyi kisgazdák és földmunkások igényeit sem képes kielégíteni.

2. Szalóka és Salamon községek magyar kisgazdái nem tudnak sem bérlethez, sem vásárlás útján földekhez hozzájutni, hogy maguknak legelőt biztosítsanak, vagy birtok-kiegészítést eszközöljenek, de ugyanakkor a földeket nagybérlőknek adják ki – megengedik magánosoknak, egyeseknek a nagyobb birtoktestek vásárlását –, sőt a kisebb mezőgazdák igényeinek kielégítése helyett kilátásba helyezik előttük a kolonizációt. Követeljük ezen községek sérelmének orvoslását. Hangoztatjuk, hogy ilyen esetek általánosak, most csupán példának hoztuk föl ezt a két községet.

3. Úgy a birtokos osztály, valamint a földre rászorult földművesek tengernyi panaszából, a közöttük levő huzavonából azt tapasztaltuk, hogy a földreform végrehajtása nincsen jó kezekben. Kérjük a földreform végrehajtását a független bíróságokra bízni: ezen követelésünk annál jogosultabb, mert a földbirtokreform Ruszinszkó belügye s e tárgybani intézkedések és döntések a szojm hatáskörébe tartoznak. A mostani eljárás szándékosan szítani látszik az ellentétet a magyar birtokos és a magyar földműves osztály között.

4. A földbirtokhivatal által most közvetített földeladások záros, 5–6 havi határidő alatt, de föltétlenül legkésőbb egy gazdasági év leforgása alatt bonyolíttassanak le. Pl. Kistéglás, Szürte, Palágy, Botfalva, Tiszacsoma, Macsola, Gecse, Csepe községek magyarsága tönkre van téve, mert a földvételre vonatkozó szerződéskötéskor a gazdasági viszonyok kedvezőbbek voltak s a fizetés alkalmával a terméshozadékárak leromlottak s így ma már nem tudnak fizetni.

5. A felosztásra kerülő birtokok, kincstári területek, legelő területek községek, kisgazdák részére történő kiutalásánál ne játszhasson döntő szerepet a szomszédsági viszony megrontásával az igénylő községek nemzetisége, hanem az igényjogosultság foka, a népesség száma, legelőkre nézve a marhaállomány mennyisége és az előzetes használat.

6. A gazdálkodás alapja a marhatenyésztés s ez jelenleg a felszaporodott marhaállomány következtében bekövetkezett legelőhiány miatt válságos állapotban sínylődik. Kérjük a lefoglalt nagybirtokokból és a kincstári erdőségekből a szüksé-

ges legelőknek való területek azonnali kihasítását. Kérjük, hogy a kisgazdáknak biztosítsanak jogot arra nézve, hogy ezek a földhivatal igénybe vétele nélkül közvetlenül is tárgyalhassanak és megegyezhessenek a birtokossal. Ez az eljárás biztosabb lesz, gyorsabb lesz s nem végződhetik a kisgazdák kijátszásával.

7. Ruszinszkó lakosságát s különösen a mezőgazdákat súlyos katonai (hadi) károk érték. Kérjük ezek mielőbbi megtérítését, mégpedig alapul véve a jelenlegi marhaárakat és a mezőgazdasági gépek és felszerelések mostani árait.

8. A mezőgazdasági termékek értékesítéséről történjék állami gondoskodás, esetleg helyes irányú exportintézkedések által. Az állam, mely milliókat áldozott és áldoz nyerészkedő bankok bukásának megelőzése és talpra állítása végett, részesítse erkölcsi és anyagi támogatásban a termények értékesítésére alakult szervezeteket is, mint pl. Podkarpatszka Rusz Bortermelőinek Országos Bor- és Szőlőértékesítő Szövetkezetét. Ezzel kapcsolatban elítéljük azt a politikát, mely a Gömör-Nógrádi Gazda Egyesület feloszlatására vezetett, s amely politika a cseh iparnak és kereskedelemnek nyújtandó előnyök fejében a magyar és csehszlovák gazdasági tárgyalások során hajlandónak mutatkozott föláldozni Ruszinszkó szőlőgazdaságát.

9. A háború alatt töméntelen gazdasági épület tönkrement, az okozott hadikárok megtérítve máig sincsenek. A gazdák lakásait és gazdasági épületeit renoválni kellene. Kérjük a földművelési minisztérium intézkedését, hogy a község által igazolt, indokolt esetben a gazdaközönségnek jutányos, leszállított árakon szolgáltassanak ki gazdasági és épületfákat, a felvidék lakossága pedig a lakásnyomor megszüntetése végett és közegészségügyi okokból is ingyen kapjon a kincstárból épületfát. Ezen kedvezmény azért is jogosult, mert a magyar gazdák is beszolgáltatták a rekvirált terményt 190 koronás áron akkor, mikor a forgalmi ár 700–800 K volt.

10. Szorgalmazzuk a hegyvidékeken úgy a ruszinok, mint a magyarok részére a kincstári legelők és mezőgazdasági művelésre alkalmas területek mielőbbi átadását, a ruszinok részére munkaalkalmat, így a többi között az erdőültetések megkezdését, a galíciai beözönlött munkások eltávolítását (Zábrogy, Ticha), itteni őslakos munkások foglalkoztatása és gazdasági tárgyalások megindítását, hogy a felvidék ínséges ruszin népe kenyerének biztosítása végett aratási munkálatok végzésére a Magyar Alföldre, esetleg Romániába leszegődhessék.

11. A mezőgazdasággal foglalkozók részére eszközölje ki a kormány a magyar és a román határ felé a határátlépések megkönnyítését, az összes gazdasági termékek kölcsönös vámmentes és könnyebb kicserélhetését. Ezzel egyúttal megszorgalmazzuk Técső és Visk községeknek hasonló ügyekbeni 4 éves panaszainak az orvoslását.

12. Elítéljük azt az inhumánus eljárást, mellyel az állami kezelésbe vett földbirtokokról az azokon alkalmazott régi magyar gazdasági tisztviselőket kenyértelenné tették és a magyarság erőszakos elnemzetlenítését célozva meg a magyar gazdasági cselédek megélhetését is lehetetlenné tették, pl. Bakta községben.

13. A mezőgazdaság rendkívül sínyli a Ruszinszkó határainak végleges meg nem állapításából fennálló hátrányokat. Követeljük a határok megállapítását, a néprajzi és közgazdasági érdekek szemmel tartásával, az Ungvári járásból Szlovenszkóba szakított községeknek, úgyszintén a Nagykaposi és Szobránci járásoknak Ruszinszkóhoz való csatolását, mert a történelmi és gazdasági fejlődés során az elszakított környék ezerféle kulturális, pénzügyi, gazdasági és vasúti-forgalmi szálakkal van Ungvárhoz, Ruszinszkó fővárosához fűzve, s mert az elszakítás Ungvárnak és környékének gazdasági sorvadását idézte elő.

14. Gerény, Alsódomonya és Radvánc községek nagyközönségének felkérésére magunkévá tesszük ügyüket, mellyel tiltakoznak, hogy tisztán politikai okokból, a köztük levő nagy távolság dacára, erőszakosan Ungvár fővárosába bekebeleztessenek, önállóságuktól megfosztassanak, Ungvár város ipari és kereskedelmi empórium, érdekei homlokegyenest ellenkeznek a csupán agrikultúr falvak érdekeivel, a főváros magam pótadója gazdatársainak biztos pusztulását vonná maga után.

15. Követeljük a Szerednyei járásba bekebelezett Korláthelmec községnek az Ungvári járáshoz való átcsatolását. Ez a község színmagyar lakossággal bír s most egy teljesen orosz (ruszin) járásban lévén, közigazgatásilag rendkívül hátrányos helyzetbe került, a ruszin nyelvű rendeleteket meg nem érti.

Ugyanezen okokból fölkaroljuk és magunkévá tesszük Bótrágy község panaszát is. Bótrágy lakosságának 90%-a magyar. Újabban ezt a községet a Munkácsi járásba osztották be; a Munkácsi járásban a hivatalos nyelv a ruszin, ellenben ha a község a Beregszászi járásba csatoltatnék, ruszin és magyar nyelvű adminisztrálásban részesülne. Hasonló helyzetben vannak Bátyu, Dercen, Fornos, Nagydobrony, Kisdobrony és Csongor községek. A nyelvtörvényre való hivatkozással tiltakozunk mostani beosztásuk ellen, mert ezen intézkedés szintén egyúttal a legerőszakosabb elnemzetlenítési törekvéseknek a jelei, bizonyítékai, amit a törvény különben is megtilt.

16. Tiltakozunk a magas vámok és helypénzek szedése ellen. Ezen vámokat felemelték, amikor a termények ára magas volt, most leszállott a termények ára, szállítsák le a vám- és helypénzeket, s utasítsák a városokat, hogy a vonatkozó szabályrendeleteiket ne csak, miként Ungvárt is, tessék-lássék módjára módosítsák. Az az indoklás, hogy a városok az új aszfaltozási munkálataik megrendelésénél a magasabb vám- és helypénz bevételeket vették fedezetül, meg nem állhat, mert az aszfaltot az fizesse, aki leginkább használja, ez pedig elsősorban a városok közönsége. Vonják felelősségre a városok hibás sáfárjaikat, akik hosszú lejáratú hitel igénybevételével aszfaltoztattak akkor, mikor az árak az egeket verdesték s évtizedekre meggondolatlanul lekötötték a közönség anyagi erejét.

17. Helyesen jegyezte meg a kisgazda-társadalomnak egyik számottevő tagja, hogy a kormány helytelen gazdasági politikája miatt a bor nem értékesíthető, és legfeljebb csak utcaöntözésre lesz az már fölhasználható; csodálkozhatunk-e ezen, mikor a borital-fogyasztási adó ma már meghaladja a bor vételárát?! Követeljük a boritaladó leszállítását és a sörnek arányos magasabb megadóztatását.

Ne kívánja az államkincstár, hogy ő szőlőművelés nélkül is szüreteljen!

18. Ellenben legyen gondja arra, hogy a kisüstönfőzés illetékmentes engedélyezésével megmenthesse a gazdatársadalom a máskülönben értékesíthetetlen és vagonszámra rothadó gyümölcsét.

Gondoskodjék arról is a kormány, hogy minden mezőgazdasági család ültethessen egy pár tő dohánypalántát. A tövenként megállapítandó illetékkel szívesen szaporítjuk az állam bevételeit.

19. A szürtei birtokvásárlás igazolja, hogy a felcsigázott földéhséget csak úgy lehet helyesen kielégíteni, ha olcsó államhitelt bocsátanak a gazdaközönség rendelkezésére. Ez az államhitel nem jár rizikóval, kockázattal, mert hisz a fedezet mindig megmarad a földben! Így tették lehetővé 1848 után a jobbágyság részére a földvásárlást. Az állam e célból kibocsáthat jelzáloghitel-leveleket.

20. A földvásárlást meg kell könnyíteni a hadikölcsönök beváltásával, állami hitelnél a hadikölcsönkötvényeknek az állam által történő teljes névértékben való

átvételével, a hadikölcsönöknek a vagyondézsmába és egyéb köztartozásokba való beszámításával. Kincstári területeket lehessen hadikölcsönkötvényekkel megvásárolni.

21. Oldja meg már végre valahára a kormány a szövetkezetek kínos-keserves ügyét, hogy a szövetkezeti tagok egyenként is végre pénzükhöz jussanak. Egyúttal történjék intézkedés, hogy a szövetkezeteknek a pénzlebélyegzéskor, illetve a pénzbecseréléskor jogtalanul 1:4, illetve 1:10 arányban beváltott pénzei után kártalanítás adassék, s azonkívül a visszatartott pénzük (a 'vytahok' alapján) kifizettessék. Ugyanez áll a magánosokra is.

22. A mezőgazdaság elmaradottságáról hallunk szemrehányásokat mindenfelől. Követeljük a magyar gazdafiak továbbképzésének lehetővé tétele végett (legalább Beregszászon, Nagykaposon) a magyar nyelvű földműves és gazdasági iskolák felállítását.

23. Követeljük az összes utak és hidak jó karban tartását államköltségen. A jó forgalmi utak életképessé teszik a mezőgazdaságot is. Ezek a lüktető erei az iparnak, mezőgazdaságnak, kereskedelemnek egyaránt. Rámutatunk ezúttal is Visk városának szomorú esetére. Ez a város el van zárva a világtól, vashídja évek óta nincs elkészítve, s ezért közönsége olyan nyomorba került, hogy nem képes még adóját sem megfizetni. Hát orvos, gyógyszer hogyan kerülhetne ilyen elhagyott fészekbe?! Isteni csoda, ha nem terjedt el benne a különböző járvány és betegség.

24. Ruszinszkó részére 50%-os vasúti szállítási kedvezményt követelünk, mert Ruszinszkónak a köztársaságban való különleges földrajzi elhelyezkedésénél fogva másképp értékesíthetetlenek a mezőgazdasági termékei (búza, gabona, állat, gyümölcs, bor, fa).

25. Egyes politikai pártok hangoztatják, hogy csakis azok kapnak földet, akik a kormánytámogató pártoknak a tagjai. Tiltakozunk az ellen, hogy a földreform akár a kormányzatnak, akár egyes politikai pártoknak kortes eszközévé használtassék ki. Kijelentést kérünk a helyettes kormányzótól és a földbirtokhivataltól arra nézve, hogy a földreform végrehajtása az igénylők nemzetiségétől és politikai pártállásától független s hogy a visszaélést büntetni fogják.

Igen Tisztelt Nemzeti Kongresszus!

A kirívóbb mezőgazdasági sérelmek ismertetése után méltóztassék megengedni, hogy röviden foglalkozzam az adókérdéssel, az adósérelmekkel. […] Nevezetesen:

1. Az adótörvények és adókivetések egyöntetű végrehajtását követeljük Csehországban, Szlovenszkóban és Ruszinszkóban. Súlyos sérelmet képez, hogy míg Szlovenszkóban pl. a kassai pénzügy-igazgatóság területén is a vagyonadó, a jövedelem s a hadinyereség-adó kivetésénél az adókivető bizottság a vagyont 1918., 1919., 1920. évekre egyenlőre, azonos összegekre vagyonértékelték, ugyanakkor Ruszinszkóban az ungvári és beregszászi pénzügy-igazgatóság területén a vagyonértékelés évenkint cca. 25 százalékos fokozatos emelkedéssel történt. Kérjük ennél fogva az adórevíziót általánosan egyenként foganatosítani még olyanoknál is, ahol a fellebbezés nem adatott be.

2. A forgalmi adónak a földek termőképessége, minősége szerint való kivetését kérjük. Helytelen az olyan forgalmi adórendszer, amely egyforma adóval terheli meg a szántóföldet és a nádast. Kérjük a földek jövedelmének újabb megállapítását és az osztályozáshoz a gazdaközönség szakértőinek s a földtulajdonosoknak a meg-

hívását. Míg ez nem történik, kérjük a mezőgazda forgalmi adóját a régi kataszteri osztályozás szerint megállapítani, kivetni.

3. Az adóvallomások elmaradása miatt az adózókat 10 százalékos bírsággal sújtják. A vallomástétel elmaradása rendszerint magyar vidékeken abból következik be, hogy a nép a csehszlovák vagy ruszin nyelvű felhívásokat nem érti, sem magát a csehszlovák nyelvű körjegyzőnél megértetni nem tudja. Kérjük ilyen indokolt esetekben a bírság kiszabásától eltekinteni vagy azt 1–2 százalékra redukálni.

4. A súlyos gazdasági helyzet indokolttá teszi azon kérelmünket, hogy a határidőre le nem fizetett adók után a késedelmi kamatláb 10 százalékról 3–4 százalékra leszállíttassék.

5. A forgalmi adót a törvényhozás 1923. évig szavazta meg. Kérjük, hogy a kormány 1924. évre forgalmi adó kivetésétől tekintsen el, legyen kihasználva az első alkalom, amely az adóterheken könnyíthet.

6. A vagyondézsmára és a vagyonszaporulati dézsmára vonatkozó törvények novelláris úton való megváltoztatását kérjük abban az irányban, hogy a vagyon értékelésénél tisztán a békebeli ár szolgáljon irányadónak. A vagyonszaporulat címén pedig csak akkor lehessen adót kivetni, hogyha a vagyontárgyak tényleg szaporodnak, vagyis ha a vagyonnövekedés tényleg fennáll.

7. Követeljük, hogy a vagyonadó, a jövedelemadó, a hadinyereség-adó, a vagyondézsma, a vagyonszaporulati dézsma kivetése nyilvános bizottsági tárgyaláson történjék, hogy azokon az érdekelt adózók személyesen megjelenhessenek, s hogy ezekbe az adókivető és adófelszólalási bizottságokba a gazdasági érdekeltségek kiküldöttei és az érdekelt községek elöljárói meghívassanak.

8. Elemi csapások, szárazság, vízáradás, tűzvész esetében az adók behajtásának hivatalból, a felek kérelme nélkül történő felfüggesztését kérjük az egész községre vagy a sújtott környékre, indokolt esetben rendkívüli adóelengedéseket, sőt törléseket.

9. Törvénybe iktatását kérjük annak, hogy a rendkívüli körülményekre, az értékesítés körüli nehézségekre, gyakran lehetetlenségre való tekintettel a gazdák adókötelezettségeiket természetben, bor, búza, rozs stb. beszolgáltatása által is leróhassák a mindenkori tőzsdei áraknak megfelelően.

[…]

Méltóztassanak megengedni, hogy én is feltárjam röviden és összefoglalólag az autonómia elmaradásából származó sérelmeinket, mert hisz' csak így kapunk teljes képet arról a lehetetlen helyzetről, amiben ma gazdaságilag és politikailag élünk.

1. Podkarpatszka Ruszt a trianoni békeszerződés (IV. cím, 48. cikk) és a csehszlovák alkotmányokirat (I. fő rész, 3. §, 3. pont) értelmében külön tartománygyűlés illeti meg, mely tartománygyűlés törvényhozatalra jogosított. Ezen rendelkezések dacára meg van fosztva önállóságától, a törvényhozói hatáskörétől s a kormányzói tiszt betöltése nélkül abszolutisztikus módon kormányozzák azt.

2. Podkarpatszka Rusz autonóm ország határai az alkotmányokirat (3. §, 9. pont) rendelkezése ellenére máig sincsenek meghatározva s így hiányzik a legfőbb kellék az autonóm állami élet berendezéséhez.

3. Podkarpatszka Rusz funkcionáriusai, különösen a befolyásosabb tisztségekben csakis csehek, szórványosan ruszinok, magyar alig akad. Ezen eljárás beleütközik az alkotmányokiratba (3. §, 2. pont).

4. A trianoni békeszerződés életbelépte előtt (vagyis 1921. június 26. előtt) törvény- és jogellenesen szélnek bocsátott régi tisztviselők viszonyai rendezve nincse-

nek. A nyugdíjasok közül a közigazgatási tisztviselők, a körjegyzők, azok özvegyei és hátramaradottai nyugdíjának és mellékilletményeinek rendezése végett 4 teljes év lefolyása alatt a legcsekélyebb intézkedés sem történt.

5. A törvényes közigazgatási szervek, mint a törvényhatósági bizottság, a közigazgatási bizottság, melyek elsősorban hivatottak a közigazgatási mizéria orvoslására, visszaállítva nem lettek.

6. A polgárok a legelemibb és legszentebb politikai jognak, a választási jognak a gyakorlásától a községi, a megyei életben, úgyszintén a szojm és a nemzetgyűlési képviselők megválasztása tekintetében meg vannak fosztva, sőt a választásra jogosultak összeírásánál is sok szabálytalanságot állapítottunk meg.

7. Podkarpatszka Rusz élén a 'Civilny Správa' (magyarul: polgári igazgatás) elnevezésű, törvénytelen alapokon nyugvó és alkotmányellenes intézmény van. Ilyen intézményt az alkotmányokirat nem ismer. A katonai megszállás zavaros idejéből áll fenn ezen intézmény, mely minden lényegesebb ügyben a politikai ügyosztály detektív seregével informáltatja magát. A 'Civilny Správa' eltörlésével egyidejűleg a hatóságok hatásköre visszaállítandó.

8. A közigazgatási hatóságok, sőt a bíróságok nem respektálják az alkotmányokirat 129. §-a alapján alkotva a 122. számú nyelvtörvénynek az úgynevezett nemzeti kisebbségek nyelvhasználatára vonatkozó rendelkezéseit.

9. Kulturális és közigazgatási téren az erőszakos elnemzetlenítés számtalan esetével találkozunk. Gazdasági téren iparosaink, vállalkozóink mellőzése a kormány elnemzetlenítő törekvéseit igazolják. Az illetőségi, állampolgársági és a tisztviselőknél ezzel kapcsolatos nyugdíjazási ügyeknek elbírálásánál a humanizmus elvének figyelembe vétele – a megtartott magyar tisztviselőknek a hivatalviseléstől való indokolatlan felmentése, a kiutasítások rendszeressé tétele, mindezek fényesen bizonyítják az erőszakos elnemzetlenítés politikáját.

Tiltakozunk az erőszakos elnemzetlenítés ellen s követeljük, hogy az alkotmányokirat 134. §-ának a rendelkezéséhez képest hozzon a nemzetgyűlés büntetőtörvényt az erőszakos elnemzetlenítés ügyében. Felhívjuk a magyarságot, hogy minden egyes e körbe vágó esetet hozzon a magyar sajtó s a magyar pártok tudomására.

10. A trianoni békeszerződés és az alkotmányokirat nem nemzeti, hanem területi autonómiát biztosítanak a Kárpátok-alján lakó népeknek; tiltakozunk ennélfogva minden olyan tendenciózus beállítás és félremagyarázás ellen, mely az autonóm ruszin területen nemzeti kisebbségeket és uralkodó nemzetet akar megkülönböztetni, s amely célzat ki akarja forgatni Podkarpatszka Ruszt azon autonóm jogából, melyeket nyelvi, oktatási, vallási, közigazgatási ügyekben és a Csehszlovák Köztársaság törvényei által reá átruházható egyéb ügyekben saját törvényhozatala által gyakorolni jogosult.

Tisztelt Magyar Nemzeti Kongresszus!

Az autonómia terén tapasztalt elnyomásnak súlyos következményei kell, hogy egyesítsék Podkarpatszka Rusz összes népeit, különösen pedig egyesítsék, tömörítsék, egyöntetű s egyirányú működésre kényszerítsék a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségében egyesült magyar politikai pártokat! […]

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1923. május 10.

38

Munkács, 1923. május 6. **Hokky Károly (Keresztényszocialista Párt) felszólalása a munkácsi Magyar Nemzeti Kongresszuson a ruszinszkói magyarság kulturális sérelmeiről.**

[…]

Az elemi oktatás

Óvodáinkat alig találjuk már meg valahol, legfeljebb csak mutatóban. Ungváron, Munkácson, Nagyszőlősön, Técsőn, ahol mindenütt megvan a kisebbségi százalék, nincs magyar óvoda. Ha e nagyobb helyeken nincs, hol lenne a falvakban? Az egész Ugocsa területén csak egy óvoda van Tiszaújlakon.

Elemi iskolai tanítás sok magyar helyen egyáltalán nincs, sok helyen hosszabb ideje szünetel, s vannak még helyek, hol az iskolákat katonaság, csendőrség vagy pénzügyőrség tartja megszállva. Törvény írja elő, az 1919. évi 189. számú törvény, hogy mindenütt, ahol háromévi átlagban 40 tanköteles gyerek van, az illető nemzetiség nyelvét használó állami iskolákat kell felállítani vagy paralel osztályúakat. Mégis sok helyt színmagyar vidékeken sincs magyar iskola, mint Badalón, Kisharanglábon, Batáron. Máshol meg hasztalan kérik a szülők a magyar iskolát, kérelmüket elutasítják, így Bustyaházán, Mátyfalván, Fancsikán.

A felekezeti iskolák terén is súlyos sérelmeink vannak. Azok fejlesztését nem engedik, így Nagyszőlősön a református és katolikus felekezeti iskolák hiába kérték egy másik tanerő beállítását, nem engedélyezték. Innen van, hogy több mint száz gyerek tanul összezsúfolva egy osztatlan iskolában egy olyan városban, melynek csaknem 10000 lakosa közül hivatalos adatok szerint is 25 százalék a magyar, ahol tehát az államnak is kötelessége volna saját költségén állami iskolát fenntartani. Sok helyt a miatt szünetel az iskola, mert a tanító bevonult katonának. A nem demokratikus régi rezsim csak két hónapi szolgálatot írt elő a tanítónak, azt is nyáron szolgálta le s így a tanítást nem zavarta meg. Most a királyházai tanító már több mint két éve teljesít katonai szolgálatot, de legalább két évet mindegyik szolgál, ha be kell vonulnia. Sok helyt düledeznek az üresen álló iskolák, így Badalón, Csetfalván, Handalbustyaházán, ugyancsak négy fala meredez az égnek a huszti óvodának. A felekezeteket kényszerítik, hogy ruszin tannyelvű iskolában a vallás is ruszinul taníttassék, ezt a régi rezsim sohasem követelte, a hittant mindenütt a gyermek anyanyelvén tanították.

A középiskolák

A polgári iskolák jórészt megszűntek. Nagyszőlősön, ahol elismert kisebbség van, kérte a társadalom egy ilyen iskola felállítását a régi törvény alapján, amely oly liberális, hogy minden demokratikus állam büszke lehetne rá. Az 1868. évi XXXVI-II. tc. és a nemzetiségek egyenjogúsításáról szóló 1868. évi XLIV. tc. közül az első megengedi, hogy felekezetek, községek, társulatok, sőt magánosok is állíthatnak fel

iskolát egészen a tanítóképzőkig, az utóbbi még főiskolák állítását is megengedi. Ezen törvényre hivatkozva kérte Nagyszőlős a polgári iskolának társadalmi úton való felállítását magyar tanítási nyelvvel. A 'Skolny Odgyil' elutasította. A sokszor gyalázott magyar törvény olyan jogokat biztosított a nemzetiségeknek, amelyeket a köztársaság nem ad meg.

A középiskoláink közül az egyetlen a beregszászi, amely magyarnak van keresztelve, azonban ez sem egyéb, mint egy ruszin gimnázium paralel osztályokkal. Az igazgatása ruszin, az igazgatója is az. Máshol aztán nincs magyar középiskola. Sőt elvetették a Drugethek alapította ungvári gimnáziumot is, mely katolikus jellegű. Helyette adtak egy reformgimnáziumot, melyről bátran el lehet mondani, hogy adtál uram esőt, de nincs köszönet benne, mert mindenféle eszközzel lehetetlenné teszik a növendékeknek a tanulást. Munkács városa még a volt államnak átadott egy elemi, egy polgári iskolát és egy gimnáziumot azzal a kikötéssel, hogy a tanítás nyelve csak magyar lehet. Mindhárom iskolát átvette az új állam, de a régi nyelvet törölte.

A felső leányiskoláinkat beszüntették. Ungváron a kormányzóság foglalta le az épületet. Tanító- és tanítónőképzőink nincsenek, hasonlóképp nincsenek magyar papnevelőink sem a katolikusoknál, sem a reformátusoknál. Tekintettel arra, hogy papjainkat és tanítóinkat kiutasítják, a régi tanerőket nem alkalmazzák, máshonnan nem pótolhatjuk őket, rövidesen elkövetkezik az idő, hogy iskoláink tanítók, egyházaink papok nélkül lesznek.

Le kell szögeznünk még, hogy az új rezsim egyetlen egy iskolát sem állított fel Ruszinszkó területén, legalábbis úgy nem, hogy ily célra új épületet emelt s új felszereléssel látta volna el.

Szakiskoláink nincsenek

Nagyszőlőstől nyugatra egy tömbben, illetve elszórtan egész Ungvárig gyönyörű szőlőhegyeink húzódnak. Sehol egy vincellér- vagy más iskola, hol a szőlőművelés újabb formáit meg lehetne tanulni. A déli részen szép szántóföldeink vannak. Sehol egy gazdasági iskola, ahol az eredményesebb termelésre tanítanák meg gazdáinkat. Hatalmas erdőségek húzódnak északon. Sehol egy erdészeti iskola, amely legalább a primitívebb erdőgazdálkodást tanítaná meg. Még a kosárfonóink is megszűntek, ahol a sebes folyóink árterületein buján növő fűzfavesszőből ezelőtt kosarakat, bútorokat s más tárgyakat készítettek. Megszűnt az ungvári agyagipari szakiskola is. Felsőkereskedelmi iskoláink is megszűntek, mindössze egy maradt.

A ruszinoknak Máramarosszigeten internátusuk volt, amelyet az állam tartott fenn annak idején, s most a magyarok maguk akartak felállítani internátust Beregszászon, de engedélyt nem kaptak reá.

Az előadottakból láthatjuk, hogy a hibás népszámlálási adatok szerint is a százezernyi magyarságnak nem ennyi iskolára volna szüksége. De egy demokratikus népnél nem is a nép számaránya volna a fontos, hanem az illető nép kultúrigénye, hogy annyi iskolát kapjon, hogy minden gyermek a saját anyanyelvén tanulhasson.

Mi csak jogainkat kérjük

Mi csak azt kérjük, amire törvényeink szerint jogunk van. Mindenkinek emberi joga az, hogy a gyermeke oly iskolába járjon, amilyenbe akar. Az állatok is harcolnak egymással, de egy állat sem kényszeríti a másikat, hogy más hangot adjon,

mint amit a természettől kapott. A bárányt sem kényszerítik, hogy ne bégessen, hanem mekegjen, mint a kecske. Csak az ember kényszeríti embertársát, hogy más nyelven beszéljen, mint amit az anyjától tanult.

Egy évvel ezelőtt a közoktatásügyi miniszter még a meglevő magyar iskolákat is soknak találta s apasztásukat ígérte.

Tudatlanná és szegénnyé akarnak bennünket tenni.

A 'Skolny Odgyil'-tól sem várhatunk megértést, mikor 24 tisztviselője közül 17 cseh, 3 ukrán, 3 ruszin, 1 szlovák és egyetlenegy sem magyar.

Nem csoda aztán, ha magyar tanítóinkat kiüldözik, s még olyanokat, akik színmagyar helyeken vannak, mint a beregi Gát község tanítóját, azért bocsátják el, mert nem tud eléggé ruszinul.

A magántanulást minden eszközzel igyekeznek megakadályozni. A tanítókat, akik magántanulókat tanítanak, zaklatják és üldözik.

A magyar iskolák könyvtárait több helyt eltüntették vagy eladták, sok helyt a piacon túrót csomagolnak bele, meg szalonnát. Így becsülik meg a magyar kultúra termékeit.

A legtöbb iskolának nincsenek magyar tankönyveik, ha vannak, a tények elferdítésével a magyarság támadását tartalmazzák.

Kultúránk veszélye

Magyar könyvek behozatala tiltva van, csak miniszteri engedéllyel lehet behozni, de oly nagy utánjárással történik csak, hogy inkább lemond az illető a behozatalról. Orvosok, mérnökök, tanárok s más szakemberek nem tudják ismereteiket az új időknek megfelelően gyarapítani. El vannak vágva a kútforrásaiktól. Idősebb emberektől nem lehet kívánni, hogy egy új nyelvet annyira megtanuljanak, hogy szakfolyóiratokat olvassanak s megértsenek. Ugyanígy nem lehet kívánni azoktól a főiskolai hallgatóktól sem, akiknek az útlevelét elvették, mert nem a köztársaság területén tanultak. Máról holnapra nem lehet egy nyelvet úgy elsajátítani, hogy az ember főiskolai előadásokat megértsen.

A magyar színészet elé is erős akadályokat gördítenek. Ungváron a magyar társadalom által létesített színházban csak úgy játszhatnak a színészek, ha a kinevezett 'vybor'-tagok által meghatározott 20%-át a bruttó jövedelemnek megfizetik. Ugyanakkor az ukrán Proszvita ingyen kapja meg a termet.

Tapasztalataink azt mutatják, hogy följajdulásaink, fájdalmaink süket fülekre találnak. Nem baj, minél jobban ütnek bennünket, annál jobb. Megérdemlitek magyar testvéreim, mert a véretek lomha. Csak ha felkorbácsolják az igaztalanságok, akkor feszítitek oda a melleteket s mondjátok a hatalomnak: most már csak azért sem. Így én nem féltem a magyarságot, mert összeszorítja a fogát s azt mondja, hogy üssetek: nem az a legény, aki üt, hanem aki állja. Mi állni fogjuk a magyarságunkat, nem fogjuk elveszteni, de ha nem vigyázunk, a kultúránkat igen. Amely nép elvesztette a kultúráját, az elszegényedik, s az elszegényedett nép olyan, mind a koldus, mindenki csak szánakozik rajta.

Magyarok, vigyázzatok a kultúrátokra, tanuljatok, mert ha nem tanultok, beteljesedik a nagy Széchenyi mondása: „Elvész a népem, mert tudomány nélkül való."

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1923. május 10.

39

***1923 [szeptember 8.]* A Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodájának felhívása a Cseh- és Morvaországban szolgáló magyar katonák szüleihez a választási szavazatok ügyében.**

A szeptember 16-i községi választásokon a Cseh- és Morvaországban katonai szolgálatot teljesítő magyarok szolgálati helyeiken gyakorolják szavazati jogukat. Miután Cseh- és Morvaországban nincsenek magyar pártok, az ottani magyar katonák csakis úgy tehetnek eleget a magyar nemzet iránti kötelességüknek, ha a nemzeti kisebbségi jogokért a magyar pártokkal együtt küzdő német ellenzéki pártokra adják le szavazataikat. A szövetkezett ellenzéki pártok vezetői abban állapodtak meg a csehországi német polgári pártok vezetőivel, hogy a Cseh- és Morvaországban szolgáló magyar katonák hazulról felhívást kapnak arra, hogy a német pártok listáira szavazzanak, viszont a Szlovenszkóban és Ruszinszkóban szolgáló német katonák is felszólítást kapnak arra, hogy a mi szövetkezett ellenzéki pártjaink listáira szavazzanak. Ezen megállapodás értelmében a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodája ezúton felhívja a Cseh- és Morvaországban szolgáló magyar katonák szüleit, hogy e lapközleményt kivágva mielőbb levélben katona fiaiknak küldjék el és levél útján külön is hívják fel őket a német pártok támogatására. Ezen felhívás teljesítése magyar kötelesség!

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1923. szeptember 8.

40

Ungvár, 1923. szeptember 13. **Korláth Endre (ungvári városi képviselőjelölt) programbeszéde az Őslakosság Autonóm Pártjának ungvári gyűlésén Ungvár város állami vezetéséről.**

Kedves Őslakos Testvéreim!

Úgy érzem, hogy az a bizalom, amely Ungvár város őslakossága részéről letartóztatásom idejében[16] azzal ért, hogy az Őslakosság Autonóm Pártja mint listavezetőt jelölt engem a város képviselőtestületébe, följogosít arra, hogy elmondjam felfogásomat a város eddigi gazdálkodásáról és elmondjam gondolataimat a város jövő gazdálkodását illetőleg.

Nem mulasztom el, hogy ki ne fejezzem abbeli felfogásomat, hogy a városok és községek gazdaságára és gazdálkodására nézve nem tartom egészségesnek a politikának a községi adminisztrációba való bevitelét, mert éppen elégséges szakadékot és válaszfalat épít föl a parlamenti választás az egyes osztályok és egyének között. Azonban, ha a „rólunk–nélkülünk" meghozott országos törvények kötelezővé teszik, hogy a képviselőtestületi választások politikai nézőpontok szerint történjenek, mi ehhez alkalmazkodunk és nem restelljük megmondani a községi választásoknál a mi hitvallásunkat.

Ez azonban már annyira ismeretes – azt hiszem – az őslakosság előtt és szorosan véve a mai gyűlés keretébe nem is tartozik. Így hát szigorúan a tárgynál akarván maradni, a mi városunk kulturális és gazdasági életéről és a mi városunk jövőbeli kulturális és gazdasági fejlődéséről fogok ez alkalommal nyilatkozni.

A forradalom óta lefolyt öt esztendő városi gazdálkodását röviden azzal jellemezhetjük kulturális szempontból, hogy a város kinevezett 'vybor'-a, amelynek semminemű érzelmi közössége nem volt a város őslakosságával, részben a saját elhatározásából, részben felsőbb nyomásra minden megtett az őslakosság kultúrájának visszafejlesztésére. Vagyis mindent megtett, amit mi nem akartunk és ami ellenünk irányult.

Ungvár város a múltban, a forradalom előtt, bár szerény anyagi viszonyaihoz képest, de mindent megtett – még erőfeszítések árán is – kultúrájának fejlesztésére. De mivel ezek a dolgok az őslakosság szeme előtt történtek, fölösleges velük részletesebben foglalkozni. Hiszen mindnyájunknak tudomásunk van arról, hogy ez a kis város a saját erejéből állított fel például felsőkereskedelmi iskolát és színházat. Ez a kis város, igaz ugyan, hogy nagy állami támogatás mellett, de mégis a saját filléreinek hozzátételével, egyes kiválóbb lakosunk áldozatkész munkájával emelte azokat az igazán európai nívójú modern kórházakat stb.

S a forradalom óta sem történt más, csak rombolás. Megszüntették az általunk fölemelt felsőkereskedelmi iskolát; kísérletet tettek az általunk épített kórházaknak

16 Augusztusban ítélték kétheti fogházra, mert egyike volt azoknak, akik 1921. augusztus 20-án az ungvári római katolikus templomban elénekelték a magyar himnuszt.

a város tulajdonából való elvételére; megszüntették községi óvodáinkat úgy, hogy ma az őslakos szülőnek igazán állandó szívfájdalmat kell éreznie, amikor gyermekét idegen nyelvű óvodába, idegen nyelvű elemi- és középiskolába, idegen nyelvű kereskedelmi iskolába kell járatnia és napról napra, sőt pillanatról pillanatra látnia kell fajának pusztulását.

De nem történt más a magasabb kultúra terén sem. Hiszen mindenki előtt köztudomású, hogy a városi színház, a városi mozi és más kultúrintézmények a város részéről bruttó jövedelem 20 százalékával vannak részben vigalmi adó, részben pedig adóházbérlet címén megadóztatva. Így a város közönsége e kultúrszükségletekhez túlcsigázott, szinte megfizethetetlen áron jut hozzá. A kultúra terjesztői, a színházdirektorok pedig vagyonilag tönkremennek s ezzel ez irányú munkálkodásunk is lehetetlenné lett téve.

Bár nem tartozik szigorúan a kultúrához, de a város kultúrfokának a megítélésére mindenesetre jellemző a szegényügynek mikénti kezelése is. És szomorúsággal kell tapasztalnunk, hogy a város a legutóbbi 5 év alatt még a szegényügy kezelésébe is bevitte a politikát, még a szegényügyet is nemzeti szempontból kezelte. Ha egyáltalán a szegényügy kezelésének lehet mondani azt az eljárást, amit a város e téren is nagy igazságtalanságok történtek. Míg ugyanis az egyik új népkonyhának 4–7 ezer koronát adott támogatásképpen a város, addig a mi népkonyháinknak, amelyek pedig nemzetiségre és vallásra sohasem tekintettek, mindössze ezer koronát juttatott évenként, holott a mi népkonyháinknál a segélyre szorultak száma legalább is ötször akkora volt, mint a másik népkonyhánál. Nem is szólok az általunk fenntartott Patronageról, mely összesen évi 500 koronát kapott, pedig 91 százalékban nem magyar ajkúak támogatásával foglalkozott.

Hát, igen tisztelt közönség, ez nem jól van így. Ez nem mehet így! És Önöknek áll módjukban, hogy ezen változtassanak. Ezen pedig csak akként változtathatnak, ha jelöltlistánkat diadalra juttatják, mert jelöltjeinknek legfőbb óhaja és szilárd elhatározása az, hogy a város közigazgatásánál, a város gazdasági életében olyan levegőt teremtsenek, amely meg fogja engedni, hogy gyermekeink közül mindegyik olyan óvodába, olyan iskolába, olyan középiskolába, kereskedelmi vagy más szakiskolába járhasson, amelyben a saját anyanyelvén tanulhatja meg a szükségeseket és így ne legyen rákényszerítve az elbutításra és ne legyen zsenge korában gyermekünk fejlődése akadályozva, hanem testileg is, szellemileg is úgy fejlődhessék, amint az Úr Isten azt megengedi neki, dacára ennek a demokratikus világnak.

Azonban térjünk át a város anyagi gazdálkodására!

Köztudomású a város közönsége előtt, hogy a város az 1913. évben a kedvező valutáris viszonyok folytán legnagyobb részben megszabadult azelőtti időből való budapesti adóságaitól. És ha megnézzük a város mai képét, akkor megállapítható, hogy a városnak volt 1923. január elsején – körülbelül számítás szerint – 4 millió K-t meghaladó tartozása, amely tartozásban nem volt benne a mintegy félmilliót kitevő és az 'Obilni Ustáv'-val szemben fennálló lisztadó tartozás. Tekintetbe véve, hogy a város tényleges vagyona mai értékelés mellett sem ér többet 8–9 millió koronánál (hiszen a város ingatlanainak értékelésénél azok konjunkturális értékét számításba venni nem lehet, nem képezvén azok adás-vevés és cserebere tárgyát) e 4 és fél millió korona tartozás a város vagyonának körülbelül a felét teszi ki.

Ezt az eredményt sikerült 4 év alatt az ideiglenes 'vybor'-nak és a kinevezett gazdálkodásnak elérni. Ha hozzávesszük még azt, hogy a városi pótadó – csak a bevallott pótadót számítva – 250 percentet tesz ki és milliókra megy az indirekt fize-

tett adók összege (házbérfillér, szemétfuvarozási díj stb.), akkor tiszta előttünk a kép, hogy mit tud eredményezni olyan embereknek a gazdálkodása, akik nem éreznek együtt a város közönségével, akik nem a város közönségében gyökereznek, akik csak arra vannak figyelemmel, hogy a város fővárosi jellegének megfelelő parádét kifejthessék, de a terhekkel mintsem törődnek. Hiszen a terhekben ők velünk a legkevésbé osztoznak.

Unalmas lenne és nem is tartozhatik a mai gyűlés keretébe a négy és félévi városi gazdálkodás egyes tételeit részletesen ismertetni. Így csak egyes dolgokat fogok kiemelni, amelyek az egész gazdálkodást jellemezni fogják.

A főváros házi kezelésbe vette a mozi vezetését, bizonyára csak azért, hogy aztán ott fő-, közép- és alinspektori állásokat, de legalább 4–5 állást szerezzen, hogy ezekbe az állásokba elhelyezhessenek reájuk nézve kedves, de semmi esetre sem őslakos embereket.

Szóval házi kezelésbe vették a mozit, talán azért, mert nem értenek hozzá. Ellenben dacára annak, hogy van külön városi mérnöki hivatal, éspedig nagyobb létszámmal, mint akkor, amikor csak közönséges város volt Ungvár városa, mégis pályázati hirdetmény nélkül vállalatba adta a város az utcák makadám burkolását. Pedig ahhoz nem kellett csak kő, amit a városi mérnöki hivatal is épp úgy beszerezhetett volna, mint a vállalkozó; továbbá zúzógép, amelyet a város mérnöki hivatala ép úgy kölcsön kaphatott volna az államépítészeti hivataltól, mint ahogy – hallomásom szerint – a vállalkozó kölcsön kapta.

Úgy látszik, hogy amennyiben az utcaburkolás a városi mérnöki hivatalnak szakmába vágó munkája lett volna és ehhez bizonyára értett volna is, ezt vállalatba adta, mert hiszen a városnak módjában van az erre a célra felvett kölcsönből a nagyobb kiadásokat is eszközölni.

Igazságtalan volnék azonban, ha azt mondanám, hogy a mérnöki hivatal nem dolgozott. Hiszen a mérnöki hivatalnak foglalkozni kellett azokkal a gondolatokkal, amelyeket városunk fővárosi jellegéből kifolyólag egyes vezetők a városházán kifundáltak, vagy amely gondolatokat a városházán kívülről egyesek a főváros vezetőségének beszuggerálták, mint kitűnően jövedelmező üzleteket. Ilyenek voltak például a 10 millió vágóhíd terve és a 35 milliós vízvezetéki és csatornázási terv stb.

Engedje meg az igen tisztelt közönség, hogy ezeket a gondolatokat itt én is pertraktálhassam, mert ezeknek a gondolatoknak ismertetése fogja legjobban jellemezni a közönség előbb a város ideiglenes, kinevezett 'vyborá'-nak eddigi munkásságát és ezek a gondolatok fognak talán irányt szabni e város jövőbeli gazdálkodását illetően.

A 10 milliós vágóhíd eszméjét úgy látszik sikerült hírlapi támadásaimmal és fellebbezéseimmel a tapétáról egyelőre levenni. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy egy modern vágóhídnak a fölállítását nem tartom magam is szükségesnek. De adósságra egy olyan nagy befektetést eszközölni határozottan veszedelmes és a város gazdaságát évtizedekre tönkretevő gondolat. A ma felvett adósság ugyanis számszerűleg megmarad hosszú időn keresztül, míg az értékek szemünk láttára esnek és emelkednek, szóval olyan hullámzásnak vannak kitéve, hogy egyszer csak visszatérnek a békebeli olcsó árak, amikor aztán a 10 milliós kölcsön alapját képező 50–60 koronás marhánkénti vágatási díjak jelentősen emelni fogják a húsárakat és így jelentősen emelni fogják, drágítani még utódaink mindennapi megélhetését is.

A vágóhíd építési gondolatnál azonban sokkal aktuálisabb az úgynevezett egymilliós dollárkölcsönből megépíteni szándékolt vízvezeték és csatornázás kérdése,

mert ezt a kérdést az ideiglenes 'vybor' csökönyösen keresztül akarta vinni és csakis a községi választások gyors kiírása akadályozta meg annak perfektuálását.

Igen tisztelt közönség! Ostobaság volna azt mondani, hogy egy ilyen városnak, mint Ungvár, vízvezetékre és csatornázásra szüksége nincs. Mert hiszen a mi egészségünk és a mi városunk tűzbiztonsága stb. függ a vízvezeték és csatornázás keresztülvitelétől. Vannak egyes utcáink (Szobránci utca, Kálvária utca, Káptalan utca stb.), amelyekre nézve kimondhatatlan küzdelmet jelent a vízhiány. Azonban a mostani időpontban, amikor az értékek emelkedésével és esésével a pénz értékének hullámzásban napról napra történnek változások, nem szabad ilyen horribilis összegeket igénylő befektetéseket eszközölni, különösen akkor, ha azoknak eszközlése drága uzsorakamatra adott és fölvett kölcsönből történnék.

Újságjaink sokszor foglalkoztak már e kölcsönnek a kérdésével. Azonban nem tartom még most sem feleslegesnek egy pár élénk vonással jellemezni ennek a kölcsönnek a természetét.

A kölcsönajánlat szerint egymillió dollár helyett csak 820 ezer dollárt kapott volna a város. Tehát már a kölcsön adása alkalmával 180 ezer dollárral, vagyis a kölcsönösszeg 1/5 részével kapott volna a város kevesebbet, mint amennyit a kölcsön névértéke mutat. S ha figyelembe veszzük, hogy ez a kölcsön 40 évre adatott volna és azt, hogy a békében sokkal rövidebb kölcsönnél, 27 és fél éves amortizációs kölcsönnél, 97 koronát adott a kölcsönintézet 100 korona helyett, vagyis a kölcsönadásnál a kibocsátásnál csak 3 százalékot vontak le és nem 18 százalékot, mint ahogy a mostani kölcsönnél a kölcsönadó konzorcium levonni szándékolt, akkor megállapíthatjuk, hogy ebből a 180 ezer dollárból bizony uzsorahaszna lett volna a kibocsátó konzorciumnak és bizony sokan kerestek volna e kölcsön mellett; csak éppen a város lett volna a vesztes.

De ha mindettől el is tudnánk tekinteni, én számítást tettem és megállapítottam, hogy a város a kölcsönkapott 920 ezer dollárt törlesztési részletekkel együtt már a 23. évben visszafizette volna. Így a huszonharmadik évtől a negyvenegyedik évig, vagyis 17–18 éven keresztül ingyen, ellenszolgáltatás nélkül kapott volna a konzorcium évi 65 ezer dollárt, amely évi fizetés mai értékeléssel (harminchárommal szorozva!) több mint évi 2 millió koronát tesz ki, vagyis ezzel az összeggel nemcsak magukat, de utódainkat is 40 éven keresztül rabigájába hajtottuk volna a kölcsönadó konzorciumnak.

Azt kérdeztem az erre a célra összehívott ankéton a városi elöljáróságtól, hogy miből gondolja ezeket a kamatokat fizetni? Erre körülbelül azt a felvilágosítást kaptam, hogy számításokat eszközöltek, amelyek szerint Ungvár városának 22 ezer lakosára felosztva, ha minden lakos naponként 86 liter vizet használ el és a víznek köbmétere után 4 kor. 50 fillért fizet, ki fog jönni az évenkénti 2 millió 200 ezer korona.

Hát azt kérdem én most az igen tisztelt közönségtől: van-e Ungvár lakossága abban a módban, hogy minden egyes itt élő lélek után naponta 86 liter vizet fogyasszon? És ha ezt nem fogyasztotta el és így az ennek megfelelő árát a városi vízhivatalba nem fizette be, akkor miből fogjuk az évi 2 millió 200 ezer korona kölcsönkamatot fizetni?

Megadom a választ mind a két kérdésre. Ungváron nincsen 100 családnál több, amelyik a számítás alapját képező vízmennyiséget elfogyasztaná és így a reánézve számításba vett részletet a kölcsönkamatból befizetné. Tehát horribilis összeg lenne az a deficit, amely a vízdíjaknál érné a várost. S ezt a deficitet ismét csak adóból,

pótadóból és fogyasztási adókból kellene fizetni, úgyhogy adót fizetnénk már nemcsak a ház, a föld, a szőlő, a lakás, a világítás, a sör, a szódavíz, valamint a vidékről behozott tojás, tej, széna, szalma és minden után, hanem bizonyára külön kellene már megadóztatni a sót, a lisztet, a paprikát, a seprűt, a kefét és végül bizonyára még az egészséges, Isten áldotta levegőt is – köbméterenként kiszámítva.

Hát, igen tisztelt értekezlet, Ungvár városának föltétlenül szüksége van a vízvezetékre, csatornázásra. De nem halaszthatatlanul! És mindenesetre várhatunk addig a vízvezeték és csatornázás elkészítésével, amíg a normális gazdasági viszonyok bekövetkeznek.

Két szempont van, amit ennél a kérdésnél különösebben is méltányolni kell.

Az egyik szempont szerintem fontosabb: a munkáskérdés. Tagadhatatlan, hogy a nagy építkezésekkel az ungvári munkásság anyagi helyzetén segítve lenne, illetve a munkanélküliség bizonyára nagymértékben meg lenne szüntetve. És ez olyan szempont, amelyet a leghatározottabban figyelembe kell venni, mert a munkanélküliség elleni küzdelemben a városnak föltétlenül ki kell vennie a részét. Azonban régi, de annál inkább nagy igazság, hogy mindenki addig takaródzék, ameddig a pokróca ér. Ezért én meg e fontos körülmény dacára is azt mondom, hogy a városnak, amely vagyonilag szegény, s vagyona maximum 8–10 millió koronát tesz ki mai értékben, nem szabad 30 millió koronás adósságokba belemenni, hanem a munkanélküliségen olyan és annyi munkával kell segítenie, amennyi anyagi erejének megfelel. Hiszen a munkanélküliség megszüntetése nem is annyira városi, mint elsősorban és legfőbbképpen állami feladat.

Van egy másik szempont, a politikai szempont, amelyet ennél a kérdésnél szintén méltányolni kell. Ungvár ma Podkarpatszka Rusz fővárosa, s ennek a minőségének véleményem szerint is csak úgy felelhet meg, ha megfelelő fővárosi jelleget ölt magára. Ehhez pedig a vízvezeték és csatornázás eszközlése tényleg hozzátartozik. Azonban Ungvár mint főváros e minőségében, e jellegében állami célokat szolgál. Az állam akaratából lett fővárossá, tehát szükséges és elengedhetetlen, hogy e célok megvalósításához legalább 60%-kal az állam járuljon hozzá. Ha ez megtörténik és erre vonatkozólag a kormánytól nem csupán szóbeli ígéreteket, hanem írásbeli kötelezőket fogunk kapni, akkor nekem nincs és senkinek nem lehet kifogása az ellen, hogy Ungvár fővárosa megoldja az általam előbb már említett nemzeti kérdést, s egyúttal megoldja a föltétlenül megoldandó munkanélküliség kérdését is.

Engedje meg igen tisztelt közönség, hogy amikor ezekről a dolgokról beszélek, még egy epizódra kitérjek.

A Csehszlovák Szociáldemokrata Pártnak a vezetője, Picha úr a más fentebb említett vízvezetéki kölcsön ankéton „kultúrskandál”-nak, vagyis kultúrbotránynak nyilvánította, hogy Ungvárnak ma még nincsen vízvezetéke és csatornázása. Hát én a helyről csak annyit mondok Picha úrnak, hogy sokkal inkább tartom a kultúra rovására eső dolognak azt, amikor magyar iskolákat szüntetnek be, amikor magyar anyanyelvű gyermekeket elnemzetietlenítenek, amikor a kultúrát szolgáló intézmények után (mozi, színház stb.) horribilis béreket szednek, amikor a közsegélyezést nemzetiség és politika szerint intézik, amikor egy főváros egy községelyre jogosított városi szegénynek havi 15 koronát fizet.

Igen tisztelt közönség! Négy és fél évig némán kellett tűrnünk, hogy a mi vagyonunk felett, a mi városunk felett olyanok uralkodtak, akiknek a mi városunkhoz, a mi szívünkhöz semmi közük nincs.

Most eljött az idő – követeléseink folytán – hogy a kormányzat egyszer már kiírta a községi választásokat.

Mi, akik eddig is küzdöttünk a városi gazdálkodás már ismertetett módja ellen, az Őslakosság Autonóm Pártjába tömörültünk és fölszólítunk minden velünk érző városi lakost, hogy ha az általunk kifejtetteket helyesnek, szükségesnek tartja, hogy ha ismét olyanokat akar a város kormányzásával megbízni, akik közülünk valók, akik velünk éreznek, akiknek a város szellemi, erkölcsi és anyagi kára és érdeke a szívünkön fekszik, akik a mi vérünkből gyökereznek, akkor szavazzanak az Őslakosság Autonóm Pártjának a listájára, amely 4-es számmal és négy karikával van megjelölve, amelyen olyan egyének neve szerepel, akiket a város közönsége ismer.

Adja Isten, hogy célunkat elérhessük!

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1923. szeptember 13.

41

Prága, 1923. november 29. **Az egykori magyar állam szlovenszkói és podkarpatszka ruszi állami tan-, művelődési és nevelő intézeti tanítói személyzete helyzetét szabályozó 226. számú kormányrendelet.**

A Csehszlovák Köztársaság kormánya az egykori magyar állam hatóságainál és intézeteinél alkalmazott tisztviselők és alkalmazottak viszonyait szabályozó 1920. évi április 15-én kelt 269. számú törvény 10. §-a alapján a következőket rendeli el:

1. §

(1) Jelen rendelet az egykori magyar államnak szlovenszkói és podkarpatszka ruszi területén volt állami iskoláinál és tan-, művelődési és nevelő intézeteinél alkalmazott azon tanítói személyeire vonatkozik, akik azt akarják, hogy a csehszlovák állami iskoláknál és intézeteknél állandóan alkalmaztassanak.

(2) Az első bekezdés határozmánya értelmében iskolák és intézetek alatt értendők: nevezetesen az óvodák, a rendes és gyöngeelméjű gyermekek nevelő intézetei, a siketnémák és vakok intézetei, az elemi és polgári iskolák, középiskolák, tanítóképző intézetek és felső leányiskolák, az ipar-, szak-, kereskedelmi és gazdasági iskolák.

2. §

(1) A jelen rendelet 1. §-ában említett tanítói személyek az ezen rendelet hatályba léptétől számított 60 napon belül kötelesek kérvényt benyújtani az ezen rendelet 1. §-ában fölsorolt állami iskoláknál vagy intézeteknél leendő állandó alkalmaztatásuk végett, éspedig aszerint, hogy az egykori magyar kormány alatt mely területen voltak alkalmazva, vagy Szlovenszkó teljhatalmú miniszterénél Bratislavában, vagy Podkarpatszka Rusz polgári kormányzóságánál Uzshorodon.

(2) Közömbös az, vajon ezek az alkalmazottak a rendkívüli átmeneti határozmányokról szóló 1918. december 10-én kelt 64. számú törvény 2. §-a szerinti engedelmességi fogadalmat letették vagy sem és vajon állásukban Szlovenszkó teljhatalmú minisztere által ideiglenesen megerősíttettek, továbbá vajon szolgálatukat tényleg teljesítik vagy szolgálaton kívül (szabadságolva, nyugdíjazva vannak, vagy egyáltalában a szolgálatból távoztak anélkül, hogy arról kifejezetten lemondtak volna) és akár élveznek járandóságot, akár nem.

(3) A Szlovenszkó teljhatalmú minisztere által az 1919. évi március 5-én kelt 555. adminisztratív számú rendelete 14. § 1. pontja alapján a tanítói személyeknek a szolgálatból minden igény nélkül kimondott elbocsátása érvényben marad és az elbocsátott tanítói személyekre jelen rendelet nem vonatkozik.

(4) A kérvényekhez, az azok elbírálásához szükséges összes okmányok eredetiben vagy hitelesített másolatban csatolandók.

3. §

(1) A jelen rendelet 2. §-a szerinti kérvény beadásának kötelezettsége alól a következő tanítói személyek kivétetnek: azok, akik az állami iskolai szolgálatban a prágai központi hatóságok (minisztériumok), Szlovenszkó teljhatalmú minisztere vagy Podkarpatszka Rusz polgári kormányzósága által végleg alkalmaztattak; akik a központi hivatalok (minisztériumok) által Csehországból, Morvaországból és Sziléziából Szlovenszkóba vagy Podkarpatszka Ruszba szolgálatilag kirendeltettek vagy kiküldettek.

(2) Ezen tanítói személyek felszólíthatók, hogy kinevezési vagy kirendelési okmányuk másolatát beterjesszék éspedig aszerint, hogy az egykori magyar kormány alatt mely területen voltak alkalmazva vagy Szlovenszkó teljhatalmú miniszterének hivatalához, vagy Podkarpatszka Rusz polgári kormányzóságához, éspedig a jelen rendelet 2. §-ában megállapított határidőn belül.

4. §

(1) Ha az egyes tanítói személyek a kötelező kérvényeket a jelen rendelet 2. §-ában megállapított határidőn belül nem adják be, vagy ezen határidő lejárta után adják be, ez olybá tekintendő, hogy az illetők szolgálati állásukról és az azzal összekötött összes igényekről önként lemondanak. Ezen személyeknek a beadási határidő lejárta után mindennemű eddig élvezett járandóságai beszüntetendők.

(2) Az e fölött való döntés és az előző bekezdés értelmében való intézkedés az illetékes központi hatóságot illeti meg. (5. §)

5. §

A jelen rendelet 1. §-ában felsorolt iskoláknál és intézeteknél való állandó alkalmazás iránti és Szlovenszkó teljhatalmú minisztere hivatalának vagy Podkarpatszka Rusz polgári kormányzóságának véleményezésével ellátott kérvények fölött azon prágai központi hatóság dönt, amelynek szakjába az illető iskolák és intézetek tartoznak.

6. §

(1) Ha fontos okok nem akadályozzák azt, akkor a kérvényező rendszeresített állásra, vagy állandó szolgálati hely megjelölése nélkül állandóul alkalmazható.

(2) A kérvények elbírálásánál tekintettel kell lenni arra, hogy a pályázók csehszlovák állampolgárok, a köztársaság iránt lojálisak legyenek, hogy legalább a magyar törvények által előírt azon intézeteknél való tanításra szóló tanítói képesítéssel bírjanak, amelyeknél való állandó alkalmaztatásuk tekintetbe jöhetne és hogy amennyire azt illeti igazoltassék, hogy az eddigi csehszlovák állami szolgálatban jól beváltak.

(3) Ha nyelvi minősítésük ki nem elégítő, jelentkezésük felett csupán akkor fog döntés történni, ha ezen feltételnek is eleget tesznek az esetről esetre megállapított időig. Ha a megállapított időn belül ezen feltételeket nem teljesítik, akkor az említett határidő letelte után a 269/1920. számú törvény 6. §-a értelmében nyugdíjazhatók.

7. §

Az ezen rendelet alapján állandóan alkalmazott tanítói személyek alkalmazottakká válnak és a csoportjukbeli állami alkalmazottakra érvényes összes törvényeknek, rendeleteknek és előírásoknak alá vannak vetve.

8. §

Azon csehszlovák állampolgársággal bíró tanítói személyek, akik a jelen rendelet hatályosságának idejében szolgálatot teljesítenek, és akik szabályszerűen és kellő időben az állandó alkalmaztatás végett jelentkeznek, de véglegesen a csehszlovák állami szolgálatba át nem fognak vétetni, az illetékes központi hatóságok által (5. §) az alkalmaztatásuk iránti kérvény elutasításának napját követő hónap 1. napjától kezdve nyugdíjazandók. Ellátási illetményeik ugyanezen központi hatóság által a 269/1920. számú törvény 6. §-ának elvei szerint szabandók ki.

9. §

(1) A jelen rendelet 8. §-ának határozmányai azon tanítói személyekre is érvényesek, akik a jelen rendelet 1. §-ában megjelölt iskoláknak és intézeteknek a volt magyar állam által alkalmazott szervei voltak.

(2) Ha beigazolást nyert, hogy ezen alkalmazottak a Csehszlovák Köztársaság kormánya ideje alatt a csehszlovák állam biztonsága elleni büntetendő cselekményeket követtek el, akkor ezek a 269/1920. sz. törvény 7. §-ának 2. bekezdése szerint legkésőbb a jelen rendelet 2. §-ában megállapított határidő lejártának napjával mindennemű igény nélkül elbocsátandók; a szolgálatból való megfosztás indokai az elbocsátó okmányban feltüntetendők.

(3) Előzőleg azonban az ilyen büntetendő cselekmények tényálladékszerű alapját képező körülmények részletesen megvizsgálandók és az illető tanítói személlyel azon megjegyzés kapcsán közlendő, hogy azok elleni észrevételeit Szlovenszkó teljhatalmú miniszterénél, illetve Podkarpatszka Rusz polgári kormányzóságánál 14 napon belül megteheti. Az észrevételek fölött az illetékes központi hatóság (5. §) a belügyminiszterrel egyetértőleg dönt.

10. §

Jelen rendelet kihirdetése után 8 nappal lép hatályba és annak végrehajtása az iskola- és népművelésügyi, földművelésügyi, belügyi, pénzügyi és szlovenszkói teljhatalmú minisztert illeti meg.

Kihirdetve 1923. december 5.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1923. december 30.

42

Ungvár, 1923. december 15. **Korláth Endre (elbocsátott vármegyei tiszti ügyész) nyílt levele Eduard Beneš csehszlovák külügyminiszterhez a ruszinszkói magyarság ügyében.**

A csehszlovák–magyar tárgyalásokról kiadott rövid kommünikékből, a miniszteri nyilatkozatokból sajnálattal értesülünk arról, hogy a minket, a Csehszlovákiába zárt magyarságot legsúlyosabban érintő kérdésekben (állampolgárság, illetőség, tisztviselő-nyugdíjazás, tisztviselő-ellátás stb.) a csehszlovák kormány a legmerevebb álláspontra helyezkedik.

Mi, Ruszinszkóba zárt magyarok, akik a parlamentáris életben egyáltalában nem veszünk részt, mert törvényileg biztosított autonómiánk ellenére öt év óta nálunk még a nép akarata felől megkérdezve nem volt, kénytelenek vagyunk ez úton fordulni külügyminiszter úrhoz, hogy föltegyük a nyílt kérdést: mikor kíván már őszintén és egyenesen ezekben a minket elsősorban és a legégetőbben érintő kérdésekben helyes és emberséges megoldást teremteni? Mikor akarja végét szakítani annak a kálváriának, amelyet az itteni magyarság az állampolgársági és illetőségi kérdésekben, úgyszintén a tisztviselőkérdésben már öt esztendő óta jár? Mikor akar adni azoknak az éhező családapáknak és családoknak a szájába kenyeret, akik már a levegőt is alig szedik az éhségtől kiszáradt torkukon?

Külügyminiszter Úr! Ön állandóan hangoztatja, hogy szomszédaival békés jó viszonyt, szomszédi viszonyt akar teremteni. Mi is erre várunk. Mi is ezt óhajtjuk. Mi is a békét kívánjuk és úgy hisszük, hogy a béke nyugalmára nekünk jogunk van. Mi mint csehszlovák állampolgárok ezúton kívánjuk Öntől, hogy nekünk, mint csehszlovák állampolgároknak nyújtsa már egyszer a béke áldásait, hiszen erre a békére nemcsak nekünk, de a köztársaság minden polgárának és elsősorban a fiatal köztársaságnak is szüksége van. Ez a fiatal öt éves köztársaságnak talán inkább létérdeke mint minden más szomszédnak.

Mi reálpolitikát kívánunk Öntől külügyminiszter úr és azt kívánjuk, hogy ne csak hangoztassa, hanem tényleg munkálja is a jószomszédi viszony megteremtését s keresse meg mindazokat a módokat és eszközöket, amelyekkel e jószomszédi viszonyt megteremteni lehetséges. Ne tegye azt – mert az Önhöz mint a demokrácia, a republika egyik megteremtőjéhez nem illik – hogy amit az egyik kezével ad, azt a másik kezével visszavegye, mint ezt az újsághíradásokból például a magyar kölcsönnél tapasztaljuk.

Az itteni magyarságnak s általában az itteni állampolgároknak ügyeit is közelről érintő külpolitikában viselkedjék reálisan külügyminiszter úr! Olyan reálpolitikát kérünk Öntől, amellyel őszintén igyekezzék talpra állítani azt a megcsonkított Magyarországot, amelyre különben Önnek és nekünk, Csehszlovákiának és a csehszlovák állampolgároknak föltétlenül szükségünk van, nemcsak mint jó szomszédra, hanem mint fogyasztó közönségre s ipari és kereskedelmi termékeink vásári piacára is.

Önnek mint okos embernek, mint szerencsében született külügyminiszternek tudnia kell azt, hogy Magyarországgal a szomszédi jó viszonyt csak akkor teremtheti meg, ha elsősorban a megcsonkított Magyarországnak őszintén és becsületesen segítségére siet a talpra állításban és igyekszik az idezárt magyar nemzethez tartozó, de csehszlovák állampolgároknak itt az életlehetőséget úgy politikai, mint gazdasági és kulturális téren biztosítani, hogy ezzel pacifikálja a kedélyeket, megbékítse az embereket és az egyedül lehetséges módon megszüntesse, megsemmisítse a „lelki irredentizmust", mert Ön bizonyára tisztában van azzal, hogy az idezárt magyarság politikai, kulturális és gazdasági igényeinek kielégítése enyhíti és behegeszti azokat a sebeket, amelyeket az elszakítás természetszerűen előidézett.

Reális politikát kívánunk Öntől külügyminiszter úr, hogy a mi vérünkből való tisztviselők egyszer már kenyérhez jussanak; hogy a mi vérünkből való idevaló állampolgárok állampolgári jogaikba behelyeztessenek s ne legyenek emberek, akik sem itt, sem ott nem állampolgárok, sem itt, sem ott nincs illetőségük, hanem mint Mohamed koporsója lógnak a levegőben.

Reális külpolitikát kívánunk Öntől külügyminiszter úr éspedig olyat, amelyet Ön fizetett sajtóorgánumai útján tőlünk állandóan forszíroz, noha az első perctől mint csehszlovák állampolgárok igyekeztünk az állam kereteibe behelyezkedni és az itteni magyarság megélhetésére a reális alapokat megteremteni.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1923. december 23.

43

Prága, 1924. január 31. **A 27. sz. kormányrendelet a megyei képviselőtestületek, megyei választmányok és járási választmányok nyelvhasználatáról a Csehszlovák Köztársaságban.**

A Csehszlovák Köztársaság kormánya az 1920. évi február 29-én kelt, a Törvények és Rendeletek Gyűjteményében 122. sz. a. kihirdetett és a Csehszlovák Köztársaságban a nyelvhasználati jog alapelveinek megállapítására vonatkozó törvény 8. § alapján elrendeli:

1. cikk. (1) A zsupán mint a megyei képviselőtestület, megyei választmány és bizottságok elnöke, úgyszintén más ezek ülésein az elnökléssel megbízott személyek, az előadók, jegyzőkönyvvezetők, jegyzőkönyv-hitelesítők, továbbá a megyei hivatal vagy megyebeli más hivataloknak az üléseken részt vevő tisztviselői a tárgyaláson az államnyelvet használják.

(2) A megyei képviselőtestület (választmány, bizottságok) tagjainak felszólalásai államnyelven történnek. Azok a tagok, akik valamely nemzetiségi kisebbség nyelvéhez tartoznak (a nyelvtörvény 2. §-a), saját nyelvükön szólalhatnak fel a következő cikk rendelkezései szerint, ha nem használják az államnyelvet.

2. cikk. (1) Azon megyei képviselőtestületekben (választmányban), melynek hatásköre oly bírósági területre terjed ki, amelyben a legutolsó népszámlálás szerint legalább 20 százalék ugyanolyan, azonban nem csehszlovák nyelvű állampolgár lakik, a megyei képviselőtestület (választmány, bizottságok) e kisebbség nyelvéhez tartozó tagjai azon ügyben, melyek tárgyalására a megyei képviselőtestület (választmány) azon az alapon illetékes, hogy utóbbinak hatásköre ezen bírósági kerületre kiterjed, a megyei képviselőtestület, választmány és bizottságok tárgyalásain saját nyelvükön nyújthatnak be indítványokat, kérdéseket, panaszokat és név szerinti szavazásnál e nyelven szavazhatnak.

(2) Ahol a megyében a legutolsó népszámlálás szerint legalább 20 százalék ugyanazon, azonban nem a csehszlovák nyelvhez tartozó állampolgár lakik, a megyei képviselőtestület (választmány, bizottságok) e kisebbség nyelvéhez tartozó tagjai a megyei képviselőtestület (választmány) és bizottságok tárgyalásain saját nyelvükön szólalhatnak fel, nyújthatnak be indítványokat, kérdéseket és panaszokat és név szerinti szavazásnál e nyelven szavazhatnak.

(3) A javaslatokhoz, jelentésekhez, kérdésekhez és panaszokhoz (1. és 2. bekezdés) a benyújtónak jogában áll az államnyelven írásban fordítást csatolni; ha ezt nem teszi, a fordításról a megyei hivatal gondoskodik. Ha az ily indítványok, kérdések és panaszok rövidek és egyszerűek s ha ezáltal a tárgyalás nem késleltetik, az elnök belátása szerint rögtön vagy maga fordítja le, vagy lefordíttatja azokat. A tárgyalás, illetőleg válasz alapját a csehszlovák fordítások képezik.

(4) A megyei képviselőtestület tagjai által leteendő fogadalom mintája a megyei képviselőtestület ama tagjainak, kik az 1. és 2. bekezdésben említett kisebbség nyel-

véhez tartoznak, az ő nyelvükön is felolvastatik s e tagok a fogadalmat saját nyelvükön tehetik le.

(5) A jegyzőkönyvekbe az említett nemzetiségi kisebbséghez tartozó tagoknak a kisebbség nyelvén eszközölt felszólalásai, amennyiben jegyzőkönyvezés tárgyát képezik, csehszlovák fordításban vétetnek be, amely fordításról a megyei hivatal gondoskodik, ha az illető tag 24 órán belül maga nem csatolja a fordítást.

(6) Ha a zsupán ilyen nemzetiségi kisebbség nyelvén benyújtott kérésre vagy panaszra írásban válaszol, a kérdést (panaszt) benyújtó nyelvén készült fordítás is csatoltatik.

3. cikk. A megyei képviselőtestület (választmány) elnökére bízatik intézkedni arról, hogy a szükséges fordítások miképp eszközlendők. Az elnöknek jogában áll a tag által csatolt fordítást átvizsgálni és a szükségeshez képest helyesbíttetni.

4. cikk. Arra nézve, hogy a megyei képviselőtestülethez (választmányhoz) milyen nyelven lehet beadványokat intézni s hogy e beadványok milyen nyelven intézendők el, ugyanazok a rendelkezések érvényesek, mint a járási hivatalra.

5. cikk. A zsupán a megyei képviselőtestületnek (választmánynak) kifelé való érintkezését a nyelvtörvény és az ahhoz kiadott végrehajtási rendeletnek a megyei hivatalra vonatkozó előírásai szerint közvetíti.

6. cikk. (1) A járási főnök, mint a járási választmány és a járási bizottságok elnöke és ezek ülésein az elnökléssel megbízott személyek, továbbá az üléseken részt vevő megyei és járási hivatali tisztviselők a tárgyaláson az állam nyelvét használják.

(2) A járási választmány (bizottságok) tagjainak felszólalásai államnyelven történnek. Azok a tagok, akik valamely nemzetiségi kisebbség nyelvéhez tartoznak (a nyelvtörvény 2. §-a), saját nyelvükön szólalhatnak fel a 7. és 8. cikk rendelkezései szerint, ha nem használják az államnyelvet.

7. cikk. (1) Azon járási választmányban, amelynek hatásköre oly bírósági kerületre terjed ki, amelyben a legutolsó népszámlálás szerint legalább 20 százalék ugyanazon, azonban nem a csehszlovák nyelvhez tartozó állampolgár lakik, a járási választmánynak (bizottságoknak) e kisebbség nyelvéhez tartozó tagjai azon ügyekben, melyek tárgyalására a járási választmány azon az alapon illetékes, hogy utóbbinak hatásköre ezen bírósági kerületre kiterjed, saját nyelvükön szólalhatnak fel, nyújthatnak be javaslatokat, jelentéseket, kérdéseket és panaszokat és név szerint szavazásnál e nyelven szavazhatnak.

(2) Ahol a járási hivatal körzetében a legutolsó népszámlálás szerint legalább 20 százalék ugyanazon, azonban nem a csehszlovák nyelvhez tartozó állampolgár lakik, a járási választmány (bizottságok) e kisebbség nyelvéhez tartozó tagjai a járási választmány és bizottságok tárgyalásain saját nyelvükön szólalhatnak fel, nyújthatnak be javaslatokat, jelentéseket, kérdéseket, panaszokat és név szerint szavazásnál e nyelven szavazhatnak.

(3) A javaslatokhoz, jelentésekhez, kérdésekhez és panaszokhoz (1. és 2. bekezdés) a benyújtónak jogában áll az államnyelven írásban fordítást csatolni; ha ezt nem teszi, a fordításról a járási hivatal gondoskodik. Ha e javaslatok, kérdések és panaszok rövidek és egyszerűek s ha ezáltal a tárgyalás nem késleltetik, az elnök belátása szerint rögtön vagy maga fordítja le, vagy lefordíttatja azokat. A tárgyalás, illetőleg válasz alapját e csehszlovák fordítások képezik.

(4) A járási választmány tagjai által leteendő fogadalom mintája azon tagoknak, akik az 1. és 2. bekezdésében említett kisebbség nyelvéhez tartoznak, az ő nyelvükön is felolvastatik s e tagok a fogadalmat saját nyelvükön tehetik le.

(5) A jegyzőkönyvbe az említett nemzetiségi kisebbségekhez tartozó tagoknak e kisebbség nyelvén eszközölt felszólalásai, amennyiben jegyzőkönyvezés tárgyát képezik, csehszlovák fordításban vétetnek be, amely fordításról a járási hivatal gondoskodik, ha az illető tag 24 órán belül maga nem csatolja a fordítást.

(6) Ha a járási főnök ilyen nemzetiségi kisebbség nyelvén benyújtott kérdésre vagy panaszra írásban válaszol, a kérdést (panaszt) benyújtó nyelvén készült fordítás is csatoltatik.

8. cikk. (1) Azon közigazgatási járásban, amelyben a legutolsó népszámlálás szerint több mint 50 százalék ugyanazon, de nem a csehszlovák nyelvhez tartozó állampolgár lakik, a járási választmány határozatával s a zsupán jóváhagyásával a tárgyalásokon való nyelvhasználat tekintetében a 6. és 7. cikkek rendelkezései alól a következő eltérések létesíthetők:

a) a járási választmány és bizottságok tagjainak államnyelven benyújtott jelentései, javaslatai, kérdései és panaszai lefordíttatnak az illető nemzeti kisebbség nyelvére; e fordítás az államnyelven készült eredeti szöveg mellett szintén alapját képezi a tárgyalásnak. Amennyiben jegyzőkönyvezés tárgyát képezik, eredeti államnyelvű szövegükben jegyeztetnek be;

b) a járási választmány (bizottságok) tagjainak az illető nemzeti kisebbség nyelvén benyújtott jelentése, javaslatai, kérdései és panaszai csehszlovák fordításaik (7. cikk, 3. bekezdés) mellett szintén alapjául szolgálnak a tárgyalásnak és a jegyzőkönyvekbe e kisebbség nyelvén is bejegyeztetnek;

c) a tagoknak az említett kisebbség nyelvén eszközölt felszólalásai, amennyiben jegyzőkönyvezés tárgyát képezik, e kisebbség nyelvén is bejegyeztetnek;

d) a jegyzőkönyvnek a nemzetiségi kisebbséghez tartozó hitelesítői részéről való hitelesítése azok nyelvén eszközölhető.

(2) Azon közigazgatási járásban, melyben a legutolsó népszámlálás szerint több mint 80 százalék ugyanazon, azonban nem a csehszlovák nyelvhez tartozó állampolgár lakik, a járási választmány a zsupán jóváhagyásával elhatározhatja az 1. bekezdésben felsoroltakon kívül még azt is, hogy a nemzetiségi kisebbség nyelvén benyújtott javaslatok, jelentések, kérdések és panaszok államnyelvre való lefordítása mellőztessék, hacsak valamelyik tag a fordítást nem kívánná, vagy pedig az elnök maga az ily fordítást szükségesnek nem találná.

(3) Az 1. és 2. bekezdésben említett határozatok a járási választmány választási időszakára bírnak érvénnyel, de hamarább is érvényüket veszik, ha az illető kisebbség száma akképp változik meg, hogy az a legutolsó népszámlálás eredményei szerint a járási hivatal területén lakó összes állampolgárok 50, illetve 80 százalékánál kevesebbet teszi ki. Amíg e határozatok érvényben vannak, a 6. cikk 1. bekezdésében felsorolt funkcionáriusok használhatják a nemzeti kisebbség nyelvét oly mérvben, amennyiben ezt a tárgyalás sima menete és az államnyelv nem tudásából eredhető kár elhárítása megkívánja.

(4) Ott, ahol a megelőző rendelkezése értelmében a csehszlovák nyelv mellett a nemzetiségi kisebbségek nyelvének a használata is meg van engedve, a csehszlovák nyelv mindig az első helyen használandó.

9. cikk. A járási választmány elnökére bízatik intézkedni arról, hogy a szükséges fordítások miképp eszközlendők. Az elnöknek jogában áll a tag által csatolt fordítást átvizsgálni és a szükségeshez képest helyesbíttetni.

10. cikk. Arra nézve, hogy a járási választmányhoz milyen nyelven lehet beadványokat intézni, s hogy e beadványok milyen nyelven intézendők el, ugyanazok a rendelkezések érvényesek, mint a járási hivatalra.

11. cikk. A járási főnök a járási választmánynak kifelé való érintkezését a nyelvtörvény és az ehhez kiadott végrehajtási rendeletnek a járási hivatalra vonatkozó előírásai szerint közvetíti.

12. cikk. (1) E rendelet kihirdetése napján lép hatályba.

(2) Végrehajtásával a belügyminiszter bízatik meg.

A kisebbségek nyelvi jogai. Kiadta és magyarázó bevezetéssel ellátta: a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodája. Prága, 1926. 39–46. o.

44

Ungvár, 1924. február 17. Választási felhívás Ruszinszkó magyarságához a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének hivatalos lapjában, a Ruszinszkói Magyar Hírlapban.

Ruszinszkói magyarok!

Hozzátok szólunk, kik őseitek vérével s verejtékével dolgozott földjén laktok az Ung, Latorca s Tisza által határolt földeken a Kárpátok alján.

Hosszú keserves négy esztendő múlt el 1919 óta, már az ötödikben járunk. Soha még ilyen elhagyatottságban, árvaságban nem voltunk mi, itt élő magyarok, mint mióta a békeszerződések e területre zártak bennünket. Idegenek s üldözöttek lettünk ősi földünkön, a baj s nyomorúság özönével zúdultak ránk, régi jogainktól megfosztottak, újakat nem adtak, pénzünket nagy levonással váltották be, roppant adókat kell fizetnünk, s olyanok uralkodnak felettünk, kik nem értik s nem szeretik ősi földünk magyar népét. Sérelmeinkkel, bajainkkal hiába kopogtattunk azoknak a hivataloknak ajtaján, hol azelőtt az általunk fenntartott és választott saját embereink ültek, az irodáknak még kiírását sem értjük meg és akik a megszaporodott irodákban s hivatalokban ülnek, nem igyekeznek segíteni rajtunk, sőt még inkább napról napra nő a baj. Hiába panaszkodunk.

És nem volt szószólónk, ki a prágai országgyűlésen feltárta volna bajainkat, ki orvoslást követelt volna sérelmeink miatt, ki számon kérte volna, hogy hová költötték a sok adót? Nem volt senkink, aki mint közülünk való, mint a mi szenvedéseinket szenvedő, a prágai országgyűlésen bátran odakiáltotta volna a prágai cseh nagyuraknak, hogy Ruszinszkó magyar népe megfizeti adóját, hogy a ruszinszkói magyar fiúk becsülettel katonáskodnak, hogy a ruszinszkói magyar nép tisztességesen dolgozik, szóval megteszi mindazt, amit az állam kér s vár tőle és mégsem kap semmit az államtól, mindig csak fizet és ad.

Nem volt közülünk való választott emberünk, nem volt vérünkből való itteni vér a prágai parlament díszes palotájában, ki földet kért volna Ruszinszkó dolgozó és szegény magyar népének részére, ki kenyeret s munkát követelt volna a Ruszinszkó területén lakó magyar népnek. Nem volt senki a nagy Prágában, ki Ruszinszkó magyar népének képviselője lett volna. És miért nem volt? Azért, mert a kormányzatnak ide küldött emberei így szabadabban gazdálkodhattak itt, mert így nem kellett számot adni arról, hogy hová lesz a sok adó, mert így nem tiltakozhatott senki az itteni bajok, sérelmek, szenvedések miatt, mert azt gondolták, hogy majd így könnyebben tönkre lehet tenni a ruszinszkói magyarságot, mert így a földreform végrehajtásánál könnyebben ki lehetett játszani a magyar földművest, s a magyar gazdát, s mert Hodža miniszter így könnyebbnek gondolta az idegeneknek a mi őseink földjére való betelepítését a mi kipusztításunkra.

De most a kormány mégis kiírta a választásokat, mert már a külföld is nagyon kezdett figyelni mindarra, ami Ruszinszkóban történik.

Ruszinszkói magyarok!

Március 16-án választani fogunk Ruszinszkóban. E választásnak a mi részünkről az a célja, hogy Ruszinszkó magyar népének képviselője, Ruszinszkó magyarságának követe bemenjen abba a prágai díszes házba, hol sorsunkat intézik, hol eddig a mi dolgaink nem ismerése és a mi megkérdezésünk nélkül hozták a felettünk uralkodó törvényeket. A mi képviselőnk, a mi követünk azért lesz ott, hogy szószólónk legyen, hogy kívánságaink teljesítését sürgesse, hogy panaszainkat orvosoltassa, hogy jogainkat, megélhetésünket, ősi földünkön való megmaradásunkat követelje s biztosítsa.

Nagy feladatok előtt állunk! Ki kell választanunk a sok közül azt a pártot, és azt az embert, amely párttal a ruszinszkói magyarság sorsát megjavíttatni, jogait biztosíttatni akarja, akivel Prágában ügyeit intéztetni fogja. A feladat és a választás azonban nem nehéz, mert látnunk s tudnunk kell már a négy év eltelte után, hogy kik azok az emberek és melyek azok a pártok, akik érettünk, a ruszinszkói magyarság érdekében önzetlenül, minden fizetség és minden jutalom reménye nélkül fáradoztak és amely pártok Ruszinszkó magyar népének javáért s jogaiért küzdöttek.

A választások előtt el fogják lepni a falvakat a kormánypártok agitátorai és kortesei, kiket a keserves adóitokból gazdagon fizetnek, kik a városok bűzös kávéházaiban dorbézolják el a verejtékes munkánkból befolyó adók egy nagy részét. Ezeket az embereket azért fizeti a kormány, hogy ők elkábítsák, elszédítsék és a kormány táborába csalogassák Ruszinszkó magyar népét. Fognak ezek ígérni fűt-fát. Hiszen ígérni könnyű, de az ő ígéreteikből eddig sem teljesedett egy sem, s a jövőben sem fog teljesedni egy sem.

Ha ezek a kormánypárti agitátorok kimennek falvaitokba és mindent ígérve, a kormányt dicsérve, a közülünk való magyarokat szidva és gyalázva arra akarnak rábírni titeket, hogy a kormánypártokra szavazzatok, akkor kérdjétek meg tőlük, hogy ha olyan nagyon hatalmasok, akkor miért nem szállították máris le az adókat? Miért nem csökkentették a vagyondézsmát? Miért nem eszközölték ki a kormánynál, hogy a terménybeszolgáltatás nem teljesíthetése miatt a ruszinszkói magyar népre kivetett büntetéseket leszállítsák, eltöröljék? Kérdjétek meg tőlük, hogy miért nem siettetik a földreform végrehajtását és miért egyeztek bele abba, ha olyan nagy barátai a ruszinszkói magyar népnek, hogy a lefoglalt birtokokra a Tisza mentére, Bátyutól Máramarosig cseheket, légionistákat telepítsenek, hogy a szegény magyar népnek ugyanakkor miért nem követeltek földet? Kérdjétek meg tőlük, hogy miért fizetik őket olyan bőségesen? És figyeljétek meg, hogy e kérdésekre milyen csűrtcsavart válaszaik lesznek, persze, mert az igazat nem merik nektek megmondani. Nem mondhatják meg nektek, hogy ők az adók leszállítását nem követelhetik s nem helyeselhetik, mert a kormánynak szüksége van a sok adóra, s mert nekik jól esik a könnyen szerzett sok pénz. Nem mondhatják meg, hogy a kormány nem akarja csökkenteni a vagyondézsmát, nem akarja eltörölni a forgalmi, a disznóölési adót, nem törli el a termények be nem szolgáltatása miatti büntetéspénzeket, mert mindenre a kormánynak szüksége van, hogy az ide helyezett idegen hivatalnokok seregét, az agitátorok százait fizesse.

Legjobban figyeljetek akkor, amidőn arra a kérdésre kellene válaszolniuk, hogy miért egyeztek bele abba 1923. december 14-én, hogy a Ruszinszkó déli részét a magyarok által szerzet, dolgozott s lakott földön lefoglalt birtokokra a magyar nincstelen földművesek és a magyar gazdák kijátszásával idegeneket hozzanak, s a magyaroknak kenyeret és megélhetést adó földeket idegeneknek adják.

Tudjátok meg Ruszinszkó magyar gazdái, nincstelen magyar földművesei, földnélküli földmunkásai, hogy 1923. december 14-én Ungváron a földbirtok tanács ülésén a cseh agrár párt, a köztársasági földműves (Kaminszki-) párt, a Csánki-féle magyar köztársasági párt, a szocialista párt kiküldöttei arra szavaztak, hogy a Tisza menti földeket Bátyutól Máramarosig idegeneknek, ide hozott cseheknek, csehszlovákoknak adják és a földet művelő magyar nép ne kapjon semmit, mert így akarja ezt Hodža miniszter és az egész csehszlovák kormány! Csak Egry Ferenc a magyar kisgazda pártnak vezére és a kommunista párt tiltakozott e terv ellen, s követelte azt, hogy a magyar ősök vérével megszerzett, a magyar ősök verejtékével megdolgozott földet csak a ruszinszkói őslakosok kaphassák. És mi történt a földbirtok tanács január 30-i ülésén? A magyar kisgazda párt vezetője, Egry Ferenc azt indítványozta, mondja ki a földtanács, hogy Ruszinszkóban nincs szükség arra, hogy idegenből idehozottaknak adják a ruszinszkói földet, mert itt annyi földtelen magyar, őslakó, hadirokkant, szegény földmunkás, gazdasági napszámos, béres, feles és harmados kisgazda van, hogy még ezeket sem lehet kielégíteni a felosztásra kerülő földbirtokokból. Ruszinszkó földje elsősorban a ruszinszkóiaké, s nincs szükség arra, s nem is szabad megengedni azt, hogy Csehországból hozzanak ide telepeseket, légionáriusokat, mert nincs felesleges föld, amit ezeknek kioszthatnának! És mit gondoltok, ruszinszkói magyarok, elfogadták Egry Ferencnek ezen becsületes indítványát? Nem! Kaminszki, a cseh agrárpárt és a Csánki-féle magyar köztársasági párt vezére, ki a legutóbbi időben igen sokat járt a ruszinszkói magyar falvakban is, azután Békefi, a Hodža miniszter csatlósa, a szocialista párt és a többi kormánypártok úgy szavaztak, hogy őseink földjére hozhatók legyenek Csehországból telepesek, hogy a Csehországból idejött légionáriusok is kapjanak – még pedig bizonyára majd elsősorban – a mi földünkből!

Látjátok tehát, hogy mennyire és milyen jó barátaitok nektek, nekünk mindnyájunknak, ruszinszkói magyaroknak, a ruszinszkói magyar falvak népének azok, kik a falvakban a kormánypártok mellett agitálnak s korteskednek! Láthatjátok, hogy a kormány és a kormánypártok milyenképpen akarják a ruszinszkói magyar nép javát!

Nem a magyar nép javát akarják ezek, mert ők csak a kormánynak a magyar nép letörésére irányuló céljait szolgálják és meg akarják érdemelni a kormánytól kapott nagy fizetésüket. A kormánypártok agitátorai és kortesei csak maszlagolók, konkolyhintők és népbolondítók, kik a soha nem teljesülő ígéretek maszlagjával akarják megbolondítani Ruszinszkó magyar népét, hogy önmagunk sírját ássuk, konkolyt hintenek közöttünk, hogy megrontsák a magyarságot és a testvérharc üszkét dobálják közénk.

Ruszinszkói magyarok!

Ellenségeink összefogtak, fogjunk össze mi is! Ismeritek az egy szál vesszőről és a nyaláb vesszőről szóló példázatot. Az egy szál vesszőt könnyen eltörik, a nyalábot még erőfeszítéssel sem lehet elroppantani, hajlítani is nehéz. Legyünk mi ruszinszkói magyarok is egy nagy vesszőnyaláb a képviselőválasztások alkalmával. Fogjunk kezet, legyünk egységesek, mert csak így szerezhetjük meg jogainkat, csak így maradhatunk meg őseink földjén, csak így lesznek utódaink is magyarok!

A ruszinszkói magyarságot magukban foglalt magyar pártok: a kisgazda, a keresztényszocialista és a jogpárt a választások tartamára egyesültek és egy zászló alatt mennek a választásokra a Ruszinszkó Őslakossága Autonóm Pártja zászlója alatt.

Ezt a pártot, ennek zászlaját és jelöltjeit kell támogatnia minden ruszinszkói magyarnak, ha azt akarja, hogy jobb sorsa, szebb jövője, megélhetése s megmaradása legyen! Azért csinálták vezetőink ezt az egységes pártot, hogy mint vesszőnyaláb menjen a választásokra a ruszinszkói magyarság s ne lehessen könnyen elbánni vele, mint ahogy könnyű eltörni az egy szál vesszőt.

Azok a vezetők, kiket ez a párt fog választási listáján jelölni, mind közülünk, a mi vérünkből, a mi sorainkból való emberek lesznek, kik eddig is Ruszinszkó magyar népéért dolgoztak s a jövőben is a magyar nép javáért és jogaiért fognak küzdeni, ők csak nekünk fognak küzdeni, ők csak nekünk fognak felelősséggel tartozni, csak nekünk s érettünk fognak dolgozni és tőlük számon fogjuk kérni cselekedeteiket.

Ruszinszkói magyarok!

Vigyázzatok! Legyetek magyarok! És ne legyetek prédái a kormány rabszolgakereskedőinek!

Ha minden ruszinszkói magyar a ruszinszkói magyarok pártjának listájával fog szavazni, akkor megtaláljuk itt boldogulásunkat. Csökkenteni fogjuk az adó- és más terheinket és szabad nép leszünk, mely szabadon fog rendelkezni ősei földjén!

Ruszinszkói magyarok!

Esze Tamás kurucainak ivadékai!

Kossuth vitéz katonáinak unokái!

Azt akarjuk, hogy a szabadság, melyért Rákóczi és Kossuth küzdött most is a miénk legyen! Azt akarjuk, hogy a békeszerződésben biztosított önrendelkezési joga e föld lakóinak ne csak papíron, hanem a valóságban is meg legyen és a miénk is legyen! Azt akarjuk, hogy e föld magyar népe azokkal a jogokkal éljen, mely jogokat mint ember, mint szabad ember elvár s megérdemel!

Azt akarjuk, hogy szabad legyen a magyar szó! Azt akarjuk, hogy állam javaiban bennünket, magyarokat is részeltessenek! Azt akarjuk, hogy minden más nemzetiség tagjaival egyenlő jogú polgárai legyünk az államnak! Azt akarjuk, hogy magyar őseink által szerzett és művelt föld a mienk, az őslakos utódoké legyen!

Ha mindnyájan azt akarjátok, akkor össze kell fognunk, egységesnek kell lennünk! És ha majd együtt egy táborban és egy akarattal leszünk, akkor nem lesz olyan szomorú és keserű a mi sorsunk, akkor erősek leszünk a küzdelemre, mert egymást támogatjuk, egymást bátorítjuk, egymást erősítjük! Ha együtt, egy akarattal leszünk, akkor meghallják hangunkat azok is, kik most még hallani nem akarják! Akkor teljesítik jogos kívánságainkat és követeléseinket azok, kik ma hallani sem akarják azokat! Ne menjetek máshová, ne széledjetek szét, ne támogassatok más pártot, csak azt az egyet – ruszinszkói magyarok – mert más pártnak csak kihasználtjai lesztek, mert másutt nincs számotokra hely, mert nekünk itt együtt élnünk s halnunk kell.

Magyarok! Hazánk a Rákóczi földje, jogunk a magyar ősi juss.

Ha szétszakadunk s széthúzunk, ha akad magyar Ruszinszkóban, ki más pártot támogat s így gyengíti az egységes magyarság erejét, akkor szomorú sors, kétségbeejtő jövő vár reánk!

Akkor kipusztul innen a magyar nép és a magyar név!

Akkor addig is, míg teljesen megsemmisítenek rabok és koldusok leszünk!

Akkor őseink földje nem lesz a mi földünk!

Akkor amit az ősi földbe vetettünk, nem nekünk fog teremni!

Akkor a ruszinszkói magyar gazda és magyar földműves vándorbotot vehet kezébe!

Akkor a ruszinszkói magyar iparosnak kezéből kihull a szerszám, mehet boldogulást keresni koldustarisznyával máshova!

Akkor a Ruszinszkóban még megmaradt magyar hivatalnok leteheti, eltörheti pennáját, mert magyarul nem fog dolgozni!

Akkor nem lesz, aki itt magyarul imádkozzon és magyarul daloljon!

Akkor a tanítók az iskolában, a mi padjainkban, a mi templomainkban nem fognak magyarul tanítani, magyarul prédikálni!

Akkor unokáink a sírjainkon emelkedő fejfák magyar felírásait nem fogják tudni sem elolvasni, sem megérteni!

Akkor a mi unokáink a mi általunk rájuk hagyott zsoltáros könyveinkből nem fognak tudni énekelni, mert itt nem lesz, mert itt nem marad, mert itt kipusztul a magyar!

Ruszinszkói magyarok, ezt akarjátok?

Élni vagy pusztulni akartok?

Esze Tamás kurucainak ivadékai! Kossuth vitéz katonáinak unokái! Ruszinszkói magyarok – rabok legyünk vagy szabadok, ez a kérdés, válasszatok!

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1924. február 17. (A Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének hivatalos lapja. Rendkívüli kiadás.)

45

Lučenec–Losonc, 1924. március 30. **A Csehszlovák Köztársasági Magyar Népszövetségi Liga alapszabálya.**

1. §
A szövetség neve és székhelye

A szövetség (liga) neve: Csehszlovák Köztársasági Magyar Népszövetségi Liga, székhelye Lučenec (Losonc). A szövetség nem politikai szervezet. Működési köre kiterjed a Csehszlovák Köztársaság egész területére. A szövetség tárgyalási nyelve a magyar.

2. §
A szövetség célja

A szövetség célja ápolni és terjeszteni a kultúra és a civilizáció minden ágában az államok közötti összeköttetéseket, megszilárdítani és tovább építeni az államok közötti szolidaritást, a nemzetközi jognak érvényesülését és a jognak segélyével elsimítani a nemzetek közötti ellentéteket.

3. §
A szövetség eszközei

A 2. §-ban felsorolt célokat a szövetség a következő eszközökkel igyekszik elérni:

1. nyilvános előadások, felolvasások és gyűlések tartásával;
2. osztályok és fiókegyesületek alakításával;
3. egy a szövetség céljait szolgáló központi lapnak és iratoknak kiadásával és terjesztésével;
4. az „Union Internationale des Associations pour la Societe des Nations" kötelékébe való belépésével utóbbi alapszabályainak 1. cikke értelmében;
5. szakosztályok alakításával az egyes tagok szellemi vagy gazdasági érdekeinek előmozdítására. Ezeknek célja, hogy azonos érdekeket képviselő személyek vagy egyesületek között barátságos és gazdasági kapcsolatokat teremtsenek és a hasonló gondolkodásúak között élénk eszmecserét mozdítsanak elő;
6. a szövetségi tagok részére mindennemű kedvezményeknek kieszközlésével, különösen a kereskedelmi viszonylatokban és a szabad gazdasági és közlekedési forgalmat gátló akadályok kiküszöbölésével;
7. humánus célokat szolgáló intézmények és egyesületek alapításának előmozdításával, különösen kórházaknak, nyilvános étkező helyiségeknek, a háború áldozatainak és gyermekeknek való segélynyújtással.

4. §
A szövetség tagjai

A szövetségnek tagja lehet nem és valláskülönbség és politikai pártállásra való tekintet nélkül Csehszlovákia területén lakó minden magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgár, aki 18. életévét betöltötte, a szövetség alapszabályait elfogadja és belépését bejelenti. Hasonló jogi személyek (egyesületek, testületek, társaságok) is beléphetnek a tagok sorába.

A szövetség tagjai:

1. az igazgató választmány által kinevezett dísztagok;
2. alapító tagok egyszeri legalább 1.000 ČK adománnyal;
3. tiszteletbeli tagok egyszeri legalább 500 ČK adománnyal;
4. rendes tagok;
5. pártoló tagok, akik esetenkint megállapított minimális évi adományoknak 5 éven keresztül való lefizetésére kötelezik magukat és
6. az igazgató választmány által kinevezett levelező tagok, oly személyiségek, akik a bel- és a külföld hasonló szervezeteivel, nemzetközi intézményekkel, kongresszusokkal az állandó kapcsolatot létesítik és fenntartják.

A rendes tagok közé sorolandók azok a működő tagok is, akik – anélkül, hogy tagdíjat fizetnének – maguk legalább egy évi időtartamra kötelezik, hogy az elnökség által nekik adott utasítások alapján a szövetség törekvéseit a lehetőség szerint előmozdítják. Ezeknek a szövetséggel szemben igényük van a szövetség érdekében tett minden kiadásuk és időmulasztásukért járó kárpótlásuk megtérítésére.

5. §
A tagok jogai

Az összes tagoknak joguk van a gyűléseken, értekezleteken, kongreszszusokon részt venni, a szövetség könyvtárát használni, a szövetség által kiadott lap díjtalan vagy mérsékelt díjazás mellett való megküldésére, a szövetség által alapított intézmények igénybevételére gazdasági és szakkérdésben való tájékoztatásra és a tagok részére megállapítható egyéb kedvezményekre.

A 4. § 1–5. pontjai alatt felsorolt tagoknak minden gyűlésen tanácskozási és szavazati joguk van.

6. §
Az igazgató választmány

Az igazgató választmány legalább 15 tagból áll, akik közül legalább ötnek a szövetség székhelyén kell laknia. Az igazgató választmányt a rendes közgyűlés három évre választja. Az igazgató választmány tagjai mandátumuk lejártával újból megválaszthatók. Az igazgató választmánynak joga van magát szükség esetén ideiglenesen egyes személyekkel kiegészíteni, ezeknek végleges megválasztása fölött a közgyűlés utólagosan dönt.

7. §
Az igazgató választmány jogai és kötelességei

Az igazgató választmány hivatott a szövetség működését megállapítani, úgy a szövetség, mint a fiókegyesületek ügyrendjét szabályozni és annak betartását ellenőrizni.

Az igazgató választmány üléseit a szövetséghez képest az elnök vagy annak helyettese – a titkárral egyetértésben – hívja össze és vezeti. Összehívandó az igazgató választmány, ha ezt a választmányi tagok egyhatod része kívánja. Határozatképes az igazgató választmány, ha tagjainak egyharmada jelen van.

Az igazgató választmánynak joga van dísz- és levelező tagokat kinevezni, helyi csoportokat, szakosztályokat alakítani s ezek részére megbízottakat kiküldeni. Az igazgató választmány ezen szervezetek határozatait megváltoztathatja.

Az igazgató választmánynak jogában áll személyek vagy testületek belépését minden indoklás nélkül elutasítani, vagy tagokat, akik a szövetség érdekeit megsértették, a szövetségből kizárni.

Az igazgató választmánynak jogában áll vándorgyűléseket és kongresszusokat tartani.

Oly tag, aki három egymás utáni ülésen indok nélkül elmarad, az igazgató választmányból kilépettnek tekintetik.

8. §
Az elnöki tanács

Az igazgató választmány a maga kebeléből egy elnöki tanácsot választ, amelynek állandó tagjai: az elnök, az alelnök, a titkár, a pénztáros s ezek állandó helyettesei. Ezenkívül az igazgató választmány egyes munkálatok elvégzésére szakelőadókat küldhet ki.

A szakosztályok vezetői az osztályaikat érdeklő ügyekben az elnöki tanács tanácskozásaira meghívandók és ezen esetekben tanácsadói szavazatuk van.

Az elnöki tanács feladata az igazgató választmány munkáját előkészíteni, határozatait végrehajtani a rendelkezésre álló szakelőadókkal együtt.

9. §
Az elnöki tanács tagjainak jogai és kötelességei

Az elnök vagy helyettese képviseli a szövetséget kifelé, elnököl az igazgató választmány ülésein, a közgyűléseken és irányítja a szövetség egész munkáját.

A titkárnak vagy helyettesének feladata a szövetség szervezetének kiépítése, a pénzügyiek kivételével az összes szövetségi, adminisztratív ügyek intézése.

A pénzügyek intézésére a pénztárosnak, illetőleg helyettesének feladatát képezi.

Az elnöki tanács egyes tagjainak munkakörét az elnöki tanács által kiadott ügyrend állapítja meg. A szövetség összes írásbeli közleményeit a titkár vagy helyettese írja alá és egyúttal a szövetség bélyegzőjét is rányomja. Érvényes határozatok, végzések az elnök vagy helyettese által is aláírandók. Fontosabb határozatok és közlemények a szövetség lapjában, esetleg a napi sajtóban is közzéteendők. Az elnöki tanács tagjainak kötelességük rendszeresen tanácskozásokat tartani, a reájuk bízott munkákat önállóan, vagy a többi tagok, vagy a tisztviselők segítségével végrehajtani és a reájuk bízott ügyek elintézéséről jelentéseket adni. Amennyiben az elnöki tanács két tagja kívánja, hogy valamilyen előforduló ügyben az elnöki tanács határozzon, ezen kívánságnak eleget kell tenni.

Az elnöki tanács azon tagjai, akik kötelességüknek nem tesznek eleget, tisztségüktől az elnöki tanács által fölmenthetők.

10. §
A szövetség bevételei

A rendes bevételek: 1. tagdíjak, 2. adományok, 3. gyűjtések és 4. gyűlések s előadások bevételei.

11. §
A közgyűlés

A közgyűlés a szövetség legfőbb szerve, amely határoz a neki fenntartott ügyekben és dönt az igazgató választmánytól hozzá fellebbezett ügyekben. A szövetség minden évben Lučenecen (Losoncon) vagy egy más, az igazgató választmány által megállapított csehszlovákiai községben (városban) egy rendes közgyűlést tart.

A közgyűlés határozatképes, ha azon a rendes tagok legalább egytized része jelen van. Amennyiben a közgyűlés nem volna határozatképes a megállapított időben, egy óra lefolyása után tekintet nélkül a megjelentek számára megnyitandó. A közgyűlés ilyenkor a jelenlevők számára való tekintet nélkül határozatképes.

A közgyűlés hatásköre:

1. az elnöki tanács, az igazgató választmány és a felügyelő bizottság jelentéseinek tárgyalása;
2. az igazgató választmány fölmentésének megadása;
3. az igazgató választmány és a felügyelő bizottság tagjainak választása;
4. az alapszabályok megváltoztatása;
5. a rendes tagok tagdíjainak megállapítása;
6. az elnöki tanács vagy egyes tagok részéről előterjesztett fontos javaslatok fölött való döntés. Ilyen javaslatok legalább 14 nappal a közgyűlés előtt az elnöki tanácsnak beterjesztendők.

12. §

Az igazgató választmánynak jogában áll a rendes évi közgyűléseken kívül rendkívüli közgyűlést bármikor összehívni. Köteles összehívni, ha azt legalább 50 tag vagy a rendes tagok egyharmad része a tárgyalandó anyag megjelölésével írásban kéri.

13. §

A közgyűlés határozatait abszolút szótöbbséggel hozza. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt. Kivétel ez alól az alapszabályok megváltoztatása, amelynek érvényességéhez a jelenlevők kétharmad többsége szükséges.

14. §

A választások hasonlóképpen abszolút többséggel ejtetnek meg. Amennyiben az első választás eredménytelen, új választást kell megejteni a két legtöbb szavazatot elért jelölt között. Szavazategyenlőség esetén sorshúzás dönt.

15. §

Az igazgató választmány határozatait abszolút szótöbbséggel hozza. Szavazategyenlőségnél az elnök szavazata dönt.

Az igazgató választmány érvényes határozataihoz a székhelyen lakó tagok fele részének jelenléte szükséges.

16. §

A közgyűlés által választott felügyelő bizottságnak joga van az elnöki tanács pénztárkezelését bármikor felülvizsgálni, továbbá kötelessége évenkint a lezárt könyveket átvizsgálni s erről a közgyűlésnek jelentést tenni.

17. §

A szövetség feloszlása

A szövetség feloszlását csakis egy ezen célból egybehívott rendkívüli közgyűlés a jelen levő tagok szavazatainak háromnegyed többségével mondhatja ki. A közgyűlés, amely a szövetség feloszlását elhatározza, a szövetség vagyonának hovafordítása fölött is határozni köteles, azonban csakis oly értelemben, hogy az humánus célokat szolgáló intézmények vagy hasonló rendeltetésű egyesületek javára fordítandó. A meghozott határozatnak a megállapított időn belül való végrehajtása az igazgató választmány kötelessége.

18. §

A döntőbíróság

A szövetségen belül támadt ellentétek eseteiben végérvényesen és minden fellebbezés és panasz kizárásával a döntőbíróság határoz.

A fél köteles ellenfelétől kapott felszólítás kézhez vételétől számított 8 napon belül a szövetségi tagok sorából egy döntőbírót megnevezni; ha ezt elmulasztja, úgy ellenfelének jogában áll mind a két döntőbírót megnevezni. A két döntőbíró ugyancsak a tagok sorából egy elnököt választ; ha ennek személyében megállapodni nem tudnának, úgy sorshúzás dönt.

19. §

Kormányhatósági felügyelet

Ha a szövetség működési körét túllépné veszélyeztetvén az államnak érdekeit, vagy a tagok anyagi érdekeit, a kormány a szövetség működését felfüggesztheti és a lefolytatott vizsgálat eredménye szerint feloszlathatja, vagy az alapszabályok szigorú megtartására kötelezheti.

A szövetség alapszabályainak mindennemű megváltoztatásához és a szövetség feloszlatásáról és vagyona hovafordításáról szóló határozathoz kormányhatósági jóváhagyás szükséges.

A Csehszlovák Köztársasági Magyar Népszövetségi Liga alapszabályai (1924). Losonc, Vígh Károly Könyvnyomdája, 1925. 14 o.

46

Prága, 1924. november 5. **Egry Ferenc beszéde a csehszlovák szenátusban E. Beneš külpolitikájáról.**

Mélyen tisztelt Szenátus! A külügyminiszter úr az ő tevékenységét igyekezett a világ és a Csehszlovák Köztársaság közönsége előtt a lehető legjobb színben feltűntetni. Ez teljesen érthető, de megbocsát a külügyminiszter úr, hogy én ezt teljesen meddő törekvésnek tartom, mert a politika jóságát csak az annak nyomán fakadt megelégedés és jólét bizonyítja, aminek éppen az ellenkezője látszik a miniszter úr ténykedései következtében.

Én úgy gondolom, hogyha egy család otthont épít és nyugodt életet akar élni, akkor feltétlenül szükséges, hogy jó szomszédja legyen. Erre mondja a magyar közmondás: Jobb egy jó szomszéd, sok rossz atyafinál. De lássuk, hogy a fiatal Csehszlovák állam miként alapozza meg a saját jövőjét, miként biztosítja portáján a csendes, a nyugodt, a boldog megélhetést. Gondoskodva van-e arról, hogy ha a portán baj van, esetleg tűz üt ki, vagy valami nagy családi bánat éri a házat, ott lesz-e rögtön a jó szomszéd, aki segíti eloltani a tüzet, segíti letörölni a fádalom könnyeit?

Nem ismerem a cseh külpolitika irányát, pedig egy köztársaságban a legelső és legelemibb joga lenne a polgárnak, hogy azt megismerje. Azt látom és látja mindenki, hogy a miniszter úr a jó szomszédságra nem reflektál. Eszerint tehát kissé messzebb akarnak menni jó barátokért. A franciákhoz, az angolokhoz talán? Jól van; ezek nagyon derék és nagyon hatalmas népek, akiknek segítségére számíthat nemcsak Európa, de az egész világ népe. Ezt a segítséget mi is, mint az itt élő kisebbségek, várjuk és reméljük. De talán ezek a népek kissé messze vannak tőlünk és azután még valami közbe is esik köztük és mi közöttünk, meg ki tudja, hátha ezeknek a távoli pártfogóinknak éppen akkor lesz odahaza; vagy a még távolabb eső nagy birodalmaikon egy kis elintézendő bajuk, amikor éppen nálunk is szükség lenne rájuk.

Vagy talán a nagy szláv eszme az, amely a kormány tettének a rugója? Azért lenne az, hogy a kicsi Podkarpatská Rus nem bír a saját autonómiájához jutni, mert kell egy összekötő híd, amelyen a nagy szláv ölelkezés véghez menjen? Én nem hiszem, hogy a cseh nép ebbe a nagy egyesülésbe szívesen belemenjen, mert úgy járnának, mint szeretett szlovák testvéreik, sőt még szebben, mert a nagy orosz bálna a részletenként való elfogyasztást aligha ismeri és nehezen ismétlődhetne meg még egyszer a bibliai Jónás próféta esete. Már én csak azt tartom, hogy aki cseh, legyen cseh, aki magyar, legyen magyar. A magyarságnak is vannak sok-sokmilliós nép rokonai és mégsem akar se török, se tatár lenni; a történelem pedig azt bizonyítja, hogy éppen ezek ellen kellett élet-halál harcot folytatnia évszázadokon át, hogy a maguk életét és a mögöttük virágzó ku1túrát megőrizhessék.

A kicsi népek élete bizony nem irigylendő és a cseh nép ezen kicsi népek családjába tartozik. Jó szomszéd nélkül, elenségektö1 környezve, bizony aligha élhet meg. Nem elérhetetlen ideálok után kellene futni, de biztosítani az életét a környe-

ző népek szimpátiája, szeretete, a közös sors felismerése és a becsületes együttműködés által.

A nagy ideálok utáni futkosás nem teheti a cseh népet százmilliós nemzetté, nem teheti őket elnyomójává a hozzá hasonló kicsi nemzeteknek. A mai Beneš-politika pedig teljesen ezt a célt szolgálja és szerintem a legteljesebb eredménytelenséggel, mert hiába játsszuk a nagyhatalmi játékot, hiába adjuk minden csepp vérünket, minden garasunkat oda, e színes kép szolgálatába; nem érünk el vele semmit. A világ sorsa nélkülünk fog eldőlni; a nagyobb erők mérkőzésénél mi nem fogunk döntő szerepet elérni soha. Ahhoz, hogy egy kicsi nép nagy erőt tudjon kifejteni, kell, hogy annak a népnek minden tagját az egymás iránti szeretet és összetartás hevítse. A mai politikának pedig teljesen sikerült ennek az egymás iránti szeretetnek éppen az ellenkezőjét elérnie. Én részemről nem tudok rajta sírni, ha a köztársaság összes nemzeti kisebbségei egyöntetűen élet-halál harcot vívnak az elnyomó politika ellen.

Igazán komikus, de egyúttal szomorú dolog az, amikor pőrére vetkőzve látja az ember és az egész világ, hogy miként bánik a kis cseh nép az alája rendelt más népekkel; az a nép, amely ezelőtt pár órával még szabadulásért könyörgött, ma a legkérlelhetetlenebb elnyomóvá tud átváltozni.

A világ szimpátiájának nem ez a megszerzési módja. Egy kicsi, új állam talapzatának nem ez a pillére. Ezen politika sikerének a nagyzási hóbort bizony aligha fog használni.

Vagy mondja, csak a külügyminiszter úr, mit ért el a kisantanttal? Sikerült-e ott vezető szerephez jutna? Mi úgy találjuk, hogy nem. A kis államok féltik a saját sorsukat és nem hajlandók sem a nagyszláv eszmének kedvéért, sem a nagy nyugati népek uszályhordozásába belepusztulni.

Hogy minő nagy súlya van Beneš úr befolyásának pl. Romániára nézve, annak kiáltó és jellemző tünete az, hogy nem bírja megakadályozni a podkarpatská rusi Técső község sérelmét, mely abból áll, hogy ezen község kisgazdáinak a románok által holdanként 25 koronáért elvett földjét visszaadassa, vagy méltányos úton kártalanítsa őket.

A belső lehetetlen állapotra nézve utalok Podkarpatská Rus esetére. Ennek a területnek a békeszerződések szerint kifejezetten önrendelkezési joga van. Azok, akik a békeszerződéseket megalkották ezt az önrendelkezési jogot úgy értelmezték, hogy Podkarpatská Rusnak joga van dönteni a saját sorsa felett. Természetes folyománya az önrendelkezési jognak, a demokratikus alapon kiépített helyi önkormányzat és a központi törvényhozó testület, amelynek a Podkarpaská Rus belső igazgatását vezető kormányszervek is kell, hogy felelősséggel tartozzanak. Az önrendelkezési jog fogalma és lehetősége ezt kívánná meg. A békeszerződésekben nemzetközileg biztosított jogunk ez, amelyet elsősorban annak az államnak kellene megvédeni, amely megalakulását ennek a szerződésnek köszönheti.

Mit tesz ezzel szemben a cseh kormány? A csehszlovák köztársaság legalább kifelé a demokrácia elvén épült, Podkarpatska Rus igazgatásában éppen erről szó sem lehet. A köz- és pénzügyi igazgatás, a közoktatás, a kereskedelem és közgazdaság intézésében minden téren csupán a Prágában megállapított és az itteni érdekeknek megfelelő szempontok az irányadók. A lakosság érdekeit figyelembe nem veszik; hogyan is vennék, amikor nincs is lehetőség reá, hogy azok a helyi közigazgatás útján kívánságaiknak kifejezést adjanak és érdekeik szerint cselekedjenek.

A gazdasági élet teljesen elsorvadt. A népoktatás és középoktatás véglegesen el van hanyagolva. Az alkoholizmus terjed; a vallási anarchia nő, a népjólét hihetetlen

módon leromlott, az emberek éheznek. Munkaalkalom nincs, sőt a kormány igyekszik megbénítani minden vállalkozást. *(Sen. Roháček: A magyar uralom alatt talán jobb volt?)*

Sen. Egry: Bizony jobb volt. A kormány már régóta helytelen intézkedéseivel a kommunizmust szolgálta, ápolta, segítette és megteremtette a néplélekben a teljes elkeseredést, amely a legutóbbi választásokon a kommunizmus formájában robbant ki.

Podkarpatská Rus szerződésileg biztosított jogát a városi képviselőtestületek és hivatalnokok kinevezésével teljesen meghamisították, annyira, hogy pl. Munkács város výborját, mint törvénytelent a legfelsőbb cseh bíróság is kénytelen volt elismerni. Ezzel kimondta, hogy a kormány alkotmánysértést követett el az egész Podkarpatská Rusban.

Amikor még Podkarpatská Rus Magyarországhoz tartozott, lakosság részt vett a parlamenti, megyei és községi választások révén a saját intézésében. Most azt mondják, hogy erre a nép éretlen és a csehszlovák uralom alatt csak öt év letelte után tudta a parlamenti választásokat elérni és azt is úgy, hogy kétszer akkora számmal választhatott egy képviselőt, mint a csehek. Még ezt is a legszörnyűbb választási terror közepette. *(Sen. Roháček: Azért került maga ide!)*

Sen. Egry: Azért, mert van becsületem. Amikor mindezeket az elfogulatlan külföldi sajtó is észre veszi, akkor a nép éretlenségével védekezni, bizony fura módja a demokráciának. Hát úgy akarnák önök népet nevelni, hogy elzárják a nevelődés lehetőségétől is?

Bizony nagy hiba volt, hogy a békeszerződések megalkotói szükségtelennek tartották a népek véleményét is kikérni. Ez a legnagyobb hiba, melyet előbb-utóbb reparálni kell s az állam erejét nem a szuronyokra, de a népek akaratára kell átépíteni és ha a biztos népakarat másként meg nem tudható, nyílt kérdést kell hozzá intézni, mert a béke érdekében még a népszavazástól sem szabad visszariadni. A civilizáció nevében, a népjólét állandó fenntartásának érdekében kell minden józan és jóindulatú embernek összefogni, legyen az cseh, német, szlovák, magyar vagy ruszin.

A cseh népnek, amelynek földje a kivételes szerencse következtében eddig a jólét s a gazdagság tárháza volt, különös féltékenységgel kell azon őrködnie, hogy a nagyzási politika áldozatául ne essék. Azt nem hiszem, hogy az itt összegyülemlett cseh nemzeti erők részére elégséges legyen a kicsi szlovák és ruszin terület, hogy felesleges gazdasági produktumaikat itt elhelyezhessék, bármennyire igyekeztek és igyekeznek is ezeket iparilag összetörni. Azt se hiszem, hogy ehhez a terjeszkedéshez szükség lenne az ott élő őslakossággnak úgy szellemileg mint anyagilag való teljes lezüllesztése. Már pedig az eddigi politika csakis ezen irányban van beállítva.

Ez a mai politikusok és elsősorban Beneš miniszter bűne, nemcsak a nemzeti kisebbségekkel, de még végzetesebb arányban magával a cseh anyaországgal szemben is. Én megértem és tudom is méltányolni a cseh népnek a teljes önállóság iránti küzdelmét, vágyakozását; hiszen én magam is egész életemen át a magyarságnak teljes önállóságáért küzdöttem. Azonban nem szabad elfeledni, hogy az emberiség dicsőségből egyedül meg nem élhet. Ha már ez meg van, aminthogy önöknek megvan, igyekezni kell azt meg is tartani, helyes békepolitikával és nem ellenségek szerzésével, akik ennek bizonyára csak ártani fognak.

Ha a külügyminiszter úr exposéját boncoljuk, végig fut rajta a félelem, a bizonytalanság gondolata, a segítségkérés, a segítség biztosításának eszméje. Miért ez

uraim? Miért van erre szükség? Azért, mert oly békét csináltak, amely egyenesen a háborúnak, a viszálykodásnak a melegágya.

Nem szövetségekre, katonai szerződésekre, nem szuronyokra van szüksége e szerencsétlen kor nyomorult gyermekeinek, de szerető, megértő szívekre, igazságra, munkás, szorgalmas karokra, amelyekkel az elpusztított jólét ismét elővarázsolható legyen. Gondolkozzanak ezen uraim és cselekedjenek másképpen, mint ahogy eddig tették.

Én végzetes szerencsétlenségnek tartom mindnyájunkra a külügyminiszter úr eddigi politikáját és azt el nem fogadhatom.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 232. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze ve středu dne 5. listopadu 1924.
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/1vo/stena/ 232schuz/prilohy/priloh01.htm

47

Losonc, 1925. március 28. **Szilassy Béla és Szentiványi József nyílt levele az Ungváron megjelenő Ruszinszkói Magyar Hírlaphoz a magyar egység ügyében.**

A keresztényszocialista párt nyugat-szlovenszkói osztályában végbement események (Jabloniczky János és Palkovich Viktor képviselőknek, továbbá Bittó Dénes, a Pártközi Vezérlő Bizottság elnökének és a magyar közélet több kimagasló egyéniségének felfüggesztése a pártbeli funkció végzésétől) fölvetették az egységes párt megvalósításának eszméjét, amely már hosszabb idő óta foglalkoztatja politikai közvéleményünket. A fejlődés már régebb idő óta az egységes párt alakulás felé tendál. Régóta tudjuk és érezzük, hogy egy elnyomott nemzet csak úgy védekezhetik sikeresen a hatalom napról napra megújuló támadásai ellen, ha egységes vezetésnek veti alá magát és fegyelmet tart, ha szervezeteit egységesen építi ki, és nem fecsérli el az energiákat dupla, sőt gyakran egymás ellen irányuló szervezkedéssel.

Mindezt régóta tudjuk és érezzük, és ha mind ez ideig nem léptünk ki a cselekvés porondjára, úgy annak oka az volt, hogy nem akartuk megbontani a meglevő szervezeteket, amelyek – bár tökéletlenül – mégis a magyarság ügyét szolgálták, és mert mindvégig reméltük, hogy valamennyi vezető politikusunkban végül is felülkerekedik a belátás és a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Pártközi Vezérlő Bizottsága útján megteremthetjük a szükséges egységet és fegyelmet.

Ez a törekvésünk azonban – sajnos – nem vezetett eredményre. Vízkereszt napján, hosszú hónapokig tartó tanácskozások eredménye gyanánt létrejött az úgynevezett Érsekújvári Egyezmény,[17] amelynek alapján nemsokára megalakítottuk a Pártközi Vezérlő Bizottságot és kitűztük azokat az irányelveket, amelyeknek követésétől vártuk az eredményes munka idejének elérkezését. Azonban alig hogy idáig jutottunk, újból felütötte fejét az átkos visszavonás. A Keresztényszocialista Párt nyugat-szlovenszkói osztályában bekövetkezett események, különösen Bittó Dénesnek, a Pártközi Vezérlő Bizottság nemrég, a Keresztényszocialista Párt képviselőinek hozzájárulásával egyhangúlag megválasztott elnökének a pártbeli tevékenységtől való eltiltása és fegyelmi eljárás alá vonása, valamint Lelley Jenő dr., a párt elnökének a Népakaratban megjelent és párthíveihez intézett nyílt levele meggyőztek bennünket arról, hogy e pártban és általában az ellenzéki pártszövetségben a kór annyira elharapódzott, hogy azt immár csak az operáló kés segítségével lehet megszüntetni.

A Keresztényszocialista Párt belső válsága által teremtett helyzetből csak egyetlenegy egészséges kibontakozás lehetséges és ez az, hogy megteremtjük az egységes pártot, amelyben nemcsak eddigi pártszervezeteink minden, a nemzet javát akaró tagja, hanem közéletünknek azok az értékes elemei is elhelyezkedhetnek, akik az eddigi, világnézeti és gazdasági alapokon szervezkedett pártokban elhelyez-

17 Elfogadva 1925. január 6-án.

kedni nem tudtak. Ilyen módon végre létrejönne az az egységes plafanx, amelyen megtörne az ellenfél ostroma, létrejönne az az egységes szervezet, amely meg tudna védelmezni bennünket a kormány iskolaügyünket, gazdaságai erőnket és nemzeti vagyonunkat támadó politikájával szemben, amely mindig egységes frontba állít bennünket, valahányszor Prága nemzetiségünktől el akarja idegeníteni gyermekeinket, őseink földjére idegeneket akar telepíteni és az adóprés kíméletlen alkalmazásával mindnyájunkat tönkre akar tenni; létrejönne a magyarság egységes politikai pártja, amely biztosítaná számunkra az alkotó, pozitív nemzeti munka lehetőségét; kialakulna az a légkör, amely kiküszöbölné körünkből a pártoskodást, az örökös egyenetlenséget, a viszályt és gyűlölködést és egy hatalmas akaratban, egy építőmunkában foglalná össze a Csehszlovák Köztársaságban élni kényszerült millió magyar akaratait és energiáit.

A magyar sajtó túlnyomó része, mégpedig éppen a tekintélyesebbik rész, esztendők óta hangoztatja az egység szükségességét és számos alkalommal kifejezést adott abbéli kívánságának, hogy az eddigi pártkeretek lebontassanak és helyükbe egységes párt alakíttassék. A magyar sajtó munkásai tudják, hogy mi a múltban is mindig a pártok minél szorosabb együttműködését követeltük és az eddigi pártmegoszlás mellett is a nemzet egyre egyetemes érdekeit tartottuk szem előtt és ezért biztos reméljük, hogy a magyar sajtó támogatni fog bennünket most is, amikor a magyarság politikai egybeforrasztásának, az egységes pártalakulásnak tervével kilépünk a nyilvánosság elé.

Ebben a reményben kérjük a magyar lapok tekintetes szerkesztőségét, hogy a rendelkezésükre álló hasábokon minél többet szíveskedjenek foglalkozni az egységes pártalakulás tervével és biztosítsanak helyet azoknak a közleményeinknek, amelyeket akciónk minden jelentősebb fázisáról rendelkezésükre fogunk bocsátani.

Fogadja a tekintetes szerkesztőség őszinte tiszteletünk nyilvánítását, amely mellett vagyunk

nemzethű üdvözlettel
Szilassy Béla s. k.
Szentiványi József s. k.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1925. április 5.

48

Ungvár, 1925. április 5. **Korláth Endre (nemzetgyűlési képviselő) cikke az Ungváron megjelenő Ruszinszkói Magyar Hírlapban az őslakos egységről.**

Az őslakosság politikai életében jelentős mozzanat volt az Érsekújvári Egyezmény[18] és az annak nyomán megalakult Pártközi Vezérlő Bizottság. Az őslakosság közvéleménye kinyilvánított örömmel fogadta ezt az egyezményt és politikai életünknek központi, szilárdan egységes alapokra való fektetését. A Vezérlő Bizottságtól azt várta, hogy a pártokon felülemelkedve vezesse és irányítsa az adottságnak, a szükségességnek, az őslakosság jövőjének és érdekeinek megfelelően a szlovenszkói és ruszinszkói magyarság politikai életét. A Vezérlő Bizottság megalakulása óta még egy hónap sem telt el és bekövetkezett a Keresztényszocialista Párt nyugati körzetében a válság, amely a Vezérlő Bizottságot lésítő elvekkel, az ahhoz fűzött reményekkel, a bizottság jogkörével és tekintélyével homlokegyenest ellenkezik. A Keresztényszocialista Párt nyugati kerülete tudvalevőleg felfüggesztette pártbeli működésétől több tagját. Ez a ténye egy pártnak belügye és szuverén joga, de a jelen esetben ennél nagyobb jelentőségű, mert az ellenzéki pártok szövetségének létét, politikájának teljességét, az ellenzéki pártok szövetségbe tömörült őslakosságának összességét érinti és érdekli. A válság okaival, körülményeivel és kritizálásával nem foglalkozom, de rá kell mutatnom a következményekre és fejleményekre, melyek a Keresztényszocialista Párt állítólagos belügyének függvényei.

A Keresztényszocialista Párt válságának kitörése után Szentiványi József akként nyilatkozott, hogy a Keresztényszocialista Pártban történtek után a magyarságnak első és azonnali kötelessége az egységes magyar párt megalakítása s ez irányban szinte zászlót is bontott. Ezt a tettét a legjobb indulat és a legjobb akarat vezette és e tekintetben senkinek sem szabad kételkednie, de engedtessék meg, hogy a megnyilatkozásokat még se fogadjam el kielégítőnek.

A Pártközi Vezérlő Bizottság megalakítása a pártközi egység megteremtését, az egységes vezetés megalkotását, sőt távolabb menve, a teljesen egységes front megalapozását célozta. E bizottságnak kötelessége lett az egység mikénti megteremtésének keresztülvitele. Szerény véleményem szerint Szentiványi állásfoglalása a helyzetünkben nem kielégítő és nem elégséges, mert nekünk nem csak a magyarság egységére, nem csak a magyar pártok egységére kell törekednünk, hanem a szlovenszkói és ruszinszkói őslakók pártjainak egységét kell igyekeznünk megteremteni. Hogy miért nem elegendő csak a magyar pártok egysége, arra a feleletet itt igyekszem megadni.

A csehszlovák kormány az őslakosság minden szervezettségét egyformán igyekszik elnyomni, létében megrendíteni és megsemmisíteni. Nincsenek nagy általánosságban – különösen gazdasági téren – külön szlovák, ruszin, német, román,

18 L. a 17. jegyzetet

magyar sérelmek, mert a sérelmek általános vonatkozásukban az őslakosság minden nemzetiségét egységesen, egy helyről kiindulva, egy célból sújtják és ez azt parancsolja, hogy a közös veszedelmek ellen egyesült erővel, egységes fronton védekezzenek, mint ahogy egységes az őslakosság ellen a más tekintetben széthulló kormánykoalíció. Egyetlen nemzet sem veheti fel a biztos siker reményében a küzdelmet, ha a nemzetek részekre szakadozva és elzárkózva küzdenek. Ezért az én véleményem az, hogy igyekeznünk kell az őslakosság egységes táborát megteremteni. Ez a törekvés nem lehet meddő, mert ezt kívánj a szlovenszkói és ruszinszkói őslakosság érdeke, ez nem ellenkezik az eddigi szövetséges ellenzéki pártok programjával sem, mert például az őslakosság egységes frontján az őslakó nemzetiségek gazdasági és kulturális önvédelmi harcában megnyilvánuló természetes internacionálé könnyen összhangba hozható a keresztényszocialista párt programjában lefektetett keresztény internacionáléval, sőt a munkás internacionáléval is. Az őslakók egységes frontján együtt kell lenniük mind a polgári, mind a munkás, mind a nemzeti, mind a nemzetközi alapokon álló akár reakciósnak nevezett, akár progresszívnek mondott őslakó rétegnek, mert csak ez az egységes front és ennek erőteljes küzdelme biztosíthatja az egységes rétegek jövőbeni munkálkodásának sikerét. Elismerem, hogy az egységes őslakók frontjának megteremtése nem könnyű, talán sokára érhető el, de azt határozottsággal állítom, hogy csak ennek megteremtése vezethet eredményre.

Az elmúlt évi ruszinszkói választásokon a ruszinszkói őslakosság megértette az őslakos egység gondolatát. Ezt a gondolatot vittük a választási harcba és az Őslakók Pártjára esett szavazatok sok német, román és ruszin szavazatát foglalták magukba. Felfogásunkat tehát szentesítette az élet és a gyakorlat.

Ha a magyarság egységes nemzeti táborban csak a magyarság nemzeti érdekeiért küzdene, úgy a kormány ismert eszközeivel a külföld előtt könnyen úgy állíthatná be az egységes tábort, annak törekvését és munkáját, mint amely csak a magyar önzésnek, a csak magyar törekvésnek és a magyar irredentizmusnak áll szolgálatában. Ezzel szemben, ha az egységes őslakótábor veszi fel a küzdelmet a kormány sovinizmusa és gyarmatosítása ellen, akkor ily vádak a magyarság ellen nem emelhetők, mert nem speciális magyar célokért küzdünk, hanem az összességért, a szlovenszkói és ruszinszkói őslakó nemzetségek összességének jogaiért, létéért. Ez esetben jobban kidomborodnak az őslakos nemzetiségek sérelmei, és fokozott mértékben tűnik ki a kormánysovinizmus célja és törekvése.

Megemlítem azt is, hogy a tisztán magyar nemzeti alapokra fektetett párt megteremtését azért sem tartom kielégítőnek, mert a velünk eddig békét kívánó nem magyar őslakosok körében félremagyaráznák akcióinkat, s azt vélnék, hogy a magyarság teljesen külön akar válni sorstestvéreitől és csak önző céljait akarja elérni. Ez elhidegülést okozhatna az egymást mindig megértő és a közös sorsot szenvedő őslakosok körében. Igaz ugyan, hogy hasonlóan nemzeti párti alapokra helyezkedhetne a többi őslakos nemzetiség és ezek a nemzeti pártok együttműködhetnének, de ez nem lenne oly tökéletes, mint az őslakosság egységes tábora, s ismerve a kormányt, bizonyosra vehető, hogy nemzeti alapokon álló tömörülések közé a szembeállítás és ellenségeskedés magvait hintenék el.

A tisztán magyar nemzeti alapokon való szervezkedés tiszta magyar vidéken könnyű és természetes, de vegyes vidékeken a velünk érző, de egzisztenciájában a kormánytól függő tömegeknek magyar alapon való tömörítése lehetetlen.

A kormányhatalom egyébként oly erővel nehezedik ránk, hogy annak kivédésére nem kis erődökre, hanem Szlovenszkó és Ruszinszkó egész erejét összefoglaló hatalmas várrendszerre van szükség, ahol minden őslakó nemzetség felekezet és osztály védelmet találhat. Szentiványinak az egységes párt alakítására irányuló zászlóbontását csak átmeneti állomásnak tudom elképzelni az őslakosság tömörítéséhez.

Ezek az én meggondolásaim. Nem kívánom azonban felfogásomat politikai barátaimra és az őslakosságra ráoktrojálni, sőt szívesen fogom a más felfogásnak alárendelni a szerint, amint azt az illetékes tényező: a Pártközi Vezérlő Bizottság Petrogalli Oszkár dr. szellemében meg fogja jelölni.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1925. április 5.

49

Ungvár, 1925. szeptember. **Felhívás a Magyar Nemzeti Párt megalakítására és a párt programjának alapelvei.**

I.

Szlovenszkó és Ruszinszkó magyarságához!

A magyar nemzet ellen a háború után lefolytatott büntető hadjárat legsúlyosabb lövegei az idegen nemzeti államokba kényszerült magyarságot érték. A nemzeti elnyomás terhét még növelte az a szomorú helyzet, hogy soraink csaknem mindenütt szervezetlenül állottak.

A szlovenszkói magyarság ébredt legelőbb tudatára annak, hogy szervezkednie kell politikai és gazdasági munkára, de még sem volt lehetséges a legutolsó nemzetgyűlési választások idejére szervezeteit annyira megerősíteni, hogy számarányának megfelelő képviselethez jusson a parlamentben.

Az akkori viszonyok között az új politikai jelszavak és új helyzet nagy tájékozatlanságot és nagy zűrzavart okoztak, nem volt lehetséges egységesen mennünk a választási küzdelembe s így az különböző pártokra oszolva folyt le. A hatalom intézkedései pedig szintén lehetetlenné tették a magyarság erőinek egyesítését.

A választások utáni időben számtalan kísérletet tettünk pártjaink mennél szorosabb összefogására s létre is jött a Szövetkezett Ellenzéki Pártok elnevezés alatt működő közös szervünk, mely azonban a pártféltékenység állandó fel-felbukkanása miatt nem volt képes feladatát teljesíteni oly mértékben, mint ahogy azt vártuk. A további fejleménye volt az egységes front felé való törekvésnek az Érsekújvári Egyezmény,[19] melynek érvénye kezdetén kitört a szövetség egyik pártjának, a Keresztényszocialista Pártnak viszálya.

A viszály a szervezési munkát az egész vonalon megbénította s bár ma elintézettnek mondható, mégis szükségét látjuk, hogy nyilvánosság elé lépjünk és felhívjuk Szlovenszkó és Ruszinszkó összes magyarjait, alkossák meg azt a pártot, mely minden magyar befogadására alkalmas s amely minden magyarnak, legyen az gazda, iparos, kereskedő, munkás vagy szellemi foglalkozást űző és tartozzék bármely vallásfelekezethez, úgy szellemi, mint anyagi erőit és érdekeit hathatósan védelmezni kész is.

Felhívjuk Szlovenszkó és Ruszinszkó magyarságának minden tagját, hogy Szentiványi József elgondolásának és kezdeményezésének megfelelő

Magyar Nemzeti Pártnak

kibontott zászlaja alá álljon.

Tesszük ezt azért, hogy a még pártokon kívül álló magyarokat a politikai aktivitásra bírjuk és azért, hogy a pártszövetséges kívül álló magyar pártok vagy cso-

19 L. a 17. jegyzetet

portok bekapcsolására módot adjunk és általában a magyarság küzdő táborát megerősítsük és a

magyarság politikai egységének

eszméjét ébren tartsuk, munkáljuk és ápoljuk.

Kifejezetten kijelentjük, hogy akciónk nem irányul a Keresztényszocialista Párt ellen, mellyel a szövetségi viszonyt megtartani legfőbb óhajunk és komoly akaratunk.

Tudjuk, hogy sokat kell még járnunk a politika poros országútján addig, míg minden magyar a mi táborunkba áll, de nem riadunk meg, mert a nagy eszme jelentőségét és erejét ismerjük, s az eszmét hordozni vállainkon, ha még oly nehéz lenne is, büszkeséggel tölti el lelkünket, mert ebben lelkiismeretünket szolgáljuk és kötelességet teljesítünk és mert hisszük, hogy nemzetünk minden tagjának lelki gazdagságot és a becsületes munkáséletnek fehér kenyeret akarunk és tudunk juttatni.

Az Isten velünk lesz!

II.

A Magyar Nemzeti Párt programjának alapelvei

1. A párt megalakulása a

magyarság

gondolatából fakad, jelenti ez azt, hogy mindnyájunkat a magyarságunk kapcsol egybe.

Első programunk tehát a magyarság politikai egységére való törekvés.

2. Mivel a gazdasági nyomás minden társadalomra roppant súllyal nehezedik, erős érdekvédelemre van szüksége minden osztálynak, pártunk szervezetének és munkájának gerincét fogja képezni az érdekvédelmi szakszervezeti tevékenység, melynek célja tisztességes kenyeret, emberhez méltó megélhetést biztosítani minden magyarnak s így programunk második pontja a gazda, iparos, kereskedő és szellemi foglalkozást űzők külön-külön szakosztályai, valamint a munkások szakszervezetek útján való erélyes érdekvédelme.

3. Látunk és tudjuk, hogy a jelenlegi európai politikai konstelláció szerint Csehszlovákiában kell élnünk és a köztársaságot, mint Európa hatalmasai által létesített s szerződések alapján állított államot elismerjük, annak törvényei szerint óhajtunk politikát űzni és magyar népünknek olyan sorsot biztosítani, hogy megtarthassa és növelhesse szellemi és anyagi vagyonát, ezért hát programunk harmadik pontja a nemzeti reálpolitika és erőteljes, céltudatos, tervszerű harc a nemzeti kulturális és gazdasági elnyomás ellen.

4. Mivel jelenlegi helyzetünk a nemzeti állameszme szolgálatában álló parlamenti többség és kormány magyarellenes törvényhozásának és kormányzásának eredménye és nemzeti kisebbségi sérelmeink hosszú sorát ezek okozzák, programunk negyedik pontja a jelenlegi kormányzó többség és kormány minden áron való megbuktatása.

5. Pártunk határozottan és kifejezetten a tiszta demokrácia és az emberi haladás szolgálatában óhajt állani, ezért hát becsülettel óhajtja szolgálni a nemzeti békét, különösen testvéri viszonyt óhajt fenntartani a szlovenszkói és ruszinszkói őslakosság minden részével és ezt a két államrész autonómiájára való törekvés támogatásával kívánja szolgálni.

A párt a választásokon más nemzeti kisebbségi vagy rokon pártokkal közös szavazólistával óhajt részt venni.

A felhívás és az alapelvek irányt szabnak a magyarságnak.

Ezt követnünk kell, ha azt akarjuk, hogy a magyarság boldog legyen.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1925. október 18.

50

1925. [november 8.] **A (kárpátaljai) Magyar Nemzeti Párt választási nótája.**

Kossuth Lajos azt üzente:
Ne szavazz az idegenre!
Szót fogadunk, Kossuth apánk,
27-es a mi listánk![20]
Éljen a német barátság,
Éljen a Magyar!

Kormánypártok csalogatnak,
Ígérettel ámítgatnak,
De mi tudjuk mi vár reánk:
Ha nem 27. a mi listánk!
Éljen a német barátság,
Éljen a Magyar!

Ezzel fogunk mi szavazni,
A némettel összefogni!
Ki nem 27-tel szavaz,
Hej bizony nem is magyar az!
Éljen a német barátság,
Éljen a Magyar!

Azért hogyha szavazni kell,
Szavazzunk huszonhetessel!
Ne higgyünk a kormánypártnak:
Hisz azok nékünk csak ártnak!
Éljen a német barátság,
Éljen a Magyar!

Fel hát bajtárs! Nincs más hátra!
Szavazz a nemzeti pártra!
A mi listánk huszonhetes,
Ki vélünk tart: becsületes!
Éljen a német barátság,
Éljen a Magyar!

* * *

20 A 27. sz. lista fejléce: „A gazdák szövetsége, a német iparospárt, a szlovenszkói németek és magyarok nemzeti politikai pártja”.

Jó szél fújja a vitorlát
Kormányrúdnál doktor Korláth.[21]
Hajónk útját ha ő szabja,
Nem leszünk az önkény rabja.
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

Csehagrárok most már ácsi!
Haragszik Feri bácsi![22]
Harangja ha végig száll itt
Megy a magyar mind egy szálig.
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

A magyar arc könnytől fakó
Letörli majd doktor Bakó.
Együtt már a magyar tábor,
Vezesd, vezesd Bakó Gábor!
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

Szabó[23] szava csupa láng, tűz.
Magyar vért az, amit ránk tűz.
Kit elvitt a konc, a vályú,
Térítsd meg, te aranyszájú!
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

Iparosok vas vezére
Bírd csak magad a kezére!
Nem hajlik meg, nem ájul el,
Éljen Limbach Emánuel!
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

Híres magyar a Tóhátrul,
Szerényen szól, nem lóhátrul,
Mehet szegény, mehet árva,
Hetey[24]-ház mindig tárva.
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

21 Korláth Endre.
22 Egry Ferenc.
23 Szabó Lajos.
24 Hetey Bertalan.

Técső város ősi végvár,
Magyar hajnalt, hej, de rég vár!
Csehnek menni oda bajos,
Kint a vártán vén Ács Lajos!
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

A zászló, mit Demjén[25] lenget,
Ellenségnek sose enged!
Karja acél, vére szittya,
Az alvót is tettre szítja.
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

Amelyen a legszebb dísz tán,
Földes[26] név is ott a listán.
Ő köztük a bátrak bátra,
Csak előre, sose hátra!
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

Csehagrárok vígan vagynak,
Visnyóczk[27] úr itt a hadnagy.
Portádról ha ki nem hányod,
Veszélyben a nőd, a lányod.
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

Sose szidjad, komám, Bendét!
Nem kívánja az a kendét,
Pénze több mint másnak lomja,
Könnyű neki, maga nyomja.
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

A jöttmentek, falurosszák
Egész nap a földet osszák.
Mindig osszák, mégis marad:
Van elég a körmük alatt.
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

25 Demjén András.
26 Földes János.
27 Milán Visnovsky.

Gyalázatra, szégyenszemre,
Ne adj voksot a szocdemre.
Felküldtük mint munkáspártot,
S kormányfüttyre hopszot járt ott!
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

Ahova fel magyar mehet,
Ne küldjünk mi oda csehet!
Magyar vágyak, magyar érdek,
Necsász[28] ahhoz soh'se értett.
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

Ingünk, gatyánk az adóba,
Testünk, lelkünk szakadóba.
Hitünk, nyelvünk sírparton,
A magyarnak nincs itt pardon.
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

A magyar sors: koldus sorsa,
Káposztából csak a torzsa.
Csak úgy teng-leng, mint a váltott.
Ti tettétek, kormánypártok!
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

Ha testvér vagy, ide hozzánk!
A magyar párt üdvöt hoz ránk.
Kuvik szól már. Mire vártok?
Le veletek kormánypártok!
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

A magyar név sárba, porba.
Emeljük fel, állj a sorba!
Ha lelked ép, kezed tiszta:
Győzni fog a magyar lista.
Éljen a jog, a szabadság,
Éljen a magyar!

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1925. november 8.

28 Jaromir Nečas.

51

Prága, 1926. február 3. **Az 1920. február 29-én kelt 122. sz. nyelvtörvény végrehajtási rendelete [17. sz. rendelet].**

I. rész

A köztársaság bíróságairól, hivatalnokairól, intézeteiről, vállalatairól és szerveiről

I. fejezet
A hivatal általános határozatai

1. cikk. Valamennyi bíróság, hivatal, intézet, vállalat és szerv, amely a Csehszlovák Köztársaság belügyi, igazságügyi, pénzügyi, kereskedelem- és iparügyi, közmunkaügyi és közegészségügyi miniszterének van alárendelve, az állami hivatalos nyelven hivatalos kodik, ad ki hirdetményeket és jelöltetik meg külsőleg, amennyiben az alábbi határozatok kivételt nem tesznek.

[…]

2. cikk. (1) Bíróságok alatt a törvény és e rendelet értelmében valamennyi rendes és rendkívüli bíróságot kell érteni, amelyek az említett központi hatóságoknak vagy legalább azok felületének alá vannak rendelve, valamint azokat is, amelyekben való részvételre hivatásos bíró vagy állami hivatal hivatott.

(2) Az intézetek közé tartoznak különösen az állami fegyintézetek, fogházak, javítóintézetek, egészségügyi intézetek, vizsgáló- és az említett hatóságok igazgatása alatt álló más intézetek.

(3) A köztársaság szervei a törvény értelmében különösen a közjegyzők, tolmácsok, földmérők, képesített magántechnikusok és bányamérnökök, valamint azok a Szlovenszkóban és Ruszinszkóban működő technikusok és mérnökök, akiket az 1920. március 18-án 185. szám alatt kelt és a mérnöki kamarákra vonatkozó törvény 3. szakasza említ, az állami kör- és községi orvosok és más, az állami igazgatás által megbízott személyek hivatalukra, vagy szolgálatukra, vagy a közérdekű kormányzati munkák ellátására nézve.

[…]

II. fejezet
A kisebbségekről

14. cikk. Nemzeti és nyelvi kisebbség alatt a törvény és e rendelet értelmében a Csehszlovák Köztársaságnak ugyanazon, de az államnyelvtől különböző nyelvű állampolgárai értetnek, akikből az utolsó népszámlálás hivatalosan közzétett eredménye szerint a köztársaság egy bírósági járásában legalább 20 százalék lakik.

15. cikk. Bírósági járás a törvény 2. §-a 2. bekezdése értelmében a járásbíróságnak körlete, amelyben a hivatalosan közzétett utolsó népszámlálás eredménye szerint legalább 20 százalék olyan állampolgár lakik, akik valamely, mégpedig ugyanazon, a 14. cikkben megjelölt nyelvhez tartozandónak vallják magukat. Amennyiben ez az arány az államnyelvtől különböző több más nyelv hozzátartozóira nézve állapíttatott meg, úgy e kisebbségek mindegyikére vonatkozik a törvény és e rendelet különös rendelkezései. Ha valamely község területén több járásbíróság van, az egész község egyetlen egy bírósági járásnak tekintetik.

16. cikk. (1) Egy nemzeti kisebbség nyelvének hozzátartozói nemcsak természetes, hanem jogi személyek is lehetnek és ezekhez hasonló önálló jogalanyok, továbbá önkormányzati hatóságok, képviselőtestületek, egyházi hivatalok és más testületek.

(2) A kisebbségekhez való tartozandóságot írásbeli beadványok esetén a beadvány nyelve szerint kell megítélni, amennyiben a bíróság, hatóság vagy szerv előtt egyébként nem ismeretes, hogy a fél más nyelvhez tartozik. Ha a bíróságnak, hatóságnak vagy szervnek komoly kételyei vannak a tekintetben, vajon a fél ahhoz a kisebbségi nyelvhez tartozik, amelyen a beadvány készült, a fél szóbeli vagy írásbeli kijelentését kéri be. Addig a fél ahhoz a kisebbséghez tartozónak tekintetik, amelynek nyelvén a beadvány készült. A szóbeli tárgyaláson ahhoz a félhez, aki egy kisebbségi nyelven akar tárgyalni, mindig kérdést kell intézni nyelvi hovatartozandóságára nézve, amennyiben a bíróság, a hatóság vagy a szerv előtt minden kétség kizárásával nem ismeretes az, hogy a fél ehhez a nyelvhez tartozik.

(3) Jogi személyeknél, ezekhez hasonló önálló jogalanyoknál, továbbá önkormányzati hivataloknál, képviselőtestületeknél, egyházi hivataloknál és egyéb testületeknél figyelemmel kell lenni arra, hogy milyen nyelven vannak bevezetve a nyilvános jegyzékekbe, vagy milyen a tárgyalási nyelvük az alapszabályok, az ügyrend vagy más belső előírások, esetleg e rendelet szerint; ha több tárgyalási nyelvük van, az államnyelv határoz ha az a jegyzőkönyvnek nyelve vagy tárgyalási nyelv is, egyéb esetekben az a nyelv, amely itt első helyen van megemlítve. Vagyontömegeknél (hagyatékok, csődtömegek és hasonlók) az addigi tulajdonos nyelve határoz, alapítványoknál és a más cégvagyonoknál az a nyelv, amelyekben az igazgatást vezetik, vagy amely a célból vagy az alapítási okiratból kitűnik.

(4) A feleket és más érdekelteket és jogi képviselőiket 1000 koronáig terjedhető rendbírsággal (törvény 8. § 4. bekezdés) kell sújtani, ha a nyelvi hovatartozandóságukról és nyelvismeretükről valótlan állításokat tesznek. Erre a határozmányra föl kell hívni a figyelmet, amikor a félhez a 2. bekezdés rendelkezése szerinti kérdést fölteszik. A jogi képviselő megbírságolása nem zárja ki a fegyelmi eljárás útján való netaláni üldözést.

17. cikk. A törvény és a rendelet által a nyelvi kisebbségek hozzátartozóinak biztosított jogok és kedvezmények csak a félt illetik meg személyesen; ha a fél meghatalmazott, törvényes vagy jogi képviselő útján tárgyal, úgy a fél nyelve határoz és semmi esetre sem az a nyelv, amelyet a meghatalmazott vagy a képviselő használ. Ez a nyelvi hozzátartozandóságát nem érvényesítheti.

III. fejezet
Kivételes rendelkezések

a) a bíróságokról, hatóságokról és szervekről, amelyeknek hatásköre nyelvi kisebbséggel bíró bírósági járásra terjed ki

18. cikk. (1) A további cikkekben az I. fejezetben megemlített rendelkezésektől eltérőleg engedélyezett kivételek a következő feltételek mellett érvényesülnek:

a) ha a bírósági járásban a 15. cikk szerinti nyelvi kisebbség van;

b) ha olyan ügyről van szó, amelynek elintézése a bíróságok, hatóságok és szervek hatáskörébe azon az alapon tartozik, hogy hatáskörük ezen a) pont alatt említett járásra kiterjed;

c) hogy a fél vagy érdekelt személy az a) pontban említett nyelvi kisebbséghez tartozik és

d) hogy e nyelven nyújt be beadványokat, nyilatkozatokat vagy tárgyal.

(2) Nem szükséges, hogy az a fél vagy érdekelt, akire tekintettel kell lenni abban a járásban lakjék, tartózkodjék vagy székeljen, amelyen a bíróság, hatóság vagy szerv illetékessége alapszik.

19 cikk. (1) Amennyiben a 18. cikk feltételei fönnforognak, a bíróságok, hatóságok és szervek, amelyekre az vonatkozik, kötelesek és jogosultak az illető kisebbségi nyelvhez tartozóktól az ő nyelvükön is, azonban semmi esetre sem más kisebbségi nyelven benyújtott beadványokat elfogadni és az elintézést nemcsak az állam, hanem a beadvány nyelvén is kiadni. Az ügyben érdekelt többi személyeknek, kikről a bíróság, hatóság vagy szerv az előbbi beadvány vagy a tárgyalás alapján, vagy egyébként tudja, hogy ugyanazon kisebbségi nyelvhez tartoznak, az elintézést az ő nyelvükön is ki kell adni.

[…]

20. cikk. (1) Olyan okiratok és iratok, amelyek ama kisebbség nyelvén állíttattak ki, amely a benyújtás idejében a járásban volt, mint mellékletek, bizonyítékok vagy más hivatalos célra, benyújthatók minden időbeli korlátozás és az állam nyelvén való hiteles fordítás nélkül is.

[…]

21. cikk. (1) Amennyiben a fél beadványa nem előzte meg azt, az elintézést a fél az állam nyelvén kapja meg, ha azonban a bíróság, a hatóság vagy szerv előtt ismeretes, hogy a fél a járás valamely nyelvi kisebbségéhez tartozik, úgy az elintézést az állam nyelvén és az illető kisebbség nyelvén is kiadják.

(2) Az a fél, amely valamely nyelvi kisebbséghez tartozik és az elintézést csak az állam nyelvén kapta meg, a kézbesítéstől számított három napon belül kívánhatja, hogy az elintézést az ő nyelvén is kézbesítsék ki. E kívánságot elő lehet terjeszteni szóbelileg, ami az ügydarabra való feljegyzés útján tanúsíttatik, vagy írásbelileg. Írásbeli kérelmek esetén a postai szállítás napjai nem számíttatnak be. E kérelem nem bélyegköteles. A fél azonban azt is kívánhatja, hogy a bíróság, a hatóság vagy szerv a kézbesített elintézést csak szóbelileg fordítsa le az ő nyelvére. A kérelmet azonnal el kell intézni.

22. cikk. (1) Ha a bíróság, a hatóság vagy más szerv egy olyan féllel, amely egy kisebbségi nyelvhez tartozik, olyan jegyzőkönyvi beadványt vesz fel, amelyet illetékes elintézés céljából valamely oly bírósághoz, hatósághoz vagy szervhez kell áttenni, amelynek nem áll jogában, hogy beadványokat más mint az állam nyelvén el-

fogadjon, úgy a fél nyelvi jogainak különbeni biztosítása mellett a beadványt az illetékes bíróság, hatóság vagy szerv részére az állam nyelvén írja.

[…]

23. cikk. (1) A közvádló köteles a vádiratot (vádindítványt) olyan féllel szemben, aki valamely kisebbségi nyelvhez tartozik, e nyelven is előterjeszteni; hasonló módon kell előterjeszteni azokat az indítványokat és nyilatkozatokat, amelyeket az érdekelteknek közvetlenül kézbesítenek.

(2) A bíróság ilyen esetekben a terheltnek saját nyelvén hirdeti ki szóval a vádiratot, valamint végzéseit és adja meg a szükséges kioktatást; ha írásban adják ki, úgy ennek az állam nyelvén és a terhelt nyelvén kell történnie. Amennyiben az állam nyelvén készült feljelentés alapján indítják meg a bűnvádi eljárást, úgy a bíróság ama terhelt kérelmére, aki az illető bírósági járásban lakó kisebbséghez tartozik, köteles a feljelentésnek annak nyelvén való fordításáról gondoskodni és az ügyiratokhoz mellékelni.

(3) Ha olyan járásból származó büntetőügyről van szó, amelyben különböző nyelvi kisebbségek vannak és a terheltek e különböző kisebbségek nyelvéhez tartoznak, hasonlóan kell alkalmazni mindezeket a nyelveket.

24. cikk. (1) Ha a felek, a terheltek vagy más érdekeltek kisebbségi nyelvhez tartoznak és tényleg azon tárgyalnak, úgy a bíróságnak, hatóságnak vagy szervnek e nyelven kell velük tárgyalnia és nyilatkozataikat ezen a nyelven jegyzőkönyvbe vennie.

(2) Ha a tárgyaláson oly személyek is részt vesznek, akik az állam nyelvét használják, az ügyet minden érdekelttel azon a nyelven kell tárgyalni, amelyet beszél, amikoris a bíró, a hivatalnok vagy a szerv tekintettel lesz arra is, hogy az érdekelt előadása az e nyelvet nem értő többi érdekelt számára is érthető legyen. A jegyzőkönyvet az állam nyelvén kell fölvenni és a kisebbségi nyelvhez tartozók vallomásait vagy nyilatkozatait az ő nyelvükön kell jegyzőkönyvbe venni, amennyiben a fél nem kívánja, hogy az állam nyelvén is vétessenek jegyzőkönyvbe. Az összefoglaló jegyzőkönyveket csak az állam nyelvén kell fölvenni; ha a fél kívánja, úgy hivatalos fordítást kell csatolni.

(3) Az elintézést a feleknek az állam nyelvén és a kisebbség nyelvén kell kiadni, ha csak az érdekeltek nem mondottak le a saját nyelvükön való kiadásról.

25. cikk. Ha az elintézéseket az állam nyelvén és a kisebbség nyelvén adják ki, úgy az állam nyelvén való elintézésnek az első helyen kell állania. Amennyiben nyomtatványokat használnak, azokat úgy lehet tördelni, hogy az államnyelv a bal oldalon vagy pedig a másik nyelven való elintézés előtt álljon. Többnyelvű nyomtatványok szövegét mindig úgy kell rendezni, hogy az államnyelv az első helyen álljon.

[…]

26. cikk. (1) A 15. cikkben megjelölt járásokban a nyilvánkönyvek céljaira mindenütt olyan nyomtatványokat kell használni, amelyek első helyen az állam nyelvén, második helyen pedig a kisebbségi nyelven szólnak.

[…]

27. cikk. (1) Amennyiben a nyilvánkönyvi bejegyzésre irányuló indítványt az állam nyelvén nyújtották be, a könyvekbe való bejegyzés csak e nyelven történik, akkor is, ha arról a kisebbségi nyelvhez tartozó érdekelteket kellene kiértesíteni.

(2) Amennyiben a kisebbségi nyelven készült indítványt e nyelvhez tartozó személy terjesztette elő, a bejegyzés az állam nyelvén és az indítvány nyelvén eszközöltetik.

[…]

30. cikk. (1) Nyilvános jegyzékekbe való bejegyzésre irányuló kérvények (kereskedelmi társaságok stb.) ama járás nyelvi viszonyai szerint ítéltetnek meg, amelyekben a cég (társaság, szövetkezet) székhellyel bír, nem pedig működési köre szerint. Ha valamely fiók bejegyzéséről van szó, a kérvények ama járás nyelvi viszonyai szerint igazodnak, amelyben a fiók van.

(2) Ama kisebbségi nyelven készült beadványok alapján, amelyeken a bíróság vagy hivatal adott esetben jogosult beadványokat elfogadni, a bejegyzéseket mindig az állami és e kisebbségi nyelven eszközlik. Az elintézésbe és bejegyzésbe a cég szövegét szóról szóra kell átvenni, amint azt a kérvényező beadta, bármily nyelvű is legyen a szöveg, ha egyébként megfelel az érvényes előírásoknak.

[…]

33. cikk. (1) Az iratok beérkezési jelzése mindig az állam nyelvén szól. Éppen úgy az okmánybélyegeket is az állam nyelvével megjelölt bélyegzővel kell felülbélyegezni.

(2) Azt a hivatalos pecsétet, amellyel a törvény vagy a rendelet határozatai szerint azokat az elintézéseket és okiratokat kell ellátni, amelyek az állam és egy kisebbség nyelvén állíttatnak ki, mind a kétnyelvű fölírással kell elkészíteni, ha az a fél számára elengedhetetlen része az elintézésnek, mégpedig úgy, hogy az állam nyelve az első helyen álljon.

34. cikk. A bíróságok, hivatalok és a szervek hivatalos helyiségei, valamint az egyes irodák külső megjelölése ama helység szerint igazodik, ahol az épület van. Ha olyan járásban van, amelyben a 15. cikk szerinti nyelvi kisebbségek nincsenek, csak az állam nyelvén kell megjelölni; ha ellenben olyan járásban van, ahol nyelvi kisebbség is van, első helyen az állam nyelvén és azonkívül a kisebbségi nyelven kell megjelölni.

35. cikk. (1) Olyan hirdetmények, amelyeket nyelvi kisebbséggel bíró járásban levő hatóság, hivatal vagy szerv ad ki, e járás területén mindig az állami és kisebbségi nyelven adandók ki.

(2) Olyan hirdetmények, amelyeket olyan bíróság, hivatal vagy szerv ad ki, amelyek hatásköre egy kisebbségi járásra is kiterjed, a kisebbségi járás részére az állami és az illető kisebbségi nyelven bocsátandók ki.

[…]

c) arról a lehetőségről, hogy mikor lehet csak a kisebbség nyelvén tárgyalni és intézkedni

37. cikk. Olyan bíróságoknál és járásoknál, amelyeknek illetékessége egyetlen egy olyan bírósági járásra terjed ki, amelyben a járásban lakó állampolgároknak legalább kétharmad része ugyanazon, de az államnyelvtől különböző nyelvhez tartozik, olyan ügyekben, amelyeknek elintézése abból az okból tartozik hatáskörükbe, mivel illetékességük erre a járásra kiterjed és amelyekben a beadványt a kisebbségi nyelvhez tartozó személy ezen a nyelven nyújtott be és amelyekben mint felek csakis e nyelvhez tartozó személyek vesznek részt, vagy amelyekben előzetes beadvány nélkül csak a kisebbségi nyelvhez tartozó személyekkel tárgyalnak, csak e nyelven lehet:

a) a beadványokat elintézni, kivéve azokat, amelyeknek következménye a nyilvánkönyvekbe való bejegyzés (27. cikk) és az érdekelteknek az elintézést kikézbesíteni;

b) elintézéseket előzetes beadvány nélkül kiadni;

c) a felekkel tárgyalni és amennyiben ugyanahhoz a nyelvhez tartoznak, más érdekeltekkel is és erről hivatali feljegyzéseket vagy az ügyiratokba bevezetéseket készíteni;

d) ítéleteket és határozatokat kiadni;

e) az átvevő följegyzéseit a kézbesített iratokon, levélborítékokon vagy ajánlott leveleken kitölteni.

38. cikk. A 37. cikkben megemlített bíróságoknak és hivataloknak közvetlenül fölérendelt bíróságok és hivatalok olyan ügyekben, amelyeket a 37. cikk rendelkezései szerint első fokon csak a kisebbség nyelvén tárgyaltak és intéztek el, és amelyek hozzájuk fellebbvitel útján kerültek, csak a kisebbségi nyelven is kiadhatnak elintézéseket azok kivételével, amelyeknek következménye a nyilvánkönyvekbe vagy jegyzékekbe való bevezetés (27., 30. cikk), továbbá tárgyalhatnak a felekkel, tárgyalási jegyzőkönyveket fölvehetnek és ítéleteket kiadhatnak.

39. cikk. A 37. és 38. cikkben megjelölt esetben a közvádló csak a kisebbség nyelvén is benyújthatja a vádiratot és a 23. cikk 1. bekezdésében megjelölt indítványokat és nyilatkozatokat. Egyébként a közvádlóra a 37. cikk rendelkezése vonatkozik.

40. cikk. A csak kisebbségi nyelven kiadott elintézésekre és iratokra a 33. cikk feltételei szerint a hivatalos pecsétet az állami és kisebbségi nyelven kell rányomni, mégpedig első helyen az állam nyelvének szövegével.

[…]

VI. fejezet

A kisebbségek közművelődési intézményeiről

(A nyelvtörvény 5. §-a)

44. cikk. (1) Az 1. cikkben megjelölt állami hivataloknak alárendelt és a nemzeti kisebbséghez tartozók részére létesített kulturális intézmények igazgatása nyelvi tekintetben a szerint igazodik, hogy mi van megállapítva arra a területre nézve, amelyben az iskolaügyi és népnevelési minisztérium gyakorolja a legfőbb igazgatás és felügyelet jogát.

(2) Kulturális intézménynek e cikk szerint az a testület, egyesület vagy intézmény tekintetik, mely a törvény vagy a hatóságilag jóváhagyott alapszabályok szerint arra van hivatva, hogy kizárólag valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személyek tudományos, művészeti, nevelési, képzési vagy vallási feladatainak szolgáljon és amely tényleg egyedül ezt a tevékenységet folytatja.

VII. fejezet

Különös rendelkezések a csendőrségről

[…]

48. cikk. A lakossággal való szolgálati érintkezésben a csendőrközegek azt a nyelvet használják, amelyen magukat meg tudják értetni.

VIII. fejezet
Az állam mint fél cselekvése

49. cikk. Az állam mint fél képviseletében cselekvő bíróságok, hivatalok és szervek mindig az állam nyelvét alkalmazzák.

[…]

XI. fejezet
Néhány különös rendelkezés

[…]

c) a pályázatokról

54. cikk. Alapítványi helyekre vonatkozó versenypályázatok és hasonló pályázatok azon a nyelven írandók ki, amelyet hivatalos hirdetményeknél használnak.

d) az anyakönyvekről, záradékokról, tanúsítványokról és igazolványokról

55. cikk. Amennyiben a születési, házassági és halotti anyakönyvek a politikai igazgatás vagy az állami anyakönyvi hivatalok (anyakönyvvezetők) által vezettetnek, a bejegyzés és az anyakönyv egyéb ügyvitelének nyelvére az I. és III. fejezet előírásai vonatkoznak. A szó szerinti anyakönyvi kivonatokat azon a nyelven kell kiadni, amelyen a bejegyzés szól. A kivonat fölirata és a záradék (kelt) mindig az állam nyelvén írandó és ha azt a kisebbség nyelvéhez tartozó személy a 18. cikk föltételei mellett kérte, a kérvény nyelvén is. Más mint szó szerinti kivonatokat és puszta igazolásokat, amelyeket az anyakönyv alapján adnak ki, valamint e hivatalok egyéb hivatalos igazolványait, ha azokat a fél az állam nyelvén kéri, az állam nyelvén kell kiadni még ha az államnyelv nem a bejegyzés nyelve is; ha pedig valamely kisebbségi nyelvhez tartozó személy a 18. cikk föltételei mellett kéri azokat, a kérvény nyelvén is, még akkor is, ha ez a nyelv nem a bejegyzés nyelve.

56. cikk. (1) Az egyházi hatóságok vagy vallási egyesületek által vezetett anyakönyvek e hivatalok nyelvén iratnak. A félnek az állam nyelvén leendő bejegyzésre irányuló kívánságát azonban mindig teljesíteni kell. Ezen anyakönyvek szó szerinti kivonatait azon a nyelven kell kiadni, amelyen a bejegyzés történt. A kivonat föliratát és záradékát (keltezés) itt is az államnyelven kell írni, amennyiben a fél kívánja. Más, mint szó szerinti kivonatokat és az anyakönyv alapján kiadott puszta igazolásokat, ha a fél ezt kéri, az államnyelven kell kiadni, még ha ez a nyelv nem is nyelve ama hivatalnak, vagy a vonatkozó bejegyzésnek.

(2) Olyan utólagos bejegyzéseket, amelyeket egyházi vagy vallási egyesületek anyakönyveire nézve az illetékes állami hivatal rendelt el, az állam nyelvén vagy az állami és a kisebbségi nyelven kell foganatosítani a szerint, ahogyan azt a bejegyzést elrendelő hivatal meghatározza.

57. cikk. Egyesületi, társulati stb. alapszabályokra vonatkozó jóváhagyási záradékok azon a nyelven iratnak, amelyekben az előírások szerint a vonatkozó kérelmet el kellett volna intézni. Nincs megengedve a záradékot csak a kisebbség nyelvén írni.

58. cikk. (1) Útlevelek, valamint olyan igazolványok, melyek külföldön való használatra vannak rendelve, mindig az állam nyelvén adatnak ki; a 18. cikk föltételei alatt az illető kisebbségi nyelv szövegével is kiadják azokat. Bizonyítványok és más hatósági igazolások, amelyek idegen hatóságok számára vannak rendelve, az állam nyelvén adatnak ki. E rendelkezések nem zárják ki a francia nyelv, esetleg egy más állam nyelvének használatát az érvényes szerződések vagy nemzetközi megállapodások szerint.

(2) A bíróságok, hatóságok, közjegyzők és más szervek hivatalos bizonyítványai és igazolványai, melyek a belföldön való használatra vannak rendelve és amelyeket a feleknek kiadnak, az I. és III. fejezet előírásaihoz képest az állam nyelvén vagy az állam nyelvén és a kisebbség nyelvén adatnak ki.

[…]

XII. fejezet

Az állami alkalmazottak és közegek nyelvi képesítéséről

60. cikk. (1) Minden hivatalnál, hatóságnál vagy intézménynél, amely az 1. cikkben felsorolt minisztériumoknak van alárendelve, bármely, akár végleges, akár ideiglenes, előkészítő, kisegítő vagy szerződéses szolgálatban újonnan alkalmazni, fölvenni vagy ez igazgatás közegévé (2. cikk 3. bekezdés) kinevezni, vagy ilyként fölvenni csak azt lehet, aki tökéletesen bírja az államnyelvet úgy, hogy képes legyen önállóan és helyesen a hivatalt vagy szolgálatot ellátni és a felekkel tárgyalni.

(2) Valamely bírósághoz laikus bíróvá és ülnökké az állami igazgatás szabály szerint csak azt nevezheti ki, aki az 1. bekezdés föltételeinek megfelel.

[…]

61. cikk. (1) Olyan ügyágakban, ahol tárgyilag képzett és nyelvileg teljesen képesített erőkben hiány mutatkozik és ahol sem szolgálati teljesítmény, sem a felekkel való érintkezés nem szenved ezáltal kárt, a miniszter hozzájárulásával a szolgálatba (az előkészítő gyakorlatba) kivételképpen ideiglenesen föl lehet venni vagy ideiglenes közegként alkalmazni lehet azt a pályázót is, aki legalább részben bírja az államnyelvet, azzal a föltétellel, hogy írásbelileg kötelezi magát arra, hogy a nyelv tökéletes ismeretét egy éven belül igazolja, ha tőle el lehet várni, hogy teljesíti ezt a föltételt. E határidőt kérelemre a miniszter fontos okokból legfeljebb egy fél évvel meghosszabbíthatja.

(2) Ha a pályázó a megállapított vagy meghosszabbított határidőben nem igazolja a tökéletes nyelvi képesítést, úgy az illetékes hatóságoknak az ideiglenes szolgálati viszonyt azonnal föl kell bontaniuk. A pályázót csak ezen kifejezett korlátozással lehet ideiglenesen alkalmazni, amit a kinevezési (alkalmazási) okiratba is föl kell venni.

[…]

68. cikk. (1) Az állami igazgatás köteles a törvény és a rendelet alaprendelkezéseinek szigorú betartásával az egyes szolgálati állásokat a tényleges szükségletekhez képest nyelvileg képesített bírákkal, hivatalnokokkal és más alkalmazottakkal vagy állami közegekkel betölteni.

(2) Olyan bírósági járásokban, ahol az utolsó népszámlálás szerint legalább 20 százalék ugyanazon, de nem csehszlovák nyelvű állampolgár lakik, valamint olyan társasbíróságoknál és hivataloknál, amelyek e járások bíróságai és hivatalai fölé vannak rendelve, az állami igazgatás hasonlóképpen a szükségeshez képest olyan

bírákat, hivatalnokokat és más alkalmazottakat, valamint közegeket alkalmaz, akik igazolták, hogy képesek a kisebbség nyelvén is hivataloskodni és tárgyalni.

XIII. fejezet
A vizsgák nyelvéről

69. cikk. (1) A bírói, politikai, pénzügyi, közigazgatási, műszaki, tisztiorvosi és egyéb az említett ügyágak igazgatásában előírt vizsgák, mint könyvtárosi, irodai vizsgák stb., továbbá olyan vizsgák, amelyek abból a célból vannak előírva, hogy a köztársaság közegei számára szükséges képesítés megszereztessék (2. cikk 3. bekezdése), mint közjegyzői és hasonló vizsgák, az állam nyelvén tartatnak.

(2) A jelöltek kívánságára a vizsga részben oly kisebbség nyelvén (II. fejezet) is letehető, amely abban a körletben létezik, amelynek számára a bizottságot szervezték.

(3) A bizonyítványt az állam nyelvén állítják ki. Ha a jelölt a vizsgát részben más nyelven is letette, bizonyítványban tanúsítani kell, vajon e nyelv kellő ismeretét mutatta-e föl. E bizonyítvány igazolásul szolgál e rendelet 68. szakasza értelmében.

II. rész

Az önkormányzati hatóságokról, képviselőtestületekről és a nyilvános testületekről

XIV. fejezet
A helyi önkormányzati hatóságok
Képviselőtestületek

A községek tárgyalási nyelve
A beadványok benyújtása és elintézése

70. cikk. (1) A községi képviselőtestületeknek e rendelet korlátai között jogában áll a község tárgyalási nyelvét megállapítani, amelynek használatára a község e rendelet korlátai között jogosult. A képviselőtestület a rendelet korlátai között megállapítja azt is, hogy a hivatali cselekmények egy nyelven bonyolíttassanak le, vagy pedig, és milyen mértékben, más nyelven is. Oly községekben, amelyekben az utolsó népszámlálás szerint az ugyanazon, de nem csehszlovák nyelvű állampolgároknak 20 százaléka sem él, az államnyelv a község tárgyalási nyelve. Az államnyelv akkor is mindig a község tárgyalási nyelve, ha a községben több az államnyelvhez, mint ama kisebbségi nyelvhez tartozó személy lakik, amely tárgyalási nyelvként megállapíttatott. Az a nyelv, amelyhez tartozó személyeknek legalább 50 százaléka van a községben, mindig tárgyalási nyelve is a községnek.

[…]

(3) Amennyiben a saját szabályrendelettel bíró városok tanácsai az állami igazgatás politikai és pénzügyeit intézik, a köztársaság szerveinek tekintetnek (a törvény 1. és 2. §-a) és e rendelet I. és III. fejezetének előírásai vonatkoznak rájuk. Ugyanez vonatkozik a városi jegyzői hivatalokra és a községi és körjegyzőkre.

(4) Az, amit e fejezet a községekre nézve elrendel, megfelelően érvényes oly helységekre is, amelyeknek saját képviselőtestületük van.

71. cikk. (1) Minden község mindenkor köteles szóbeli és írásbeli beadványokat csehszlovák nyelven is elfogadni és azokat elintézni.

(2) Ha más, mint államnyelvű beadványról van szó, az a község, amelyben az utolsó népszámlálás szerint ugyanazon, de a község tárgyalási nyelvétől különböző nyelvhez tartozó állampolgárok legalább 20 százaléka lakik, köteles a kisebbséghez tartozó személyektől ily nyelvű beadványokat elfogadni és elintézni. Az ezen kisebbséghez való tartozás a 16. cikk alapján bíráltatik el.

[…]

72. cikk. (1) A községeknek jogában áll, ha a községi képviselőtestület a 70. cikk szerint másképpen nem intézkedik, a községhez beérkezett beadványokat saját tárgyalási nyelvén elintézni. Ha a beadványok nyelve egyúttal a község tárgyalási nyelve is, úgy az elintézés mindig a beadvány nyelvén történik.

(2) Oly községek ellenben, amelyekben községi vagy körjegyző van, továbbá olyan községek, amelyeknek képviselőtestülete egy a csehszlovák nyelvhez tartozó taggal bír, valamint oly községek, amelyekben az utolsó népszámlálás szerint legalább 20 százalék csehszlovák nyelvű állampolgár lakik, kötelesek a csehszlovák nyelven benyújtott beadványokat e nyelven elintézni. Ez a kötelezettség hárul azokra a községekre is, amelyeknek az utolsó népszámlálás szerint legalább 3000 lakosuk van és egy oly irodai erővel rendelkeznek, aki az államnyelvet bírja. (73. cikk. 2. bekezdés.) Ha a fél részéről megelőzően beadvány nem nyújtatott be, a községi hatóság előtt azonban ismeretes, hogy a fél az államnyelvhez tartozik, úgy az elintézést e nyelven kell neki kézbesíteni. A fél, aki ilyen államnyelvű elintézést nem kapott, a nyelvi tekintetben meg nem felelő elintézésnek e nyelven való kézbesítését kívánhatja. A kívánság szóbelileg vagy írásbelileg történhetik. Írásbeli kívánság esetén a postai szállítás napjai nem számítanak be. A kérvény bélyegmentes és azonnal elintézendő.

(3) Illetőségi bizonyítványok és határátlépési igazolványok mindig, szegénységi bizonyítványok pedig ha a fél kéri az államnyelv szövegével is kiadandók első helyen akkor is, ha a csehszlovák nyelv nem tárgyalási nyelve a községnek.

73. cikk. (1) Saját szabályrendelettel bíró városokban a polgármesternek és helyetteseinek az államnyelvet tökéletesen bírniuk kell. Ugyanezen kötelezettség vonatkozik a polgármesterre és a városi tanács tagjaira, akik a polgármestert azon városban helyettesítik, amelyekre a saját szabályrendelettel bíró városok előírásai vonatkoznak.

(2) Oly községek, amelyek az utolsó népszámlálás szerint legalább 3000 lakossal bírnak, kötelesek a rendelet életbe lépésnek napjától számított legkésőbb három éven belül a szolgálati szükséghez képest elegendő számú irodaerőt alkalmazni, akik az államnyelvet szóban és írásban bírják, legalább azonban egyet. Kevesebb lakossal bíró községek, amelyek a csehszlovák nyelven érkezett beadványokat e nyelven kötelesek elintézni, hasonlóképpen gondoskodni tartoznak az iratoknak csehszlovák nyelven történő kifogástalan elintézéséről.

[…]

A községi hivataloknak a felekkel való szóbeli érintkezése

77. cikk. (1) A felekkel való érintkezésre vonatkozólag megfelelően érvényesek a 71. és 72. cikknek a beadványok átvételére és elintézésére vonatkozó határozatai.

A lehetőséghez képest mégis mindig meg kell könnyíteni a hivatalos érintkezést a községi hivatalnál ama fél részére, aki a község tárgyalási nyelvét nem ismeri.

[…]

Tárgyalás a képviselőtestületekben

79. cikk. (1) A tárgyalás a községi képviselőtestületekben, községi tanácsban és bizottságokban a község tárgyalási nyelvén történik.

(2) A községi képviselőtestületek, a községi tanácsok és bizottságok ülésein és tanácskozásain mindig használható a csehszlovák nyelv. E nyelven előterjesztett indítványoknak és kezdeményezéseknek a tárgyalás tárgyát kell képezniük.

(3) Oly községekben, amelyekben az utolsó népszámlálás szerint legalább 20 százalék más, mint csehszlovák nyelvű állampolgár lakik, ha az nem egyúttal tárgyalási nyelve a községnek, e nyelvhez tartozó személyek jogosultak ezt a nyelvüket a községi képviselőtestületek, tanácsok és bizottságok ülésein és tárgyalásain használni. E nyelven előterjesztett indítványoknak és javaslatoknak a tárgyalás tárgyát kell képezniük.

[…]

Megyei és járási képviselőtestületek

90. cikk. Azokra a képviselőtestületekre vonatkozólag, amelyekről az 1920. február 29-én 126. sz. alatt kelt és a Csehszlovák Köztársaság megyei és járási hivatalainak szervezésére vonatkozó törvény intézkedik, a nyelvhasználat külön kormányrendelettel szabályoztatik.

[…]

III. rész

A felek védelméről, a nyelvhasználatra, felügyeletre és egyéb intézkedésekre vonatkozó vitákról

XVI. fejezet
A felek védelméről

95. cikk. A bíróságok, hivatalok és szervek, legyenek ezek államiak vagy önkormányzatiak, kötelesek a feleket kitanítani, hogy meg legyenek védve a joghátrányoktól, amelyek a nyelv nem ismerése következtében érhetnék őket. Oly felek, akik egy elintézést egy előttük ismeretlen nyelven kapnak, az illetékes bíróságnál, hivatalnál vagy szervnél, vagy pedig a hozzájuk legközelebb fekvő ily nemű bíróságnál, hivatalnál vagy szervnél, vagy ahol községi vagy körjegyző van, kívánhatják az ügyre vonatkozó felvilágosítást vagy a kézbesített elintézés szóbeli fordítását. A bíróság, hivatal vagy szerv, esetleg a községi vagy körjegyző köteles ilyen kívánságoknak eleget tenni, amennyire a nyelvismerete ezt megengedi.

[…]

IV. rész

Záró határozatok

[…]

XIX. fejezet
Ruszinszkó

100. cikk. (1) Míg Ruszinszkóra nézve a nyelvkérdést saját országgyűlése nem fogja szabályozni, rá nézve is érvényesek ezen rendelet határozatai.

(2) Ruszinszkó valamennyi bíróságánál, hivatalánál és szervénél orosz (kisorosz) nyelven lehet beadványokat benyújtani és ilyen beadvány e nyelven tárgyalandó és intézendő el. Az államnyelv mellett e nyelven is megjelölendők a hivatalos épületek és kiadandók a hivatalos hirdetmények.

(3) Az orosz (kisorosz) nyelvű beadványokat Ruszinszkó valamennyi önkormányzati hivatalánál és köztestületénél el kell fogadni és az államnyelvre érvényes feltételek mellett e nyelven is el kell intézni. Üléseiken és tanácskozásaikon mindig használni lehet e nyelvet és e nyelven előterjesztett javaslatoknak és indítványoknak a tárgyalás tárgyát kell képezniük. Amennyiben az önkormányzati hatóságok és köztestületek külső megjelöléséről és hirdetményeiről van szó, az orosz (kisorosz) nyelvet is lehet használni ugyanazon feltételek mellett, amely mellett az államnyelv használtatik.

(4) Azok az állami hivatalnokok, akik a megyei és szolgabírói hivatalokban látják el a közigazgatást, az állami hivatalnokokra érvényes előírások alá esnek.

XX. fejezet
A rendelet életbe lépése

101. cikk. E rendelet a kihirdetés napján lép életbe és végrehatásával megbízatnak a belügyi, igazságügyi, pénzügyi, ipar- és kereskedelemügyi, közmunkaügyi és közegészségügyi miniszterek.

A kisebbségek nyelvi jogai. Kiadta és magyarázó bevezetéssel ellátta: a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodája. Prága, 1926. 47–108. o.

52

Ungvár, 1926. április 18. **A Magyar Nemzeti Párt felhívása a magyarsághoz a nyelvhasználati jogok ügyében.**

A Magyar Nemzeti Párt addig is, míg a nyelvhasználati jognak a legteljesebb nemzetiségi egyenjogúság alapján való kiépítését sikerül kivívni, felhívja a magyarságot és a magyarság között kiváltképpen a párt tagjait arra, hogy a nyelvtörvény végrehajtási rendelete által nyújtott jogokkal mindenki és mindenkor feltétlenül éljen, mindenki kerüljön minden esetleges kényelemszeretetet, vagy hasznossági belátás által indokolható jogfeladást, az egyes jogsértések ellen pedig minden esetben vegye igénybe a megfelelő jogorvoslatot!

A Magyar Nemzeti Párt a nemzeti hűség parancsának tartja a következőket:

1. Minden magyar ember minden körülmények között magyarnak vallja magát!

2. A bíróságok, hivatalok és szervek azon bírósági járások magyar lakosaitól, ahol a lakosoknak több mint 20 százaléka magyar, magyar nyelvű beadványuk elintézése előtt és szóbeli tárgyalásokon, mindkét esetben, ha a magyar nemzeti kisebbséghez való tartozás a bíróság, hatóság vagy szerv előtt kétségtelenül nem ismeretes, tartozik megkérdezni, hogy a magyar nemzeti kisebbséghez tartozandónak vallja-e magát! A magyar ember nemzetárulást követ el, ha nem vallja magát magyarnak!

3. Azon bírósági járásokban, ahol a lakosoknak legalább 20 százaléka magyar, a magyar ember más, mint magyar nyelvű beadványt bírósághoz, hatósághoz vagy szervhez be nem ad, nyilatkozatot csak magyar nyelven tesz és csak magyarul tárgyal, mert attól függ drága magyar nyelvének a bíróságok, hivatalok és szervek előtt való használati joga. Ezt a nemzete iránti hűség feltétlenül megparancsolja neki! Annál inkább, mert ha ellenkezőleg cselekszik, akkor az állam nyelvén nyer elintézést az ügye!

4. Magyar ügyvéd magyar ügyféltől nem fogad el oly utasítást, mely a magyar nemzeti kisebbséget megillető magyar nyelvhasználati jog igénybevételének mellőzését jelentené!

5. Magyar ember tartozik az olyan ügyvédtől nyomban megvonni a megbízatást, aki az ő nevében a szükséges beadványt nem magyar nyelven adja be, vagy nem magyar nyelven tárgyal!

6. Minden bírósági járásokban, ahol a lakosságnak több mint 20 százaléka magyar, ha a magyar emberrel szemben büntetőeljárást indítanak, úgy a magyar ember megkövetelheti és követelje is mindig meg, hogy a feljelentés magyar nyelvre lefordíttassék, hogy a közvádló (ügyész) a vádiratot magyar nyelven is kiadja, hogy a bíróság azt vele magyarul közölje, hogy végzéseit magyarul hozza szóval és írásban!

7. Magyar ember részéről oly kívánság előterjesztése, hogy a magyar nyelven felvett vallomását vagy nyilatkozatát az állam nyelvén is vegyék jegyzőkönyvbe,

nem szükséges, sőt kerülendő, ellenben mindig kívánni kell, hogy az összefoglaló jegyzőkönyvhöz magyar hivatalos fordítás is csatoltassék.

8. Magyar embert sohasem mond le arról a jogáról, hogy az elintézés magyar nyelven is kiadassék részére, azért ha ez iránt a bíróságok, hivatalok és szervek megkérdezik, mindig teljes határozottsággal azt feleli, hogy ragaszkodik ahhoz, hogy az ítélet, végzés, véghatározat, határozat, szóval az elintézés magyar nyelven is kiadassék részére.

9. Ha a magyar ember ott és amikor joga van ahhoz, hogy az elintézést a saját nyelvén is megkapja, a bíróságoktól, hivataloktól és szervektől az idézést, határozatot és véghatározatot, ítéletet vagy egyéb elintézést csak államnyelven kapja meg, feltétlenül kívánnia kell, éspedig a kézhezvételtől számított 3 napon belül mindenkor, hogy az illető idézést, határozatot, véghatározatot, ítéletet magyarul is kézbesítsék neki.

A magyar nemzeti kisebbségi járásokban lakó magyar embernek sohasem szabad abba belenyugodni, hogy az elintézés neki magyarul ki nem adatott! Három napon belül bélyeg nélküli írásbeli beadványt kell beadnia annál a bíróságnál, hivatalnál, illetve szervnél, aki az illető elintézést kiadta! Ha valaki írni nem tud vagy úgy találja, hogy így könnyebb neki az elintézést, akkor a 3 napon belül megjelenik a szóban levő bíróságnál és szervnél és szóval terjeszti elő kívánságát!

10. Magyar ember lehetőség szerint csak magyar nyelven írott okiratban köti ügyleteit és szabály szerint csak magyar nyelvű okiratokat és szerződéseket ír alá. Ha az ügyletkötő másik fél nem tartozik a magyar nemzeti kisebbséghez, akkor a magyar ember csak két nyelven írott okiratokat és szerződéseket ír alá, amely nyelvek egyike természetesen a magyar.

A lehetőségig mindig ki kell az okiratban kötni a járásbíróság hatáskörét és oly járásbíróság hatáskörét, amely járásbíróság területén 75 százaléka vagy legalább 20 százalék magyar lakik. Ezt kivált az a magyar ember kösse ki mindig, aki oly bírósági járás területén lakik, ahol még 20 százalék magyar nemzeti kisebbség nincs.

11. A telekkönyvi beadványait, amelyekben pláne telekkönyvi bejegyzést kér azon járásokban, ahol a lakosok több mint 20 százaléka magyar, a magyar ember mindig magyar nyelven adja be, mert ettől függ az, hogy a telekkönyvében magyarul is megtörténjék a szükséges bejegyzés.

12. A hagyatéki tárgyalásoknál a 20 százalékos magyar kisebbségi járásban a magyar ember mindig követelje meg, hogy a hagyatéki tárgyalási jegyzőkönyv magyarul vagy legalább magyar nyelven is vezettessék, hogy a hagyatéki iratokból kitűnjék az, hogy a hagyatékban érdekelt magyar ember a magyar nemzeti kisebbséghez tartozik, mert ezáltal biztosítja a magyar ember magának azt, hogy az öröklés jogcímén hivatalból történő telekkönyvi bejegyzések magyar nyelven is bejegyeztetnek a telekkönyvébe.

13. A helyi önkormányzatban, vagyis a községekben és a városokban a község tárgyalási nyelvének meghatározása és az egyes hivatalos cselekmények lebonyolításának a nyelve is a községi képviselőtestület határozatától függ mindazon községekben és városokban, ahol (tehát a járásban) 20 százaléknál több magyar lakos él.

Ily magyar községekben és városokban a képviselőtestület magyar tagjai, különösen pedig pártunk tagjai kötelesek indítványozni, hogy a község tárgyalási nyelve a magyar legyen, illetve a magyar nyelv is községi tárgyalási nyelv legyen. Mindazon községekben és városokban, ahol 50 százaléknál több magyar lakos él, kimondható és kimondandó, hogy a község tárgyalási nyelve a magyar. Oly községek-

ben és városokban, ahol nincs 20 százalék csehszlovák nyelvű lakos, kimondható, hogy a község tárgyalási nyelve és a hivatalos cselekmények lebonyolítási nyelve kizárólag a magyar.

Ahol a község és a város tárgyalási nyelve kizárólag magyar, vagy ahol a község tárgyalási nyelve között a magyar is helyt foglal, a magyar ember a községnél és városnál minden beadványát magyarul adja be, magyarul tárgyaljon és mindig magyar elintézést követeljen, mert ehhez kétségtelen joga van.

14. Ahol, és amikor a magyar nemzeti kisebbség nyelvhasználati jogának megsértése valamely magyar embernek tudomására jut, tüstént – legyen az a saját ügyében, vagy az általános magyar érdek kárára – tartozik azt a Magyar Nemzeti Párt vagy más magyar párt legközelebb eső szervénél jelenteni, ahol a kellő jogorvoslatról nyomban intézkedik.

A Magyar Nemzeti Párt a kellő jogvédelmet ezen a téren teljesen ingyen bocsátja a magyarság rendelkezésére!

Fontos, hogy a bejelentések a Magyar Nemzeti Párt hely szerint illetékes irodáiban kellő időben történjenek, hogy a panasz az előírt határidőn belül beadható legyen.

A nyelvtörvény végrehajtási rendelete szerint: „Az a fél, aki azon nézeten van, hogy nyelvi joga megsértetett, 15 napon belül panasszal élhet annál az államhivatalnál, amely az illetékes törvények szerint hivatott közvetlenül felügyeleti jogot gyakorolni ama szerv fölött, amelynek eljárása ellen panasszal élnek, amennyiben a felügyeleti hivatalnak a panasz fölötti döntés is hatáskörébe tartozik.

Ha úgy találja e hivatal, hogy nem illetékes, akkor a panaszt azonnal az illetékes hivatalhoz teszi át és erről a panasztevőt, értesíti."

Amennyiben a felügyeleti hivatal (pl. a zsupán) a panasz folytán nem megfelelő határozatot hozna, az ellen további panasznak van 18 napon belül helye.

Annak eldöntését, hogy a határozat megfelelő-e, illetve, hogy kell-e további panasszal élni, ajánlatos mindig az intézkedést kezébe vevő pártirodára bízni!

15. A magyar nyelvhasználati jog kérdésében minden vitás esetben felvilágosítás végett a hely szerint illetékes pártirodához kell fordulni!

A Magyar Nemzeti Párt elvárja minden magyar embertől, hogy a felhívásnak eleget tesz.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1926. április 18.

53

Prága, 1926. június 10. **A ruszinszkói képviselők tiltakozása a nagyzsupa ellen.**

Podkarpatszka Rusz összes parlamenti képviselői egyöntetűleg állást foglaltak Podkarpatszka Rusznak nagyzsupává alakítása ellen. Tiltakozásuk, melyet a minisztertanács elé terjesztettek, a következő:

A Csehszlovák Köztársaság Minisztertanácsának Prágában

A Podkarpatszka Rusznak egy megyévé alakításáról szóló hír meglepetésül szolgált Podkarpatszka Rusz parlamenti képviselői részére, mert mindeddig a kormány tagjai közül senki sem tárgyalt velük a kérdésről, dacára annak, hogy Podkarpatszka Rusz autonóm szojmjának összehívásáig elsősorban ők hivatottak és illetékesek Podkarpatszka Rusz érdekeit képviselni. Alulírott képviselők ezennel kijelentik, hogy nem adhatják beleegyezésüket ahhoz, ellenkezőleg, a leghatározottabban tiltakoznak Podkarpatszka Rusznak egy zsupává való átalakítása ellen éspedig a következő okokból:

1. Mindaddig, amíg életbe nem lép Podkarpatszka Rusz autonómiája, míg össze nem hívják az autonóm szojmot és meg nem állapítják a végleges határokat, nemcsak idő előttinek, hanem törvényellenesnek is tartják a mai megyei szervezet megváltoztatását, mert a békeszerződés, a Csehszlovák Köztársaság alkotmánytörvénye (3. és 4. §§) és Ruszinszkó generális statútuma értelmében a helyi közigazgatás ügye kizárólag a szojm hatáskörébe tartozik, minek következtében csakis a szojmnak van joga határozni a megyék szervezete és a megyei határok és székhelyek megváltoztatása tárgyában, mert a megyei szervezet elsősorban tekintendő és tekinthető helyi közigazgatásnak.

Tekintettel arra, hogy az 1920. évi 479. sz. kormányrendelet, mely az 1920. évi 210. sz. törvény alapján felhatalmazza a kormányt a nagyzsupai rendszernek Podkarpatszka Ruszra való kiterjesztésére, ellenkezik a békeszerződéssel és az alkotmánytörvénnyel, s ezért az a békeszerződés értelmében érvénytelen.

2. Podkarpatszka Rusz gyéren benépesített hegyes vidék, alakja hosszú szűk szalaghoz hasonlít, melyet csak egy tranzverzális vasúti vonal szel át. A földrajzi fekvés következtében és az elégtelen közlekedés miatt a lakosság szempontjából nagy kárt és megterheltetést jelent, ha egyes vidékeknek 80 kilométer gyalogút és 200 kilométer vasúti utazásra van szüksége a megyei székhely elérésére.

Végül 3. Bereg megye és Máramaros megye területét magas hegyek választják szét két különböző történeti, gazdasági és részben jogi fejlődésű részre, miért is ezeknek egybeolvasztása természetellenes, célszerűtlen és gyakorlati szempontból is helytelen.

Volosin Ágoston, dr. Andrej Gagatko, dr. Kurtyák János, dr. Gáti József, Frantisek Králik, Nikolaj Szedorjak, dr. Korláth Endre, Mondok Iván, dr. Stefan Ágoston, ing. Necsasz Jaromir,
Podkarpatszka Rusz összes képviselői

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1926. június 13.

54

***1926. [november 5.]* Siménfalvy Árpád (Magyar Nemzeti Párt) tiltakozása a tervezett közigazgatási változások ügyében.**

Első ízben a nyáron beszélték, hogy a Nagyszőlősi járás néhány Tisza-menti színmagyar községét átkapcsolják a Beregszászi járáshoz, nyilván azért, hogy a magyar kisebbség nyelvi jogai itt elvehetők legyenek.

Akkor ugyan még a hivatalnok kormány kezében volt az államhatalom, de a kormány a parlamentben már a magyar nemzeti pártot is magában foglaló polgári vámtöbbségre támaszkodott, a magyar berkekben már fújdogált a reálpolitika szele, a kormány a kisebbségi nemzetek kívánságai elől való merev elzárkózás útjáról már letérni látszott, logikusan tehát senki sem gondolhatott arra, hogy a Nagyszőlősi járás megcsonkítása pozitív politikai terv, a kormány vagy egyes kormánytényezők programja lehetne.

A nyilvánosság előtt akkor bátor voltam kifejteni, hogy a most említett megenyhült légkör az ugocsai magyarság nyelvi jogait fenyegető e terv kormányképességét és így komolyságát kizárja, de különben azért sem kell félnünk, mert a kormány felhatalmazása a járásbíróságok területeinek a megváltoztatására a folyó év április végével megszűnt.

Bár megfelelő és teljesen megnyugtató hivatalos nyilatkozatokat nem kaptunk, az a meggyőződés, hogy a bírósági és közigazgatási beosztásunkat törvény és Podkarpatszka Rusznak a beligazgatásra minden esetre kiterjedő önkormányzati joga védi, közvéleményünket megnyugtatta.

Ez a megnyugvás azonban nagyon rövid életű volt. A múlt héten felváltotta a leglázasabb izgalom, s különösen Nagyszőlősön a rémület és kétségbeesés, mert az a hír terjedt el s állítólag a kormányhoz közel álló forrásból, hogy a ma Nagyszőlősi járásnak nevezett régi Ugocsát több szomszéd járás közt rövidesen felosztják, s Nagyszőlősről úgy a főszolgabíróságot, mint a járásbíróságot végleg elviszik.

Mondanom sem kell, hogy ez a javított és bővített második kiadású hióbhír a régi Ugocsa, s benne nem csak a magyarság, de épp úgy a ruszin nép és elsősorban Nagyszőlős község teljes gazdasági lesüllyesztését, élet helyett a gyors sorvadást, a halált jelentené. Így érthető az a jogos felháborodás, amely a járás minden községét, köztük elsősorban Nagyszőlőst s az összes gazdasági érdekképviseleteket egységes tiltakozásra s a járás integritásának egységes védelmezésére egyszerre megmozdította.

Nagyszőlős ideális központja úgy gazdaságilag, mint földrajzilag a ma egy járást képező régi Ugocsának, a területi beosztás bármily irányú és bármely mértékű megváltoztatása a járás gazdasági egységét, s ezzel az egzisztenciák sorát támadná meg.

Ezeket a válságokat az ugocsai járás közönsége nem bírja, nem bírhatja el, mert felesleges gazdasági erői nincsenek, mert élni és fejlődni akar, s nem tűrheti, hogy e különben is szegény, évek óta elhanyagolt vidéken egyedül saját egysége erejével

megindult gazdasági fejlődését politikai kísérletek, felelőtlen tervek bizonytalansága derékba törje ketté.

Ez a bizonytalanság támadás az ugocsai őslakosság nemzeti, kulturális és gazdasági léte ellen s e támadás ellen kívánt védekezni az egész régi Ugocsa a Nagyszőlősre összehívott népgyűlésen.

Úgy tudom, a kormányzóság részéről az utolsó pillanatban megcáfolták a Nagyszőlősi járás megszüntetésének hírét, a nagyszőlősi demonstrációra mégis szükség volt. Sőt nem is volt elég. Ezzel a kérdéssel egyszer már véglegesen le kell számolni. A legilletékesebb tényezőktől és mindenkitől, aki illetékes, kérjük a megnyugtatást.

Az ugocsai járásnak a népe eddig nem sokat kapott a kormánytól. A román megszállás által okozott milliókra menő kárát nem térítették meg, a pénzbeváltással elszegényítették, megyeszékhelyét elvitték, folyamszabályozásra, belvízlecsapolásra a kormánynak ezen a területen eddig pénze nem volt, bár egyes községeinket már szinte söpri a Tisza árja, az utakat nem hozták rendbe, munkaalkalmakat nem teremtettek, ellenben az adókat igen magas mértékben kíméletlenül vetik ki és hajtják be. Az elszegényedés folyamata – ezek után nem csoda – már erősen halad.

Mindezekre ráadásul még megmaradt gazdasági életlehetőségünk állandó nyugtalanítását el nem fogadhatjuk.

Arra kérem tehát az ugocsai Magyar Nemzeti Párt nevében a magyar pártszövetség elnökét, továbbá képviselőjét és szenátorát, hogy e kérdés tisztázása s az ugocsai közvélemény megnyugtatása végett a legsürgősebben interveniáljanak a kormányzóságnál, továbbá az igazság- és belügyminisztériumban. Állapítsák meg, hogy mi a kormány szándéka a nagyszőlősi bírósági és közigazgatási járás területe és székhelye tekintetében, állapítsák meg, hogy az ugocsai járás integritása nem csak az itt élő magyarság nyelvi jogainak, de az egész lakosság gazdasági érdekeinek megóvása szempontjából is szükséges, s hogy a régi Ugocsa megyét jelentő járás feldarabolásával az autonóm ruszinszkói törvényhozás bevégzett tények elé nem állítható.

Remélem, hogy az illetékes, felelős kormánytényezők válasza kedvező lesz s az ugocsai közvélemény végre megnyugodva térhet napirendre a gazdasági és nemzeti létét veszélyeztető illetéktelen tervek fölött.

S ha a biztató politikai égbolt dacára a válasz kedvezőtlen lenne, amit nem hihetek, tudnunk kell azt is. Mert a járás közönsége e kérdésben olyan egységes és olyan eltökélt, hogy osztályra, nemzetiségre és politikai pártokra való tekintet nélkül mint egy ember fogja felvenni a létéért való rákényszerített harcot.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1926. november 5.

55

Ungvár, 1926. november 11. **Árky Ákos (Autonóm Őslakos Párt) üzenete Ungvár őslakos választó közönségéhez.**

Tisztelt Polgártársaim!

Mindenekelőtt kijelentem, hogy a gondolat szabad terjesztésének, a politikai, társadalmi és vallási egyenjogúságnak, a tárgyilagos szabad kritikának vagyok a híve.

Nem fogok tehát azon fennakadni, ha úgy, mint eddig történt, jelenleg pedig csak egy részében kifejtendő politikai nézeteimet sem fogják a kormánylapok reálisaknak találni. Ez azonban az ő dolguk, én megyek a magam útján.

Engem eddigi utamtól eltéríteni, működésemben megzavarni az ő kritikájuk nem fog, mert az a meggyőződéses nézetem, hogy végeredményben mégis a politikai tisztasága, az eszközök makulátlansága biztosíthatja csak egy politikai irány számára az állandó megbecsülést. Eddigelé még nem tanultam meg a hazugságot és így a demagógiát sem és mert ezt megtanulni ezután sem akarom, ismét csak azt hangoztatom, hogy magyar öntudatom és egész lelki világom a minden őslakos testvéremmel testvériesen megosztandó teljesen szabad élet levegője után vágyik.

Ez alapon és mert alkotmánytörvényünk biztosítani látszott, miszerint egyenlő jogú és egyenlő terhű polgárai lehetünk egy szabad államnak, a trianoni adottságokkal számot vetettem és semmi tekintetben sem rekriminálva azt, hogy ezen adottságok nélkülünk jöttek létre, a köztársaság közös munkájában minden fenntartás nélkül az első perctől fogva részt venni kívántam.

Ezt tartom reálpolitikának, mert így véltem Ruszinszkó őslakossága és ennek keretében az itt élő magyarság szellemi és anyagi erejét felvirágoztatni és ezzel magát a köztársaság erejét is fokozhatni.

Ma is ezt akarom, de nem az eddigi prágai kormányok recipéje szerint, melyek Ruszinszkó őslakosságától azt követelik, hogy a behódolás élettelen tömegeként áldozzák fel lelkiismeretüket akkor, midőn Prága kormányzati politikája az állami altruizmust minden téren tisztán csak a cseh nemzettel szemben gyakorolja még azon Ruszinszkónak nevezett területen is, mely önként csatlakozott a köztársasághoz, azon a köztársaság által is alkotmány-okiratilag elfogadott feltétel mellett, hogy mint autonóm területi egység élhesse állami életét.

Tisztelt polgártársaim!

Az alkotmányokirat megszerkesztése után körülbelül egy évre a napilapok megemlékeztek a köztársaság nagynevű Elnökének következő kijelentéséről: „Ruszinszkó politikai önkormányzatát a békeszerződés és az alkotmány biztosítja; kívánom, hogy legszélesebb körei e területnek mentől előbb részt vegyenek az adminisztrációban – a kormány azt egy pillanatra sem fogja akadályozni; az egész tartomány autonómiája nem lehet uralma a lakosság egy részének."

És a prágai kormány?! Az haladt és halad ma is e kijelentés dacára tovább az egy nemzet gondolatában megszületett centralizálás útján és elárasztotta ezt az au-

tonóm területi egységet két magyar nyelvű nevelésben részesült őslakó kivételével Ruszinszkó beléletétől teljesen távol álló idegen elemekkel. Ezeknek kezébe tette le Ruszinszkó alkotmány-okiratilag biztosított közigazgatási önrendelkezési jogát, megbízva a két őslakost különösen azzal, hogy megtanítsanak bennünket meghódított népséget egyrészt az amúgy is csekély adók még könnyebb elviselésére, másrészt Ungvár főváros városi autonómiájának miként jére.

Azonban az ide átplántált, tőlünk teljesen idegen elemekkel szemben sem szabad háládatlanoknak lennünk, még ha nem is lenne rendtörvény, hisz ezek könnyítették meg nekünk, magyaroknak anyanyelvünk elfelejthetését, műveltségünk elsorvasztását, gyermekeink elnemzetlenítését, ezek akadályozták meg iparunk és kereskedelmünk valamelyes fejleszthetését, ezek tették lehetővé a munkanélküliség teljes beszüntethetését, a magyar izzadtsággal termékennyé tett földjeinkről a lemondhatást és ezek tették lehetővé abbeli örömünket, hogy most már nekünk is szabad rongyos ruhában járni, saját hazánkban illetőség és állampolgárság nélkül lézengeni.

Mindez elkövetkezhetett, mindez megtörténhetett azon államban, mely alkotmányokirata 2. §-ában lapidárisan kijelenti: a csehszlovák állam demokratikus köztársaság, melynek választott a feje.

Tisztelt polgártársaim!

E rövid eszmefuttatás után, eltekintve attól, hogy a ruszinszkói autonóm terület egyúttal szülőföldem is, tisztán mint magyar anyanyelvű csehszlovák állampolgárnak nem lesz nehéz megokolnom, hogy miért irányom a realizmussal kapcsolatos ellenzéki politika.

Úgy tanultam és úgy vallom, hogy a demokrácia: az állampolgársági jogegyenlőség elve, egy művelt államban az alkotmány éltető szelleme.

Úgy tanultam és úgy vallom, hogy a demokratikus államforma: a jog és kultúrállam eszméje, melynek iránya, törekvése, célkitűzése nem az ugyanazon állam keretében élő egyes nemzetek számbeli többségétől, hanem mindenekfölött attól függ, hogy az állampolgárok összességének magasabb értelmisége mennyire képes vezetése alatt tartani az állam lakosságának egész tömegét.

A demokrata állameszme ma már nem jelenthet egyebet, mint az állam kötelékén belül levő egyéni érték, az összes szellemi, erkölcsi és anyagi erők lehető legjobb kifejtését, közjóra való átértékesítését az igazságosság, azaz az állampolgári jogegyenlőség és a szabadság elvének alapján.

Többségi jogról csak az ily állampolgári jogegyenlőség alapján létrejött és az államakaratot kifejezni hivatott szervekben lehet szó, hol az egy és ugyanazon felfogásban egyesültek szavazati többsége dönt.

Külön nemzeti többségi elv hangoztatása és érvényesítési akarása egy demokratikusnak alkotmány-okiratilag is hirdetett államban nagyon is beteges állapot. Veszedelmes nemzeti elfogultság ez, hogy a csakis számbeli többségi elvre támaszkodók önmaguk előtt mindazt értéktelennek minősítik, amit a velük együtt élő másik nemzet eddigelé értékben, a fennállott viszonyok mellett produkálni képes volt. Mert nem-e veszedelmes például a ruszinszkói őslakó mérnöki és orvosi kart értéktelennek mondani, mert oklevelüket a budapesti egyetemen nyerték és magát ezen egyetemet bizonyos célzattal afganisztáni egyetemnek nevezni, legalábbis szerénytelenség, ha már nem műveletlenséggel kapcsolatos nemzeti elfogultság.

Bármily irányú elfogultság: a demokrácia határozott ellensége, mert az az egy államban élő nemzetek összhangzatos működését államunk minden téren való előbbre vitelében csak akadályozza.

Mi, magyar anyanyelvű csehszlovák állampolgárok, kik a köztársaság határozott felvirágzását óhajtjuk, büszkék vagyunk anyanyelvünkre, magyarságunkra és eddig szerzett kultúránkra. Az előbbit sohasem fogjuk megtagadni, mással felcserélni, az utóbbit pedig továbbra is fejleszteni kívánjuk és fogjuk anélkül, hogy az államnyelv bírását perhorreszkálnók. De emellett nem tudunk, de határozottan nem is akarunk el lenni az előbb kifejtett demokratikus elvek tényleges életbe léptetése nélkül. A törvény előtti feltétlen egyenlőség, a széles körű önkormányzati jog, a magántulajdon tiszteletben tartása, a többtermeléssel számoló igazi földreform, a munkások és iparosok tisztességes megélhetési lehetősége, a kereskedelem való felvirágoztatása, a rokkantak méltó ellátása, a szellemi munkásság előrehaladásának biztosítása, a nemzetek egyenrangúsága és egyenjogúsága, az anyanyelvnek minden téren való szabad használata, minden nemzet kultúrájának akadálytalan fejleszthetése, minden szerzett jog biztosítása és a szabad mozgás lehetősége nélkül mi élni nem tudunk és nem is akarunk. Míg tehát velünk szemben Prága az elvakult győző szerepét alkalmazza, bennünk csak határozott ellenzékre találhat.

Mi befejezettnek akarjuk látni a felfordulás romboló munkáját, biztosítani akarjuk az erkölcsi és kulturális értékek fejlődési lehetőségeit, az építés nehéz feladatára szeretnők Ruszinszkó őslakosságának minden értékét őszinte testvéri szeretettel egyesíteni.

Munkánk nehéz, küzdelmünknél nagy kitartás és erőre van szükség, de ennek a mi, ha ez idő szerint ellenzéki is, de kétségtelenül reálpolitikánknak e választásokon győznie kell.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1926. november 11.

56

Prága, 1926. december 15. **A Magyar Nemzeti Párt kormánytámogatásának feltételei.**

A Magyar Nemzeti Párt csak polgári kormányt támogat

A Magyar Nemzeti Párt érsekújvári gyűlésének határozata az alábbi feltételek teljesítése után válik aktuálissá:

a nemzeti kisebbségek ellen hozott kormányzati intézkedések megszüntetése;
a nemzeti egyenjogúság kiépítése;
a polgári pártok kormányzása tiszta parlamentáris kormány vezetésével;
a Magyar Nemzeti Párt bevonása a pártközi parlamenti bizottságokba;
az autonómia fokozott kiépítése;
az elbocsátott tisztviselők ügyének rendezése;
az illetőségi és állampolgársági ügyek elintézése;
a bírósági járások beosztásának megváltoztatása;
a földreform igazságos végrehajtása, a telepítések megszüntetése, azonfelül az adóügyek, egyházpolitikai kérdések rendezése, bankok szanálása, a mezőgazdaság és ipar főbb követelései.

A Magyar Nemzeti Párt e föltételek teljesítése esetén hajlandó egy polgári kormányt támogatni.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1926. december 17.

57

Ungvár, 1927. január 1. **Korláth Endre cikke az Ungváron megjelenő Ruszinszkói Magyar Hírlapban Ne viaskodjunk! címmel az egységes magyar politizálásról.**

A mi politikánk útja csak egységes lehet, mert hiszen a Csehszlovákiába zárt és itt a „Jaj a legyőzötteknek!" jelszava szerint kezelt magyarságnak csak egy nagy és közös célja lehet: nemzeti, kulturális és gazdasági életét folytatni, megőrizni és fenntartani.

Az, hogy a közös nagy célt két pártban tömörülve munkálja a magyarság, senkit se tévesszen meg. A különbség legfeljebb az, hogy a Magyar Nemzeti Párt kizárólag a magyarság saját erejére támaszkodva akarja elérni, vagy megközelíteni a közös nagy célt, míg a Keresztényszocialista Párt az összes elnyomottak tömörítésével akar ugyanezen célhoz eljutni.

A közös nagy célhoz vezető egységes út feltalálása és a feltalált út kitaposása azonban nem olyan egyszerű. Nyolcszázezer gondolkozó, nélkülöző és bizony sok esetben nyomorgó magyar, mind mint különálló egység a maga esze, szíve és bizony sokszor a gyomra által vezettetve keresgeti az utat és e keresésben könnyen összetéveszthetí a közös nagy nemzeti célt a saját életcéljával.

Mi is történt eddig?

Az itteni magyarság az új államfordulat által okozott kábultságból felébredve különböző táborokban, de egységes úton, az intranzigens ellenzékiség álláspontján küzdött vele szemben ellenségesen viselkedő cseh kormányzat ellen. Körülbelül két éve Szentiványi József új utat mutatott: a reálpolitika útját. Passzívnak, célra nem vezetőnek jelentette ki azt az intranzigens ellenzékiséget, melyet addig ő maga is követett. Azóta a magyarság két nagy tábora tényleg külön szakadva, egymást gyengítve két különböző úton haladt saját hite szerint a fent jelzett közös nagy cél felé.

És itt valahol súlyos, nagyon súlyos hiba van. Azt, hogy két táborra oszolva küzd a magyarság a vele szemben ellenséges kormányhatalommal, meg lehet érteni. A magyar társadalom is tagozódott. Sokkal egészségesebb a szervezkedés, ha két, egymással békében élő tábor küzd egymás mellett, egymást segítve, mintha belső viharok által destruált tábor az összes társadalmi rétegeket magába foglalni nem tudván, belső gyengeségtől sorvasztva folytatja kifelé a harcot.

De ha ez a két tábor nem egy úton halad, hanem az egyik megmarad a legszentebb meggyőződése szerinti intranzigens ellenzéki állásponton, a másik pedig szintén a legszentebb meggyőződése alapján a kormányba lépés módozatairól tárgyal, akkor már az egyébként is kis számú magyarság két tábora egymással is szembe került és ha nem is a fővezérek, de mindenik tábor a maga igazságát vitatja. Az egyik igyekszik az itteni viszonyok között a Deák Ferenc-féle megegyezési irányt inaugurálni s a másik álláspontját rövidlátásnak, fenegyerekeskedésnek minősíti, míg a másik tábor időszerűtlennek minősíti a kormányba lépésről tárgyalók akcióját.

Ez a belső harc feltétlenül szétzülleszti a magyar társadalmat, gyengíti ellenálló képességét, sorvasztja önbizalmát s a magyar társadalom minden tagjának mint-

egy példát ad arra, hogy minden magyar külön-külön úton találja meg a saját egyéni boldogulását. Sajnos ez a helyzet oda viheti az egyént, hogy függetlenítse magát mind a két tábortól s ezzel mind a két tábor züllésnek indul s előbb-utóbb teljesen alkalmatlanná lesz a nagy nemzeti önvédelmi harcra.

Én – aki Podkarpatszka Ruszban mindkét tábornak a képviselője vagyok egy személyben, s így megvívtam saját lelkemben a két felfogás közötti harcot – nem látok áthidalhatatlan ellentétet a két tábor felfogása között. Nem látok pedig azért, mert meg vagyok győződve arról, hogy a két tábor egy úton vezethető tovább. Az aktivizmus és reálpolitika ugyanis nem politikai program –, mert a magyarság programja maga a mindenek felett álló nagy cél –, hanem csak taktikai útirány.

Meggyőződésem, hogy amilyen aktivista és amennyire reálpolitikus a Magyar Nemzeti Párt, olyan aktív és annyira reálpolitikus a passzívnak kikiáltott és intranzigens ellenzéki álláspontot követő Keresztényszocialista Párt is, bár az magát nem reál-, de reális politikát folytatónak mondja. Meggyőződésem, hogy a magyarság vezetésére vállalkozott emberek mindannyian komolyak, nemzetük jelenét és jövőjét szívükön hordják s mindannyian aktívak és reálisak.

A reálpolitika hívei Deák bölcsességét szeretik eszményképül emlegetni, de ugyan mernék-e állítani, hogy Deáknál kisebb volt Kossuth, aki ellenállásra tudta egyesíteni nemzetét, úgy, hogy olyan egységes soha sem volt a magyar, mint az ő vezetése alatt, e gyönyörű erőkifejtésével hatalmában megrázta s külső beavatkozás nélkül bizonyára el is seperte volna régi hatalmas lenyomóját, az osztrák trónt.

Az intranzigens ellenzéki Keresztényszocialista Párt hívei lelkükben Rákóczi és Kossuth szellemét őrzik, de bizonyára meghajolnak Deák bölcsességének nagysága előtt is, ki nemzetét naggyá és erőssé tette, olyannyira, hogy képes a mostani sorscsapások elviselésére is.

Az én lelkem úgy látja, hogy a Kossuth szelleme, mely a nemzetet egyesítette, szükséges volt Deák Ferenc bölcsességének érvényesüléséhez. Az osztrák császár a Deákkal való tárgyalásánál – eltekintve attól, hogy az olaszok és a poroszok végigvertek rajta –bizonyára félve respektálta a Deák Ferenc háta mögött álló, Kossuth szelleme által egységesített, öntudatos magyar népet.

Mindkét ideálunk: Kossuth és Deák nagyok voltak a maguk idejében és kell, hogy nagyok maradjanak előttünk örökre.

Most is csak az a kérdés, hogy melyiknek az ideje van itt. Az egyik felfogás azt állítja, hogy itt van a kiegyezés ideje. Ez most a mi legfontosabb kérdésünk. A másik felfogás viszont azt állítja, hogy nincs itt még a kiegyezés ideje. Én szintén azt mondom, hogy ha a magyarság részéről itt volna is az ideje a kiegyezésnek, a cseh soviniszta kormánykörök részére ez még nem érkezett el, ők bennünk még ma is legyőzötteket, leigázottakat, szolgákat akarnak látni, amilyenek pedig soha sem voltunk.

Részükre még nem jött el az osztrák császár lombardvelencei és königgratzi veresége. Éspedig sem külpolitikailag, sem belpolitikailag. Ők még nem látták a Kossuth szelleme által egyesített magyar nemzet impozáns erőkifejtését.

Ha majd külpolitikai csapások érik őket, ha majd belpolitikájuknak áldástalan voltát legalább egy frankzuhanásszerű tőzsdei pánikban vagy más valamiben fogják látni, akkor eljött rájuk nézve is a kiegyezés ideje.

Addig azonban mi, magyarok egymás között ne viaskodjunk. Az idő nagyon rövidesen vagy egyikünket, vagy másikunkat igazolni fogja. Ha a Magyar Nemzeti Párt nem csupán általánosságban mozgó, hanem a pontonként is precizírozott köve-

teléseinek rövid határidő alatti rendezésére nem csupán egy-egy miniszter, mint magánember, hanem az összkormány minisztertanácsi határozatban fog kötelezető nyilatkozatot tenni, akkor csakugyan itt van a kiegyezés ideje. Ez már komoly akaratot fog jelenteni az ő részükről, ha nem is ad teljes biztonságot a mi részünkre. De ilyen abszolút biztonságot az sem adott volna, ha a követeléseink pénzügyi vonatkozásaikban a költségvetésbe fel lettek volna véve – bár tagadhatatlan, ez lett volna a parlamentáris elveknek megfelelő –, mert akkor is a kényszerítő okok elmúltával hozhatták volna e tételeket megtakarításba.

Ha azonban a cseh kormány csak általánosságban mozgó üres frázisokkal kívánja a magyarságot a kormányzat részére megnyerni, akkor a Kossuth szellemében való ellenállásra kell egységes úton járva újból szervezkednünk s bevárnunk a cseh kormányzat belpolitikai Königgratzét.

A kormányt tehát mindenekelőtt cselekedetre kell kényszeríteni. Ez a várakozó álláspont nem lehet határidő nélkül, sem pedig hosszú hónapokra kitolható, mert e várakozó álláspontón folyamatosan gyengülünk és szédülünk.

Reméljük, hogy az új esztendő első hetei megadják e nagy kérdésünkre a feleletet.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1927. január 1.

58

Ungvár, 1927. január 15. **Árky Ákos (Őslakos Autonóm Párt) búcsúja Ruszinszkótól.**

Az öregkor – öregkor. Kivételes és nagy képességű egyéniségeknek szokta jutalmul adni a sors, hogy a magas életévek időszakában is munkásai tudjanak lenni az izgalmakkal teli politikai pályának. Ezek a kivételes egyéniségek is rendszerint azért bírják az öregkor deres pillanataiban is az iramot, mert pályájuk az ifjú esztendők tavaszától kezdve a politika volt.

Én a kivételes képességűek közé nem sorozhatom magam, azzal meg igazán nem dicsekedhetem, hogy a politika mezeje ifjú esztendeim idejében nyílt volna meg számomra. Nincs számomra tehát más, mint az öregkor normájának engedelmeskedve levonni hetvenedik életévem következményeként az idő reám mért parancsát, s visszavonulni attól a munkától, melyet tovább folytatni a legerősebb akarat mellett sem vagyok képes.

Katona voltam egész életemen át. Midőn búcsút kellett mondani pályámnak, magammal hoztam a polgári életbe e pálya minden jó és minden rossz tulajdonságát. A jó tulajdonságokat érvényesíteni kívántam, a roszszakról leszokni óhajtottam, anélkül, hogy sejtettem volna, hogy ez már az első lépés a közélet mezeje – a politika felé. Pedig az volt. E törekvésem a boldog békében belevitt szülővárosom, Ungvár közügyeibe s midőn a világrengető nagy vihar után az új államalakulás idején az egyenruhát levetettem, ezernyi és ezernyi apró idege szívemnek odaállított a magyarság nemes ügyének szolgálatába s a katonából az élet követelménye egy csapásra politikust teremtett.

Éreztem, hogy e lépésem árvává lett magyar testvéreimmel szemben elháríthatatlan kötelesség, de számoltam azzal is, hogy e kötelességemet híven csak akkor teljesíthetem, ha pallérozatlan politikai képességeimet a tanulás gyalujával lesimítom. Ősz fejjel, de erős akarattal képeztem új pályámra magam s bár láttam, hogy a katona és a civil minduntalan összeütközik bennem, évek hosszú munkáján becsülettel állottam a politika minden harcát.

Segítő társaim bőven akadtak s a nemes cél: az idezárt magyarság létfeltételeinek és boldogulásának megteremtése – összekovácsolt bennünket.

Ha itt-ott hibáztam, gyarlóságomat mentette a cél, ha sikerhez jutottam, törekvésemet igazolta az eredmény. Politikai elvem egy volt: beleilleszkedni az új állam, a Csehszlovák Köztársaság kereteibe, de a békeszerződés, az alkotmánytörvény s az új élet hozta, új rendelkezések adta minden jogot érvényesíteni nemzetem számára. A magyar törvénytisztelő faj, politikám első részét nem volt tehát nehéz érvényesíteni. A jogainkért folytatott harc azonban az új állam soviniszta szellemével szemben állandó küzdelemre kényszerített. E küzdelem, annak mindenfajta gyötrelme, szenvedése, az egyre jobban reánk szakadó gazdasági elszegényedés egy politikai ideát teremtett számomra, melynek eszmei gerince az volt, hogy küzdelmünk eredményét – az itt lakó népek boldogulását – csak az egyetemes őslakosság – a ruszin,

a magyar, a zsidó, a román, a német népek – teljes összefogásával lehet elérni. A cél adva volt, az eszközt megtaláltam, az alapzatot tételes törvény: Podkarpatszka Rusz autonómiája garantálta, joggal és jogosan született tehát meg minden törekvésem rugója: az őslakosság összefogása Ruszinszkó békeszerződés biztosította önállóságáért.

Úgy látom, politikai ideám megvalósíthatásához erőm gyenge volt. A feladatot mint katona precízen kijelöltem, a stratégiai megoldáshoz azonban mint politikus tájékozatlannak bizonyultam. Nem tudtam, hogy a politika stratégiája nem számokkal, de egyénekkel dolgozik. Nem tudtam, hogy ez egyének emberek, kik között vannak, akik a legnagyobb célokat is csak önzésük szemüvegén át nézik. Nem tudtam, hogy az első mindenben az érvényesülés, a hatalom enyhet nyújtó árnyéka: az állás, a vagyon, a társadalmi bizonyosság, az elhelyezkedés, a közéleti nagysággá való emelődhetés. Nem tudtam, hogy mindez a törekvés a legkülönbözőbb világszemléleti eszmék bűvködébe van beburkolva s hogy az érvényesülést keresőkre nézve e bűvködök – az ukrajinizmus, a kommunizmus, a cionizmus, a szocializmus, a kis- és nagyorosz irányzat s mindezek szolgálója a sajtószabadosság, éppen olyan megváltást hozható eszmék hirdetőik részére, mint nekem, az álmodozónak, az őslakosság egyesítésének gondolata.

Nagy célom ily körülmények között csak idea maradt s így készségem, képességem, munkám s akaratom nagyobbik részét szenvedő sorstestvéreim, a magyarság ügyének a szolgálatába állítottam. Nyolc év küzdelme van mögöttem, melyre nyugodt szemmel és lelkiismerettel nézek vissza. Ha most a politikai élettől való megválásom pillanatában – Ruszinszkóból való elköltözésem és búcsúm kényszerű napján az öregkor megfellebbezhetetlen parancsára távozva helyemről – könnyet morzsolok le szemgödreim ráncain, az a megilletődésen kívül hetven éves koromnak szól. Annak a hetven évnek, mely pontot tesz a munkaképesség után, de amely pont az örökkévalóság törvénye alapján sohasem zár le eszmét. Az eszme tovább él, utánam új emberek jönnek s amit én befejezetlenül hagyok, azt eredményhez juttatják azok, akik korban, tehetségben, akaratban erősebbek lesznek nálam, de akiknek a szívük itthon éppen úgy fog dobogni Ruszinszkó őslakosságának boldogulásáért, mint az enyém ott a messze távolban.

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1927. január 16.

59

Užhorod, 1927. február 9. **A Központi Orosz Nemzeti Tanács kiáltványa a közigazgatás tervezett módosításával kapcsolatban.**

Köztársasági Elnök Úr!
Miniszter Urak!
A Csehszlovák Köztársaság parlamentjének képviselő és szenátor urai!

Az állami közigazgatás szervezéséről szóló törvényjavaslat közvetlenül érinti Podkarpatszka Rusznak a békeszerződés és a Csehszlovák Köztársaság alaptörvénye által biztosított autonóm jogait.

A Csehszlovák Köztársaság a békeszerződés által arra kötelezte magát, hogy a Kárpátoktól délre fekvő orosz területet a Szövetséges Főhatalmak által megjelölt határokon belül mint autonóm egységet a csehszlovák államban megszervezi és a csehszlovák állam egységével egyező legszélesebb körű önkormányzattal ruházza fel olyképpen, hogy a Kárpátoktól délre fekvő orosz területnek külön tartománygyűlése (szojm) lesz, amely szojm törvényhozó hatalommal fog bírni minden nyelvi, iskolai és vallási ügyben, a helyi közigazgatás ügyeiben és egyéb, a Csehszlovák Köztársaság törvényei által reá ruházott ügyekben. Az orosz terület kormányzója, akit a Csehszlovák Köztársaság elnöke nevez ki, az autonóm szojmnak lesz felelős.

A Csehszlovák Köztársaság alaptörvénye (1920. február 29-én kelt 121. sz. törvény I. r. 3. §) megállapítja, hogy Podkarpatszka Rusz területe önkéntes csatlakozás alapján a Csehszlovák Köztársaságnak oszthatatlan alkotó részét képezi. Az önkéntes csatlakozás feltételét a békeszerződésnek azon kötelező határozatai képezik, amelyeket az Amerikai Ruszinok Nemzeti Tanácsának 1918. november 26-án Scrantonban, a Központi Orosz Nemzeti Tanácsnak 1919. május 8-án Užhorodon tartott kongreszszusain megállapítottak, s amelyeket a Csehszlovák Köztársaság delegátusai a 6. számú memorandumban a békekonferencia elé terjesztettek.

A párizsi békekonferencia területi bizottsága az orosz–szlovák határokat a következőképpen állapította meg. A szlovákok és ruszinok közötti demarkációs vonal Csap községtől Užhorod város északi részéhez húzódik olyképpen, hogy a vasúti vonal Szlovenszkóhoz, Užhorod pedig Podkarpatszka Ruszhoz fog tartozni és innen az Ung folyó mentén a Kárpátokig terjed. Ettől a vonaltól az összes, keletre eső terület Podkarpatszka Rusz autonóm területének tekintendő.

A békekonferenciának ezen határozott megállapításával szemben Podkarpatszka Rusz területéből egyetlen község sem szakítható el. Ugyancsak a csehszlovák delegációnak a békekonferencia elé terjesztett 6. számú memorandumában meg lett állapítva, hogy a ruszin–szlovák demarkációs vonal a ruszinok kívánságára és javára megváltoztatható Podkarpatszka Rusz és a Csehszlovák Köztársaság között kötendő speciális szerződés által.

A Csehszlovák Köztársaság kormánya által 1919. év novemberében 26536/19. szám alatt kiadott Generalny Statutum kihirdette a békeszerződésnek Podkarpatsz-

ka Ruszra vonatkozó külön határozatait és a ruszin–szlovák határ ügyében a Csehszlovák Köztársaság kormánya azt ajánlotta ebben a statútumban mindkét nép képviselőinek, hogy az autonóm kárpátorosz területhez tartozó további területek esetleges hozzákapcsolása ügyében egyezzenek meg, továbbá ugyancsak ebben a statútumban megszervezett a kormány egy autonóm ruszin direktóriumot, felruházva azt Podkarpatszka Ruszban az összes tisztviselők és alkalmazottak kinevezésének és elbocsátásnak jogával. A Generalny Statutumban ki lett az is mondva, hogy az autonóm szojmba való választások a központi parlamentbe foganatosított választások után 90 napon belül végre lesznek hajtva, s hogy a ruszinok tartományának tisztviselői a lehetőség szerint ezen terület lakosságából lesznek alkalmazva.

Hét év telt el azóta, hogy a békeszerződés aláíratott, határozatai kihirdetettek s a kormány kötelezettségei ünnepélyesen kijelentettek, azonban:

1. Podkarpatszka Rusz területe mai napig nincs véglegesen megállapítva, mert még azok a területek sem lettek Podkarpatszka Ruszhoz hozzácsatolva, amelyeket a ruszin–szlovák 8 tagú bizottság 1919. év október hó első napjaiban nem vitás ruszin területeknek ismert el, sőt ellenkezőleg, a košicei nagyzsupa szervezésénél 1922. évben a kormány el akart szakítani a kárpátorosz egységes autonóm területtől egy csomó községet, amelyek a ruszin–szlovák demarkációs vonaltól keletre feküsznek, jelenleg pedig már arról beszélnek, hogy maga Užhorod főváros is el lesz szakítva a békeszerződés határozatai ellenére.

2. Az autonómia bevezetésére mai napig semmi sem lett téve. Az autonóm szojmba a választások nem lettek kiírva sem az első, sem a második parlamenti választás után, sőt átmenetileg sem lett semmi csinálva a köztársaság ezen kötelezettsége teljesítésének előkészítése végett.

3. Az első direktórium lemondása után nem lett kinevezve második. Ehelyett ki lett nevezve a kormányzó a békeszerződés által részére megállapított megfelelő hatáskör nélkül. Az egész közigazgatás a cseh vicegubernátorra lett bízva, akinek tisztségére nézve azonban sem a békeszerződés, sem a köztársaság alkotmánytörvénye nem tartalmaz határozatokat. Az autonóm tartomány ügyeit a nép önkormányzati szerveinek ellenőrzése és felelősség nélkül mindenütt ide rendelt tisztviselők igazgatják, akik nem ismerve viszonyainkat, a nép lelkét és óhajait, nem egyszer vétenek a nép kulturális és gazdasági érdekei ellen.

4. Az állami és autonóm hivatalok állásaira nem idevaló ruszinokat alkalmaztak és alkalmaznak. Hivataloskodnak csaknem kizárólagosan cseh nyelven, minek következtében fokozódik a nép elégedetlensége, amelyet csak növel a tartomány szomorú gazdasági helyzete s a nagy munkanélküliség.

5. Podkarpatszka Rusz közigazgatásának ügyeiben nélkülünk és ellenünk kísérleteket tesznek, például a három megyének egy zsupába való egyesítésénél, a zsupanátusnak Munkácson való elhelyezésénél Podkarpatszka Rusz összes parlamenti képviselőinek határozott tiltakozása ellenére, vagy a kormány nyelvrendeletének ügyében, mely Podkarpatszka Rusz összes hivatalaiban a cseh nyelvet tette kötelező hivatali nyelvvé, Podkarpatszka Rusz autonóm jogainak nyilvánvaló megsértésével.

A most javasolt közigazgatási reform Podkarpatszka Rusz autonómiája összes alapelveivel ellenkezik, amelyeket a békeszerződés és a Csehszlovák Köztársaság alaptörvénye állapított meg és biztosított. Ez a javaslat Podkarpatszka Rusz törvényes képviselőinek részvétele és hozzájárulása nélkül köteles lett volna betartani a békeszerződés és a Csehszlovák Köztársaság alkotmánytörvényének fundamentális határozatait.

A fent hivatkozott tények alapján a Központi Orosz Nemzeti Tanács, amely 1919. évi május 8-án az összes kárpátorosz nemzeti tanácsokból szerveződött, mint az egész kárpátorosz nép pártatlan fő orgánuma, teljes tudatában azon történelmi felelősségnek, melyet Podkarpatszka Rusznak a Csehszlovák Köztársasághoz való önkéntes csatlakozását kimondó határozatáért s ezzel együtt Podkarpatszka Rusz autonóm jogaiért visel, a leghatározottabb tiltakozással fordul a kormányhoz, s a Csehszlovák Köztársaság törvényhozó szerveihez Podkarpatszka Rusz nem demokratikus és törvényellenes kormányzása miatt és követeli:

1. az autonóm szojmba a választások haladéktalan kiírását,

2. háromtagú parlamentáris bizottság kinevezését a szojm működésének előkészítésére, az autonóm közigazgatás megszervezésére, s a hivatalok ellenőrzésére,

3. a szlovákok és ruszinok közötti igazságos néprajzi határ megállapítását népszavazás útján, amely Szlovenszkó vitás területén ruszin–szlovák vegyes parlamentáris bizottság által foganatosítandó,

4. határozottan tiltakozik az ellen, hogy a kormány Podkarpatszka Rusz fővárosának meghatározásába beleavatkozzék és különösen az ellen, hogy a kormány Podkarpatszka Rusz fővárosát Užhorodról át akarja helyezni Munkácsra, miután Podkarpatszka Rusz fővárosának kérdése már el lett döntve Užhorod javára 1919. évben a Központi Orosz Nemzeti Tanács kérésére a köztársasági Elnök Úr hozzájárulása mellett. Užhorod a köztársaság sok törvényében és kormányrendeletében Podkarpatszka Rusz fővárosának szintén el lett ismerve. Užhorod volt és ma is központja a kárpátorosz népnek, Užhorodon fejlődtek a mi népünk összes kulturális és egyházi főintézetei, itt volt és itt van a kárpátorosz irodalomnak, az orosz sajtónak centruma, itt alakultak a kárpátorosz nép gazdasági főintézetei is. Užhorodon volt ünnepélyesen kinyilvánítva a kárpátorosz népnek hozzácsatlakozása a Csehszlovák Köztársasághoz. Egyébként a főváros kérdése, mely Podkarpatszka Rusz beligazgatásának az ügye, kizárólagosan az autonóm szojm hatáskörébe tartozik.

A Központi Orosz Nemzeti Tanács kijelenti, hogy abban az esetben, ha a kormány nem teljesítené a kárpátorosz népnek fent megjelölt követeléseit, a Központi Orosz Nemzeti Tanács ezt azon kötelezettségek megsértésének fogja tekinteni, amelyeket a csehszlovák állam kormánya a békeszerződésben magára vállalt, s ebben az esetben a Központi Orosz Nemzeti Tanács kénytelen lesz minden lehető lépést megtenni Podkarpatszka Rusz törvényes jogainak és érdekeinek védelmére.

A Központi Orosz Nemzeti Tanács

Az elnökségért:
Dr. Kaminszky József
Dr. Brascsajko Mihály

A titkárságért:
Dr. Beszkid Miklós
Klocsurák István

A jegyzőkönyv hitelesítői:
Volosin Ágoston, dr. Gagatkó András, Kurtyák János, dr. Fenczik István, Polivka Iván, Bródy Endre, Flenykó János, dr. Dolinay Miklós

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1927. február 27.

60

Ungvár, 1927. február 23. **A Ruszinszkói Magyar Ellenzéki Pártok Szövetségének támogató nyilatkozata a Központi Orosz Nemzeti Tanács 1927. február 9-i kiáltványával kapcsolatban.**

Magyarok!

Bármennyire kegyetlenek voltak is velünk szemben a különböző békeszerződések, mégis autonómiát, függetlenséget, szabadságot, kenyeret, megélhetést biztosítottak szűkebb otthonunk, Podkarpatszka Rusz részére, s így a mi részünkre is.

A prágai kormányok nyolc évig burkoltan, ravaszkodásokkal ütöttek el a jogunktól, nyájaskodással, kedveskedő pilátusi kézmosások között vették ki szánkból kenyerünket, ölték ki gyermekeinkből a magyar lelket, a magyar hitet.

Most levetették álarcukat, nyíltan törnek szabadságunk, autonómiánk, kenyerünk ellen, mert látják, hogy 13 pártra szakadva tépjük egymást s azt hiszik, hogy már teljesen elgyengültünk s itt az ideje, hogy szolgasorba taszítsanak és jog nélküli állat sorsára ítéljenek.

Ezt teszik a ruszinokkal is, akiknek vezetői elérkezettnek látják az időt arra, hogy az alábbi kiáltvánnyal forduljanak népükhöz.

E kiáltványnak vannak pontjai, melyek a pártszövetség felfogásának nem mindenben hű tükrei, de azt azért mégis teljes egészében adjuk tudtára a magyarságnak.

Magyarok!

A ruszinok évszázadokon keresztül küzdöttek velünk együtt a Rákóczi dicső Pro libertate zászlaja alatt a szabadságért. Akkor mi voltunk többen s ők kevesebben, most ők vannak többen, mi vagyunk kevesebben. Ők segítettek nekünk akkor, most mi segítünk nekiek s megyünk velük a közös szabadságért, mint őseink – s a kenyérért s gyermekeink magyar lelkéért, magyar hitéért, magyar jövőnkért.

Elmúlt a sok beszéd ideje!

Magyarok! Legyetek nyugodtak, de „vigyázz” állásban s ha a ruszin nemzeti tanács kimondja a cselekvést, mi ott leszünk, mert kényszerít az élet s cselekedni fogunk, mert cselekednünk kell.

Dr. Korláth Endre
a ruszinszkói magyar pártok szövetsége végrehajtó bizottságának elnöke

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1927. február 27.

61

Užhorod, 1927. március 1. **Földesi Gyulának, a Kárpátorosz Autonóm Földműves Szövetség alelnökének tervezete Az autonóm Kárpátoroszország államjogi vázlata címmel.**

Kárpátoroszország önkormányzatának jogforrásai és létjogosultsága

Földesi Gyula, a Kárpátorosz Autonóm Földműves Szövetség alelnökének válasza Hlinka cikkére a Kárpátorosz autonóm területnek a Tátráig való kiterjesztése és Kassa városának ezen terület fővárosává való deklarálása tárgyában.

Államjogi program a legközelebbi jövő számára

Kiáltványommal, melyben a kárpátorosz tényezők között elsőnek precizíroztam hivatalosan a kárpátoroszok területi törekvéseit és azon szándékukat, hogy autonóm területünkön a többi itt lakó nemzeteket is be akarjuk vonni egyenlő fél gyanánt az önkormányzat sáncai közé, foglalkozik Hlinka András, a szlovák autonomisták vezére is.

Az általam egyébként nagyra becsült szlovák vezérnek válaszolnék szlovákul is, de mert lapjában válaszomat aligha közölné le, azért a magyar sajtó szolgálatkészségéhez folyamodom.

Lapjában beismeri ugyan, hogy még a Szepességen is ruszinok laknak, de siet nevükben kijelenteni, hogy ők bizony jó szlovákoknak érzik magukat és eszük ágában sincs Podkarpatszka Ruszhoz tartozni. Hát erre mi azt mondjuk, hogy majd megkérdezzük őket magukat, mert ezt parancsolja demokratikus meggyőződésünk és azért követeljük a *népszavazás* megejtését a Podkarpatszka Ruszhoz, vagy Szlovenszkóhoz való hozzátartozandóság kérdésében. Sőt, miután mi nem akarjuk az oroszok akaratát ráoktrojálni a többi nemzetekre, azért hajlandók vagyunk a vitás területen lakó összes nemzetbeli lakosok népszavazását venni alapul és a szavatok eredménye alapján kérjük az egész területnek, vagy a ránk eső szavazatok arányában nekünk kijáró területnek autonóm földünkhöz való csatolását. Azt hisszük, ilyen módon igazán az érdekelt nép fog mellettünk vagy ellenünk vallomást tenni és ez ellen még Hlinkáéknak sem lehet kifogásuk. Mert a kérdéses terület igen is vitás, *nem homogén a nyugati szlovákokkal* s azt bevallja maga Hlinka is, mikor egy hirtelen meggazdagodott nábob módjára ledobja asztaláról a csontokat, kijelentvén, hogy „a zipserek, magyarok és ruszinok neki nem kellenek", mert azok legszívesebben visszamennének Magyarországhoz. Hát mi, oroszok, szegények vagyunk és azért nem vetjük meg a Hlinka asztalára nem kívánatos morzsákat. Mi felveszszük a Hlinka által elutasított németeket, oroszokat és magyarokat és a mi autonóm ruszin országunkban adunk nekik egyenlő jogokat, egyforma kötelezettségeket és egyenlő érvényesülési lehetőségeket, mint a Bratislavából kormányzott Szloven-

szkón, vagy a csehországi ipari, gazdasági és közigazgatási túlsúly által befolyásolt, centralisztikus kormányzat mellett.

Mert el nem vitatható, hogy az *oroszlakta területnek – és ilyennek számít Kelet-Szlovenszkó, beleértve a Szepességet is –, a nagyhatalmak által garantált,* az 1919. szeptember 10-én aláírt saint-germaini békekötésben (lásd. az 1921. évi 508. sz. törvény II. fejezetének 10. cikkét) *önkormányzatra joga van. Ez az önkormányzat úgy a békeszerződés, mint az alkotmánylevél* (1920. évi 121. sz. törvény 3. §) *szerint a legszélesebb mérvű* és egyedüli korlátozása az, hogy nem ellenkezhetik az állam egységével. Az állam egysége rendszerint a külfölddel szemben érvényesül, vagyis az egységes államnak közös a külképviselete, közös az államfeje, közös az állampolgársága, közös a pénzügye, a valutája és közös a hadvezetése. Példaképpen rámutatok Horvátország széles körű autonómiájára a régi magyar állam keretén belül. Befelé azonban az oroszok önkormányzati területét magában foglaló csehszlovák állam a békeszerződésekből és az alkotmánylevélből kifolyóan nem tekinthető egységes államnak, hanem mindig megkülönböztetendő benne az autonóm ruszin föld és a többi országterületek.

Mindkét jogforrás szerint az autonóm Kárpátoroszországnak saját ügyei intézésére törvényhozó országgyűlése van, mely törvényeinek meghozatalánál csakis az állam egységét nem sértheti meg, vagyis nem dönthet a külképviselet, a hadvezetés, a pénznem, államfő és állampolgárság ügyében, ellenben törvényt hozhat az alkotmánylevél (1920. évi 121. sz. törvény) 3. §-a 4. pontjában felsorolt összes belügyekben, s vita esetén a prágai központi parlament és az autonóm országgyűlés közös megegyezése, vagy egy általuk kölcsönösen elfogadott döntő tényező, tegyük föl: egy paritásos delegáció, vagy alkotmánybíróság véleménye lehet irányadó, nem pedig a központi kormány vagy államfő döntése. De még így sem tévesztendő szem elől, hogy még a leglojálisabb autonóm országgyűlés sem mondhat le azon törvényhozási jogáról, mely őt *közoktatási, vallási, nyelvi és igazgatási kérdésekben – az alkotmány értelmében – megilleti,* mint ahogy a normális ember nem lehet öngyilkos, mert a fenti négy ügykör az a minimum, és az állam egységének a respektálása viszont az a maximum, melyek között Kárpátoroszország törvényhozási jogköre mozoghat.

A többi országrészekre vonatkozólag a fenti ügyekben is a központi parlament határoz, de természetesen nekünk, oroszoknak nincs semmi kifogásunk az ellen, ha a törvényhozási hatalmat a többi országrészekben is ezen módon decentralizálják; mi csak a mi védelmünkre beiktatott cikkelyeket nem adhatjuk föl soha, semmi néven nevezendő előnyökért; úgy, ahogy a csehszlovák nemzet sem hajlandó föladni állami függetlenségét más nemzetekkel szemben.

Autonóm jogainkból következik, hogy vallási kérdésekben saját magunk határozunk, ezen jogunk magában foglalja nemcsak az ünnepek rendezésére vonatkozó hatáskört, hanem az egyházak helyzetének megállapítását, segélyezésüket, jogviszonyaiknak rendezését is. Egy esetleges konkordátum bevezetését is autonóm ügyünknek tekintjük.

Közoktatási önkormányzatunkból kifolyólag *kizárólag minket illet meg iskolaügyünk vezetése,* iskolák felállítása, beszüntetése, tanerők jogi viszonyainak rendezése és a nevelés szellemének megállapítása, melynek egyedüli korlátja, hogy nem irányulhat a csehszlovák állam egysége ellen.

Nyelvi önkormányzati jogunk azt jelenti, hogy hivatalaink belső ügykezelésének és a felekkel való érintkezés nyelvét a mi országgyűlésünk fogja meghatároz-

ni, hogy ezen szerv által megállapított *nyelvben* vagy nyelvekben eszközöltessék a közoktatás, adassanak ki hivatalos rendeletek, hirdetmények, jelzések. Egy egységes csehszlovák államnyelv tudása a mi tisztviselőinkre nem lehet kötelező, legfeljebb azon intézményeknél, melyek a központi és helyi kormányok közötti érintkezést vannak hivatva fenntartani. Magától értetődik, hogy célszerűségi okokból a praktikus érintkezés könnyebbsége érdekében Kárpátoroszország polgárai is megtanulhatják az államnyelvet, de arra – a terület autonóm voltánál fogva – jogilag nem kötelezhetők, mint ahogy azt a nyelvrendelet – jogellenesen – előírja. A közös hivatali nyelv ugyanis nem kelléke az egységes államnak, hanem az állam központi hatalmát kezében tartó nemzet nyelvének privilégiuma lehet az államot lakó egyéb nemzetek nyelvével szemben, hogy a gyakorlati életben a csehszlovák államnyelven megszerkesztett beadványok Kárpátoroszországban is elfogadtassanak, míg az autonóm nyelvekben beadottak a kisebbségi területeken és a fellebbviteli hatóságoknál, illetve központi hivatalokban.

Nyelvi autonómiánk egyedüli korlátja az állam egységének respektálása és ez megvan akkor, ha autonóm területünkön elintézés végett elfogadjuk a csehszlovák beadványokat is, de ezzel eleget is tettünk kötelezettségünknek, egyébre, nevezetesen a csehszlovák államnyelvben való hivataloskodásra autonóm területünkön nem vagyunk kötelezhetők.

A helyi – helyesebben meghatározva a bennünket megillető területi – közigazgatás fogalma alá a békeszerződés francia szövegének helyes jogi értelme szerint vonjuk nemcsak a szoros értelemben vett „politikai" hatóságokat, hanem a pénzügyi közigazgatást, a postát, a bíráskodást, a hadügyi közigazgatást is, vagyis a jogrend megvalósítására, fenntartására s általában közügyekre vonatkozó minden működést, tevékenységet, melyet autonóm országunk területén a végrehajtó hatalom, az „executiva" akár egyes, akár collegiális, akár kinevezett, akár választott szervek útján kifejt.

Mi ugyanis a közigazgatás fogalmába besorozzuk a végrehajtó hatalomnak *törvényhozás szerepén kívül eső összes egyéb tevékenységét* s általában az összes állami életműködéseket, melyeket a törvényhozó hatalomtól különböző államhatalmi szervek kifejtenek, akár önkormányzati, akár az állami hivatalok útján.

Ezen egyetemes helyi közigazgatás élén a saint-germaini békeszerződés III. cikke és az alkotmánylevél 3. § 6. pontja értelmében *az autonóm országgyűlésnek felelős kormányzó áll* a már többször idézett jogforrások szerint, *akinek hivatala célszerűségi okokból szakreferátusokra tagoltan* (politikai, iskolaügyi, vallásügyi, pénzügyi, kereskedelmi, földművelésügyi, hadügyi, népjóléti, egészségügyi, közmunkaügyi, igazságügyi, posta- és vasútügyi referátusok szerint) *utolsó fokon fogja ellátni országrészünk közigazgatását.* Ami csak természetes, mert lehet azt logikusan elképzelni, hogy a szojm, mint autonóm területi törvényhozó és jogszabályalkotó által hozott törvények végrehajtására vonatkozólag az autonóm ország határán kívül Csehországban, a prágai minisztériumban hozzanak döntő véghatározatokat?

Miután a kormányzó a saint-germaini békeszerződés 11. cikke értelmében csak az autonóm országgyűlésnek felelős, ezért a kormányzó felelősségre vonása révén módjában lesz az autonóm országgyűlésnek közvetett befolyást gyakorolni a közigazgatás menetére és esetleges bizalmatlanság kifejezése által a kormányzót lemondásra kényszeríteni és ilyen módon olyan helyzetet statuálni, amelyben a köztársaság elnöke, aki a kormányzót kinevezi, alkotmányjogi felfogásunknak megfe-

lelően *olyan új személyt lesz kénytelen kormányzóvá kinevezni, aki az autonóm országgyűlés bizalmát bírja.*

A közigazgatás szervezete autonóm ügy lévén, Kárpátoroszország autonóm országgyűlése van egyedül hivatva az összes helyi hatóságok szervezetét megállapítani. Nevezetesen országgyűlésünk hatáskörébe tartozik megállapítani, hogy a közigazgatást területünkön milyen elnevezésű, hatáskörű és összetételű hatóságok fogják ellátni, minő módon, kinevezés vagy választás útján fognak ezek betöltetni és miként fognak javadalmaztatni.

Demokratikus felfogásunk azt parancsolja, hogy a hivatalok betöltésénél a népnek magának legyen közvetlen befolyása. Áll ez különösen a községi tisztviselőkre, valamint azon intézmények tisztviselőire, melyek vagyoni, szellemi és erkölcsi javak kezelésére vannak hivatva. Egyéb hatóságokat a kormányzó töltené be kinevezési joga alapján.

Egy ember által képviselt hatóságok jobban felelnének meg oly helyeken, ahol többnyire a központi kormány, az autonóm kormány vagy az országgyűlések, tehát alkotmányjogilag felelős hatáskörrel bíró tényezők határozatainak egyszerű végrehajtásáról van szó, míg ott, ahol a polgárok anyagi, szellemi és erkölcsi értékeiről van szó, célszerűbb és igazságosabb volna a kollegiális, a bizottsági összetételű hatóság döntése.

Általában mondhatnám, hogy *a községi igazgatásnak megfelelőbb formája a községi képviselőtestület és az általa választott szervek,* miután a községi közigazgatásban fordul elő elsősorban sok anyagi és erkölcsi értékű ügy, melyekben a polgárok testülete nemcsak hivatottabban, hanem egyúttal legcélszerűbben is tud dönteni.

Már *a járási vagy zsupai hivatalokat* (a szerint, melyik elnevezést fogjuk meghagyni) *éspedig nemcsak a politikai hatóságokat, hanem a koordinált pénzügyigazgatósági, tanfelügyelői, műszaki, egészségügyi és egyéb hatóságokat célszerűbb volna egyedi alakítási mód szerint megszervezni, de a járás anyagi, szellemi és erkölcsi javait már testületileg intéztetni,* amelyben a hivatali funkcionáriusokon kívül laikus elemet képviselő kiküldöttek döntenének pl. a járás útjainak, hídjainak, erdőinek, kórházainak stb. létesítéséről, fenntartásáról és kezeléséről.

Az országos végrehajtó hatóságot a kormányzó hivatala látná el, mint föntebb vázoltuk. Magától értetődik, hogy *a kormányzói hivatal kebelében, illetve mellett is létesítendő volna testületi hatóság, mely az országos anyagi és szellemi javak kezelését látná el*. Így szükségesnek látom pl., hogy adóügyekben, iskolák, kórházak, erdők stb. kezelése tekintetében bizottságok határozzanak a szakreferensek bevonásával.

Egyébként a két elvet (individuális és kollegiális hatáskört) a közigazgatási eljárás (fellebbvitel) folyamán az ügyek igazságos és valóban demokratikus s amellett célszerű intézése érdekében felváltva kellene alkalmazni éspedig úgy, hogy azon ügyekben, melyekben első fokon a testületi hatóság (képviselőtestületi bizottság) döntött, a másodfokon egyedi (individuális hatóság) döntene, míg ott, ahol egyedi hatóság (zsupán, pénzügyigazgató, tanfelügyelő stb.) döntött első fokon, a fellebbezésben való határozatot bizottságra, testületre kellene bízni. Miután pedig csak kétfokú közigazgatást akarunk bevezetni, a kormányzói hivatalnak adnók meg a felülvizsgálati jogot azzal, hogy az mint az autonóm országgyűlésnek felelős, alkotmányos tényező a fél kérelmére vagy némely, a törvény által megjelölt esetekben fe-

lülvizsgálati jogánál fogva hivatalból is közbeléphessen olyan másodfokú döntések ellen, melyek eljárási szabályokat vagy törvényt sértettek.

Összegezve az eddig mondottakat, *autonóm országrészünk közigazgatása államjogi programunk szerint feloszlik:*

a) a szakreferátusokat magába foglaló *kormányzói hivatalra,* mely bizonyos, a törvények által körülírt esetekben bizottságilag is dönt;

b) a kormányzói hivatalnak alárendelt *járási (zsupai) és a velük koordinált pénzügyi, tanfelügyelői stb. hivatalokra,* melyek mint egyedi hatóságok szerepelnének, de a polgárok vagyoni és erkölcsi érdekeit érintő ügyekben ugyancsak testületek, illetve bizottságok, tanácsok útján hoznák meg határozataikat, és végül

c) *községi közigazgatásra,* melynek gyakorlására a polgárok által kiküldött képviselőtestület volna hivatva közvetlenül vagy az általa választott községi szervek útján.

A subordinációt tekintve *a kormányzó felelős az országgyűléssel szemben,* a járási főnökök (esetleg zsupánok) és a melléjük rendelt pénzügyigazgatók, tanfelügyelők s egyéb *járási funkcionáriusok felelősek a kormányzóval szemben,* ő is nevezné ki őket a jelölő bizottság közrevonásával. A fegyelmi és nyugdíjaztatási eljárás is a kormányzó elnökségével megalakított fegyelmi bizottságot illetné meg a járási funkcionáriusokkal (járási főnökökkel, pénzügyigazgatókkal, tanfelügyelőkkel stb.) szemben.

A községi közigazgatási szervekre a járási hatóságok felügyelnének, ők vezetnék le a községi tisztviselők elleni fegyelmi eljárást is első fokon a járási fegyelmi bizottság közrevonásával, de *a községi képviselőtestületek feloszlatását a végrehajtás gyakorlására jogosított legmagasabb kollegiális önkormányzati testületi szerv hatáskörébe utalnók.* Ugyancsak a kormányzó hatáskörébe utalnók a járási képviselőtestületek és esetleges egyéb bizottságok feloszlatását, mert a felelős kormányzó révén módjában lesz a nép által megválasztott országgyűlésnek megakadályozni az esetleges túlkapásokat, míg a mai helyzet mellett, mikor ezt a jogot a központi belügyminiszter vagy egyéb szakminiszter gyakorolja, ezen joggyakorlat gyakran ellenünk irányul, mint ahogy azt a közelmúltban Užhorod, Beregszász, Igló és más városok képviselőtestületeinek feloszlatásaival saját bőrünkön tapasztaltuk. Ezen esetekben is leszűrhetjük azt a tanulságot, hogy nem a központi parlamentnek felelős minisztérium, hanem *csak az autonóm országgyűlésnek felelős kormányzó révén igazgathatjuk területünket valóban demokratikusan és szabadon.*

A békeszerződés értelmében fentebb vázolt lehető legszélesebb körű önkormányzat jár a kárpáti oroszok által lakott területnek. *A kárpátaljai oroszok vitán kívül Kőrösmezőtől a Tátráig, a Fehér-Tiszától a Poprád folyóig laknak.* Tehát ezen határok között elterülő földnek önkormányzatra van joga. Miután azonban ezen területen egyéb nemzetek is, zipserek, keleti szlovákok és magyarok is laknak, mi ezen föld részére *területi, politikai autonómiát követelünk, mely megilletné az összes itt élő nemzeteket, nem csak az oroszokat.*

Számolunk továbbá azzal, hogy autonóm területünk egy igen értékes és kulturált része fekszik nyugaton s azért a vezető szerepet szívesen megosztanók országrészünk nyugati kultúrgócpontjaival, sőt *fővárossá is* az ekként megnagyobbított autonóm területünk *legnagyobb és legelső városát, Kassát akarjuk nyilvánítani. Kassán székelne az autonóm ország kormányzója és országgyűlése, ott állítnók fel ezen ország főiskoláját is*. Kassa elsőbbsége ezen szerepre nyilvánvaló és vitán kívül esik. Predesztinálja arra történelmi múltja, földrajzi fekvése, megközelíthetősége és

jelenlegi kultúrája, általánosan elismert kereskedelmi, ipari és gazdasági gócpont mivolta, valamint azon körülmény, hogy szabadságszerető, tisztességes lakossága évszázadok óta a legszebb harmóniában élt az orosz néppel s múltban és annál inkább lehetne ez a jövőben is, amikor autonóm országunk fővárosát tisztelnők benne.

A vidék érdekei teljesen megvolnának védve a járási (esetleg zsupai) *főnökségek és a melléjük rendelt egyéb járási hivatalok* (pénzügyigazgatóságok, tanfelügyelőségek stb.), valamint bíróságok, törvényszékek *célszerű elosztásával.* Anélkül, hogy elébe vágnánk az autonóm országgyűlés ebbeli jogának, kijelenthetjük már most felelősségünk teljes tudatában, hogy *a velünk együtt lakó egyéb nemzetek érvényesülési igényeit a hivatalos békeszerződés 12. cikke és az alkotmánylevél 3. §-a 7. pontja értelmében ugyanúgy akceptáljuk, mint saját vérbeli fiainknál. Nevezetesen elismerjük hivatalviselési jogosultságukat, melyet úgy akarunk respektálni, hogy a vezető hivatalokban is igazságosan érvényesülhessenek.* Kitűnne ez különösen a járási (zsupai) vezető állások betöltésénél, ahol *a most még Kelet-Szlovenszkó néven ismert Nyugat-Ruszinszkó részére az ottani etnográfiai megoszlásra való tekintettel szükségesnek tartjuk rendszeresíteni: egy szepességi járási főnökséget* (zsupáni állást) *német emberrel az élen, továbbá három orosz járási* (zsupáni) *állást,* éspedig egyet a Poprád-völgye és a Tarca folyó vidékének orosz lakossága részére, egyet a Bártfa-zborói vidék „Makovica" részére, egyet pedig a felső-zempléni részek számára, *a keleti szlovákokat Nyugat-Ruszinszkóban megilleti – véleményünk szerint – két járási főnöki (zsupáni) állás Középsáros és Felsőabaúj, valamint Nyugat-Zemplén számára, míg az abaúji és dél-zempléni magyarok számára föltétlen létesítendő volna szintén egy járási-főnöki, illetve zsupáni állás. Kassa főváros élén főpolgármester, Eperjes, Lőcse, Igló, Ungvár, Munkács, Beregszász, Nagymihály és Huszt városok élén pedig polgármesterek állanának járásfőnöki jogkörrel. Kelet-Ruszinszkóban megilletné a beregi, ungi és ugocsai magyarokat még egy járásfőnöki (zsupáni) állás, mint beregi járásfőnökség (zsupánátus), míg Užhorod, Munkács és Huszt járásait orosz járásfőnökök – szám szerint hárman – képviselnék.* Volna tehát az autonóm országunkban (mai Ruszinszkó és Kelet-Szlovenszkó területén) 6 orosz, 2 szlovák, 2 magyar és 1 német járásfőnökség (zsupánátus) s azonkívül járásfőnökségi (zsupánátusi) jogkörrel felruházott Kassa főváros és 8, esetleg több rendezett tanácsú város lenne megszervezve, mint közigazgatási egységek. *Hasonló tagozódás szerint állítanók föl a pénzügyigazgatóságokat, tanfelügyelőségeket, törvényszékeket és egyéb intézményeket,* melyeknek élén rendszerint az illető területrészről, esetleg néprajzi csoportból kikerült funkcionáriusok álljanak. A zsidókat ezen felállításunkban nem vettük tekintetbe azért, mert egyrészt nem laknak kompakt egész csoportokban, másrészt pedig azért, mert az eddigi történelmi tapasztalatok szerint saját érdekükben nem szokták elkülöníteni magukat az őket körülvevő népektől. *Tekintettel azonban a zsidó vallású polgárainknak bizonyos vallási érdekeire, hajlandók vagyunk a kormányzói hivatal kebelén belül egy, a törvény által meghatározott jogkörrel felruházott zsidó ügybiztost alkalmazni.*

Amikor még felemlítem, hogy egyrészről az autonóm országgyűlés és autonóm kormányzó, másrészről pedig a központi parlament és központi kormány közötti érintkezés közvetítésére *a prágai kormányban egy ruszinszkói országminiszteri állás létesítését, akit az orosz országgyűlésen megválasztottak közül a köztársasági elnök nevezne ki.* A törvényhozó testületek egymás közötti érintkezésére *paritásos központi parlamenti és autonóm országgyűlési delegáció kiküldését,* a két törvény-

hozó testület között felmerülhető hatásköri viták elintézésére pedig egy *paritásos alkotmánybíróság létesítését tartjuk föltétlen szükségesnek.* Ezzel nagyjában meg is rajzoltam azon irányelveket, melyekre autonóm országunk berendezkedését alapítjuk. Ez a mi államjogi programunk, melynek megvalósítását magunk elé tűztük és amelynek kiépítésétől egy jobb, szabadabb és gondtalanabb jövő beálltát várjuk, mely nekünk és a jövő nemzedékeknek biztosítani fogja a mindennapi kenyeret és a talpunk alatt levő földet, s a fejünk felett levő házat.

Az autonómia ellen annyira hangoztatott pénzügyi kifogásolásról, valamint állami vagyonunk kezeléséről majd máskor adunk tervszerű nyilatkozatot…

Addig is *propagáljuk a mainál nagyobb területre kiterjedő és bennünket jogosan megillető igazi és demokratikus önkormányzatot.*

És most kérdem Hlinka András urat, miként gondolta és gondolja a szlovákok autonómiáját felépíteni olyan területen, melyen szlovákok élnek és amely területre a nagyhatalmak az autonómiát nem garantálták?

Földesi Gyula,
a Kárpátorosz Autonóm Földműves Szövetség alelnöke

Földesi Gyula: *Az autonóm Kárpátoroszország államjogi vázlata.* Földesi Gyula Könyvnyomdája, Užhorod, 1927. 14 o.

62

Prága, 1927. július 14. **125. sz. törvény a közigazgatás szervezéséről a Csehszlovák Köztársaságban [az ún. közigazgatási reformtörvény].**

I. fejezet

I. rész

1. cikk. (1) A belügyminisztérium és a neki alárendelt politikai hatóságok körzetükben az érvényes törvények, rendeletek és előírások határain belül ellátják a belső közigazgatást, amennyiben az külön rendelkezések által más hatóságokra nem bízatott vagy nem fog bízatni.

(2) Különösen ama törvények végrehajtására illetékesek, amelyeknek végrehajtása az általános vagy különös előírások szerint nem más hatóságok feladata.

(3) A politikai hatóságok szolgálati tekintetben a belügyminisztérium alá vannak rendelve, kötelesek azonban olyan ügyekben, melyek más minisztériumok hatáskörébe tartoznak, e minisztériumok rendeleteit, előírásait és utasításait figyelembe venni és végrehajtani.

[…]

II. rész

I. Országos és járási hivatalok

1. §

(1) Országos közigazgatási körzetek: Csehország, Morvaország-Szilézia, Szlovenszkó és Ruszinszkó.

(2) Minden ország részére országos hivatal létesíttetik, éspedig:

Csehország részére Prága székhellyel;

Morvaország részére Brünn székhellyel;

Szlovenszkó részére Pozsony székhellyel és

Ruszinszkó részére Ungvár székhellyel.

(3) A járási hivatalok területét és székhelyeit kormányrendelet fogja meghatározni.

(4) A község, melyet egy járási hivatal székhelyéül fognak kijelölni, köteles e hivatal részére megfelelő helyiségről gondoskodni és az annak elhelyezésével kapcsolatos költségeket viselni. E költség fedezéséhez az állam vagy járás annak kétharmadát meg nem haladó összeggel járulhat hozzá.

2. §

(1) Az országos hivatalok körzete és székhelye csak törvény útján változtatható meg.

(2) A járási hivatalok egyesítése és szétválasztása, körzetük és székhelyük megváltoztatása a kormányrendeletre tartozik; a kormány köteles az érdekelt országos és járási képviselőtestületeknek megadni a lehetőséget, hogy e változtatásokra nézve nyilatkozzanak. Ennél figyelemmel kell lenni arra az alapelvre, hogy minden község mindenkor csak egy járási hivatal körzetébe tartozhat és hogy a járási hivatalok határai egy országos hivatal körzete által nem szakíthatók meg.

(3) A járási hivatalok körzetének megváltoztatásánál arra kell ügyelni, hogy az érdekelt járási képviseletek között megállapodás jöjjön létre a vagyoni rendezés tekintetében. Ezt a megállapodást jóváhagyja, és amennyiben nem kerül rá sor, a vagyonjogi rendezést az országos választmány meghallgatása után megállapítja a belügyminiszter, egyetértésben a pénzügyminiszterrel.

(4) Harmadik személyek magánjogi igényei e vagyonrendezéssel nem érintetnek.

3. §

(1) Saját szabályrendelettel és rendezett tanáccsal bíró városok körzetükben saját rendtartásuk szerint egyszersmind a járási hivatal hatáskörét is gyakorolják.

(2) A kormány rendeleti úton a külön szabályrendelettel bíró városokat az általános községi rendtartásnak rendelheti alá és a rendezett tanácsú városokat[29] nagyközségekké nyilváníthatja.

4. §

(1) A járási hivatalok körzetükben a belső közigazgatást (1. cikk) és azokat a jogokat gyakorolják, melyek az eddig érvényes előírások szerint Csehországban a politikai járási igazgatás, azok elnökségei, a járási képviselőtestületek, Morvaországban és Sziléziában a politikai járási igazgatás, azok főnökei, az útjárások, Szlovenszkóban a járási hivatalok, járási főnökök, járási választmányok, Ruszinszkóban a szolgabírói hivatalok és főnökeik hatáskörébe tartoztak, azonkívül azt a hatáskört is, melyet külön előírások a járási hivatalokra ruháztak.

(2) A kormány egyes ügyeket, melyek eddig a ruszinszkói szolgabírói hivatalok hatáskörébe tartoztak, rendeleti úton más hivatalokra ruháztak át, vagy egyes ügyeket, melyek eddig Ruszinszkóban más hivatalokhoz tartoztak, a járási hivatalokra ruházták.

5. §

(1) Az országos hivatalok körzetükben a belső közigazgatást és azokat a jogokat gyakorolják, melyek az eddig érvényes előírások szerint Csehországban, Morvaországban és Sziléziában az országos politikai igazgatást, annak elnökét, az országos (közigazgatási) választmányokat (bizottságokat) – amennyiben nem a 2. bekezdésben meghatározott jogokról van szó –, Szlovenszkóban a megyei hivatalokat, zsupánokat, megyei képviselőtestületeket és választmányokat, Ruszinszkóban a polgári igazgatást, a megyei hivatalt és főnökeit illették meg, valamint azt a hatáskört, melyet külön előírások a megyei hivatalokra vagy a zsupánokra ruháztak.

(2) Azon jogokat, amelyek az érvényes előírások szerint Csehországban, Morvaországban és Sziléziában az országgyűlést illették meg, azon nyilvánjogi érdekvédelmi testületekkel és bizottságokkal szemben, amelyekben az ország képviselet-

29 Az 1922. évi 243. sz. törvény és az 1923. évi 171. sz. kormányrendelet értelmében rendezett tanácsú városok: Pozsony, Kassa, Ungvár és Munkács.

tel bírt, és azokkal az intézetekkel és vállalatokkal szemben, amelyek az országos vagy az ország által igazgatott intézetek és vállalatok közé tartoznak, az illető országos közigazgatási választmány (bizottságot) illették meg, az országos választmány gyakorolja.

(3) Azokban az esetekben, amelyekben az eddig érvényes előírások szerint Szlovenszkóban 1923. január 1. előtt az alispán első fokon és a megyei közigazgatási bizottság másod fokon végérvényesen határozott, második fokon az illetékes minisztérium fog határozni. Az a hatáskör, mely ezekben az esetekben az 1923. évi június 7-én 113. sz. alatt kelt kormányrendelet alapján eddig Ruszinszkó polgári igazgatását illette meg, az illető minisztériumra száll.

(4) A kormány rendeleti úton egyes ügyeket, amelyek Ruszinszkóban eddig a polgári igazgatás, a megyei hivatal vagy a zsupán hatáskörébe tartoztak, más hivatalokra ruházhat át, vagy pedig olyan ügyeket, melyek Ruszinszkóban eddig más hivatalok hatáskörébe tartoztak, az országos hivatalra ruházhat át.

6. §

(1) A járási igazgatásban (4. §) a polgárság a járási, az országos igazgatásban (5. §) pedig az országos képviselőtestületek, választmányok és tanácsok útján vesz részt.

(2) A közigazgatási tanácsok külön rendelettel fognak bevezettetni.

(3) A kormány Szlovenszkóban és Ruszinszkóban az országos képviselőtestületek meghallgatása után hasonló véleményező testületeket létesíthet és szervezhet, mint amilyenek az állam többi területein léteznek.

7. §

(1) Az országos hivatal főnöke az országos elnök, a járási hivatal főnöke a járási kapitány (főnök).[30] Mindketten állami hivatalnokok. Szolgálati tekintetben az országos elnök a belügyminiszternek, a járási kapitány (főnök) az országos elnöknek és a belügyminiszternek van alárendelve. Az országos elnököt a köztársasági elnök nevezi ki. A belügyminisztérium hatáskörébe tartozik valamely hivatalnokot a járási hivatal vezetésével vagy az országos hivatal ideiglenes vezetésével megbízni. Az országos és járási hivatalok főnökeinek szolgálati mellékjövedelmei (szolgálati lakás, átalány stb.) külön előírásokkal rendeztetnek.

(2) Az országos elnököt illeti meg az országos és járási hivatalok ama szolgálati állásainak adományozása, melyek adományozása nincs a kormánynak vagy a köztársaság elnökének fenntartva, valamint a jelöltek alkalmazása is. Ez a jog magában foglalja egy más hivatali (szolgálati) állomásra és a nyugdíjba való helyezés jogát is.

(3) Az országos és járási hivatalnokok mellé megfelelő számú fogalmazói, szak-, számvivői, irodai és egyéb személyzet oszttatik be. A szak- és számvivői alkalmazottak több járási hivatal körzetét illetőleg is egy meghatározott járási hivatalhoz oszthatók be. Ezt a körzetet az illetékes miniszter, egyetértőleg a belügyminiszterrel, határozza meg.

(4) A hivatalok elöljárói hivatalaik és a nekik alárendelt intézetek szabályszerű kezeléséért felelősek, éspedig amennyiben a kormány nem ad ki rendeleti úton az

30 Az 1927. július 15-i 103. sz. kormányrendelet értelmében Kárpátaljának az országos elnök és alelnök mellett kormányzója és alkormányzója is van.

országos és járási hivatalok részére ügykezelési rendet, a megyei és járási hivatalok részére az 1922. szeptember 21-én 290. sz. alatt kiadott kormányrendelete alapján az e törvényből eredő változtatásokkal.

(5) A kormány rendeleti úton állapítja meg az utalványozási jog gyakorlására, valamint a könyvelési és pénztári szolgálatra vonatkozó közelebbi előírásokat is.

8. §

(1) A közigazgatás egyszerűsítése érdekében a kormány e törvény életbe léptetésétől számított 8 éven belül rendeleti úton egyes ügyeket, melyek 1. a járási hivatalok hatáskörébe tartoznak, az országos hivatalokra ruháztatnak át vagy megfordítva, 2. melyek a járási képviselőtestületek vagy választmányok hatáskörébe tartoznak, az országos képviselőtestületekre és bizottságokra ruházhat át vagy megfordítva, 3. melyek az országos hivatalok hatáskörébe tartoznak, a minisztériumra ruházhat át vagy megfordítva.

(2) A kormány rendeleti úton ruházza át a Szlovenszkó igazgatásával megbízott teljhatalmú minisztérium hatáskörét a pozsonyi országos hivatalra, amennyiben az külön törvénnyel valamelyik reszortminisztérium számára fönntartva nincsen.

(3) Ha az első bekezdés 2. pontja szerinti hatáskör átruházásáról van szó, a rendelet kibocsátása előtt az illetékes országos képviselőtestületnek lehetővé tétetik, hogy az ügyről nyilatkozhassék.

(4) A kormány köteles az 1. bekezdés 3. pontja szerint kiadott rendeletet a nemzetgyűlés mindkét házának legközelebbi ülésüktől számított négy héten belül jóváhagyás céljából előterjeszteni. Ha a nemzetgyűlés egy háza a jóváhagyást megtagadja, a rendelet a megtagadása napján hatályát veszíti.

(5) A közigazgatás egyszerűsítése érdekében az illetékes miniszter valamely ügyet, mely valamely járási vagy országos hivatal körletébe tartozik, kivételesen valami más hasonló nemű hivatal hatáskörébe utalhat.

II. Az eddigi testületek és hatóságok megszüntetése

9. §

(1) Az eddigi csehországi járási képviselőtestületek, morvaországi és sziléziai útjárások, szlovenszkói és ruszinszkói megyék és szlovenszkói járások megszüntetnek. Morvaország és Szilézia Morvaországgá egyesíttetik; ez átveszi mindkét ország összes vagyonát, alapjait, vagyoni jogait és kötelezettségeit. A szlovenszkói megyék vagyona, alapjai, vagyoni jogai és kötelezettségei Szlovákországra és Ruszinszkóban Ruszinországra szállanak. Az eddigi járások vagyona, alapjai, vagyoni jogai és kötelezettségei az e törvénnyel létesített járásokra szállanak. Harmadik személynek a megszüntetett testületek vagyonával és alapjaival szemben fönnálló jogai, valamint az alapok és vagyonok különös céljai érintetlenek maradnak.

(2) Az előbbi bekezdés szerinti vagyonrendezésre a 2. § 3. bekezdése megfelelően érvényes.

(3) Hasonlóképpen megszüntettetnek mindazok a hatóságok és szervek, melyeknek hatásköre az e törvény alapján létesített hatóságokra szállt át (4. és 5. §).

(4) Hogy a Szilézia részére létesített közigazgatási és iskolaügyi hatóság és szervek közül melyek szüntetetnek meg és milyen hatóságokra vagy szervekre ruháztatik át a hatáskörük, kormányrendelet állapítja meg.

[…]

III. Országos képviselőtestület

11. §

Minden közigazgatási körzetben (1. §) az országos hivatal székhelyén országos képviselőtestület létesíttetik.

1. Országos képviselőtestület

12. §

(1) Az országos képviselőtestület Csehországban 120, Morvaországban 60, Szlovenszkóban 54, Ruszinszkóban 18 tagot számlál.

(2) A tagok kétharmad része a 13. § szerint választtatik, a többi tagot a kormány a szakemberek sorából nevezi ki, figyelembe véve a gazdasági, művelődési, nemzetiségi és társadalmi viszonyokat.

13. §

Azt, hogy az országos képviselőtestületben ki bír választójoggal és hogy abba ki választható meg vagy nevezhető ki, valamint azt, miként ejtendő meg a választás, külön törvény állapítja meg.[31]

14. §

Az országos képviselőtestület tagjai 6 évre választatnak, illetőleg neveztetnek ki. A kinevezett tagok tagsága a választási időszak befejeztével vagy az országos képviselőtestület feloszlatásával szűnik meg.

[…]

16. §

Az országos képviselőtestület az országos elnök meghívása folytán negyedévenként legalább egyszer tart ülést az országos hivatal székhelyén. Az országos elnök az országos képviselőterületet bármikor összehívhatja, amikor ezt szükségesnek tartja, köteles azonban azt 15 napon belül összehívni, ha a tagok legalább egynegyed része a tárgy bejelentése mellett ezt kívánja.

[…]

18. §

(1) Az országos képviselőtestület elnöke az országos képviselőtestületet legalább nyolc nappal előbb hívja egybe és megállapítja a tárgysorozatot, mely a meghívóval egyidejűleg közlendő a tagokkal és a belügyminiszterrel.

(2) A tárgysorozatba fel nem vett tárgyak csak akkor bocsáthatók tárgyalás alá, ha ezzel az összes tagok többsége egyetért.

19. §

(1) Ha nem jön össze annyi tag, hogy az országos képviselőtestület érvényes határozatot hozhasson, 15 napon belül újból összehívandó ugyanazon tárgysorozattal, amikoris a tagok legalább egyharmad részének jelenlétében határozhat.

31 Ld. az 1927. július 14-i 126. sz. törvényt az országos és járási képviselőtestületek választásáról.

(2) Ha azonban 23. § 2. bekezdésében megjelölt ügyekről van szó, az országos képviselőtestület ezen második ülésben csak az összes tagok felénél több tagnak jelenlétében határozhat, egyébként ezen ügyek tárgyalására az országos képviselőtestület 15 napon belül harmadszor is összehívandó, amikoris a tagok legalább egyharmad részének jelenlétében határozhat.

[…]

21. §

(1) Az országos képviselőtestület elnöke (17. §) megnyitja az országos képviselőtestület ülését, megállapítja a tárgyalás rendjét, vezeti és befejezi azt. Azokat az ügyeket, melyek nem tartoznak az országos képviselőtestület hatáskörébe, a tárgyalásból ki kell zárnia, ami ellen az országos képviselőtestület összes tagjainak egyharmad része 15 napon belül ellentmondással élhet az elnök útján a belügyminisztériumnál.

(2) Az elnök gondoskodik a tárgyalás nyugalma és a rend fenntartásáról, és zavartalan lefolyásáról. Ha egyes hallgatók a bekövetkezett figyelmeztetés dacára zavarják a tárgyalást, eltávolíttatja őket az üléstermből, esetleg a hallgatók részére szánt helyiséget általában kiürítteti. Ha az országos képviselőtestület tagjai zavarják az ülést, az elnök által rendreutasítandók; ha két ízben sikertelen marad, az elnök kizárhatja, esetleg eltávolíthatja őket az ülésből és amennyiben ezt szükségesnek tartja, az ülést megszakíthatja vagy berekesztheti. Ez nem zárja ki a rendet vagy nyugalmat zavaró személyek további üldözését a büntetőtörvény és más törvények alapján.

22. §

Az országos képviselőtestület ülései nyilvánosak. Az országos elnök azonban a tagok legalább egyötöd részének kívánságára vagy saját elhatározásából, de mindenkor az országos képviselőtestület hozzájárulásával, a tárgyalást fontos okból bizonyos tárgyakra nézve – a költségvetés és zárszámadás kivételével – bizalmasnak nyilváníthatja. A hozzájárulást vagy a hozzá nem járulást az országos képviselőtestület a hallgatóság eltávolítása után vita nélkül egyszerű szavazással mondja ki.

23. §

(1) Az országos képviselőtestület határozathozatalának érvényességéhez – amennyiben jelen törvény másként nem rendelkezik – szükséges, hogy a tagok több mint fele része jelen legyen és hogy határozat a jelen levők felénél nagyobb többsége által hozassék meg. A szavazás rendszerint nyilvános […]

2. Országos választmány

26. §

(1) Az országos képviselőtestület a választási időszak időtartamára saját kebeléből országos választmányt választ,[24] éspedig Csehországban, Morvaországban és Szlovenszkóban 12 tagból és 12 póttagból, Ruszinszkóban 6 tagból és 6 póttagból.

(2) A választásokat úgy kell megejteni, amint azt a 13. §-ban említett törvény megállapítja, éspedig az újonnan megválasztott országos képviselőtestület első ülésén.

32 Ennek módját a 126/1927. sz. törvény szabályozza.

(3) Az országos elnök megállapítja, hogy az országos hivatal milyen tisztviselői vegyenek részt az országos választmány ülésein, illetőleg, ha előadója a választmánynak, melyik bír szavazati joggal.

27. §

(1) Az országos választmányban az országos elnök elnököl, jogosult azonban az elnökléssel az országos hivatal alelnökét megbízni.

(2) Az országos választmány az országos elnök meghívására annyiszor jön össze az országos hivatal székhelyén, ahányszor szükséges, azonban legalább havonként. Köteles azonban az országos elnök az országos választmányt legkésőbb 5 nap alatt összehívni, ha ezt a választmány legalább 4 tagja a tárgy megjelölése mellett írásban kéri.

(3) Az országos választmány ülései nem nyilvánosak.

[…]

3. Országos bizottságok

28. §

Az országos képviselőtestület egyes országos intézmények és vállalatok kezelésére és felügyeletére, valamint egyes országos ügyek ellátására a szükségeshez képest külön bizottságokat szervezhet a képviselőtestület tagjaiból vagy az országban letelepedett és az országos képviselőtestületbe beválasztható polgárokból. Ilyen bizottság szerveztetik azon intézetek és vállalatok részére, amelyek e törvény hatályba lépésének napján Szilézia tulajdonában vagy igazgatásában voltak. Ezen bizottságok elnöke az országos elnök, aki azonban az elnökléssel megbízhatja az országos vagy járási hivatal valamely tisztviselőjét, vagy az országos választmánynak, vagy magának a bizottságnak valamely tagját. Az országos bizottságok munkájukat az országos elnök és a választmány felügyelete alatt teljesítik. Ezen bizottságok közelebbi kötelességeit az országos képviselőtestület által alkotandó külön szabályrendeletek fogják megállapítani.

[…]

IV. Az országos képviselőtestület hatásköre

1. Gazdasági és közigazgatási hatáskör

30. §

(1) Az országos képviselőtestület hivatva van az ország és lakosságának közigazgatási és gazdasági ügyeiről gondoskodni.

(2) Különösen hivatva van az országos képviselőtestület az ország és lakosságának emberbaráti, egészségügyi, népjóléti, gazdasági, közlekedési és közművelődési érdekeiről gondoskodni, amennyiben olyan feladatokról van szó, melyek jelentőségük folytán az egyes községek és járások terjedelmét és szükségleteit meghaladják, az ország nagyobb részének érdekeire vonatkoznak és nem bírnak összállami fontossággal. E célból az országos képviselőtestület különösen elhatározhatja, hogy olyan intézetek, vállalatok és berendezések létesíttessenek vagy segélyeztessenek, melyek alkalmasak arra, hogy a lakosság testi és erkölcsi javát és művelődését előmozdítsák, az ország közlekedési, lakásügyi, egészségügyi és népjóléti viszonyait

megjavítsák vagy az ország lakosságának közművelődési és gazdasági szükségleteit előmozdítsák. Politikai vitáknál politikai ügyekre vonatkozó javaslat benyújtása és ezek felett a határozathozatal nincs megengedve.

31. §

A 30. paragrafusban megállapított hatáskörön belül az országos képviselőtestület saját belátása szerint is javaslatokat és indítványokat terjeszthet a hatóságok és törvényhozó testületek elé és az ügyrend korlátain belül kérdéseket és panaszokat intézhet az országos elnökhöz. A közigazgatási ügyekre vonatkozó kérdéseket és panaszokat, még ha nem is tartoznak az országos elnökhöz, de a 30. §-ban megállapított hatáskörbe vágnak, közvetlenül hozzá kell intézni.

32. §

(1) Az országos képviselőtestület hatáskörébe tartozó kiadás fedezésére az országos képviselőtestület illetékek, hozzájárulások, dézsmák és természetbeni szolgáltatások beszedését határozhatja el. Hogy az országokat milyen rész illeti meg az állami adókból, külön törvény fogja meghatározni.

[…]

41. §

Az ország […] az országos képviselőtestület hatáskörébe utalt feladatok tekintetében jogi személy és mint ország önállóan szerezhet jogokat és önállóan vállalhat kötelezettségeket.

[…]

45. §

(1) Az országos választmány az országos képviselőtestület hatáskörébe tartozó valamennyi bevételről és kiadásról minden közigazgatási évre költségvetést állít össze és azt az országos képviselőtestület elé terjeszti határozathozatal céljából, mégpedig legalább két hónappal az új közigazgatási év előtt. A közigazgatási év egybeesik az állami közigazgatási évvel. A költségvetés a kormány jóváhagyása alá tartozik.

[…]

49. §

Az országos választmány előkészíti az országos képviselőtestület által tárgyalandó javaslatokat.

50. §

Az országos választmány intézi az országos gazdálkodást, szigorúan ragaszkodva a költségvetéshez.

[…]

53. §

(1) Az országos képviselőtestület és választmány határozatait az országos elnök hajtja végre és az országos képviselőtestületnek jelentést tesz, hogy határozatai miként hajttattak végre.

54. §

Az országos elnök képviseli az országot mint jogi személyt (41. §) kifelé és ő írja alá az országos választmány illetékes tagjaival együtt, amenynyiben az országos képviselőtestület hatáskörébe tartozó ügyek elintézéséről van szó, az ország nevében az összes iratokat. […]

2. Szabályrendelet-alkotási hatáskör

56. §

Az országos képviselőtestület saját területére nézve:

a) a Csehszlovák Köztársaság nemzetgyűlése által hozott törvények korlátain belül részletesebb szabályokat állapíthat meg, amennyiben erre a kormány az országos képviselőtestületet a törvény értelmében felhatalmazza;

b) a törvények és rendeletek korlátain belül szabályrendeleteket alkothat azon intézmények és berendezések ügyeinek vitelére nézve, amelyeket saját hatáskörében létesített vagy kezel;

c) a törvények és rendeletek korlátain belül részletesebb szabályokat állapíthat meg a községek, járások és az országos, valamint saját vállalatai és intézményei vagyonának kezelésére és az ezen kezelés fölötti felügyelet miként való gyakorlására nézve.

57. §

(1) Az országos képviselőtestület által alkotott szabályok és szabályrendeletek érvényességéhez a belügyminisztériumnak az illetékes minisztériumokkal egyetértésben elhatározott megerősítése szükséges. A szabályok és szabályrendeletek megerősítetteknek tekintendők, ha a belügyminisztérium az előterjesztéstől számított három hónapon belül nem nyilatkozik.

(2) A megerősített szabályok és szabályrendeletek az országos hivatalos lapban kihirdetendők és – amennyiben azok másként nem intézkednek – a kihirdetést követő 15. napon lépnek érvénybe.

[…]

4. Véleményező tevékenység

59.§

(1) Az országos képviselőtestület az országos elnöknek és a központi hatóságoknak véleményező testülete az országos közigazgatás ügyeiben, s azokban az illető hatóságok megkeresésére véleményt mond és javaslatokat tesz.

(2) Ehhez az országos képviselőtestületnek megfelelő határidőt kell adni.

[…]

61. §

(1) A kormány feloszlathatja az országos képviselőtestületet. A belügyminiszter köteles az új választásokat legkésőbb 2 hónapon belül kiírni.

(2) Az országos képviselőtestület feloszlatása esetében a belügyminisztérium a közigazgatás vitelére megfelelő intézkedéseket tesz, nevezetesen az új képviselőtestület megalakulásáig működésben hagyhatja az országos választmányt és az országos bizottságokat vagy helyettük más közegeket küldhet ki.

[…]

V. A járási képviselőtestület

63. §

Az önálló szabályrendelettel bíró és a rendezett tanácsú városok kivételével minden járási hivatal mellett körzete részére járási képviselőtestületet kell létesíteni.[33]

33 A 243/1922. sz. törvény és a 171/1923. sz. kormányrendelet értelmében Szlovenszkóban és Ruszinszkóban négy rendezett tanácsú város van: Pozsony, Kassa, Munkács és Ungvár. Ezekre nem terjed ki a járási hivatal hatásköre.

1. Járási képviselőtestület

64. §

(1) A járási képviselőtestületnek
40.000 lakoson aluli járásokban……..…….18 tagja,
70.000 lakoson aluli járásokban……. 24 tagja,
100.000 lakoson aluli járásokban…….……30 tagja,
100.000 lakoson felüli járásokban…..……..36 tagja van.

(2) A tagok kétharmad része a 65. § szerint választtatik, a többi tagot a belügyminiszter nevezi ki a szakemberek sorából, figyelembe véve a gazdasági, művelődési, nemzetiségi és társadalmi viszonyokat.

65. §

(1) Azt, hogy kinek van választási joga és ki választható, vagy ki nevezhető ki a járási képviselőtestületbe, valamint a választási eljárást külön törvény fogja szabályozni.[34]

(2) A járási képviselőtestület tagjai hat évre választatnak, illetőleg neveztetnek ki. A kinevezett tagok tagsága a választási időszak befejeztével vagy a járási képviselőtestület feloszlatásával szűnik meg.

[…]

67. §

(1) A járási képviselőtestület elnöke a járási főnök, de jogosult a járási képviselőtestület ülésein való elnökléssel a járási hivatalbeli helyettesét, vagy a járási képviselőtestület valamely tagját megbízni. A járási főnök a járási képviselőtestületet évenként legalább egyszer hívja össze; de jogosult azt összehívni valahányszor erre szükség van és köteles 8 napon belül összehívni, ha a járási képviselőtestület tagjainak egyharmad része a tárgysorozat egyidejű bejelentésével követeli.

[…]

2. Járási választmányok

73. §

(1) A járási képviselőtestület a választási időszak tartamára saját kebeléből a 65. §-ban említett törvény szerint megválasztja a járási választmány, amely 8 tagból és 8 póttagból áll. A választások az újonnan választott járási képviselőtestület első ülésén folytatandók le.

(2) A járási főnök állapítja meg, hogy a járási hivatal mely hivatalnokai vegyenek részt a járási választmány ülésein, esetleg melyik, amennyiben előadója e választmánynak, bír szavazati joggal.

74. §

(1) A járási választmányban a járási főnök elnököl, de jogosult az elnökléssel a járási hivatalbeli helyettesét megbízni.

34 Ld. az 1927. július 14-i 126. sz. törvényt.

(2) A járási választmány a járási főnök összehívására bármikor összeül, amikor erre szükség van, de legalább tízszer évente. Ha a járási választmánynak legalább négy tagja a tárgysorozat közlésével írásbelileg kívánja, a járási főnök köteles a járási választmányt legkésőbb öt napon belül összehívni.

[…]

VI. A járási képviselet hatásköre

1. Gazdasági hatáskör

75. §

(1) A járási képviselőtestület hatáskörébe mindazon belső ügyek tartoznak, melyek a járás és lakosainak közös javát érintik, vagy melyek egyes községek érdekeit meghaladják vagy azok erejével meg nem valósíthatók, amennyiben ezen ügyeket az országos képviselőtestület nem vonta be saját működési körébe.

[…]

78. §

A járás […] a járás hatáskörébe utalt feladatokra nézve jogi személy és mint járás önállóan szerezhet jogokat és önállóan vállalhat kötelezettségeket.

[…]

83. §

(1) A járási választmány a járási képviselőtestület hatáskörébe tartozó összes bevételről és kiadásról minden közigazgatási évben költségvetést készít.

(2) Ez a költségvetés a járási hatóságnál tizenöt napig közszemlére teendő és a járás községeivel közzététel végett idejekorán azzal a megjegyzéssel közlendő, hogy a költségvetéshez a járási hatóságoknál tizenöt napi határidőn belül megjegyzéseiket megtehetik mindazon természetes és jogi személyek, akikre a járásban egyenes adót vetettek ki.

(3) A járási választmány legalább két hónappal az új közigazgatási időszak előtt a költségvetést a beérkezett megjegyzésekkel és az azokra vonatkozó jelentéssel a járási képviselőtestület elé terjeszti, mely a költségvetésről az idejekorán benyújtott megjegyzések figyelembevételével határoz. A megszavazott költségvetés a járásban szokásos módon hirdetendő ki. A járási képviselőtestületnek a költségvetésre vonatkozó határozata ellen a 2. bekezdésben megjelölt személyek az illető határozatnak kihirdetésétől számított tizenöt napon belül fellebbezéssel élhetnek a járási hivatalnál; a fellebbezésről az országos választmány határoz […]

4. Véleményező és kezdeményező hatáskör

94. §

(1) A járási képviselőtestület a járási főnöknek, valamint az országos elnöknek és az országos képviselőtestületnek véleményező testülete és a járási közigazgatásra vonatkozó ügyekben és azokban kívánságukra véleményt mond és javaslatokat tesz.

(2) Ehhez a képviselőtestületnek megfelelő határidőt kell adni.

(3) A járási választmány jogosult az országos képviselőtestületnek, az országos elnöknek s a járási főnöknek és más hatóságoknak önálló javaslatokat és indítványokat is tenni, amennyiben azok a járás vagy lakosainak érdekeit érintik.

95. §

A járási főnök képviseli a járást mint jogi személyt (78. §) kifelé és ő írja alá a járás nevében az összes irományokat. […]

VII. Általános határozatok

99. §

(1) A községi feletti felügyeleti jog, amelyet Csehországban a járási képviselőtestületek (választmányok, járási közigazgatási bizottságok), Szlovenszkón a járási választmányok, Morvaországban és Sziléziában az országos választmányok (közigazgatási bizottságok) gyakorolnak, a járási választmányokra száll át; az önálló szabályrendelettel bíró városok feletti felügyeleti jog, melyet az országos (közigazgatási) választmányok (bizottságok) gyakorolnak és a rendezett tanácsú városok feletti felügyelet, amelyet a megyei választmányok gyakorolnak, az országos választmányokra száll át. A felsőbb felügyeleti hatóságokat az 1921. augusztus 12-én 329. sz. alatt kelt törvény alapján megillető felügyeleti jog az országos választmányokra száll át. A felügyeleti jog gyakorlása alatt nem értetik a jogorvoslati eljárásban hozott határozat. Amennyiben más megállapítva nincsen, azon határozat ellen, melyet a községek feletti felügyeleti jogának gyakorlása közben a járási választmány hoz, az országos választmányhoz lehet fellebbezni; a fellebbezést a kézbesítéstől számított 15 napon belül a járási hatóságnál kell benyújtani.

(2) Azokban az esetekben, amikor a politikai hatóságok a fent említett szervekkel egyetértve, vagy azok meghallgatása után, avagy ellenkezőleg jártak el, amennyiben e törvényből más nem következik, a politikai hatóságok az országos és járási választmányok meghallgatása után határoznak.

(3) További törvényes intézkedésig a ruszinszkói járási választmányok és az országos választmány gyakorolni fogják a felügyeleti jogot a községek fölött, amely az 1. bekezdés rendelkezései szerint Szlovenszkón a járási választmányokat és az országos választmányt illeti meg.

100. §

[…]

(3) Ha az országos képviselőtestület, az országos választmány, a járási képviselőtestület, a járási választmány vagy bizottság meg nem alakulna vagy határozatképtelenné válna, ha az országról van szó, a belügyminiszterre, ha pedig a járásról van szó, az országos elnökre hárul a feladat, hogy a közigazgatás viteléhez szükséges intézkedéseket megtegye.

101. §

(1) Amennyiben a törvény erre nézve nem rendelkezik, az országos elnök az országos képviselőtestület, a járási főnök pedig a járási képviselőtestület meghallgatása után megállapítja, hogy miképpen kell az országos és a járási képviselőtestület nyilvánosan kihirdethető határozatait közhírré tenni.

(2) Az eddigi országos törvénytárak és a megyei hivatalos közlönyök (lapok) helyébe az országos közlönyök lépnek. A részleteket a belügyminiszter állapítja meg.

II. fejezet

(1) A politikai igazgatás szervezéséről szóló törvény 1928. július 1-jén lép életbe. Már e nap előtt a törvény előírásai szerint meg lehet tenni azon átmeneti intézkedéseket és rendszabályokat, amelyeket a törvények kellő időben való végrehajtása már korábban feltételez.

(2) Amíg az országos és járási képviselőtestületek, valamint az országos és járási választmányok meg nem alakulnak, az azokat megillető jogokat az országos elnök és amennyiben a járásról van szó, a járási főnök gyakorolja.

(3) Az általános jogi előírások, valamint az egyes országokban vagy megyékben érvényes jogi előírások hatályban maradnak, amennyiben e törvénnyel vagy az ennek alapján kibocsátott kormányrendeletekkel nem ellenkeznek.

(4) E törvény rendelkezései nem vonatkoznak az országos pénzintézetekre, amelyek jogviszonyait külön törvény szabályozza.

(5) A törvényt a belügyminiszter hajtja végre egyetértésben az érdekelt miniszterekkel.

A közigazgatás szervezéséről és az országos, valamint a járási választásokról szóló törvények ismertetése. A vonatkozó törvények, rendeletek és joggyakorlat alapján kiadja a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodája. Bratislava–Pozsony, Concordia Könyvnyomda és Kiadóvállalat, [1927]. 12–56. o.

63

Prága, 1927. július 14. **126. sz. törvény az országos és járási képviselőtestületi választások rendjéről a Csehszlovák Köztársaságban.**

I. rész.

Az országos képviselőtestületi választások rendje

I. fejezet

A választás és a választhatóság jogáról

I. A választójogról

1. §

(1) Az országos képviselőtestületi tagok választásának joga megilleti a Csehszlovák Köztársaság mindazon állampolgárait, nemre való tekintet nélkül, akik a választói névjegyzékek felfektetése napján 24. életévüket betöltötték, a választói névjegyzékek felfektetésétől visszamenőleg számítva legalább egy év óta az országban lakhellyel bírnak, éspedig legalább az utolsó három hónapban ama községben, amelynek névjegyzékéről szó van, akik ezen törvény által a választójogból kifejezetten nincsenek kizárva és nem tartoznak azok közé, akik az 1927. év április 8-án 56. szám alatt kelt és a véderő és a csendőrség tagjainak választójogáról szóló törvény rendelkezései értelmében nem választhatnak.

(2) A katonai szolgálatban, hadi szolgáltatásoknál vagy a hadifogságban eltöltött idő a lakást nem szakítja meg.

2. §

A választójogból ki vannak zárva, akik az állandó választói névjegyzékbe való bevezetésből ki vannak zárva (1919. december 19-én 663. sz. alatt kelt törvény 3. §).[35]

3. §

Ha a körzeti választási bizottság elé hivatalos bizonyíték terjesztetik elő arról, hogy valamely a választói névjegyzékbe bevezetett választó a választás napján nem bír állampolgársággal, vagy az állandó választói névjegyzékről szóló törvény 3. §-a 3. és 4. pontja határozatai szerint a választójogból ki van zárva, vagy ha a választási bíróság határozata előterjesztetik arról, hogy valamely polgár a választói névjegyzékbe jogosulatlanul vezettetett be, akkor a szavazáshoz nem bocsátható. (38. §)

35 A hivatkozott törvény szerint a választójog gyakorlásából ki vannak zárva: 1. akiket jogerős bírói ítélet fosztott meg a vagyonuk feletti szabad rendelkezési jogtól (pl. gondnokság alá helyezettek); 2. akik ellen csődöt nyitottak vagy kényszeregyezségi eljárás van folyamatban, az eljárás tartama alatt; 3. azok, akiket jogerős büntető bírósági ítélet bűncselekmény elkövetése miatt országos képviselőtestületi választójoguk elvesztésére ítélt; 4. azok, akik valamely kényszermunka-intézetben tartózkodnak.

4. §

Minden polgárnak választójoga csak egy községben van és ezt személyesen gyakorolja. Helyettesek útján nem lehet szavazni.

II. A választhatóságról

5. §

Az országos képviselőtestület tagjaivá választhatók a Csehszlovák Köztársaság azon állampolgárai, nemre való különbség nélkül, akik a választás napján 30. életévüket betöltötték, az ország valamely községében a választás kiírásának napjától visszamenőleg számítva legalább két év óta laknak, a 2. § szerint a választójogból kizárva nincsenek és akik nem tartoznak azok közé, akik a 6. § szerint nem lehetnek tagjai (póttagjai) az országos képviselőtestületnek vagy az 56/927. sz. törvény szerint nem választhatók meg.

A passzív választójog föltételei tehát:

6. §

(1) Senki sem lehet egyszerre két vagy több ország képviselőtestületének tagja.

(2) Ha valaki több ország képviselőtestületi tagja lett, köteles az utolsó választástól számított nyolc napon belül bejelenteni, hogy mely ország képviselőtestületében kíván mint tag maradni; a bejelentést az illetékes országos elnöknél kell megtenni. Ha a bejelentést a megjelölt határidőben meg nem teszi, valamennyi országos képviselőtestületben elveszti tagságát.

(3) Az országos képviselőtestület tagjai nem lehetnek azok, kik a nemzetgyűlés vagy a járási képviselőtestület tagjai, az országos vagy járási hivatal, az azok fölé rendelt hatóságok és országos vagy járási intézetek és vállalatok hivatalnokai vagy alkalmazottai.

(4) Ha az országos képviselőtestület tagjává a járási képviselőtestület valamely tagja választatott, az országos elnöknek őt nyolc napon belül fel kell szólítani, hogy nyilatkozzék, mely testületben akar mint tag maradni. Ha a felszólított nyolc napon belül nem nyilatkozik, akkor feltételeztetik, hogy a járási képviselőtestületi tagságról lemondott.

(5) Ha az országos képviselőtestület tagja a nemzetgyűlés tagja, az országos vagy járási hivatal, valamely felettes hatóság, valamely országos vagy járási intézet, vagy vállalat hivatalnoka, vagy alkalmazottja lett, akkor az országos képviselőtestületi tagságát elveszti.

(6) Ha az országos vagy járási hivatal vagy valamely felettes hatóság, valamely országos vagy járási intézet, vagy vállalat hivatalnoka, vagy alkalmazottja választatott meg az országos képviselőtestületbe, akkor megválasztása érvénytelen.

(7) Az előző bekezdések rendelkezései a póttagokra nézve is érvényesek.

III. Választási kötelesség

7. §

(1) Minden választó köteles a választáson részt venni. Ezen kötelezettség alól mentesek azon személyek, akik:

a) több mint 70 évesek;

b) betegség vagy testi fogyatkozás miatt a választási helységben nem jelenthetnek meg;

c) hivataluk vagy foglalkozásuk halaszthatatlan kötelességei miatt idejében nem jöhetnek a választáshoz;

d) a választás napján a választás helyétől legalább 100 km-re vannak;

e) a forgalom megszakítása vagy más leküzdhetetlen akadály folytán távol tartatnak.

(2) A szolgálatadó köteles a választás napján a szolgálatot úgy beosztani, hogy a szolgálattevők a választásban részt vehessenek.

II. fejezet

Választási bizottságok

8. §

A választás keresztülvitelére hivatva vannak:

1. a helyi bizottság;
2. a körzeti választási bizottság;
3. az országos választási bizottság.

[…]

III. fejezet

A választási eljárás előkészítése

14. §

A választások kiírása

(1) A belügyminisztérium a választásokat akként írja ki, hogy a választási előkészületek idejében bevégződhessenek és hogy a választás a régi képviselőtestület működési idejének lejárta előtt megejtessék.

(2) A választás az országos közlönyben, továbbá minden községben nyilvános helyeken 14 napon át kifüggesztett hirdetmények által, valamint a községben szokásos más módon hirdettetik ki. Ha a község több helységből áll, akkor a választás valamennyi helységben kihirdetendő.

(3) A hivatalos közlönyben közzétett hirdetménynek tartalmaznia kell a napot, melyen a választás megejtetik, a napot, melyen a választói névjegyzékek minden községben felfektetendők, a jelöltnévjegyzékek benyújtásának határidejét és helyét a naptári nap megjelölésével, azon felszólítást, hogy a pártok a törvényes határidőn belül a bizottságokba képviselőket jelöljenek, végül a napot, órát és helyet amikor és ahol az országos választási bizottság ülését tartja.

(4) A községekben közzétett hirdetménynek tartalmaznia kell a választás napját s az országos képviselőtestületben választandó tagok számát, a felszólítást, hogy a pártok a törvényes határidőn belül a bizottságokba képviselőket jelöljenek, valamint ezen bizottságok számát, az időt és helyet, ahol a választói névjegyzékbe betekintetni lehet, a jelöltnévjegyzék benyújtásának határidejét és a helyét a naptári nap megjelölésével, a jelöltnévjegyzék alakjára és tartalmára vonatkozó rendelkezéseket és a jelöltnévjegyzék kapcsolására vonatkozó bejelentés határidejét.

15. §
Állandó választói névjegyzékek

(1) A választások az állandó választói névjegyzékek alapján ejtetnek meg (az 1919. december 19-én 663. sz. alatt kelt törvény 14. §-a).

(2) Azok a választók, akik az országos képviselőtestületi választásoknál választójoggal bírnak, az állandó választói névjegyzékek készítésénél azokban külön megjelölendők.

16. §
A választói névjegyzékek közszemlére kitétele

(1) A választási hirdetménnyel egyidejűleg az állandó névjegyzékek 14 napon belül közszemlére kiteendők. […]

(3) A névjegyzékekbe mindenki betekintést nyerhet és azokból magának másolatokat és kivonatokat készíthet, amennyiben ezáltal más személyeket ugyanezen jog gyakorlásából ki nem zár.

[…]

20. §
A jelöltnévjegyzékek

(1) Legkésőbb a választási nap előtti huszonnegyedik napon déli 12 óráig a pártok az országos választási bizottság elnökének két egyenlő példányban benyújtják a jelöltnévjegyzékeket. Az elnök köteles az átadónak a benyújtás napját és óráját igazolni. A közbenjáró a jelöltnévjegyzék további másolatát is előterjesztheti, melynek a beterjesztett jelöltnévjegyzékkel való egyezését az országos választó bizottság elnöke igazolja.

(2) Hogy a jelöltnévjegyzék érvényes legyen, legalább száz oly választó hivatalosan hitelesített aláírásával kell ellátottnak lennie, akik az ország községeinek állandó választói névjegyzékeibe be vannak vezetve. […]

21. §
A jelöltnévjegyzék tartalma

(1) A jelöltnévjegyzéknek tartalmaznia kell továbbá:

1. a párt megjelölését;

2. a jelölt vezeték- és utónevét, foglalkozását, lakhelyét.

Az egyes jelöltek sorrendje arabs számokkal jelölendő meg.

3. A párt egy meghatalmazottjának és helyettesének megnevezését a pontos cím megjelölésével. Ha ilyenek nem neveztettek meg, akkor az első alulírott meghatalmazottnak és a második és következő helyen aláírt választók pedig az ő helyetteseinek tekintetnek. A jelöltek nem nevezhetők meg a pártok meghatalmazottaiként és helyetteseiként. A választási bíróság előtti eljárásban a pártot nem a meghatalmazott, de a párt központi végrehajtó bizottságának képviselője képviseli.

(2) A párt legfeljebb annyi személyt jelölhet, mint ahány tag választandó az országos képviselőtestületbe.

22. §
A jelöltek nyilatkozata

A jelöltnévjegyzékhez csatolni kell az összes jelölt által saját kezűleg aláírt azon írásbeli nyilatkozatot, hogy a jelöltséget elfogadják és hogy beleegyezésükkel ugyanazon országban más jelöltnévjegyzéken jelölve nincsenek.

[…]

26. §
A jelöltnévjegyzékek kihirdetése

Legalább tizennégy nappal a választás napja előtt az országos választási bizottság elnöke az országos közlönyben az összes érvényes jelöltnévjegyzékeket a pártelnevezéssel, a rendszámmal és az összes jelöltek teljes és pontos felsorolásával kihirdeti. A választóknak a 20. §-ban előírt aláírásait nem szabad a jelöltnévjegyzékekkel együtt kihirdetni.

[…]

28. §
A jelöltnévjegyzékek kapcsolása

(1) A választási pártok meghatalmazottai az országos választási bizottság elnökénél együttes írásbeli nyilatkozatot tehetnek, hogy a jelöltnévjegyzékeiket egymás között kapcsolják.

(2) Ezen nyilatkozatnak a választás előtt legkésőbb tizennégy nappal kell megtörténnie, mire az országos választási bizottság elnöke ezt az országos közlönyben kihirdeti.

(3) A jelöltnévjegyzékek összekapcsolása azt jelenti, hogy azok a mandátumok kiosztásánál egyetlen egységnek tekintenek (45. §).

[…]

IV. fejezet

A választás

30. §
A választás napja és a választási helyiség

(1) Minden község választási helység. Szlovenszkón és Ruszinszkón a kevesebb, mint 250 lakossal bíró községek a legközelebbi nagyobb községhez mint választási helyhez csatolhatók

(2) A választás vasárnapi napon reggeli 8 órától kezdve ejtetik meg. A zárórát az a politikai hatóság állapítja meg, melyet a község feletti közvetlen felügyelet megillett.

(3) A választási helyiségekről, valamint ezek minden szükségletéről a helyi bizottság, utasítás szerint a községi hivatal gondoskodik.

(4) Ha valamely választási körzet választói névjegyzékébe ezernél több választó van bevezetve, akkor a választás több helyiségben ejtetik meg, éspedig akként, hogy egy helyiségbe ezernél több választó nem utaltatik.

31. §
Alkoholtartalmú italok nyújtásának tilalma

A választás előtti napon délután két órától és a választás napján a szavazatok összeszámlálásának befejeztétől számított második óra végéig alkoholtartalmú italok eladása, kimérése vagy kiadása tilos.

32. §
A választási hirdetmény

(1) Legkésőbb nyolc nappal a választás előtt az első fokú politikai hatóság (tanács) nyilvános hirdetmény által és a helységben szokásos módon kihirdeti a választás napját, kezdő és záróráját, a választási helyiséget, valamint azt is, hogy hány országos képviselőtestületi tag választható.

[…]

33. §
Választói igazolványok

(1) A községi elöljáró legkésőbb a választás előtti harmadik napon minden választó lakására az országos választási bizottság elnöke által neki megküldött jelöltnévjegyzékeket és ezernél több lakossal bíró községekben az igazolójegyet is kézbesítteti. Szlovenszkón és Ruszinszkóban oly községek választóinak is kézbesíttetik az igazolójegy, melyek a legközelebbi nagyobb községhez vannak csatolva (30. §).

[…]

34. §
A felügyeleti hatóság képviselője

A politikai hatóságnak joga van a választáshoz képviselőjét kiküldeni, hogy a választás helyes megejtésére felügyeljen.

35. §
Bizalmi személyek

(1) A pártok javaslatára a körzeti választási bizottság minden pártból két választót bizalmi emberekül elfogadni köteles, kik jogosultak az egész választási folyamatnál a skrutinium eredményének kihirdetéséig jelen lenni. A javaslat a bizottság elnökénél a választás megkezdése előtt szóval vagy írásban teendő meg.

(2) A pártok bizalmi emberei a választó személyazonossága tekintetében vagy azért, mert a választó a választás napján nem volt választásra jogosult (3. §), kifogásokat tehetnek; egyébként nincs joguk a választási eljárásba beleavatkozni.

[…]

39. §
A szavazócédulák tartalma

(1) A választó bármelyik párt jelöltnévjegyzékét leadhatja.

(2) Törlések, fenntartások és más változtatások hatálytalanok.

[…]

V. fejezet

A választási eredmények megállapítása és kihirdetése

a) a körzeti bizottságoknál:
[…]

43. §
A választási jegyzőkönyv

(1) A választás eredményéről jegyzőkönyv vétetik föl két példányban. […]

44. §
A választási eredmény közlése

(1) A körzeti választási bizottság az egyik jegyzőkönyvet haladék nélkül közvetlenül az országos választási bizottság elnökének küldi meg, a másikat az első fokú politikai hatóságnak (tanácsnak) […]

b) az országos választási bizottságnál

45. §
A választási szám

(1) Az országos választási bizottság meghívása nélkül a választás utáni második napon (kedden) délután két órakor elnökénél összeül.

(2) A bizottság a községi választási bizottságoktól beérkezett jegyzőkönyv és az elsőfokú politikai hatóságok hivatalos jelentése alapján megállapítja az egyes pártokra leadott érvényes szavazatok összegét és kiszámítja a választási számot.

(3) Az összes pártokra leadott érvényes szavazatok összege eloszttatik az országban betöltendő mandátumok eggyel nagyobbított számával; a hányadosra következő legközelebbi magasabb egész szám a választási szám.

(4) A választási szám által eloszttatik az egyes jelöltnévjegyzékekre leadott szavazatok összege, mire az országos választási bizottság mindegyik pártnak annyi mandátumot utal ki, ahányszor a választási szám az ezen pártra leadott szavazatok összegében foglaltatik. A kapcsolt pártok (28. §) jelöltnévjegyzékei külön adatnak össze, azonban a mandátumok elosztásánál egyetlen jegyzéknek tekintetnek és számukra a mandátumok együttesen utaltatnak ki.

46. §
A fönnmaradó mandátumok kiutalása

(1) Ha a 65. §-ban megjelölt módon az összes mandátumok nem töltettek be, akkor a bizottság a fönnmaradó mandátumokat fokozatosan azon pártoknak utalja ki, melyek a 45. § szerint végrehajtott osztásnál a legnagyobb osztási maradékot mutatták fel.

(2) Ha több párt osztási maradéka egyforma, a mandátum azon pártnak utaltatik ki, amely nagyobb szavazatszámot ért el; ha a szavazatok száma egyforma, sorshúzás dönt.

(3) Oly jelöltnévjegyzék, amely annyi szavazatot sem ért el, mint amennyi a választási szám, mandátumra igénnyel nem bír, mely rendelkezés azonban nem vonatkozik azon egyes névjegyzékekre, melyek kapcsoltattak (28. §).

47. §
A mandátumok szétosztása az egybekapcsolt névjegyzékek között

Miután az országos választási bizottság az összes mandátumot kiutalta a választási pártoknak, a mandátumokat az egyes kapcsolt névjegyzékek között osztja szét. Ennél a 45. és 46. §-okban megadott elvek szerint járt el a 46. § 3. bekezdésétől való azon eltéréssel, hogy a mandátumoknak a maradékszavazatok szerinti kiutalásánál azon párt is igénnyel bír mandátumra, mely sem a mandátumoknak a választási pártok számára való első kiutalásánál, sem a mandátumoknak az egyes kapcsolt pártokra való kiutalásánál nem érte el a választási számot.

48. §
Mely jelöltek választattak meg?

(1) Az egyes pártok jelöltjei az illető pártra eső szám szerint azon sorrendben vannak megválasztva, amint a jelöltnévjegyzéken fel vannak sorolva. A többi jelölt ugyanily sorrendben póttag.

(2) Ha a nyomtatott jelöltnévjegyzék az országos választási bizottság elnökéhez benyújtott jelöltnévjegyzéktől eltér, az országos választási bizottság elnökéhez benyújtott jelöltnévjegyzék tartalma és sorrendje irányadó.

49. §
Jegyzőkönyv az országos választási bizottság tárgyalásáról

(1) Az országos választási bizottság tárgyalásáról két példányban jegyzőkönyv vétetik fel, melyben a választási szám kiszámítása, a mandátumok kiutalásánál követett eljárás és a skrutinium eredménye feltüntetendő.

(2) A jegyzőkönyv a bizottság valamennyi jelen levő tagja által aláírandó.

(3) Az országos választási bizottság tárgyalásának befejezése után az elnök az ezen bizottság tárgyalásáról felvett jegyzőkönyvet, valamint a választásnak a községekben való lefolyásáról felvett jegyzőkönyveket a belügyminisztériumnak terjeszti föl (44. §).

50. §
A választás eredményének kihirdetése

A skrutinium befejezése után az országos választási bizottság elnöke a választás eredményét az országos közlönyben hirdeti ki.

51. §
A választások elleni panasz

A választások elleni panaszt a választási bíróságról szóló törvény szabályozza (1921. február 29-én kelt 125. sz. a.).

52. §
A póttagok belépése

Ha a választási időszak alatt az országos képviselőtestületben valamely tagsági hely tartósan megüresedik, akkor ugyanazon párt póttagjai azon sorrendben lépnek be, amint a jelöltnévjegyzékben fel voltak sorolva.

53. §
Az országos képviselőtestület megalakulása

(1) A választás eredményének kihirdetésétől számított egy hónapon belül az országos elnök az országos képviselőtestület tagjait az országos hivatal székhelyére egybehívja, hogy az országos elnök kezébe fogadalmat tegyenek, miszerint a Csehszlovák Köztársasághoz hívek lesznek, a törvényeket tiszteletben tartják és hivatali kötelességeiket lelkiismeretesen betöltik. Fenntartásokkal vagy toldásokkal tett fogadalom úgy tekintetik, mintha az illető azt megtagadta és a megválasztását vagy kinevezését viszszautasította volna.

(2) Mihelyt az országos képviselőtestület tagjainak kétharmada a fogadalmat letette, az országos képviselőtestület megalakult.

(3) Az országos elnök jogosult a fogadalom átvételével és ezen ülés megnyitásával és vezetésével az országos hivatal más hivatalnokát is megbízni.

54. §
Az országos választmány megválasztása

(1) Az országos képviselőtestület első ülésén saját kebeléből megválasztja az országos választmányt (az 1927. július 24-én 125. sz. alatt kelt és a politikai közigazgatás szervezéséről szóló törvény 26. §-a).

(2) Az országos választmány, illetve annak egyes tagjai és póttagjai választását egy bizottság vezeti, melynek elnöke az országos elnök vagy az országos hivatalnak az országos elnök által kijelölt hivatalnoka és amelybe az országos képviselőtestületben képviselt minden választási párt egy-egy tagot küld ki.

(3) A választást szavazócédulákkal ejtik meg.

[…]

56. §
Az országos választmány választásának módja

(1) A kinevezett tagok bejelentik, hogy az országos képviselőtestület melyik pártjával fognak szavazni. A bizottság, amely az 54. § szerint az országos választmány választását vezeti, az aránylagos képviselet szabályai szerint, tekintettel a kinevezett tagok bejelentésére, állapítja meg az országos választmányban képviselt mindegyik választási pártra eső országos választmányi tagok számát.

(2) A bizottság ennél a 45–49. §-usok rendelkezéseit azon módosítással alkalmazza, hogy oly párt is kaphat az országos választmányban képviseletet, melynek nincs annyi tagja, mint amennyit a választási szám kitesz.

(3) Minden párt országos választmányi tagjai után ugyanolyan számú póttagot választ. A póttagok választását minden párt az országos választmányi tagok választásától elkülönítve ejti meg.

(4) A tagok és póttagok választását az illető választási párt egyszerű szótöbbséggel ejti meg. Megválasztottaknak azok tekintendők, akik a legnagyobb szavazatszámot érték el; szavazategyenlőség esetén a sorshúzás dönt. A választás érvényességéhez szükséges, hogy a választási párt tagjainak felénél többen legyenek jelen.

(5) Az egyes választási pártok az országos választmány tagjaiul (póttagjaiul) más választási pártok tagjait is választhatják.

(6) Az egyes pártok a választásoknál kapcsolhatnak.

57. §
Az országos választmány póttagjai

(1) A póttagok (a politikai igazgatás szervezéséről szóló törvény 26. §) helyettesítik azon választási párt országos választmányi tagjait, mely őket megválasztotta, ha azok hivatalukat ideiglenesen nem láthatják el. A póttagok koruk szerint kerülnek sorra.

(2) Ha a választási időszak alatt valamely mandátum tartósan megüresedik, akkor az 56. § elvei szerint eszközlendő a pótválasztás.

58. §
Helyesbítési eljárás

A választás elleni panaszt a választási bíróságra vonatkozó törvény szabályozza (1920. február 29-én kelt 125. sz. a.).

59. §
Az országos képviselőtestület külön választmányi és bizottsági tagjainak választása

Az 54–58. §-usok határozatai az országos képviselőtestület külön választmányai és bizottságai tagjainak választására megfelelően alkalmazandók.

II. rész

A járási képviselőtestületek választása

60. §
Általános határozatok

A járási képviselőtestületek választására az ezen részben foglalt módosításokkal az országos képviselőtestületi választásokra vonatkozó rendelkezések megfelelően érvényesek.

[…]

III. rész

Általános határozatok

[…]

79. §

Ezen törvény a kihirdetés napján lép életbe, végrehajtja a belügyminiszter.
(A törvény kihirdetve 1927. augusztus 12-én.)

A közigazgatás szervezéséről és az országos, valamint a járási választásokról szóló törvények ismertetése. A vonatkozó törvények, rendeletek és joggyakorlat alapján kiadja a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodája. Bratislava–Pozsony, Concordia Könyvnyomda és Kiadóvállalat. 57–94. o.

64

Ungvár, 1927. október 9. **Korláth Endre nemzetgyűlési képviselő, a Ruszinszkói Magyar Nemzeti Párt ügyvezetője felhívása a „zsidó vallású magyarokhoz" az önálló pártpolitika ügyében.**

Önök közül nagyon sokan már a múlt választások alkalmával elhagyták az őslakos magyarságot és vagy kimondottan zsidó pártokban helyezkedtek el, vagy olyan pártokban, amelyeket a prágai kormányzat az Önök köréből vállalkozó olyan egyének által alakíttatott, akiknek szívük, lelkük soha sem volt magyar, de még zsidó sem, hanem saját önző érdekeik, céljuk, vagy a saját maguk előtérbe tolása s ezzel önmegváltásuk volt a mindenük.

Miért alakultak a zsidópártok?

A kimondottan zsidó pártok alapítói zsidó nemzeti alapon külön csoportot alkottak a zsidóságból, hogy ezzel semlegesíttessék magukat abban a harcban, amelyet a prágai kormányzat a magyar kisebbség letörésére folytat. Nekünk, a magyar kisebbségnek semmi kifogásunk nem lehetne e szervezkedés ellen, ha e semlegességet az egyesült zsidó pártok egyike vagy másika csakugyan megtartotta volna s nem csatlakozott volna a legtöbbször, amikor tettre került a sor, a prágai kormányzathoz. Semlegességüket e pártok legfeljebb annyiban őrizték meg velünk szemben, hogy nem törtek ellenünk, de mindig elnézték tétlenül küzdelmünket és még azt is, hogy – egyesek közülük kiválva – külön osztagokban támadjanak ránk és bontsák, gyengítsék sorainkat, mint a múlt választásoknál a polgári párt szereplői, ma pedig az iparosok és kereskedők (Kreiler, Schächter stb.) és a kisiparosok és kiskereskedők (Balázs… stb.), ház és földbirtokosok (Zichermann… stb.) vezérei.

Mi nem akarunk elszakadni!

Mi ezeknek a történelmi adottságoknak a dacára a múlt választásoknál az elnyert tíz képviselőtestületi mandátum közül kettőt (Kreisler Géza és Dr. Guttmann Sándor) juttattunk a zsidó vallású magyarok képviseltetésére. A mostani jelölésnél is többet jelöltünk Önök közül, a jelöltek azzal tértek ki a jelölés elől, hogy – bár ők szívvel-lélekkel velünk vannak – mégis tekintsünk el jelölésüktől. Így történt meg, hogy listánkon Ungváron egy zsidó vallású magyar sincs jelölve.

Azokhoz, akik még velünk éreznek!

Ily előzmények után jogot érzek arra, hogy Önöket, zsidó vallású magyarok, felkérjem és Önöktől elvárjam és elvárja az egész magyarság, hogy listánkat Önök közül mindazok, akik magukat szívükben, lelkükben magyarnak érzik, szavazataikkal támogassák az alábbi okoknál fogva is:

1. Önök közül a háztulajdonosoknak, földbirtokosoknak, szőlősgazdáknak ugyanazok az érdekeik, mint a mieinknek, ti. hogy megtarthassák házaikat, földjeiket, szőlőiket, hogy ne kebelezzék tovább rá a horribilis városi adósságok miatt a még nagyobb adót és ne kerüljenek azok dobra. Mert mit ér a cicomás drága főváros, ha azt a Hrebek[36] utódainak építik s nekünk annyi marad, amennyit a hátunkon elvihetünk.

2. Önök közül a kis és a nagyiparosoknak, a munkásoknak ugyanazok az érdekeik, mint a mieinknek, vagyis ne tegye tönkre a kisipart a prágai cipő, a prágai ruha; ne fojtsa meg a nagyipart meg gyáripart a prágai gyáripar; ne vegye el a munkaalkalmakat az itteni vállalkozóktól, az itteni munkásoktól a prágai vállalkozó és a prágai munkás.

A nagy per!

Önöknek tudniuk, látniuk kell, hogy itt ma mindnyájan csakugyan történelmi időket élünk. Érezniük kell, hogy itt ma egy hatalmas, életre-halálra menő per folyik egyrészt a prágai kormányzat, másrészt az itteni őslakosság és magyar kisebbség között, ahol nem jó semlegesnek lenni, mert könnyen felmorzsolódhatik az ember. Tudjuk, hogy mihelyt valami peressé van téve, az rögtön nem biztos. Tudjuk, hogy tanúskodni nem jó, mert vagy egyik, vagy másik fél veszi azt rossz néven, vagy mind a kettő.

Kik a nagy per tanúi?

Márpedig eddig nagyon sokan Önök közül a prágai kormányzat mellett foglaltak helyet, tehát nekiek tanúskodtak egyéni, pillanatnyi és átmeneti érdekeik miatt. Így cselekedett a két kimondott zsidópárt s így cselekedtek és cselekszenek a különböző apró kormánypártok zsidó vezetői. Ezzel azt mondották, hogy mind hazugság az, amivel mi a prágai kormányzatra panaszkodtunk. Nem gondolják ezek az urak, hogy ez az eljárásuk fáj nekünk, mert ők a mi halálunkkal mentegetik meg magukat átmenetileg, ameddig reájuk is nem kerül a sor?

Mi ezt Önöktől nem érdemeltük!

Zsidó vallású magyarok! Mi ezt másként gondoltuk. Mi ezt Önöktől nem érdemeltük sem a múltban tanúsított viselkedésünkkel, sem a mai együttélésünkkel. Mert hiszen Önök ma is velünk élnek, nekünk adnak el, tőlünk vesznek és nem a prágai konkurensektől. Mert hiszen a prágai konkurens azért jött, hogy Önöket is rontsa és nem azért, hogy Önöket segítse.

Együtt kell élnünk!

Önöknek velünk kell élni a jövőben is! Mivel fogják lelkiismeretüket megnyugtatni, ha az Önök tanúskodása dacára is meg fogjuk nyerni ezt a hatalmas, ezt a nagy pert, amely már az egész világ ítélőszéke előtt van folyamatban? Hiszen egy nagy

36 Jan Hrbek.

politikai perben nemcsak a különböző befolyás alatt nyilatkozó tanúk, hanem az összes körülmények, a szemmel látható tények, különböző hatalmi érdekek és ezerféle gazdasági szempontok döntenek, amikre a kispolgároknak kevés vagy éppen semmi befolyásuk nem lehet.

Ma nekünk van szükségünk Önökre!

Zsidó vallású magyarok! Pártom nevében kérem Önöket, hogy szavazataikkal a mi pártunkat, a Magyar Nemzeti Pártot támogassák és annak igazsága mellett tegyenek tanúságot, mert most nekünk van szükségünk Önökre. Jöhet idő, amikor Önöknek lesz szükségük ránk! Mert hiszen nem csak mi magyar kisebbség élünk történelmi időket, hanem Önök is!

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1927. október 9.

65

Ungvár, 1927. december 14. Szerkesztőségi cikk az Ungváron megjelenő Ruszinszkói Magyar Hírlapban A pártszövetségi gondolat címmel annak ruszinszkói eredetéről.

A pártszövetségi gondolatot elsősorban Ruszinszkóban váltották valóra a Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt közös nevezőre hozásával, amely kifelé mindenkor a magyar egységet reprezentálta.

Ez a szövetségi gondolat volt és lesz mindig a ruszinszkói magyar, illetve őslakos ellenzéki politikai alfája, mert az egymásrautaltság érzete irányítja az embereket a nagy tömegekbe való tömörülésre.

Nagy örömmel vesszük tehát a hírt, hogy a pártszövetség gondolatának megvalósítása újabban Szlovenszkón is aktuálissá lett és Szentiványi képviselő és pártvezér ismét abban az irányban kezdte meg a legüdvösebb akciót.

Mi itt, Ruszinszkóban a mi magunkra hagyottságunkban már hét évvel ezelőtt megéreztük, hogy az erők szétforgácsolódása nagy veszélyt jelent ránk nézve, akik ellen egy egész államhatalom összes fegyveres, rendőri és közigazgatási szerveivel vezet politikai, kulturális és gazdasági ellenakciót.

Mi itt, Ruszinszkóban a lehetetlen lehetőségek hazájában sohase tudtuk volna a magyarság politikai, kulturális és gazdasági pozícióját a szláv sovinizmus tengerének hullámsöprései ellen megvédeni, ha hajónkat nem a magyar nemzeti gondolat és őslakos egység bójájához kötöttük volna.

És – valljuk be őszintén – sokszor néztünk aggódással szlovenszkói testvéreink felé, amikor azt láttuk, hogy itt is, ott is eltávolodás észlelhető a pártszövetségi gondolat egyedül üdvözítő megvalósításától.

Ma azonban ismét öröm tölti el lelkünket, hogy a Magyar Nemzeti és Keresztényszocialista Párt ellenzéki blokkba való összefogása nem utópia többé, de a lelkekbe gyökerezett meggyőződéses valóság.

Legyen is úgy! A most lezajlott községi választások ismét igazolták, hogy – különösen Ruszinszkóban – még a kísérletképpen megpróbált külön lista rendszert sem tudja választóközönségünk magáévá tenni, mert lelkében a magyar egység eszméje gyökerezik. Ahol tehát ezt az egységet bármilyen formában, csupán külső látszatra, részekre való szedéssel módosítani igyekeztek, ott zavarba hozzák a magyar és őslakos egységbe belenevelt és a szíve szerinti politikát támogató választó közönséget.

Reméljük, hogy a kísérletezéseknek ezzel vége szakad és a magyar, illetve őslakos pártszövetségi gondolat Ruszinszkóban még inkább megerősödve, diadallal fog bevonulni Szlovenszkóba is, ahol már szívrepesve várják!

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1927. december 14.

66

***[1927. Budapest.]* Árky Ákos (Ruszinszkói Őslakos Autonóm Párt) koncepciója a ruszinszkói magyarságra és Ruszinszkó autonómiájára vonatkozóan.**

Ruszinszkó a szülőföldem és annak javáért munkálkodtam és munkálkodom. Emellett egyszerű, de minden ízemben jó magyarnak tudom magam. Óhajom és álmom az integer Magyarország újjászületése. Ha egyszerre meg nem valósítható, megelégszem a részletekben való visszacsatolással is.

Addig azonban, míg ez bekövetkezhetik, az elszakított területek összmagyarsága elemi kötelességének tartom beilleszkedni a békeszerződések által teremtett mai helyzetbe. Már csak azért is, hogy az evvel ellenkező esetben okvetlen bekövetkező és a jelenleginél is nagyobb szorongattatások súlya alatt el ne veszítse egyrészt a magyarnak különben egyik fő jellemvonását, a törvények mindenkori tiszteletben tartását, másrészt pedig nemzeti fejlődhetése és kultúrája fejleszthetésének már eddig is nagyon megszorított lehetőségét. E beilleszkedés mellett azonban kötelessége, hogy a békeszerződések által biztosított, valamint törvények adta jogait ne csak állandóan védje, azokból egy jottányit se engedjen, ellenkezőleg, haladva a kor szellemével, azok kibővítésére törekedjék.

Különösen áll ez Ruszinszkó magyarságára nézve Ruszinszkó autonómiáját illetőleg, mert ezen jogról való lemondás vagy az autonómia megvalósításának kitolásához való hozzájárulás árulás lenne Ruszinszkó őslakosságára, de maga az e területen élő magyar nemzettesttel szemben, mely ma a Cseho-szlovák Köztársaság érdekeinek is megfelelő oly autonómiát kívánhat, hogy az Ruszinszkó politikai, gazdasági és kulturális érdekeit is kielégítse. E célkitűzés tehát nem lehet csupán Ruszinszkó egyik nemzetének érdeke, hanem mindazok érdeke, kik Ruszinszkó őslakosai.

És itt vetődik fel a kérdés, mit jelent a ruszinszkói magyarságnak Ruszinszkó autonómiája, különösen a mai helyzetben politikai, gazdasági és kulturális szempontból?

E kérésre adandó felelet attól függ, hogy minő terjedelmű lesz Ruszinszkó autonómiája.

Minthogy a saint-germaini egyezmény a köztársaság egységével összeegyeztethető *legszélesebb* körű autonómiáról beszél, megállapításaim kiinduló pontjául ezt kell vennem, mert minden eshetőségnek a mai állapotokkal kell számolnia, a mai viszonyok figyelembe vételét tehát mellőznöm nem szabad.

Az autonómia fogalma egy állam életében hármas vonatkozású: törvényhozási, kormányzati és végrehajtási. A három együtt alkotja az autonóm állam közigazgatását.

Az állami közigazgatás alapja a törvény és így elsősorban e tétel teendő vizsgálat tárgyává. Az autonómia létesítésével Ruszinszkó a maga külön, illetve önálló ügyeiben a szojm (képviselőház) útján törvényhozó szervhez jut. Önálló ügyeknek a saint-germaini egyezmény helyes magyarázata szerint a *vallás és közoktatás-, földművelés-, belügyi igazgatás, kereskedelem és iparügy, igazságügy és népjóléti ügy vehetők.*

Ruszinszkó törvényhozásában, ha a magyarság összetart, a szavazatok egyharmadát el kell hogy érje. Ez olyan erő, amellyel a kormányzatnak feltétlenül számolnia kell. És ha hozzávesszük, hogy a magyarság parlamentáris kultúrája is erős tényezője lesz a törvényhozás házának az esetre, ha a házszabályok nem a klotűrre vannak alapítva, akkor a magyarság ereje a törvényhozásra kétségtelen befolyással lévén, eljut a magyarság ahhoz, hogy a vallás- és közoktatás-, földművelés-, belügyi igazgatás, kereskedelem és iparügy, igazságügy és népjóléti ügyek terén olyan törvények keletkeznek, melyek respektálják békeszerződésbeli és természetes jogait.

Szabályozást nyernek a hozandó törvények útján:

1. egyházainak, felekezeteinek erkölcsi és anyagi javai;

2. hozzájut alsó és középiskolai oktatása ma teljesen hiányzó, megfelelő intézeteihez;

3. módja lesz beleszólni az erdészet, földművelés és bányászat intézésébe és különösen a földbirtokreform ma kétségtelenül elsőrendű problémájába akként, hogy annak egzisztenciákat romboló, de egzisztenciákat is teremtő vonatkozásainál a magyarok is számításba jöjjenek;

4. a belső igazgatás terén hozandó törvényekkel nyer megoldást elsősorban a nyelvi kérdés, melynél kell, hogy eliminálódjanak azok a lehetetlen nehézségek, melyekkel a hatóságok előtt a magyarságnak meg kell ma küzdenie, de tovább menve, e téren kerülne megoldás alá az eredeti vármegyei, járási és községi intézményeink újból való megalapozása, hol sérelmeink mód felett nagyok és megoldódnának tisztviselői és nyugdíjkérdéseink is, de ami mindennél fontosabb, az illetőség és állampolgárság ügyeinek szabályozása, mégpedig a legfelsőbb fokon a közigazgatási bíróság védelme alatt;

5. a kereskedelem és ipar ma teljesen pangó állapota megfelelő törvényalkotásokkal lábra lenne állítható és mód adódnék annak minden vonatozásában Ruszinszkó külön viszonyait kifejezésre juttatni, nemcsak az ősi földön, de a köztársaság más vidékeivel szemben is, mi, tekintve, hogy az ipar és kereskedelem, különösen az ipar Ruszinszkó területén nagy részben a magyarság kezében van, elsőrangú fontossággal bír; természetes, hogy a törvényhozás ily irányú működésénél módot kellene találnia a szojmnak arra, hogy a külföldel kötendő kereskedelmi szerződéseknél Ruszinszkó különleges érdekei is érvényre jussanak; egyben megalkottassanak a szabad egyesülés elvén nyugvó, de törvény által szabályozott, választásból kikerülő testületek, a ruszinszkói kereskedelmi és iparkamarák;

6. az igazságügy törvényi szabályozása rendezné a mai bírói viszonyokat, kiépítené Ruszinszkó igazságügyi szervezetét, mely, ha jogegységről beszélünk, feltétlenül megköveteli, hogy az autonóm országban az igazságügy hármas fóruma: járásbíróság, törvényszék, tábla és a legfelsőbb bíróság idehaza legyen, de tovább menve az igazságügy szervezeténél, megoldást nyernénk az ügyvédi és közjegyzői viszonyok, a kamarák kérdésére, a jogászképzés és ami a magyarságnak különösen fontos, a bíróság nyelvének kérdésére, és feltétlenül eljutnánk oda, hogy az egyes bíróságok előtt, mint a tanácsok előtt is, a magyar nyelv használata törvényes alapra lenne helyezve; és végre

7. a népjóléti törvényhozás nagy körültekintést és gyors cselekvést kívánó rendelkezéseinél a munkásviszonyok, a különböző szociális problémák, a rokkantügy új megoldásai mind olyan dolgok, melyek a magyarság szempontjából felette jelentős súllyal bírnak és így az autonóm törvényhozás e működése a magyarokra egészen új helyzetet kell hogy teremtsen.

Ezek nagy vonásokban az autonóm törvényhozás irányai és megvalósulás esetén annak várható kihatásai.

Az autonómia második megnyilvánulása, mint az állami lét másik szükségszerűsége, a kormányzat.

A kormányzás kérdésének megoldása, minthogy a köztársaság alkotmányokiratának ezirányú megállapításai felette szűkszavú pár irányelven kívül mi praktikumot sem tartalmaznak, Ruszinszkó állami életének legnehezebb kérdése. Ez okoknál fogva, magát az állami élet e részét inkább a politikai elképzelésnek kell megkonstruálnia. Ruszinszkó kormányzatának kiépítése a köztársaság egységét véve frontul, a két állam koordinált törvényhozásának a feladata. E feladat felette nehéz. Az „önkéntes csatlakozás" mint alap egyik oldalról, a köztársaság hatalmas területével szemben álló autonóm állam területbeni szerénysége a másik oldalról, az államszövetség eddig ismert fogalmait a kettős viszony szabályozására nem teszik alappá. Valami egészen újat kell e téren alkotni és az alkotásnál *a ruszin jelleg teljes kidomborítása mellett* az ott élő többi őslakos nemzetek számarányait is figyelembe kell venni.

A külső megnyilatkozások, mint az országkormányzat politikai fogalmának rezultánsai adva vannak a jelen esetben is, de azok illetékességi, hatásköri és egyéb odatartozandóságainak megállapításai nagy gondosság mellett is csak súlyos meditálások alapján konstruálhatók meg. Kormányzó, alkormányzó vagy helyettes kormányzó, tartományelnök és mi egyéb eddig gyakorolt vagy még más tervbe vett létesítései a kormányzás politikai fogalmának csak frázisai minden benső politikai tartalom nélkül. A mai rendszer ez alakulatai egyszerű hivatalnokok, holott a kormányzás tényezőinek alkotmányos életében jóval többnek, sokkal súlyosabb tekintély alapján állóknak és nagyobb tekintéllyel rendelkezőknek kell lennie. Nagy országban e szerep betöltése a „felelős minisztérium" politikai fogalmán alapul, de Ruszinszkóban ily intézmény, a realitást véve alapul, egyenesen a lehetetlenséggel határos. És mégis valami ilyenfélét kell alapul venni, mely talán a régi magyar birodalom alkotmányos képződményéhez, *„Horvát-Szlavón-Dalmát országok"* közjogi fogalmához áll legközelebb.

Azt, hogy az államkormányzás politikai szervezetének megkonstruálásakor a régi magyar birodalom és társországainak viszonyát veszem figyelembe a Cseho-szlovák Köztársaság és Ruszinszkó államjogi helyzetének megállapításánál, indokolja maga az ott már politikai fogalmában kialakult „autonóm" viszony, de indokolja a területi elosztottság is. A régi magyar birodalom 282870 km¸-nyi területével szemben Horvát-Szlavón-Dalmát országok 42541 km¸ területe, míg a Cseho-szlovák Köztársaság *mai* 127721 km¸-nyi területével szemben a *mai* határaiban, *tehát még meg nem állapított* Ruszinszkó 12656 km¸ területe, mi, ha a két állami alakulat arányait veszem figyelembe, feljogosít arra, hogy Ruszinszkó számára békeszerződésileg előírt autonómiát a Horvát-Szlavón-Dalmát országok autonóm helyzetének magasságára emeljem.

De a területbeni indokon kívül a Horvát-Szlavón-Dalmát államjogi autonómia már meglevő, politikai kijegecesedett intézménye áll Ruszinszkó eddigi papíralkotmányához is a legközelebb.

„Cseho-szlovákia kötelezi magát létrehozni a kárpátaljai ruszin területet a szövetséges és résztvevő nagyhatalmak által megjelölt határokon belül *mint autonóm egységet* a cseho-szlovák államban és felruházni azt a cseho-szlovák állam *egységével megegyező legmesszebb menő önkormányzattal"* – mondja nemcsak az 1919. szeptember 10-én kelt Saint-Germain-en-Laye-i egyezmény 10. cikke, hanem az

1919. november 8-án a cseh kormány megbízásából Ruszinszkó legfőbb parancsnoka által aláírt és Ruszinszkó közigazgatásának adminisztrátora által ellenjegyzett és ugyanazon hónap 18-án kihirdetett Generalny Statutum 1. pontja.

„*A kárpátaljai ruszinok külön képviselőházzal fognak bírni.* Ezen képviselőház (országgyűlés, szojm) törvényhozó hatalommal lesz felruházva minden nyelvi, iskolai és vallási ügyben, belső közigazgatási ügyekben és más ügyekben, melyekben a Cseho-szlovák Köztársaság törvényei megbízzák őt.

A ruszin ország kormányzója, ki a Cseho-szlovák Köztársaság elnöke által lesz kinevezve, *a ruszin országgyűlésnek fog felelősséggel tartozni"* – mondja ugyancsak az 1919. szeptember 10-én kelt egyezmény 11. cikke, de a már fentebb említett Generalny Statutum 2. pontja is.

Ezen alapelveket ugyanezen politikai döntő motívumokat maga a köztársaság 1920. február 29-én kelt alkotmánytörvényének 3. §-a is tartalmazza.

Így lévén az alapokiratokban letéve a békeszerződések által létrehozott Ruszinszkó államjogi helyzete, annak kormányzati elképzeléséhez a Horvát-Szlavón-Dalmát autonómia történelmi alakja adja a legszilárdabb és legpregnánsabb mintáját.

Horvát-Szlavón-Dalmát országok élén kormányzó helyett a bán állott, kinek az autonóm országos kormány élén álló hatósága az autonóm ügykörben sok analógiát mutat a miniszteri hatósággal, hisz a bán *a horvát-szlavón országgyűlésnek felelős.*

Meg lévén így konstruálva a kormányzatnak parlamenti fogalma, a Horvát-Szlavón–Dalmát minta alapján Ruszinszkó különleges viszonyainak megfelelően a további konstruálás útja nyitva van.

A Horvát-Szlavón-Dalmát autonómiában a központi magyar kormánnyal való összeköttetést a horvát tárca nélküli miniszter képviselte. Ennek Ruszinszkóban sem lenne akadálya és szükségszerűsége még indokoltabb a Cseho-szlovák Köztársaság központi kormánya és az autonóm Ruszinszkó fővárosa közötti 846 kilométernyi távolság miatt is.

Ruszinszkó kormányzója az alkotmányokirat szerint politikailag felelős személy, ki a szojm ellenőrzése alatt áll. Így államjogi szemmel nézve miniszterelnöki jogköre van és mert ez kétségtelen, felelőssége értelmében nem képzelhető más, mint hogy munkatársai miniszteri jogkörrel bírnak.

Ez a kis Ruszinszkó ország azonban ezt nem bírja és így, ha az államjogi helyzetet Ruszinszkó feladni nem akarja és a kormányzás politikai értelmét sem kívánja elvetni, nem marad más hátra, minthogy Ruszinszkó minden önkormányzati ügyének élén egy osztályfőnök álljon, kiket a kormányzó előterjesztésére az államfő nevez ki – mint ahogy máshol is a miniszterelnök jelöli meg a kinevezendőket az államfő számára –, kik a szojmnak mint ilyennek tagjai de akik a parlamentáris elveknek megfelelően a szojm képviselőiül is megválaszthatók.

Így az állami kormányzás elve meg volna oldva, a parlamentáris felelősség tétele fennállana és minthogy az alkotmányokirat szerint a szojm akarata belejátszik a köztársaság elnökének kormányzót kinevező elhatározásába, míg a kormányzó kinevezésében és a várható pártarány szerinti személyében *megnyilatkozna Ruszinszkó ruszin jellege,* a kormányzó felelősségének tudatában kényszerítve lenne arra, hogy az osztályfőnökök sorába a lakosság nem ruszin, de őslakó nemzeteiből is eszközöljön kinevezést. Hogy ennek mi akadálya sincs, annak bizonysága a saint-germain-en-laye-i szerződés 12. cikke és a már említett Generalny Statutum 3. pontja.

„Cseho-szlovákia kötelezi magát, hogy Ruszin országban levő tisztviselők, amennyiben csak lehetséges, ezen terület lakói sorából lesznek kiválasztva" és hogy

ez mit jelent a magyarságnak kulturális és gazdasági téren, azt bővebben magyarázni nem kell.

A kormányzat államjogi fogalmának következménye az, hogy Ruszinszkó állami tisztviselőit vagy az egyes osztályfőnökök, vagy az osztályfőnökök tanácsa nevezi ki. Megnyilatkozási módja e rendszernek természetesen az lenne, hogy az egyes kinevezések a kormányzó aláírásával jelennének meg.

Az államigazgatás – jelen esetben Ruszinszkó autonómiája – harmadik része: a törvények és a kormányzatban megnyilvánuló akarat *végrehajtása,* vagyis maga az úgynevezett *közigazgatás.* Ez az előbbi két tételnél már sokkal egyszerűbb dolog.

Megvalósításának módja kétféle: tisztán állami szervek igénybevétele, avagy a megyék, járások, községek autonóm szerveinek igénybe vételével történők. Demokratikus köztársaságban e kettő összeegyeztetése a legszerencsésebb. Vannak közigazgatási teendők, melyek feltétlenül állami szervekre bízandók, de vannak viszont olyanok, melyeket a közigazgatási autonómia köréből semmi esetre sem szabad kivonni.

E tekintetben – bármennyire is idegenkednének egyesek tőle – Ruszinszkónak legcélirányosabb lenne a régi magyar közigazgatás rendszerét és alapelveit mintául venni, először mert ez a lakosság előtt ismeretes, másodszor, mert annak történelmi próbái jóval több gyorsan reparálható tanulsággal szolgálnak már a szervezés idején, mind valamelyes új kísérletezések évek múlva.

A fő tételek megalapozása után részletkérdések azok, melyek a megoldások során lesznek megvitathatók. Az osztályfőnökök központi irodáinak személyzete szolgálná az állami szervek végezte közigazgatás teendőit, míg a vármegyék, élükön a kormányzó által kinevezett zsupánnal, mint állami ellenőrző szervvel, a közigazgatás autonóm feladatait intéznék.

A vármegyékhez hasonló hatáskörrel lenne felruházandó a főváros Ungvár, továbbá Munkács és a fejlődésnek megfelelően más város is. Úgy a vármegyék, mint az ily hatáskörű városok, továbbá lefelé menve a járások és az egyes községek közigazgatását az általuk választott tisztviselők végeznék. Az ily tisztviselők választását a vármegyei, városi, járási, községi képviselőtestületek eszközölnék a részükre alkotandó szabályrendelet szerint, melyek a demokrácia tiszta elveinek föltételeivel készülnének.

Az ily módon felépített közigazgatás Ruszinszkó speciális közigazgatása lenne, mely megnyugvást, megélhetési módot, elhelyezkedési lehetőséget nyújtana a Ruszinszkóban élő összes népekre nézve, megvetné jövőjét a békés, tartós és önálló fejlődésnek. A közigazgatás a törvényeknek és a kormányzat szellemének végrehajtása lévén, mindazon kulturális és gazdasági lehetőségeket rejti magában a ruszinszkói magyarságra nézve, melyeknek eredményeire az autonómia tényleges bekövetkeztével már fentebb rámutattam.

Mindezek, újra hangsúlyozom, csak körvonalai lehetnek annak, ami felé Ruszinszkó őslakosságának törekednie kell. De hiszem és vallom, hogy e körvonalak útján kiépítendő autonómia az, amely módot nyújt arra, hogy ez önálló országban a ruszin jelleg teljes kidomborításával megtalálja őszinte boldogulását Ruszinszkó minden nemzete, közötte a számarányának, kulturális és gazdasági erejének megfelelően a magyar is.

*

A nagyhatalmak garanciája mellett megszületett autonóm Ruszinszkó ma, tíz év után sem ismeri az autonomikus alkotmányos életet.

A magát lekötelezett fél, a Cseho-szlovák Köztársaság – valószínűleg szláv testvéri szeretetből – nem akarja ismerni az általa aláírt szerződés erkölcsi kötelezettségének teljesítését, míg a nagyhatalmak nem rendelkeznek annyi szabadidővel, hogy meggyőződhessenek arról, vajon van-e még valamelyes értéke az ő garanciájuknak?

A ruszinszkói autonomikus alkotmányos élet kierőszakolása tehát kötelességévé vált mindenkinek, ki Ruszinszkót szülőföldjének tudja és ahhoz ragaszkodik.

Az alkotmányos élet a Ruszinszkó területén élő népek, tehát a magyarság számára is attól függ, minő lesz az az alkotmány, mely ez autonóm országrész, ez autonóm állam számára megalkottatik.

Végtelenül fontos feladat vár tehát azokra, kik e munkának részesei lesznek, de végtelenül fontos Ruszinszkó minden egyénére nézve, hogy e munka minő körültekintés, minő okfejtés, minő alapelvek figyelembe vételével készül.

E kétségtelenül jogosult szempont és abbeli határozott meggyőződésem, hogy Párizs nemcsak becsületére, de arra is kényes, hogy miként lett egy általa Saint-Germain-en-Laye-ban aláírt szerződési kötelezettség végrehajtva, vezetett arra, hogy tanulmányaim alapján és a ruszinszkói viszonyok ismeretében megkísértsem legjobb akaratom és lelkiismeretem megnyilatkozásaként papírra vetni Ruszinszkó alkotmányának tervezetét, mely alább következik.

E munkát legkevésbé sem tartom olyannak, melyen változtatások ne volnának eszközölhetők és mely a tökéletesség kérdésével indulna útjára, de arra igenis elég komolynak tartom, hogy alapul szolgálhasson *Ruszinszkót szülőföldjüknek nevezők* minden tagja számára egy kialakulandó szellemi mozgalomhoz, mely e kérdés megvitatását a maga súlyos fontosságához mérten állandóan a felszínen tartva még a Népszövetség felfigyelését is előhívhatja.

Ha e cél és munka kiinduló pontja lesz egy olyan szellemi tornának, melynek eredménye Ruszinszkó alkotmánytervezetének emberileg tökéletes művét vihetni a döntő tényezők elé, mely a közvélemény izzó kohójának erejét csillogtatja ki magából, úgy idő és fáradság nem volt hiábavaló.

*

A párizsi békekonferencián az öt nagyhatalom és a Cseho-szlovák Köztársaság között létrejött egyezménynek megfelelőleg, mely az 1919. szeptember 10-én Saint-Germain-en-Laye-ban kötött békeszerződés 10–14. cikkelyeiben nyert szerződési joghatályt és a Cseho-szlovák Köztársaság által 1920. február 29-én elfogadott alkotmánytörvény 3. §-ában teljességében elismertetett, érintetlenül hagyván azt, hogy Podkarpatszka Ruszt érintő minden ügy és jog az autonóm Podkarpatszka Rusz önálló törvényhozását illeti meg, a Cseho-szlovák Köztársaság és az autonóm kárpátaljai ruszin terület a közjogi kérdések rendezésére nézve az alábbi egyezményt kötötték, mely egyezmény a Cseho-szlovák Köztársaság és az autonóm Podkarpatszka Rusz alaptörvényét képezi, és mint ilyen törvénybe iktatandó.

Ezen alaptörvény bármely rendelkezésének megváltoztatása csakis a Cseho-szlovák Köztársaság és az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőháza közös megállapodásával eszközölhető.

1. §

A Cseho-szlovák Köztársaság és az autonóm Podkarpatszka Rusz egy állami közösséget képeznek.

2. §

Ez állami viszonyból folyik, hogy a köztársaság elnöke csak oly nemzetgyűlés által választható, melyben az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőházának küldöttjei is részt vesznek.

A megválasztott köztársasági elnök fogadalmában kifejezésre juttatja, hogy Podkarpatszka Rusz alkotmányának épségben tartását biztosítja.

3. §

Közös ügyek: a külügy, hadügy, pénzügy és kereskedelemügy körébe tartozó ügyek azon hozzáadással, hogy Podkarpatszka Rusz közvetlen szomszédságában levő államokkal kötendő vámszerződések érvényességéhez Podkarpatszka Rusz autonóm törvényhozásának hozzájárulása szükséges. A köztársaságnak ez ügyekben hozott eddigi törvényei közül Podkarpatszka Rusz az idecsatolt „Jegyzék"-ben felsorolt törvények érvényesek.

Jövőben hasonló törvények csak az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőháza kiküldötteinek részvételével hozhatók.

A jelen § mellékletét képező „Jegyzék"-ben felsorolt törvények utólag az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőházában kihirdetendők éspedig a Podkarpatszka Rusz képviselőháza által még meghatározandó hivatalos nyelven és az őslakó kisebbségek nyelvén is.

A ruszin állami jelleg kidomborítása mellett már ezen meghatározásnál biztosítja az autonóm Podkarpatszka Rusz az őslakosságot képező nemzetek teljes egyenjogúságát a közélet minden terén.

4. §

Az állami közösség természetéből következik, hogy a fent közösöknek nyilvánított ügyekben közös a törvényhozó, kormányzó és végrehajtó hatalom.

Minden többi ügy, mely fentebb közösnek nincs megállapítva, autonóm ügy, tehát ez ügyekben a törvényhozó hatalmat az autonóm terület képviselőháza – a szojm –, a végrehajtó hatalmat pedig a szojm által a 26. §-ban meghatározott módon kinevezett kormányzó gyakorolja.

5. §

Podkarpatszka Rusz képviselőháza a közös ügyek intézésére a prágai nemzetgyűlésbe, éspedig a képviselőházba 12, a szenátusba 6 tagot küld ki saját kebeléből a szojmban képviselt pártok számaránya szerint éspedig azon egész időszakra, amelyre a közös nemzetgyűlés megbízása terjed.

Az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőháza kiküldötteinek immunitása a Cseho-szlovák Köztársaság területére is, éspedig ugyanolyan mérvben áll fenn, mint a közös nemzetgyűlés többi tagjai részére.

Azon esetre, ha az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőháza időközben feloszlattatnék, kiküldöttei mindaddig tagjai maradnak a közös nemzetgyűlésnek, míg az újonnan összehívott képviselőház új kiküldötteket nem választ.

6. §

A közös nemzetgyűlésben az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőházának kiküldöttei a köztársaság területén élő bármely nemzet nyelvén való nyilatkozási és szavazási jogukat mindazon ügyek tárgyalásánál, melyek közösek, éspedig külügy, hadügy, pénzügy és kereskedelemügy, éppen úgy és ugyanazon jogokkal gyakorolják, mint a közös nemzetgyűlés többi tagjai.

A közös nemzetgyűlés összes költségei és így az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőháza kiküldötteinek fuvardíjai, napi illetményei és lakbérei is a közös állampénztárból fizetendők.

7. §

Az újoncajánlás, a védrendszer és a hadkötelezettséget illető törvényhozás, a hadsereg felszereléséről, elhelyezésétől és élelmezéséről szóló intézkedés közös ügy azzal, hogy a megszavazandó kontingensről Podkarpatszka Ruszra eső rész az összes népesség aránya szerint állapíttatik meg és hogy ezen kontingens Podkarpatszka Rusz ezredeibe soroztatik, melynek ezrednyelve Podkarpatszka Rusz hivatalos nyelve.

Ezen ezredek állomáshelye Podkarpatszka Rusz és tiszti kara kell, hogy az autonóm Podkarpatszka Ruszban országos illetőséggel bírjon.

8. §

Mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben közös a pénzügy az alább körülírandó módon.

Az adórendszer megállapítása, egyenes és közvetett adók megajánlása, az adók kivetése, behajtása és kezelése, új adók behozása, a közös ügyek költségvetésének megszavazása, ezek zárszámadásainak megvizsgálása, államadósságok felvétele, azok konvertálása, ingatlan államvagyon kezelése, átalakítása, megterhelése és eladása, az egyedárúságok feletti rendelkezés, kivéve az autonóm Podkarpatszka Rusz állami, iskolai és laktanyaépületeit és természeti kincseit (államföldbirtok, erdőségek és mindennemű bányák), melyeket az autonóm Podkarpatszka Rusz önmaga kezel és az ezekből származó jövedelmeket is saját fenntartására fordítja.

9. §

Közös ügy a pénz-, érc- és bankjegy-ügy, valamint a pénzrendszer, az általános pénzláb meghatározása, a kereskedelmi és államszerződés megvizsgálása és jóváhagyása; a bankokat, hitel- és biztosító intézeteket, szabadalmakat, a mértéket, súlyt, árubélyeget és mintabiztosítást, fémjelzést, írói és művészi tulajdont illető intézkedés, víz-, kereskedelmi, váltó- és bányajog, általában a kereskedelem, vámok, távírda, posták, vasutak, kikötők s hajózás, állami utak és léghajózás ügye, amelyek a köztársaságot és az autonóm Podkarpatszka Ruszt közösen érdeklik.

Az autonóm Podkarpatszka Rusz területén levő bányák csak annyiban képezhetnek közös ügyet, ha azok nemes ércre vonatkoznak.

10. §

Közös ugyan a törvényhozás az iparügy rendezését – házaló kereskedést is ide értve – a nem közkereseti egyesületek ügyét, az útlevélrendszert, az idegenek felett gyakorlandó rendőrséget, állampolgárságot és honosítást illetőleg, de a végrehajtás mindezekben Podkarpatszka Rusz területére vonatkozólag az autonóm Podkarpatszka Rusznak tarttatik fenn.

11. §

Mindazon ügyekre nézve, amelyek a megállapodásban közöseknek vannak megjelölve, vagyis külügy, hadügy, pénzügy és kereskedelemügy, a 10. §-ban fog-

laltak kivételével, a végrehajtó hatalmat Podkarpatszka Ruszban is a központi kormány gyakorolja saját közegei által.

Azonban Podkarpatszka Rusz biztosíttatik, hogy a központi kormány úgy a prágai központi hivatalok podkarpatszka ruszi osztályait, mint Podkarpatszka Rusz területén működő közegeit elsősorban Podkarpatszka Rusz autonóm terület őslakos nemzeteinek tagjaiból nevezi ki. Csak amennyiben megfelelő képesítéssel bíró ilyen egyének elegendő számban nem találtatnának nevezhetők ki más pályázók.

A központi hivatalok podkarpatszka ruszi osztályai hivatalos nyelve az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőháza által meghatározandó hivatalos nyelv és a Cseho-szlovák Köztársaság hivatalos nyelve közösen.

Az autonóm Podkarpatszka Rusz területén működő központi közegek hivatalos nyelve az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőháza által meghatározandó hivatalos nyelv.

12. §

A központi kormány Podkarpatszka Rusz területén az ország kormányával egyetértőleg jár el, eljárásáért azonban a közös nemzetgyűlésnek, melyen az autonóm Podkarpatszka Rusz is képviselve van, felelős lévén, intézkedései az autonóm Podkarpatszka Rusz kormánya és törvényhatóságai részéről szükségképp előmozdítandók, sőt, amennyiben a központi kormánynak saját közegei nem volnának, általuk közvetlenül végre is hajtandók.

13. §

Az autonóm Podkarpatszka Rusz határai a cseho-szlovák nemzetgyűlés és az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőháza között szerződésileg rendezendők lévén, ezen szerződés jelen egyezmény életbe léptetésének napjától számított 6 hónapon belül megkötendő és mindkét részről ratifikálandó, mire az az autonóm Podkarpatszka Rusz és a Cseho-szlovák Köztársaság alkotmánytörvényébe is felveendő.

Ha megegyezés nem jönne létre, ezen kérdés eldöntése a Népszövetség hatáskörébe tartozik s tárgyalásához Podkarpatszka Rusz, mint egyenjogú és egyenrangú tárgyaló fél, képviselőt küld.

Addig is azonban az uzshorodi zsupánság területéből a zempléni zsupánsághoz átcsatolt részek még oly időre adandók vissza az uzshorodi zsupánság hatáskörébe, hogy ennek lakossága az első podkarpatszka ruszi szojmi képviselőválasztásokon alkotmányos jogait már gyakorolhassa is.

14. §

Podkarpatszka Rusz mint autonóm terület saját törvényhozással és kormányzattal bír. Hivatalos nyelve az autonóm törvényhozás által meghatározandó nyelv.

15. §

Az autonóm Podkarpatszka Rusz érdekeinek hathatósabb képviselete érdekéből a Prágában székelő központi kormányhoz egy tárca nélküli podkarpatszka ruszi miniszter neveztetik ki.

Ezen miniszter szavazati joggal bíró tagja a közös miniszteri tanácsnak és a közös nemzetgyűlésnek felelős. Ugyanő képviseli a kapcsolatot a köztársaság elnöke és Podkarpatszka Rusz kormánya között.

Ezen tárca nélküli miniszter és a minisztérium összes személyezte csak Podkarpatszka Rusz őslakos nemzeteinek tagjaiból nevezhető ki.

16. §

Az autonóm Podkarpatszka Rusz törvényhozásának összetételére és működésére nézve általánosságban a Cseho-szlovák Köztársaság alkotmánytörvényének 1–53. §-ai az alábbi eltérésekkel érvényesek.

17. §

Podkarpatszka Rusz 45 képviselőből álló, egykamarás törvényhozása a Cseho-szlovák Köztársaság választói törvénye alapján, ezen egyezmény életbe léptetésének napjától számított 3 hónapon belül választtatik, az első választásnál azonban azzal a megszorítással, hogy a cseho-szlovák választási törvény alapján megállapított választói névjegyzék kiigazíttassék abban a tekintetben, hogy ez alkalommal választó és választható csak az, ki 1919. év január hó 1-jén Podkarpatszka Rusz területén már illetőséggel, de legalábbis állandó lakhellyel bírt; általánosságban pedig azzal, hogy a kormányzóság vezetői, a zsupánok, járási hivatalok főnökei, a járásbíróságok és államügyészségek vezetői, választási bíróságok tagjai és ülnökei, a zsupanátusok ügyészei, valamint állami vállalatok alkalmazottai, a véderő, csendőrség, rendőrség és pénzügyőrség tagjai Podkarpatszka Rusz képviselőházának tagjai nem lehetnek.

18. §

A további választások a szojm által autonóm úton hozott törvény alapján eszközöltetnek.

19. §

Amennyiben a képviselőház feloszlattatnék, avagy a választási időszak letelne, az új választásokat 40 napon belül meg kell tartani és további 20 napon belül az új képviselőházat össze kell hívni.

20. §

A képviselőházban első alkalommal megválasztott képviselők a következő esküt teszik: „Fogadom, hogy az autonóm Podkarpatszka Rusz és a Cseho-szlovák Köztársasághoz hű leszek, hogy az autonóm és közös törvényeket megtartom és megbízatásomat legjobb tudásom és lelkiismeretem szerint fogom végezni.”

21. §

Podkarpatszka Rusz képviselőházának hatáskörébe tartozik a törvényalkotás az összes autonóm ügyekben, vagyis amelyek fentebb nincsenek közösnek nyilvánítva és mint ilyenek nem utaltattak a közös nemzetgyűlés hatáskörébe.

22. §

A képviselőház által alkotott törvény a köztársaság elnöke és Podkarpatszka Rusz kormányzója által együttesen írandó alá.

Ha azonban az elnök és a kormányzó, vagy akár egyik, akár másik az aláírást megtagadná, de a szojm tagjainak több mint fele ezen törvényt újból megszavazza, a törvényt ki kell hirdetni.

23. §

A törvények Podkarpatszka Rusz és a Cseho-szlovák Köztársaság törvénygyűjteményében hirdettetnek ki.

A gyűjtemény elkészítése és irányítása Podkarpatszka Ruszban a saját kormány feladata.

24. §

Az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőháza kifejezetten és függetlenül, saját hatáskörében gondoskodik az autonóm Podkarpatszka Rusz országos vagyonának, intézményeinek, alapítványainak védelméről, felügyel azok rendeltetésére, gyakorolja azok kezelését, illetőleg a legfőbb felügyeletet, irányítja az állami kiadásokat és gondoskodik a kötelezettségek teljesítéséről.

25. §

A képviselőház ügymenetének szabályozása, a tárgyalási nyelv és jegyzőkönyvvezetés, a képviselőházi tagok jogai és kötelezettségei meghatározása a házszabály feladata, melyet a képviselőház törvény alakjában állapít meg, mindaddig pedig a cseho-szlovák nemzetgyűlés házszabályai irányadók.

26. §

Az autonóm Podkarpatszka Rusz kormányzatának élén Podkarpatszka Rusz képviselőházának hármas jelölésére a Cseho-szlovák Köztársaság elnöke által kinevezett kormányzó áll, ki végrehajtó szerve lévén az autonóm Podkarpatszka Rusz képviselőházának, minden ténykedésében ezen képviselőháznak felelős. A kormányzó csak Podkarpatszka Rusz őslakó nemzeteinek tagjaiból választható.

Az egyes kormányzati ágak élén álló osztályfőnökök a kormányzó előterjesztésére a köztársaság elnöke, míg a többi hivatalnoki személyzet a kormányzó által neveztetik ki.

27. §

Podkarpatszka Rusz autonóm hivatalaiban a hivatalnokok és alkalmazottak Podkarpatszka Rusz autonóm terület őslakó nemzeteinek tagjaiból nevezendők ki, illetve választandók s csak amennyiben megfelelő képesítéssel bíró ily egyének elegendő számban nem találtatnának nevezhetők ki, illetve választhatók meg más pályázók.

28. §

Podkarpatszka Rusz képviselőháza és kormányzóságának székhelye: Užhorod.

29. §

Mindazok a követelések, illetve tartozások, melyek a Cseho-szlovák Köztársaság és Podkarpatszka Rusz között a mai napig bármi címen fennállottak, kölcsönösen kiegyenlítetteknek tekinthetők úgy, hogy a mai napot megelőző időből a Cseho-

szlovák Köztársaság és Podkarpatszka Rusz között semmi néven nevezendő követelés, illetőleg tartozás nem létezik.

30. §

Az autonóm Podkarpatszka Ruszban a közterhek semmi körülmények között sem lehetnek súlyosabbak, mint a Cseho-szlovák Köztársaság részeiben.

Ezen közterhekből befolyt összeg elsősorban Podkarpatszka Rusz autonóm kiadásaira fordítandó.

31. §

Podkarpatszka Rusz elismeri, hogy azon költségekhez, melyeket a közöseknek jelölt ügyek igényelnek, adóképessége arányában volna köteles hozzájárulni, de miután a reá így jogosan kimért terhet ez idő szerint, de még a legközelebbi 15 esztendő alatt is csak úgy viselhetné, ha autonóm kiadásai fedezéséhez szükséges összeg egy részét is átszolgáltatná, a Cseho-szlovák Köztársaság beleegyezik abba, hogy 1943. év december hó 31-ig a közjövedelmekből Podkarpatszka Rusz csak azzal a résszel járuljon a közös kiadásokhoz, amely az autonomikus kiadások után még fennmarad.

Az 1943. év június havában egy pénzügyi egyezmény kötendő, mely hivatva lesz a fent megjelölt idő lejártával a közös kiadásokhoz való hozzájárulási arányszámot megállapítani.

32. §

Az ideiglenes kormányzat ideje alatt véglegesített vagy rendszeresített tisztviselők alkalmazása a szojm hozzájárulása nélkül érvénytelen. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy az ideiglenes kormányzat által alkalmazottak a szojm, illetve szervei által továbbra is ne alkalmaztathassanak.

33. §

Ezen egyezmény közös elfogadás után azonnal kihirdetendő és az a kihirdetés napjával bír érvénnyel.

34. §

Ezen egyezmény bármely rendelkezése magyarázatának kérdésében vita esetén mindkét fél aláveti magát a Népek Szövetsége döntésének, miért is ezen egyezmény a Népek Szövetségének is beterjesztendő.

A vitás ügy azonban Podkarpatszka Rusz autonóm ügyének tekintendő mindaddig, míg ebben a kérdésben a Népek Szövetsége ellenkező döntést nem hoz.

Árky Ákos: *A ruszinszkói magyarság és Ruszinszkó autonómiája.* Budapest, Sylvester Rt., 1927. 19 o.

67

Ungvár, 1928. május 8. **A Ruszinszkói Ellenzéki Magyar Pártok Szövetségének egységes állásfoglalása a Csehszlovák Köztársaság 10 éves jubileumának megünneplése tárgyában.**

Hrabár Konstantin, Ungvár főpolgármestere május 8-án délutánra értekezletet hívott egybe azon célból, hogy a Csehszlovák Köztársaság fennállása tízéves jubileumának megünneplését a meghívott különböző pártok és egyesületek kiküldöttjeivel megbeszélje, valamint megalakíttassa az ünnepségeket megrendező bizottságot.

Az értekezletre meghívást kapott úgy a Keresztényszocialista, mint a Magyar Nemzeti Párt. A két párt ebben a tárgyban értekezletet tartott és úgy külön-külön, mint együttesen abban állapodott meg, hogy a főpolgármester meghívására írásban adja meg a választ egy deklaráció alakjában.

Az erre vonatkozó deklarációt Köszörű Károly pártszövetségi főtitkár személyesen adta át Hrabár főpolgármesternek. Szövege a következő:

Tisztelt Főpolgármester Úr!

A mai értekezletre, mely értekezlet a köztársaság 10 éves fennállásának emlékére rendezendő ünnepségek megbeszélése végett lett egybehívva, meghívást kaptak a szövetségbe tömörült Országos Keresztényszocialista Párt és Magyar Nemzeti Párt ungvári pártvezetőségei is.

E két pártnak megbízásából, hogy pártjaink álláspontját ez ünnepek rendezésével kapcsolatban megvilágítsam, az alábbi deklarációt terjesztem elő:

A magyar nemzet ősi tulajdonsága, hogy más nemzetek érzelmeit mindig tiszteletben tartja. Ezt az ősi tulajdonságát a magyarság ez esetben sem tagadhatja meg és legnagyobb tisztelettel viseltetik a cseh nemzet felszabadításának 10. évfordulóján rendezendő ünnepek iránt. Ez a tisztelet annak a cseh nemzetnek szól, amely évszázadokon át meg tudta őrizni nemzeti öntudatát, nemzeti büszkeségét és nemzeti kultúráját a legvadabb elnyomatás közepette is.

Viszont a magyar nemzet feltételezi, hogy a cseh nemzet a magyarságban nemzetiségéhez való ragaszkodását, kultúrájának szeretetét, egyenes jellemét és a világháború katasztrófája utáni élni akarását tiszteli és megveti azokat, akik önző érdekből, vagy félelemből gyáván meghunyászkodnak, nemzetiségüket szolgalelkűen megtagadják, nemzeti kultúrájukat eldobják, csak azért, hogy ezzel némi előnyöket biztosíthassanak maguknak.

Mindezeknek a leszögezése után meg kell állapítanunk, hogy az a felszabadulás és az azt követő államalkotás, amely a cseh nemzet újraéledésének alapjait adta meg, a nagy nemzettesttől elszakított és akarata ellenére ez állam határai közé zárt magyarság számára a szolgaságot eredményezte.

Az idezárt magyarságnak ez a 10 év csak nemzeti katasztrófát hozott. A kiszolgáltatottságnak az az érzete, ami a védtelen magyarságot a cseh államalkotásnak első napjaiban megszállta, a mai napig sem múlt el. Az itt élő magyar nemzet a kisebbségnek nevezett elnyomottak siralmas sorsára jutott. Értelmisége állandóan apad, nagy része kenyerétől megfosztottan nyomorog, közép- és felső iskoláit erőhatalommal elvették tőle. Gazdasági ereje állandóan fogy, mert úgy a gyarmati szellemű gazdasági politika, mint a könyörtelen adózási rendszer aláássa létalapjait és a pauperizmus karjaiba dobja ezt a szorgalmas, állampolgári kötelességeit minden itt élő más nemzetet túlszárnyalva, hűségesen teljesítő magyar népet. Nemzeti ereje állandóan gyöngül, mert az elnemzetlenítés tervszerű keresztülhajszolásával az új generáció érzésben és gondolkodásban a kozmopolitizmus romboló erejének martaléka lesz. Végül pedig mint hivatalos kisebbség, még csak a békeszerződésekben biztosított jogaihoz sem juthatott hozzá az elmúlt 10 esztendő alatt, úgy hogy ma sem érezheti magát itthon ősi földjén, eltekintve attól, hogy politikai téren a törvényalkotás legszentebb jogából is kizárta egy könyörtelenül uralkodó cseh nemzeti soviniszta kormánytöbbség diktatúrája.

Mindezeket vegye figyelembe a jubileumot ünneplő cseh nemzet, amely a magyar nemzet mai sorsához hasonló sorsot évszázadokon át a saját testén viselt. Ha tehát tiszteletben tartja a világháború után vesztes magyarság nemzeti érzéseit, ne kívánja megalázni azzal, hogy a saját nemzeti gloarjának ünneplésére kényszeríti és ne sokszorozza a magyarság fájdalmát azzal, hogy kisebbségi sorsa 10 éves gyászában örömünnepet kelljen ülnie.

Az idezárt magyar nemzet nevében ezeket abban a reményben nyilatkoztatjuk ki, hogy a csehszlovák kormány kellő figyelemre méltatja azt a fonák helyzetet, amelybe a cseh nemzet és az itt élő magyarság e jubileum megünneplésével kapcsolatban került s arra fog törekedni, hogy a magyarság békeszerződésbeli jogait haladéktalanul teljesítse, összes követeléseinek helyt adjon, a magyarságot a cseh nemzettel egyenrangú bánásmódban részesítse, hogy így a bekövetkezendő nagy jubileumi ünnepeken az idezárt magyar nemzet is érezze, hogy az elmúlt 10 esztendő az ő számára is hozott valami jót.

Ha mindezek be nem következnek, ha a cseh nemzet jelenlegi kormányférfiai jogos követeléseink és kívánságaink előtt továbbra is elzárkóznak, a cseh nemzet államalkotása 10 éves jubileumának – nyomorunk és elnyomottságunk érzetében, anélkül, hogy ünnepet rontani akarnánk – mi csak néma szemlélői lehetünk.

Korláth Endre s. k.
mint a Ruszinszkói Magyar Ellenzéki Pártok Szövetségének elnöke

Ruszinszkói Magyar Hírlap (Ungvár) 1928. május 11.

68

Prága, 1930. április 1. **Korláth Endre szenátor beszéde az autonómia be nem vezetéséről, Ruszinszkó ebből eredő hátrányairól.**

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! A csehszlovák köztársaság legutóbbi két évében egymást érik a jubiláris ünnepségek. Ezeknek az ünnepségeknek a során a közelmúlt hetekben itt, ezen a helyen, a nemzetgyűlés szenátusának az üléstermében is ragyogó pompával örömünnepet ültek abból az alkalomból, hogy a csehszlovák köztársaság demokratikus alkotmányát tíz év előtt kihirdették.

A demokratikus köztársaságban az állam alaptörvényei a nép akaratából erednek. A közjognak ezt az alapvető tanítását a demokráciának csehszlovák apostolai gyökerében megváltoztatták akkor, amidőn 1920-ban a forradalmi nemzetgyűlésnek nevezett exkluzív politikai társaságra bízták az állam alkotmánytörvényének az elkészítését, amely alkotmánytörvény nem támaszkodik tehát a Csehszlovákiában lakó népek és nemzetek akaratára és így demokratikus alkotmánynak már csak alaki szempontból sem tekinthető. Ez az oka annak, hogy az alkotmánytörvény jubiláris ünnepe – éppen úgy, mint tíz év előtt a megszerkesztésének a ténye – a cseh és a szlovák nép nagy tömegeit hidegen hagyta. Nem váltotta ki belőlük nemcsak a lelkesedés parányi szikráját, hanem az öröm legcsekélyebb megnyilatkozását sem. Az alapvető nemzeti, sőt általános emberi jogaikból kisemmizett nemzetiségek körében és Ruszinszkónak autonómiát váró népeiben pedig ezek az ünnepségek csak a régi, gyógyíthatatlan sebek új felszakítását idézték elő.

Milyen tehát a csehszlovák alkotmánytörvény? Ismétlésekbe bocsátkozom ugyan, azonban ma is csak azt állapíthatom meg, hogy a csehszlovák alkotmány oktrojált, a népekre rákényszeritett alkotmány. Hogy a nemzetiségek szempontjából mennyire oktroj-alkotmány a most ünnepelt alkotmánytörvény, elég rámutatnunk arra, hogy megalkotásában a nemzetiségeknek semmi részük sem volt. Éppúgy a forradalmi nemzetgyűlésnek nevezett alkalmi politikai társaságban egyetlen egy taggal sem volt képviselve az a Ruszinszkó, melynek speciális közjogi és nemzetközi jogi állását és helyzetét a nagyhatalmak biztosították. Nem tartották szükségesnek Ruszinszkó népeinek megkérdezését és meghívását a forradalmi nemzetgyűlésbe s így állhatott elő az a helyzet, hogy a békeszerződésnek Ruszinszkóra vonatkozó erőteljes intézkedései leerőtlenítve és megtépázva jutottak az oktroj- alkotmány szövegébe. Annak az önös centralista akaratnak a szolgálatában, amely a nemzetek felszabadításának mámoros óráiban, egyes ruszinok felkínálkozásában csupán csak azt látta, hogy Ruszinszkó gazdag sóbányákat, végeláthatlan erdőbirtokokat, leltárilag fel nem sorolható természeti kincseket és a cseh-morva iparnak pompás lerakodóhelyet hoz.

Ez a centralista akarat – ma már kétségtelen – ennek a ruszin népnek speciális kívánságát, a kárpátaljai orosz népnek a közjogi különállására vonatkozó követelését soha egy pillanatig sem vette komolyan s aszerint is cselekedett. Tizenegy keserves év tapasztalatai meggyőzték Ruszinszkó népét arról, hogy miként eredetileg a

Magas Tátráig remélt autonóm területe évről évre zsugorodott, hogy végre a határ Ruszinszkó fővárosának tövében haladjon át, ugyanúgy ment végbe az autonómiatörekvések jogi letörése is törvényekkel, rendeletekkel és centralista ukázokkal.

Ruszinszónak békeszerződésekkel biztosított különállása a prágai centralista jogászok békeszerződéseket revideáló retortáin, mint azt már 1928. okt. 14-én Beregszászban tartott kongresszusi beszédemben is elmondottam, fokozatosan így csenevészesedett, törpült és végül semmivé foszlott.

Első revíziós lépése volt a prágai kormánynak az, amikor a békeszerződés 13-ik cikkének utolsó mondatát az alkotmánytörvényből kihagyta, amelyben ugyanis a békeszerződés kimondja azt, hogy „Ruszinszkó képviselői a csehszlovák parlamentben nem fognak szavazati joggal bírni oly törvényhozási ügyekben, melynek a ruszin országgyűlés hatáskörébe tartoznak." E negatív intézkedéssel a prágai kormányzat nem elégedett meg, hanem megtette a békeszerződés ellen a második revíziós lépést is akkor, amikor az 1920. február 29-én elfogadott választási törvényben Podkarpatská Rus nem mint autonóm területet, hanem mint a Csehszlovák Köztársaság 23-ik választókerületét kezeli 9 képviselővel és 4 szenátorral, akik tehát a Csehszlovák Köztársaság törvényhozóiként szerepelnek a prágai parlamentben és nem úgy, mint az autonóm Podkarpatská Rus kiküldöttei. Ez abból is kitűnik, hogy a képviselők ugyanolyan jogokkal rendelkeznek, mint a többi képviselők, holott a békeszerződés parancsa szerint ezek nem rendelkezhetnek szavazati joggal olyan törvényhozási intézkedésekben, amelyek az autonóm Pokarpatská Rus törvényhozásának hatáskörébe vannak utalva. A békeszerződés ugyanis ez intézkedésével meg akarta előzni a hatásköri összeütközéseket a prágai parlament és a ruszinszkói parlament között az autonómnak nyilvánított ügyekben.

A prágai kormányzat azonban az azóta eltelt 10 év által igazolt ama törekvését fektette le a békeszerződést önkényesen revideáló alkotmánytörvényének eme intézkedésébe, hogy ti. minden hatalom és minden intézkedés a cseh többség diktatúrája által vezetett prágai törvényhozás hatáskörébe tartozzék és a ruszinszkói parlamentre semmi szükség sem legyen és annak hatáskörébe semmi se essék.

A prágai kormányzatnak harmadik önkényes revíziós lépése az volt, amikor az alkotmánytörvényben megcsorbította a ruszinszkói kormányzó önállóságát. A békeszerződés szerint ugyanis a kormányzó csupán a ruszinszkói parlamentnek felelős és őt közvetlenül a köztársasági elnök nevezi ki, míg revideálás után e békeszerződésbeli szakasz úgy lett az alkotmánytörvénybe beiktatva, hogy a kormányzót nem közvetlenül nevezi ki a köztársasági elnok, hanem a kormány ajánlatára és a kormányzó nemcsak a ruszinszkói képviselőháznak felelős, hanem az önkényes revízió szerint az elnöknek is és a kormánynak is.

E revíziós lépésekkel a Ruszinszkó részére garantált autonómiát a csehszlovák kormányzat lényegében önkényesen megsemmisítette, de ez ellen sem Zsatkovics, sem a direktóriumi tagok, Vološin, Brascsajkó, Hadzsega stb. nem tiltakoztak. Pedig, hogy mennyire fontosnak tartották a békecsináló nagyhatalmak Európa békéjére nézve a mi területünknek önállóságát, azt legjobban mutatja, hogy még eme önkényes revíziós kormányzati és törvényhozási intézkedéselv után 3 hó múlva, 1920. május 6-án kelt ún. Millerand-féle kísérőlevélben[37] Ruszinszkóra nézve ezeket mondják a nagyhatalmak: „Megegyeztek a Csehszlovák állammal abban, hogy a

37 Millerand-féle kísérőlevél – a trianoni magyar békeszerződés véglegesítését jelentette be a szövetségesek nevében.

szerződés intézkedéseit, amennyiben azok a néprajzi, vallási és nyelvi kisebbségekre vonatkoznak, a Nemzetek Szövetsége védelme alá helyezik. Úgy vélik, hogy köztük és a Csehszlovák állam között létrejött szerződés a rutén autonomikus tartomány népességének megadja a lehetőséget arra, hogy kívánságait nyilvánosan kifejezhesse. A hatalmak a legkomolyabb figyelemmel lesznek ennek a népességnek jövőben nyilvánított kívánságaira stb."

Még a Magyarországgal kötött szerződésükben is kihangsúlyozzák a nagyhatalmak Ruszinszkó függetlenségét, melyet Magyarország elismerni tartozik. 1923. augusztus 18-án kihirdették a 171-es számú kormányrendeletet a „községi szervezet ideiglenes szabályozása Kárpát- Oroszországban" címmel, amely a békeszerződésileg biztosított közigazgatási autonómiát úgyszólván ravatalra helyezte.

A prágai kormánynak ez a ténye a békeszerződések revíziójában a leghatalmasabb lépést jelenti.

A Kárpátaljai Földmíves Szövetség vezetősége, hogy az alulról jövő ellenzéki támadásokat kiparírozza, az autonómia követelését nem ejtette el nyíltan és emiatti tiltakozás céljából ismét feljött Prágába. De ez már csak komédia volt annyira, hogy a Hodža Milán által alapított ruszinszkói cseh agrárpárt is csatlakozott hozzájuk, ismervén az akciónak komédiaszerűségét. Vívmányként hozták aztán dr. Beszkid Antal kormányzói kinevezését, ami 1923. november 18-án meg is történt, mint a ruszinszkói népek sorsával űzött komédiának egyik tragikus fejezete.

Beszkid ugyanis vállalkozott arra a szerepre, hogy kifelé a külföldnek úgy tűnjék fel, mint a ruszin nép köréből való kormányzó, aki így az autonómia megvalósulásának egyik biztosítéka, befelé azonban nem volt annyi joga, hogy egy könyöradomány-gyűjtési engedélyt adjon ki, amikor ezt egyszer nagymerszen megpróbálta, a cseh alkormányzó a legkomolyabban leintette és ezirányú intézkedését megsemmisítette.

Beszkid nem átallotta most sem, hogy népének jogait kijátssza, épúgy mint nem átallotta ezt 1919. február 17-én Parisban megtenni, amikor megbízás nélkül nyilatkozott. Az ő lelkiismeretét nem bántotta a népének izzadságos verejtékéből felszedett évi 100.000 koronát kitevő kormányzói fizetés és kétes értékű szolgálataiért kapott más hatalmas jutalmazás.

A ruszin nép lelke azonban megmaradt ellenzékinek. Éppúgy, mint Ruszinszkónak többi népességé is. Ennek eredményes megnyilvánulása lett 1924. január 3-án az a határozat, mely szerint a Kárpátorosz Földmíves Szövetség kivált a cseh-agrárpárttal egyesült Kárpátorosz Köztársasági Földmíves Pártból és a régi programjának fenntartása mellett kimondotta, hogy magáévá teszi az 1922. évi november 23-i pittsburghi és az 1922. nov. 28-i eperjesi kongresszusi határozatokat, valamint tiltakozik a prágai kormánynak az autonómia szempontjából veszedelmes azon újabb terve ellen, hogy Podkarpatská Rusból egyetlen nagyzsupát alakítsanak, amely tény a prágai kormánynak a békeszerződések önkényes revíziója szempontjából immár az ötödik nagyobb lépése volt, eltekintve a békeszerződés-ellenes apróbb ténykedéseitől.

1924. március 16-án lettek végre megtartva – ha nem is a békeszerződések szellemének végrehajtásaképpen, mert annak egyáltalában nem feleltek meg – az első parlamenti választások a közös prágai parlamentbe.

A nép végre ítélt. A 9 képviselő és 4 szenátor, vagyis együtt a 13 törvényhozó közül 11 ellenzéki és 2 kormánypárti került be a prágai törvényhozásba. A prágai kormánynak, hacsak szemernyi parlamenti érzéke lett volna, a ruszinszkói kormányzatra nézve a következményeket viselnie kellett volna. De mit neki a népaka-

rat, mit neki a demokrácia! Elég, ha ez a két frázis az alkotmánytörvényben benne van és a külföld úgy látja azt.

Semmi sem történt, minden maradt a régiben. Még akkor sem állott el a prágai kormányzat az erőszakosságaitól, amikor az előbb említett 123/1923. számú kormányrendeletet a csehszlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság alkotmánytsértőnek mondotta ki, mert ugyanezt a rendeletet törvény alakjába öntötte és a prágai parlamenttel elfogadtatta dacára annak, hogy ily ügyekben Ruszinszkót illetőleg a prágai parlamentnek az illetékessége és hatásköre egyáltalában nincs.

A parlament eme ténye az önkényes békerevízió során a hatodik nagyobb lépésnek mondható.

E törvényre újból felhívta a Magyar Pártok Szövetsége a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság figyelmét, melynek joga lenne e törvénynek alkotmányellenessége miatt az alkotmánybíróság előtt panaszt emelnie, de a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság e beadványunkra a mai napig sem válaszolt.

1927. febr. 19-én arra a hírre, hogy a prágai kormány a közigazgatási reformot Podkarpatská Rus autonóm területére is ki fogja terjeszteni, a Központi Ruszin Nemzeti Tanács, amely annak idején a csatlakozást kimondotta, egy kiáltványt adott ki és tiltakozását felküldötte Prágába. A küldöttség azonban a legridegebb fogadtatásban részesült.

1927. július 14-én a prágai parlament a közigazgatási reformot megszavazta és ezzel megtette Podkarpatská Rus autonómiáját illetőleg a békeszerződés revíziójához a 7., a leghatalmasabb és utolsó lépést, amelyet betetőzött az a tény, hogy a törvényt 1928. július 1-jén életbe is léptették anélkül, hogy még ebben a békeszerződés-ellenes törvényben előírt látszólagos népakarat kifejezőjét, a választást, előzetesen megtartottak volna. Az önkényuralmat a csehszlovák kormány tehát már odáig vitte, hogy magát a St. Germaini szerződést félretette, nem létezőnek, hatálytalannak tekinti, nem gondolva arra, hogy ezzel elvesztette a jogalapot, amellyel 10 évvel ezelőtt Podkarpatská Rust megszerezte.

Nem gondol arra a csehszlovák kormány, hogy a ruszinszkói autonómia nem egyedül ruszin politikai érdek és hogy a ruszinszkói autonómia gondolatát a világháború után a békecsinálók azért vetették fel, mert ennek a területnek a béke szempontjából különösen jelentőséget tulajdonítottak. Ennek a területnek az autonómiájára tehát nemcsak e területnek kis népessége vigyáz, hanem vigyáz arra Európa is. Ha talán időlegesen az európai hatalmak figyelme másfelé terelődött is, minden pillanatban megjöhet az alkalom arra, hogy a csehszlovák kormánytól számon kérjék a Ruszinszkó részére meg nem adott autonómiát.

A csehszlovák kormány megfeledkezik arról, hogy úgy a békeszerződésnél, mint az alkotmánytörvénynél egyszer-egyszer erősebb az erkölcsi törvény, amely elől néha-néha politikai zsonglőrösködéssel ki lehet ugyan térni, de el fog jönni az alkalom, amely ki fogja kényszeríteni ennek az erkölcsi törvénynek, a békeszerződésnek és ezzel a mi igazságunknak érvényesülését. Mi reméljük, hogy előbb-utóbb akad a békeszerződést aláíró érdekelt hatalmak közt egy, amelynek lelkiismerete megmozdul, vagy ha az sem, akkor politikai érdekei fogják kívánni, hogy a békeszerződésekben lefektetett és annak alapját képező önrendelkezési jogot e területen is juttassa érvényre és ezzel eleget tegyen a Millerand-féle kísérőlevél azon szakaszának, mely szerint: „legkomolyabb figyelemmel lesznek (a nagyhatalmak) ennek a népességnek jövőben nyilvánított kívánságaira és kikényszerítik a lehetőséget arra, hogy a rutén autonomikus terület népessége kívánságait nyilvánosan kifejezhesse."

Mint már említettem, az alkotmánytörvény oktroj-jellegét nem először van alkalmam hangsúlyozni a nemzetgyűlésben. Ezt megtették különben a nemzetiségek többi törvényhozói is. A jelen alkalommal azonban arra kívánok rámutatni, hogy a centralista körök ama védekezése sem állja meg a helyét, hogy hát az 1919/20-as évek politikai atmoszférája mellett a magyar és német kisebbségek úgysem fogadták volna el a meghívást az alkotmányhozó gyűlésre, tehát azért nem is hívtak meg bennünket. Nem uraim, ezek az esztendők csak az Önök számára hoztak olyan óriási örömet, amely annyira megzavarta higgadt gondolkodásukat, hogy a közjognak alapvető elveit félrerúgva konstitúciót diktáltak a népnek és ezzel a demokrácia helyett az abszolutizmus alapját vetették meg. Számunkra ezek az évek súlyos, máig meg nem szűnő gyászt hoztak, amely gyász azonban nem akadályozott meg bennünket józan, higgadt meggondolásainkban akkor, amikor nemzetünk életéről volt szó. Hogy ez tényleg úgy volt és van, elég utalnom magyar törvényhozótársaim 1920. évi elvi megnyilatkozásaira. A jelen alkalommal csak arra akarok még röviden utalni, hogy a felszabadulás mámoros örömében Önök között, a csehek között is akadt, aki megőrizte eme higgadtságát, aki az alkotmánytörvény megszületésénél észrevette az újszülött szervi hibáját. Vavrinek dr., a tudományos hagyományokban gazdag prágai egyetem közjogi professzora már 1920 elején kiadott közjogi tankönyvében megállapította, hogy az alkotmány a cseh és a szlovák nemzet számára is határozottan oktroj-alkotmány és nyomban megjelölte a fonák helyzet orvoslásának egyetlen módját: „ha a hatalom pillanatnyi birtoklója a demokratikus, a köztársasági államformát választotta az új állam alapjául, úgy egy igen széles választási törvény alapján, amely – mondjuk – minden 5000 lakosnak biztosított volna képviseletet, alkotmányozó nemzetgyűlést kellett volna összehívnia. Ez az alkotmányozó nemzetgyűlés más törvényt nem alkotott volna, csakis az alkotmánytörvényt.” Ami egészen helyes felfogás. Az ily nagy jelentőségű jogi és történelmi aktust nem szabad zavarnia semmi más gondnak, minden figyelmet a konstitúcióra kell összpontosítani. Ezután az alkotmányozó nemzetgyűlésnek szét kellett volna oszlania és helyét már az új alkotmány szerinti törvényhozó testületnek kellett volna átadnia. Miután a ma érvényes alkotmánytörvényt nem így hozták, ezért helyes Vavrinek dr. cseh profeszszornak az a megállapítása, hogy az alkotmánytörvény oktrojált alkotmány és hozzáfűzhetjük: a népuralomnak abban lefektetett elvei az áldemokrácia tanításai.

Az új állam építése kezdetén elkövetett ezen súlyos hiba végzetesen megbosszulta magát eddig is és állandóan örök bajok forrása marad az állam életében mindaddig, amíg a baj forrását nem javítják meg.

Egészen természetes, hogy az alkotmánytörvény meghozásánál elkövetett hiba nem tekinthető amolyan szépséghibának, amely – mint azt megint a centralisták hirdetik – helyrehozatott azáltal, hogy a későbbi nemzetgyűlések hallgatólag tudomásul vették. Nem Uraim, az alkotmánytörvénynek eredeti bűne otthagyta eltörülhetetlen nyomát a következő nemzetgyűlések minden munkáján. Alakilag egyetlen törvényről sem mondható „hogy az a nép igazi akaratának kifejezője volna, tartalmilag pedig minden egyes törvényükben és különösen a nagy reformtörvényeikben – földreform, szociális biztosítás – találhatók olyan részek, amelyekkel ezen állam lakosságának nagyobb része – a nemzetgyűlés mesterkélt és saját egyéni, önző célokat követő vétsinája ellenére – nem ért egyet és sohasem fog egyetérteni. Vagyis a törvényhozás egész munkája magán viseli az oktroj bélyegét.

Ez vonatkozik természetesen a nemzetgyűlés talán legfontosabbnak mondható munkájára, az állam évi költségvetésének a megállapítására, illetve megszavazásá-

ra is. Évek hosszú sora óta egyetlenegyszer sem fordult elő, hogy a nemzetgyűlés akár egy 10 koronás tételt változtatott volna azon a kinyomtatott költségvetésen, amelyet a Clam-Gallas palotájában székelő bürokrata had kitermelt, kifundált. És ennek a bürokrata hadseregnek mégis van egy nagy érdeme, csodával határos képessége, tudása és ismerete. A világtól elkülönítve, poros akták között eltemetve ezek a jó urak megérzik nemcsak a nép, a lakosság szükségleteit, hanem – és ez a csodálatos – előre és távolba látásukkal megneszelik azt is, hogy a törvényhozás 450 főből álló testületének többsége mit fog helyesnek, jónak, célszerűnek és szükségesnek tartani és mindezt olyan apró részletekbe menő pontossággal megérzik, meglátják, hogy, mint mondottam, a törvényhozás a kétezer oldalas nyomtatványban soha a legkisebb hibát, hiányt nem észleli. A szenátus többsége pedig ezt a saját akaratának fogadja el.

Hát tisztelt Uraim, én ma az ilyen csodálatos és talán csak szellemeket megillető tű volta látásoknak egyszerűen nem hiszek és nem átallom kimondani, hogy ennél az újfajta csodánál nincsen nagy szerepe a költségvetést összeállító hivatalnokok távolbalátásának, ellenben annál jobban érvényre jut a hatalom néhány kevésszámú birtokló fiának, tehát egy oligarchikus csoportnak az oktroj, a kényszer, amely a nemzetgyűlés többségének egyszerűen bebeszéli, abba beszuggerálja, hogy: a mi akaratunk a jó, ezt tehát el kell fogadnotok.

A mi, ellenzéki sorsban megerősödött idegeink azonban a szuggesztiót nem viselik el, nekünk nem fogja bebeszélni senki fia, hogy a kinyomtatott költségvetés egyenlő értékű a szent bibliával, amihez csak tisztelettel lehet közeledni, ezért bizony őszintén megmondjuk a költségvetésről alkotott nézetünket, ha az a húsosfazék jólétében enervált többségnek nem is kellemes. Régi, igaz szólásmondás az, hogy az igazság fáj.

Nos hát, Hölgyeim és Uraim, legyenek meggyőződve, hogy azok az igazságok, amelyeket most mondandó vagyok, Önöknek fájni fognak. Nem szívesen hallanak azokról, de legyenek meggyőződve, hogy nekünk kettősen fájnak, mert ezek az igazságok egy tételben így szubszummálhatók, így foglalhatók össze: A csehszlovákiai és különösen a ruszinszkói magyarság, de Ruszinszkó minden népe és maga Ruszinszkó, mint köz- és nemzetközi jogi államegység a Csehszlovák Köztársaság költségvetésében súlyos megrövidítést szenved.

Az állami költségvetés tervezetéhez csatolt szemléltető táblázatokból megtudjuk ugyan azt, hogy egy csehszlovák korona 30,05 filé fogyasztási adókból, 16,22 filé egyenes adókból, 11,30 filé bélyegilletékből, 20,10 filé kereskedelmi adókból, 13,18 filé állami birtokok jövedelméből tevődik össze. Azt is látjuk, hogy 1 čsl. koronából 18,31 filé megy a hadseregnek, 19,26 filé az állami adósságokra, 18,65 a szociális terhekre. Gyönyörködhetünk az albán, belga, bolgár, osztrák, finn, francia, olasz, jugoszláv, litván, lett, magyar, német, bajor, porosz, würtenberg, norvég, lengyel, osztrák, román, spanyol, svéd és brit államok költségvetéseiben is, de hiába keressük az autonóm Ruszinszkó önálló, különálló költségvetését, azt nem találjuk meg sehol, de még csak egy szerény kimutatást sem találunk meg arról, hogy mennyi állami jövedelem folyik be Ruszinszkóból, mennyit kell az államnak Ruszinszkóra fordítani és a két adat egybevetése alapján mennyit jövedelmez tehát Ruszinszkó, vagy mennyit kell arra ráfizetni.

A centralista körökhöz tartozó urak kedvelt szavajárása: Ruszinszkóra ráfizet az állam súlyos milliókat. Ha ez igaz, miért nem mutatják meg ezt az igazságot a csalhatatlan számok világában? Miért rejtik ezt az igazságot véka alá? A válasz csak az

lehet: nem felel meg a valóságnak, hogy Ruszinszkóra ráfizetnek, amint ez az alábbiakból is kitűnik.

Igaztalan volnék azonban, ha azt állítanám, hogy Ruszinszkó különállása egyáltalán nem jut kifejezésre a költségvetésben. A belügyi tárca költségvetése egy teljes oldalt szentel az autonóm Ruszinszkó kormányzója dotálása megállapításának, ami a reprezentációs költség nélkül évi 96.000 k-t tesz ki, de hogy az autonóm kormányzóság tisztviselői karának autonómiát váró tevékenysége mennyibe kerül, azt már hiába keressük. Igen, az autonóm Ruszinszkó kormányzóságának egyelőre más jogköre, tennivalója nincsen, mint az, hogy várja a hajnal felvirradását, amely az autonómiában hívők hitének beteljesedését hozza meg.

Az állami költségvetés tervezetének nagyon alapos és lelkiismeretes tanulmányozása után igyekeztem összeállítani a Ruszinszkóra vonatkozó tételeket, hogy azok alapján felállíthassam magam a mérleget: ráfizet-e az állam Ruszinszkóra, vagy nem, illetve mennyit fizet rá, vagy mennyit nyer rajta. Az egyes tárcák költségvetése azonban nem egységes séma alapján készült és így az nem alkalmas eme mérleg felállítására, ezért meg kell elégednünk bizonyos részlet-megállapításokkal.

A centralista kormány fennen hangoztatott állítása szerint Ruszinszkó állami adminisztrációja igen sokba, aránylag többe kerül, mint az állam többi részének közigazgatása. Ezt ilyen formában hajlandó vagyok elhinni, de kénytelen vagyok a ráfizetés okaira is rámutani.

Csehországban a szorosan vett közigazgatásban, tehát az egyes járási hivatalknál átlag 34, Morvaországban 33, Szlovenszkón 37 hivatalnok van alkalmazva. Ruszinszkó egy-egy járási hivatalára 44 beamter jut, tehát tízzel, egyharmadrésszel több, mit Csehországban. Higgyék el uraim, hogy mi a beamtereknek ezt a hadát nem kértük, nem is kérjük, ha Önöknek fölöslegük van félintelligenciában, exportálják azt is Kanadába, Argentínába, mint a ruszin és magyar paraszttal teszik és ne küldjék hozzánk beamternek.

A történelmi országoknak azonban igen nagy fölöslegeik vannak az elemi iskolai végzettségű egyénekben is, akikből kitűnő csendőrt, rendőrt és finánccot lehet csinálni Ruszinszkóban. Csehország 6.670.582 lakósának rendjét 3.490 államrendőr és 4.900 csendőr őrzi, vagyis 19.113 lakosnak jut egy rendőr és 1.361 lakosnak egy csendőr. Ruszinszkó 606.568 lakosának álmára 390 államrendőr és 837 zsandár ügyel, vagyis 1.555 ruszinszkói lakosnak jut egy rendőr és 724 lakosnak egy zsandár.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Ha Önök a szorosabban vett bűnigazgatásra – mint mondják – ráfizetnek, így egyet ajánlok Önöltnek, vigyék vissza az államrendőrök negyedrészét, csendőreik felét és minden járásból 10 cseh közigazgatási beamtert és akkor garantálom Önöknek, hogy ezzel helyreáll nemcsak a tisztviselők számarányának egyensúlya a történelmi országok és Ruszinszkó között, hanem megszűnik az esetleges Ruszinszkóra való ráfizetés is. Ha pedig beszűntetik az ottmaradt – ámbár szintén teljesen fölösleges, mert őslakosokkal helyettesíthető és ezért Csehországban szintén visszatelepítendő – beamter és esendőrhad teljesen fölöslegesen fizetett ruszinszkói pótlékát is, az már feltétlenül tiszta haszon.

Nézzük most a pénzügyigazgatósági alkalmazottak elosztását, illetve sűrűségét. A csehországi pénzügyigazgatóságokon 3.025, az adóhivatalokban 2.071 tisztviselő dolgozik, tehát 2.205 lakosra jut egy pénzügyigazgatósági és 2.447 emberre egy adóhivatali tisztviselő. Ruszinszkó pénzügyigazgatóságain 252, adóhivatalaiban 162 hivatalnok működik, vagyis 3.220 lakosra jut egy pénzügyigazgatósági és 3.774 lakosra egy adóhivatali tisztviselő. Önök talán örömmel fogják mondani: nos tehát,

a pénzügynél aránylag kevesebb a hivatalnok, tehát itt törtérik a kiegyenlítődés. Nem, uraim, tévednek. Ennek az állapotnak áldatlan következményeit is Ruszinszkó lakosai fizetik meg, mégpedig nagyon véres garasokkal. *(Sen. Habrman: Z Maďarska by nás zajímaly číslice! Takhle to můžete vykládat, tomu nerozumíme! Éljen Horthy! Éljen a diktatúra!)* Én nem értem meg, uram, ha vitatkozni kíván, csak magyarul tessék válaszolni! Csehországban 1 adóhivatalmok 3.220 lakos és 1 pénzügyi hivatalnok 2.205 lakos adóügyét, illetve felebbezését intézi. Tudnivaló, hogy a csehországi adóhivatalokban öreg, bedolgozott munkaerők működnek. Ruszinszkón 1 adóhivatalnokra 3.774 és 1 pénzügyi tisztviselőifjoncra 3.220 lakos adóügye, kivetése, fellebbezése esik, vagyis több mint a történelmi országokban. Mi következik ebből? Az, hogy Csehországban alaposabban dolgozhatják fel a tisztviselők az adókivetéseket, felebbezéseket, mint Ruszinszkóban, ahol az adók tűzzel-vassal való behajtási módjának leírása rémregénybe illő fejezet. Úgy látszik, hogy nagy jogi felkészültséget, ember és helyzetismeretet, emberiességet, humánus érzést feltételező adóhivatali és pénzügyi szolgálatra alkalmas személyekben nincs nagy bőség, ezért ez az egyetlen reszort, amelyben számbelileg kedvező, anyagilag annál kedvezőtlenebb mérleget lehet felállítani Ruszinszkó és Csehország között.

Ha a pénzügyminisztérium költségvetésében csak néhány oldallal tovább lapozunk, a pénzügyőrségek, a finánccok kimutatásához érünk és ezek a táblázatok ismét igazolják azt a tételt, amit a rendőrségnél és a zsandároknál megállapítottam, hogy a félintelligencia-fölösleget a történelmi országok Ruszinszkóban helyezik el.

Csehországban 1.799 pénzügyőr teljesít szolgálatot, vagyis 3.775 lakosra jut egy finánc. Ruszinszkóban 739 finánc van, vagyis 820 lakosra jut egy finánc. A centralista uraknak nyilván az a nézetük, hogy a történelmi országok dúsgazdagjainak és újgazdagjainak 3.705 tömött pénztárcájából egy finánc ugyanannyit hoz ki, mint Ruszinszkó 820 kecske- és juhpásztorának üres iszákjából. Önöknek ez természetes, nekünk nagyon fájdalmas, hogy a szerencsétlen sors, leszegényedett Ruszinszkó üres kenyértarisznyáira négy és félszer annyi finánccot szabadítanak rá, mint amennyi Csehországban működik. Rendeljék vissza a finánccok négyötöd részét Ruszinszkóból a saját országukba, helyreáll itt is az egyensúly a történelmi országok és Ruszinszkó finánccainak számarányában és a megtakarított pénz tiszta plusz marad.

Ilyen körülmények között nem lehet szavuk az ilyen demokratikus jogegyenlőség és pénzfelosztás védelmére. Az Önök vezérei, a miniszter urak, azt szokták nagy bölcsességgel felhozni, hogy vannak kimondottan passzív tárcák, iskolaügy, közegészségügy stb. itt aztán valóban ráfizetés van. Jól van, vegyük sorjába ezeket a kimondottan passzív reszortokat.

Az iskolaügynél a főiskolákkal röviden végzünk. Ruszinszkónak egyszerűen nincs főiskolája, nincs egyeteme, Bern műegyeteme és a kormány nem is gondol arra, hogy főiskolát felállítson.

Középiskoláink vannak, illetve valammenyi még nem lett bezárva és cseh tannyelvűvé téve. Csehországban 46.001 lakosra jut egy középiskola, Ruszinszkóban pedig csak 86.652 lakosra jut egy középiskola. *(Sen. Zimák: Ezt a magyaroknak kellett volna megmondani! Ez a magyaroknak a bűne!)* Igen ám, de most nem a magyarok dirigálnak, most tessék a kormánynak hibáiról diskurálni! Vagyis a szabadalmazott szociáldemokrata vezetés alatt álló iskolaügyi minisztérium úgy tartja jónak, hogy Ruszinszkónak éppen félannyi középiskolai műveltségből is elég, mint Csehországnak. Állami tanítóképző intézetünk egy van Munkácson a 606.000 lakos szá-

mára. Csehországban 303.000 lakosra jut egy tanitóképzöintézet, vagyis a középfokú tanintézetek számának a fele valahol elsikkadt.

A tanügyi személyzet elosztásának pontos képét nem áll módomban megadni a költségvetés struktúrája, beosztása miatt. Kétségtelen tény az, hogy főiskolánk nem lévén, egyetlen egyetemi, főiskolai tanárunk sincs Ruszinszkó két középiskoláján – az egyetlen beregszászi magyar parallel osztályokkal rendelkező ruszin gimnázium kivételével – csaknem kivétel nélkül cseh, ukrán, orosz tanárok tanítanak, ami reánk, Ruszinszkó nemzeteire nemcsak súlyos anyagi, pénzügyi sérelmet jelent azzal, hogy a mi pénzünkön idegen tanerőket tartunk, hanem a nevelésügy súlyos hátránya is származik ebből. Erkölcsi nevelést ugyanis a divergens politikai célok szolgálatában álló orosz-ukrán-cseh tanároktól nem is lehet elvárni és a komoly tudományos előkészítést viszont lehetetlenné teszi, hogy egyebet ne mondjak, az a bábeli nyelvzavar, amely egy-egy középiskola tanári karában is uralkodik.

Hogy az elemi népoktatás ügye Ruszinszkóban milyen állapotban van, elég utalnom a kormányban levő, német gazdapárti képviselőnek, Hodinának súlyos megállapításaira, valamint Dérer iskolaügyi miniszternek a bizottságban tett beismerő nyilatkozataira: „Ruszinszkó elemi népoktatásügye annyi kiegészítésre, pótlásra szorul, hogy évek hossza munkájára lesz szükség, hogy az egyensúly a történelmi országok és Ruszinszkó között helyreállhasson."

Ámde az államháztartás egészére számbelileg kimondottan passzív iskolaügyi fejezet tételei ebben az évben is Ruszinszkó súlyos megrövidítését jelentik és a beszédes számok azt mutatják, hogy a kormány nem is törekszik az iskolakérdés becsületes, tisztességes megoldására.

Hogy csak az elenni népoktatásnál maradjunk, csupán a magyar és németlakta vidékekre exponált cseh csendőr, finánc és vasútasgyerekek cseh „kisebbségi" iskoláinak telek, épületvásárlásaira és új iskolák építéseire a 74.109.159 Kč koronában előirányzott összegből 27.201.438 Kč esik; Csehország az iskolaépítésekre – ahol tudvalevőleg éppen elég számú iskola van – 25.412.000 Kč-t kap és Ruszinszkónak csekély két millió korona jut. Hol van itt Uraim a Ruszinszkóra való ráfizetés? Nemcsak, hogy ráfizetés nincs, hanem igenis a centralista diktatúra elüt a bennünket jogosan megillető köteles résztől is.

A középfokú kereskedelmi és szakiskoláknak tartományonként való megoszlása nincs meg a költségvetésben és az összegezett kimutatásból csak azt látjuk, hogy az állam 34 kereskedelmi akadémiájának nevezett középiskolája közül Ruszinszkónak csak egy jutott – Munkácsra – és a 42 állami kereskedelmi iskola közül kettő talált Ruszinszkón elhelyezést. A 174 állami, ipari és szakiskolából három jutott Ruszinszkónak – Jaszinya, Szőlős, Ungvár –, az 56 női ipariskola közül egyetlenegy sincs Ruszinszkón. Íme, itt van a fotográfiája annak a demokratikus jogegyenlőségnek, amely Ruszinszkó középfokú kereskedelmi és ipari szakoktatása terén nyilvánul meg. Avagy még mindig azt állítják, hagy súlyos milliókat fizetnek rá az egy kereskedelmi és három szerény ipariskolára és a nem létező női ipariskolára? Nem lehet kétséges, hogy a mi pénzünkből is futja, hogy egyes cseh városokban 4-5 ilyen intézet legyen, amilyenből Ruszinszkón egy sincs. A középiskola fölös számú átlagintelligenciát nevel, szokták mondani, tehát nem kell szaporítani a ruszinszkói szellemi proletariátus számát, ellenben több szakiskola kell. Hát hol az a több szakiskola?

Ha ezután az iskolaügyi tárca rendes költségvetésében még azt kell látnunk, hogy a már eddig kiépített és tisztára a németek és magyarok elnemzetietlenítésére

már eddig megszervezett cseh „kisebbségi" iskolák fenntartása ébenkint 92.128.000 koronába kerül, amiből csak az ábécés könyvek, irkák, tollak vásárlására – mert a finánc és cseh vasúti baktergyerek mindezt ingyen kapja – 3.328.000 Kč, tehát csaknem kétszer annyi jut, mint Ruszinszkó iskolaépítéseire, úgy megdöbbenve kérdezzük, hová, kihez forduljunk, akinél iskolaügyünk becsületes, tisztességes megoldására való hajlandóságot megtalálhatnák. Tény, hogy ezt a jó szándékot sem a Štefánikok, sem a Dérer minisztériumában nem találhatjuk meg.

Egyenesen felháborító és minden becsületes érzést fellázító a kultusztárcának a színházügy támogatására vonatkozó tétele. Erre a célra 26.660.000 koronát vesz fel a költségvetés és ebből az összegből a prágai Nemzeti Színház várható deficitjének fedezésére 14.600.000 korona van felvéve. Hát, Uraim, hol itt az erkölcs? Van még morál, hogy a prágai cseh Nemzeti Színház deficitjére, csak azért, hogy Prága közönsége és az előkelő idegenek jól szórakozhassanak, az állam minden polgárától évenkint 1 Kč fejadót követelnek be? Hagyják meg Ruszinszkó 606 ezer lakosától beszedett 606.000 Kč-t nekünk ruszinszkóiaknak és mi Önöktől egy fillért sem fogunk követelni ezen a címen a jövőre nézve. Ez a tétel is az államnak Ruszinszkóra való ráfizetését véresen cáfolja.

Ami pedig a ruszinszkói magyar kisebbség iskolaügyi, kulturális panaszát illeti, hivatkoznom kell Tarján Ödönnek „A magyar kisebbség osztályrésze a csehszlovák demokráciából" című cikksorozatának iskolaügyi fejezetére. *(Sen. Šelmec: Tarján nem autoritás!)* Az a tendencia, amelyet Tarján Önök által is kétségbevonhatatlan pénzügyi szakértelmével megállapított, hogy ti. a magyar iskolákat fokozatosan megszűntetik és ma már iskoláink háromnegyedét megszüntették, ma is megvan, tovább él az új költségvetésben is.

De a földmivelésügyi tárca költségvetésében is hiába keresem azt a bizonyos Ruszinszkóra való „ráfizetést". Hiszen az államnak 3.700.000 korona költséggel fenntartott 33 gazdasági iskolája közül egyetlenegy van Munkácson és egy erdőőri iskola Ungváron, ami mindössze 125.000 koronát igényel.

A ruszinszkói földmíves munkásokról való gondoskodást azonban igazán valóságos, komoly ráfizetéssel intézték el. 628.162 Kč személyzeti és 358.800 Kč dologi költséggel, összesen tehát 986.962 Kč, tehát csaknem egy millió költséggel tartanak fenn Szlovenszkó és Ruszinszkó részérc az ottani földmívesmunkások számára Belgiumba, Francia- és Bajorországba irányuló munkásexportot szervező irodát. Ilyen kiváló intézményük a történelmi országoknak valóban nincs. Érthetetlen, csodálatos, hogy ezt az egy milliót miért nem adják a Szernye és Feketemocsár lecsapolására, illetve annak megkezdésére. Nem érthetetlen ez, ha a centralista hatalom birtoklóinak szemüvegén át nézem a dolgot, mert a Szernye és Feketemocsár lecsapolását a helybeli lakosság is elvégezné, míg a „munkaközvetítőben" ismét csak néhány tucat világot látott cseh beamter kap vajaskenyeret és annál búsásabb útiszámlákat.

A földmívelésügyi tárca keretein belül a talajjavítással kapcsolatos munkálatokra a meliorációs alap dotálásával együtt 72 mill. 60.000 Kč jut. Legnagyobb sajnálatomra meg kell állapítanom, hogy még csak az indokolás sem említi meg, hogy ebből az összegből Ruszinszkóra mennyit akarnak áldozni; hogy ez nem fog sok millióra terjedni, azt abból látom, hogy míg a történelmi országokra vonatkozólag a költségvetés pontosan körvonalazza a végzendő talajjavítási munkálatokat, Ruszinszkón e tétel indokolásaképpen azt olvasom, hogy a kormány tettel, szóval, röpirattal akarja magyarázni a gépekkel való talajművelés előnyeit és hogy földmívestanácsadó irodákat akar létesíteni, amelyek természetesen megint a történelmi or-

ságok félintelligenciájának elhelyezésére szolgálnak, mert hiszen a ruszinszkói gazda nem olyan okos, hogy maga is művelhesse a földjét. De Uraim, minek tartanak Önök tulajdonképpen bennünket annyira tudatlanoknak, hogy a gazdálkodási talajjavító műveletek tárcájában Ruszinszkónak röpiratokat és mezőgazdasági tanácsadó irodákat ígérnek?

Bepillantottam a kormány által kiadott „Állami műszaki munkálatok jelentései" című folyóiratba, amely egy cikkben a meliorációs alapnak 1930 évi gazdálkodási tervéről lebbenti fel a fátylat. Eszerint a cikk szerint a folyó évben ezeket a munkálatokat fogják végezni: 1. az Ung szabályozása az ungvári szakaszon, 2. a Tisza biztosítási munkálatai – ez egy oly általános évenkint megismétlődő frázis, hogy egy garast se ér, 3. a Batár rendezése a vízszabályozási egyesület útján, a Latorca rendezésének megkezdése a csapi és munkácsi szakaszon. A történelmi országok parkocskáinak szabályozási terveinél a költségvetésben ott van az is, hogy mennyit áll az állam, mennyit a meliorációs alap, a szoc. biztotító központ, de Ruszinszkónál néhány üres frázis áll csak.

De menjünk tovább az említett cikkben és látunk számokat Ruszinszkó számára is. Védőgátak emelése az egész köztársaságban 37.760.000 Kč költséggel. És most okulj ruszinszkói jó magyar és ruszin népem! Ruszinszkó kap ebből 300.000 Kč-t, hogy ezzel a pénzzel féket szereljen a rakoncátlan Fekete-Tiszára, a Malá-Csongavára és a Riga patakra. Az ember csak elbámul rajta, hogy az agyonmeliorizált történelmi országokban honnan fakadnak azok az új patakok, amelyeket még szabályozni kell 37 millió költségben, míg Ruszinszkó Fekete-Tiszájára csak 300.000 Kč jut.

Ugyancsak a meliorációs alap terhére történik a falusi népnek, illetve a községeknek vízvezetékkel való ellátása. A meliorációs alap kezelőségének nézete nyilván az, hogy Ruszinszkón elég jó víz van a falvakban, mert ott egyetlen egy vízvezetéket sem terveznek, ellenben a történelmi országokban összesen 237.000.000 Kč költséggel épülnek vízvezetékek. A ráfizetés itt is megvan tagadhatatlanul, ámde a szegény Ruszinszkó fizet rá a dúsgazdag történelmi országokra.

A hatalmas osztályfőnök urak azt szokták mondani, hogy a kezdeményezéseknek a községekből, járásokból kell kiindulni, ha megvan a terv, majd ad segélyt az állam, a meliorációs alap. Hát tisztelt Uraim, az Önök kedvelt szavajárása szerint a Ruszinszkóra telepített finánc, csendőr népmívelő, ismeretterjesztő munkát végez, miért nem oktatja ki akkor ez a pedagógiai unikum, a cseh népmívelő zsandár, finánc a ruszinszkói népet, hogy mit kell tenni azon gazdag pénzforrások megnyitása érdekében, amelyek eddig Cseh- és Morvaországot elárasztották, míg Ruszinszkónak csak a Tisza, Latorca és ezek mellékfolyóinak áradásaiból jutott ki bőven.

Az állattenyésztés előmozdítására, a fajok nemesítésére 21.838.956 Kč-t vesz fel a költségvetés, de Ruszinszkón a kormány azzal támogatja az állattenyésztést, hogy az állami birtokok legelőiből az egyedüli üdvözítő agrárpárti pártigazolvánnyal rendelkező állattulajdonosoknak juttat valamit. Hogy a 21 millióból mennyi jut Ruszinszkóéra, azt titokban tartják. Bizonyára jó okuk van a titkolózásra.

A növénynemesítést és általában növénytermelési előmozdító kísérleti állomásokból számszerűleg elég jut ugyan Ruszinszkónak, azonban az ott alkalmazott szakemberek a magyar nyelvet nem beszélik, a magyar gazdával érintkezni nem tudnak s így ez az intézmény ilyen formában célját tévesztette. Ebben a csoportban is találunk egy szenzációs tételt: a beregszászi állami borpince összes bevételei 1 millió, kiadása 1 millió 603.150 Kč, vagyis a tiszta ráfizetés 603.150 Kč. Ha a kor-

mánynak a mintapincéjére rá kell fizetnie, úgy szűntesse be, semmi értelme sincs, egy ily valóban passzív vállalkazás fenntartásának.

A ruszinszkói állami erdőgazdálkodás igazán fájó sebünk. Igazán csak az iseteni gondviselésnek köszönhető, hogy az erdőigazgatósághoz Cseh- és Morvaországból odacsődített hivatalnokok és erdőmérnökök gazdálkodása mellett az állami erdők némi aktívát mutatnak fel. De súlyos passzíva marad akkor is az, hogy ezek a betelepített erdő beamterek mindegyike két-három őslakos henyerét eszi fel, mert hiszen a rendes fizetés, a ruszinszkói pótlék és napidíj bizony lényegében háromszoros fizetést jelent. A helyi viszonyokkal nem ismerős és a politikai pártoskodással megmételyezett erdőigazgatóságok csehmorva hivatalnokainak gazdálkodásával részletesen nem kívánok foglalkozni, mert hiszen a panaszoknál, visszaélések megállapításánál ugyanazt a választ kapnám, mint Nečas képviselő kapott a bizottságban, hagy ti. „a fegyelmi vizsgálat folyamatban van" és erélyes intézkedéssel legfeljebb azt a ruszin favágót sújtják, aki engedély nélkül vitt el egynapira való fűtőanyagot; az ilyet aztán „elintézik", hogy arról koldulhat. A földmívelésügyi miniszter úr részletesen foglalkozott Nečas vádjaival és miniszteri válaszából két cégen kívül kitűnik az, hogy:

1. a rahói erdőigazgatóság az állami erdők fáját a kötelező árverési pályázati eljárás mellőzésével adta el több esetben is; az árverés mellőzését egyáltalán nem indokolja az, hogy apácabogár okozta károk miatti kényszerkitermelésből származó fáról volt szó;

2. de kitűnik az is, hogy az állam egy cég favorizálásával bizonyos magyar fakonzorciumok letörése céljából meg nem engedett spekulációba bocsátkozott és a morva-szileziai bank bukása után fizetésképtelenné vált az állam által favorizált cég; az anyagi károsodáson kívül az ilyen eset erkölcsi károsodása beláthatatlan, mert hiszen halomra dönti az állam, mint erkölcsi testületbe helyezett hitet a lakosság legszélesebb körében;

3. tagadhatatlan és ebből az érdekeltek nem csináltak titkot, hogy Stripský és társai kizárólag cseh agrárpárti kortesek; ismétlem, kortesek, nem egyszerű tagok; valamely politikai pártban való elhelyezkedésre minden polgárnak joga van – de ha az erdőigazgató egyúttal főkortese is az egyik pártnak, úgy a legnagyobb liberalizmus mellett sem bízható az illetőre milliós állami vagyont jelentő fatömegek eladása;

4. a miniszteri válasz egy úri gesztussal tér napirendre az Új Közlönynek az erdőgazdálkodást dicsérő egyetlen cikkért kifizetett 15.000 korona felett. „Ilyen kifizetések más reszortokban is szokásosak" – mondotta a miniszter úr. Nagyon gyengén állhat annak az erdőgazdálkodásnak a kitűnősége, amelyet egy kis vidéki lapban kell dicsérni. De célszerű volna, ha az állami költségvetés pontosan kimutatná, hogy az egyes reszortok menynyit is fizetnek ki a sajtó ilyen szokásos jutalmazására, pedig ez nem kis összeg lehet, ha egy magyar nyelvű kormánylapnak 15 ezer korona jut egyetlen cikkért. Remélem, hogy a kormány kielégíti eme jogos kíváncsiságomat.

5. A miniszter említett válaszából a helyzet teljes nem ismerése hangzik ki ott, amikor megállapítja, hogy az erdőigazgatóságok, illetve állami kormányzat mindent megtesz a fának szárazföldi úton való szállítása érdekében. Utak kellenek, az tagadhatatlan, de a mindenkoron olcsóbb vízi szállítás, tutajozás nem szűntethető meg, egyszerűen az olcsósága miatt. Avagy talán annak a tízezer lelket számláló ruszin és román tutajos családoknak a kenyerét irigylik, akiknek egyetlen létalapja a faúsztatás? Önöknek betonútjaik vannak Csehországban, emellett a Moldván, Elbán végeláthatatlan tutajok úsznak kora tavasztól. Miért törnek tehát a mi tutajosaink kenyerére?

A költségvetés szerint a ruszinszkói állami erdőgazdálkodásból eredő jövedelem beruházási célokra az igazgatóságok kezén marad ugyan, a kortesrezsim vezetése alatt álló ügyvitel mellett azonban semmi garancia sincs arra, hogy ez a jövedelem tényleg hasznos beruházásokra fordíttatik.

Azt mondják, hogy a földreformnak földelosztási része már befejezést nyert és már csak az erdőreform van bátra. Hát tisztelt Uraim és Hölgyeim, Ruszinszkón is készen van a földreform, hivatalos statisztikák még nem jelentek meg, de azért anélkül is megrajzolhatom ennek a nagy csehszlovák szociális áldásnak a képét.

A Schönborn uradalmat nagyszerű taktikával sikerült a Živnobankkal társult svájci érdekeltség kezére juttatni és így 35-90 évig várhatunk még, amíg itt földreformról tárgyalhatunk. Ezzel a taktikával Gát, Jánosi, Ardó, Beregszász, Kígyós, Nagybereg, Beregújfalu, Dercen, Fornos magyar községek, továbbá Alsó- és Felsőremete, Bárdháza, Makarja orosz községek estek el jogos földreform igényeiktől. A máltai lovagrendnek adták a Telekiék dolhai 60.000 holdas erdejét. Ez a ruszinszkói földreform második nagy áldása. A harmadik áldás azt a 16 maradékbirtokost érte, akik közül 14 cseh, 1 ukrán és 1 nagyorosz nemzetiségű.

A negyedik áldás ama telepesek fejére szállott, akiket a földreform jóvoltából a történelmi országokból telepítettek hozzánk, nyilván azért, mert sem a ruszin, sem a magyar nem akart földet és szívesebben megy Belgiumba, Kanadába, Argentínába. A magyarság, feltéve, hogy a község elég számú agrárpárti igazolványt fogyaszt, csinálhat legelőbérlő družstvot és ha még jut valahol egy kis darab föld, úgy arra kihajthatja a marháját, de ismétlem, csak agrárpárti igazolvánnyal. Arról egyáltalán beszélni sem lehet, hogy a földreform a magyarság számára a legcsekélyebb előnyt, kedvezményt hozta volna meg, sőt helyzetünket csak megnehezítette.

Az agrárpárti kortespolitika teljes meztelenségében tűnik elénk, ha a szőlő és bortermelésünk sanyarú helyzetét nézzük. Az agrárok korteshada teljes szájjal kürtöli a magyar szőlőgazda fülébe: gyere hozzám, mi majd megvédünk, megtiltjuk a borhamisítást, megszűntetjük a görög, olasz, spanyol bor behozatalát, védőegyesületet csinálunk; deputációval megyünk a miniszterhez, ő majd elintézi a dolgot. Igen, és a földmívelésügyi miniszter úrnak kollégáival egyetemben a legkisebb gondja is nagyobb annál, hogy megalkossa az élelmiszerek – idetartozik a bor is – hamisításáról szóló tilalmi törvény javaslatát, ellenkezőleg a kereskedelmi minisztérium ankéteket rendez, hogy hány százezer hektoliter és hány fokra cukrozott és felszeszelt idegen bort kelleme még behozni, mert hát a történelmi ország fogyasztói nem tudják nélkülözni az éles, erős borokat.

Ez olyan jánusarcú, söröshordó tetejéről beszélő kortespolitika, amelyet elszenvedhet, eltűrhet a jóidegű ember a választási harc hevében, de amely politika nem alkalmas népek, nemzetek, országrészek állandó irányítására.

Uraim, Önök túl sokat beszélnek a mezőgazdasági és általában a közgazdaság válságáról, de nemcsak az orvoslásra irányuló tettek, hanem az akarat és készség is hiányzik. Hát nem a leglogikusabb volna, hogy a szemestermés értékesítésének válsága éveiben a többi termelési ágat karoljuk fel, így a szőlészetet is? Nem, Önök magára hagyják a szőlősgazdát és akit az import és hamisított borokkal még nem fúllasztottak el, arra rákűldik a betegsegélyző pénztár végrehajtóját, aki tűzzel-vassal hajtja be nemcsak az állandó munkások után járó illetéket, hanem razziákat tartva minden szőlőshegyen talált ember után kiveti a horribilis díjakat.

És ha már a gazdasági válságnál tartunk, meg kell állapítanom, hogy a kormány nagyon rossz utakon jár az orvoslás tekintetében, mert nem keresi a baj okait, nem

hatol azok mélyére. Európa gazdasági egyensúlya mind a mai napig nem állott helyre. Az európai államok ma nem képesek versenyezni az amerikai termeléssel azért, mert csaknem valamennyi európai államot, győzött, legyőzöttet, egyformán terheli a reparációs, jóvátételi költségek improduktív kiadásának rákfenéje. A nemzetek, az emberek ideggel nem bírják el, hogy munkájuk gyümölcsének egyötödrészét jóvátételre fordítassák. A másik dolog: Amerika olcsó, úgyszólván ingyen területeken olcsó géperővel olyan termelést űz, hogy azzal lépést tartani a réparációval terhelt Európa képtelen. A tanulság ebből az, hogy a két világrész mérkőzésében Európa csak úgy állja meg a helyét, ha valamennyi nemzet összefog, létrehozza a gazdasági együttműködést: ámde ez az akció nem lehet addig sikeres, míg a nemzetek közé a trianoni határok és más hasonló epizódok örökös politikai éket vernek.

Valószínű, hogy éppen a gazdasági krízis fogja rákényszeríteni a kis és nagyhatalmakat arra, hogy eme hatalmas és Európa gazdasági megmentésére egyedül alkalmas összefogás feltétele, a nemzetek politikai békéje megtörténjék, hogy kiküszöböltessenek azok a zavaró momentumok, amelyek ma minden vámbéke-tárgyalás ellenére a nemzeteket elválasztják egymástól. Amíg ez nem történik meg, addig az európai közgazdasági helyzet komoly orvoslásáról nem lehet beszélni. Gabonamonopólium, rozsliszttörvény, agrárvámemelés, fokozottabb kényszerkiőrlés, mindez csak gyenge tapasz a mély sebre és alatta tovább gennyesedik az élő test.

Ha Beneš külügyminiszter Úr minden tekintélyét latba vetve azon lesz, hogy a közép-európai kisebb nemzeteket közelebb hozza egymáshoz, még áldozatok árán is, akkor igazán nemcsak nemzetének, hanem az európai nemzeteknek a nagy fia lesz, de amíg a nagyon kétségbe vonható győzői minősége nimbuszából nem engedve félvállról akar elintézni országokat és népeket, addig Csehszlovákia külkereskedelme lassan, de biztosan fog haladni a passzivitás, az állama lakosai pedig a teljes gazdasági leromlás felé és a pauperizáció fog itt uralkodni.

Nem csináltam abból titkot, hogy a jóvátételi ügyet tartom az európai közgazdasági válság egyik fokának, amelyet valamilyen európai közös elhatározással meg kell szüntetni. De egyenesen erkölcstelennek tartom azt, hogy a köztársaság határai közé akaratuk ellenére zárt kisebbségi nemzetek jóvátételt és felszabadítási díjat fizessenek azért, hogy idegen nemzet, idegen faj dominiuma alá kerültek. Ez nemcsak az erkölcs, hanem a logika alapvető törvényeivel is ellentétben áll. A következtetés itt viszont az, hogy a csehslovákiai magyar és német kisebbséget teljesen tehermentesíteni kell a felszabadítási illeték fizetése alól. Ez pedig gyakorlatilag úgy valósítható meg, hogy az állami közadók, állami közterhek megfelelő hányadát a magát magyarnak, vagy németnek valló adóalanyoknál levonásba kell hozni.

Valószínű, hogy ez a tiltakozásunk, mint annyi más, nem fog eredménnyel járni, mi azonban ezt a kérdést állandóan felszínen fogjuk tartani. Mégis csak lehetetlen, hogy rajtunk, legyőzötteken, hadisarcszerűen a béke tizedik esztendejében kényszerintézkedéseket hajtanak végre. Legyen elég, hogy kényszerűségből áldoztunk földünkkel, vagyondézsmával, a pénzünkkel. Legyen elég, hogy megkülönböztetett rigorozitással kezelték anyagi kérdéseinket, pénzügyileg legyengítettek bennünket; ne kényszerítsenek tehát minket az elszakítottakat, a kisebbségi sorsra kényszerítetteket és a legyőzötteket csakis a győzőket terhelő csehszlovák felszabadítási illeték fizetésére.

Egyedül az igazságszolgáltatás terén nem állítom, hogy Ruszinszkó hátrányosabb helyzetben volna, mint a történelmi országok. Az igazságügyi miniszter úr azonban csak sopánkodni tud. A helyzet javítására volna ugyan elgondolása, a bírák

fizetését azonban nem emeli és ezért nincs elég bíró és ezért kell hat hónapot is várni minden tyúkperben egy-egy terminusra, de a komolyabb és nehezebb jogesetek végső elintézése évekig tart. Az igazságügyi kormányzat Ruszinszkót különösképpen nem hanyagolja el, ellenkezőleg, az új börtönök építésére olyan összeget vett fel, hogy azt szívesebben látnók az iskolaügyi építkezéseknél.

Az igazságügyi miniszter úr a bizottságok előtt teljes egészében beismerte, hogy a csehszlovák Justicia istenasszonya tetőtől talpig beteg. A betegágyhoz bennünket magyarokat nem bocsátanak és így a gyógyulási folyamat késedelmes megindulásáért nem vagyunk felelősek. Csak sajnálkoznunk kell, hogy az erős, férfias karakterre valló beismerés mellett az igazságügyminiszter úrban már nem volt annyi bátorság, hogy a mi speciális fájdalmunkra is kitért volna; vagyis hogy mit szándékszik tenni az ügyvédi kamarák autonómiáját megcsúfoló turócszentmártoni ügyvédi torzkamara azonnali feloszlatása és az önálló ruszinszkói ügyvédi kamara felállítása érdekében? Avagy újabb évtizedig akarja fenntartani a mai szégyenletes állapotot? Az igazságügyi miniszter úr egyik elődje az ügyvédképzés kérdésében megállapította, hogy a magyarságnak kétségtelen joga van a magyar nyelvű ügyvédképesítési bizottság felállítására. Ez a nyilatkozat már évek élőtt hangzott el, miért késik tehát a megvalósítása? Az igazságügyi kormányzat eme súlyos sérelmünk orvoslásának elhanyagolása mellett sérelmeink végeláthatatlan sorát legújabban azzal tetézte, hogy a prágai főbíróság mellett működő német bizottságnál ügyvédi vizsgára jelentkező magyar jelölteket a tanszabadság újabb arculütésével a vizsgának német nyelven való letehetésétől elütötte azzal, hogy a magyar jelölt csak magyarul vizsgázhat és mert magyar bizottság nincs, tehát tessék csehül vizsgázni. Ez történik a demokratikus, a kisebbségi nemzetekre is kiterjedő jogegyenlőség nevében. *(Sen. Danko: Nem kell az egészet olvasni!)* Hiszen Önök is olvassák! Majd, ha Önöktől azt fogom látni, hogy Maguk sem olvassák beszédeiket, én is úgy fogok csinálni!

Az ipari és kereskedelemügyi minisztérium a maga közel 47 millió koronát kitevő költségvetésével nem sokat tesz, talán nem is tehet Ruszinszkó fizetésképtelenségekbe, csődökbe kényszerült iparosainak és kereskedőinek érdekében. De hiszen az nem is célja a történelmi országokat favorizáló centralista kormányrendszernek, hogy Ruszinszkó istenadta természeti kincsét kiaknázza, helyben feldolgozza, mert hiszen a cseh és morva iparnak piac, lerakodóhely kell. Az egyedül vásárlóképes hivatalnokosztály otthonában Čáslavban, Plzeňben veszi meg szükségleteit, helyi iparosunk, kereskedőnk pedig becsukhatja a boltot.

A kormánynak Szlovenszkó és Ruszinszkó ipari leépítésére törekvő politikájának egyik beszédes bizonyítéka az is, hogy a kormány a hatalmas kartelekkel szembeszállni nem mer, noha a szomszédos nagy ipari államok már sikerrel keresik a védekezés módját. A csehszlovák kormány azonban éppen ellenkező utakon halad, mint azt az alábbi példa bizonyítja. A hengerelt rúdvas kartell, melynek maga az állam is tagja, Szlovenszkó és Ruszinszkó részére 100 q-ként 1000 Kč-val drágábban számítja a vasat Trinec feladóállomásról, mint a történelmi országokba szóló küldeményéknél. Ugyanazt a rakomány vasat, amit a morva kereskedő 149,75 Kč-val fizet, a szlovenszkói és ruszin kereskedő 159,75 Kč-val kénytelen megfizetni. Ugyanez a helyzet a fekete és horganyzott lemezeknél is. A sodronyszegnél a helyzet még rosszabb, mert a Ruszinszkó részére megállapított egységár 234 Kč feltéve, hogy a kereskedő 10.000 kg-ot vesz át. Egy brünni kereskedő árjegyzéke ugyanezt a szeget bármilyen kis mennyiség vételénél 225 Kč-ért kínálja azzal, hogy 5.000 kg egy tételben való átvételénél külön, tehát olcsóbb ajánlatot hajlandó beküldeni. Pedig ez a

brünni cég már kereskedő és nem gyár. Ha most a szlovenszkói vagy ruszinszkói kereskedő ettől a cégtől ajánlatot kér, úgy azt a választ kapja, hogy az odavaló szállítás a kartell részéről meg van neki tiltva. Így támogatja tehát a kartelben résztvevő állam, mint maga is vastermelő, a szlovenszkói és ruszinszkói kereskedőket és iparosokat.

Ha pedig az őslakosban van még nézni életerő, szívósság, azt elintézi a szociális biztosítás, a betegsegélyző végrehajtója. Betekintettem a szociális biztosításnak nevezett csehszlovák demokratikus áldás 1929. évi elszámolásába és megdöbbentő adatokat találtam ott. A központi szociális biztosító vagyona 1926. július l-jétől, a törvény életbelépése óta 2.212.039.161 koronára emelkedett. Ebből a leltár és ingatlanok értéke 10 millió, a többi pénz pedig a nagy cseh bankoknál, azok részvényeiben és betétekként van elhelyezve. Hogy ebből a horribilis összegből mennyit adtak kölcsön a ruszinszkói községeknek, gazdáknak, az megint sehol sem található meg, csak tény az, hogy a központi szociális biztosító a múlt évben az ipari hitel nyújtásával a történelmi országok nagy iparát is támogatni kezdte és erre a célra 8.250.000 Kč-t már folyósított. A szegény cipésziparosok támogatására a kereskedelmi tárca nevetséges kétmilliót vesz fel, de az érdekelt kisiparos szakma már áprilisra kimeríti ezt az állami hitelt, ámde az iparbáróknak nyitva áll a központi szociális biztosító kiapadhatatlan forrása az egész éven át. Fentebb láttuk, hogy a meliorációs alapból milyen parányi morzsák jutnak Ruszinszkó számára. A közp. szociális biztosító a többi alap mellett ezt az alapot is támogatja, sőt ilyen célokra közvetlenül és közvetve ad pénzt. Mármost egy cseh vagy morva község – mondjuk – meliorációs vállalatának 2 milliós költségvetési fedezete így néz ki: egyharmadrészt ad az állam, a másik harmadrészt felveszi a község a központi szociális biztosítótól közvetlenül, a harmadik harmadot ugyancsak ezen intézet pénzéből a Zemská Banka útján és fizet ezért potom kamatot, de ha a község megszorul, erre a kamatra külön szubvenciót kaphat megint az államtól. Hát ez az az állami gazdálkodás, amely ráfizet Ruszinszkóra! A tőlünk, belőlünk kisajtolt betegbiztosítási díjakat szépen megosztják a cseh község, járások és bankok között, de ha a mi községeink, vállalkozásaink segélyért, kölcsönért kopogtatnak, kaphatnak, de csak oly csekély összeget, amely az itteni hitelszükségletet egyáltalán ki nem elégíti.

Érdeklődtem aziránt is, hogy mit ad tulajdonképpen ez a biztosítás azoknak, akikért létesült. A kimutatások szerint a törvény három és féléves hatálya alatt 17.747 embernek 12.153.669 korona végkielégítést, a férjhez ment munkásnőknek biztosított hozomány címén 10 millió 742.400 Kč-t fizettek ki. A december 31-i állapot szerint az intézet 604 rokkant munkásról, 1 aggkorú 65 évnél idősebb munkásról, 1.007 özvegyről és 3.056 árváról gondoskodott, ami az intézetnek összesen évi 1.392.865 koronájába kerül. Ezért az effektusért kár volt megcsinálni ezt a nagy pénzgyűjtő intézményt, amely ilyen módon célját tévesztette, a munkásságnak semmi különös jót nem hoz és csak arra szolgál, hogy a pénzt tőlük beszedje és azt vagy a történelmi országokban hasznosítsa, vagy pedig 5-6 cseh bankot gazdagítva nekünk uzsorakamat ellenében közvetve rendelkezésre bocsássa. Mi az első pillanattól kezdve kételkedtünk a nagy eszme világmegváltó hatásában, de ilyen hatásra őszintén szólva, nem voltunk elkészülve. A központi szociális biztosító számunkra, ismétlem, egy pénzbehajtó szerv, az állami adóhivatallal párhuzamosan működő pénzbeszedő szerv, amely a még található pénzt nálunk felszippantja, hogy azt sohase lássuk többé.

Ezt bizonyítja a szociális biztosító intézet egyhavi, 1929 nov. havi gazdálkodásának kimutatása is, amely szerint a betegbiztosítási díj előírása Ruszinszkóban 1.101.730 Kč, míg az aggkori és rokkantsági biztosítási díj 618.471 Kč volt, a tényleges bevétel ezzel szemben Ruszinszkóból betegbiztosításra 607.522 Kč, aggkori és rokkantági biztosításra 1.069.121 Kč. Tudnivaló, hogy a rokkantsági és aggkori biztosítási díj teljes egészében Prágába vándorol, vagyis csak egyetlenegy hónapban 1 milliót meghaladó tőke megy Ruszinszkóból Prágába, ami évenkint 12 millió koronát jelent. Ennyit mi még uzsorakamat mellett sem kapunk vissza nem egy év alatt, hanem 10 év alatt sem. És még mindig merik állítani, hogy ráfizetnek Ruszinszkóra? Ilyen gazdasági és szociális politika mellett a ruszin és magyar munkás csak egyet várhat a kormánytól: Argentínába átsegítő állami hivatalt, ami meg is van. Ez is munkáspolitika ugyan, de nagyon különös, hogy a történelmi országokban nem élnek azzal, ellenkezőleg, még a szabad költözködési jog elvének sérelmére pl. az ostraui munkásnak nem adnak kivándorlási útlevelet sem, hogy a gyár és a bányaüzemben fennakadás ne legyen, pedig a történelmi országok népessége sokkal sűrűbb, mint a mi területünké.

A közmunkaügyi tárca költségvetésének főfüzetében a személyi kérdést nem mutatják ki külön tartományonként és így a ruszinszkói állami közmunkaügyi szolgálatban alkalmazott csehek számát sem tudjuk, tehát a priori feltételezem, és feltevésem a fentebb mondottak szerint helyes, hogy, itt sem fizetnek rá Ruszinszkóra, különben nem felejtették volna el a külön kimutatást.

Ebbe a reszortba tartozik az állami elektrizáció és ezzel röviden végezhetek: Cseh- és Morvaországban már az sem rendes falu, ahol az istállóban villany nincs. Ruszinszkóban, a sebesfolyású vizek hazájában, ahol csak turbinát kell beágyazni, úgyszólván egyetlen ilyen villamos berendezés sincs.

Az ugyancsak idetartozó útalap gazdálkodása külön fejezetet alkot. A lapokban megjelent hírek szerint az alap bevételei 1929-ben az előirányzott 80 millió korona helyett 135 millióra rúgtak. Csak az automobiladó egymagában elérte az előirányzott összbevételi összeget, a 80 milliót.

Az állam az útalap dotációján kívül állami utak és hidak építésére 70 millió koronát vett fel és ebből a ruszinszkói országutakra 3.660.000 Kč-t szándékszik fordítani; ugyanolyan célra rendkívüli hitelként 36 millió Kč-t engedélyez a költségvetésitervezet, amiből Ruszinszkónak 6 millió 700 ezer korona jut. De, hogy ebből a Ruszinszkóra eső összesen 9.760.000 Kč-nyi jogos igényünket egy fillérrel sem meghaladó összegből mely útvonalak lesznek megépítve, arról hallgat a krónika.

A nem állami hidak javítására 20.500.000 Kč rendkívüli államsegély van előirányozva, amiből Ruszinszkónak állítólag 3.100.000 Kč jut. A részletes megosztás itt sem ismeretes, miután a történelmi országokban építeni tervezett útvonalak és hidak névszerit vannak megnevezve, a Viski híd pedig sehol sem szerepel. Ismét nem tévedek, ha azt tételezem fel, hogy itt is röpiratokat fognak majd csinálni utak és hidak helyett, amint azt a meliorációs alapnál láttuk.

Magának az útalapnak gazdálkodásába csak rövid betekintést nyerhettem, de ott is hasznos dolgokat találtam. Hasznosat annyiban, hogy a tapasztaltak ismét csak azt bizonyítják, hogy Ruszinszkó népeinek bőrére megy a játék.

Az állami útalap 1928-ban a nemállami, tehát, járási, megyei utak javítására, átépítésére csak Cseh- és Morvaországban 25.888.000 Kč-t áldozott. Szlovenszkó és Ruszinszkó ezen a címen egy fillért sem kapott. 1929-ben további 89.474.000 Kč államsegélyből Ruszinszkónak 860.000 Kč jutott, a két év alatt kiosztott

115.362.000 Kč államsegélyből Ruszinszkó megyei útjai tehát 860.000 Kč-t kaptak. Ez a demokratikus osztozkodás elve, amely sajnos az adóterhek megosztásában, mint látni fogjuk, egyáltalán nem jut érvényre. Kár, hogy a ruszinszkói autó, fuvarozó vállalatoktól is hasonló arányban nem szedik az automobiladót. A taxis, az autóbusztulajdonostól nem kérdik, hol vegye az autóadót, de hogy rendes úton közlekedhessék, arra hosszú ez országban senkinek sincs gondja. A történelmi országok falvait ellátták már villannyal, vízvezetékkel, a mocsarakat lecsapolták, a mi pénzünkön, az állami utakat megépítették és most a járási utakon a sor. Igen ám, de az útalaptörvényben – a centralisták szempontjából – helytelenül bevettek egy rendelkezést, amely szerint járási utakat csak abban az esetben lehet segíteni, ha azok a nagy forgalmi útvonalak szempontjából fontosak. Ezeket is megjavították és már nincs mire adni a pénzt, mert a kisebb jelentőségű járási utakra nem szabad adni. Az volna a logikus, hogy most már Ruszinszkó és Szlovenszkó állami útjainak alapos helyrehozására is gondoljanak. Ez logikus ugyan, de a cseheknek és morváknak nem gazdaságos, ezért inkább kigondoltak egy szép fogalmat, az inkamerációt. Kimondják, hogy ez és ez a járási út államosítandó, de nem lehet államosítani, mert nagyon rossz karban van. Node hát ez igazán nem baj. Az inkameráció megköveteli az államosítást, tehát meg kell javítani, és mert a járásnak nincs pénze, majd ad az útalap és a központi szociális biztosító, mert hát a logikát ki lehet játszani az inkameráció fogalmával.

És így megy ez folyton körbe-körbe, amely körön kívül esik az a Ruszinszkó, amely csak a pénzbeszolgáltatásra jó és semmi másra.

A közmunkaügyi tárcánál elérkeztünk ahhoz a ponthoz, amelynél megtaláljuk annak a nagy szláv szeretetnek okát, mely Ruszinszkót a Csehszlovák Köztársasághoz csatolta: Aknaszlatina, a sóbányák! Hasznuk, jövedelmük csak a közmunkaügy, mint az állami bánya képviselője számára csekélység: 40.530.500 Kč, a tiszta nyereség 15 mill. 545.900 Kč. De ha állítólag a rókáról is két bőrt lehet nyúzni, miért nem lehetne a sóval is ugyanezt megcselekedni. A kibányászott sót átveszi a pénzügyminisztérium kezelésében levő sómonopólium, melynek igazgatósága 18.600.000 Kč tiszta hasznot ér el csak a ruszinszkói só eladásán, vagyis a ruszinszkói só az államnak összeren 34 mill. 145.000 Kč tiszta hasznot hoz. És mit kap ezért nem is Ruszinszkó, hanem Aknaszlatina sóbányászattal ősidők óta foglalkozó népe? Azt, hogy a munkából kidobták és nézheti, hogy a bevándorolt cseh munkás és hivatalnoksereg miként gazdagszik, hízik, míg a helybelieknek betevő falatjuk sincs és sós könnyeikkel öntözik azt a sós talajt, amely nekik megélhetést többé nem ad. Azt olvasom az indokolásban, hogy az Aknaszlatina üzemet ki akarják bővíteni. Helyes. Ámde ha most is újabb cseh munkás telepeket létesítenek és nem veszik vissza a 11 év óta éhező, még kivándorlásra is alkalmatlan, mert elidegeníthetetlen házikójával röghöz kötött aknaszlatinai őslakosokat, úgy itt megszűnik minden erkölcs. Ám lássák a következményeket!

Az állami költségvetésnek egy kifejezetten passzív fejezete a közegészségügyi tárca, amely 144.771.872 Kč kiadást mutat fel. Ezekből a kiadásokból a ruszinszkói állami kórházakra a tartományi hivatal és államrendőrség egészségügyi szolgálatára 4 mill. 657.944 Kč jut, vagyis az összes közegészségügyi kiadásokból Ruszinszkó egyharminchatod részesedést kap, holott a lakosság számaránya, a terület nagysága és a közterhek egyenlő viselése szerint legalább is az egyhuszad rész, vagyis kb. 7.200.000 Kč illetne meg minket. Határozott megrövidítésünk tehát ennél a tárcánál 1.600.000 Kč.

Különös figyelmet érdemel az állam két legnagyobb kereskedelmi vállalkozásának, a vasútnak és a postának a gazdálkodása.

A vasút személyzeti viszonyait nem áll módomban kimutatni, ámbár a kassai vasútigazgatóságnak nem jelentene különös munkamegterhelést, ha a kassai postaigazgatóság mintájára külön, táblázatokban közölné a ruszinszkói osztály viszonyait. Kétségtelen azonban az, hogy a technikai haladás és műszaki tökéletesedés jelszava alatt az állomási és vonalszemélyzet túlnyomó részét elbocsátották, létszámapasztottak, mert ennek munkája állítólag technikai műszerekkel helyettesíthető, az elbocsátott őslakosok helyére azonban túl a Morvától hoztak baktereket, lehetőleg sokgyermekes családokat, hogy a színmagyar Tiszaháton legyen kinek a számára építeni cseh kisebbségi iskolát.

A drága, de lassú közlekedésű és egyébként is sok hiányosságot mutató vasútigazgatás ezidén nagyszabású beruházásokra készül; egészen helyes ez az intékedés, ámde Ruszinszkó rettenetes kijátszását jelenti az, hogy a beruházásokra szánt 573.296.000 Kč összegből a ruszinszkói vasúti vonalak egyetlenegy fillért sem kapnak, Ruszinszkó tehát egy új hajtányt sem kap, míg Prágában a lomtár számára gyártják a milliárdos költségvetésekkel épített villamos mozdonyokat, évek előtt törvény mondta ki a Kassa–Nagymihály–Szobránc–Ungvár–Munkács–Huszt új vasútvonal kiépítésének szükségességét. Eme törvény végrehajtására a legújabb beruházási költségvetés sem gondol s a centralista kormányzati hatalom a legszívesebben venné, ha ez a törvény nem léteznék, pedig ez a vasútvonal nemcsak a közlekedésügy érdekében égetően szükséges, hanem merem állítani – szükség van arra a közép-európai nemzetek ma annyira kívánatos és nélkülözhetetlen közlekedésének, jó baráti viszonyának munkálása, érdekében is.

Ez a vasútvonal, feltéve, hogy az említett városok és községek északi határán futna végig, a ruszinszkói magyar nyelv határjelzője is volna és akkor talán többé semmi akadálya sem lenne annak, hogy a köztársaság és déli szomszédja: Magyarország között őszintén normális viszony fejlődhessék és az a nép, amely a békeszerződések tárgyalási jegyzőkönyvéből is kitetszőleg a régi Kassa–Legenyemihály–Csap között meglévő vasútvonal miatt csatoltatott Ruszinszkóhoz, illetve a Csehszlovák Köztársasághoz, ismét békés fejlődésnek örvendhetne. A kérdés ilyen megoldását a hivatalos csehszlovák politika is csak üdvözölhetné, mert hiszen teljesen logika nélkül való, hogy továbbra is ráfizetni akarjon a számára csak kellemetlen ballasztot jelentő ruszinszkói magyar határvidékre.

Ha pedig a csehszlovák politika ennek a célnak a munkálása érdekében még sem siet megépíteni az említett vasútvonalat, így ezzel nyilván kifejezésre juttatja, hogy a magyar nemzetiségre is kiterjedő imperialisztikus törekvéseiről nem kíván lemondani.

Az államvasutak igazgatóságának gazdálkodásából és vállalkozásaiból egyébként az tűnik ki, hogy ez az üzem, de a postai autóbuszok igazgatása is, elfelejti a közgazdaságtan ama alapvető tételét, hogy az állami üzemnek csak addig szabad terjeszkednie, amíg a közérdek megengedi és nem sért magánérdeket. Az államfordulat után egyre másra létesülnek magánautóbusz járatok és mikor a kormányzat azt látta, hogy ezek a járatok jövedelmezők, vasúti és póstaautobusz forgalmat állított be, amely meg nem engedett, sőt a legtisztességtelenebb versennyel a magánautóbusz vállalatokat egyszerűen lehetetlenné teszi. Az ilyen eljárás teljesen érthetetlen is, nemcsak tisztességtelen, mert hiszen a vasúti és postai autóbuszok forgalmának tiszta haszna az egész állam területén mindössze 17.000.000 Kč, mely összeg tízszere-

sen megtérülne a magánautóbusz vállalatok adóiból, mert hiszen arra még nem volt példa, hogy az adóvégrehajtó az állami autóbuszjárat pénztárát lefoglalta volna.

A kassai postaigazgatóság ruszinszkói osztálya 7.163.677 Kč tiszta hasznot mutat ki, vagyis az állam itt sem fizet rá Ruszinszkóra, ellenben szépen keres rajta. Miután itt a beruházásokat pl. az új telefonokat a kérelmező érdekelt felek kötelesek megfizetni, ráfizetésről szó sem lehet. A ruszinszkói postákon szolgálatot teljesítő 340 személy legnagyobb része ugyancsak frissen sült ruszinszkói polgár, akinek születési helye Cseh- és Morvaországban van, vagyis ezek is az őslakosság kenyerét eszik fel, az őslakosság ínségét növelik és teszik szűkségessé a ruszinszkói specialitás, az állami kivándorlási hivatal megszervezését.

Mint említettem, a ruszinszkói posta, ha nem is óriási, de mégis figyelemreméltó haszonnal dolgozik. Ennek ellenére a postaigazgatás és a diplomácia semmit sem tesz annak érdekében, hogy Ruszinszkó és Románia között telefonvonal létesüljön. Prága már New Yorkkal is tud beszélni, de ha a huszti fakereskedő a szatmárnémeti ügyfelével érintkezni, úgy kénytelen útlevelet váltani, Márarosszigetre utazni, hogy onnan telefonálhasson. Szomorú, hogy az e tárgyban a bizottságban elhangzott kérdésekre a postaügyi miniszter úrnak semmiféle válasza nincs.

A postai csekkhivatal – a központi szociális biztosítási példájára – szintén egy mammutvagyon kezelője. Ennek az óriási intézménynek a forgalmában Ruszinszkó is kiveszi a maga részét. Az 1928. évi gazdálkodási kimutatás szerint a postai csekkhivatalba Ruszinszkó lakossága 648.897.030 Kč-t fizetett be, míg a csekkhivatal Ruszinszkóban csak 539.023.391 Kč kifizetést teljesített, a különbség 109.873.639 Kč, amely összeg Ruszinszkóból származik és amiért a ruszinszkói folyószámla tulajdonosok javára egy %-os kamat iratott, míg a csekkhivatal ezt a Ruszinszkóból eredő tőkét 5-6%-kal kamatoztatta a cseh bankoknál.

A csekkhivatalban kezelt eme tőke és a központi szociális biztosítóhoz Ruszinszkóból évenkint befolyó 12 millió Prágában kezelt tőké Ruszinszkónak semmi gyümölcsöt nem hoz, de Ruszinszkó javára más reszortokban se hasznosítják és így ezek a tőkék a legdurvább kizsákmányolási politikának örök bizonyítékai maradnak. „Aki kizsákmányol, nem cseh, nem szlovák, nem ember." „Kdo vykořisťuje, není Čech, není Slovák, není člověk." Ezt a Masaryk egyik művéből vett idézetet láttam a köztársasági elnök 80. születésnapján Prágában rendezett ünnepi menet egyik csoportjának tábláján. Uraim, hogy Önök kizsákmányolnak, az a fentiek után egy pillanatig sem kétséges, tehát az Elnök úr szavai szerint, Önök nem csehek, nem szlovákok, de nem is emberek.

A nemzetvédelmi minisztérium költségvetésénél azon régi panaszunkhoz, hogy a köztársaság a komoly békepolitika helyett az állig felfegyverkezés politikáját követi, újabban azt kell megjegyeznem, hogy a bevallottan közel 2 milliárdos hadügyi költségvetés teljesen irreális, mert a valóságban sokkal nagyobbak a kiadások. Itt csak egyetlen, a belügyi tárcában eldugott hadügyi tételre akarok rámutatni. Kaszárnyák építését semmiféle demokrácia sem magyarázhatja kulturális, közegészségügyi, polgári szükségletnek; ez hadügyi tétel. A hadsereg megkívánja, hogy a városok építsenek kaszárnyákat és ha eladósodott városaink idegenkednek ettől a gondolattól, sürgős kurír hozza a hírt, hogy a belügyminisztérium két kézzel adja a 100%-os kaszárnyaépítkezési segélyt, vagyis valójában az állam épít kaszárnyát a város neve alatt. Mindez a komédia pedig azért szükséges, hogy Beneš Úr a külföldön álpacifizmusa nagydobját döngethesse, mely dobnak szavára azonban már sem a külföldön, sem a belföldön senki sem hallgat.

Az eddigiekben azt igyekeztem kimutatni, hogy az állam által osztogatott javakból Ruszinszkó nem kapja meg azt a részt sem, amelyre a lakosság számaránya és területi nagysága alapján természetes joga van. Ruszinszkó megkárosítása az egyes tételeknél nagyon különböző, a javakból a köteles részt csak egy-két tárca keretén belül kapjuk, a legtöbb tárcánál a köteles részét s az effektív beruházásokat jelentő villanyosítási, út- és talajjavítási alap gazdálkodásából pedig semmit.

Az állami javak elosztásánál érvényesülő speciális csehszlovák, demokratikus elvek alapján a történelmi országoknak Ruszinszkó kárára történő favorizálása kétségbevonhatatlan. A komolyan vett jogegyenlőség csak az állam jövedelmének, tehát a közterheknek elosztásánál jut érvényre, itt is találunk azonban tételeket, amelyek Ruszinszkó lakosságának hátrányos helyzetét igazolják. A köztársaság közterheinek egy lakosra eső átlagát nem vehetjük zsinórmértékül, mert hiszen a dezinduszstrializációnak nevezett s Ruszinszkó lerongyolására kigondolt kormánypolitika véres tort ült Ruszinszkó gyáriparán és kereskedelmén, itt tehát általános és különös kereseti adó címén nem is lehet jövedelem; tőkéink a prágai központokba vándorolnak és így Ruszinszkón járadékért adót nem kereshetünk, már pedig éppen ezeknek az adóknak a jövedelme dönti el azt, hogy az egyenes adók mérlegén a történelmi országok serpenyője súlyosabb. De már a főkiadónál, noha nekünk a meliorációs alapból csak propaganda füzet jut, teherviselésünk ennek ellenére teljesen arányban áll a történelmi országok földadójával. Ha pedig azt kell látnunk, hogy Ruszinszkó részben szikes, részben mételyorral fertőzött, talajvizes rétjeinek és legelőinek hektárhozadéka ugyanolyan összeg, benn van adóalapul felvéve, mint a történelmi országok alagcsövezett, szinte kertgazdálkodásszerűen megművelt területei, úgy az embernek a szíve elszorul ennek az igazságtalanságnak a láttára. Adják vissza nekünk a motorérő-adót, adják vissza a szociális biztosítási évi 12 milliónkat, a csekkhivatalnál heverő 110 milliónkat, majd építünk magunknak gyárat és fizetünk majd adót, földjeinket megjavítjuk magunk, mocsarainkat lecsapoljuk és útjainkat megépítjük. És ha már a számadásom befejezésénél tartok, úgy még azt indítványozom, vigyék vissza sürgősen a hozzánk betelepített rendőr, zsandár, vasúti bakterek hadseregét, a ruszin és magyar népnek közigazgatásába becsempészett és az annak idegen beamter tömeget, az erdő és bányagazgatóság egész személyzetét, mert abban véletlenül sem akad őslakos és akkor a munkanélküliek problémája nálunk egy csapással el lesz intézve és ráadásul elvihetik a csak Ruszinszkónak szervezett állami munkáskiviteli hivatalt is.

A csekkhivatal működésének ismertetésénél elítettem, hogy ez a pénzközpont Ruszinszkóban 539 milliót fizetett ki 1928-ban. Ruszinszkói kereskedő, iparos, őslakos, nyugdíjas és hivatalnok vajmi keveset vett kézhez ebből az összegből, amely kilenctized részben a hozzánk telepített hivatalnokok fizetését teszi ki. Hacsak ezt a pénzt is az őslakosságból toborozandó hivatalnokok kapnák, Ruszinszkó nyomora a felére enyhülne. A pénzügyminiszter úr kijelentése szerint is teljesen méltányos, hogyha a forgalmi adó még nem szüntethető meg, úgy annak jövedelmét az a területrész kapja, ahonnan az adó befolyik.

Egyenesen az égbe kiált orvoslásért a forgalmi és fényűzési adójövedelemnek Ruszinszkó hátrányára való megosztása. Ismét csak négy beszédes számadat: Csehországban a forgalmi adó jövedelme 1 milliárd 412 millió 830.000 koronára van előirányozva; ebből az összegből Csehország, mint az új közigazgatási rendszer egysége, a cseh tartomány 637.884.800 koronát kap vissza, kevés híján tehát a felét. Ruszinszkó népéből 18.400.000 Kč forgalmi adót akarnak kipréselni és ebből

2.410.700 Kč-t szándékoznak visszaadni, vagyis a befolyt összegnek egykilencedrészét. Uraim, ismétlem, ez az osztozkodási alap égbe kiált orvoslásért, ezt az osztozkodást Ruszinszkó népe sohasem veszi tudomásul, ha az Önök többsége, vétšinája a kezét is emelgetni fogja a pénzügyi törvény és a költségvetés megszavazásánál, ez az osztozkodás hatalmi szóval, oktrojjal történik a szerencsétlen Ruszinszkó súlyos megkárosítására.

De ugyanez az arány mutatható ki a tartományoknak a szesz és egyéb fogyasztási adókban való részesedésénél is.

Mai beszédem során bebizonyítottam, hogy Ruszinszkó az őt megillető javak köteles részének elenyésző hányadát kapja csak, míg a teherviselésben egyforma, sőt súlyosabb szerep jut neki, mint a történelmi országok népének. Hosszú volna, és azért most nem is bocsátkozom bele, kimutatni azt, hogy a ruszinszkói magyar kisebbség az 1930. évben milyen megrövidítést szenved. De ha ezt szenvedi Ruszinszkó valamennyi népe, úgy a magyarság ezt kettősen szenvedi. Az elszenvedett sérelem számszerű igazolása részben fölösleges is, mert azt a múltra nézve páratlan szakértelemmel összegyűjtötte egy közgazdászunk, kinek szaktudását Önök is elismerik és akinek adataira én is bátran hivatkozom és miután meg is nevezem őt, gondolata, illetve munkaeredménye plagizálásának a vádja sem érhet. Tarján Ödönnek, a Prágai Magyar Hírlapban leközölt ama cikksorozatára gondolok, amelyben a közgazdász és a pénzügyi szakértő a számok megcáfolhatatlan erejével kimutatja, hogy a csehszlovák demokrácia a magyar nemzeti kisebbség vagyonállagát az államfordulat óta 13 milliárd 300 millió koronával kisebbítette meg. Ez az összeg azonban csak az okmányokkal, törvényekkel, költségvetéssel igazolható tételeknek az eredménye, mert mint én is megállapítottam; valamennyi reszortban – külön speciális kimutatások híján – pontos számadatokkal nem igazolható és így csak felbecsülhető a magyarság megrövidítése. Tarján ezeket az elrejtett megkárosításokat további 7 milliárdra becsüli.

Felteszem a kérdést az egész kormányhoz, hogyan gondolja Szlovenszkó és Ruszinszkó magyar népét a tőle különféle mesterkedésekkel elvont 20 milliárdért kárpótolni, hogy ezzel a kárpótolással kiírtsa a nép lelkéből a kormányzat kapzsiságáról alkotott meggyőződést, mert 11 esztendőn át egyebet nem tapasztalhattunk. Ez a kizsákmányoló politika vezetett odáig, hogy ma egy cseh újságíró a lengyel Ukrajnában Lembergben megjelenő „Dílo" c. folyóiratban szószerit ezt kénytelen írni: „Járjátok végig Ruszinszkó egyszerű parasztházait, bárhová mentek, a nép a régi rezsimet visszavárja s az újat gyűlöli."

Időm sem engedi már, hogy Tarján cikksorozatával foglalkozva azt itt végigolvassam és ezzel kifejezésre juttassam, hogy az abban foglaltak a szlovenszkói és ruszinszkói magyarság véleményét és meggyőződését tolmácsolják. Leteszem azt azonban a tisztelt Szenátus asztalára és kérem az elnökséget, hogy kellő megválaszolhatás céljából juttassa el azt a kormányhoz. Mi pedig a jövőben még gondosabb figyelemmel fogjuk kísérni a költségvetést és a nagy állami pénzgyűjtő helyek kimutatásait. A 20 milliárdhoz írjuk az idei újabb milliárdokat, hogy majd egyszer, ha eljutunk a zöld asztalig, ahol elszámolhatunk, ne legyünk kénytelenek tárgyalni – mint az most történik – egy évtizedig arról a kiegyenlítésről, amelyre a csehszlovák kormányzat a magyar nemzeti kisebbség megkárosítása miatt Isten és ember előtt köteles felelni.

Ezt a célt szolgálta s ezért íródott meg a Tarján-féle cikksorozat.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Önök adtak nekünk oktrojalkotmányt, oktrojtörvényeket és oktroj államköltségvetésekkel súlyos milliárdokkal károsítottak meg bennünket. És ha mi nem tűrjük tétlenül, némán megrövidítésünket és ajkunkon jajszó kél. Önök irredentának bélyegeznek meg bennünket. Ma az irredentizmus vádjával már nem fojtják belénk a szót, mert ország-világ látja, hogy ezzel a váddal mindenkor csak a megrövidítő politikáról akarják elterelni a figyelmet. Mi pedig az Önök vádaskodása ellenére soha sem szűnünk meg hangoztatni. Adják meg Ruszinszkónak, adják meg a magyarságnak a lakosság számaránya szerint nekünk kijáró részt, hogy fennálló horribilis számlánk szaldója minél kisebb legyen.

A helyzet megjavításának ugyanis egyetlen módja van: tessék összehívni az alkotmányozó nemzetgyűlést és ha Ruszinszkóra tényleg ráfizetnek, tessék levonni ennek a következményeit és tessék nyíltan proklamálni: kedves ruszinszkói ruszin, magyar testvér, a további ráfizetést nem bírom, megadom autonómiátokat, keressétek boldogságotokat, döntsetek magatokról, gazdálkodjatok magatoknak szívetek és eszetek szerint.

Mert az 1930. évi állami költségvetés-tervezet semmiben sem különbözik elődjeitől és ez is Ruszinszkó és a magyarság kisemmizésén alapul, azt pártom nem fogadhatja el és ezért ellene fogunk szavazni és a jövőben is annak oktrojvégrehajtása ellen fogunk küzdeni.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 26. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze v úterý dne 1. dubna 1930.
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/stena/ 026schuz/prilohy/priloh01.htm
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/stena/ 026schuz/prilohy/priloh02.htm

69

Prága, 1930. június 10. **Korláth Endre és társai interpellációja az igazságügyi miniszterhez magyar nyelvű ügyvédvizsgáló bizottság megszervezése tárgyában.**

Közismert tény, hogy a Csehszlovák Köztársaság területén a cseh ügyvédjelöltek cseh, a szlovák ügyvédjelöltek szlovák s a német ügyvédjelöltek német nyelven tehetnek vizsgát, csak a magyar ügyvédjelöltek vannak megfosztva alkotmánytörvény-ellenes módon az ügyvédi vizsgának anyanyelvükön való letehetésétől, mert magyar nyelvű ügyvédvizsgáló bizottság a köztársaság területén nem működik.

Ez a gyakorlat merőben ellenkezik az alkotmánytörvénynek a tanszabadságot biztosító intézkedéseivel, de ellenkezik még a kisebbségeket nagyon is szűkkeblűen elintéző nyelvtörvénnyel (mely szintén alkotmánytörvény) s ennek végrehajtási rendeleteivel. Ez utóbbinak 69. §-a ugyanis „a vizsgálatok nyelvéről" olyképpen intézkedik, hogy taxative felsorolja azokat a vizsgálatokat, amelyeket csehszlovák nyelven kell letenni. Az ügyvédi vizsga a taxativ felsorolásban nem szerepel. Ebből pedig nyilván az következik, hogy – a 69. §-ban fel nem sorolt vizsgákat –, tehát az ügyvédi vizsgát is – a jelöltek a saját anyanyelvükön tehetik le. A német anyanyelvű ügyvédjelöltek számára több német nyelvű ügyvédvizsgáló bizottság is van. Ellenben magyar nyelvű ügyvédvizsgáló bizottság nincs.

A nemzetiségek ilyen súlyos megkülönböztetése az alkotmánytörvényben biztosított jogegyenlőség rovására történik.

Amidőn egy konkrét esetből kifolyólag 1927 nyarán a magyar ügyvédjelöltek eme panaszával Mayr Hanting volt igazságügyi miniszterhez fordultam, tőle írásban ezt a választ kaptam:

„Az 1913. évi LIII. tr. 2. §-a alapján, amely eddig Szlovenszkón érvényben van, az ügyvédi vizsgákat csak államnyelven lehet letenni. Ez a törvény tehát nem engedi meg, hogy a magyar nemzetiségű ügyvédjelöltek csak vagy saját anyanyelvükön is vizsgáztassanak.

Elismerem, hogy a törvénynek ez a rendelkezése nincs összhangban a nemzeti kisebbségek nyelvét védő alkotmánytörvény szellemével. A nyelvrendelet (1926. évi 17. sz. kormányrendelet) nem érinti az ügyvédi vizsgáltat. Nincsenek ezideig végrehajtó normák, amelyek Szlovenszkón ezekre a vizsgákra vonatkozólag megállapítanák a kisebbségi nyelvjogok terjedelmét az alkotmány tendenciájával egybehangzóan. Ez, mivel a törvény előírásának megváltoztatásáról van szó, csak a törvény útján történhetne. Az ügyvédi rendtartásra vonatkozólag új törvény készíttetik elő. Szándékom van ezt az alkalmat fölhasználni és belekapcsolni ebbe a törvényjavaslatba az ügyvédi vizsgák nyelvére vonatkozó rendelkezéseket, amelyek az egész államra vonatkozólag egyöntetűek lennének."

Az 1913:LIII. tc.-re való hivatkozás teljesen fölösleges, mert hiszen néhány sorral alább a levél elismeri, hogy a törvény e rendelkezése „nincs összhangban a nemzeti kisebbségek nyelvét védő alkotmánytörvény szellemével", tehát: azzal ellentétben áll s így hatálytalan. Ugyancsak lehetetlen törvénymagyarázat az is, hogy

„ezideig nincsenek végrehajtó normák, amelyek Szlovenszkón ezekre a vizsgákra vonatkozólag megállapítanák a kisebbségi nyelvjogok terjedelmét az alkotmány tendenciájával egybehangzóan", mert ezzel szemben való igazság az, hogy van norma – a nyelvrendelet 64. §-ában – arról, hogy mely vizsgákat kell csehszlovák nyelven letenni. Ha a csehszlovák nyelven teendő vizsgák között az ügyvédi vizsga nem szerepel, akkor ebből józan ésszel csak az következik, hogy a német ügyvédjelölt németül, a magyar ügyvédjelölt magyarul és nem kínaiul vizsgázhat. Helytelen tehát az az észrevétel, hogy itt törvénynyel való intézkedés szükséges, mert még kormányrendelet is fölösleges, elegendő az igazságügyi minisztériumnak oly értelmű utasítása, hogy a kassai és pozsonyi felsőbíróságok mellett magyar nyelvű ügyvédvizsgáló bizottságok is megszervezendők. Nyugodt lélekkel merem garantálni, hogy az ily minisztériumi utasítás nem lázítana fel senkit, azon senki sem ütköznék meg.

Az ügyvédi rendtartás novellájára várni, azt jelenti, hogy a minisztérium ezt az égetően sürgető ügyet ad graecas calendas[38] kívánja halasztani.

Az előadottak alapján kérdezzük az igazságügyi miniszter úrtól:

Hajlandó-e haladéktalanul intézkedni a magyar nyelvű ügyvédvizsgáló bizottság megszervezéséről?

Dr. Korláth, Richter, dr. Szilassy, Füssy, Tichy, Tschapek, dr. Jesser, Bühm, Teschner, dr. Grosschmid, Wenzel

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1930. III. volební období. 2. zasedání. Původní znění ad 249/4.
http://www.senat.cz/CP1250.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/T0249_00.htm

38 Helyesen: „Ad calendas graecas." Magyarra fordítva „Görög naptár szerint". Augustus császár (Kr. e. 63-14) kedvenc szavajárása volt a „soha napján" jelentésű kifejezés. A görög naptárnak ugyanis nem voltak kalendái, ami a római időszámításban fizető napot jelentett.

70

Prága, 1931. március 2. **Korláth Endre szenátor és társai interpellációja az összkormányhoz Técső város és lakosainak, valamint közbirtokosságának román területen fekvő ingatlanai megvédelmezése tárgyában.**

A sèvres-i békeszerződés[39] a csehszlovák–román államhatárt ideiglenesen rendezte azzal, hogy a végleges határt a két állam kormánya fogja megállapítani. A végleges határt a két állam kormánya az úgynevezett államhatár statútumban úgy állapította meg, hogy Técső mellett a Tisza folyót jelölték meg határnak, bár a csehszlovák kormánynak módja lett volna azt is keresztülvinni, hogy e szakaszon Técső község határa legyen az államhatár is. A kormány azonban ezt nem tette meg, hanem beleegyezett abba, hogy Técső város, a lakosság s a közbirtokosság tulajdonában levő, a Tisza bal partján fekvő mintegy hatezer kat. hold kiterjedésű szántóföld, kert, gyümölcsös, erdő és legelőterülete román impérium alá kerüljön. Emellett a csehszlovák kormány semmiképpen sem biztosította azt, hogy a técsőiek szabadon, akadálytalanul használhassák s tulajdonban tarthassák a román területen fekvő ingatlanaikat. A kormány itt súlyos mulasztást követett el, amelynek következményei most jelentkeznek.

A későbbi években a határvidéki forgalom szabályozásáról kötött államközi megegyezések a técsőiek számára úgy ahogy lehetővé tették földjeik megművelését s a termés betakarítását, bár a román vámhivatalok unos-untalan nehézségeket támasztottak. A végső csapás azonban csak most következett be azzal, hogy a román hatóságok kijelentették, hogy a técsőieknek a Tisza bal partján fekvő földjeit a román földreformtörvények alapján kisajátítják, miután a földek tulajdonosai oly idegen – csehszlovák állampolgárok, akik állandóan a külföldön Csehszlovákiában tartózkodnak.

A román hatóságok kártalanítás címén kat. holdankint 200 lejt, azaz alig 40 Kč-t akarnak a tulajdonosoknak fizetni. Az ilyen „megváltásár" egyértelmű a vagyonelkobzással.

A román hatóságoknak az idegen – csehszlovák – állampolgárságú tulajdonosok tartós távollétére való hivatkozása teljesen helytelen s csak ürügyül szolgál a vagyonelkobzásra. A való tény az, hogy az elkobzott földek tulajdonosai – kivéte1 nélkül csupa kis- és törpegazda – mindenkoron Técsőn laktak s laknak ma is és éppen, mert csupa kis- és törpegazda a tulajdonos, ezért a földet személyesen, családtagjaikkal művelik, vagyis kora tavasztól késő őszig a napnak legnagyobb részét a földeken töltik s csak éjjeli pihenőre tértek s térnek Técsőn levő otthonukba. Vagyis Técső törpe- és kisgazdái még a román földreformtörvények szerint sem tekinthetők távollevőknek.

Ha a kormány nem lép fel haladéktalanul a técsőiek román területen fekvő ingatlanai tulajdonjogának védelmére és ha bekövetkezik a földeknek a román hatóságok által való elkobzása, úgy Técsőn igen sok, eddig becsületes, rendes életet folytató, dolgos kisgazda máról holnapra koldusbotra jut.

39 1920. augusztus 10.

Alkalmam volt hallani a külügyminisztérium vezető hivatalnokaitól azt a véleményt, hogy a técsői károsultak tulajdonképpen ugyanolyanok, mint a hadikárosultak: a határrendezés áldozatai és hogy a határrendezésnek másutt, például Teschenben is vannak áldozatai. - Ezzel szemben azonban való tény az, hogy egyrészt a lengyel kormány nem kezeli a csehszlovák teschenieknek lengyel területen fekvő ingatlanait oly páratlan rosszindulattal, mint azt a románok teszik Técső mellett, másrészt különös találkozása a véletlennek, hogy a tescheni határrendezés „áldozatai" túlnyomó részben német nemzetiségű csehszlovák állampolgárok, a técsői határrendezésé pedig kizárólag magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárok, ami önkénytelenül is azt a benyomást teszi, hogy a csehszlovák kormány nem kívánja magát exponálni a határrendezés német, illetve magyar ajkú áldozatainak érdekei védelmében.

Pedig az ügy békés rendezésének semmi akadálya nem lehet, ha Csehszlovákia és Románia között valóban az a szoros jóbaráti viszony áll fenn, amelyről annyi sok szépet és jót hallunk állandóan Beneš külügyminiszter úrtól. A rendezés módja csak egy lehet: a técsői kis- és törpegazdák, a közbirtokosság s a város számára megfelelő államközi egyezménnyel biztosítani kell a román területen fekvő ingatlanaik legszabadabb tulajdonjogát mindennemű elkobzási, lefoglalási veszély és tulajdonjogi korlátozás egyszer s mindenkorra való kizárásával. Ha pedig a kormánynak a jóbaráti viszony állandó hangoztatása ellenére sem sikerülne az ügy ily módon való békés rendezése, úgy a kormány kötelessége egyrészt felhívni az érdekelt técsői károsultakat arra, hogy sérelmüket nemzetközi fórum elé terjesszék s másrészt – ha ez megtörtént – úgy a kormánynak gondoskodnia kell arról, hogy ez a panasz a nemzetközi fórumokon érdemben mielőbb tárgyaltassék s a técsőiek javára dönttessék el.

Egy pillanatig sem lehet kétséges az, hogy a csehszlovák kormánynak sokkal előbbre való kötelessége a saját állampolgárai érdekeinek minden rendelkezésre álló eszközzel való megvédelmezése, mint a Romániával való plátói barátság hangoztatása.

Az előadottak alapján kérdezzük az összkormányt:

l. Van-e tudomása arról, hogy a csehszlovák–román államhatár-egyezménnyel Técső város lakosságát a végromlásnak tette ki?

2. Hajlandó-e a kormány a sèvres-i szerződéssel megállapított ideiglenes csehszlovák–román határ véglegesítése alkalmával Técső városnak, mint erkölcsi testületnek és kizárólag törpebirtokosokból álló lakosságának az új határ megvonásával román területre esett birtokainak használhatását és tulajdonban tartását megvédelmezni, tekintettel arra, hogy a kormány az említettek érdekeinek figyelmen kívül hagyásával eszközölte a határ véglegesítését?

3. Milyen intézkedést kíván tenni a kormány arra nézve, hogy Técső városa és ennek lakossága a román területen fekvő ingatlanaik tulajdonjogát megtarthassák és azokat szabadon használhassák, különös tekintettel arra, hogy a csehszlovák kormány a békeszerződésekben a kisebbségek – tehát Técső város magyarajkú lakossága – kulturális és gazdasági életének védelmére magát külön is kötelezte?

4. Hajlandó-e a kormány Técső városát és lakosságát jogos érdekeik védelmében a népszövetséghez beadandó panaszuknál megfelelő támogatásban részesíteni?

Dr. Korláth, Richter, Füssy, dr. Szilassy, Böhm, Tichi, dr. Jesser, dr. Grosschmid, Teschner, Wenzel, Köhler

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1931. III. volební období. 4. zasedání. Původní znění ad 403/2.
http://www.senat.cz/CP1250.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/T0403_02.htm

71

Prága, 1931. június 30. **Grosschmid Géza szenátor és társai (Korláth Endre…) javaslata az állampolgárság szabályozása tárgyában.**

… A belügyminiszter úr elismerte, hogy az állampolgársági kérdés terén sok orvosolni való van, aminek az eddigi törvények hiányossága az oka, s éppen ezért ígérte, hogy a kormány a kérdés rendezése iránti javaslatát még 1930. év őszén a parlament elé terjeszti.

Miután azonban az azóta eltelt hosszú idő óta az ígéret betartása tekintetében mi sem történt, a lex Dérer pedig f. évi augusztus hó 22-én lejár, alulírottak javasoljuk:

utasítsa a tisztelt Szenátus a kormányt, hogy az állampolgárság rendezése tárgyában benyújtott javaslatok letárgyalásáról, illetve az állampolgárság ügyének rendezésére vonatkozó törvényjavaslat benyújtásáról haladéktalanul gondoskodjék és a hozandó törvényben a 36. sz. alatt benyújtott törvényjavaslatunkban foglalt általános elvek mellett legyen figyelemmel arra is, hogy az államfordulat idején való itt lakás tényét véve az állampolgárság megszerzésének egyik alapjául (egy végleges rendezést tárgyaló törvény ugyanis az állampolgárság megszerzésének egyéb alapjait is kell, hogy taxatíve felsorolja), ezzel kapcsolatban állapíttassék meg az is, hogy az 1918. október 28-i belföldön lakóhellyel bírt vagy bíró egyén kenyérkereset, tanulmány, gyógykezelés, katonai szolgálat, hadifogság, vagy egyéb életbevágó fontosságú körülmény miatt az államfordulat idején, vagy azelőtt, vagy azután külföldön tartózkodott. Törvényileg állapíttassék meg továbbá az is, hogy csehszlovák állampolgároknak ismertetnek el azok is, akiket 1910. január 1-je óta valamely csehszlovák község községi kötelékébe felvett. Végül mondassék ki, hogy az 1926. évi július hó 1-jén kelt 152. sz. törvénynek megszűnte után az ennek alapján beadott, de még el nem intézett kérvények a föntiek figyelembevételével hozandó törvény rendelkezései szerint bírálandók el.

Dr. Grosschmid, dr. Szilassy, dr. Korláth, Böhm, Wenzel, Richter, Teschner, Tichi, dr. Jesser, Füssy, Kohler

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1931. III. volební období. 4. zasedání. Tisk 506. Původní znění.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/T0506_00.htm

72

Praha, 1931. szeptember 15. **Válasz az igazságügyi minisztertől Korláth Endre szenátor és társai interpellációjára a magyar ügyvédvizsgáló bizottság létesítése tárgyában.**[40]

Az egységes bírói és ügyvédi vizsgálatról szóló rendelkezések (1913. évi LIII. tc.) ezidőszerint csupán az ügyvédi vizsgák tekintetében hatályosak, minthogy a bírói vizsgák a volt magyar állam területén létező bírósági viszonyok rendezéséről szóló 1920. április 15-i 270. gy. sz. törvény 2. §-a (az 1926. június 24-i 103. gy. sz. fizetési törvény 209. §-ának hangzásában) való tekintettel a volt osztrák előírások (a bíróságok szervezetéről szóló 1896. november 27-i 217. sz. bír. t.) szerint tartatnak. Eme vizsgálatok tekintetében az 1926. február 3-i 17. gy. sz. nyelvrendelet 69. cikkének rendelkezései irányadók.

Az ügyvédi vizsgálatok nyelvi kérdése az 1913. évi LIII. tc. 2. §-a és Szlovenszkó teljhatalmú miniszterének 1919. január 4-i 5/1919. sz. (Uradné noviny 1919. január 8-i sz.) és 1923. június 19-i 6577. sz. (Uradné noviny 1923. június 23-i sz.) rendeletei által nyert rendezést. Az idézett 1913. évi LIII. törvénycikknek a Csehszlovák Köztársaság törvényes védelméről szóló 1919. július 3-i 4-49. gy. sz. törvényben megszövegezett 2. §-a értelmében a vizsga csehszlovák nyelven teendő le. Szlovenszkó teljhatalmú minisztere rendeletének 4. §-a a jelölt kifejezett kérelmére magyar nyelvű kérdéseket és feleleteket engedett meg. Eme kivételt beszüntette az 1923. június 19-i rendelet, amelynek 4. §-a szerint a vizsga államnyelven tartatik.

A 17/1926. sz. nyelvrendelet 69. cikke az ügyvédi vizsgát nem érinti.

Az alkotmányos nyelvtörvény 9. §-ának derogáló záradéka Szlovenszkón és Podkarpatszka Ruszban teendő ügyvédi vizsgák nyelvéről szóló idézett rendelkezéseket nem érintette.

Az ügyvédi vizsgák vizsgálati nyelve s az ennek megfelelő vizsgabizottsági szervezet az ügyvédi vizsgáknak az új ügyvédi rendtartással kapcsolatban előkészítésben levő újabb rendezése alkalmával külön rendelkezések által nyer rendezést.

Az igazságügyi miniszter:
Dr. Meissner s. k.

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1931. III. volební období. 5. zasedání. Překlad ad 622/1.
http://www.senat.cz/CP1250.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/T0622_00.htm

40 Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1930. III. volební období. 2. zasedání. Původní znění ad 249/4.

73

Prága, 1931. december 16. **Korláth Endre szenátor beszéde az állami költségvetést, a kormány gazdasági, kulturális és népjóléti politikáját illetően.**

Tisztelt Szenátus! Mint minden esztendőben, úgy most is élénken kivette részét a kisebbségi sorsra kényszerített magyarság parlamenti képviselete a költségvetési vitából, úgy a bizottságokban, mint a plénumban. Megtettük ezt, bár meg voltunk győződve, hogy a hivatali szobákban elkészített sablon munkán nem változtatunk, mert itt a parlamentarizmus, a demokrácia csak a külföld megtévesztésére drága pénzen fenntartott álarc.

Ha eme szilárd meggyőződésem ellenére mégis megkockáztatok néhány észrevételt egyrészt magához az állami költségvetéshez, másrészt a kormánynak gazdasági, kulturális és népjóléti politikája munkatervéhez, teszem ezt főleg azért, hogy mint a kisebbségi sors tizenhárom éves megpróbáltatásainak tisztító tüzén átesett magyarság egyik őrszeme ismételten felhívjam a többségi diktátorok és a nagyvilág figyelmét arra, hogy amit itt a demokrácia jelszava alatt művelnek, azzal nemcsak a mi nemzeti kisebbségi létünket temetik, hanem egyúttal növelik az egyre nagyobb méreteket öltő káoszt, melynek végső kifejlődésére az ember aggodalommal gondol. Lásson a világ és ítéljen!

Az itteni kormányzati rendszer vétkes mulasztása, mondjuk ki nyíltan: bűne, amely az 1932. évi költségvetésben is teljes mértékben kifejezésre jut, hogy még csak gyenge kísérletet sem tesz a csehszlovák állam határai közé kényszerített nemzetek és népek megbékítésére. Vagyis a kormány bár érzi a gazdasági vál ságszülte nehézségeket, tudja, hogy már minden ég a szomszédságokban, még mindig nem hagy fel elnemzetlenítő törekvéseivel. Tiszenhárom év alatt vagyondézsmával, adóvégrehajtókkal elszedte pénzünket. A dezindustrializáció jelszavával egy évtized alatt megteremtette a ruszinszkói és szlovenszkói munkanélküliek számba sem vett, nyilván sem tartott százezreit. A földreformmal földönfutókká tette azokat, akik évezred óta a földből éltek. A cseh nemzeti gyáripar kedvéért szétzüllesztette iparos és kereskedő társadalmunkat. Mindezt tette azért, mert a 14 milliós egységes csehszlovák nemzeti állam rögeszméjét, ábrándképét kergette. Mindent megtett, hogy az idezárt magyarokat előbb koldussá, majd csehszlovákká tegye.

Régi recept, amely nem vált be a történeti múltban és nem fog beválni a megpróbáltatásokkal telített jelenben sem.

A kormányzatnak a csehekre nézve is végzetes volta ma már nyilvánvaló, úgyhogy az uralkodó cseh nemzet is gazdaságilag már rövidesen ott tart, ahol mi kisebbségi magyarok, a különbség csak az, hogy mi már 10-12 év óta vagyunk állandó krízisben. A kormányzat még mindig azt reméli, hogy minden baj orvoslását megtalálja, ha ebben az államban 14 millió ember színtiszta csehszlováknak fogja magát vallani, ahelyett, hogy azt mondaná: Te magyar, Te német, itt van fejünk felett a közös veszély, ne vitatkozzunk most kicsiségeken, természetes dolog, hogy a

magyar gyermek magyar iskolába járjon, de viszont gyere, segíts el hárítani a közös gazdasági veszélyt.

Ehelyett a kormány tovább csehesít s ezzel tovább ingerli a nemzetiségek amúgy is túlfeszített idegeit s ezzel előmozdítja, gyorsítja a fenyegető világkataklizma beköszöntését.

De vizsgáljuk egyenként rendre, hogyan is fest a jelen költségvetésben is a demokrácia, a jogegyenlőség. Mindenekelőtt arra kívánok légyen rámutatni, hogy a csehszlovák kormányzat miképpen teremthette volna meg az itt élő nemzeteknek, ha nem is a paradicsomát, hanem együttélésük szilárd alapját, amelyen állva ma valóban félretehetné a nemzetiségi gondokat s valamennyi nemzet a gazdasági bajok orvoslásának szentelhetné képességeit.

Az alkotmánytörvény 128. és következő §§-ai a nemzeti, vallási és faji kisebbségek védelméről intézkednek. Igy a 128. § 2-ik bekezdése kimondja, hogy a felekezeti, hitvallásbeli, anyanyelvi különbözőség a köztársaság egyetlen állampolgáránál sem lehet akadály, különösen ami közszolgálatba való lépést illeti.

Ha ebben az államban a demokráciát és a vele szoros összefüggésben lévő kisebbségvédelmi intézkedéseket a kormányzat komolyan venné, úgy az éppen idézett alkotmányos intézkedés végrehajtásaképpen már régen gondoskodott volna arról, hogy a közhivatalokban a magyarság számarányának megfelelő képviseletet kapjon.

Hogy hogyan van ez az életben, azt tudjuk. Hogy milyennek kellene lenni az igazságosság figyelembevételével, azt kiolvashatjuk a költségvetésből. A hivatalos csehszlovákiai statisztika adatai szerint a cseh szlovákiai magyarság az összlakosságnak az 5,57-át teszi ki az 1921-es népszámlálás szerint. Az 1930-as népszámlálás adatai még ismeretlenek és így a régi statisztikával kell megelégednünk.

Ha a kormány komolyan vette volna az alkotmánytörvény éppen idézett rendelkezését, úgy ma a központi hivatalok személyzete a következőképen alakulna:

A kabinetiroda polgári osztályának 85 hivatalnoka közül 5, a katonai osztály 11 hivatalnoka közül 1, s a házkezelőség 54 tisztviselője közül 3 magyar hivatalnok volna. A képviselőház 95 tagú hivatalnoki karában 5, a szenátus 60 tisztviselője közül 4 magyar nemzetiségű volna. Ma ellenben az a helyzet, hogy a szenátusban és a képviselőházban nincs, aki lefordítsa magyar nyelvre a javaslatokat, hiába követeltük ezt állandóan.

A miniszterelnökség 139 hivatalnoka közül legalább 8 magyar nemzetiségű tisztviselőnek kellene lennie. A külügyminisztériumnak 505 alkalmazottja van, ebből a számaránynak megfelelően legalább 28 magyar nemzetiségű hivatalnoknak kellene lenni. A követségeken 302 tisztviselőből a magyarságnak legalább 17 hely dukál s a konzulátusok 398 tisztviselői állásából minimálisan 19 hely illeti a magyarságot.

A nemzetvédelmi minisztériumban s hadseregnél 19.539 generális, tiszt, orvos, állatorvos stb. és szolgálati osztályon kívüli havidíjas teljesít szolgálatot. Százalékszerűen legalább 900 hely illetné meg a magyarságot. A hadügyminiszterium s a főparancsnokságok azonban ezenkívül még 3050 polgári személynek is adnak kenyeret s itt mintegy 170 magyarnak kellene helyet kapnia.

A belügyminisztériumban, mint központi hivatalban jelenleg 299 rendszeresített állás van, amiből 16-17 hely illeti a magyarságot. A csendőrosztály 347 állása közül 20 helyet magyar nemzetiségű csendőrtiszttel kellene betölteni.

A belügyi tárca kereteiben a ruszinszkói országos hivatal 593 hivatalnoka közül 30 magyar tisztviselőnek kellene lenni s a szlovenszkói országos hivatal 2964

beamtere között 195 magyarnak van helye. A járási hivatalokban elhelyezett 8846 alkalmazott közül 460 magyar nemzetiségű embernek kellene kenyeret adni. A rendőrigazgatóságok 800 személyt kitevő létszámában 46 magyarnak van helye az alkotmánytörvény szerint, a civilruhás rendőrség 1025-ös létszámában 60 hely a magyaroké s a 6646 egyenruhás rendőrből 350-nek kellene magyarnak lennie. A csendőrség 12.609 személyt kitevő létszáma mellett gyengén számítva 650 magyar nemzetiségű egyént volna köteles ellátni.

Az igazságügyi minisztérium 134 hivatalnoka közül 7-8 magyar nemzetiségűnek illenék lenni, ha itt komoly demokrácia volna. A pozsonyi felsőbíróság 1574 személyt kitevő létszámában a magyar nemzetiségű bírákat 80 hely s a kassai felsőbíróság kötelékében 874 állás közül 48-50 hely a magyarokat illeti. A fogházak igazgatásánál 467 személy közül 30, a fiatalkorúakat fenyítő intézetek vezetőségében alkalmazott 122 személy közül 8-9 magyarnak kellene lenni.

És itt a kicsike kis unifikációs minisztérium a maga 50 hivatalnokával, akik közül 3 magyarnak illenék lenni.

Az iskolaügyi minisztérium központi hivatalában 375, a szlovenszkói referátuson 165, a ruszinszkói referátuson 14, összesen 557 hivatalnok van; itt 26 hely járna a magyarságnak. A szlovenszkói tanfelügyelőségek 121 személyt kitevő tisztikarában 7-8 hely, a ruszinszkói 28 tisztviselőből is legalább kettő illetné a magyarokat.

A földművelésügyi minisztérium 355 vezető tisztviselője közül gyengén számítva 19 hely bennünket illet, de a 272 mezőgazdasági iskolai tanár és tanító közül 15 magyarnak kellene lenni. A vízgazdálkodási szolgálatban működő 526 mérnök közül 30 hely magyar mérnököt illet. Az agrárműveletek 185 személyt foglalkoztatnak. Itt is 10 magyar műszaki végzettségű egyénnek kellene lenni. A méntelepeken a 157 alkalmazott közül 8-10 hely magyar nemzetiségű polgártá illet s a mezőgazdasági kísérleti ügynél alkalmazott 324 személyből 18-20 magyarnak járó hely. A 263 állami állatorvos közül 1516 magyar nemzetiségű állatorvosnak kellene lenni. Az erdőrendészeti 245 alkalmazott között 15 magyarnak van helye.

Az állami földhivatal 568 embernek ad megélhetést s ezek között legalább 30 magyar nemzetiségűnek is kellene kenyeret kapnia. Az ipar- és kereskedelemügyi minisztérium 602 személyt foglalkoztat itt 36-38 magyar fiatalembernek volna helye. A kereskedelemügyi minisztérium mellett működő szabadalmi hivatal 122 alkalmazottja 7-8 magyar alkalmazottnak illenék lenni, hiszen a magyarok köréből is igen sok szabadalmat jelentenek be.

A közmunkaügyi minisztériumban a központban a mértékhitelesítői és fémjelzési szolgálatban, a geológiai, radiológiai s egyéb intézetekben s a bányakapitányságokon 2395 személyt foglalkoztatnak. A magyarságot ebből 130-140 hely illeti meg.

A postaügyi minisztériumban 441 állás közül 25, a vasutügyi minisztériumban 683 állás közül 40 magyar nemzetiségű polgárt illet. Ámde a posta 34.720, a vasút 148.461 embernek ad megélhetést s így a postánál legalább 1800, a vasútnál gyengén számítva 8000-8500 magyar nemzetiségű polgár kellene, hogy kapjon elhelyezést. De a postatakarékpénztár 2394 alkalmazottja között is illenék 150 magyar nemzetiségűt alkalmazni.

A népjóléti minisztérium a központban 367, a népjóléti intézeteknél 99, az ipari felügyelőségeknél 128, a hadirokkant-gondozásnál 198 személyt, összesen 792 személyt foglalkoztat, itt is 45-50 magyar nemzetiségű polgárnak volna helye.

A kis közellátásügyi minisztérium 90 tisztviselője között 4-5 magyarnak kell lennie. A közegészségügyi minisztérium a központban, az állategészségügyi szolgá-

latban, az egészségügyi szolgálatban, az élelmiszervizsgáló, a gyógyszerészeti, fogászati és egyéb intézetekben összesen 450 személyt foglalkoztat. Ebből a magyar orvosoknak 25-30 hely jár.

A pénzügyminisztérium 620 hivatalnoki helye közül 31, a revíziós osztály 467 helye közül 25 állás a mágyarságot illeti.

A pénzügyigazgatóságok 3252 állása közül 170 hely a magyarságnak jár. Az adóhivatalokban 5454 állás van szervezve, ismét 290-300 hely a magyarok számára. A vámhivatali személyzet csak Szlovenszkón és Ruszinszkóban 186 egyénből áll, ismét 10-12 hely kellene, hogy jusson a magyaroknak. A földadó-kataszterben 1278 személy dolgozik, akik között 75-80 magyarnak kellene lenni. A jövedéki ellenőrzők száma az egész államban 2127, itt is 115-120 magyarnak kellene adni elhelyezkedést. A 6064 pénzügyőri tisztségből ismét szerényen számolva 330-350 hely illeti a magyarságot. De az államadóságok igazgatóságának 161 állása közül is 10 illeti a magyarságot.

Az állami üzemek közül csak a dohányjövedéknél alkalmazott 721 személyt említenek; ezek közül 38-40 magyarnak kellene lenni. De itt vannak még az állami mező- és erdőgazdaságok, az állami bányaművek, az állami fürdők a meliorációs, vizgazdákodási, út- és műtrágyaalapok kezelőségei s ezek személyzete.

De minek is részletezzen ezeket. Itt van az Önök hivatalos statisztikája, amely szerint az állam tényleges szolgálatában 500.536 személy állott 1921. február 15-én. Ez a szám mindig csak emelkedett. Ez mellékes, vegyük alapul az 1921-es állapotot. A magyarság számarányának megfelelően 28-30 ezer személynek kellene állami szolgálatban állania.

De ha az Önök által összeállított 1931. évi állami költségvetést veszszük alapul, úgy azt látjuk, hogy a személyi kiadások 4 milliárd 200 millió 872 ezer 400 koronát tesznek ki. Ha a nemzeti kisebbségnek a többségi nemzettel való egyenjogosultsága nem mese, hanem élő valóság volna, úgy ez azt jelentené, hogy az állami személyzeti kiadásokból 5,7 százalék, vagyis 239 miliió 400 ezer korona magyar nemzetiségű állami hivatalnokok kezébe jutna. De tovább fűzve gondolatunkat a nemzeti egyenjogúság ezen minimális mértékének betartása azt is jelentené, hogy az évi közel negyedmilliárdos összeg a magyar nemzetiségű állami alkalmazott magyar cipészmesternél, magyar szabónál, magyar kisgazdánál, magyar kereskedőnél szerezné be cipő, ruha, élelmiszer szükségletét, viszont ezek a gazdák és kereskedők ezt a pénzt ismét visszaadnák adóban az államnak, végeredményben a kisebbségi magyarság gazdasági élete fellendülne s ha a mai általános világgazdasági válság idején nem is volna virágzó, de nem is volna halott, amilyen ma tényleg. És ez 13 éve megy így.

Mindig csak fizetünk, de soha semmit vissza nem kap nemzetünk.

Az éremnek a másik oldalát sem szabad azonban lekicsinyelni. Mint fenntebb pontos számadatokkal kimutattam a magyarságot annyi közalkalmazotti hely illeti meg, hogy a legkisebb és a legnagyobb minisztérium valamennyi ügyosztályára kitelnék egy-egy magyar nemzetiségű előadó s mondjuk egy-egy magyar nemzetiségű irodaszolga. Milyen más volna a helyzet, mint a ma s valóban megközelítené a demokratikus egyenlőséget, ha a belügyminisztériumban, a kereskedelemügyi minisztériumban s a többi központi hivatalban a Kiss Ferenczek, a Nagy Péterek állampolgársági, italmérési engedély, rokkantsegély, elemikár segély, államsegély iránti kérelmeit dr. Feketék, dr. Szabók és ing. Kovácsok referálnák, akik a magyar nevet viselő akta láttán nem mondanák azt, hogy csak magyar, várhat egy-két évet, hanem szeretettel felkarolnák a kérelmező ügyét. Az Önök demokratikus egyenlő-

sége csak odáig terjed, hogy a kétes állampolgárságú Kiss Ferencz közvitézt a rablógyilkos Lecián golyója elé állítják, a szerencsétlen áldozatnak márványtáblát állítanak Baktipusztán államköltségen, de a szegény áldozat szüleit, állampolgárság hiánya miatt, talán még ma is zaklatják s nem ismerik el magukénak.

Uraim, mi nem kérünk abból a demokratikus egyenlőségből, amely csak a halált osztogatja egyenlő mértékkel, mi követeljük részünket, jussunkat, az életből, az életlehetőségekből is. A magyar soha sem engedte jussát, sem egymásnak, sem az Önöknél hatalmasabb Habsburgoknak. Az élet vizeinek a forrásait Önök kezelik s amikor ezeket a forrásokat elzárják a ruszinszkói és szlovenszkói magyarság elől, akkor Önök az egész államéletet is sorvasztják. Ideig-óráig talán úgy tetszik, hogy Önök jobban járnak, ha a becsületes, magyar tisztviselőket az utcára kidobálják, hogy cseh beamtereknek életlehetőséget adjanak, azonban a számonkérés a cseh nemzeti imperializmusra katasztrofális eredménnyel végződhetik.

Nem hivatásom a ruszinszkói és szlovenszkói ruszinok és szlovákok érdekeinek a védelme, azonban annyit kell, hogy megállapítsak, hogy a cseh imperializmus molochja a szlovák és ruszin testvéreket a hivatalokból éppen úgy kitúrta, mint a magyarokat. Ruszin és szlovák kollégáimra bízom ennek a kisemmizésnek a számszerű megállapítását.

Ugyancsak mellesleg említem, hogy az állami költségvetés dologi kiadásaiból, tehát a papír, írószer, egyenruha és egyéb anyagszükséglet szállításaira szánt 5 milliard 255 millió 89 ezer 600 koronából 5,7% ugyancsak a magyar nemzetiségű ipart és kereskedelmet illetné, ami újabb negyedmilliárdot jelent.

Végezetül csak rövidem említem, hogy eme számításaim csakis az állami alkalmazottakra s az állami szállításokra vonatkoznak.

De Önök tartják kezükben a járási és községi önkormányzatokat is, melyek személyi és dologi kiadásainál legalább újabb félmiliárd koronát kitevő jogos részesedésünktől, jussunktól fosztanak meg bennünket.

Látják Uraim, a feudálisnak, reakciósnak kikiáltott régi Magyarországon a nemzetiségiek intelligenciája pozicióhoz, hatalomhoz, kenyérhez jutott, a legelőkelőbb társadalmi állásokat töltötte be. Önök csak választójogot adtak, de elveszik jussunkat az álláshoz, a hatalomhoz és a kenyérhez. Inkább vegyék el választójogunkat részben, vagy egészben, de adják meg jussunkat a magyar nemzeti kultúránkhoz, a minket megillető poziciókhoz, a kenyerünkhöz. Vagy legalább, ha nem adnak semmit, de hagyjanak minket ősi földünkön megélni.

Uraim, az Önök oldaláról gyakran hallhatjuk azt a szárnyas igét, azt a csunya propagandát, hogy a cseh nemzet többet tett a kisebbségek érdekében, mint amennyire őt a békeszerződések kötelezték. Nagyon kérem Önöket, az Önök saját és a magam lelkiismeretének a megnyugtatása végett is, hogy számokkal mutassák be nekünk, mi az a többlet, amit kötelességükön felül nyújtottak, mert az én számtani tudásom csak azt mutatja mindig, hogy évi 1-1,5 milliárd korona minimálisan az az összeg, amellyel Önök a mi itteni magyar nemzeti társadalmunkat megrövidítik.

Mialatt a mindenkori iskolaügyi miniszter urak folyton azt a grammofonlemezt járatják, hogy a csehszlovákiai magyar nemzeti kisebbség kulturális igényeiről a kormányzat teljes mértékben gondoskodik, és a magyar kultúra fejlődése itt biztosítva van, mialatt a kormánynak statisztáló csehszlovák többség kórusa az ezer éves szlovák elnyomatás meséjét fújja s mondvacsinált ürügyekkel a békési szlovákokra utal, akik egészen mellesleg szólva ma, a legsúlyosabb válság napjaiban sem ismerték meg az anyagi nélkülözés, éhség, pénztelenség oly fokát, amilyenen a csehszlo-

vákiai magyarság egy évtized óta van, azalatt az iskolaügyi kormányzat elnemzetlenítésre berendezett bürokrációja egymás után zárja be magyar tannyelvű elemi iskoláinkat. Az 1930-as népszámlálás nemzetiségi adatai még ismeretlenek ugyan, de annyi bizonyos, hogy a magyarság természctes szaporulatát nem képes eltüntetni sem a jól instruált népszámláló biztosok hada, sem a statisztikai hivatal, sem a cseh bábaképző intézetekből kikerült tudós asszonyok nem képesek a magyar anya szülöttéből csehszlovák gyermeket csinálni. Mindezek ellenére a magyar elemi és polgári iskolák száma egyre fogyatkozik, mint az a statisztikai hivatal kiadmányaiból kitűnik. (Statisztikai kézikönyv 1928. 13. oldal. I. 20. táblázat.) Azt látjuk ott, hogy 1924-ben 1696 polgári iskola volt a köztársaságban; ebből magyar tannyelvűnek 90-nek kellene lenni, ehelyett volt 17. A magyar tannyelvű elemi iskolák számát a lakosság természetes szaporulata ellenére évről-évre csökkentik, ugyanakkor a cseh iskolák számát színmagyar községekben növelik s a magyar ajkú gyermekeket anyagi előnyökkel, ajándékokkal cseh nyelvű iskolába édesgetik.

Ahol az nem segít, ott nyílt erőszak eszközeivel lépnek munkába. Az iskolafenntartó felekezetektől, községektől megkövetelik az új, modern iskolapaloták építését és mert ezeknek pénzük nincs, építenek állami iskolát állami pénzen a mi adófilléreinkből s a felekezeti iskolát egyszerűen bezárják. Az új iskolában már természetesen cseh tanító működik.

A modern kor krónikásai s napilapjaink annyi szomorú esetet örökítenek meg napról-napra, hogy ehhez képest a török áfium gyenge aszpirin s a Tinódi Lantos Sebestyén panaszai ártatlan szólamok. Ezekben a modern – hivatalosan cáfolni meg sem kísérelt – krónikákban olvashatjuk, hogy a csehszlovák demokrácia értelmezése szerinti nemzeti egyenjogosultság megteremtette a legújabb magyar iskolatípust, amely iskolának neve, címe, jellege magyar, azonban abban magyarul alig, vagy semmit sem tudó cseh iskolamester oktat és nevel, mint a beregszászi gimnázium igazgatója, a cseh Lopour.

A cseh iskolába erőszakolt magyar gyermekek azonban még csak a Miatyánkot sem tanulhatják meg anyanyelvükön, saját hitfelekezetük lelkészétől, mert a csehszlovákiai demokrácia nem tűri meg a gyermekek saját anyanyelvén való hitoktatást. Példa erre az ungvári iskolák esete: A cseh és ruszin ungvári fővárosi iskolákba igen sok magyar református gyermek jár és mert a református lelkész nem bírja ezeket a nyelveket, így a magyar református gyermekek – a felekezetnélküli nevelést hirdetők legnagyobb örömére – valláserkölcsi oktatásban nem részesülnek, hanem úgy nőnek fel, mint az erdő fái, mert a lelkész lakásán nem pótolhatja a vallástanításban így előállott hézagokat, bármennyire akarja is. És mindezt annak a nemzetnek fiai művelik, akik nem átallják magukat a nagy Coménius nemzetének nevezni. Azt hiszem, ha ma itt egy újabb Coménius támadna Önök között, az úgyanúgy elmenekülne a csehszlovák demokráciából, mint ahogyan menekült az első Coménius az abszolutizmus elől, a magyarok közé, Sárospatakra.

A javarészt földmíveléssel foglalkozó kisebbségi magyarság számára eddig nem létesítettek egyetlen mezőgazdasági népiskolát sem.

Ami nincs, arról nem is lehet beszélni s így erről többet nem is kívánok mondani. A középiskolák kérdésénél az iskolaügyi miniszterek kedvelt szavajárása az, hogy a kisebbségi magyarságnak inkább kereskedelmi és ipari szakiskolákra van szüksége, mert a reálgimnázium s egyéb középiskola-típus beamtereket nevel, a magyar ifjúságnak pedig szabad pályákon a helye.

Ez teljesen erőszakolt tétel. A beszédem elején számszerűen kimutattam, hogy az állami igazgatás hivatalnoki karában a magyarság anyagi érdekében, de az állami közigazgatás érdekében is mennyi magyar ifjúnak kellene elhelyezést kapnia.

Ily erőszakolt nézetekből kiindulva a kormányzat természetesnek tartja, hogy a meglévő 387 középiskola és tanítóképző közül mindössze 10 legyen magyar tannyelvű, holott legalább huszonkettőnek kellene lenni. A 91 tanítóképző közül legalább 4-5 magyar tannyelvűnek kellene lenni, ehelyett egy évtizeden át volt egyetlenegy rendi tanítóképző s nagy nehézségek után megnyílt a múlt évben az állami magyar tanítóképző. A tanítóhiány katasztrófális méreteket ölt s az iskolaügyi minisztérium hivatalos közlönyében olvashatunk 1931-ben tanítói állásokra oly pályázati felhívásokat, amelyek szerint az állásra képesített jelentkező hiányában pályázhatnak képesítés nélküli középiskolások is. Uraim, ez az állapot az egyetemes csehszlovák kultúrának a szégyene, hogy íme visszatérünk az iskolamesterek rendszeréhez.

De, hogy a magyar ifjúságnak több középiskola jár, mint amennyi van, ez kitűnik a középiskolások nemzetiségi statisztikájából, amely szerint az 1930-31. iskolai évben a magyar tannyelvű középiskolákat csak 3318 diák látogatta, ellenben 879 magyar diák csehszlovák, 247 magyar diák német és 200 magyar diák ruszin tannyelvű középiskolába kényszerült. Íme, rögtön itt van a további 4-5 magyar középiskolára való magyar tanulóifjúság. Ha most ezekhez számítjuk még ama kicsinyhitű szülők, az államtól bármily tekintetben függő viszonyban lévő középiskolás gyermekeit, akik maguk követnek el gyermekeik lelkén erőszakot azáltal, hogy a hatalom képvise lőinek kedveskedhessenek s gyermekeiket csehszlovák iskolákba küldik, hogy gyermekük „jobban boldoguljon", tisztán lát hatjuk, hogy 20 magyar középiskola is kevés volna.

Nekünk gyermekeinket a „jobban boldogulás" érdekében is magyar iskolába kell járatni. Nemcsak azért, mert így többet, jobban, rendszeresebben tanulnak, hanem azért, mert a csehek a nemzetünknek járó közhivatali helyeket kénytelenek lesznek nekünk kiadni s akkor az fog boldogulni, aki magyarul végezte iskoláit.

Még elrettentőbb a helyzet a felsőkereskedelmi iskolák, felsőipari és ipari iskolák, kereskedelmi tanfolyamok, kereskedői iskolák s egyéb szakiskolák terén, amelyeken az 1930-31. iskolai évben összesen 253.509 fiú és leány tánult. Ezek nemzetiségi statisztikáját a minisztérium óvatosságból nem adta ki, csak azt tudjuk, hogy a magyar tannyelvű szakiskolákat 3348 ifjú látogatta, pedig a 253.509-ből gyengén számítva 12.000 a magyar anyanyelvű ifjú, vagyis 8600 magyar ajkú szakiskolást idegen cseh és német iskolába kényszerítenek. Íme a csehszlovák demokrácia, kultúra és tanszabadság égbekiáltó bizonyítéka.

A tanszabadságot jellemzi az is, hogy Ungvárott magyar tannyelvű magángimnáziumot kívánt alapítani a magyarság a saját pénzén. Az engedélyezés iránti kérelmet 1921 óta évről évre benyújtják az iskolaügyi miniszteriumba, amely azonban a tíz kérvényt még csak válaszra sem méltatta. Ugyan ily sors vár az iskolaügyi minisztériumban az egyházaknak, különösen a református egyháznak a felekezeti, magyar tannyelvű tanítóképző intézetének létesítésére irányuló törekvéseire is.

Magyar egyetem, magyar főiskola nincs s így arról sem beszélhetünk. De sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a kormányzat a cseh és német főiskolákon tanuló magyar anyanyelvű egyetemi ifjúság számára nem létesített egyetlen egy ösztöndíjat, hogy a magyar ifjakat tanulmányaikban segítse, de a cseh kultúra szolgálatába állítja a Pállfy-féle magyar alapítványt is, amelyről pedig Beneš külügyminiszter is megállapította tavaly, a párisi tárgyalások idején, hogy az a vagyon a magyar ki-

sebbséget illeti. A főiskolákra, egyetemekre, műegyetemekre az állam 165 millió 100 ezer koronát költ, amely összegből a magyar főiskolai ügynek nem jár egy fillér sem. Ez is demokratikus egyenlőség!

A diákjóléti intézményeket az állam 10 millió 656 ezer koronával segélyezi, amely összegből 600 ezer korona illeti meg a magyar tanuló ifjúságot. Ezzel szemben a való helyzet az, hogy a mi ifjaink nem kapnak a közsegélyből egy meleg levesre valót, nem kapnak egyetlen egy pár cipőt sem.

A műemlékek védelmét az állam 6 millió 690 ezer koronával dotálja, de ebből az összegből nem jut egyetlen fillér sem magyar vonatkozású műemlék védelmére, pedig Rákóczy szülőháza Borsiban, kastélya Nagysárosban megérdemelné nem a magyar nemzet történelme, hanem az emberiség egyetemes történelme érdekében a gondozást.

A művészetek támogatására rendelt 32 millió 628 ezer koronából két millió illetné meg a magyarságot, ellenben ehelyett magyar íróink semmit, képzőművészetünk semmit, zenénk semmit s a színházügyünk morzsákat kap. Pedig a színháztámogatásra szánt 18 millióból 1 millió, az 1 millió 380 ezer Kč-t kitevő irodalmi díjakból 80-90 ezer korona, a zene támogatására szánt 7 millió 451 ezer Kč-ból 400 ezer korona a jogos jussunk.

Nem az én feladaton ismét rámutatni arra, hogy ezekből a közsegélyezési tételekből mennyit kellene kapniuk a szlovákoknak és a ruszinoknak. Úgy vélem, hogy a semminél nem sokkal több, amit ők kapnak. A gazdasági ínség ellenére a szlovák, ruszin, zsidó, magyar adófillérekből tízmilliók jutnak még a menekült ukránok egyetemére, mezőgazdasági főiskolájára és szociális segélyezésére.

Az elnemzetlenítő politika szolgálatában áll a hadsereg is. Évenkint 70 ezer újonc vonul be a kaszárnyákba, ezek között 4500-5000 magyar katonagyerek vándorol a köztársaság déli határáról Prága, Csaszlau felé, hogy itt megtanulja a cseh kommandót. Magyar anyanyelvű tiszt és altiszt hiányában az 5000 magyar újonc csehnyelvű kiképzésben részesül, kénytelen törni a cseh nyelvet, ha boldogulni akar. A csehesítésnek végtelen tág tere nyílik itt, hiszen az évenkint leszerelő, polgári foglalkozásába visszabocsátott 4500-5000 katonaviselt fiú közül néhány már nem magyar, hanem csehszlovák-magyar. Ilyen a csehszlovákiai egyenlőség, demokrácia a jogokban.

Most nézzük meg, hogy fest ez az egyenlőség, demokrácia a gazdasági megélhetés, a mindennapi kenyér terén. Ma sajnos ez mindennél fontosabb. A kormányzat gazdasági politikája megint csak egy irányban következetes és tervszerű s ez a gazdasági politika nem sokban különbözik a török hódoltság adószedésétől. Akkor, a török hódoltság idején az egyik héten a budai, a másik héten a nagyváradi basa exekválta végig a falvak koldusszegény népét, ma az adóvégrehajtó a betegbiztosító pénztár végrehajtójának adja a kilincset, hogy elvigyék az utolsó szerény bútordarabokat, a párnát, a szecskavágót és a tehenet, mert pénz, az sehol sincs és árverezni senki sem tud. Ebben a kérdésben aztán a ruszinszkói és szlovenszkói magyar gazda, iparos teljesen egyenlő az árvamegyei szlovák és a verchovinai ruszin gazdával, kisiparossal és kereskedővel. A kormány elvakult gazdasági és pénzügyi politikája mellett azok adófizető képességének a fenntartásával, megőrzésével törődjék. Ilyen viszonyok között hiába állít fel a kormány kiegyensúlyozott költségvetéseket. Lehetetlennek tartom, hogy a pénzügyminiszter urat oly lelki vakság sújtaná, hogy nem látná, hogy nem veszi észre, hogy az előirányzott adókat nem lesz képes behajtani semmiféle módon. Az adóárverések már hónapok óta eredménytelenek egész vidékeken, a hadügyminiszter úr, a külügyminiszter úr pedig ágyúra, tankra, repülőgépekre, külföldi reprezentációra pénzt akar.

Bár készséggel aláírom azt az igazságot, hogy a mai gazdasági világválság olyan nagy méretű, amilyen talán sohasem volt és hogy a belföldi gazdasági helyzet leromlását külföldi – tehát hatalmunkon kívülálló tényezők – is okozzák, azonban nem tudom aláírni az oly álokoskodást, hogy most már ölbe tett kezekkel kellene várni a javulást, akár a sült galambot, akár a végső kataklizmát.

A segítés útja-módja is kézzel fogható. A magyarság képviselői már egy évtizede hangoztatják, hogy a köztársaság hadserege, belső és külső reprezentációja túl van méretezve. Tessék tehát ezekben a tételekben oly radikális törléseket eszközölni, hogy nemcsak az adóemelés váljék szükségtelenné, hanem, hogy a fizetésképtelenné váló adóalanyokat nyomorító adócsavaron enyhíteni lehessen. Ez volna az adózók első megsegítése.

A második lépcsőfok az kell, hogy legyen, hogy az állam kormánya komolyan hozzáfogjon a magángazdaságok szanálásához. Ami közadókból, szociális biztosítási díjakból befolyik, azt tessék jórészben visszaadni a magángazdaságnak, segélyek, olcsó hitel stb. alakjában.

A szomszéd államok gazdája, iparosa, kereskedője legalább azt állapította meg, hogy kormánya törődik vele, ami legalább is kedvező erkölcsi hatást vált ki. Nálunk Csehszlovákiában a magángazdaságokkal csak az adóvégrehajtó törődik, más földi lény nem.

Történnek ugyan itt is tessék-lássék intézkedések, mint amilyen a szlovenszkói és ruszinszkói elemi csapásokkal sújtott gazdák segélyakciója volt ezidén a júniusban elfogadott külön törvény alapján. Ám mi tör tént? Három-négy hét előtt újabb törvénnyel emelni kellett a segélyhitelt a szlovenszkói és ruszinszkói különleges károkra való hivatkozással, amiből racionálisan az következik, hogy a júniusban engedélyezett összeget fölemésztette a történelmi országok protekciós mezőgazdasága, amely pedig ezidén elemi csapásokkal nemcsak nem szenvedett, hanem olyan jó termése volt, amilyenre évek óta nem volt példa. A ruszinszkói és szlovenszkói magyar gazda pedig ugyanakkor uzsoraárért volt kénytelen vetőmagot venni és ha ezt nem tudta megfizetni, úgy földjét ugaron hagyta.

Uraim, a ruszinszkói és szlovenszkói idei vetőmagakcióra még gúnyból sem lehet azt mondani, hogy az az agrárpolitikai irány elveket figyelembe vette volna.

A mezőgazdaság talpraállítása terén a kormány semmit sem tesz, még annyit sem, amennyit a szegény, megnyomorított, szomszédos Magyarország csinált. Állandóan olvashatjuk cseh lapokban a técsői gyümölcs dicséretét, amelynél az Önök lapjai szerint nincs jobb – csak az a hiba, hogy nem csomagolják szakszerüen s így a külföldön annak nincs keletje. Nos, mondják meg nekem, kiküldtek csak egyetlen egy gyümölcsészeti instruktort, hogy ez megtanítsa népünket a modern gyümölcscsomagolásra? Ugye, nem. Mit tettek annak érdekében, hogy a ruszinszkói szőlő és bor megtalálja útját Lengyelország s az északi államok felé? Semmit.

A vergődő cseh üveg, textil és gépipari kivitelt tarifakedvezménnyel, adóvisszatérítéssel, tehát prémiumokkal segélyezik, de még csak nem is gondolnak arra, hogy ugyanezt a segélyt megadják a ruszinszkói szőlő, bor és gyümölcskivitelnek. Pedig ha a cseh üveghuta, vagy textilgyár egy évre bezárja az üzemét, abból az üzem átlagára különös baj nem származik, egy év múlva újra megkezdheti a munkát, de ha a szőlőket egy évig műveletlenül hagyják a gazdák, úgy ott tíz év múltán sem szüretel emberfia egy fürtöt sem. De a kormány tétlenül, ölbe tett kezekkel nézi a szőlőgazdaságok vergődését, haldoklását, egyetlen szava sincs ahhoz, hogy a szőlőt, a bort már évek óta termelési áron alul adják el. A kormány még csak a műborok

behozatalát és a belföldön való előállítását sem tiltja meg kellőképpen, tétlenül nézi a bornak nevezett kotyvalékok terjesztését, ami pedig közegészségügyi szempontból is a legsúlyosabban kárhoztatandó.

Amit a kormány az állattenyésztés racionalizálására, a tejgazdaságok fejlesztése érdekében tesz, az sem több a semminél. Hiszen a költségvetés erre oly csekély összegeket vesz föl, hogy cseh szakemberek nézete szerint is még komoly propagandát sem lehet abból csinálni a tejtermelésnek. Ugyanez vonatkozik a baromfitenyésztés, a selyemhernyótenyésztés elhanyagolására is.

A mezőgazdasági kísérleti ügy, a mezőgazdasági tanácsadó irodák szervezetéről magyar vonatkozásban nincs mit beszélni, mert – úgylátszik – a csehszlovák kormánynak nem érdeke, hogy a magyar gazda többet, olcsón termeljen, bár az állam érdeke ezt parancsolná. Fényűző minisztériumi és követségi paloták építési költségét fordítsák a mezőgazdaság elsőrendű szükségleteinek a fedezésére, mert ezzel használnak igazán az államnak.

De vessünk csak rövid pillantást az állami erdő- és mezőgazdaságok eredményeire. Mindjárt meg fogjuk látni, hogy miért nem csinálják mindezt nálunk a csehagrárpárt részéről. Meglátjuk, hogy ők mással vannak elfoglalva. Az állami erdő- és mezőgazdaságok az 1930. évet az állami zárszámadás szerint 7 millió 284 ezer 400 Kč tiszta haszonnal zárták. Ehhez a szép számhoz azonban úgy jutottak, hogy az árvai közbirtokosság gazdaságának egy millió 200 ezer koronás hasznát is ideszámították, továbbá az erdőreformból az állami erdő hasznául 11 és fél milliót könyveltek el s végül az új felszerelésekre és segédeszközökre 30 és fél milliót számoltak el. Már pedig az üzletileg vezetett magán vállalatoknál „erdőreform nyereségek" nem léteznek. Ez nem gazdasági munka eredménye, tehát a jövedelmek közé nem volna sorozható. A leltárkiegészítést pedig egy magángazdaságban a folyó kiadások terhére számlázzak. Ha ezeket az elveket alkalmazzuk az állami erdő- és földgazdálkodásra is, úgy nem kapunk 7 milliós tiszta hasznot, hanem 19-20 milliós deficitet. Ez nem más, mint önámítás. De nézzük meg majd, hogy miért.

Bár megengedem azt, hogy az erdő- és mezőgazdaság jelenlegi, különösen súlyos válságát az állami, ilyen szakmabeli üzemek is érzik, azonban ugyanakkor eszembe jut az is, hogy az állami birtokoknál aránytalanul rosszabb, kedvezőtlenebb viszonyok között termelő kisgazda földjének minden holdja után adóalapul 1000-1200 Kč kataszteri hozadékot számítanak. Ezért az állam érdekében is hasznos munkát végzünk, ha az állami birtokok horribilis vesztesség-gazdálkodásának okait kutatjuk.

A költségvetés és a zárszámadás adatainak már felületes vizsgálata, áttekintése esetén is szembetűnik az első alapvető hiba: az állami gazdaságokban túltengően sok a hivatalnok. Minden állami gazdaságnak, majornak és udvarnak önálló és teljes vezetősége van, igazgatók, aligazgatók és kontrollorok hadával benépesítve. Ezekenkívül azonban az állami erdő és mezőgazdaságok igazgatóságai és a központi vezérigazgatóság 31 millió 762 ezer 200 koronát emésztenek fel, mely összeg az összkiadás 5%-ának felel meg. Az állami birtokok igazgatása mintegy háromszor annyiba kerül, mint a földmívelésügyi minisztérium a maga 11 és fél milliós szükségletével. Már maga is kiáltó példája annak, hogy hogyan nem szabad gazdálkodni. De jó arra, hogy a cseh agrárpárt hivatalokat osztogasson, koncokat dobáljon.

Ez a fölösleges kiadás azonban az állami birtokok minden hektárját mindössze mintegy 32 koronával terheli s így a horribilis deficitnek csak egy kis hányadát teszi. A nagy hiány okát az állami gazdaságok szakszerűtlen vezetésében kell keresnünk.

Az alábbiakban nem kívánok az állami erdőgazdaságok hibáival foglalkozni, hanem a mezőgazdaságunkat is közelebbről érdeklő állami mezőgazdaságok titkaiba szeretnék bevilágitani.

Az állami mezőgazdasági üzemek 1932. évi megtakarítása az 1931-es költségvetéssel szemben 10 százalékos, összegszerűen 8 millió 816 ezer 800 korona. Ámde az árak és a munkabérek csökkentek s így a megtakarításnak feltüntetett összeg mindenképpen elégtelen. A mezőgazdasági üzemnél azonban nemcsak a szükségleti cikkek áresését kell figyelembe venni, hanem a termelési módnak a jövedelmezőségi viszonyokhoz való alkalmazkodását is. Közismert tény, hogy a termények aránytalan áresése folytán bizonyos termelési módok, amelyek a konjunktúra idején beváltak, elvesztették jövedelmezőségüket. Hiszen ma a műtrágyázás hajdani apostolai is revízió alá veszik tantételeiket.

Az állami mezőgazdasági üzemekre alkalmazva megállapításunkat, azt kell látnunk, hogy az állami mezőgazdaságok a költségvetésileg kimutatott megtakarítást már magán a műtrágyán elérhetik. Hogy ez irányban történik-e valami tényleg az állami mezőgazdasági üzemekben, az a költségvetés elnagyolt számaiból meg nem állapítható. Valószínűleg semmi sem történik, hiszen az állami birtokok a múltban is a legjobb műtrágyafogyasztók voltak s azok is maradnak mindaddig, amíg a pártpolitikai virtsaftolás rendszereit, melynek érdeke a nagy műtrágyafogyasztás, nem váltja föl egy egészséges, szakszerű gazdálkodási rendszer.

A túlságos bürokrácia és a fölösleges műtrágyafogyasztás azonban még mindig nem idézhet elő oly hiányokat, amilyenek tényleg vannak, s amilyenek csak laikus vezetés, vagy esetleg hűtlen kezelés mellett állhatnak elő. Tény az, hogy az állami birtokokban kizárólag a cseh agrárpárt emberei gazdálkodnak, az ellenőrzést is cseh agrárpárti emberek végzik s ez már önmagában sokat mond, mindenesetre többet, mint a zárszámadások és költségvetések dodonai tételei.

A költségvetés az állami legelőket és réteket különválasztja a mezőgazdasági területektől s a legelők és rétek kiterjedése csaknem annyi, mint a szántóföldeké. A legelők és rétek tiszta haszna a költségvetés szerint minimális, a tényleges haszonnak azonban a külön kimutatott állattenyésztésnél, illetve az állatgazdálkodásban kellene jelentkeznie. A mezőgazdasági területek, szántóföldek tiszta hozadékában azonban felerészben szokott szerepelni az állattenyésztés hozama s így tehát ilyképpen kell számolnunk az állami szántóföldeken is. Az állami szántóföldek hektárhozadéka átlagban azonban a költségvetés szerint csak 1441 korona. Ha ennek felét az állattenyésztés hasznául veszünk, úgy 700 korona marad a szántókon való gazdálkodás haszna gyanánt, ami 5 métermázsa búzának felel meg, holott az országos átlag – a csehszlovák statisztika szerint – normális évben hektáronkint 17 métermázsa búza, burgonyára átszámítva 20 métermázsa, az országos átlag 130 mázsa, vagy cukorrépára átszámítva az állami mezőgazdaság 65 métermázsa répát hoz ki, holott az országos átlag 250 métermázsa. Íme, így „gazdálkodik" az állami mezőgazdaság bürokráciája.

Ha a költségvetés részleteit tovább nézzük, úgy azt is látjuk, hogy az állami mezőgazdaságok pozsonyi igazgatósága területén 9403 hektár 2 millió 522 ezer 700 koronáért van bérbeadva, vagyis hektáronként 250-260 koronás bérnek felel meg. Sajnos a költségvetés mélyen hallgat arról, hogy kik azok a szerencsések, akik a köztársaság legtermékenyebb vidékén olyan hektárbért fizetnek, amilyet rosszabb föld holdjáért is megadnak a gazdák minden válság ellenére.

A Ruszinszkón és Szlovenszkón fekvő állami gazdaságok közül csak a zsarnócai igazgatóság tünteti föl részletesen a bevételeket, kiadásokat és a tiszta hasznot,

különben további 22 ezer 813 hektár szántóföld kiadásait, bevételeit és hasznát illetőleg még csak szerény észrevételt sem találunk. Az állami birtokok központi igazgatósága az ez irányban feltett kérdésre azzal válaszolt, hogy a csaknem 23 ezer hektár szántó gazdálkodásának adatai az erdőgazdálkodásnál vannak feltüntetve, ez azonban egyrészt privát észrevétel, másrészt ha hiteltérdemlőknek is fogadjuk el, úgy az bajokat okoz az erdőgazdaságok jövedelmezőségének számításánál.

Mielőtt az egyes mezőgazdasági igazgatóságok alá tartozó területek gazdálkodását elemezném, vessünk egy pillantást a költségvetés ama fejezeteire, amelyek az uhřiněvesi mezőgazdasági iskola 515.74 hektárnyi területének gazdálkodását tüntetik föl. Ez az üzem 4740 korona hektár hozadékot ér el, amiből 2070 korona 44 százalék esik az állattenyésztés hozamára, a többi a föld hozama.

A decsini és libverdi német mezőgazdasági iskola 90 hektárnyi gazdasága 5390 korona hektárhaszonnal jár, amiből az állattenyésztésre 2590 Kč – 47 százalék esik. Az állami mezőgazdasági kísérleti állomások gazdaságai ugyancsak 4575 koronát jövedelmeznek.

Az éppen említett üzemeknél azonban ne felejtsük el azt, hogy a mezőgazdasági iskolák, a kísérleti állomások nem űznek racionális gazdálkodást, mert hiszen oly növényeket is kötelesek termelni a szemléltető oktatás s a kísérletek érdekében, amelyek a változott viszonyok folytán keveset, vagy semmit sem jövedelmeznek. Eme nagy hátrány ellenére az iskolák kihozzák a hektáronkénti 4500-4700 koronát a földből.

Dokladal cseh agronom a „Mezőgazdaság racionalizációja" című művében a mezőgazdasági területeket négy csoportba osztja. Az A csoportba tartoznak a répatermő, a B-be a gabonatermőföldek. Dokladal az A csoportbeli földek hektárhozamát 31 métermázsa búzában, vagy 156 métermázsa burgonyában, a B csoportbelieket 24,30 métermázsa búzában, vagy 125,61 burgonyában állapítja meg.

Ezzel szemben az állami költségvetés szerint a prágai állami mezőgazdasági igazgatóság a saját rezsiben kezelt földekből hektáronként 3261 Kč hozadékot mutat ki. Ebből 50 százalékot az állattenyésztésre levonva a föld hektárhozama gyanánt marad a növénytermelésre 1680 korona, ami 13 mázsa búza, vagy 80 métermázsa burgonya árának felel meg, nagyon rosszul számolva.

A többi állami mezőgazdasági igazgatóság hektáronként a következő eredményeket mutatja ki: Frydek 2294 Kč, Reichenberg 1616 Kč, Tiebon – halgazdaság – 951 Kč, Zsarnóca 895 Kč, Brandys 657 Kč. Eme gazdaságok közül a frideki és reichenbergi körülbelül a decsin-liebverdi iskola birtok, talaj és éghajlati viszonyainak felel meg, a többi inkább hegyvidéki gazdaság, amelyet Dokladal a D csoportba sorol, s amely számára 11,35 métermázsa búza, vagy 61,63 mázsa burgonya hozamot számít ki, 1475, illetve 1352 Kč értékben.

Csak érdekesség kedvéért megemlítem itt még, hogy a mezőgazdasági kísérleti állomások legszerényebbje, a hegyvidéki domanineki állomás is 2000 Kč hektárhozadékot ér el javarészt legelőterületen. Az utána következő nagybaktai kísérleti állomás hektárhozama szántóföldön 3130 korona.

Ennél nem különb, hanem egyenesen katasztrofális a helyzet az állami halgazdaságokban. A třeboni állami haltenyészet 10.908 hektár halastóból hektáronkint 907 koronát hoz s ebből tiszta haszonnak marad hektáronként 221 korona.

Uraim, így fest az állami birtokok gazdálkodása, amiből azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy az állami birtokok gazdálkodását vagy minden szakértelem nélküli laikusok, vagy esetleg a világ legnagyobb bűnösei vezetik. Mindkét esetben a cseh

agrárpárt viseli a felelőséget, mert ennek a pártnak az exponensei ülnek az állami birtokok igazgatásában, ők ellenőrzik a gazdálkodási rendszert és módozatokat.

De én hajlandó vagyok megfordítani az érmet a másik oldalára. Elhiszem, hogy az állami mezőgazdaság hektáronként csak 700-800 koronát hoz, a racionális halgazdaság pedig 907 koronát. De akkor tisztelettel kérdem a pénzügyminiszter urat, hogy milyen jogcímen számolnak az alája rendelt adóhivatalok a bodrogközi vagy vízborította, vagy szárazság folytán kiaszott földjein holdanként 1200-1300 korona kataszteri hozadékkal, mint adóalappal.

Most röviden az adóügy anomáliára kell kitérnem. Az állami birtokok jövedelmezőségét valónak fogadva, meg kell állapítanom, hogy a pénzügyi igazgatás az adókat a gazdasági értékesítési válság kezdetétől, tehát 3-4 év óta teljesen fiktív, légből kapott alapokon vetette ki. A pénzügyi igazgatás kötelessége tehát ezt a végzetes hibát jóvátenni azzal, hogy az adóhátralékokat, amelyek a helytelen adókivetések alapján állottak elő, alapos revízió alá vegye, jelentős részüket leírja, az igazságosnak talált adótartozásokra fizetési halasztást adjon és különösen: az adóvégrehajtásokat nyomban szüntesse be, annál is inkább, mert az árverések eredménytelenek maradnak s elégedjék meg az adóügyi igazgatás az adótartozások jelzálogbiztosításával.

Engliš hirhedt adóreformja, az adóerkölcs nagyobb dicsőségére, bevezette a nem jogerős adók végrehajtási úton való beszedését is. Az adófelebbezésnek ugyanis halasztó hatálya nincs. Ha már ezt a hallatlanul krudélis és nem racionális intézkedést fenn kell tartani, úgy igazán minimális követelés ezzel szemben, hogy a magángazdaságok üzemfenntartása érdekében a fundus instruktus törvényes védelmében részesítessék és hogy azt ne lehessen elárverezni. Ezt már a humanizmus általános elvei is megkövetelik. Oly gazdákkal, de kisiparosokkal szemben is, akik adótartozásaikra jelzálogi biztosítékot nyujtanak, az adóárverésen teljesen beszüntetendők, amíg a válságos idők fejünk felől el nem múlnak. A pénzügyminiszter és a pénzügyminisztérium kiadott állítólag ugyan ebben a tárgyban bizonyos utasításokat az adóalanyok védelmére. Ezek az utasítások azonban – most már bizonyos sággal megállapíthatjuk – írott malaszt maradtak, ezért itt csak kormányrendelet, vagy törvénymódosítás segít. A magángazdaságok szanálásának érdeke mindenestre megérdemli ezt a fáradságot és áldozatot. Az adótartozások moratóriumának kérdése immár égető.

De különösen sürgőssé vált a magántartozások moratóriumszerű rendezése is, amint azt Magyarországon most valósítgatják meg az eladósodott magángazdaságok védelme érdekében. Drákói rendszabályokat követelünk a kamatuzsora letörésére. Megértem, hogy a tőkeszegény államokban, amilyen pld. Románia, 14-16 százalékot szednek a bankok, de nem értem azt, hogy miért dolgozhassanak a bankok ilyen kamatlábbal Csehszlovákiában, ahol a külföldi propaganda szerint is a pénzpiac likvid, ahol komoly pénzügyi nehézségek nincsenek. De különben is ma már minden állam gondoskodik arról, hogy a kapitalizmus a nagytőke kinövéseit letörje, miért nem törődik ezzel a kérdéssel a csehszlovák kormány is némileg? Egyenes a felelet: Mert a cseh nagytőke grasszál az egész köztársaságban.

Még mostohább a helyzet a kisiparral. A kormány minimális kötelességét sem teljesíti e terén. Amit az adóterhek enyhítése terén a mezőgazdaság igényel, az teljes mértékben megilleti a kisipart is. Kérem a pénzügyminiszter és kereskedelemügyi miniszter urakat, szenteljenek egy kis figyelmet annak, hogy mit művel a kormány által fenntartott turócszentmártoni iparosintézet, melynek patronátusa alatt tiltakozó gyűléséket rendeznek a kisiparosok és a kiskereskedők az elviselhetetlen

adóterhek, a kontár iparosok fékevesztett garázdálkodása, a mammut gyárvállalatok értékesítő lerakatai és a javítóműhelyek szervezése ellen. Az ipari és kereshedelmügyi kormányzat úgy véli, hogy minden kötelességét teljesítette, ha a cseh tannyelvű tanonciskolák nagy tömegeit üzembe helyezi, de nem törődik azzal, hogy az életük javarészén túl lévő iparosokat, akik jobb idők megspórolt filléreit most már adókba fizették be, ismét munkaképesek, keresetképesek legyenek. Átlátom, hogy a költségvetésben előirányzott 3-4 millió koronával 14 milliós állam kisiparosságát nem lehet talpraállítani. Ám megint csak azt kell mondanom, hogy a kereskedelemügyi minisztérium maradt volna régi palotájában s az új, fényűző palotájának árából bizony már jutott volna kiadós segély, jelentős olcsó hitel a mi kisiparosaink számára is. Hosszú beszéd helyett ismételten utalok itt a túrócszentmártoni iparosintézet protektorárusa alatt rendezett kisiparos és kiskereskedői tiltakozó gyűlések rezolucióis határozatára, tegye azokat komoly megfontolás tárgyává a kormányzat és meglátja, hogy a segítésnek száz és száz útja-módja van. Mondjuk ki röviden: tizen három év alatt a kormány egy tollvonással sem segítette a kisiparosokat.

A kisiparosok és kiskereskedők speciális adósérelmeinél nem hagyhatom figyelmen kívül a forgalmi adó kérdését sem, annál is inkább, mert a költségvetés parlamenti vitája során kormánypártok részéről egy csúnya, minősíthetelen és pausális vád hangzott el a kisiparosok és kiskereskedők ellen. Ez a vád úgy hangzott, hogy a kisiparosoknak, kiskereskedőnek forgalmi adó tartozása miatt nem szabad panaszkodni, mert az iparos, a kereskedő a forgalmi adót a vevőtől megkapta és ha nem szolgáltatta be az adóhivatalnak, úgy adósikkasztást követett el.

Az ember vére felforr erre a minősíthetetlen támadásra s elszomorodik, hogy nem akadt egyetlen cseh iparospárti törvényhozó, aki választóit védelmébe vette volna. Nézzünk csak közelebbről ennek a csúnya vádnak a szemébe.

Ha cipésznél 150 Kč-ért cipőt veszek, úgy a kiscipész 150 Kč-t számláz és ha a forgalmi adót hozzá is számítja 3 Kč-ban, a vevő nem fizet neki 153 Kč-t, hanem csak 150 Kč-t. Ugyanígy van a szabó, az asztalos, a hentes, mészáros, a kereskedő által kiállított számláknál is. Vagyis a törvény nagylelkűen megengedi a forgalmi adónak a vevőre való hárítását, azonban a kereskedő, az iparos valóban, tényleg nem tudja a forgalni adót áthárítani s kénytelen azt a maga nagyon szerény, sovány üzleti hasznából megfizetni, vagyis a saját és gyermekei gyomrán kénytelen ezt megtakarítani, hogy az államkamra feneketlen zsákját tömje.

A kormányban lévő cseh kisiparospártot támogató iparosok és kereskedők többségi kormány szónok szájából megkapták a legmagasabb elismerést, támogatást: az adósikkasztói címet, mert a hajdani jobb időkben megtakarított filléreiket már befizették az adóhivatalban, kaptafájukat, varrógépüket, vendéglői s egyéb ipari műhely berendezésüket elvitte a végrehajtó s ha van kis házuk, az túl van terhelve adóssággal s egykor majd özvegyük, árvájuk koldulni mehet, mert atyjuk „elsikkasztotta".

A forgalmi adósikkasztásokat csak egyképpen lehet megakadályozni: tessék a forgalmi adót átalányosítani s az átalányt a gyároson tessék behajtani s nem a kiskereskedőn és kisiparoson s akkor nem fognak keresni sikkasztót a becsületben és igen súlyos gondokban megőszült iparosok és kereskedők személyében.

Most pedig ismét egy oly kérdéssel kell még foglalkoznom, amely a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi üzemek talpraállításának módja keresésénél nem mellőzhető. Ez pedig a szociális biztosítás kérdése.

1924-ben, az erre vonatkozó törvény tárgyalásánál mi, ellenzéki törvényhozók, megállapítottuk, hogy aszociális biztosítás rendszere mai törvényes formájában nem is fényűző, hanem pazarló berendezkedés, amelyről lehet talán tárgyalni a kiegyensúlyozott általános jólét idején, amelyet azonban nem szabad bevezetni háborút és világfelfordulást követő évek gazdasági és politikai bizonytalanságában. A másik aggodalmunk az volt, hogy a központi szociális biztosító néhány éven belül oly mammut pénzintézetté fejlődik, amellyel szemben a legnagyobb bankok, de az államkamra is jelentéktelen kis tőkécskékké zsugorodnak.

Ellenzéki előrelátásunk már száz százalékos beigazolást kezd nyerni. Nyakunkon a gazdasági válság s az adóvégrehajtó mellett nyakunkon van naponkint a betegbiztosító pénztár végrehajtója. Emellett a biztosított munkások betegség esetén aszpirint kapnak s a betegbiztosító pénztárak mégis válságban vannak. Miért? Mert a tűzzel-vassal behajtott betegbiztosítási díjakat felemészti a betegbiztosító pénztárakban elhelyezett szociáldemokrata beamterhad. Az orvosok elégedetlenek, tehetetlenek, mert orvosságra nincs pénz és ráolvasással nem tudnak gyógyítani. De különben is soványan kapják orvosi ténykedésük, munkájuk ellenértékét, mert a betegbiztosítónál, balesetbiztosítónál, nyugdíjintézetnél az a fontos kizárólag, hogy a betegbiztosító pénztár igazgatójának s a kontrollorok és uradnik elvtársak úri fizetése legyen biztosítva. A beteg munkás pedig hadd gyógyuljon meg magától.

Azonban az ellenzék másik aggodalma is valóra vált. Az aggkori és rokkantsági biztosításra néhány év alatt befizetett díjak immár meghaladják a 3 milliárd koronát. Ez összegeknek egy része állítólag kommunális- és jelzálogkölcsönök formájában visszaadatott a termelésnek. Azonban ezeknek a kölcsöntőkéknek a gazdasági életet termékenyítő hatását nem látjuk sehol, ellenben igenis látjuk azt, hogy a központi szociális biztosító a magánalkalmazottak nyugdíjbiztosító intézete s a rokkant biztosítási központ most szabályszerű spekulatív bankügyletekhez lát éspedig oly kockázatos ügyletekhez, amelyekhez a részvénytársasági bankoknak sincs kedvük. És itt az orosz áruszállítások váltóinak a leszámítolására gondolok. A magánbankok erre a célra nem hajlandók egy fillért sem áldozni, mert jól látják, hogy az orosz váltók rosszak és a bankok nem tudnának számot adni gazdálkodásukról a részvényeseiknek. A szociális biztosítási központokban nincs meg a felelősségrevonás veszélye. Az elvtárs igazgatóknak nem fáj az idegen pénz elspekulálása, és egyébként is az intézetek autonóm testületek. Az állam sem vonhatja őket felelősségre, hiszen, ha az állampénztár kiürül, ami egyre gyakoribb jelenség, akkor a szociális biztosítók központjai kisegítik a pillanatnyi pénzzavarból. Vagyis, ma a kormányt, az állampénztárt is a szociális biztosítók tartják kezükben és zsebükben. Ez pedig nemcsak egészségtelen, hanem egyenesen vészes, beteg állapot, annál is inkább, mert az állam elsőrendű kötelessége volna megakadályozni a szociális terhek adójának tűzzel-vassal való behajtását. A gazdát, a kis- és nagyiparost, a kereskedőt a szociális terhek egyenesen gyilkolják.

Itt már csak egy dolog segítene: gondolkodni kell a túlméretezett szociális biztosítás kereteinek leépítésén, amint ezt már Németországban teszik. Ez volna a további feladat. Az első, közeli s azonnal megvalósítandó feladat az volna, hogy a szociális biztosítási terhek egy évre a világkrízis elviselhetése érdekében, teljesen felfüggesztendők. A szociális biztosítási központ a maga mammutvagyonának kamataiból s ha kell, a tőkéből lássa el a betegbiztosítás szükségletét. Ahelyett, hogy az orosz váltókat eszkomptálná, ezt a pénzt fordítsa a szociális terhek egy éves moratóriuma idején előálló szükségletekre. Bizonyos, hogy nagyobb áldás lesz ezen a

pénzen, mintha azt a társadalmi rend legnagyobb ellenségeinek a szovjetnek ipari, gazdasági fegyverkezésére ajándékozzák. Hogy ez a kérdés mennyire akut, ezt igazolja az alábbi panaszos levél, amely a homonnai kerületi betegsegélyző pénztár garázdálkodásáról ad számot:

„A munkásbiztosító pénztáraknál általában s a homonnai kerületi pénztárnál különösen olyan gyakran előforduló anomáliák oly gyakran képezték már panasz tárgyát, hogy azoknak untalan és hiábavaló emlegetése már céltalannak látszik ugyan. Mégis megkísérlem, hogy a homonnai kerületi betegpénztárnál a velem és több más gazdatársammal szemben tanúsított legújabb eljárását a nyilvánosság ítélete alá bocsássam. A köztudomás szerint különösen a mi vidékünket sújtó katasztrofálisan rossz termés miatt, a kalászos terményekből semminemű jövedelmünk sem volt. Fizetési kötelezettségeink felszaporodtak, s azoknak eleget tenni nem tudtunk. A betegpénztár horribilis járulékait azonban pontosan fizettük és fizettem én is, okulva azon, hogy a legkisebb késedelem miatt ügyvédre bízzák a behajtást és rengeteg költséget csinálnak. Ki volt fizetve a betegpénztárnál minden tartozásom, kivéve az utolsó egy havi 240 Kč-t kitevő fizetés összegét, ami október hó 14-én volt esedékes. Ez időpontban már folyt a cukorrépa beszállítása a tőketerebesi cukorgyárba s én is és több gazdatársam alig várta, hogy répája le legyen szállítva, az azért járó összeget, ami ezidén egyedüli jövedelmi forrást képezett, megkapjam s abból különböző kötelezettségeimet rendezzem.

Természetesen elsősorban a munkásbiztosítónak járó összeget fizettük volna ki be lőle. A sok esőzés miatt a répa kiszedése, beszállítása elhúzódott s amikor végre a várva-várt nap elérkezett volna s mi, ezerféleképpen megnyomorított gazdák egy kis pénzhez jutottunk volna, mi történt? A homonnai kerületi betegpénztár az október 14-én esedékes 240 Kč-nyi tartozásom fejében október hó 26-án, tehát 12 napi késés miatt a cukorgyárnál bíróilag letiltatta a nekem járó, ennek majdnem százszorosát képező összeg kifizetését és ezt tette más gazdatársaimmal is. Ha nem lenne ez a semmire tekintettel nem lévő hatalmi túltengés és basáskodás ennyire felháborító, nevetségesnek kellene mondani az esetet, de így a tisztelt szenátor úrhoz fordulok kérdésemmel, kivagyunk-e szolgáltatva, mint a folytonosan megismétlődő esetek mutatják, teljesen a betegsegélyző pénztárak önkényének s jogállamnak nevezett demokratikus republikában nincs-e az ilyen esetek ellen semmiféle segítség? Mert ha így van, és segítséget csak a magyar Mindenhatótól várhatunk, legalább őt fogjuk kérni, hogy büntesse meg azokat, akik hatalmi tébolyukban a már oly sok balsorstól sújtottakat a végső kétségbeesésbe kergetik. Egy zempléni gazda. 1931. november hó."

Nem akarom Önöket fárasztani levelek olvasásával, mert, ha Önök a nép között járnak, úgy ismerniök kell annak fájdalmait.

Befejezésül: Mi ruszinszkói és szlovenszkói magyarok – bár megkérdezésünk nélkül csatoltattunk idegen nemzet uralma alá – mint a múltban is államfenntartó elem, igyekeztünk a köztársaság kereteibe illeszkedni. Adóinkat fizettük, fiainkat katonáknak küldtük, ezzel államhűségünknek, lojalitásunknak teljes mértékben kifejezést adtunk. Mi még ma sem valljuk azt, hogy rab nemzetnek egyetlen fegyvere az árulás. Ezzel szemben mint fentebb is kimutattam, a magyarság, de ruszinszkó és szlovenszkó többi népe is, a gazdasági nyomor soha nem tapasztalt lejtőjének a legaljára csúszott és úgy a magyar, mint a többi őslakó népet az elcsehesítés veszélye környékezte meg. A szlovenszkói és ruszinszkói magángazdasági egységek – mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi üzemek a porban hevernek és a kormányzat még csak meg se kísérli azok talpraállítását. Ellenkezőleg, örül, hogy a cseh és mor-

va termelés elveszti versenytársát. Egész termelési ágak, így a faipar, teljes csődbe jutottak. A munkás nem jut munkához, az intelligens fiatal ember nem kap sem magán, sem közszolgálatot. Hogy kívánja ilyen körülmények között a kormány, hogy a hajdan jobb napokat látott nép kiverje a fejéből a revízió gondolatát? Látják uraim, ezt a nagy gondolkodó Borah szenátor a távoli és túl reális Amerikából megérti s Önök nem. Vagy adják meg a lehetőségét, hogy itt megélhessünk, ősi földünkön, vagy tartsák azt természetesnek, hogy népünk csak helyeselheti legalább lelkében, mert a demokratikus kényszer miatt nem nyilatkozhatik, Borah szenátornak azt az elgondolását, hogy a közép-európai államok határainak békés úton, megértéssel való revíziója és az előbbi állapotba való visszahelyezés az európai, sőt a világgazdasági élet egyensúlyának nélkülözhetetlen előfeltétele.

A csehszlovák kormánynak is át kell látnia, hogy 13 év előtt és azóta alapvető bűnök történtek, amelyeknek mielőbbi reparálása a cseh és morva nemzetnek is érdeke. Éppen ezért a ruszinszkói és szlovenszkói magyarság, azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy Ruszinszkó és Szlovenszkó egyéb népeinek is nagy többsége örömmel üdvözöl minden olyan kezdeményezést, amely e bűnök jóvátételére irányul. Ismétlem: minket akaratunk ellenére csatoltak a Csehszlovák államhoz. Ha a csehszlovák állam és kormány nem tudja és nem akarja fenntartani életstandardunkat, akkor engedjen szabad utat a népek akaratának s annak békés megnyilvánulásának.

Azt gondolom, nem tévedek, ha azt állapítom meg, hogy a kormány illetékes szervei is ma már ezt az utat tartják lelkükben a legjárhatóbbnak. Mert csak így érthető, hogy a csehszlovák kormány 13 esztendő alatt egyre kisebb és egyre kevesebb komolysággal kezeli Ruszinszkóval szemben vállalt nemzetközi kötelességét, hogy az autonómiát megvalósítsa, hogy módot adjon eme, a természettől is szegényesen megáldott terület lakosságának arra, hogy önmaga erejéből keresse a gazdasági és kulturális talpraállás útját-módját és a jobb életlehetőségét.

Ma a kormányzat azonban még az állampolgársági kérdést is tizenhárom év óta változatlan kegyetlenséggel kezeli s ezzel is arra késztet tízezreket, hogy visszakívánják azt a régi állapotot, amelyben ismeretlen volt az állampolgársági, illetőségi szekatúra.

Mindezek után teljesen nyilvánvaló, hogy ezt a költségvetést, amely egyrészt teljesen irreális, mert a bevételek és kiadások egyensúlyához szükséges adóbevételek nem is folyhatnak be, mert egyszerűen népünknek nincs pénze, másrészt amely költségvetés Ruszinszkóból és Szlovenszkóból az adó és betegbiztosítási végrehajtók útján csak visz, de oda édeskeveset ad, a magángazdaság szanálására pedig nem is gondol, nem fogadhatom el.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 127. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze ve středu dne 16. prosince 1931.
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/stena/ 127schuz/prilohy/priloh05.htm
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/stena/ 127schuz/prilohy/priloh06.htm
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/stena/ 127schuz/prilohy/priloh07.htm
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/stena/ 127schuz/prilohy/priloh08.htm

74

Prága, 1932. január 5. **Korláth Endre szenátor és társai interpellációja a csehszlovák kormányhoz a népszámlálás ungvári eredményéről terjesztett hírek s az ungvári községi választás eredményének a nemzetiségi számarányban mutatkozó áthidalhatatlan különbözősége tárgyában.**

Egyes rendesen jól értesült kormánypárti lapok jelentése szerint az 1930. év decemberében megtartott népszámlálás eredménye az, hogy Ungvár város lakosságának mindössze 17 százaléka magyar anyanyelvű.

Ezze1 szemben az 1931. október 27-én megtartott községi választások alkalmával Ungvárott a 10.220 érvényes szavazat közül a magyar pártokra 2.123 szavazat jutott, ami azt igazolja, hogy a választók 21 százaléka kifejezetten magyar nemzetiségűnek vallja magát.

Viszont az sem tagadható le, hogy a szociáldemokrata munkáspárt „magyar szekciójá"-nak szervezői is magyarok voltak. Erre a pártra pedig 186 szavazat jutott. A 2.059 kommunistának legalább 70 százaléka magyar nemzetiségű, illetve anyanyelvű. De miként magyar nyelvű jelölőlistája igazolja – a szociáldemokrata iparosok és kereskedők szervezete – is 252 magyar szavazót jelent. Ha a zsidó párt szavazóit nem is vesszük magyaroknak, a városi gazdasági párt ezzel szemben nyíltan bejelentette, hogy „tagjai magyarok", s ez is 256-tal növeli a magyar szavazatok számát, míg a kisiparos és az iparosok és kereskedők kulturális és gazdasági egyesületeinek kis frakcióit is magyar nyelvű polgárokból alakultak, kétségtelen, tehát, hogy a magyarság számát ezek is gyarapítják.

Az ortodox zsidópárt és a köztársasági iparosok és kereskedők is magyar anyanyelvű tagokból állanak, de a zsidó néppárt tagjai között is számos, magát magyarnak érző szavazó van, sőt a csehszlovák munkás-közösségnek már a jelöltjei között is felfedezhetünk egy fajmagyart.

Mindezeket egybevetve kétségtelenül megállapítható, hogy az Ungvárott leadott magyar szavazatok száma megüti az összes szavazatok ötvenöt százalékát. Hosszú számítások nélkül is a napnál világosabb az a tény, hogy Ungvárott a magyarság, illetve a magyar nyelvű lakosság az összlakosságnak még ma is legalább az 50 százalékát teszi ki.

A községi választás adatai tehát igen fontos bizonyítékot szolgáltatnak a népszámlálás eredményeiről elterjedt hírek valódisága ellen s ezek az adatok kézzelfoghatóan megcáfolják azt a kormánysajtó által kolportált hírt, hogy Ungvárott a népszámlálás az eddigi 37 százalék helyett csak 175 százaléknyi magyarságot állapított meg.

Ezek alapján kérdezzük az összkormányt:

Van-e tudomása a népszámlálás Ungvárra vonatkozó nemzetiségi megállapításai s a községi választás nemzetiségi eredményei között mutatkozó áthidalhatatlan különbözőségről?

Hajlandó-e a kormány az 1930. évi népszámlálásnak Ungvárra vonatkozó megállapításait revízió alá venni és olyan újabb – csak Ungvárra vonatkozó – népszámlálás elrendeléséve1, amelyné1 megfelelő számú magyar nemzetiségű számláló biztos és számláló ellenőr működnék, valóban tiszta és minden befolyásolástól mentes újabb népszámlálást tartani?

Amennyiben az új népszámlálás nem rendeltetnék el, úgy miként szándékszik a kormány felvilágosítást adni már a külföldnek is, amely nyilván nagyon furcsán fogja elbírálni a népszámlálás adatainak helyességét, amelyekre oly határozott formában rácáfo1 a titkos választás megállapítása?

Dr. Korláth, dr. Szilassy, Füssy, Böhm, Tichi, Wenzel, Köhler, Richter, dr. Grosschmid, dr. Jesser, Teschner

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1932. III. volební období. 5. zasedání. 682/3 (původní znění).
http://www.senat.cz/CP1250.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/T0682_00.htm

75

Prága, 1932. január 26. **Füssy Kálmán szenátor és társai (Korláth Endre…) javaslata az elemi károkkal sújtott földművelők sürgős segélyezése ügyében.**

A dél-szlovenszkói és ruszinszkói mezőgazdaságokban az 1931. év tavaszába nyúló tél, a kései fagyok, majd a szárazság által okozott károk eléggé ismeretesek s így azokat újból részleteznünk nem szükséges. Eme katasztrofális méretű károk enyhítése céljából a Nemzetgyűlés két törvényt is alkotott, azonban egyrészt a rendelkezésre álló eszközök elégtelensége, másrészt a segélyakciók rossz adminisztratív végrehajtása folytán az arra szoruló gazdák megfelelő segítségben egyáltalán nem részesültek s így további s új segítő eszközökről kell gondoskodni.

Ismeretes, hogy a mezőgazdasági válság következtében a gazdálkodók – bár saját kárukra – az extenzív gazdálkodási rendszerekhez kezdenek visszatérni, ami elsősorban a műtrágya használatának csökkenésében nyilvánul meg. A földművelésben jártas embernek nem szükséges hosszasan fejtegetnünk, hogy milyen beláthatatlan károk származnak a közgazdaságra, ha a gazdák abbahagyják a föld intenzív művelését, ezért a kormánynak a kötelessége minden rendelkezésre álló eszközzel előmozdítani a műtrágya használatának emelését, ha már a műtrágya-kartell diktátumával szemben tehetetlennek bizonyul – ami legjobban abból tűnik ki, hogy Csehszlovákiában a műtrágya árak állandóan és tartósan magasabbak, mint a szomszédos Németországban.

A kormány a műtrágyák árának csökkentését elsősorban a forgalmi adó elengedésével s a szállítási tarifák csökkentésével mozdíthatja elő.

A műtrágyánál még nagyobb gondot okoz a gazdáknak a tavaszi vetőmag szükséglet beszerzése. Latjuk, hogy az idei téli időjárás alakulása ismét rendellenes, akárcsak tavaly volt, tartani kell az őszi vetések kifagyásától. De még ha az őszi vetések jól is telelnek, ettől függetlenül nagy gond a tavaszi vetőmag beszerzése az 1931. évi szomorú aratás után. A kormány őszi vetőmag akciója egy csepp volt a tengerben s ezek után a tavaszi hivatalos vetőmag akciótól sem várhatunk sokat, legalább is nem várható az, hogy az ínséges gazdák jelentős tömegei részesüljenek az akció jótéteményében. Ezen a téren is szükséges tehát oly általános intézkedés, amely valamennyi elemi csapással sújtott gazdának a javát célozza, ez pedig az lehet, hogy a vasútügyi igazgatás a vetőmagot jelentősen leszállított fuvardíjért szállítsa, a pénzügyminisztérium pedig a vetőmagnak való gabonát s az ily gabonával való kereskedelmet s a kereskedelmi ügyleteket minden adó és illeték alól mentesítse.

Arra az ellenvetésre, hogy nem lehet, vagy nehéz megkülönböztetni a vetőmagot a kenyérmagtól és hogy általános kedvezmények adása eseten jogosulatlanok is részesednének azokban, azt kell megállapítanunk, hogy a Dél-Szlovenszkó és Ruszinszkó járásaiban lakó gazdák kivétel nélkül rászorulnak erre a kedvezményre s így az egész járásokra kiterjedő hatállyal adható meg s inkább részesedjék a ked-

vezményben néhány illetéktelen is, ha ezzel sok százezer gazda nyomorúságán segíthetünk.

Végül itt a legfőbb ideje annak, hogy a pénzügyi kormányzat komolyan foglalkozzék az adóterhek csökkentésének az ügyével. A kormánynak rá kell eszmélnie, hogy az állami költségvetés hiányai csakis a kiadási tételek csökkentésével szállíthatók le és hogy új bevételi forrásokról, új adókról, illetékekről, a meglevő adó és illetékterhek emeléséről beszélni sem szabad, mert a húr már pattanásig feszült. De a szlovenszkói és ruszinszkói különösen súlyos nyomorúságra való figyelemmel az adóvégrehajtások, az árverések beszűntetése egész járásokra kiterjedőleg immár múlhatatlanul és elodázhatatlanul sürgős probléma, hacsak a kormányzat azt nem akarja, hogy egész vidékek lakosai tömegesen koldusbotra jussanak.

Az előadottak alapján indítványozzuk:

Mondja ki a szenátus:

A kormány felhívatik, hogy

1. a tavalyi katasztrofálisan rossz terméssel sújtott szlovenszkói és ruszinszkói járások földművelő lakosságának hatékony támogatása érdekében rendeleti úton biztosítson mentességet a forgalmi adó alól eme lakosság által eszközölt mindennemű műtrágya és csávázószer vételénél;

2. a műtrágyáknak és csávázószereknek az ínséges járások községeibe való szállításánál a legközelebbi gyártól, illetve lerakattól a rendeltetési állomásig a vasútügyi igazgatás nyújtson 75 százalékos fuvardíjkedvezményt;

3. ugyanily szállítási kedvezményt adjon a vetőmag szállításánál;

4. rendeleti úton mentesítse mindennemű adó és illeték alól a tavaszi vetőmag bevásárlási ügyleteket;

5. haladéktalanul terjesszen be törvényjavaslatot az adóterhek általános csökkentése és az elviselhető, a gazdasági válságot és speciális szlovenszkói és ruszinszkói nyomort figyelembevevő adózási rendszer megalkotása érdekében;

6. addig is rendeleti úton szüntesse be az ínséges járásokban az adóvégrehajtásokat s az adóárveréseket az új, enyhébb adótörvény meghozásáig függessze fel s az adóvégrehajtókat tartósan szabadságolja.

Füssy, dr. Korláth, Richter, Böhm, dr. Grosschmid, dr. Jesser, Tichi, Wenzel, dr. Szilassy, Eichhorn, Teschner

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1932. III. volební období. 5. zasedání. Tisk 696.

http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/T0696_00.htm

76

Prága, 1932. március 30. **Korláth Endre és társai interpellációja a belügyminiszterhez és a miniszterelnökhöz a podkarpatszka ruszi közigazgatásban gyakorolt törvényellenes eljárás miatt.**

Podkarpatszka Ruszra vonatkozólag mindenkor fennforog ok arra, hogy az itten gyakorolt törvényellenesség, sőt alkotmánytörvény-ellenesség miatt panasz emeltessék. De az „autonóm" podkarpatszka ruszi közigazgatás körében űzött alkotmányjogi visszaélések immár olyan mértéket öltenek, hogy az már tarthatatlan és tűrhetetlen és emiatt kénytelen vagyok a t. belügyminiszter és miniszterelnök úrhoz az alábbi interpellációt intézni és arra sürgős választ kérni:

A kormány még 1923. évben 171. sz. rendeletével megkísérelte a Szlovenszkó közigazgatási rendjéről alkotott 243/1922. sz. törvényt átültetni Podkarpatszka Ruszra.

Ezen törvénytelen rendelet ellen pártunk körzetének az ügyvezetője, R. Vozáry Aladár úr panasszal élt és a legfelsőbb közigazgatási bíróság ennek helyt adva 10.956/1924. sz. döntésével a rendeletet törvénytelennek mondotta ki.

A kormány ezen nem okult, hanem ezután még nagyobb törvénysértésre vetemedett.

Ahelyett, hogy ráeszmélt volna arra, hogy Podkarpatszka Rusz – a saint-germain-en-laye-i szerződés szerint – azért „csatlakozott" a Csehszlovák Köztársasághoz, mert ez őt nyelvi, oktatási, vallási és közigazgatási ügyeiben a legmesszebb menő autonómiával kötelezte magát felruházni, így nem áll jogában ez ügyekben az autonómiát még ideiglenesen sem elgáncsolni, mert különben szerződésszegést követ el és a saját 121/1920. sz. alkotmánytörvényét sérti meg, amelybe Podkarpatszka Rusz e legmesszebb menő autonomikus jogait a szerződésből átvette és amelynek I. cikkében kimondotta, hogy:

„Oly törvények, melyek az alkotmányokirattal, annak alkatrészeivel és az azt megváltoztató és kiegészítő törvényekkel ellenkeznek, érvénytelenek".

Továbbá, hogy:

„Az alkotmányokirat és annak részei csak oly törvények által változtathatók meg, vagy egészíthetők ki, melyek alkotmánytörvényekként jelöltetnek meg."

És végre II. cikkében kimondja, hogy:

„Az alkotmánybíróság dönt a fölött, vajon a csehszlovák köztársaság törvényei és Podkarpatszka Rusz tartományi törvényei az I. fejezet alapelveinek megfelelnek-e."

E helyett törvénnyel akarta hatályon kívül helyezni a saint-germaini szerződés és az alkotmánytörvény Podkarpatszka Ruszra vonatkozó részeit.

Kötelességében állott volna a kormánynak, hogy Podkarpatszka Ruszban vagy hagyja meg az eddig az 1886:XXI., XXII., XXIII. tcikkek és az 1901:XX. tcikk alapján gyakorolt közigazgatást, melyet az itteni nép jól ismert, jónak, demokratikusnak és igazán autonomikusnak tartott, vagy ha mindenáron szerződési és alkotmányokirati kötelezettségit már ab ovo becsületesen demonstrálni akarta volna: ak-

kor csak olyan intézkedést létesíthetett volna itt, mely e terület autonóm jogait még az itt érvényben volt, megszokott és valóban autonomikus törvényeknél is messzebb menően igyekszik megvalósítani addig is ideiglenesen, míg azokat a szojm a legmesszebbmenően meg nem állapítja.

Ideiglenes papírcím alatt azonban olyan véglegesnek szánt – 12 évi húzás már csak nem minősíthető ideiglenesnek – béklyót rakni a szerződésileg és alkotmányokiratilag kötelezett jogokra, amit a szlovenszkói közigazgatásba beültetett állami tisztviselőkkel oda – autonomikus biztosítás hiányában – plántált, ide nem volt joga átplántálni és mert ezt tette, szerződésszegést és alkotmánytörvény-ellenességet követett el.

Ugyanis a 171/1923. sz. törvénytelen rendelet legfelsőbb közigazgatási bírósági megsemmisítése után fogta magát a kormány és az e rendeletben foglaltakat a 62/1925. sz. törvénybe préselte be és e törvénnyel gondolta véglegesen elgáncsolni Podkarpatszka Rusznak biztosított legmeszszebbmenő autonomikus közigazgatását.

Miután a 62/1925. sz. törvény és az ezzel Podkarpatszka Ruszra átültetett Szlovenszkóra vonatkozó 243/1922. sz. törvény a 121/1920. sz. alkotmányokiratban Podkarpatszka Rusz részére kötelezett legmesszebb menő közigazgatási autonómiával merőben ellenkeznek, e törvények Podkarpatszka Ruszra nem vonatkoztathatók és az alkotmánytörvény I. cikke alapján érvénytelenek.

Ennek megállapítása az alkotmánybíróság feladata, amely a 162/1920. sz. törvény 9. §-a alapján csak

1. a legfelsőbb bíróságnak,
2. a legfelsőbb közigazgatási bíróságnak,
3. a választási bíróságnak.
4. a képviselőháznak,
5. a szenátusnak és
6. Podkarpatszka Rusz tartománygyűlésének az előterjesztésére dönt valamely törvény alkotmányellenessége felett.

Miután e törvény hozatalakor, sőt még 1925-ben a 62. sz. törvény hozatalakor sem volt és még ma nincs meg Podkarpatszka Ruszban a panaszemelésre jogosult szojm, azért az alkotmánytörvény 115. §-ában foglalt kérvényezési jognál fogva R. Vozáry Aladár még 1925. augusztus 29-én ajánlottan postára adott körülményesen indokolt kérvénnyel fordult a legfelsőbb közigazgatási bírósághoz, mely az ő panaszára a 171/1923. sz. rendeletet törvénytelennek mondotta ki és kérte, hogy az e törvénytelen rendelet helyett hozott alkotmánytörvény-ellenes 62/1925. sz. törvénynek ilyenként való megállapítása és érvénytelennek kimondása iránt az alkotmánybírósághoz előterjesztést tenni és ehhez kérvényét oda áttenni szíveskedjék.

Ezen alkotmánytörvényileg biztosított kérvényezési jog nemcsak a kérvényezés lehetőségét nyújtja, hanem a kérelem elintézésének a kötelezettségét is magában foglalja a megkérvényezett hatóság részéről.

Miután pedig mindmáig sem a legfelsőbb közigazgatási bíróságtól, sem az alkotmánybíróságtól R. Vozáry Aladár kérvényére választ, elintézést nem kapott; azzal a kérdéssel és kéréssel fordulok a t. belügyminiszter és miniszterelnök úrhoz:

Van e tudomása az alkotmánytörvényben biztosított kérvényezési jognak a hatóság részéről gyakorlatba vett hallgatással való semmibe vevéséről?

Kérem ennél fogva ennek tudomásul vételét és ennek folytán szíves intézkedését az iránt, hogy a legfelsőbb közigazgatási bíróság a hozzá R. Vozáry Aladár által 1925. augusztus 29-én ajánlott postai küldeményben felterjesztett kérvény alapján –

ha eddig nem tette meg – az alkotmánybírósághoz tegye meg az előterjesztést a 62/1925. sz. törvény alkotmányellenességének megállapítása és érvénytelennek kimondása iránt, ha pedig az előterjesztést már megtette a t. legfelsőbb közigazgatási bíróság akkor intézkedést kérek arra, hogy az alkotmánybíróság a döntést mielőbb meghozza.

Dr. Korláth, dr. Szilassy, Füssy, dr. Grosschmid, Richter, Böhm, Tichi, Eichhorn, Teschner, dr. Jesser, Wenzel, Köhler

Senát Národního shromáždění R. Čs r. 1932. III. volební období. 6. zasedání. 728/2 (původní znění)
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/T0728_01.htm

77

Prága, 1932. április 28. **Korláth Endre szenátor beszéde a ruszinszkói ínségről.**

Tisztelt Szenátus! A kormánynak a forgalmi adó felemelési szándékáról megdöbbenéssel értesültem. Megdöbbentem azért, mert ezt a gazdasági helyzetnek mai állapotában a legszerencsétlenebbnek tartom és mert Ruszinszkó lakossága ma nincs abban a helyzetben, hogy vele szemben adómeleléssel operálni lehessen.

Nem látok a kormányzat részéről egyáltalában semmiféle gazdasági programot, ami a népnek adófizető képességét emelné ahelyett, hogy az adófizető képesség emelésével az adószedési lehetőséget is emelné a kormányzat. Addig, amíg a kormányzat a gazdasági egységek és egyedek gazdasági fellendítésének az eszközeit nem találja meg, addig adóemeléssel operálni és a kincstár jövedelmeit szaporítani nem lehet. Ezt így tudom, ezt így érzem és így érzi ezt Ruszinszkó népe is, mert mindenki tudja és érzi, hogy az adóemeléssel egyáltalán nem lesz adófizetőképesebbé.

Hogy a mi helyzetünk milyen és hogy milyen helyzetben van Ruszinszkó népe és hogy erről a Szenátusnak is elképzelése és fogalma legyen, ismertetem azt az előterjesztést, amit a miniszterelnök úr útján Hokky Károly képviselőtársammal együtt az összkormányhoz intéztem:

Miniszterelnök Úr! Hogy népünknek, Podkarpatská Rus őslakosságának és magyarságának nyomorát enyhíthessük, hogy népünknek máról holnapra való eltengődését lehetővé tegyük, hogy népünket a mindennap éhhalállal fenyegető és gyötrő ínségtől megmentsük, hogy népünket az elmúlt gazdasági évben ért és a világgazdasági válság hatását megsokszorozó katasztrofális mezőgazdasági csapások kétségbeejtő és mindent elpusztító következményeitől megvédelmezzük és hogy népünket mindezeken átsegítsük, keserves életünket az elkövetkezendő elviselhető és szabad időkre átmentsük mint annak hivatalosan megválasztott képviselői – a mint gazdasági év lezárása óta minden vonalon – parlamenti munkánkban ép úgy, mint az országos közigazgatási és járási képviselőtestületi gyűlésekben állandóan ismertettük és felszínen tartottuk népünk kibírhatatlan nyomorát és nem mulasztottunk el egyetlen alkalmat sem, hogy ebben az irányban úgy a prágai kormányzattól, mint a podkarpatska rusi országos kormányzatfői és járási főnökségektől segítséget kérjünk.

Szomorú és kétségbeesett lélekkel kell azonban most is újból megállapítanunk, hogy a prágai kormányzat még ezekben az irtózatos időkben sem nyitotta meg komolyan füleit panaszaink előtt. Mindezek a fáradozásaink eddigelé teljesen eredménytelenek maradtak, bár már olyan nagy a nyomor területünkön, hogy népünk jajszava túllépte a köztársaság határait és népünk nyomorát ma már az objektív külföld is olyannak minősítette, amilyenhez hasonlíthatót nemcsak Európában, hanem a teljesen civilizálatban ázsiai és más területeken sem talált az elfogulatlan és szakszerű szemlélő. Eredménytelenek maradtak eddigelé fáradozásaink, dacára annak, hogy személyes eljárásaink alkalmával úgy a miniszterelnökség, mint a szakminisztériumok elismerték, hogy a népünket pusztító éhínséget ismerik, dacára annak, hogy az országos és járási képviselő testületek mindezt hivatalosan is megállapítot-

ták, dacára annak, hogy mi szabályszerű összeírásainkkal úgy a prágai kormányzat, mint a helyi és országos hatóságok előtt több mint egy hónappal ezelőtt már névszerint is kimutattuk, hogy a mindössze körülbelül 110.000 lélekben megszámlált podkarpatska rusi magyarság köréből 53.646 az éhínségben élő és azzal állandóan fenyegetett embereink száma.

Nem tudjuk, hogy minek minősítsük egyik-másik kormányzati szervnek, még pedig magas helyen adott azt a válaszát, hogy mutassunk rá egypár esetre, ahol az éhhalál be is következett. Ennek a kérdésnek a feltevése, vagy kegyetlenségre, vagy lelketlenségre, vagy ostobaságra vall, vagy mind a háromra együtt, mert tudnia kell minden intelligensebb embernek, de különösen annak, akire népek sorsának intézését bízzák, hogy az éhínség, ha nem is lép fel azonnal és okvetlen éhhalál, vagy éhtífusz alakjában, de mindenkor a nép testi és lelki elsenyvedését, elpusztulását eredményezi, amelyben a lélek és a test egyformán elveszti ellenálló képességét, minden betegséggel és nyavalyával, minden gonoszsággal szemben. A nép lassan, de biztosan degenerálódik. A lelkiségben fellépnek a legirtózatosabb bűnök: rablás, gyilkosság stb. A testiségekben pedig a tüdővész, csontszú és más átöröklődő rettenetes nyomorúságok, amelyek nemcsak a jelen generációt teszik tönkre, hanem a jövő nemzedékeket is.

Mi nem vagyunk hajlandók e magasállású, de annál lelketlenebb, kegyetlenebb és ostobább kérdezősködők kedvéért a Podkarpatska Rus őslakosságát és magyarságát a nyomorban és éhínségben tovább fetrengeni engedni. Mi nem vagyunk hajlandók azzal a válasszal sem megelégedni, hogy ne féljünk a bolsevizmus melegágyát képező nyomorúság terjedésétől, mert a kormányhatalom elég erős csendőri és rendőri karhatalommal rendelkezik és rendet tart területünkön. Mi tudjuk azt, hogy a Podkarpatska Rus területén uralkodóvá lett nyomort és ínséget katonasággal, csendőrrel elintézni nem fogják, hiába kötözik egymáshoz és hozzák a börtönökben az éhes gyomor által halálra elkeserített és fellázadt paszikai, pereszlényi és más sok-sok helyen kirobbant forrongásban összefogdosott, csörgő csontvázakat. Mi tudjuk, hogy a területünkön úrrá lett nyomort és ínséget a kormányzat nem intézheti el azzal, hogy az éhség által előidézett forrongásokat bolseviki izgatásnak minősíti, sem azzal, hogy az itt járt külföldi objektív újságírókat bolseviki agitátoroknak, minket pedig bizonyára irredenta izgatóknak minősít. Azt is tudjuk, hogy ezt a kérdést a kormányzat nem intézheti el sem a gyűlések betiltásával, amint azt a legutóbbi napokban Viskre, majd Técsőre kért gyűlésünkkel tette, sem a cenzúrával.

Mi tudjuk azt, hogy a Podkarpatska Rus körülbelül 600.000 főnyi népességéből éhező 250.000 ember nyomorának, ínségének elintézését a prágai kormányzat csak egyféleképpen intézheti el, még pedig úgy, ha van elég belátása, esze, szíve és lelke arra, hogy a 13 év alatt innen a mi területünkről, a mi részünkre a nemzetközi békeszerződésekben és a csehszlovák köztársaság alaptörvényében garantált autonómia mellőzésével, megsemmisítésével, tehát erőszakkal, erőhatalommal elvitt és általunk mindannyiszor felpanaszolt milliárdokból legalább annyit juttat vissza, amennyi népünknek az ínségen való átsegítéséhez okvetlenül szükséges. Ezeket a milliárdokat pontosan kimutattuk a többi között az 1928. október 14-én Beregszászban tartott kongresszusunkon dr. Korláth Endre beszámolójában és az 1930. és 1931. évi költségvetési hozzászólásában, valamint Hokky Károlynak szintén több beszédében, parlamenti felszólalásában és interpellációjában. Ámde, hogy a magyarság e két parlamenti képviselőjének panaszai nem egyoldalú magyar panaszok és nem el-

fogult, szubjektív beállítások, hanem Podkarpatska Rus egész lakosságának megállapításai, ezt megerősítik a következő dokumentumok:

1. A Podkarpatska Rus közigazgatásának egyedüli urává tett cseh agrárpárt bizalmi karának 1931. december 13-án tartott kongresszusa megállapítva Podkarpatska Rus minden képzeletet felülmuló ínségét és nyomorát, memurandumban követelte az ugyancsak cseh agrárpárti vezetés alatt álló prágai kormányzattól, hogy gyorsan és hathatósan segítsen e terület lakosságán.

2. 1932. március 29-én Podkarpatska Rus tartományi, közigazgatási képviselőtestülete plenáris ülésén egyhangú határozattal állapította meg az itteni ínség és nyomor határtalan mérvét és mondotta ki, hogy az ínséget és nyomort itteni önerőből és társadalmi úton enyhíteni nem képes, hanem az a segítés csak állami feladat lehet és az államkormány kötelessége, hogy intézményesen és sürgősen segítsen Podkarpatska Ruson, mert ha ez azonnal meg nem történik, e terület lakosságát megemészti a nyomor és ínség.

3. 1932. február 19-én pedig maga Beskid Antal, a prágai kormány által Podkarpatska Rus élére állított és annak bizalmasa gyanánt működő jog- és hatáskör nélküli kormányzó, hatalmas falragaszokon felhívást bocsátott ki, mely szintén azt hirdeti, hogy e területen éhség dühöng. Mi tehát nem áldozatot, még kevésbbé kegyet kértünk, kívántunk, követeltünk a prágai kormányzattól, amikor Podkarpatska Rus őslakosságának és magyarságának az éhínségtől való megmentését kértük, kívántuk, követeltük, hanem egyedül és kizárólagosan jogos igényünk teljesítését követeltük attól a kormányzattól, amelynek volt esze, szíve és merészsége ahhoz, hogy ennek a telületnek szegény, lerongyolódott népétől csak a pénzlebélyegzésnek nevezett, de hadizsákmánynál egyébnek nem minősíthető eljárás során, amikor Podkarpatska Rus szegény népének egy koronát adtak a tőle elvett tíz korona ellenében, és csupán e címen 315 milliót vittek el e szerencsétlen területről.

Ha mindehhez hozzászámítjuk, hogy hadikölcsöneinket nem fizetvén vissza, a prágai kormányzat szintén több százmillióval gazdagodott a mi nyomorunk rovására. Hozzászámítjuk, hogy a békeszerződésekben biztosított ama jogunk kijátszásával, hogy e területen a mi fiaink és embereink lássák el a különböző állami és közigazgatási hivatalokat – a mi őslakos és magyar tisztviselőinknek földönfutóvá tételével, kiüldözésével, a mi adónkból különböző állami és közigazgatási hivatalokban mintegy 40.000 lelket számláló cseh társadalmat kell eltartanunk, akkor minden józanul gondolkozó cseh embernek is természetesnek kellene tartania, hogy ma, az éhínség idején, mi az éhínségbe jutott társadalmunknak az államhatalom részéről való megmentését kiköveteljük.

Nem tarthatjuk megengedhetőnek azt, hogy ilyen végveszély idején a prágai állami kormányzat az ungvári országos kormányzatra igyekszik tolni ezt a kötelezettséget, noha a prágai állami kormányzat nagyon jól tudja, hogy az ungvári országos kormányzatnak éppen az állami kormányzat tette lehetetlenné, hogy az éhínségbe jutott társadalmon segíthessen, mert évi büdzséjének felemelését nem engedélyezte, sőt nyolc millióval leszorította, és a prágai állami kormányzat soha sem járult hozzá, hogy Podkarpatska Rus erdeinek és bányainak jövedelme e terület céljait szolgálhassa, hanem ezt az első perctől Prágába vitte.

Mindezeknek a rendkívül szomorú tényeknek megállapítása után, népünk élete, egészsége, testi és lelki épsége, jövő nemzedékünk iránt érzett felelősségünk tudatában, népünk általános, de különös felhatalmazása alapján is – amelyet az 1928. évi április 14-iki országos kongresszuson nyertünk, s amelyet 1932. április 24-ére

hirdetett országos kongresszuson népünk újból megerősített, kijelentjük a következőket.

Felelőssé tesszük a prágai kormányzatot nem csupán a köztársaság közvéleménye előtt, hanem az egész művelt világ államai, nemzetei, továbbá a Nemzetek Szövetségének Tanácsában képviselt összes hatalmak előtt azért a nyomorúságért, a népünket végveszéllyel fenyegető éhínségért, elláttatlanságért, amely népünk pusztulását, degenerálódását, bolsevizálását, forradalmiságát idézte elő. E felelősség alól a prágai kormányzat nem oldozható fel, mert:

1. E terület nyomorúságát nem csupán a világkrízis és nem csupán a múlt évi gazdasági katasztrofális terméshiány idézte elő, hanem az a szisztematikus elszegényítő gyarmatpolitika, amelyet 13 év óta a prágai kormányzat e területen inaugurált, amely gyarmatpolitika különösebb és főbb megnyilvánulásai voltak, hogy – mint már fenntebb említettük – a prágai urak 315 millióval károsították meg e terület népességét a pénzlebélyegzésnél, hogy a hadikölcsönök beváltásánál több százmillióra menő kárt okoztak nekünk, hogy kis részben intelligens, nagyobb részben félintelligens cseh származású hivatalnokaikkal 40.000 lelket tartattak el a mi adóinkból, a mi rovásunkra és hogy eme 40.000 cseh lélek kedvéért a mi őslakos és magyar tisztviselőinket földönfutókká tették és hogy az utak javításánál és a földjavítási munkálatoknal az első 11 év alatt aránylagosan majdnem semmit nem tettek s ezzel nemcsak az elmaradt munkabérek nem kerültek a mi nemzeti társadalmunk vérkeringésébe, hanem a többtermelési eredmények elmaradása révén kiszámíthatatlan vagyonoktól estünk el s ezért nincs ma ellenálló erőnk arra, hogy a jelenlegi világgazdasági krízissel és a múlt évi katasztrofális terméshiánnyal előállott nyomorúságos időkben megállhassuk a helyünket.

2. Nem oldható fel e felelősség alól a prágai kormány azért sem, mert elvitázhatatlan tény, hogy gyarmati sorba süllyesztette Podkarpatska Rus autonóm területét, kibírhatatlan tarifapolitikájával, amely mellett például Prága messzebb van Ungvártól – ha innen Ungvárról, Prágaba kell valamit szállítani – mint Ungvár Prágától, ha tudniillik Prágából kell Ungvárra vasúton valamit hozni, - lehetetlen vámpolitikájával, amely Podkarpatska Rus földrajzi fekvése miatt elviselhetetlen, - vérlázító adópolitikájával, amely mellett a podkarpatska rusi mezőgazdaságok kataszteri tiszta jövedelmének alapját éppen olyan, vagy még magasabb összegben állapítják meg, mint az állam fennállásának első évtizedében a talajjavítási célokra fordított összegekből kizárólag részesített cseh és morva mezőgazdaságok kataszteri tiszta jövedelmét. Így találjuk meg a múlt évi katasztrofális terméshiány magyarázatát is, mert a talajjavítások, amiket a magyar uralom idején megkezdtünk, nem folytatódtak, újak pedig csak ezévben indultak meg.

3. Soviniszta politikájával a prágai kormányzat e terület népességét teljesen elzárta azoktól az életlehetőségektől, amelyekkel különösen a ruszin nép a nagy magyar alföld aratási keresményét bőségesen megkereste s ezzel egész évi ennivalóját biztosította.

4. A kormányzat soviniszta csehszlovák politikájával teljesen megölte e terület kisiparát és gyáriparát, hogy a maga cseh nagyiparának termékeit itt eladhassa és ezzel a csehországi gyáripartnak fogyasztópiacot találjon Podkarpatska Rusban.

5. Soviniszta bankpolitikájával a kormány bankjainkat, a hadikölcsönök kifizetésének megtagadásával, előbb tönkretette, majd később szanálás ürügye alatt nacionalizálta és beolvasztotta a csehországi nagybankokba. Így a podkarpatska rusi betétek révén az életerőt területünkön összegyűjtötték, majd elvitték és most az ínség-

be jutott népünktől tartozásaink gyors visszafizetését, törlesztését erőszakolják és ezzel a nyomorúságot irtózatosan fokozzák és végül az újabb hitelek teljes beszüntetésével a nyomorba jutott kisipari és mezőgazdasági üzemeinknek a teljes pusztulástól való megmentését is lehetetlenné teszik. Mindez a prágai kormányzat irányítása mellett történik olyan időben, amikor gazdáinknak a katasztrofális év után nem volt mit eladniok és annak sem volt ára, amit fundus instruktusokból eladni kényszerültek és amit az adó és munkásbiztosító végrehajtók még meghagytak.

Ily körülmények között és az új hitelek teljes beszüntetése után miből vegyen az iparos, a gazda a maga és családja részére eleséget, miből vegyen állatainak takarmányt, legalább takarmányszalmát? Mert szénára és alomszalmára kinek telik nálunk itt ma? Miből vegyen őszi és tavaszi vetőmagot, amikor a kormányzattól sem kedvezményes vetőmagot, de még a külföldről beszerezhető olcsó vetőmag vámmentességét sem kaphatjuk meg sokszoros könyörgésünk dacára.

6. Podkarpatska Rus nemzeti vagyonát, hatalmas erdőségeit, sóbányáit a maga sovinista csehagrár politikája szempontjából használta ki a prágai kormányzat, mint aféle gyarmati kincseket.

7. Mindezt következetes céltudatossággal azért csinálta a prágai kormányzat, hogy az így elszegényített, kihasznált Podkarpatska Rus népességének soha se legyen ereje a Nemzetek Szövetsége által részére garantált autonómiájának kivívására és biztosítására és hogy az így elgyengített Podkarpatska Rus népességét kielégíthesse egy olyan látszatautonómiával, amely csak a külföldi járatlan szemlélőt tévesztheti meg, de semmiképen sem alkalmas az itt élő népek életének, nemzeti kultúrájának és nemzeti gazdaságának folytatására.

A Nemzetek Szövetsége Tanácsában képviselt hatalmasságok Podkarpatska Rus autonómiáját garantálták ugyan, de soha sem tettek semmit abban az irányban, hogy az autonómia – dacára panaszainknak, felhördüléseinknek, dacára a csehszlovák állam által vállalt nemzetközi kötelezettségeknek – meg is valósíttassék. Mert nem lehet a Nemzetek Szövetsége komolyságának veszélyeztetése nélkül a gáláns kötelességeit elhanyagolni s ezzel népeket, nemzeteket a művelt Európa közepén barmokként adni és venni, szétdarabolni s azután végpusztulásukat tétlenül nézni.

Amikor magunktól, mint akik Podkarpatska Rus őslakosságának és magyarságának hivatalos képviselői vagyunk, minden felelősséget elhárítunk az itt forrongásban lévő helyzetért, felkérjük Európa hatalmasságainak figyelmét arra, hogy e terület ügyeit további elkenéssel, kuruzslással elintézni nem lehet, mert itt a nyomor előbb-utóbb kitör és nagyon könnyen olyan lángokat vethet fel, akár nemzeti, akár bolseviki irányban, amely ismét lángbaboríthatja egész Európát. Itt nem szabad többé félni a radikális megoldásoktól, itt nem lehet politikamentes gazdasági tárgyalásokkal csupán gazdasági rendet teremteni, mert a csörgő csontvázak megindulhatnak szélsőséges utaikon, hiszen nekik már nincs mit veszíteniök. Ők már elvesztették mindenüket: hazájukat, nemzetüket, vagyonukat, egészségüket és a jövendő igazságban vetett reménységüket.

Ezek után a világ művelt nemzeteihez és a vilag összes magyarjaihoz fordulunk. Isten után ők adják meg a mi mindennapi kenyerünket, amit nekik is Istenünk adott.

A Nemzetek Szövetségének hatalmasságaihoz fordulunk: Adják meg a trianoni békeszerződés bevezető részét képező Millerand-féle levélben biztosított önrendelkezési jogunkat, mert a csehszlovák kormányzat nem akar, nem tud, nem képes népünkről gondoskodni, mert nincs hozzá sem esze, sem szíve. Adják meg szabadsá-

gunkat, függetlenségünket, teljes autonómiánkat, hogy népünk jelenét megmenthessük, jövőjét megalapozhassuk. S. O. S. Mentsétek meg lelkeinket!

Miniszterelnök Úr! Miután az eddigi tapasztalatainkból népünk nyomorúsága feletti mély szomorúsággal kellett megállapítanunk, hogy önöknek nincs hajlandóságuk, sem lelkük, sem belátásuk arra, hogy népünk nyomorúságán és ínséges állapotainkon segítsenek, most már csak egy kérésünk van önökhöz. Legalább arra legyen szívük és hajlandóságuk, hogy ne akadályozzanak meg bennünket, hogy népünk helyzetén más módon segíthessünk, mert értelmetlen volna minden erőszakoskodásuk, minden cenzúrájuk: férfias őszinteséggel kijelentve önöknek azt, hogy népünk iránt érzett kötelességünkből folyólag nem ismerünk semmi akadályt abban az irányban, hogy népünk helyzetét a nagyvilág ítélőszéke elé vigyük és ott kérjünk lelki és testi épsége érdekében segítséget, ahol megértő lelkekre találunk.

Az összkormányhoz intézett eme memorandumból látható, igen tisztelt Szenátus, hogy Ruszinszkó népe nincs abban a helyzetben, hogy ott adóemeléssel lehessen a kincstár jövedelmét szaporítani. Ruszinszkó abban a helyzetben van, hogy azon a kormányzatnak a legsürgősebben kötelessége segíteni. Ruszinszkó népe abban a helyzetben van, hogyha ott alapos, radikális, gazdasági segítséggel nem jön a kormányzat segítségre, akkor az adóalanyok összessége elpusztul és nem lesz kitől sem régi, sem felemelt adókat szedni.

Mi és pártunk adóemelést és a forgalmi adónak 50%-kal való felemelését nem szavazzuk meg, mert a kormányzattal szemben bizalmatlanok vagyunk.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 144. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze ve čtvrtek dne 28. dubna 1932.
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/stena/ 144schuz/prilohy/priloh02.htm
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/stena/ 144schuz/prilohy/priloh03.htm

78

Prága, 1932. április 30. **Böhm Rudolf szenátor és társai (Korláth Endre…) törvényjavaslata a forgalmi és fényűzési adótörvények meghoszszabbításáról szóló 1930. évi 188. sz. törvény 47. §-ának kiegészítésére.**

Alulírottak javasolják:

Mondja ki a tisztelt Szenátus:

A ... törvény, amellyel a forgalmi és fényűzési adótörvények meghoszszabbításáról szóló 1930. évi 188. gy. sz. törvény 47. §-a kiegészíttetik.

A Csehszlovák Nemzetgyűlés ezt a törvényt hozta:

I. Fejezet.

A forgalmi és fényűzési adótörvények meghosszabbításáról szóló 1930. évi 188. gy. sz. törvény 47. §-a kiegészíttetik a következő 4. ponttal:

„4. Ha az adófizető kimutatja, hogy az ingótárgyak szállítása után az illetékszabályok szerinti fokozati illetéket készpénzben, vagy bélyegekben lefizette, akkor ezen lefizetett rendes illeték az ezen törvény szerinti adójába beszámíttatik. Ha a szállítás az illetékszabályok szerint illetékmentes volt, akkor a jelen törvény szerinti teljes adó alá esik."

II. Fejezet.

Jelen törvény a kihirdetése napján lép életbe s végrehajtásával a Pénzügyminiszter, az Igazságügyminiszter, a Kereskedelemügyi Miniszter, a Belügyminiszter és a Közellátásügyi Miniszter együttesen bízatnak meg.

Indokolás.

A Szlovenszkón és Ruszinszkóban érvényben levő 1918. évi XX. t. c. 71. §-a értelmében az állammal, megyével, községgel, várossal kötött szállítási és vállalkozási szerződés eseten az adás-vételi szerződésnél 2 százalékos illetéket és 1 százalékos nyugtailletéket, vagyis összesen 3 százalékos illetékszabály szerinti fokozati illetéket kellett fizetni. Az 1921. évi 321. gy. sz. forgalmi adótörvény 47. §-ának 2. bekezdése előírta, hogy az ingóságok szállítása utáni táblázatos illeték beszámíttatik a forgalmi adóba. Aki tehát megfizette a 3 százalékos táblázatos illetéket, annak mar nem kellett a 2 százalékos forgalmi adót megfizetnie.

A forgalmi adóra vonatkozó további csehszlovák törvények az állami szállításokat felmentettek a forgalmi adó alól, úgyhogy ezeknél a táblázati illeték beszámítása már nem jön tekintetbe. Ez alkalommal azonban a 47. §. 2. bekezdésének a táblázatos illetékre vonatkozó rendelkezése töröltetett, ami által a törvényhatóságok, községek és városok számára történő szállításoknál rosszabbodás következett be. Amíg ugyanis az állami szállítások kimondottan mentesíttettek a forgalmi adó alól s érettük csak a 3 százalékos fokozati illetéket kell fizetni, addig a másik részen most a törvényhatósági és községi szállításokra is kötelező a 3 százalékos forgalmi adó, valamint a 3 százalékos fokozati illeték, vagyis összesen 6 százalék.

Szlovenszkó és Ruszinszkó érdekelt szakkörei a forgalmi adótörvény minden egyes novellálásánál kérték ennek a rájuk nézve sérelmes helyzetnek az orvoslását

azzal, hogy az 1921. évi forgalmi és fényűzési adótörvény 47. §-ának 2. bekezdése újíttassék fel. A pénzügyminisztérium eddig elutasította ezt a kívánságot azzal az érthetetlen indokolással, hogy a fokozati illeték beszámítására vonatkozó előírás a gyakorlatban nem vált be. (?) Az érdekelt termelő körök azonban ezt az indokolást nem fogadhatják el, mert tényként fennáll az az eset, hogy a szállítók a törvényhatósági, községi s városi szállításoknál hátrányban vannak azzal, hogy a forgalmi adón kívül még 3 százalékos táblázati illetéket is kötelesek megfizetni.

Miután ez a teher csupán a szlovenszkói és ruszinszkói közszállítókat terheli, méltányos és jogos a kívánság, hogy ez a sérelem reparáltassék s ezáltal az egyenlő elbánás elve érvényesüljön a köztársaság minden országrészében.

Alaki szempontból indítványozzuk, hogy ezt a javaslatot a kezdeményező és költségvetési bizottság a lehető legrövidebb időn belül tárgyalja le.

Böhm, Richter, dr. Korláth, dr. Hilgenreiner, Böhr, dr. Feierfeil, Stolberg, dr. Grossschmid, Füssy, dr. Medinger, dr. Szilassy, F. Scholze

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1932. III. volební období. 6. zasedání. Tisk 767. Původní znění.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/T0767_00.htm

79

Prága, 1933. február 21. **Korláth Endre szenátor beszéde a költségvetés tervezéséről, a pénzügyi nehézségekről Podkarpatszka Rusz szempontjából.**

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Teljes egy évtizeden átkedvelt témája volt a világháborúból győztesként kikerült államok diplomáciájának és sajtójának a háborús felelősség feszegetése. Az igazságot hatalmi szóval elintéző s a történelmi tényeket semmibevevő nagy és kisantantbeli államok természetesen a központi hatalmakat tették felelőssé a négyéves vérontásért. De néhány év óta mintha elhalkult volna a győzelem mámorában fürdők ajkán a szó. Megszűnt a nyelvöltögetés azóta, amióta az egész világot a gazdasági válságnak nevezett nyomor lepte el, amely egyformán nehezedik győzőre és legyőzöttre. Emellett a háborús felelősség kérdését oly nagy előszeretettel firtató „oknyomozóknak" eszük ágába sem jut felvetni azt a kérdést, hogy ki a felelős a mai gazdasági nyomorért. Pedig ha a mai gazdasági bajokat orvosolni akarjuk, meg kell keresnünk a kórokozót.

Ha egy sokgyermekes jómódú családban viszály, pereskedés üti föl a fejét, a vagyont felemésztik a perek s a család valamennyi tagja koldusbotra jut. Ezt a veszélyt csak úgy lehet elhárítani, ha a pereskedő, viszálykodó atyafiak között akad egy okosabb, vagy jelentkezik a családnak egy őszinte, jóakaró barátja, aki idejében felhívja a viszálykodók figyelmét a végveszélyre s fiskálisok, bírák, perek nélkül becsületes osztályt tesz a testvérek között, olyan osztályt, amely valamennyi érdekeltet kielégíti s nem hagy tüskét egyik szívében sem. De ha a népcsalád egyike másika még mindig külön utakon halad, a komoly munkához látás, a család naggyá építése helyett pazarló, könnyelmű életet kezd, bár a népek szolidaritása menteni, fedezni igyekszik az illetőt, úgy megint csak előáll a családi végromlás veszélye.

Ha a győztes „oknyomozók" a felelőség kérdését itt tudatosan agyonhallgatják, megmondjuk mi, hogy a mai gazdasági világválság egyik legfontosabb oka, hogy az európai államok nagy családjának tagjai a világháborúnak nevezett világégés után nem nyújtottak egymásnak őszinte békejobbot, hanem a békének nevezett parancsszóval a győzők – kiknek győzelme, amint az most látszik meg, nagyon pyrrhusi győzelem volt – a legyőzőitekkel akarták megfizettetni a közösen okozott károkat s a hatalmi szóval alakított új államegységek győzelmi mámorukban azt gondolták, hogy a legyőzőitek vazallussorsban most már az idők végtelenjéig ellátják őket minden jóval, anélkül, hogy az igazi újraépítésen nekik, a győzőknek is, dolgozniuk kellene. Vagyis kettős hiba történt. Első az, hogy őszinte megbékélés és igaz osztályegység helyett békediktátumok jöttek létre, amelyek nemcsak Európa testében, hanem úgyszólván az egész világon gyulladásos, erjesztő sebeket előidéző tüskéket hagytak és a másik hiba az, hogy az úgynevezett győzők a legyőzőitek számlájára akartak élni.

A békediktátumok hibáit diktálóik is kezdik átlátni; ez közismert dolog s arra itt kár volna sok szót vesztegetni. Mi, podkarpatská rusi és szlovenszkói törvényhozók az államfordulat óta számtalanszor mutattunk rá a békediktátumok hibáira, de egyet-

len alkalmat sem mulasztottunk el, hogy az új állam berendezkedésének, gazdálkodásának hibáit is fel ne soroljuk. Tettük pedig ezt nemcsak azért, mert a kormány elsősorban az idecsatolt nemzeti kisebbségekből kipréselt javakon hizlalta a többségi nemzetet, hanem azért is, mert előreláttuk, hogy az erőszakos békediktátumnak rettenetes következményei lesznek, amelyek egyformán sújtják Európa és a világ valamennyi nemzetét, győzőt, legyőzöttet, uralkodó és kisebbségi nemzetet egyaránt. Meg nem hallgatott szavainkkal éppen ezeknek a bajoknak akartuk elejét venni.

Másfél évtized óta hirdettük, követeltük a takarékoskodást az állami költségvetésben és a közjavaknak egyenlő, igazságos elosztását az államban lévő nemzetek között. Hogy intő szavunk mennyire helyénvaló volt, azt a most tárgyalt 1933. évi állami költségvetés is bizonyítja. A gazdasági válság mélypontján a kormány rájött már ugyan arra, hogy takarékoskodni muszáj, de a többségi pártok előtt bevallotta, hogy takarékosabb költségvetést összeállítani nem tud. A nagyúri módról a kormány nem tudott leszokni s ezért a koalíciós hetes bizottság vette kezébe a költségvetést s kezdte azt megnyirbálni. Ezen a munkán azonban nem volt és nincs áldás, mert bár a hetes bizottság tagjai kölcsönösen és becsületszóval kötelezték magukat a titoktartásra, hogy soha senki előtt nem árulják el, amit a miniszteri osztályfőnököktől megtudnak, hogy tudniillik ez, vagy az a tétel nem arra van rendelve, ami ki van nyomtatva, hanem titkos politikai fegyverekre, a kormánysajtó támogatására és más hasonló „üdvös" dolgokra, amiket nem lehet nyíltan beállítani a költségvetésbe, mindezek ellenére előttünk, beavatatlan ellenzékiek előtt sem titok, hogy a költségvetés lecsökkentése nem volt őszinte és nem volt komoly dolog. Hogy csak egy példát említsek: az állami hivatalok írószer átalánya ma is olyan nagy, hogy, mint azt a múltban kiszámítottam, valamennyi állami hivatalnoknak, a miniszterektől kezdve az iskolaszolgáig, csendőrökig, ajtónállókig, erdőkerülőkig, éjjel-nappal körmölniük s gépen írniuk kellene, hogy azt a papírt és írószert elhasználhassák, amit az erre a célra előirányzott összegeken vásárolhatnának. De mert a csendőrnek őrjáratba is kell mennie és az iskolaszolgának néha sepernie, nyilvánvaló, hogy az így „megtakarított" írószerátalány más oly dologra fordíttatik, amelyet nem lehet nyíltan beírni a költségvetésbe. Kár volt tehát a titoktartási eskü, mert „árulások nélkül" is jól látjuk, mi ellenzékiek is, hogy bizonyos oldalakon tovább folyik a pénzpocsékolás.

Ez az előttünk lévő ínségköltségvetés, amely a zavar, a kínlódás költségvetése, de nem az őszinte takarékosságé igazolja az ellenzék másfélév évtizedes kritikáját. Ha intő szavunk kezdettől fogva meghallgatásra talál, legalább részben, úgy ma ebben a köztársaságban egészen más élet volna.

Évek hossz sora óta kérünk, követelünk munkaprogramot, amely az egész állam területére kiterjedne. Ma a törvényhozás munkája az állami költségvetések megszavazásából, egynéhány idétlen gazdasági törvény megalkotásából – lisztkeverés, kenyérsütés – és az adóemelési, új adókat bevezető s az adóügyi eljárást megszigorító törvények lavinájának a közönségre való zúdításából áll.

Ellenben semmi sem történik, amire a közönség különösen vár. Az ember már egész könyvtárra való anyagot talál a cseh és a szlovák faj nemzeti egységéről, ami nagyon, de nagyon tizedrangú kérdése a csaszlau vidéki ipari munkás és az árvái szlovák juhász számára. De másfél évtized alatt a kormány tagjai az ujjukat sem mozdították meg annak érdekében, hogy Ruszinszkón és Szlovenszkón is ugyanolyan olcsó legyen a hitel, mint a kiváltságos történelmi országokban. Ma ebben a viszonylatban olyan aránytalanság van, hogy ez a kérdés az állam egységességének elbírálásánál igen súlyosan esik latba. Ruszinszkón és Szlovenszkón a pénzintéze-

tek 12 százalékos alapon dolgoznak, de a költségekkel a hitel 14-16 százalékba kerül. Ily alapon az adós a tőkét 7 év alatt visszafizeti a hitelezőnek. Újabb 7 év alatt másodszor fizeti meg a tőkét s adóssága még mindig fennáll változatlanul. A történelmi országokban 7-8 százalékos alapon az adós 14 év alatt – ha ugyanannyit fizet mint Szlovenszkón vagy Ruszinszkón – tőketartozását is letörleszthetí. A cseh és a morva gazdaság részére ez a kamatfizetési differencia minimálisan 100 százalékos megtakarítást jelent, mert így a Morván inneni és a Morván túli adósok helyzete úgy aránylik egymáshoz, mint 1:2, miután a szlovenszkói és ruszinszkói adós legalább kétszer akkora összeggel fizeti vissza tartozását, mint a cseh és morva adós.

De a kormány ugyanilyen tudatos tehetetlenséget árul el a mezőgazdasági és ipari termelés diszparitásának megszüntetésénél is. A mi gazdánk nem ragaszkodnék a magas búza és marhaárhoz, ha ipari termékszükségletét olcsón szerezhetné be. A kartellek megrendszabályozására gondolok, amire nézve még csak kísérlet sem történt.

A közmunkák, az útépítések, vasútépítések, talajjavítás, vízszabályozás, villanyosítás, kórházak és egyéb népjóléti intézmények építése terén másfél évtizede követelünk igazságos osztályrészt Ruszinszkó és Szlovenszkó részére. A kormányrezsim azonban itt sem törődött az államegységgel, és mint már évek előtt a Beregszászban 1928. október 14-én tartott kongresszuson kiszámítottam, súlyos milliárdokkal rövidítették meg Ruszinszkót és Szlovenszkót, melynek szegényítése, koldussá tétele volt a kormány pénzügyi programja. Hodža miniszter úr Ruszinszkónak és Szlovenszkónak ezt a bűnös mellőzését most nyíltan beismerte a költségvetési bizottságban s mentségére azt hozza fel, hogy nálunk nem voltak meg azok az autonóm önkormányzati szervek, amelyek a közmunkákat mint vállalkozók végeztették volna. Ez Hodža-féle gonosz beállítás. Gonosz azért, mert a csehszlovák centralista kormány az oka, hogy a ruszinszkói autonómia ma is csak a békediktátumban s az alkotmánytörvény holt betűjében van meg, de különösen gonosz azért, mert azt a ruszinszkói népet akarja tenni felelőssé a centralista kormány bűneiért és mulasztásaiért, amely nép másfél évtizede követeli az önkormányzatot. De különösen gonosz beszéd ez annak a Hodža miniszternek a szájából, aki saját személyében és pártja, valamint pártjabeli miniszterei útján minden önkormányzati, autonomista törekvésnek legádázabb ellensége volt.

A kormány Ruszinszkó és Szlovenszkó elszegényítési politikáját ma sem adta fel, sőt abban egyenesen kitombolja magát a könyörtelen adóbehajtásokkal. A közönség között esetleg még meglevő utolsó készpénzt is elveszi. A kormány ez eljárásában a horribilis adóhátralékokra hivatkozik. Ezek összegét nem áll módomban ellenőrizni s csak annyit tudok, hogy a pozsonyi és ungvári vezér-pénzügyigazgatóságok és a prágai pénzügyminisztérium is hét lakat alatt őrzik a titkot, hogy az adóhátralékokból menynyi jut a történelmi országokra s mennyi a mi szegény népünkre. De ha megfontoljuk azt, hogy a kormány nem éppen olcsó propagandaszervei útján nem éppen példás szerénységgel az egész világot telekürtöli, hogy milyen hallatlan áldozatokat hoz Ruszinszkóért, mert talán 10 vagon ínség-kukoricára vám és vasúti szállítási kedvezményt adott, de a kukoricát a Verchovina lakosával megfizettette, úgy másra nem következtethetünk, mint, hogy az adóhátralékok mérlege a történelmi országokban aránytalanul kedvezőtlenebb, mint Ruszinszkóban. Ha a kormány mondhatná, bizonyára propagálná, hogy Podkarpatská Rus nem fizet adót. Ezzel a valótlansággal azonban mégsem mer előállni a kormány, így titkolódzása miatt kénytelenek vagyunk megállapítani – deduktív úton –, hogy a történelmi or-

országokban – abszolút és relatív is – az adóhátralékok sokkal nagyobbak, mint Ruszinszkón és Szlovenszkón.

Ha a kormány tűzzel-vassal deflációs pénzügyi politikáját követi, ám csináljon ennek megfelelő adóreformot is. A defláció tulajdonképpen azt jelenti, hogy a föld, a mezőgazdasági és ipari termék, másrészt a pénz értékében olyan különbség, eltolódás állott be, melynek alapján megállapítható, hogy a pénznek ma legalább háromszor akkora az értéke a föld, a termény és a termék árához képest, mint pár év előtt. Ebből logikusan csak az következik, hogyha a gazda, a kisiparos termelvényeiért csak egy harmadát kapja annak, amit még 3-4 év előtt is kapott, úgy az államnak a költségvetésben ugyanilyen arányban le kell szállítania igényeit a bevételi oldalon és a kiadási oldalon is. Ellenkező esetben – ahogyan a helyzet ma tényleg fennáll a nevetségesen csekély költségvetési törlések után – az úgynevezett törvényes adók legalább háromszoros, elviselhetetlen súllyal nehezednek az adóalanyokra s ilyképpen az adó minden törvényessége mellett elviselhetetlenné s erkölcstelenné válik. Én nem kívánok inflációt, mert az romboló hatást idézhet elő, de követelem, hogy gondoskodjék a kormány a defláció megállításáról, a defláció folytán értékben meg növekedett pénz s a föld, termény és iparcikk ára között jelentkező különbség kiküszöböléséről, ami, ha nem is inflációval, de mindenesetre oly pénzügyi politikai intézkedéssel kell, hogy megtörténjen, amellyel a forgalomban lévő pénzmennyiséget feltétlenül szaporítsák és a pénz s az áru értékében jelentkező egyenetlenséget kiküszöböljék. Amíg ez nem történik meg, addig a különféle gazdasági nyomorjelenségek csak fokozódni fognak s a kormány a nép végső elkeseredése egyre gyakrabban jelentkező kitöréseinek okát ne keresse a kommunista, a magyar, a német ellenzéki pártok politikai destrukciójában, hanem a saját, rövidlátó gazdasági politikájának korlátokságára vessen, mely politika egyenesen gyűlöletessé teszi a nép előtt a kormányrezsimet.

Amíg az államháztartás nem rendezkedik be ezekre a csökkent gazdasági számokra, addig hiábavalók az új adókat bevezető s adóemeléseket rendelő törvények, hiábavaló a tűzzel-vassal való behajtás és a vagyonkobzással azonos határos végrehajtás, a költségvetésileg előirányzott összegek nem fognak befolyni egyszerűen azért, mert a nép között nincsen készpénz. Az indokolatlan s különösen a nagytömegű adóárverésekkel a pénzügyi kormányzat egyébként a leghathatósabban támogatja az áru értékcsökkentési irányzatát. Ma, akinek még van némi kis készpénze, bolond volna a szabónál ruházkodni, a piacon élelmiszert vásárolni; csak ki kell lesnie a jó alkalmat s ruhát, élelmiszert tizedrész áron vehet a legközelebbi adóárverésen. Ha a kormány nem ismer kegyelmet az egyes adóalanyokkal szemben, ügy már magasabb gazdaságpolitikai szempontból – ha ezek felismerésére képes volna – be kell szüntetnie a revíziós és repülő bizottságok tevékenységét, az adóárveréseket s az adóhátralékok csillagászati számait adóleírásokkal, elengedésekkel s részlettörlesztések engedélyezésével kell reálisabb alapra hoznia.

Amióta a válságnyomor a mezőgazdaságban jelentkezett, azóta mindig hangoztattuk, hogy a kormány elsőrendű kötelessége közvetlen segélyt is nyújtani a válsággal küzdőknek. A törvényhozás 1931-ben és 1932-ben alkotott is törvényt az elemi csapásokkal sújtottak segélyezéséről. A károsultak a kérvényeket két év előtt adták be, de ma is lesik, és csak egyre várják a kamatsegélyt, amely azonban nem akar megjönni. Amit a kormány e címen tényleg nyújt, az nem sokkal több a semminél, így Jenkén holdankint talán 10-12 korona segélyt kaptak egyes gazdák, akik vízáradás és szárazság miatt 100 százalékos kárt szenvedtek. Az adóhivatal ugyanakkor

az elemi csapással sújtottak földjeire is holdanként 700 korona hozadékot vett adóalapul.

A kormány egyben excellál: az úgynevezett finánc politika bürokráciájában, amely pedig szilárd alapon nyugvó gazdaságpolitika nélkül semmit sem ér. Finánc itt mindenki. És pedig csapnivalóan rossz, de mindenki Rašínnak hiszi magát. A bankjegyforgalom egyre csökken, persze az adók ezért sem folyhatnak be rendesen. Ennek a politikának végső eredménye az lehetne, hogy a bankjegyforgalom minimálisra esnék, a csehszlovák koronának 85-90 százalékos aranyfedezete lenne, de ezt a koronát majd csak kirakatokban fognák mutogatni. Ma súlyos gond kisebb városban az 500 koronás, faluhelyen a 100 koronás bankjegy felváltása is. De a gazdasági élet feldönti az ilyen számításokat.

A komoly, részletes, az adóalany segítésére is irányuló gazdasági munkaprogramra követelésével semmi lehetetlenséget nem kívánunk. Hiszen a közeli szomszédos államokban s a tőlünk távolabb fekvő országokban is azt látjuk, hogy a kormányok minden lehető eszközzel sietnek az eladósodott termelés segítségére.

Nem állítom apolitikusan, hogy a más államokban végrehajtott segítési módozatok kivétel nélkül kitűnően váltak be, lehetnek talán teljesen elhibázott intézkedések is, de másutt mégis történik valami s már annak a tudata, hogy a kormány szeme ébren őrködik a lakosság érdekein, a polgároknak bizonyos fok megnyugvást ad s így a gazdaságilag talán kétes értékű intézkedéseknek legalább kedvező, megnyugtató erkölcsi hatásuk van, ami önmagában is érték. A lengyel kormány felvette a harcot a kartellekkel. Németországban a gazdasági és pénzügyi szükségrendeletekben valóságos hypertrófia mutatkozik. Magyarországon bevezették a részleges gazdamoratóriumot, amely az államhatalom financiájára is jelent előnyt. Ennek kedvezményeit csak az veheti igénybe, aki köztartozásait rendezte. Csehszlovákiában természetesen nem elég a gazdamoratórium s azt szélesebb alapokra kellene helyezni. Nem kívánom az általános moratóriumot, amely a pénzpiacon zavarokat keltene, de feltétlenül segíteni kell az oly adóson, aki önhibáján kívül nem képes fizetni. Ennek feltételéül szabható meg az adók rendezése, ami a kincstárra is előnyt jelentene. Ily módon az állam a legkönnyebben juthat követeléseihez. A fizetőképes adós természetesen teljesen kizárandó minden moratórium-kedvezményből. Ily módon a hitelforgalom sem bénul meg, viszont, akik nem képesek fizetni, azok is igyekezni fognak az állammal szemben fennálló adósságaikat rendezni. Ezeket nem akarja a csehszlovák kormány figyelembe venni. Már pedig gazdasági hullahegyekkel és csőd -, kényszeregyezségek és fizetésképtelenségek temetőjével államot igazgatni és fenntartani nem lehet. Ennek a tudatos tehetetlenségnek és tétlenségnek deprimáló hatása van az általános hangulatra is, ami előbb vagy utóbb csak rosszra vezethet.

Az 1933. évi csehszlovák állami költségvetés tehát az úgynevezett takarékos költségvetés. Ez a takarékosság azonban – nagyon enyhén szólva – furcsa. A költségvetés összeállítói nem vették figyelembe, hogy mi a közszükséglet és mi a fényűzés. Meghagyták a fényűzést jelentő horribilis kiadásokat s törölték a közszükségletet jelentő tételeket. Valamint a földműves, még ha oly rossz helyzetbe is jutott, nem takarékoskodhat a vetőmagon, úgy az államnak sem szabad takarékoskodnia az iskolákon, a kultúrán, a közmunkákon, a justicián és az amúgy is rosszul fizetett alkalmazottai bőrén.

Az állami költésvetés első csoportját kitevő tulajdonképpeni állami igazgatás 1932-ben 10-12 milliárd koronát igényelt s ezt 1933-ra leszorították 8,7 milliárdra,

vagyis a megtakarítás 1,42 milliárd korona, vagyis 14 százalékos. Kétségtelenül helytelen volna az a követelés, hogy az egyes tárcák költségvetését lineárisan 14 százalékkal csökkentsék s a költségvetés összeállítói nem is alkalmazták ezt a mértéket. Ha az alábbiakban mégis ehhez viszonyítva nézzük az egyes tárcák kiadásainak csökkentését, úgy ezt azért teszem, hogy mindenki lássa, hogy a kormány takarékoskodása milyen helytelen volt.

A köztársasági Elnök kabinetirodája mindenesetre jó példát mutatott a takarékosság terén, amennyiben az 1932. évi 18.877.300 koronáról 15.190.550 koronára szállította le igényeit, azonban az Elnöki katonai iroda fenntartása még mindig 415.000 koronába kerül, amit a szükségszerűség egyáltalán nem indokol.

„A miniszterelnökség a tavalyi 50.539.200 Kč helyett ugyan teljes 20 százalékkal kevesebbet, 40.214.200 Kč-t igényel, de itt a 20 százalékos törlés nem volt elegendő, mert a nem részletezett „általános kiadások" bizalmas, diszkrecionális rendelkezési összegek, még mindig 5.139.000 koronát s az előre nem látott hasonló természetű kiadások teljes 10 millió koronát emésztenek föl s a hírszolgálatra is 1 millió 416.000 korona kell, pedig a hírszolgálatot jól ellátja a felségesen dotált külügyminisztérium. A miniszterelnökség tárcája terhére fenntartott alkotmánybíróság is csak arra jó, hogy tagjai 135.000 korona diétát vegyenek föl, de ez a jeles intézmény egyebet nem hallatott magáról.

Mindezek azonban csak morzsányi megtakarítások, komolyan spórolni különösen két tárcánál lehet és kell. S ezen a két tárcán tűnik ki az egész takarékossági akció komolytalansága.

A külügyminisztérium tavalyi 155,5 milliós kiadásait leszorították ugyan 124,6 millióra, tehát 30,9 milliót takarítottak meg, ami ugyan meghaladja az általános leszállítás 14 százalékos mértékét, azonban a hírszolgálat szükségletét 10 millióról csak 8,4 millióra szállították le s az orosz-ukrán menekültek segélyezését még mindig nem szüntették be, bár csehszlovák állampolgárok is bőven volnának segélyezendők.

A propaganda és hírszolgálat ma is 22.170.000 koronába s a külügyi diplomáciai képviselet 71 millió koronába kerül, ami mind horribilis szám s nem egy 14 milliós államnak való, még ha az nagyhatalmi részletnek avanzsált is.

De a külügyminisztériumnál ki kell térnem külön a külügyminisztérium palotájának építésére. A prágai Hradzsinban levő Czernin-palota adaptálása, melyet a külügyminisztérium céljaira akarnak használni, eddig 50 milliót meghaladó összeget vett igénybe s még mindég nem készült el. Ennyi pénzzel Ruszinszkó közmunkálatait lehetett volna ellátni. Ruszinszkón azért nem lehetett melioráció, mert nem volt önkormányzat – mondja Hodža –, Prágában a Czernin-palota átalakítására külön fiók államépítészeti hivatalt szerveztek meg, külön telefonnal. A munka rövidesen be is fejeződik. Most írták ki a pályázatot a konyha berendezésére. Stříbrný képviselő, volt miniszterelnök-helyettes tárta fel ezt a konyhakérdést és a hivatalos cáfolat csak annyit tudott hebegni, hogy hát ez még csak pályázati, árlejtési hirdetmény s nem biztos, hogy a külügyminisztérium konyhája 480.000 koronába fog kerülni, lehet, hogy olcsóbb lesz. Elhiszem, hogy valóban olcsóbb lesz. Mondjuk 470.000 koronás lesz a szállítás. De mert a hivatalos cáfolat is megerősíti a 480 ezer koronás maximális pályázati határt, a szlovenszkói és podkarpatská rusi éhesek vigasztalására felsorolom, Stříbrný képviselő, volt miniszterelnök-helyettes nyomán azt is, hogy mi minden is van ebben a konyhában. Hangsúlyozom, hogy a hivatalos cáfolat a részletekre hebegő választ sem tudott adni. Tehát Beneš külügyminiszter konyhájában

olyan sütők lesznek, amelyek automatikusan fütyülnek s maguktól nyílnak ki, ha a kacsa, a rétes megsült. A konyhában van egy hűtő 150 üvegpezsgő, egy hűtő 2-szer 50 s egy hűtő 2-szer 25 liter sör behűtésére. Egy márványtartány pisztrángok, egy másik tengeri halak részére készült. Egy majonéz keverőgép óránként 30 liter majonézre. Hogy a vendég urak gyomra el ne romolják ennyi majonéztől, ezért egy másik masina kell, amely óránként 125 liter mokkát szállít. Már a konyhaterv elkészítésekor, nagyhatalmi külügyminiszternek adta magát Beneš! Drága álom!

Helyesen állapítja meg Stříbrný cseh nemzetiségképviselő, volt miniszterelnökhelyettes, hogy a köztársaságnak lesz a világon a legfényesebb külügyminisztériumi palotája s a köztársaságban lesznek a leggyatrább kórházak. Ezt magam is aláírom.

Még szembeötlőbb a takarékosság őszinteségének a hiánya a nemzetvédelmi minisztériumnál, amelynek tavalyi 1 milliárd 625 milliót kitevő szükségletéből az általános 14 százalékos törlési mérték betartása mellett legalább 228.550.000 koronát kellett volna törölni. Ezzel szemben mindössze 57 milliót töröltek, ami azt eredményezte, hogy míg tavaly mindegyik nyolcadik adókorona ment a hadseregre, 1933-ban már minden hatodikat az ármádia emészti föl. Egyenesen tragikus, hogy pénzügyminisztérium tárcája terhére kimutatott 315 milliós fegyverkezési alapból egy fillért sem töröltek, pedig a fegyverkezési alap dotálása a gazdasági nyomor tartalmára teljesen beszüntetendő volna. Tavaly még a költségvetési szükséglet egy nyolcad részét, ezidén – a gazdasági és pénzügyi helyzet további romlása idején – már az egész állami szükséglet egy hetedrészét fordítják hadseregre. Mi más ez, mint legtisztább nagyhatalmi hóbort, mint azt Stříbrný képviselő is megállapítja, akire nem mint kútforrásra hivatkozom – számokkal alátámasztva kimutattam ezt magam is jó egynéhányszor. Hivatkozom őreá mégis azért, hogy nyomorban vergődő népünk lássa, hogy már a cseh nemzet elégedetlensége is elemi erővel kezd jelentkezni a kormányrezsim tékozló gazdálkodásával szemben. Az az állam, amely egész költségvetésén a gazdasági nyomor miatt átlag 14 százalékot spórol meg, ugyanakkor a hadügyi kiadásokat csak 4 százalékkal szállítja le, az a legtisztább militarista állam.

A belügyminiszter 1932. évi 697.603.900 koronányi szükségletéből lineárisan, a 14 százalék betartásával 97,7 milliót lehetett és kellett volna törölni, ezzel szemben alig 8 százalékot töröltek 51.149.000 korona összegben. Nem csodálható, mert hiszen a belügyminiszter úrnak még mindég nem elég a csendőr és a rendőr s azt reméli, hogy ezek létszámát ezidén sikerül betöltenie. Ügy látszik, igen nagy szüksége lehet a belügyminiszternek a rend éber őreire, ha még a mai létszám is kevés, pedig az már négyszer akkora, mint az abszolutisztikus monarchia idején volt ugyan ezen a területen.

Ha a csendőrség és rendőrség százmilliókat emészt föl, úgy nem csodálható, hogy nem jut semmi az önkormányzatok részére, amelyek fülig vannak eladósodva.

A kormányrezsim az önkormányzatok kiadós pénzügyi támogatása helyett egyre-másra csinálta az önkormányzati reformokat, míg végre az önkormányzati testületeket sikerült az anyagi tönk szélére juttatni. Ilyen körülmények között alapvető hiba volna gerinces, életerős községi, járási, vagy országos önkormányzatot keresni.

Itt még egy érdekes jelenségre kell kitérnem. A szlovenszkói és ruszinszkói magyarlakta vidékeket a kormányrezsim is mindig végvidékeknek, népességüket vártáknak tekintette. Ezeknek az őrhelyeknek, a telepes légionáriusoknak, a határvidéki fináncoknak, csendőröknek s amint Beneš a közelmúltban mondotta, e végvidé-

kek népességének rendkívül fontos szerepük volna a köztársaság szempontjából, mert Beneš szerint e végvidékeken a kisebbségek, németek, magyarok területein kell az új háborúnak lezajlania. Míg azonban más országokban a vártán állókat minden jóval ellátják, hogy helyüket kifogástalanul tarthassák, itt a vártán álló megbízható elemeket nem támogatják, a többieknek pedig ellenkezőleg, egyenesen a gazdasági romlásukra törnek. Már odáig jutottunk, hogy a végvidékek lakosságával szemben nyílt bizalmatlansággal viseltetik a kormány. Hogy gondolja akkor Beneš, hogy e végvidékek lakossága a kifosztás miatt elkeseredve fog a szomszédos állambeli fajtestvéreire, a német a németre, a magyar a magyarra lőni? A kormány bizalmatlan volt a nagybirtokosokkal szemben s azok földjét elvette s azt az új gazdáknak csaknem ingyen juttatta. De az új gazdák is tönkrementek s nem tudják ellátni az őrszolgálatot. Ha a kormány nem akar gondoskodóim a végvidékek lakosságáról, akkor hagyja ezt a népet szabad akaratára s ne kívánja, hogy e népek életüket, vérüket és pénzüket áldozzák a köztársaságért, melynek kormánya viszonzásul megfosztja őket a legszerénvebb életlehetőségektől is. Guyon tábornoknak az 1848-as magyar szabadságharcban, a híres branyiszlói ütközet előtt kiadott jelszava és parancsa ma is ismeretes és igazság: „elől dupla lénung, hátul kartács." A csehszlovák végvidékek őrállóinak, németek, magyarnak csak kartács jut és még az egyszeri lénungról is megfeledkeznek. Ma már ott tartunk, hogy nekünk nem szükséges ellenzéki politikát csinálnunk, mert ezt a munkát elvégzi a kormány a maga destruktív és destruáló cselekményeivel. Ma az agrárpárt s a szocdem párt, a kormányzat hajdan legerősebb pillérei is, elvesztették bizalmukat a kormányzattal szemben, mert a pártok nem tudják betartani Ígéreteiket. Igaza van Hrušovskýnak, hogy az ellenzék óriási tért hódít, de ez nem a destruktív, vagy államellenes vagy ellenzéki politika, hanem a kormány destruktív gazdaságpolitikájának következménye.

Egyenesen szomorú, hogy a rosszul értelmezett takarékoskodás folytán az igazságügyi tárca szükségleteiben is 33 milliót törültek s a költségvetését 290.061.000 koronára szállították le. A bírák a fizetés-leszállítás előtt is rosszul voltak fizetve, ezen kívül, illetve éppen ezért kevés volt a bíró. A bírói függetlenség amelyről Fajbor legfelső bírósági elnök is megállapította, hogy ez csak papiroson van meg Csehszlovákiában, elsősorban az anyagi függetlenséget követeli meg. És mert ez nincs meg, a fiatal, ambiciózus bíró hivatali fölöttese politikai pártjának taligáját kénytelen tolni, mert különben ott felejtik a vasúti összeköttetést is nélkülöző járásbíróságon élete végéig. Ez az állapot nem válik igazán a justicia dicsőségére.

Az igazságügyi tárca szükségletét csak növelni kellene, hogy a bírák s a bírósági hivatalnokok száma is emelhető legyen, hogy ne fordulhassanak elő oly esetek, amik Ruszinszkóban mindennaposak, hogy bírósági cselekményeket, főtárgyalásokat, foglalásokat, árveréseket nem lehet megtartani, mert „az iratok elvesztek" s csak 6-12 hónap múlva kerülnek elő. Ha erről nem volna tudomása az igazságügyi miniszter úrnak, úgy csak azt ajánlom, hogy a bölcs Harun al-Rasid mintájára személyesen győződjék meg váratlan látogatással és úgy fog járni, ahogyan English volt pénzügyminiszter úr az egyik szilézíai adóhivatalban, amikor rokona ügyes-bajos dolgában interveniált s a tízóraizó irodafőnök egyszerűen kidobta, nem ismerve fel benne a minisztert.

Csak mosolyogni lehet azon, hogy a még mindég 2 millió koronát igénylő unifikációs minisztériumban nem csináltak 100 százalékos törlést.

A takarékossági düh alaposan elintézte az iskolaügyet. Míg tavaly 1014 milliót fordítottak kultúrára, s a státuson kívül a tanítói fizetésekre külön 800 milliót vettek

fel, ezidén csaknem 45 százalékos megtakarítással 980 millióba szorították be mindkét tételt, vagyis az 1841 milliót. Igaz, hogy a százmilliókat emésztő cseh, úgynevezett kisebbségi iskolák indokolatlan igényeit némileg leszállították, ami önmagában helyeselhető, de az iskolaüggyel mégsem volt szabad így elbánni, ellenben annál szükségesebb volt a tételek átcsoportosítása a nemzeti kisebbségek kultúrájának javára és szükségleteire.

Nem hagyhatom itt szó nélkül a csehszlovák iskolapolitika másfél évtizedes hibáit. Az iskolaügyi minisztérium talán a belügynél is szorgalmasabb volt a reformok kiagyalásában. Csinált négyfajta középiskolát a két típusból, hogy 1932-ben mind a négyfajta középiskola alsó három osztályát polgári iskolai színvonalra szállítsa le. Ezek a reformok nemcsak megfontolatlanok, hanem sok esetben esztelenek voltak. Ha valahol, úgy az iskolai oktatás és nevelés terén indokolt a reformok óvatossága. Élénk emlékezetünkben van még, hogy a magyar közoktatásügyi minisztérium 1906-ban legelőször egy gimnáziumban vezette be az egyhuzamban való tanítást, a következő évben öt középiskolában, s a szerzett tapasztalatok alapján a harmadik évben az egész állam valamennyi intézetében. Pedig az egyhuzamban való tanítás mindössze alakiság volt. A csehszlovák iskolaügyi minisztérium – ha már új típust nem csinált – úgy legalább a vizsga és érettségi vizsga rendjét „reformálta", de a mai napig nem jutott nyugvópontra. Pedig még a mai vágtató időkben is jó volna békén hagyni az iskolákat néhány évig, hiszen a folytonos, gyakran évközi változások mellett tapasztalatokat sem lehet szerezni.

Az elemi oktatásnál súlyos hibák történtek a gazdaságosság ellen az úgynevezett cseh kisebbségi iskolák szervezésével. Egy-két finánc, beamtergyerek számára megcsinálták Podkarpatská Rusban és Szlovén-síkon az egyébként teljesen felesleges cseh iskolát, abba a magyar, német gyerekeket átcsalogatták anyagi kedvezményekkel, ajándékokkal, ruhával, tanszerrel, a koncesszió, a licenc tulajdonosát pedig megfélemlítették. Micsoda horribilis pénzpocsékolás volt ez. Milyen félreértése és megcsúfolása a valódi kultúrának és művelődésnek!

A felekezeti és községi iskolák államosítása egyenesen erkölcstelen módon indult meg. Az állam egyszerűen megparancsolja, hogy az iskolaszék új iskolaépületet építsen, különben az iskolát államosítja. Az iskolafenntartónak nincs pénze az új iskolaépületre, megtörténik az államosítás és – csodák csodája – az állami iskola céljaira már megfelel a kifogásolt épület, annak nem kell új palota. Ez erkölcstelenség, hiába hivatkoznak 10 törvény ötven paragrafusára.

Már eleve tiltakoznom kell a Dérer-féle államosítási tervezet ellen, amellyel az iskolaügyi miniszter karácsonykor, a béke ünnepén a végsőkig zaklatta fel a szlovenszkói és ruszinszkói vallásfelekezetek békéjét és nyugalmát. Mint az eddig nyilvánosságra került részletekből kitűnik, a kormány itt nagyon csúnya, kiuzsorázó szerepre akar vállalkozni, amikor a felekezeteknek az iskolai célokat szolgáló vagyonát minden kártérítés nélkül ki akarja sajátítani. Az állam óriási vagyonhoz jutna s ezzel a felekezeteket anyagilag tönkretenné. A kormány kártérítést még kilátásba sem helyez, így igazán könnyű csinálni állami iskolákat.

De a felekezeteket nem a javaslat anyagi része sújtja elsősorban, hanem sokkal inkább az, hogy az évszázados, sőt évezredes kegyes, vallásos oktatásra és nevelésre szánt alapítványokat, alapokat és adományozásokat felekezetnélküli, istentelen iskolai nevelésre és oktatásra akarja elkobozni a kormány. Ám az egyház, a vallás örökéleti, még ha az a vallás tűzimádásban is jut kifejezésre s a valláserkölcsi nevelés nem lehet a változó kormányok szeszélyes felfogásának függvénye. És ha Dérer

miniszter revolvert szegez a felekezeti tanítók mellének az államsegélyek megvonásával, akkor is csak annyit mondhatunk: vigyázzon, hogy ne üsse meg nagyon a bokáját. A felekezetek ellenállása kemény lesz az ő internacionalista, mégis sovén nacionalista gyomrának is.

Új reformok helyett az iskolaügyi miniszter úr inkább azon törhetné kissé a fejét, hogy miért nem létesített egyetlen új magyar szakiskolát sem, bár dicső elődje, Hodža már 1926-ban elismerte, hogy a magyarságnak joga van több középfok szakiskolára és tanítóképzőre, mert az egyetlen kétes nemzeti értékű pozsonyi tanítóképző kevés.

Nem kevésbé hálás feladat volna az iskolaügyi miniszter úr részére annak a kiderítése, hogy az évszázadok előtt pengő aranyban letett alapok és alapítványok hová lettek s miért nem tudja a minisztérium kiadni ez alapok kamatait ösztöndíjakra, segélyekre. A Pálffy Alapítvány sorsát is jó volna tisztázni, mielőtt a csúnya kéz az egyházi iskolavagyonra nehezednék. Ha a miniszter úr eme régi alapítványokról nem tud számot adni, hogyan kívánja, hogy az egyházak most nyugodt lélekkel reábízzák vagyonukat, amit az alapítók intenciói ellen akar felhasználni?

A földművelésügyi minisztérium költségvetésében manapság ugyancsak bűn a takarékoskodás és az csak újabb bajok forrása és a meglevő bajok betetőzése lesz. Hogyan várható a gazdasági helyzet javítása, ha a kormány teljesen beszünteti a vetőmag segélyakciót, teljesen törli a növénytermelési és állattenyésztési jutalmakat és díjakat, beszünteti az eddig is elégtelen támogatását a termelő és értékesítési szövetkezeteknek, a speciális mezőgazdasági termelési ágak népszerűsítését teljesen megszünteti s most már államsegélyt a szabadalmazott, hithű csehszlovákok sem kaphatnak, így megszűnik minden. A takarékosság lineáris mértéke 32 millió törlést engedett volna meg, tényleg azonban 345.755.400 koronát töröltek, tehát a 14 százalék helyett 15 százalékot. És amidőn a mezőgazdaságról való minden pozitív gondoskodást teljesen beszüntetik, ugyanakkor új terheket akarnak rakni a szőlőtermelőkre azzal, hogy a bort már a termelőnél magasabb adóval akarják megterhelni. Ez ellen a leghatározottabban tiltakozom.

Hodža földművelésügyi miniszter úr nagyon leleményes és amikor már pozitív dolgot sem ígérhet, elméleti térre csap át. A bizottságban azt fejtegette, hogy minden gazdasági szövetségnél többet ér a belső piac jó megszervezése, mert ha ez megvan, úgy Csehszlovákiának nem lesz áruértékesítési gondja. Nem tudom, sírjake, nevessek-e ezen a cinizmuson. Kérdem: hiszi Hodža miniszter úr, hogy eljöhet oly mesebeli idő, amikor Csehszlovákia lakossága maga elfogyaszthatja a saját termésű cukorkát, malátáját, sörét, komlóját, hogy a gépekről, vasról, szénről, üvegről, porcelánról, textiláruról ne is beszéljek? A népesség mai szaporulata mellett ezer év múlva sem lesz Csehszlovákia lakossága abban a helyzetben, hogy a hajdan egész Közép-Európára, sőt több világrész kielégítésére beállított mezőgazdasági ipari és gyáripari termelésének eredményét maga fogyaszsza el. Én sokkal inkább azt látom, hogy Hodža a belső piac üres frázisával a saját bűnös lelkiismeretét igyekszik csendesíteni. Az 1926. évi vámtörvénnyel kapcsolatos tárgyalásokra gondolok. A vámtörvényt magyar képviselőtársaimmal magam is megszavaztam, mert azt reméltük, hogy ezzel az állampolgársági törvényt becsületes megoldáshoz visszük és földművelő népünk helyzetén segítünk. De Hodžának akkor nem az volt a fontos, hogy a magyar kisebbség állampolgársági helyzetét javítsa, hanem az, hogy az agrár Magyarországot térdre kényszerítse, megfojtsa. Távolabbi célként ott lebegett szeme előtt a vámháború üzenete, ami be is következett. De a Hodža fegyvere visszafelé

sült el s ma Podkarpatská Rus és Szlovenszkó erdei munkásainak százezrei korgó gyomorral, éhségtől kopogó szemekkel „áldják" a gabonavámokat, a vámháborút. Hodža miniszter úr büszke lehet. Gyászmagyarjainak számugyan nagyon leolvadt, van ma azonban neki egy másik tábora: éhes, rongyos, erdei famunkások, ezek a nyomorult sorsban tengődő, javarészt szlovák és ruszin favágók az ő nagykoncepciójú közgazdasági politikájának áldozatai.

Földművelésügyi miniszter Úr! Tudom s meg vagyok győződve, Ön is tudja, bár nem meri bevallani, hogy nagyvonal közgazdasági koncepcióival zsákutcába jutott s most, ha akarna is, nem képes segíteni az ön áldozatain, a munkanélküli erdei munkásokon. Ezért csak egyre kérem, jön a tavasz, engedje meg ezeknek a szerencsétleneknek a szabad gombaszedést, az erdei gyümölcsszedést, a rőzseszedést, hogy legalább meleggé tehessék viskójukat s jóllakhassanak azzal, amit a természet ingyen ad. De ne kívánja meg azt se, hogy a gombászai, málnázni akaró ember 20-30 kilométert gyalogoljon az erdőigazgatósághoz engedélyért, hiszen az két napot is igénybe vesz. Ennyit mindenesetre megtehet, az állampénztár s az ön pártja érdekeinek sérelme nélkül, az Ön által balsorsra juttatott szerencsétlenek javára.

A földhivatal bírálata ma nagyon egyszerű. A földreform munkája be van fejezve, de azt senki sem áldja. Sőt bátran merem állítani, hogy a gazdasági és szociális szempontok kizárásával végzett földreform nagymértékben járult a gazdasági válság fokozásához. A földreform egyetlen egészséges exisztenciát sem teremtett, de tízezreket tett koldussá, régi és új tulajdonosokat, telepeseket és maradékbirtokosokat egyaránt. Képzeljük csak el, hogy ma is megvolnának „átkos" latifundiumaink – pláne vagyondézsma nélkül, amely teher a gazdaságok ütőereit vágta el. Ma nem volna Podkarpatská Rusban és Szlovenszkón munkanélküli, éhes mezőgazdasági munkás és nem volna éhező munkanélküli, mert legalább egy falat kenyér mindenkinek jutna, ha jutott évezreden át. Ma már nem kell senkinek a föld s így egyszerűen lehetetlen jóvátenni azokat a végzetes hibákat, amiket a földhivatal az úgynevezett földreformmal elkövetett. *(Sen. Šelmec: Vaši advokáti parcelovali a získali tam miliony!)* Ha közbe méltóztatik szólni, kérem magyarul, mert csehül nem értem!

Ugyanilyen balul ütött ki az ipar terén Szlovenszkó és Podkarpatská Rus dezindustrializációjának a jelszava. Kitalálója, Novák, volt miniszter úr boldog lehet, mert hiszen a történelmi országok is annyira dezindustrializálódnak, hogy jobban nem is lehet. Az ipar és kereskedelmi minisztérium tavalyi 44 milliós költségvetését 33 millióra szállította le, vagyis az arányos csökkentés megvan ugyan, de sajnos, hogy a 11 milliós csökkentés mind az állami segélyezések rovására történt, mely tételeken 50-75 százalékos megtakarítást ért el az állam. Ilyen körülmények között leghelyesebb lett volna, ha ez a minisztérium önmagát is teljesen, 100 százalékosan leépíti s a segélyeket régi összegükben egy másik minisztérium oszthatta volna szét.

A kisiparosok ügyét eddig is nagyon mostohán kezelte ez a minisztérium, most az összesen 4-5 millióval annyit sem képes tenni, amennyi a létfenntartáshoz szükséges. Egyenesen kárhoztatandó, hogy az ipari szövetkezeti ügy támogatását ez a minisztérium éppen a legválságosabb időkben teljesen beszüntette. A szövetkezeti központok nem kapnak hitelt s így a tagszövetkezeteket nem tudják ellátni, ennek következtében az egész szövetkezeti hálózat nem tudja teljesíteni feladatait és kötelességeit.

Ami az államközi külkereskedelmet illeti, az hála a szindikátusoknak, deviza és kompenzáció bizottságoknak nemsokára teljesen megszűnik s a kereskedelemügyi minisztériumnak egy gonddal kevesebbje lesz.

A postai üzem a zárszámadások szerint is eddig, úgy ahogy, úszik az árral s a saját bevételeiből tartja el magát ezért ezzel külön nem kívánnék foglalkozni, de nagy hiba, hogy a posta a tarifák leszállításával nem képes a közgazdasági életet megsegíteni. Ami például a telefon-berendezési és előfizetési díjakat illeti, feltétlenül elitélendő, hogy azok oly magasak, hogy lehetetlenné teszik a telefonnak szélesebb körben való elterjedését. A helyesebb tarifa a postának is létérdeke. Az ellen pedig a józan kereskedelmi politika nevében tiltakozom, hogy a postadíjszabást is emelni készülnek a nyomtatvány és csomagszállítást illetően.

A vasúti deficit ma a köztársaságnak a munkanélküliség mellett a legsúlyosabb problémája. Eredete nagyon régi keletű. Régi bűnök bosszulják meg magukat. A régi hólbevált vasutasokat az államfordulat után elbocsátották, hogy egy-egy elbocsátott helyére 8-10 új embert vegyenek föl, mert így kívánta meg azt egyrészt a szolgálati érdek – új emberek gyakorlatlanok voltak, de különösen a nemzeti érdek. *(Sen. Šelmec: Elbocsátották őket, mert megtagadták az esküt!)* Az esküt a vasutasok nem tagadták meg! Magyar községekbe cseh állomási elöljárót és vasúti őröket kellett elhelyezni, hogy legyen ki számára cseh iskolát építeni. Csodálható-e, hogy az ilyen szempontok szerint vezetett állami üzem előbb vagy utóbb a csőd szélére jutott? Az iglaui Stříbrný perből is kitűnt, hogy voltak idők, amikor a vasútügyi miniszter százmilliókkal csak úgy dobálódzott. Nem természetes-e, hogy ma nincs tízmillió a megkezdett Margitfalva-vöröslői vonal építésének folytatására?

A vasút kezdettől fogva túldimenzionálta magát s így a kezdettől fogva óvatos ellenzéki politikusokat nem lepheti meg, ha ma a vasutak 2- 3 éves deficitjét már milliárdokkal számolják. Az ily hiányt nem fogják kiküszöbölni azzal, hogy a magán autóbuszforgalmat hallatlan adókkal és egyéb terhekkel megnyomorítják s megsemmisítik. Ezzel a vasutaknak nem használnak s csak újabb adóalanyokat rombolnak. Ez alapvetően elhibázott lépés, ami semmivel sem menthető. Okos, ésszerű tarifapolitikával a veszett fejszének legalább a nyelét menthetnék meg, de ehhez nincs meg sem az őszinte jóakarat, sem a megértés.

A félreértett takarékoskodás legszembeötlőbb a közmunkaügyi minisztérium tárcájánál, melynek tavalyi 762.490.800 koronát kitevő szükségletét csaknem teljes 200 millióval, illetve mintegy 28 százalékkal szállították le 567.468.900 koronára. Ámde eme költségvetési fejezetben vannak a különböző állami alapok, az útalap, elektrizációs alap, vizitalap, amelyeknek legfontosabb bevételi tételük az állami hozzájárulás. Ezeknek az alapoknak a költségvetései felveszik ugyan az állami hozzájárulásokat – a tavalyi dotációkkal szemben átlag 25-40 százalékkal alacsonyabban – ezt a csökkentett dotációt is azonban csak abban az esetben kapják meg ezek az alapok, ha meglesz az új belső beruházási kölcsön. Erről az újabb állami kölcsönről alább még lesz némi mondanivalóm, egyelőre feltételezem a kormánnyal együtt, hogy lesz beruházási kölcsön s így lehet beruházás is. De ha el is fogadom – egyelőre – a kormánynak ezt az optimizmusát, nem mulaszthatom el az alkalmat, hogy rámutassak, hogy az állami költségvetésnek ez a fő pillére, a közmunkaügyi tárca, a szép külső ellenére milyen felfújt, papírmasé mű éppen azért, mert a szilárd tartalom – a pénz – még a jövő kérdése.

A vidék elektrizációjának céljaira a villamosítási alap 25 milliót fog kapni, ha meglesz a kölcsön. Sajnos, a költségvetés nem részletezi, hogy ebből mennyi jutna Podkarpatská Rusnak.

Állami utakra és hidakra a rendkívüli kiadásokkal együtt 86,6 milliót szándékszik fordítani az állam, ennek azonban csaknem fele, 42 millió, Csehországban ma-

rad, míg Ruszinszkónak mindössze 4 millió 918 ezer korona jut. Úgy látszik a kormány abban a hiszemben van, hogy Ruszinszkónak elég néhány kupac kavics s egykét fahíd, amit a jövő tavasszal elvihet az árvíz. Ahol oly ragadó folyók vannak, kár oda drága hidat adni. A közmunkaügyi minisztérium ezidén – nagyon helyesen – mellőzte a tervezett út és hídépítések név szerint való felsorolását, ami még tavaly is megvolt. Helyes ez a felsorolás-elhagyás azért, mert legalább nem csinál étvágyat az érdekelt vidék lakosainak, mint a múltban történt, Visk városnak és másnak.

Az állami utak és állami hidak ujja és átépítésére központi hitelként összesen 23 millió, a nem állami utak és hidak építésére s átépítésére 14.300.000 korona van felvéve, ezeknél a tételeknél azonban már csak az indokolásban találjuk meg a felosztást, amely szerint a 23 millióból 3,2 millió, a 14,3 millióból 2,5 millió jut Podkarpatská Rusnak. Ha figyelembe vesszük azt, hogy Podkarpatská Rus másfél évtized alatt teljesen mellőzték ebben a szakmában, úgy ezeket a juttatásokat – amelyek csak a reménybeli kölcsön függvényei – morzsáknak sem nevezhetjük.

A vízgazdálkodási alap reménybeli állami támogatása 42,5 millió korona, 27,5 millióval kevesebb a tavalyinál. Hogy ebből mennyi jut Podkarpatská Rusra, azt még az indokolás is titkolja. Ellenben a vízi építkezésekre szánt 9.391.000 koronából Podkarpatská Rus 114.000 koronát kap. Ez már csakugyan elviselhetetlen ráfizetés Podkarpatská Rusra!

Nem kevésbé érdekes a közmunkaügyi minisztérium költségvetésének az a melléklete, amely a különböző állami igazgatási reszortok számára való építkezéseket öleli föl. Telekvásárlásra és állami épületek emelésére az 1932. évi 239.000.000 koronával szemben 164.490.000 koronát szándékszik fordítani a kormány, vagyis itt csaknem 40 százalékos megtakarítást ér el. Ebből a véresen megcsonkított tételből is azonban csak Prágának, központi hitelként 33.755.000, a miniszterelnökségnek 50.000, a külügynek a Czernin palota befejezésére, amely eddig 50 millióba került, 1.050.000 korona marad, vagyis egyötödrésszel Prágát boldogítják. De egészen igazságos leszek s megállapítom, hogy a 33,2 millió központi hitelből az ungvári Kisgalagó út rendezésére 200 ezer koronát s a pozsonyi és ungvári országos hivatali paloták befejezésére összesen 1.300.000 koronát akarnak adni, így már meg leszünk mentve!

A belügyi kormányzatjárási hivatalokat, csendőrlaktanyákat 14.473.500 koronaértékben akar építeni s ebből az összegből 4 millió korona jut az ungvári országos hivatali palota építésének második szakaszára.

Justicia új hajlékainak építésére 16 millió 194.400 korona van előirányozva. Ebből az összegből az ungvári törvényszék és fogház építésére 200.000 korona, a técsői járásbíróság és kóter építésére 800.000 korona s a vahói fogház kibővítésére 50.000 korona esedékes.

Az iskolaügyi minisztérium számára új iskolákat 61.080.700 koronáért szándékszanak emelni, amiből Podkarpatská Rusnak 3.170.000 korona, tehát egyhuszadrész jut, éspedig a huszti reálgimnáziumra l millió, a munkácsi reálgimnázium építésének előkészítő munkálataira 20.000 korona s külön fel nem sorolt elemi és polgári iskolákra 25.150.000 korona. Hogy is kaphatna többet az iskolaépítésekre Ruszinszkó, amikor csak Prága főiskolái, egyetemei 20.748.000 koronát s a brünni főiskolák 4.863.700 koronát, a dédelgetett cseh kisebbségi iskolák pedig 17 millió koronát vesznek igénybe.

A földművelésügyi, ipari, kereskedelemügyi, közmunkaügyi reszortok s a földhivatal csak Prágában építkeznek, illetve vásárolnak telkeket és házakat. De a nép-

jóléti minisztérium 1,7 milliót kitevő építkezéseiből sem jut Podkarpatská Rusnak semmi.

Az állami közegészségügyi építkezésekre 13.950.000 korona van előirányozva s ebből Ruszinszkó osztályrésze l millió 50 ezer korona a következő felosztással: munkácsi állami kórház 300.000 korona, ungvári bába-képzőintézet hozzáépítés 200.000, ungvári bakteriológiai és diagnosztizáló állomás 200.000, aknaszlatinai kórház befejezésére 150.000, a ruszinszkói járási orvosok lakásainak építésére 200.000 korona.

A pénzügyi reszort építkezéseire 16 millió 967.000 korona van felvéve, s ebből a podkarpatská rusi vám, pénzügyőri s adóhivatalok építésére 1.450.000 korona jutna, ha lesz államkölcsön.

Mint érdekességet említem meg itt, hogy a pénzügyi reszort építkezéseinek költségvetésében szerepelt a kassai katonai parancsnokság építkezése 77.300 s a pozsonyi trénkaszárnya építkezése 198.800 koronával. Úgy látszik, a költségvetés összeállítói is röstellték már a hadügyi költségvetés hypertrófiáját, s ezt a két katonai építkezést itt rejtették el.

A közegészségügyi minisztérium tulajdonképpeni költségvetési szükségletét a tavalyi 149.865.000 koronáról 146.382.200 koronára szállították le. Ez a csökkentés ugyan nem nagy, de a ragályos betegségek terjedése s Ruszinszkó közegészségügyi állapotai mellett még emelni kellett volna azt. Ebben a reszortban egyetlen megtakarítás lehetséges: a minisztérium likvidálása s ügykörének a belügyminisztériumba való utalása útján.

Nem kevésbé furcsán hát, hogy a közellátásügyi minisztérium még mindig nincs felszámolva s 1933-ra is 12.794.000 koronát igényel. Teljesen fölöslegesen kidobott pénz.

Az egész állami költségvetés irreális volta mindennél jobban a népjóléti tárca számokkal való játékából tűnik ki. A munkanélküliség rohamos emelkedése idején, amikor halvány reménysugara sem látható annak, hogy a munkanélküliség rövidesen csökkenhetne, a jeles pénzügyi szakértők a népjóléti minisztérium költségvetését a tavalyi 872 millió 753.000 koronáról 863.109.000 koronára szállították le s ide beszorították a növekvő szám munkanélküli seggélezésére szánt összeget is nevetségesen csekély 57.540.000 koronával a tavalyi 75.700.000 koronával szemben.

A politikai események iránt csak átlagos érdeklődést tanúsító újságolvasó ember is az első pillanatban rájönne, hogy itt valami „nem klappol" hiszen a munkanélküliek segélyezése 1932-ben is nem 75, hanem tízszer annyit 750 milliót, sőt még többet vett igénybe. Ha a tényleges szükségletet beállítanák a költségvetésbe, úgy akkor előttünk állama a költségvetés passzivitása teljes meztelenségében s nem akadna oly hetes bizottság, amely a közalkalmazotti fizetések még radikálisabb leszállítása, a közszükségletek további törlése árán is egyensúlyba hozhatná a költségvetést.

Ezért a múltban külön törvényekkel hatalmazták fel a pénzügyminisztert a „hitelműveletekre", amelyekkel a munkanélküliek segélyezésére szükséges összegeket előteremtse.

A népjóléti miniszternek a költségvetési bizottságban tartott expozéja szerint a munkanélküliekről való gondoskodásra az állam 1932-ben 813.334.036 koronát fordított. Megismétlődött a bibliai csoda: a költségvetés 75 milliós előirányzatából 813 milliót osztottak ki. A szakszervezetek útján a fenti rendszer alapján csak készpénz-államsegély címén 493.270.256 korona fogyott el; 225.036.655 koronát vett igénybe az állami élelmezési akció, 21.165.059 koronát a tejakció, 40.794.755 koronát a

produktív gondoskodás; a szakszervezetek szanálására 9,6 milliót, a karácsonyi akcióra 5,25 milliót s egyéb segélyakciókra 7,75 milliót fordítottak.

Az 1933-ra e címen előirányzott 570.000.000 Kč tehát csak egy házszám s a kormány újabb hitelműveletekkel fogja véghezvinni az immár legalább 950-1000 milliót igénylő csodát. Hiszen a jelentkező és segélyre igényt bejelentő munkanélküliek száma február elsején már 865 ezer volt, mely szám év közben felemelkedik legalább 1 millióra. De ha tudjuk azt, hogy Szlovenszkón csak 38 járásban van munkaközvetítő és nyilvántartó hivatal s ezek 101 ezer munkanélkülit tartanak nyilván, Podkarpatská Rusban pedig egy hólszervezett munkaközvetítő sincs, vagyis a munkanélkülieknek nincs is módjuk a jelentkezésre, úgy igazán nem nagyítunk, ha megállapítjuk, hogy a munkanélküliek száma már ma túllépte az l milliót s a családtagokkal a kizárólag közellátásra utaltak száma háromszor annyi, vagyis 3 millió. Még elgondolni is rettenetes, hogy a köztársaságban minden ötödik lélek közellátásra, polgártársai által való ellátásra szorul. A munkanélküliek segélyezésére előirányzott 57.000.000 korona tehát véresen irreális. De ha teljes 1000 milliót is vennének föl erre a célra, úgy 1 millió munkanélkülivel számolva egyre jutna évi 1000 korona, vagyis napi 2 korona 80 fillér, ez pedig 3 személyt számolva egy családfenntartó munkanélküli után az élethez kevés, az éhenhaláshoz sok.

A népjóléti minisztérium elsőrendű és sürgős kötelességének tartsa a munkaközvetítő hivatalok hálózatának kiépítését. A szlovenszkói és podkarpatská rusi nép nagy tömegei a fakitermelésből éltek s a két balkezes Hodža-féle vám- és kereskedelmi politika miatt vesztették el kenyerüket. Ezeknek nincsenek szakszervezeteik, munkaközvetítő hivatalaik, szavukat sem hallatják. Csak gyomruk korgása s csontvázaik zörgése bizonyítja, hogy még köztünk járnak. Egész falvak népessége, mint Csongor, Szernye, Dobrony stb. munkás népének munkanélküliségéről a magas kormány semmit sem tud, mert ezeknek nincs hol jelentkezniük.

A népjóléti minisztérium a szépen rend beszedett számokkal ékeskedő költségvetése a legnagyobb irrealitásokat tartalmazza, miután az előirányzatból a munkanélküliekről komolyan gondoskodni nem lehet. Ilyen körülmények között a fiktív költségvetésre kár több szót vesztegetni.

Milyen rettenetesen kiáltó ellentétet kell most említenem, amikor az állam pénzügyi kormányzatának is kívánok néhány szót szentelni. A pénzügyminisztérium vesszőparipája az 1924. év óta a bankszanálás. Mint Stříbrný képviselő, volt miniszterelnök-helyettes a parlamentben két hét előtt részletesen kifejtette, a Csehszlovák állam az Anglo-Československá Bankába az alapítása óta – tudniillik közpénzen történt a megalapítása is – 1700 millió korona készpénzt ölt bele ebbe az intézetbe, csak azért, hogy a cseh nemzeti szocialista érdekeltségeknek a nemzeti demokrata érdekeltségű Živnobankkal szemben legyen egy erős pénzintézetük. És ez az „erő" abban mutatkozik, hogy a közpénzekből hozott ilyen horribilis áldozatok ellenére és a szépen kiegyensúlyozott évi zárlatok és mérlegek ellenére ez a bank 1000 millió koronával passzív. Az ember háta lúdbőrös lesz eme nagy számok hallatára, hiszen 1700 plusz 1000 milliót 14 év alatt az utcára kidobálni is nehéz dolog. És a kormány tovább tömi pénzzel ezt a szörnyű molochot akkor, amikor az embereknek nincs betevő falatjuk.

Érthetetlen, vagy talán nagyon is érthető a kormány bankszanálási politikája. Ugyanis a koalícióban két csoport vezet: az agrárpárt és a szocialista csoport. Az első – állítása szerint – a földnek, mint elsőrendű gazdasági tényezőnek, a másik a munkának, mint ugyancsak elsőrendű gazdasági tényezőnek a képviselője. Ennek

ellenére ez a két politikai tábor megengedte, tűrte, sőt előmozdította, hogy itt a föld és a munka, ez a két elsőrendű gazdasági tényező, ezek járulékos gazdasági tényezőjével szemben, a tőkével szemben háttérbe szoríttassák. Ennek a helycserének a megtörténte csak úgy érthető, hogy a cseh agrár és a cseh szocialista pártok vezető emberei is mind a tőke árnyékában, a nagybankok igazgatóságában sütkéreznek és engedelmesen kiszolgálják a bankokrácia céljait. Ezt tudva könnyen megértjük, hogy a két vezető politikai tábor miért tűri tétlenül a kisemberek kiuzsorázását, miért tűri Szlovenszkón és Podkarpatská Rusban a horribilis kamatlábat s miért engedi meg, hogy a cseh bankok fiókjai még a magas kamat idejében való fizetése esetéin is a tőke 5-10 százalékának megfelelő törlesztési részleteket is behajtsanak tűzzel-vassal. A legnagyobb krízis idején más államokban kíméleti időt biztosítanak az adós javára, itt a termelő gazda érdeke sorsa tizedrangú kérdés. Fontos, hogy a pénz befolyjék. De a szemérmetlenséggel határos, hogy a kormány még a közcélokra rendelt adófilléreket is, az életképtelen monstrum-bankokba töltse bankszanálás címén, csak azért, mert egy cseh nemzeti szocialista politikusnak nem elég rokonszenves a nemzeti demokrata Preiss dr. a Živnobankból.

De az állam egész pénzügyigazgatása rossz vágányokra terelődött. A pénzügyminiszter ahelyett, hogy a polgárok fizetőképességével, a pénz értékeinek háromszoros emelkedésével számot vetne s az egész államháztartást egyharmaddal lecsökkenteti számokra állítaná be, aminek szükségességét a költségvetés parlamenti főelőadója a cseh szocdem Remeš is szükségesnek tartotta kihangsúlyozni, ehelyett egyre-másra gyártja az új adó és illeték törvényeket, emelte az ipart és kereskedelmet fojtogató forgalmi adót, megadóztatja a villanyvilágítást, emelni akarja a boradót, emeli az illetékeket és be akarja vezetni az adóval hátralékban levők börtönét. És mert az adósrófot már túlcsavarta, a srófok járatai megszakadtak, a présből már nem folyik az életet jelentő pénz, a pénzügyminiszter úr a pénzt a beruházási kölcsön hangzatos jelszavával akarja kicsalogatni rejtekéből.

A beruházási kölcsön körül a koalíciós pártok sajtójában érdekes vita indult meg. Míg a józanabb polgári pártok lapjai óva intik a kormányt az elhamarkodástól, a szocialisták annál nagyobb hévvel sürgetik annak kiírását. Nem kívánok belemélyedni annak taglalásába, hogy az új tervezett beruházási kölcsön kibocsátásának milyenek a pénzügyi piaci előföltételei, azt is másodrendűnek tartom, amit a cseh nemzeti szocialista sajtó sürget, hogy tudniillik a kölcsönakció sikeréhez nélkülözhetetlenül szükséges a beruházási programra kidolgozása, ellenben két dologtól tartok.

Az egyik az, hogy a legutóbbi belső beruházási kölcsönnel a vasutak deficitjét fedezték s a francia kölcsönből annyit sem hoztak be az országba, amennyi egy tyúkól felépítésére kell. Alapos az aggodalmam, hogy a tervezett beruházási kölcsön is minden szép program ellenére is elfogy a vasutak újabb deficitjének fedezetére s még jól járunk, ha a munkanélküliek is kapnak belőle egy-két levesre valót. De hogy a kölcsönből beruházási munkára is teliének, azt csak a vakon hívő ember hiszi el.

A másik dolog az, hogy az új beruházási kölcsönt követi a második, harmadik, nyolcadik, mint az a hadikölcsönöknél volt. A kormány kezd nagyon rákapni a könnyű kölcsönpolitikára, a kölcsönökből a napi rendes szükségleteket fedezi, magas kamat kibocsátásaival a legélesebb versenyt fejti ki a pénzpiacon s így a magánhitelt keresők nem juthatnak ezért sem kölcsönhöz. Természetes, hogy ilyen körülmények között a kölcsönpolitikát a leghatározottabban ellenezni vagyok kénytelen.

Bár a szociális biztosítási központok igazán széleskörű autonómiát élveznek, ezt a kérdést is szóvá kell tennem itt, különösen ama fonák, sőt visszás helyzet kö-

vetkeztében, hogy a jeles autonóm intézmények tulajdonképpen felelőtlenül gazdálkodnak. Nyíltan kifejezésre juttatta ezt a tényt a népjóléti miniszter s a miniszterelnök is törvényhozóink interpellációira adott válaszaiban, amelyekben megmondták az említett kormánytényezők, hogy például az alkalmi szőlőmunkások, de egyébként önálló kisgazdák, a feles dohánykertészek szociális biztosítása kérdésében se pro, se kontra semmit nem tehet, mert ez ügyben az autonóm Központi Szociális Biztosító határoz. Ámde az autonóm intézményeknek a mai napig sincsenek választott szerveik, hanem a kormány által kinevezett funkcionáriusok a kormánynak tartoznak felelősséggel, így aztán a demokrácia nagyobb dicsőségére oda jutottunk, hogy a munkaadók és munkások több milliárdos vagyonának kezeléséért nincs kit felelősségre vonni.

Nyolc-kilenc év előtt a szociális biztosításról szóló törvény tárgyalásánál is hangsúlyoztam s megállapítottam, hogy az ilyen messze kiható szociális reform életre hívására nem alkalmas a háborút követő, zűrzavaros, gazdaságilag nehéz, bizonytalan idő és hogy a jövő generációk sem vethetik szemünkre, hogy velük nem törődtünk és a jövőről való gondoskodás helyett elsősorban a világháborúban szerzett vérző sebeinket gyógyítottuk. De előreláttuk azt is, hogy a Központi Szociális Biztosító néhány éven belül olyan monstrum pénzhatalmasággá növelik, hogy emellett s azzal szemben a Živnobank, az állam területén működő valamennyi vezető nagy pénzintézet együttesen jelentéktelen kis vidéki zúgbankocskává zsugorodik.

Előrelátásunkat az elmúlt 6-8 év eseményei az utolsó betűig igazolták és ma a szociális biztosítás megalkotóinak egy része is szeretné a dolgot visszacsinálni. Itt átadom a szót a miniszterelnök pártja lapjának, a „Venkovnak", melynek február 3-i számában Motal Ferenc földbirtokos, a csehországi betegbiztosító pénztárak szövetsége felügyelő bizottságának kinevezett elnöke – valószínűleg szakember – az aggkori és rokkantbiztosítás tételeinek jogosulatlanságáról ír. Motal cikke bevezetésében átveszi a mi kilencéves megállapításunkat, amidőn ezt írja: „az aggkori és rokkantbiztosítási díjak, ahogyan azokat ma kivetik és beszedik, az egész termelésre elviselhetetlen terhet rónak."

„A Központi Szociális Biztosító az 1931. december 31-i állapot szerint felállított nyereségveszteség számla szerint 1931-ben 588.463.000 koronát vett be, ezzel szemben a rokkant és aggkori nyugdíjakra 59.029.000 koronát, a gyógygondozásra 30.894.318 koronát, igazgatási költségekre 50.309.826 koronát, összesen tehát 140.229.941 koronát adott ki. A végleges vagyongyarapodás 1931-ben a kamatok beszámításával 604 millió 98.024 Kč. Ezeken a számokon nagyon gondolkodóba kell esni" – írja Motal elnök – majd így folytatja:

„1931-ben a termelés már erősen érezhető válsággal küzdött. A termelés az egész vonalon passzívvá lett, de a Központi Szociális Biztosító 604 millióval gyarapítja vagyonát, amely 1931 végére 3.603.372.637 koronára szökött fel."

„A hivatalos nyereség-veszteség számlából megállapítható, hogy az aggkori és rokkantbiztosítás díjai már 1931-ben legalább egyharmaddal csökkenthetők voltak. A gazdasági élet nagy kárára ez nem történt meg. 1932-ben a válság soha nem tapasztalt méreteket öltött s a biztosítási díjakat egy harmaddal kellett volna leszállítani."

„Indokolás: az 1932-es kalkuláció alapjául szolgálhatott volna az 1931. év, a foglalkoztatottság várt csökkenésének beszámításával, 1931 végén a tényleges kiadások 172.765.199 koronát tettek ki s ugyanakkor a vagyon összege 3.603.872.637 korona volt."

„E vagyonnak csak 5 százalékos várt kamatja – bár tényleg átlag 5,7 százalékot jövedelmez – 180.193.631 koronát képvisel. Az egyharmadra csökkentett aggkori és rokkantbiztosítási díjakból a Központ 130 milliós bevétellel számolhatott, vagyis a biztosítási központ 1931. évi összes bevétele 310.193.631 korona tett volna ki."

„Ezzel szemben az 1932-ben várt kiadásokat kerek 200 millióval lehetett volna felvenni az 1931. évi 185.613.468 koronával szemben s így a mérlegszámla a lecsökkenteti biztosítási díjakkal is még mindig 110 millió aktívát hozhatott."

„Az 1932. évi mérleget még nem ismerjük, de biztos, hogy a Központi Szociális Biztosító tőkéje túllépi a 4 milliárdot. És ez kérem oly időben történik, amikor a termelés teljes csőd előtt áll s ez a lezüllő termelés anynyit köteles áldozni, hogy a Központi Szociális Biztosító évi félmilliárdot félretehessen. Ezt a termelés egyszerűen nem bírja el."

„Ha például 1932-ben már az indítványozott csökkentet díjakat szedték volna, ezzel az ipar s a mezőgazdaság helyzetén 400 millióval könnyítettek volna. Ez a szám feltétlenül jótékony hatással volna a válság enyhítésére. Az a tény, hogy a szociális biztosítási díjak magasak, a foglalkoztatottság csökkentésének egyik oka, vagyis a szociális biztosítási díjak közvetlenül emelik a munkanélküliséget."

„A Központi Szociális Biztosítónak ma oly vagyona van, hogy 1933-ban, tehát a gazdaságilag legkritikusabb időben, aggkori és biztosítási díjat egyáltalán nem kellene szednie. A tőke kamatai teljesen elegendők a Központ kiadásainak fedezésére. 1933-ban egészen bátran be lehetne vezetni az úgynevezett igényfenntartási díjak fizetését, mely díj a törvény szerint alkalmazottanként évi 10 korona. Milyen megkönnyebbítés volna az a közgazdaságnak, ha az üzemekben 400 millió korona maradhatna."

„A jelen állapot demoralizál. Miért kell a mai generációnak, amely oly keservesen küzd a létért, magas kamatokra kölcsönt felvennie, hogy megfizethesse a jogosulatlanul magas aggkori biztosítási díjakat, amikor a Központi Szociális Biztosító a kamatokból is fedezheti kiadásait."

„A szociális vívmányok csak akkor segítik elő a közjavát, ha a terheket a produktív rétegek elviselni képesek. Ha a terhek a határt túllépik, úgy szerencsétlenséget jelentenek. A Központi Szociális Biztosító természete szerint a legkevésbé hivatott arra, hogy nyerészkedő vállalattá fajuljon a termelés katasztrófája idején, amikor a munkaadók a fizetésre képtelenek lévén a betegbiztosítóknak súlyos milliókkal tartoznak – 1931. december 31-én a mérleg szerint 190 millió 240.464 Kč tartoztak. – Avagy éppen ebben jut talán kifejezésre bizonyos rétegeknek az állami szocializmusra irányuló kívánsága? Az talán nem! Sürgősen ki kell jutnunk a válságból s ezt a termelés terheinek csökkentésével érhetjük el" – fejezi be cikkét Motal elnök.

A termelés terheinek csökkentése – a válságból kivezető út első mérföldköve, a gazda, iparos, kereskedő, a munkás ajkán immár közhellyé vált jelige.

A legyőzött, megnyomorított államok és nemzetek kormányai már kezdik felismerni ennek a közóhajnak a jelentőségét s ennek megfelelően csökkentik az államok szükségleteiket, hogy a közterheket leszállíthassák s ezzel a termelő rétegek terhein enyhítsenek. Csak a csehszlovák kormány halad külön utakon, csak a csehszlovák kormány nem akar az igazi, őszinte, becsületes takarékosság útjára lépni. Takarékoskodik az állam fundamentumát jelentő Justicián, a kultúrán, a közmunkákon, a május-júniusra tervezett újabb fizetés-leszállítással demoralizálja az állam gerincét, a hivatalnoki kart, hagy pazarolhasson a külügyi és hadügyi reprezentáción. Ugyanakkor a közterhek csökkentése helyett azokat folytonosan csak emeli. Az

ilyen kormányrezsimre nem, hogy 8-9 milliárddal, hanem 8-9 ezer koronával való gazdálkodást sem lehet rábízni nyugodt lélekkel. Ezért a kormány által előterjesztett költségvetést nem fogadhatom el s minden erőmmel a kormány eltávolításán fogok dolgozni.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 195. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze v úterý dne 21. února 1933.
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/stena/ 195schuz/prilohy/priloh01.htm
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/stena/ 195schuz/prilohy/priloh02.htm

80

Ungvár, 1933. június 2. **Korláth Endre üzenete a magyar ifjúsághoz és a munkássághoz az Ungváron megjelenő Kárpáti Magyar Hírlapban.**

Mi eddigelé a cseh és morva intranzigenciára nem válaszoltunk hasonlóképpen, most már azt hiszem be kell látni minden nemzetiségnek egyaránt, hogy a szlovenszkói és kárpátaljai őslakos intranzigencia jogosult és hogy a mi intelligenciánk, mezőgazdánk, iparosunk és kereskedőnk joggal elvárja, hogy az őslakosság őt támogassa. Vagyis a mi társadalmi, gazdasági és kulturális életünknek csak az őslakos szolidaritás és nemzeti intranzigencia lehet a karaktere és ez lehet a programja és ez adhat karaktert a mi politikánknak a jövőre is. És ebben a tekintetben lehet különbség – amit az egyes fiatal óriások még a mai szerencsétlen világban is a társadalom szétválasztására igyekeznek felhasználni – az idősebb és fiatalabb generáció felfogása és érzésvilága között.

A mostani fiatalságnak nem lehet más programja, mint nekünk, mert hiszen mi már nem magunkért csinálunk programot, hanem az ő jelen és jövendő életükért. A fiatalságnak célja nem lehet más, mint a miénk, mert ha mi elértük célunkat, akkor ezzel az ifjúságunk is révbe ért, megtalálta elhelyezkedését, mert elég nagy lesz társadalmunk az ő befogadásukra. A mi ifjúságunk útja csak miközénk vezethet, mert ha az uralkodó náció között akarja helyét megtalálni, ez az út végleg elviszi őt tőlünk. Tudom, megértem, mindig volt felfogásbeli különbség a fiatalabb és idősebb generáció között, ezt jogossá, indokolttá teszi a természetszerű lépésről-lépésre való haladást, amely nem maradhat el. Más időben és körülmények között az idősebb és fiatalabb generáció önzése vagy a fiatalabb generáció jogos haladási ösztöne, el akarván foglalni az őket idővel megillető helyeket, talán túl gyorsan is. A mai viszonylatainkban úgynevezett kisebbségi életünkben ez a társadalmi szakadék nem mélyülhet ki, mert hiszen az idősebb generációt nem az önzés vezeti gazdasági és politikai pozíciója megtartásában, hanem a legnagyobb fokú önzetlenség, mert az idősebb generáció már beleélte magát abba a tudatba, hogy az ő korának ez a nélkülözés jutott osztályrészül és csak egy célja van, hogy a saját önzetlen munkájával megváltsa a jövendőt a fiatalabb generáció részére. Így a fiatalabb generációnak ennek felismerésével nem lehet más kötelessége, mint hogy az alatt az idő alatt, míg az idősebb generáció a frontot tartja, tanuljon, dolgozzon és képezze magát ki a művészetben, a mezőgazdaságban, az iparban, kereskedelemben, hogy mindig erősebb és erősebb legyen tőlünk és át tudja venni és megnyugvással tudjuk átadni nekik azt a szerepet, amelyet nemzetünk, fajtánk, őslakosságunk körében és érdekében esetleg még mindig vállalniuk kell. Az őt útjuk tehát csak miközénk és mihozzánk vezethet. Nekünk viszont éppen az őslakos szolidaritás és nemzeti intranzigencia alapján is kötelességünk, hogy lehetőleg helyet és alkalmat teremtsünk a tanulás és az érettség után a megélhetésre. Fiatal generációnknak ez az útja – szerény véleményem szerint – csak az önálló, független, szabad pályákhoz vezethet leginkább, mert különösebb lelki képességek szükségesek ahhoz, hogy az uralkodó nemzet bürokrá-

ciájában képesek legyenek megőrizni lelki és egyéni függetlenségüket. Ez nem új recept, a régi Magyarország területén románok és szerbek példát adtak erre nekünk s fiatal generációnknak.

Szózat a munkássághoz!

A programadásban nem állhatok meg anélkül, hogy jelenleg még leginkább a szociáldemokrata és különösen a kommunista pártokban tömörült munkásság előtt ne mutassam meg a nemzeti és őslakos programot. Ma, amikor már nyilvánvaló, hogy a különböző szociáldemokrata pártok Francia- és Németországban, de itten, a köztársaságban is a nemzeti sovinizmus tekintetében semmivel sem állnak hátrább a nemzeti pártoknál, amikor az orosz Szovjetunió mindig jobban és jobban közeledik az orosz nemzeti gondolathoz, igazán sajnálatra méltó tévedésnek kell megállapítani azt a szomorú tényt, hogy a magyar kisebbségünkhöz tartozó szociáldemokraták és kommunisták vagy beállnak a cseh kormánypártok táborába és segítenek elnyomni a mi politikánkat, vagy mint ellenzékiek harcolnak ugyan a kommunista táborban a cseh kormánnyal szemben, de éppen olyan ellenzékiek mivelünk, saját fajtájukkal szemben.

Hiába látják azt, hogy mi velük együtt követeljük a munkaalkalmak megteremtését a kormányzattól, részükre is, hiába követeljük velük egy sorban a munkanélküliség megszüntetését, szóval munkát és kenyeret nekik is, ők a legkisebb megértéssel sem kísérik mozgalmunkat és semmi szavuk nincsen a mi hozzájuk hasonló vergődéssel élő polgári társadalmunk érdekében. Tény az is, hogy a prágai kormányzatnak első perctől harci eszköze volt az, hogy a magyar munkás és polgár társadalom közé szakadékot emeljen, de e megállapításunkkal egyidejűleg szomorú tény az is, hogy a magyar munkássá zöme a közénk vájt szakadék mesterséges, a kormányzat részéről kiinduló kimélyítését még mindig nem vette észre, vagy nem méltányolja kellőképpen.

Minekünk nemzeti társadalmunk integráns részét képező munkásságunkat továbbra is mint elválaszthatatlan testvérünket megfelelő szeretettel kell kezelni és lassú meggyőzéssel készíteni elő a talajt arra az időre, amikor ők egész tömegükben fogják elfoglalni helyüket a nemzeti fronton.

Programadásom nem volna tökéletes, ha nem jelenteném ki a leghatározottabban, hogy mi teljes egyenjogúságot követelünk a magunk részére és nem engedjük magunkat harmadosztályú állampolgárként kezelni. Mi a mi területükön az őseinktől örökölt ősi földünkön nem olyan kisebbségek vagyunk, akik ide a vendégjogon beszivárogtak és így nem ismerjük el a mi földünkön felettünk uralkodó nemzetséget, mert a békediktátumokban részünkre pontokba foglalt kisebbségi jogokat csak mint jelenlegi helyzetünkben kisebb számban levő nemzetet megillető jogokat tekinthetjük, de semmi esetre sem ismerhetjük el, hogy e jogok kisebbek legyenek a jelenlegi helyzetben többségben levő nemzet jogainál és meg vagyok győződve, hogy a többséget alkotó ruszin nép maga sem vindikálja azt, hogy neki több s nekünk, magyaroknak kevesebb jogunk legyen e földön. És ha Beneš valósággal a békét akarja és meg akarja szüntetni a feszültséget Közép-Európában, akkor neki magasabb politikát kell inaugurálnia és nem szabad kívánnia azt, hogy az ő köztársaságában levő kisebbségek nem érezzék magukat olyan jogúaknak, mintha csehek lennének. Ezt követeltük mi minden parlamenti felszólalásunkban és mindenütt eddig is. Ne restelljen Beneš külügyminiszter út leereszkedni hozzánk, vegyen példát Gömbös Gyula miniszterelnöktől, aki Bleyer Jakab német nemzeti kisebbségi fel-

szólalására nyílt felhívást intézett hozzá, hogy azonnal írja össze a német nemzetiség kívánságait Magyarországon és ha azok nem külföldi érdekeket szolgálnak, azonnal teljesítve lesznek. Ne restelljen tanulni Beneš külügyminiszter úr – nemzeti sovinizmusa miatt – attól a báró Perényi Zsigmondtól, Milotay Istvántól és különösen gróf Bethlen Istvántól, aki nemcsak volt miniszterelnök, hanem a leghatalmasabb és többséget képviselő magyarországi pártnak ma is egyik éltető és összefogó lelke, s aki nyíltan, becsületesen olyan gesztussal fordult a nemzeti kisebbségekhez, amit ha Beneš tett volna, nagymértékben hozzájárult volna a közép-európai feszültség lokalizálásához.

Ne lovagoltassa Beneš újságjait azokon – a magyar képviselők szájából a vita izzó hevében meggondolatlanul kibocsátott – megjegyzéseken, amelyek a valóságnak egyáltalán nem felelnek meg, s amelyek egyedül csak azt bizonyítják, hogy a magyar vérmérsékletet a személyi gyűlölködés a magyar parlamentben is mennyire képes elragadni és azt, ami szintén szomorú, hogy egyes magyar ellenzéki pártvezérek a magyar parlamentben teljes tájékozatlanságban vannak kisebbségi sorsunkat illetőleg.

Jobb jövőt!

Engedtessék meg nekem, hogy most, beszámolóm és programadásom befejezéséhez közeledvén, azoknak részére is adjak programot, akik még, bár őslakosságunknak szerves tagjai s különösen magyar fajtánknak és még sincsenek a mi táborunkban. Most már nem én mondom, nem a pártvezetőség mondja, ma már nemcsak az optimisták állítják, hiszik – akiket eddig nagyon sokan vagy nyíltan, vagy zárt társaságban, vagy önmagukban idealistáknak, sőt fantasztáknak is hihettek – hogy igazságunk és a velünk szemben elkövetett igazságtalanságok Európa és a világ boncasztalán tanulmányozás tárgyát képezik. Beteg a világ, beteg Európa, de már megtalálták a betegség okait a békeparancsok igazságtalanságaiban, már le is ültek az asztalhoz, hogy tanácskozzanak és talán már egyik-másik operatőrnek az operációs kés is a zsebében van.

Ma már nekik sem lehet más programjuk, hogy – miután megláthatták, hogy opportunizmusukkal, alkalmazkodásukkal csak ideig-óráig tudtak a maguk részére apró-cseprő előnyöket koldulni, de már ma velünk együtt a nyomorúságban fetrengenek – álljanak sorba a mi becsületes táborunkba s velünk együtt követeljék igazságunkat. Mert mégiscsak szebb lesz, helyesebb lesz, okosabb lesz, ha igazságunk megadásakor, biztosításakor egy táborban leszünk s rájuk nézve is okosabb lesz, ha közöttünk testvérnek érezhetik magukat. Hogy ez így lesz, hogy ez meg lesz, arra kérem az Úristent, hogy adjon nekünk jobb jövőt, s üdvözöljük egymást minél többször s mindig szívesebben e köszöntéssel: jobb jövőt adj Isten!

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1933. június 2.

81

Prága, 1933. június 10. **Korláth Endre szenátor és társai interpellációja az iskolaügyi miniszterhez az ungvári tanulóifjúságnak a folyó évi június 2-án rendezett revízióellenes tüntetésben való szerepeltetése tárgyában.**

Miniszter Úr!

A cseh kormánypártokban elhelyezkedett néhány podkarpatská rusi törvényhozó folyó évi június hó 2-án este revízióellenes tüntetést rendezett Ungvár városában. Nekünk itteni magyaroknak e tüntetések ellen kifogásunk nem lehet. Elvégre a csehszlovák kormányzat bizonyára nem ok nélkül rendeztette meg az ungvári, valamint a hozzá hasonlatos többi tüntetéseket. Az ellen sem emelhetünk kifogást, hogy a tüntetésben való részvételre parancsot kaptak az összes állami és városi tisztviselők, minden rendű és rangú alkalmazottak. Az adózó polgárság teljes távolmaradása dacára már magának e horribilis számot kitevő csehszlovák hivatalnoktábornak szerepeltetése is biztosította volna a tüntetés sikerét. A rendezőség azonban szükségesnek tartotta az iskolai növendékek kivezénylését is s ezirányban az ungvári tanügyi referátus készséggel állott a tűntetést rendezők rendelkezésére. Így történt aztán, hogy az este 7 órakor kezdődő s éjjel 11 órakor végződő politikai felvonulásban és tűntetésben felsőbb parancsra részt venni kényszerültek az összes ungvári középiskolai növendék.

Miniszter Úr! Minden kultúrállamban, hol a tanügyi hatóságokat pedagógiai irányelvek vezetik, súlyt helyeznek arra, hogy a tanulóifjúságot politikai tüntetésektől, izgató felvonulásoktól távol tartsák s így az ifjúság lelkét politikai tendenciájú mérgezésektől megóvják. Ha valahol fontos ez a pedagógiai szempont, úgy különösen itt nálunk Podkarpatská Rusban kellene annak érvényesülnie, ahol a tanulóifjúság különböző nemzetiségű rétegekből áll. A tanulóifjúság jelentékeny része éppen annak a nemzetnek a fiaiból áll, mely nemzet ellen e politikai tüntetés kizárólag irányult s mely nemzetnek lekisebbítése, becsmérlése az elhangzott szónoklatok főanyagát képezte. Világos, hogy a magyar nemzetiségű tanulóifjúságnak egy ilyen tüntetésben való kényszerű szerepeltetése súlyos önérzetsértést, lelki oktrojt, röviden tehát erkölcsrombolást jelent. Ezenkívül beviszi a tanulóifjúság körébe a politika gyűlölködő szellemét, már pedig e gyűlölködő szellemtől itt Podkarpatská Rusban éppen elég terhes a levegő.

1933. április 12-én kelt 40.659. számú rendeletében a Miniszter Úr utasította az összes iskolai hatóságokat, hogy a tanulóifjúságot mindennemű politikai akcióban való részvételtől, gyűlésektől és felvonulásoktól tartsák távol. A tények azt mutatják, hogy a Miniszter Úr említett rendeletét az itteni tanügyi hatóság nem veszi komolyan. Az itteni pedagógusok úgy erkölcsi, mint tanügyi szempontból jónak látták azt, hogy a jórészt leányokból álló tanulóifjúságot este 7 órától éjjel 11 óráig az uccán tartsák s az összetoborzott tömeg molesztálásának kitegyék. Hogy fiatal leányoknak egy ilyen tumultusban való szerepeltetése, ahol minden felügyelet és ren-

dezés csődöt mond, mit jelent, erkölcsi alapon álló, igazi pedagógusnak felesleges részletesebben magyarázni.

Az itteni magyar közvélemény tiltakozását tolmácsolom Miniszter Úrnak, midőn az ungvári tanügyi referátus eme különös és egyedülálló pedagógia módszeréről beszámolok. Az itteni magyarság joggal megkövetelheti, hogy a jövőben gyermekei ne legyenek szenvedő hősei egy ilyen, minden pedagógiai és erkölcsi szabályt megcsúfoló politikai akciónak, miért is tisztelettel kérdem Miniszter Urat:

hajlandó-e ismételten és nyomatékosan intézkedni aziránybán, hogy a tanulóifjúságnak politikai célzatú tüntetéseken való szerepeltetése a jövőben megakadályoztassék;

hajlandó-e azon tanügyi tényezők ellen, kik a tanulóifjúságot e revízióellenes tüntetésre – az Ön előzetes tiltó rendelkezése dacára – kirendelték, a fegyelmi eljárást haladéktalanul megindítani?

Dr. Korláth, Keresztury, Kreibich, Richter, Füssy, dr. Szilassy, Wenzel, Teschner, dr. Jesser, Eichhorn, Tichi, Köhler

Senát Národního shromáždění R. Č. r. 1933. III. volební období. 8. zasedání. http://www.senat.cz/CP1250.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/T1115_00.htm

82

Ungvár, 1933. július 2. **A Magyar Nemzeti Párt ungi körzeti választmányának határozata.**

A Magyar Nemzeti Párt ungi körzeti választmánya 1933. július 2-i ülésén dr. Siménfalvy Árpád által beterjesztett határozati javaslatot a választmány egyhangúlag elfogadta és kimondta, hogy törvényhozói útján a kormány elé terjeszti. A határozat a következő:

I.

Kérjük a moratóriumot a kisiparosokra, kiskereskedőkre, lateinerekre, szükség esetén az 5 millió koronán aluli alaptőkével rendelkező bankokra és az adó és egyéb közjogi jellegű tartozásokra vonatkozólag is kiterjeszteni, s Kárpátalján a csődtörvény hatályát ideiglenesen felfüggeszteni. A pótrendeletben kimondani, hogy a végrehajtási eljárás nem terjedhet túl a követelésnek ingókon vagy ingatlanokon való biztosításán, és sem szoros zárnak, sem elvitelnek, sem ingatlanzárlatnak nincs helye.

II.

Kérjük a szociális terhek revízióját, az aggkori, rokkantsági és betegbiztosítási díjak nagy arányú mérséklését és a nem havi vagy évi bér mellett alkalmazott ún. napszámosokra vonatkozólag, akiknek a biztosításból semmi hasznuk, s akikért ellenérték nélkül szedi a járulékokat a biztosító, kormányrendeletben kimondani, hogy ők nem esnek a biztosítási törvény hatálya alá és az eddig e címen kivetett járulékok 3 évre visszamenőleg törlendők, illetve visszafizetendők.

III.

Kívánjuk, hogy az ungvári Országos Hivatal által Kárpátalja területére kidolgozott 81 millió koronás vízgazdasági program ne a tervezett 8, hanem legfeljebb 3 év alatt valósíttassék meg, miután az állandó árveszélyek nem tűrik a lassú végrehajtást, s mert a kenyér nélküli munkásság nagy tömegben való állandó alkalmaztatása közérdek, s a szükséges hiteleket a beruházásokhoz folyósítsa a kormány a munkakölcsönből.

IV.

A kölcsönkamatokra vonatkozó rendelet azon sérelmének, hogy Kárpátalján 1–1,5 százalékkal magasabb kamatilleték szedhető, mint a történelmi országokban, kérjük a reparációját, mert ezen az eladósodott területen a kamatláb legalacsonyabb mértékre való leszállítása indokolt, kérjük továbbá, hogy a kamattételen felül szedhető költségek a tőkét s százalékát ne haladhassák meg. Kérjük, hogy a kormány gondoskodjék az itteni bankok és szövetkezetek megfelelő hitellel való ellátásáról, mert ma népünk kölcsönigényei egyáltalán nincsenek kielégítve s így a gazdasági termelés folytonossága veszélyeztetve van. Gondoskodjék egyben arról, hogy e hi-

telből nyújtandó kölcsönök után a nemzeti bank kamatlábánál 1–2 százalékkal magasabb kamatok szedhetők ne legyenek.

Végül foglalkozzék a kormány angol és amerikai mintára a megfelelő, mérsékelt infláció gondolatával s a pénzkészletek forgalomba hozatala végett szükséges új bankjegyek nyomtatásával, mert a közgazdasági élet ma másképpen már alig menthető meg, s mert más részről a legutóbbi 10–15 év adóalapul felhasználható vagyoni eltolódásai így megállapíthatók s a külföldre kivitt pénzvagyonok megadóztathatók lesznek.

V.

Kérjük Kárpátalja árvíz és egyéb elemi csapások által sújtott termelőinek s káraiknak sürgős összeírását, s részükre olyan összeg 1 évi kamatmentes folyósítását a munkakölcsönből, amennyire megélhetésük és gazdaságuk továbbvitele céljából feltétlenül szükségük van.

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1933. július 9.

83

Ungvár, 1933. augusztus 18. **Felhívás a magyar kultúra barátaihoz a Podkarpatszka Ruszi Magyar Színházi Szövetkezet megalakítása érdekében.**

A Színpártoló Egyesület kezdeményezésére, a tartományi kormányzat, a közönség és a sajtó egyhangú támogatása mellett olyan megoldást találtunk a krónikus válsággal küzdő kárpátaljai magyar színészet megmentésére, amely a kisebbségi magyarság kulturális élni akarásának egykoron történelmi dokumentuma lesz: megalakítottuk a Podkarpatszka Ruszi Magyar Színházi Szövetkezetet!

Gondolkodhatik színházról és színészetről bárki tetszése, egyéni hajlandósága szerint, senki sem tagadhatja azonban, hogy a magyar zene és tánc, a magyar dal, a magyar színi kultúra népi életünknek fontos élettünetei. Ahol ezek az élettünetek nincsenek meg, ott a népi szervezet beteg. Az is kétségtelen, hogy színészetünk hatalmasan és propagandisztikusan dokumentálja azt a tényt, hogy a kisebbségi magyarság Podkarpatszka Ruszban egy állandó színházra igényeskedik. Kétségtelen, hogy a komoly programú színjátszás életben maradása a kisebbségi magyarság eminens érdeke.

E kulturális értékek megmentésére más kivezető utat nem láttunk, mint a Színházi Szövetkezet megalakítását. A magyar közönség becsületes üzletévé kell tenni a magyar színházat, amely így nem csak anyagilag kap megbízható, szilárd alapot, hanem a színház kulturális értékét is oly magas színvonalra emeljük, amelyen eddig még soha nem volt. Kétezer darab 50 koronás részjeggyel valóban a magunkévá tudjuk tenni a magyar színházat, amelynek gazdasági vezetése azután teljesen a mi kezünkbe kerül. A művészeti vezetést pedig oly emberekre bíztuk – Faragó Ödönre, a szlovenszkói színházak volt igazgatójára, mint művészeti igazgatóra és Sereghy Andor kitűnő színművészre, a budapesti Steinhardt Színház volt főrendezőjére, mint helyettes igazgatóra –, akik mentesülve az anyagi gondoktól, valóban művészit tudnak majd alkotni.

Bármilyen szegények vagyunk, fogadjuk szívesen, akik a magyar kultúra nevében jönnek önzetlenül és arra kérnek, hogy jegyezzünk magyar színházi szövetkezeti üzletrészt. Bizalommal fordulunk a falu és a város képviselőtestületeihez, a magyar munkáshoz, földműveshez, iparoshoz, kereskedőhöz, gyároshoz, az összes társadalmi osztályokhoz, felekezetekhez, a papsághoz és tanítósághoz, a hivatalnoki és lateiner osztályhoz, kulturális intézményeinkhez, gazdasági egyesületeinkhez, sportegyesületeinkhez, a magyar kultúra minden barátjához, ha nem is e nemzetnek gyermeke, de valamikor is megihlette e testvértelen nép költészetének ereje, szépsége: segítsen felépíteni a magyar színházat. Színi irodalmunk, zenénk, előadó művészetünk, a magyar dal, a magyar tánc az emberiség kultúrájának gyönyörű és nagy díszkertjében is pompázó, szép virágok, s ez az édeni kert színben, pompában veszítene, ha benne a magyar tulipánok elhervadnának.

Podkarpatszka Ruszi Magyar Színházi Szövetkezet
Ungvár

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1933. augusztus 18.

84

Berehovo, 1934. március 10. **A Podkarpatszka Ruszi Magyar Dalos Szövetség alapszabálya.**

I. Általános határozatok

1. §

A szövetség elnevezése. Podkarpatszka Ruszi Magyar Dalos Szövetség.

Hivatalos nyelve: a magyar nyelv. A hatóságokkal való érintkezést a 122/1930. sz. nyelvtörvény 2. §-a határozza meg.

Működési köre: Podkarpatszka Rusz területe.

Székhelye: Beregszász.

Jelvénye: Művészi rajzú fémjelvény, mely a tagok részére ezüstből, a két elnök, az országos karnagy és alkarnagy részére aranyozott ezüstből készült lant, amelyre „P. R. M. D. – 1934" felírás van alkalmazva.

Pecsétje: körpecsét „Podkarpatszka Ruszi Magyar Dalos Szövetség 1934" cseh és magyar körirattal, közepén a jelvény másolatával.

2. §

A dalos szövetség céljai:

a) a Podkarpatszka Rusz területén működő magyar dalos egyesületeknek szövetségbe tömörülése, e dalos egyesületek működésének előmozdítása, a művészi karének, de különösen a magyar dal és zene irodalmának ápolása és fejlesztése;

b) új dalos egyesületek szervezésének előmozdítása. A dalos szövetség tehát nem politikai, s úgy belső, mint kifelé irányuló működéséből kizár minden politikát.

3. §

Hogy a dalos szövetség célkitűzéseit elérhesse, ennek eszközei:

a) az országos dalos versenyek, amelyeknek rendjét a külön megállapított versenyrend szabályozza;

b) az országos tanácskozások, gyűlések és megbeszélések;

c) a dalos szövetség kottatára;

d) pályadíjak és jutalmak;

e) beíratási és tagsági díjak, adományok, alapítványok, a hangversenyek és ünnepélyek jövedelmei;

f) karmesteri kurzusok és tanfolyamok rendezése Podkarpatszka Rusz területén.

II. A dalos szövetség tagjai

4. §

A dalos szövetség áll: a) rendes, b) pártoló, c) alapító és d) tiszteletbeli tagokból.

a) rendes tagok: azok a Podkarpatszka Rusz területén működő magyar dalegyesületek, melyeknek a kormányhatóság által jóváhagyott alapszabályuk van, továbbá

azok a magyar énekkarok, amelyek a Podkarpatszka Rusz területén működő valamelyik kormányhatóság által jóváhagyott alapszabállyal bíró kultúregyesületek vagy egyház keretein belül, mint ezeknek alosztályai, alakulatai működnek;

b) pártoló tagok: azon társadalmi alakulatok, vagy 16 évet betöltött személyek, akik évente 50 kč pártoló tagsági díjat fizetnek a dalos szövetség céljaira;

c) alapító tagok: azok a társadalmi alakulatok, vagy 18 évet betöltött személyek, akik egyszer s mindenkorra legalább 300 kč-t adományoznak a dalos szövetség céljaira;

d) tiszteletbeli tagok: azok, akiket a dalos szövetség a magyar dal- és zeneművészet terén szerzett érdemeik elismeréséül választ meg. Külföldiek csak a kormányhatóság beleegyezésével választhatók meg tiszteletbeli tagokul.

5. §

A tagegyesületeket, továbbá a pártoló és alapító tagokat a dalos szövetség választmánya veszi fel tagokul, míg a tiszteletbeli tagokat a választmány előterjesztésére a közgyűlés választja.

A tagegyesületekről, ezek vezetőségéről név szerint, a működő tagjaik számáról, továbbá a pártoló, alapító és tiszteletbeli tagokról a dalos szövetség vezetősége törzskönyvet vezet.

6. §

Úgy a tagegyesületek, mint a pártoló tagoknak a felvétele írásbeli nyilatkozat alapján történik. A választmánynak joga van a belépési nyilatkozatot elfogadni, vagy minden indoklás nélkül visszautasítani. Az elutasító határozat ellen a visszautasítottnak joga van a kézbesítéstől számított 15 napon belül a közgyűléshez fellebbezni.

7. §

A tagegyesületek és pártoló tagok tagsági időtartama 3 év. A tagsági és belépési nyilatkozat keltezési évének január 1-jével kezdődik. A dalos szövetség éve tehát egybeesik a naptári évvel.

8. §

A tagság megszűnik:

a) a tagegyesületeknél megszűnés, kizárás vagy önkéntes kilépés által; az önkéntes kilépés az utolsó 3. év letelt előtt legalább 3 hónappal írásban az elnökséghez beterjesztendő; amennyiben ezen időpontig a kilépési nyilatkozat be nem nyújtatik, a tagegyesület újabb 3 évig a dalos szövetség kötelékében marad. Kizárásnak akkor van helye, ha a tagegyesület az alapszabályokban foglalt kötelezettségeinek nem tesz eleget, avagy működésével az állam vagy a dalos szövetség érdekeit veszélyezteti, a kötelezettségének ajánlott levélben történt felszólítás után sem tesz eleget, vagy működését meg nem változtatja;

b) pártoló tagoknál: elhalálozás, megszűnés, kilépés vagy kizárás által. Úgy a kilépés, mint a kizárásra nézve az a) pontban foglaltak az irányadók.

9. §

A tagegyesületek jogai:

a) a tagegyesületek részt vesznek a dalos szövetség igazgatásában olyképpen, hogy a közgyűlésen képviseltetik magukat, tagjaik sorából pedig választmányi tagokat és tisztviselőket választanak. A közgyűlésen való képviseltetés mértékét a 13. § tartalmazza;

b) indítványokat terjeszthetnek elő, amelyek azonban csak akkor vehetők érdemleges tárgyalás alá, ha azok az indítványtevő tagegyesület elnöke, karnagya vagy egy vezetőségi tagja által iratnak alá. A tisztviselők intézkedései ellen a közgyűléshez lehet fellebbezni, az intézkedés avagy határozat kézhezvételétől számított 15 napon belül;

c) a tagegyesületek igényelhetik a dalos szövetség legmesszebbmenő támogatását úgy anyagi, mint erkölcsi segítségét, amennyiben ez irányú kívánságuk a 2. §-ban foglalt célkitűzés kereteibe esik.

10. §

A tagegyesületek kötelességei:

a) minden tagegyesületnek erkölcsi kötelessége a dalos szövetség céljainak előmozdítása, határozatainak végrehajtása, a testvéregyesületekkel való jó viszony és szeretetteljes együttműködés fenntartása. Évégből kívánatos, hogy a tagegyesületek a többi, de legalábbis a szomszédos tagegyesületeket meghívják dalestélyeikre, előadásaikra, s általában nagyon fontos, hogy a magyar dalügy előmozdítására vonatkozó gondolataikat a dalos szövetség elé való terjesztés előtt egymás között megbeszéljék;

b) minden tagegyesület köteles a dalos szövetség vezetőségének minden általa rendezett önálló hangverseny vagy estély műsorát előre, a hangversenyeken hírlapi recenzióit pedig utólag megküldeni, működéséről minden év június és december havában részletes félévi jelentést tenni;

c) kötelessége a tagegyesületnek a dalos szövetség vezetősége által időnként feltett kérdésekre és megkeresésekre a megadott határidőn belül kimerítő választ adni;

d) anyagi kötelességük a tagegyesületeknek a dalos szövetség adminisztrációs költségeihez való hozzájárulás a belépési díj és az évi tagsági díj formájában. A belépési díj minden tagegyesület részére egyszer s mindenkorra 50 kč. Tagsági díj a tagegyesületek részére – működő tagjaik számára való tekintet nélkül – évi 50 kč. Úgy a belépési, mint a tagsági díjakat a közgyűlés a szükséghez mérten emelheti vagy leszállíthatja, különösen méltányos esetekben egyes tagegyesületeknek írásban benyújtott kérésére leszállíthatja, esetleg egészen el is engedheti. A belépési díj és az első évi tagsági díj a belépéstől számított 60 nap alatt, a további tagsági díjak pedig minden év január havában esedékesek.

11. §

Az alapító és pártoló tagok jogai és kötelességei:

Az alapító és pártoló tagoknak a közgyűléseken felszólamlási, indítványozási, szavazási és aktív meg passzív választói joguk van. Kötelességük a 4. § c), illetve d) pontjaiban feltüntetett és önként vállalat alapítói, illetőleg pártoló tagsági díjak befizetése éspedig alapító tagoknál a jelentkezéstől számított 3 napon belül, pártoló tagoknál minden év január havában.

A dalos szövetség szervezetei és igazgatása

12. §

A dalos szövetség adminisztrációs szervei:

a) a közgyűlés;

b) a választmány;

c) az elnökség.

13. §

A közgyűlés áll: a) a dalos szövetség tisztviselőiből, b) a tagegyesületek kiküldött tisztviselőiből, c) a pártoló és d) az alapító tagokból. Ezeknek a közgyűléseken tanácskozási, indítványozási, szavazási és aktív meg passzív választói joguk van, továbbá e) a tiszteletbeli tagokból, akiknek azonban csupán tanácskozási joguk van.

A tagegyesület képviselete:

A tagegyesület elnökei és karnagyai hivatalból tagjai a közgyűlésnek, ezenkívül minden egyes tagegyesületnek egy működő tagja. A tagegyesület elnökének és karnagyának akadályoztatása esetén ezeket már működő tagokkal is helyettesítheti. A kiküldött képviselők megbízatását a tagegyesületek szabályszerű írásbeli meghatalmazással igazolják. A nehéz forgalmi viszonyok, avagy más ok miatt a tagegyesületek csak 1–1 taggal képviseltetik magukat s ez esetben ennek a képviselőnek a szavazásnál és választásnál három szavazójoga van.

14. §

Rendes közgyűlés évente egyszer – lehetőleg a nyári hónapokban – tarttatik, amelynek helyét valamely tagegyesület meghívása alapján az előző közgyűlés határozza meg. Ha ez a rendes évi közgyűlés valamely ok miatt a kitűzött helyen nem lenne megtartható, úgy a közgyűlés helyét az elnökség határozza meg.

Rendkívüli közgyűlést az országos elnök bármikor összehívhat, de egy hónapon belül összehívni tartozik, ha azt legalább 5 tagegyesület írásban kéri. A rendkívüli közgyűlés helye mindenkor a székhely. (1. §)

15. §

A közgyűlés tárgyai:

a) a jegyzőkönyv hitelesítése;

b) a tisztviselők jelentésének tudomásul vétele;

c) a költségvetés jóváhagyása, a zárszámadás elfogadása és a felmentvény megadása;

d) tiszteletbeli tagok választása;

e) fellebbezett ügyek feletti határozathozatal;

f) a tisztviselők és 5 választmányi rendes, valamint 3 választmányi póttagnak 3 évi időtartamra való megválasztása;

g) határozathozatal, alapszabály-módosítás, esetleg feloszlás tárgyában;

h) határozathozatal a tagegyesületek által a közgyűlés előtt legalább 3 nappal írásban benyújtott indítványok, valamint a választmány indítványai tárgyában.

A közgyűlési meghívót legalább 14 nappal a kitűzött nap előtt írásban meg kell küldeni a tagegyesületeknek, valamint a pártoló és alapító tagoknak, s a meghívónak tartalmaznia kell a közgyűlés tárgysorozatát.

A közgyűlés határozatképes, ha a tagegyesületek legalább egyharmadának a képviselői jelen vannak. Alapszabály-módosítás és feloszlatás feletti határozat érvényességéhez a tagegyesületek legalább kétharmadának jelenléte szükséges a közgyűlés háromnegyed szótöbbségével.

Ha a szabályszerűen összehívott közgyűlés a kitűzött időpontban nem volna határozatképes, akkor a közgyűlés ugyanazon tárgysorozattal, ugyanazon napon egy óra múlva újra megtartható s ez – tekintet nélkül a jelenlevők számára – határozatképes.

A szavazás rendesen nyílt, s egyszerű szótöbbséggel döntő. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt. Ha azonban legalább 10 jelenlevő szavazati joggal bíró közgyűlési tag kívánja a titkos szavazást, az elnök köteles azt elrendelni.

16. §

A választmány áll:

a) a tisztviselőkből;

b) az összes tagegyesületek karnagyaiból;

c) a közgyűlés által választott 5 választmányi tagból.

A választmány hatáskörébe tartozik mindazon ügy, amelyet az alapszabályok nem utalnak a közgyűlés hatáskörébe. A választmány a tisztviselőket munkájukban ellenőrzi és segíti. Általában intézkedik minden ügyben, amely sürgőssége miatt nem utalható a közgyűlés elé.

A választmány a szükségeshez képest, de évenként legalább kétszer tart ülést, rendes körülmények között a székhelyen. (1. §) Ettől eltérő eset, amikor a közgyűlés nem a székhelyen tarttatik, s a választmányi ülés a közgyűlés előkészítésére szolgál. A választmány hatáskörébe tartozik a tisztviselők, de különösen a titkár és pénztáros időközi jelentéseinek tudomásul vétele, s a számukra való utasítások megadása, a tagegyesületek felvétele, avagy kizárása, 300 kč-n felüli összegek utalványozása.

A választmányi ülés határozatképes, ha az elnökön kívül legalább 10 tag van jelen. Ha a választmányi ülés nem határozatképes, ugyanazon tárgysorozattal ugyanazon napon egy óra múlva a választmányi ülés megtartható, amely tekintet nélkül a megjelentek számára határozatképes.

Ha egy választmányi tag meghal, vagy a dalos szövetségben tagsági jogát elveszti, az elnökség a választási sorrend szerint következő póttagot hívja be rendes választmányi tagnak.

17. §

A dalos szövetség tisztviselői:

a) országos elnök;

b) ügyvezető elnök;

c) országos karnagy;

d) alkarnagy;

e) ügyész;

f) titkár;

g) pénztáros;

h) 2 ellenőr;

i) jegyző.

A dalos ügy iránt különösen érdeklődést tanúsító közéleti egyéneket a közgyűlés védnökökké választhatja, illetőleg kérheti fel. A védnökség, mint a dalos szövetség részéről jövő megtiszteltetés semmi kötelezettséget nem von maga után, s a védnökök joga ugyanaz, mint a tiszteletbeli tagoké, vagyis a közgyűléseken csupán tanácskozási joggal bírnak. (13. § c) pont)

A tisztviselőket a közgyűlés választja 3 évi időtartamra. (15. § f) pont) A tisztviselők állása tiszteletbeli, akiket a választmány ad hoc tiszteletdíjban részesíthet, illetőleg kész kiadásaikat megtérítheti.

18. §

Az országos elnök képviseli a dalos szövetséget a hatóságok és minden harmadik személy előtt. Ő hívja egybe a közgyűléseket, azokon ő elnököl s határozatokat ő hirdeti ki. Szavazategyenlőség esetén ő dönt.

Az ügyvezető elnök jogosult a postai értékküldemények átvételére. Az írásbeli kiadványokat a titkárral együtt aláírja. Ő hívja össze a választmányi üléseket, s azokon elnököl. 300 kč-ig terjedő utalványozási joga van, utólagos jelentéstétel-kötelezettség mellett. Az országos elnök akadályoztatása esetén annak teljes jogkörű helyettese.

19. §

Az országos karnagy intézi a dalos szövetség dalos ügyeit. Javaslatot tesz a választmánynak a beszerzendő zeneművekre vonatkozólag. Őrzi és kezeli a dalos szövetség könyv- és kottatárát, s ezekről, valamint a kikölcsönzésekről rendes könyvet vezet. Évenként legalább kétszer lehetőleg szezonidő alatt – meglátogat minden tagegyesületet, s igyekszik ezeket a lehetőségekhez képest partitúrákkal, összhangosításokkal ellátni. Ő jelöli ki az országos dalversenyek összkari darabjait s a dalos versenyeken ő vezényli az összkart.

Az alkarnagy az országos karnagy akadályoztatása esetén helyettesíti őt.

20. §

Az ügyész gyakorló ügyvéd, a dalos szövetség jogi képviselője, aki készkiadásainak megtérítése ellenében vezeti a dalos szövetség pereit és jogvédelmét.

21. §

A titkár intézi a dalos szövetség írásbeli teendőit, előkészíti a közgyűlés és a választmányi ülések tárgyait, megfogalmazza és megküldi a dalos szövetség határozatait, a tagegyesületeknek intézi a levelezéseit. A dalos szövetség pecsétjének és irattárának őre.

22. §

A pénztáros anyagi felelősség mellett kezeli a dalos szövetség pénzét és értékeit. Mindennemű befizetés a dalos szövetség részére az ő kezeihez s az ő nyugtája ellenében történik. Pénzküldemények az ő címére küldendők. A dalos szövetség vagyonáról, bevételeiről, kiadásairól rendes könyvet vezet, és a közgyűlésnek, valamint a választmányi üléseknek a pénztár állapotáról és számadásairól jelentést tenni tartozik. E jelentések, valamint a választmány által esetről-esetre küldött pénztárvizsgáló ellenőrök jelentései írásban terjesztendők elő, s vagy teljes szövegükben veendők be a jegyzőkönyvbe, vagy mint annak mellékletei kezelendők. A pénztáros felmentése tárgyában javaslatot az ellenőrök tesznek, szintén írásban. Pénztárnokká csak olyan egyén választható, akinek személye, társadalmi állása vagy vagyona garanciát nyújt ezen állás betöltésére.

23. §

A két ellenőr időnként átvizsgálja a pénztáros által vezetett könyveket, a vizsgálat eredményéről a választmánynak jelentést tesz. A pénztáros felmentése tárgyában javaslatot terjesztenek a közgyűlés elé. Az ellenőrök az ő mulasztásaikból eredő károkért anyagilag felelősek.

24. §

A jegyző vezeti a dalos szövetség törzskönyveit, valamint a választmányi ülések és közgyűlések jegyzőkönyveit.

25. §

A dalos szövetség feloszlik, ha a feloszlatást az e célból összehívott közgyűlés kimondja. A feloszlás kimondásához az összes tagegyesületek legalább kétharmadának részvétele s ezek háromnegyedének szótöbbsége szükségeltetik. (15. §)

A feloszlás elhatározásának esetén a dalos szövetség vagyonának kezelését egy ideiglenesen alakítandó likvidáló bizottság veszi át és kezeli. Feloszlás esetén a dalos szövetség vagyona a tagegyesületek között egyenlő arányban osztandó fel.

IV. A vitás kérdések elintézése

26. §

A dalos szövetség tagjai között a szövetségi életből kifolyó vitákat egy esetről-esetre alakítandó döntőbíróság intézi el. E döntőbíróságba minden vitázó fél 2–2 tagot delegál a dalos szövetség választmányi tagjai sorából, az így összeülő döntőbíróság elnöke a dalos szövetség országos elnöke. A döntőbíróság határozatát szótöbbséggel hozza, s az ítéletnek mindkét vitázó fél köteles magát alávetni. A döntőbíróság határozata ellen fellebbezés nincs.

V. Záró határozatok

27. §

Minden határozat, mely az alapszabályok megváltoztatását vagy a dalos szövetség feloszlását mondja ki, foganatosítás előtt a kormányhatósághoz terjesztendő fel jóváhagyás, illetve tudomásul vétel végett s csak azután foganatosítandó.

28. §

Ha a dalos szövetség ezen alapszabályokban meghatározott célt és eljárásmódot, illetőleg hatáskörét túllépi, amennyiben további működése az állam vagy a dalos szövetség tagjainak anyagi érdekeit veszélyeztetné, a dalos szövetség működését a kormányhatóság haladéktalanul felfüggesztheti, s az elrendelt szabályszerű vizsgálathoz képest feloszlatás terhe alatt az alapszabályok pontos betartására utasíthatja, esetleg fel is oszlathatja.

Kelt Berehovón, a Podkarpatszka Ruszi Magyar Dalos Szövetség 1934. évi március hó 10-én megtartott alakuló közgyűléséből kifolyólag.

Pásztor Ferenc elnök
Várady Barna jegyző

xA tartományi hivatal által jóváhagyva: 1934.IV.31. 80007/IV–7. sz.

A Podkarpatska Rusi Magyar Dalos Szövetség alapszabályai. Beregszász: Kálvin nyomda, 1934. 18 o.

85

Prága, 1934. április 10. **Korláth Endre szenátor és társai interpellációja az iskola- és népművelésügyi miniszterhez a német nyelv és irodalom tanításának a magyar tannyelvű középiskolákban való beszűntetése tárgyában.**

Az iskola és népművelésügyi minisztérium a szlovenszkói és ruszinszkói magyar tannyelvű középiskolákon az 1933–1934. iskolai év kezdetén tanerők hiányára való hivatkozással megtiltotta a német nyelv és irodalom tanítását. Úgy látszik, a minisztériumnak fájt, hogy a magyar anyanyelvű ifjúság a nyelvi nehézségek ellenére kitűnően megállja a helyét a főiskolákon, bár tanulmányai útjában igazán súlyos nehézségek tornyosulnak s támogatást, amelyre pedig az alkotmánytörvény értelmében is jogigénye volna, hivatalos oldalról nem kap.

A minisztériumnak az ősszel kiadott említett rendelete azonban egyenesen gáncsvetés a magyar ifjúságnak. Közismert dolog, hogy német nyelven megkaphatók különösen az orvosi és műszaki tudományos felkészültséghez szükséges mindenféle idegen, tehát angol és francia művek is. A középiskolában az ifjúság elsajátította a német nyelvet legalább annyira, hogy főiskolai tanulmányai folyamán haszonnal és eredményesen forgathatta a német nyelven okvetlenül megszerezhető szakirodalmat. Amikor tehát az iskolaügyi minisztérium a német nyelvnek még nem kötelező tantárgyként való tanítását is megtiltotta, ezzel semmi más célja, terve nem lehetett, csak az, hogy a nyelvi nehézségekkel különben is nehezen küzdő magyar fiatalság további fejlődésének, képzésének útjába még egy újabb akadályt gördítsen. A tanerők hiányára való hivatkozás ma, az intelligenciára is kiterjedő nagy munkanélküliség idején példátlanul álló naivság.

Az előadottak alapján kérdezzük az iskola- és népművelésügyi miniszter urat: hajlandó-e haladéktalanul visszavonni az iskolaügyi minisztériumnak ama rendeletét, amellyel a német nyelv és irodalom tanítása a magyar tannyelvű középiskolákon beszüntettetett?

Dr. Korláth, dr. Szilassy, Füssy, Kreibich, Eichhorn, Stolberg, Richter, Keresztury, Tichi, Böhr, dr. Feierfeil

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1934. III. volební období. 10. zasedání. Tisk 1254.
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/ T1254_00.htm

86

Prága, 1934. május 23. **Korláth Endre és társai interpellációja a belügyminiszterhez az 1933. július 10-i Tisza-áradás okozta károk megtérítése tárgyában.**

1933. július 16-án beadtam egy részletes memorandumot a belügyi, pénzügyi minisztériumhoz és a miniszterelnökséghez a Tisza folyó 1933. július 10-i áradásával okozott károk megtérítése ügyében. Mind a három beadványom a belügyminisztériumhoz lett áttéve, amely viszont az ungvári országos hivatalhoz küldte le azt. Az iratok Ungvárról visszatérve átküldettek a pénzügyminisztériumhoz, s úgy értesülök, hogy még a legfelső számvevő és ellenőrző hivatal is betekint azokba a kérdés eldöntése előtt.

A károkat okozó áradás óta teljes tíz hónap múlt el. Ennek ellenére Tiszaújlak felsegélyezését nem tekintve a többi község károsultjai érdekében semmi nem történt, bár az egyes községek a károkat nyomban összeírták a kárbecsléseket a belügyminisztériumhoz történendő felterjesztés végett a járási hivataloknak átadták. A terményekben okozott károkat hivatalos összegezések nélkül még megközelítően sem lehet megállapítani. Tény az, hogy ez az árvíz az amúgy is nyomasztó gazdasági válságot még elviselhetetlenebbé tette s ezt súlyosbítja az a körülmény, hogy a károk színhelye Kárpátalja-Oroszország, melynek különleges nyomorát éppen a legutóbbi hónapokban a többségi pártoknak több exponense is minősített nyomornak nevezte.

Ez alkalommal is külön ki kell emelnem Técső és Visk városok lakosainak kárait. E két város gazdáinak magántulajdonában levő földeiből az ár mintegy 500-500 kat. holdnyi területet kavicsolt el olyan mértékben, hogy a humuszt átlag fél méter magas kavicsréteg födte be.

E területek újból termékennyé tétele, illetve a kavics elhordatása sokkal nagyobb költséggel járna, mint amennyiért új földek volnának vehetők. Vagyis ebben a két esetben nem egy évi kárról van szó, hanem létet biztosító szántóföldek teljes elpusztításáról s így ez a kár csak száz százalékos teljes kártalanítással volna helyrehozható. A kártérítés kérdését tovább halogatni azért sem szabad, mert az említett két város károsult gazdáinak terméshozama a bekavicsolt területen már 1933-ben ismételten elmarad, ami a kisgazdákat teljes anyagi romlásba viszi.

A közöltek alapján kérdem a belügyminiszter úrtól:

Van-e tudomása arról, hogy a Tisza folyó 1933. július 10-i áradásával okozott horribilis károk térítése, illetve a károsultak fölsegélyezése ügyében – Tiszaújlak kivételével – eddig semmi nem történt?

Milyen módon kívánja a múlt évi – a memorandumomban részletesen kimutatott – s az összes eddigi áradásokat meghaladó mértékű Tisza-áradásból előállott károkat nemcsak Tiszaújlakon, hanem a Tisza folyó mentén fekvő többi ruszin és magyarlakta községek és városokban helyrehozni s ezzel a károsultak létét biztosítani s új gazdasági életük fellendítését előmozdítani?

Dr. Korláth, Füssy, Kreibich, Eichhorn, dr. Hilgenreiner, Keresztury, dr. Szilassy, Tichi, Böhr, dr. Feierfeil, Stollberg

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1934. III. volební období. 10. zasedání. Tisk 1285.
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/ T1285_00.htm

87

Prága, 1934. május 30. **Korláth Endre szenátor és társai javaslata a nemzetgyűlés szenátusának az 1924. október 9-én kelt, T. és R. Gy. 221. sz., az alkalmazottak betegségi, rokkantsági és aggkori biztosításáról szóló, és az 1928. november 8-án ke1t, T. és R. Gy. 184. sz. törvénnyel módosított törvény újabb módosításáról.**

A nemzetgyűlés szenátusa mondja ki az 1924. október 9-én kelt, T. és R. Gy. 221. sz., az alkalmazottak betegségi, rokkantsági és aggkori biztosításáról szóló, és az 1928. november 8-án ke1t, T. R. Gy. 184. sz. törvénynyel módosított törvény újabb módosítását az alábbiak szerint:

A Csehszlovák Köztársaság nemzetgyűlése ezt a törvényt hozta:

1. cikk.

1. §.

Az 1928/184. sz. törvénnyel módosított 1924/221. sz. törvény 158. §-a szerinti rokkant és aggkori biztosítási díjak fizetése 1935. december 31-ig szünetel.

2. §.

A biztosításra kötelezett személyek ezen időben hat hónaponként 5. Kč fenntartási díjat fizetnek, mely előre fizetendő.

2. cikk.

A jelen törvény 1934. július 1-jén lép hatályba s azt a népjóléti miniszter hajtja végre a többi érdekelt miniszterrel.

Indokolás:

Javaslatom indoklására legyen szabad felidéznem Motal Ferencnek, a betegbiztosító pénztárak szövetsége csehországi ügyelő bizottsági tagjának a Venkovban 1933. február 3-án megjelent cikkét, amely a következő tartalmú:

Az aggkori és rokkantbiztosítási díjak, ahogyan azokat ma kivetik és beszedik, az egész termelésre elviselhetetlen terhet rónak.

A Központi Szociális Biztosító az 1931. december 31-iki állapot szerint felállított nyereség-veszteség számla szerint 1931-ben 588 millió 463 ezer koronát vett be, ezzel szemben a rokkant és aggkori nyugdíjakra 59 millió 29 ezer koronát, a gyógygondozásra 30 millió 894 ezer koronát, igazgatási költségekre 50 millió 309 ezer 826 koronát, összesen tehát 140 millió, 229 ezer 941 koronát adott ki. A végleges vagyonszaporodás 1931-ben a kamatok beszámításával 604 millió 98 ezer 24 korona. Ezeken a számokon nagyon gondolkodóba kell esni.

1931-ben a termelés már erősen érezhető válsággal küzdött. A termelés az egész vonalon passzívvá lett, de a Központi Szociális Biztosító 604 millióval szaporítja vagyonát, amely az 1931 év végére 3 milliárd, 603 millió, 872 ezer 637 koronára szökött fel.

A hivatalos nyereség-veszteség számlából megállapítható, hogy az aggkori és rokkant-biztosítás díjai már 1931-ben legalább egy harmaddal csökkenthetők voltak. A gazdasági élet nagy kárára ez nem történt meg. 1932-ben a válság soha nem

tapasztalt méreteket öltött, a biztosítási díjakat egy harmaddal kellett volna leszállítani.

Indokolás: Az 1932-es kalkuláció alapjául szolgálhatott volna az 1931. év a foglalkoztatottság várt csökkenésének beszámításával, 1931 év végén a tényleges kiadások 172 millió 765 ezer 199 koronát tettek ki s ugyanakkor a vagyon összege 3 milliárd, 603 millió 872 ezer 637 korona volt.

E vagyonnak csak 5 százalékos várt kamatja – bár tényleg átlag 5,7 százalékot jövedelmez – 180 millió 193 ezer 631 koronát képvisel. Az egyharmaddal csökkentett aggkori és rokkantbiztosítási díjakból a Központ 130 milliós bevétellel számolhatott, vagyis a biztosítási Központ 1931. évi összes bevétele 310 millió 193 ezer 631 koronát tett volna ki.

Ezzel szemben az 1932-ben várt kiadásokat kerek 200 millióval lehetett volna felvenni az 1931 évi 185 millió 613 ezer 468 koronával szemben s így a mérlegszámla a lecsökkent biztosítási díjakkal is még mindig 110 millió aktívát hozhatott.

Az 1932 év mérlegét még nem ismerjük, de biztos, hogy a Központi Szociális Biztosító tőkéje túllépi a 4 milliárdot. És ez kérem oly időben történik, amikor a termés teljes csőd előtt áll s ez a lezüllő termelés annyit köteles áldozni, hogy a Központi Szociális Biztosító évi fél milliárdot félre tehessen. Ezt a termelés egyszerűen nem bírja el.

Ha például 1932-ben a már indítványozott csökkentett díjakat szedték volna, ezzel az ipar s a mezőgazdaság helyzetén 400 millióval könnyítettek volna. Ez a szám feltétlenül jótékony hatással volna a válság enyhítésére. Az a tény, hogy a szociális biztosítási díjak magasak, a foglalkoztatottság csökkenésének egyik oka, vagyis a szociális biztosítási díjak közvetlenül emelik a munkanélküliséget.

A Központi Szociális Biztosítónak ma olyan vagyona van, hogy 1933-ban, tehát a gazdaságilag legkrízisesebb időben, aggkori és rokkantbiztosítási díjat egyáltalán nem kellene szednie. A tőke kamatai teljesen elegendők a Központ kiadásainak fedezésére. 1933-ban egészen bátran be lehetne vezetni az úgynevezett igény fenntartási díjak fizetését, mely díj a törvény szerint alkalmazottanként évi 10 korona. Milyen megkönnyebbítés volna ez a közgazdaságnak, ha az üzemekben 400 millió korona maradhatna.

A jelen állapot demoralizál. Miért kell a mai generációnak, amely oly keservesen küzd a létért, magas kamatokra kölcsönt felvennie, hogy megfizethesse a jogosulatlanul magas aggkori biztosítási díjakat, amikor a Központi Szociális Biztosító a kamatokból is fedezheti kiadásait.

A szociális vívmányok csak akkor segítik elő a köz javát, ha a terheket a produktív rétegek elviselni képesek. Ha a terhek a határt túllépik, úgy szerencsétlenséget jelentenek.

A Központi Szociális Biztosító természete szerint a legkevésbé hivatott arra, hogy nyerészkedő vállalattá fajuljon a termelés katasztrófája idején, amikor a munkaadók a fizetésre képtelenek lévén, a beteg biztosítóknak súlyos milliókkal tartoznak (1931. december 31-én a mérleg szerint 190 millió 240 ezer 464 koronával tartoznak). Avagy épen ebben jut talán kifejezésre bizonyos rétegeknek az állami szocializmusra irányuló kívánsága? Az talán nem! Sürgősen ki kell jutnunk a válságból, ezt a termelés terheinek csökkentésével érhetjük el.

Ma már a Központi Szociális Biztosító 1933. évi zárszámadása is ismeretes. A tőkegyűjtés ma sem állott meg a Központi Szociális Biztosítóban, akkor, amikor minden gazdasági és pénzügyi vállalkozás pang, sőt tönkremegy. A szociális bizto-

sítás gyökeres reformja ma égetően szükséges a teljes gazdasági csőd megelőzése érdekében. Addig is, amíg a szociális biztosítás gyökeres reformja törvénybe iktatható, gyorsan tehermentesíteni kell a magánvállalkozást a fentebb javasolt módon, ami annál is inkább megvalósítható és megvalósítandó, mert a szociális biztosítási szakértők (Schönbaum professzor előadása) is csak azt hozzák fel javaslatunk ellen, hogy a tőkeképződés megakadna, ellenben nem is említik, hogy a díjak fizetésének 18-24 havi szünetelése a Központi Szociális Biztosító pénzügyi gazdálkodásában zavart kelthetne.

Már most hangsúlyozzuk, hogy a javaslatunk alkotmányos tárgyalása folyamán határozati javaslatokkal fogjuk sürgetni, hogy a szociális biztosítás nagy reformját a kormány a következő elvek figyelembevételével készítse:

1) A legtágabb teret kell engedni az önálló mezőgazdasági betegbiztosító pénztárak szervezkedésének, amely pénztárak a mezőgazdaság speciális igényeinek figyelembevételével alakulnak; emellett az alakulást a kormány nem engedélyezi, hanem bejelentés alapján tudomásul veszi, feltéve, hogy az érdekeltek ily tárgyú bejelentése a törvény követelményeinek megfelel.

2) Az 1) pont alatt mondottak vonatkoznak az ipartársulatok és grémiumok mellett újonnan alakuló betegbiztosító pénztárakra is Ilyennemű új betegbiztosítók szervezését időbelileg a törvény ne korlátozza.

3) A hozandó törvényben ki kell mondania, hogy a betegbiztosítási díjak végső összegéből legfeljebb 15 százalék fordítható adminisztratív költségekre s 85 százalék az orvosok díjazására, gyógyszerre gyógykezelésre és táppénzekre.

4) Szabályozandó az új törvényben a betegbiztosító pénztárak alkalmazottainak iskolai végzettsége.

5) Végül a kormány haladéktalanul gondoskodjék a szociális biztosítási intézményekben a választások kiírásáról; lehetetlen, hogy sok milliárdot kitevő közvagyont szakvégzettség nélküli politikai protekcióval kinevezett egyének kezeljenek.

A javasolt törvény végrehajtása az állampénztárt nem terheli meg s így pénzügyi indokolása fölösleges.

Alaki szempontból indítványozzuk, hogy e javaslatot a kezdeményező bizottság, majd a népjóléti bizottság 14 napos határidővel tárgyalja.

Dr. Korláth, Füssy, Kreibich, Eichhorn, dr. Hilgenreiner, Stolberg, dr. Feierfeil, Böhr, Tichi, dr. Szilassy, Keresztury

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1934. III. volební období. 10. zasedání. Tisk 1298. Původní znění.
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/ T1298_00.htm

88

Prága, 1934. június 25. **Füssy Kálmán szenátor és társai (Korláth Endre…) javaslata a katasztrofális szárazsággal, majd jégveréssel sújtott vidékek lakosainak segítése tárgyában.**

A köztársaság számos vidékét, így különösen a dél-szlovenszkói és ruszinszkói magyarlakta járásokat ezidén katasztrofális szárazság sújtotta, amely egyformán tönkretette a szemes termést és a takarmányneműeket is. A legutóbbi hetekben azután jelentkezett ugyan helyenkint csapadék, de legtöbb helyen jégesővel párosultan s ez aztán tönkretette a gazdák utolsó reményét is. Már ma bizonyosnak látszik, hogy egész vidékek törpe és kisgazdái s általában mezőgazdasággal foglalkozó lakosai a legnagyobb nélkülözés elé néznek. A kisgazda birtokán annyi sem terem, amennyi a saját és családtagjai ellátáshoz szükséges, vetőmag félretevéséről beszélni sem lehet, nem is szólva arról, hogy a helyenkint megtermett szorult mag vetőmagnak egyáltalán alkalmatlan.

A gazdák a takarmányhiány miatt állatállományukat sem képesek tartani. Sok járásban a lóherevetések és a rétek teljesen aszottak. Az állatvásárokon a nagy kínálat miatt az állat ára máris rohamosan esik. Emellett a szomorú helyzetet még tragikusabbá teszi, hogy a gazdaárverések elhalasztásáról szóló törvényt a végrehajtó szervek úgy magyarázzák, hogy abból a végrehajtást szenvedőnek semmi haszna nincs. Így a végrehajtási eljárásban szabályozott valamennyi tortúrának kiteszik az adóst, mindössze az árverést nem tartják meg, azonban az árverést sem halasztják el, ha oly tárgyak árverezéséről van szó, amelyek nem függenek össze szorosan a mezőgazdaság gyakorlásával. Az adóvégrehajtó és a munkás-betegbiztosító végül betetőzi az elemi csapásokat.

Az előadottak alapján alulírottak indítványozzák, hogy mondja ki a Tisztelt Szenátus:

A kormány felhívatik az alábbi intézkedések sürgős megtételére:

1. Haladéktalanul összeírandók azok, a községek, amelyek a katasztrofális szárazság következtében különösen szenvedtek, és külön összeírandók azok a gazdák, akik a múlt hetekben a szárazságon kívül jégkárokat is szenvedtek.

2. Állapítsa meg a kormány, hogy milyen belföldi eredetű kenyérmagga1 és takarmányneművel számolhat s kellő időben gondoskodjék különösen a takarmányneműeknek az ínséges vidékekre való szállításáról.

3. A felhatalmazási törvény alapján adjon ki szigorú rendeleteket az uzsora erélyes letörésére, miután a kenyér ára számos helyen máris emelkedik.

4. A kormány adjon felhatalmazást a pénzügyminiszternek, hogy a pénzügyminiszter az adók behajtását egy évre függessze fel azokban a községekben, melyeknek mezőgazdasággal foglalkozó lakossága 75, vagy ennél magasabb százalékú károkat szenvedett.

5. A vámhatárok idejében való megnyitásával a kormány gondoskodjék olcsó takarmánynemű, kenyérmag és vetőmag beszállításáról.

6. A gazdaadósságok indokolatlan növelésének megakadályozása végett a kormány a felhatalmazási törvény alapján adjon ki rendeletet, melylyel megtilt minden végrehajtási eljárási ténykedést oly személyekkel szemben, akik az árverések elhalasztásáról szóló törvény szerint nem árverezhetők.

Alaki szempontból javasoljuk, hogy javaslatunkat a földművelésügyi és költségvetési bizottság tárgyalja.

Füssy, Kreibich, Böhr, Varga, Eichnorn, Tichi, Keresztury,
dr. Korláth, Stolberg, dr. Szilassy, dr. Feierfeil

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1934. III. volební období. 10. zasedání. Tisk 1355. Původní znění.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/3vo/tisky/T1355_00.htm

89

Prága, 1934. szeptember. **Hokky Károly (országgyűlési képviselő) interpellációja a csehszlovák pénzügyminiszterhez a pénzügyőrök fegyverhasználata tárgyában a kárpátaljai magyar határ mentén.**

Miniszter Úr!

A kárpátaljai magyar határ menti lakosság ínsége közismert tény. Az esztendők óta ismétlődő rossz termés folytán a lakosság megélhetése nincsen biztosítva. Sőt még a gazdálkodás folytatásához szükséges vetőmagot sem nyújtja a nehéz munkával megművelt föld. A gazdálkodás csökkenő jövedelmezősége megnehezíti a gazdálkodók megélhetését, a földmunkások pedig egyenesen ínséget szenvednek. A foglalkozást nem találó lakosság is szűkös viszonyok között él, a munkanélküliek hatalmas tömege azonban a legsúlyosabb nyomorral küzd. Kárpátalja népének harmad része ellátatlan, akik minden igyekezetük mellett sem képesek munkához, keresethez jutni. Megnehezíti az itteni lakosság megélhetését a folyton növekvő drágaság, az elsőrendű szükséglet tárgyait képező javaknak magas árai.

A munkanélküliek, csekély bérért dolgozó napszámosok, a keresetnélküli iparosok, a földjáradékából megélni képtelen lakosság egy része a maga és családja kenyerének előteremtése végett, a szükség kényszerének nyomása alatt a szomszédos magyar területről hoz át élelmiszercikkeket, többnyire szalonnát, húst, kenyeret, lisztet. Az egyszerű emberek fő táplálékát képező eme árucikkek Magyarországon jelentékenyen olcsóbbak, s így nem csoda, hogy a létminimumot megkeresni is képtelen kis egzisztenciák igyekeznek olcsóbb élelmet szerezni.

Elismerem, hogy a kárpátaljai ínségesek, amikor ily módon gondoskodnak magukról, nem járnak a törvény útján, de cselekedetük nem jelent oly veszélyt az állam érdekeire, hogy azért életükkel kelljen fizetniük. Márpedig a kárpátaljai határmenti lakosság ínségei közül nem egy nyomorgó életét oltotta ki a pénzügyőrök golyója. Csehszlovák állampolgárok véreznek el a rosszul értelmezett csempészség bűne miatt. Ezek a szerencsétlen emberek nem dugárut, nem tiltott holmit, nem a közegészségre ártalmas vagy közbiztonságra veszélyes árut hoztak, nem is az államkincstár megrövidítése volt a fő céljuk, hanem csupán betevő falatjukat akarták megszerezni az áthozott holmival.

A tiltott élelmiszer behozatal meggátlásának van más módja is, mint a fegyverhasználat, a vámköteles áruk meg nem engedett behozataláért van enyhébb büntetés is, mint a halál. Több éberséggel, nagyobb ellenőrzéssel meg lehet akadályozni az élelmiszercsempészést, amelyre a szükség viszi rá a népet, amely, amíg volt keresete, nem folyamodott ehhez az eszközhöz.

A pénzügyőrök túlzott szigorral lépnek fel az éhségtől hajtott élelmiszercsempészekkel szemben, holott közöttük is vannak olyanok, akik szintén illegális úton hoznak át vámköteles árucikkeket. Ezt az állításomat, ha kívánja Miniszter Úr, bizonyítani fogom.

Tisztelettel kérdem a Miniszter Urat, hogy hajlandó-e szigorú vizsgálatot vezetni az eddigi halálos végű fegyverhasználatok ügyében és kérdem, hajlandó-e a jövőre nézve a pénzügyőrök fegyverhasználati jogosultságát a legkivételesebb esetekre, az önvédelem esetére korlátozni, hogy ezáltal megszűnjenek a határ mentén egyre gyakrabban ismétlődő halálos csempésztragédiák.

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1934. november 9.

90

Sevlus–Szőlős, 1935. április 2. **Siménfalvy Árpád tartománygyűlési képviselő beadványa a kárpátaljai Országos Hivatalhoz a tiszaújlaki Rákóczi-emlékmű rendbehozatala ügyében.**

Mélyen tisztelt Elnök Úr!

II. Rákóczi Ferenc halálának 200 éves évfordulója alkalmából az őslakosság Kárpátalja egész területén emlékünnepélyeket rendez. A legközelebbi ilyen nagyobb szabású ünnepély április 7-én Tiszaújlakon fog megtartatni a Tisza bal parti hídfője előtt emelt emlékmű előtt. Ezt az emlékművet 1903-ban, a nagy fejedelem szabadságharca megkezdésének és az 1703. július 14-én az osztrák császári csapatok elleni győzelmének emlékére emelte Ugocsa és Szatmár vármegyék és Szatmár város törvényhatóságainak közönsége.

A több mint 10.000 aranykoronába került emlékművet 1903. szeptember 20-án országos ünnepség keretében vette át gondozásába Ugocsa vármegye alispánja. Hogy az emlékmű s az ahhoz tartozó 227 négyszögöl területű ingatlan az államváltozás óta kizárólag Ugocsa vármegyéé volt, illetőleg ma a közigazgatási törvény alapján a régi Ugocsa vármegye jogutódja: Podkarpatszka Rusz, Kárpátalja-ország tulajdonát képezi, nem lehet vitás, mert bár az azt létesítő törvényhatóságok annak idején úgy állapodtak meg, hogy arra az ingatlanra, amelyen az emlékmű áll, mindhárom törvényhatóság tulajdonjoga kebeleztessék be, a román–csehszlovák határ végleges megállapítása után a köztársaság területére esett román vagyon csehszlovák vagyonná vált.

Eszerint a tulajdonjogból folyó természetes fenntartási kötelesség tartományunkat terheli. De ha ez elvileg vitatható is lenne, tényleg nem vitatható, mert az emlékmű leleplezésekor Ugocsa vármegye vállalta az emlékmű megőrzése, gondozása és fenntartása kötelezettségét. Ezt nem csak emlékezetből állítom, de igazolják ezt a körülményt a régi Ugocsa vármegye iratai is. Ezek m. t. Elnök Úrnak rendelkezésére állanak.

A gondozási és fenntartási kötelezettséget az államváltozásig a régi vármegye híven teljesítette. Sajnos 1920 óta nincs gazdája az emlékműnek. Legalább tudomásom szerint igen nagy mértékben el van hanyagolva, lépcsőzete, vaskerítése, az emlékmű faragott részei nagyszabású javítást igényelnek, ezek mellett gyepszőnyeg és megfelelő fásítás létesítése is szükséges lenne.

Tisztelettel kérem és indítványozom, méltóztassék a kárpátaljai tartomány tulajdonát képező ezen Rákóczi-emlék megfelelő karba hozataláról gondoskodni és legsürgősebb karba hozatalt a tartományi költségvetés előre nem látható kiadási rovata terhére elrendelni, s minderről a legközelebbi tartománygyűlésnek jelentést tenni.

A köztársaság s annak minden intézménye demokratikus kötelességét teljesíti, amikor a császári önkény ellen a szabadságért II. Rákóczi Ferenc által 232 évvel ezelőtt megindított küzdelem első győzelmes csatájának emlékére emelt tisza-

újlak–tiszabecsi szobormű méltó rendbehozataláról s további fenntartásáról gondoskodik. Nem keresem, mi okból nem történt meg ez eddig, de kérem, hogy ez a mulasztás sürgősen pótoltassék úgy, hogy az e hó 7-i ünnepély alkalmából a közönség még tűnődni is fog azon, vajon miért van a forradalmi alapon létesült demokratikus köztársaságban ilyen elhanyagolt, szomorú sorsa azt abszolutizmus elleni szabadságharcra emlékeztető győzedelmi műnek, július 14-én, a tiszaújlak–tiszabecsi győzelmes csata napján már rendbe hozott, gondozott emlékmű hirdesse minden kis országunkban élő nemzet fiainak, hogy a hálás utókor kegyelettel gondol vissza a szabadságért és népeiért mindent feláldozott nagy Rákóczi Ferencre és néphadseregére: a kuruc hősökre.

Teljes tisztelettel

Dr. Siménfalvy Árpád
tartománygyűlési képviselő

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1935. április 9.

91

Ungvár, 1935. május 5. **Az Ungváron megjelenő Kárpáti Magyar Hírlap szerkesztőségi cikke Testvéri szavunk a kárpátaljai zsidó vallású magyarsághoz! címmel a választások kapcsán.**

Sorstársaink!

Nagyon jól tudjuk, hogy rátok se szónoki hévvel, se hangulatos frázisoktól hemzsegő hírlapi cikkekkel nem lehet hatni, mert ti, az élet realitásainak legbensőbb ismerői, nagyon jól tudjátok, hogy mit parancsol rátok a mindenkori adott helyzet.

Mi azonban, akik túllátunk a kárpátaljai városok falain és a városok politikai életének hangzavarán felül halljuk a vidék jajkiáltásait is, még sem haladhatunk el mellettetek egyetlen szó nélkül akkor, amikor talán – európai viszonylatban is – a legsorsdöntőbb választások előtt álltok.

Nem tudjuk, milyen formában kristályosodott ki politikai állásfoglalásotok, melyet – sajnos – sohase a saját akaratotokból határoztok el, egyben azonban bizonyosak vagyunk, hogy annak a sorsközösségnek szétszakítását, amely bennünket a történelembe visszamenőleg egybekapcsolt, sohasem akartátok!

Mi tudjuk, hogy nemcsak az európai világhelyzet, de az államközi gazdasági viszonyok is nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy velünk, keresztény vallású magyarokkal a kulturális kapcsolatokon kívül egyéb kapcsolatot fenntartani nem vallottátok célirányosnak.

Engedjétek meg azért, zsidó vallású magyar testvérek, hogy mi ez alkalommal éppen e célirányossághoz szóljunk hozzá és rámutassunk arra, miként változnak meg lassan, de biztosan azok a politikai és gazdasági viszonyok, amik benneteket a tőlünk való eltávolodásra kényszerítettek.

Mert megváltoznak. Már maga az a szomorú tény, hogy az intézményesen bevezetett pauperizmus elsősorban könyörtelenül benneteket érint, igazolja ama álláspontotoknak helytelenségét, hogy a kormánypártok igényeinek szolgai kielégítésével, az egyetemes zsidóságot meg fogjátok menteni a teljes leromlástól.

Nem! A ti eltávolításotok a gazdasági élet színteréről a kormánypártoknak oly kikristályosodott és évtizedre előírt alapprogramja, hogy ettől eltérni semmiféle szolgálmányok ellenében nem fognak, mert ezzel a cseh ipar és kereskedelem életereinek működését bénítanák meg.

Titeket, zsidó vallású magyar testvérek, egyéb pedig nem érdekel, mint a ti gazdasági helyzetetek ügye. Ennél fontosabb rátok nézve semmi sem lehet. Nem mondunk tehát nagyot, ha azt állítjuk, hogy ez a gazdasági helyzetetek pedig tarthatatlan.

Érzi ezt minden népe Kárpátaljának. Érezzük mi is, akik régebben hozzászoktunk a nélkülözéshez, de mi tisztában vagyunk azzal is, hogy a kormánypártoknak ez a rothadt koalíciós rendszere nem állhat fenn soká. Legfeljebb a választások befejeztéig. Akkor ennek össze kell omlania! Ezt a kormánypárti blokkot el fogja söpörni az elementáris erővel feltörő ellenzéki hangulat, a mindent legyűrő konok ellenzéki ellenállás! Ha ezzel a meglepetésszerű ellenállással eddig nem számoltatok,

zsidó vallású magyar testvérek, idejében figyelmeztetünk benneteket, hogy számoljatok és ne kössétek életeteket a süllyedő hajóhoz!

Ha figyelemmel kíséritek a nép életét, megdöbbenve kell tapasztalnotok, hogy mily rohamosan hódít a polgárság körében is a „minden mindegy" „rosszabb már nem lehet" veszedelmes elve!

Ennek az elvnek térhódítását a kormánypártoknak megakadályozni nincs módjukban. Nincsenek olyan eszközeik, melyekkel a választó közönség feneketlen elkeseredését le tudnák szerelni, felháborodását le tudnák vezetni. Itt már a terror és erőszak sem bizonyul megfelelő fegyvernek, mert kiszámíthatatlan következményekkel járhat. Nem szabad tehát lekésnetek az új politikai események színjátékának bemutatójáról, mert ez tőletek nem lenne politikai okosság.

Elérkezett az ideje annak, hogy visszatérjetek abba a környezetbe, melyben mindnyájan megtaláltátok otthonotokat, nem úgy, mint ma, amikor pár száz zsidó testvéretek vagyonosodik meg abból, hogy ti áldozatos lélekkel süllyedtek le néhány kormánypárt pártszolgáivá.

Ha számon veszítek a nacionalizált szövetkezeti kereskedelmet és hitéletet, ha megfigyelitek az agrárgazdasági intézmények monopóliumszerű működését, ha a gabonagazdálkodás rendszerének kulisszatitkait vizsgáljátok és az adózási rendszer tendenciájával tisztában vagytok, nem hiszszük, hogy rá ne jönnétek arra, hogy itt az utolsó óra! Itt cselekedni kell, mert különben az „őslakos" fogalma alá tartozó összes itteni népek elpusztulnak!

Nincs más eszköz a kezünkben, mint a titkos választójog! Ez az egyetlen és utolsó eszköz, mellyel a mai összeállítású párthatalmi rendszert megbuktathatjuk. Jöjjön egy más rendszer. Jöjjenek az uralkodó elem fölött többségben álló őslakosok! Egységben és összefogással!

A kompromisszum és alkudozás helyébe lépjen az egységben rejlő erő!

Szeretnők, ha ti, zsidó vallású magyar testvérek ezt megértenétek és lenne annyi bátorság bennetek, hogy Kárpátalja belpolitikai élete történetének kerekét segítenétek megfordítani!

Merjük állítani, hogy jobbra fordítani, mert a jelenleginél rosszabb már nem kívánatos, jobbat pedig a régi pártpolitikai rendszer képtelen előidézni. Bármit cselekszünk is, rosszabb már nem lehet annál, ami ma van!

Ha ez a tudat beidegződik mindnyájatokba, reméljük, hogy nem lesztek többé támogatói ennek a már magát kiélt pártpolitikai rendszernek, amely semmi jót nem hozhat a köznek, csak a nyomort, csak a kétségbeesést hozta!

Zsidó vallású magyar testvérek! Itt az utolsó óra! Térjetek vissza abba az őslakos közösségbe, amely a ti éltető elemetek is! Helyezkedjetek viszsza a Magyar Nemzeti Párt politikájának alapjára!

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1935. május 5.

92

Ungvár, 1935. szeptember 15. **A Kárpátaljai Magyar Akadémikusok Egyesülete kulturális követelései a kárpátaljai magyarság számára.**

A Kárpátaljai Magyar Akadémikusok[41] Egyesületének Ungváron a Társaskör (Kaszinó) dísztermében [szeptember 15-én] tartott nagygyűlésén Wellmann Mihály 15 pontba foglalt kulturális követelést olvasott fel, melyet a nagygyűlés elfogadott s az egyetemi ifjúság magáévá tett.

E követelések a következők:

1. Követeljük Ungvár és Munkács részére a gimnázium visszaállítását.
2. Követeljük egy magyar tanítóképző megnyitását, hogy elérjük azt, miszerint magyar iskolának magyar tanítója legyen.
3. Követeljük a magyar iskolákból a nem magyar tanerők eltávolítását és magyarokkal való pótlását.
4. Követeljük a magyar iskolatanács felállítását, mely maga legyen jogosult a tanerőket kinevezésre előterjeszteni.
5. Önálló magyar tanfelügyelőséget követelünk.
6. Követeljük a magyar tanszékek felállítását Pozsonyban, Brünnben és Prágában.
7. Kulturális autonómiát követelünk.
8. Követeljük a cseh iskolák szaporításának beszüntetését, illetve helyébe magyar iskolák felállítását.
9. Követeljük kulturális szervezeteink költségvetés szerinti segélyezését.
10. Követeljük a magyar községek könyvtáradójának kifejezetten a magyar községi könyvtárak gyarapítására való fordítását.
11. Csak olyan könyvek legyenek beszerezhetők, amelyek a magyarság erkölcsi és nemzeti érzéseit nem sértik.
12. Követeljük a magyar árva- és lelencházak felállítását, hogy a magyar gyermeket ne vigyék el a történelmi országokba elnemzetlenítés végett.
13. Követeljük a Vöröskereszt pénztárából a magyar gyermekek arányalagos támogatását.
14. Követeljük az egyetemi hallgatóknak nemzetiségük arányában való segélyezését.
15. Végül követeljük a magyar óvodák szaporítását és államilag való segélyezését.

Felhív a gyűlés minden magyart, nőt és férfit, ébredjen, rombolja le az osztály és felekezeti válaszfalakat, építsen a magyar összefogás jegyében egy nemzeti alapon álló új magyar társadalmat, amely hivatva lesz arra, hogy a magyar kisebbség jövő boldogulását elő tudja mozdítani. Ebben azonban járjanak elöl jó példával ifjaink, mert elsősorban róluk van szó, mert főképpen az övék a – jövő!

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1935. szeptember 24.

41 A főiskolai és egyetemi hallgatókat nevezték „akadémikusoknak". A „kárpátaljai" itt a származási helyre utal.

93

Prága, 1935. szeptember 21. **Hokky Károly szenátor és társai interpellációja a miniszterelnökhöz Podkarpatská Rus eladósodott lakosságának gyors és gyökeres megsegítése tárgyában.**

Miniszterelnök Úr!

Bármerre fordul az ember, lépten-nyomon csak azt hallja Ungvártól Kőrösmezőig, sőt Ungvártól Pozsonyig, hogy mi lesz az adósággal, mit csináljunk, nem bírunk fizetni.

A gazdák elleni árverések megszüntetése csak félintézkedés volt.

Nem szüntette meg a törvény a gazdák elleni csődöt, mellyel súlyos költségeket okozva, zsarolásszerűen légnek fel a szerencsétlen eladósodott gazdák ellen.

Nem szüntette meg az ingatlanok zár alá vételét, amellyel a hitelező de facto birtokába veszi az adós ingatlanát.

Nem szüntette meg az ingók szoros zár alá vételét és leszállításának lehetőségét, vagyis a hitelező ma is elveheti az adós ingóságait, azt birtokában tarthatja – csak éppen el nem árverezheti. Az ingóságok zár alá vétele esetén kérheti zárgondnok kirendelését s a zárgondnok kezeli a lefoglalt ingóságokat s horribilis, költségeket okoz vele.

Hasonló félintézkedés a kamatláb leszállítása is, mely szerint 100 napon túl történő lejáratnál 1/2%-kal nagyobb kamatot számíthatnak, amit a bankok úgy fordítanak a saját javukra, hogy az adós kétszeres bélyegilletékű váltót kénytelen venni és magasabb kamatot fizetni. Ily módon 6 hónapra lehetne rendezni a váltót, de a bankok csak 4 hónapra rendezik. Mindenféle címeken joga és módja van a banknak költségeket felszámítani úgy annyira, hogy az éppen a kis váltóknál felemelkedhetik 12-14%-ig is s azzal szemben ma az az előnye a bankoknak, hogy 6% helyett csak 4% kamatot fizetnek betéteseiknek.

Ez állításaim helyességéről bármikor meggyőződhetik Miniszterelnök Úr a Bankovní Jednota ellenőrei útján.

Magyarországon a kormány felfüggesztette a gazdaadóságok túlnyomó részének fizetését. Nem lehet ellenök pert indítani, végrehajtását kérni és vezetni, zárlatot kérni és foganatosítani, a meg indított pereket is szüneteltetni kell, a már kitűzött árveréséket felfüggeszteni.

Románia is belátta már jó ideje, hogy az eladósodáson segíteni kell s egy új konverziós törvény megalkotásával rendezte a mezőgazda adósok tartozásait. Ha Románia szükségesnek látta ezt, menynyivel indokoltabb ez a Csehszlovák köztársaságban. Románia kiterjesztette ezt ama lakóházak tulajdonosaira is, akiknek mezőgazdasági ingatlanaik ugyan nincsenek, de saját kezűleg munkálják a földét.

Ezeknek adóságaiból 50% töröltetik, vagyis az egyik napról a másikra felére száll. Az így leszállított adóság 34 félévi részletben és évenkénti 3% kamat mellett minden év május 15-én és nov. 15-én lesz fizetendő. (Ennél alkalmasabb febr. 15. és augusztus 15.) Az első részlet 1934. nov. 15-én esedékes.

Azon adósok, akik adóságukat a törvény kihirdetése után 2 éven belül kifizetik, a kifizetett adóság 70%-os redukcióját élvezik 60%-os leszállítását kapják meg adóságuknak azok, akik minden évben legalább 8%-ot s a kamatokat megfizetik.

Hasonló kedvezményekben részesülnek az ún. városi adósok, akik adóságaik 20%-os leszállítását élvezik s a megmaradó részt 10 éven át 6% kamatozás mellet tartoznak megfizetni. Ha 2 éven belül kifizetik adóságukat 35%, ha 5 éven belül 30% redukcióban részesülnek.

Románia intézkedései fényesen beváltak. Még a bankok is helyeslik az intézkedést.

Helyreállott a teljes mértékű fogyasztás, a tartozásoktól megszabadultak újból visszanyerték teljes vásárlóképességüket. A hitelélet újból megindult. A fogyasztás emelkedésével a munkanélküliség lényegesen csökkent.

Felhívom a Miniszterelnök Úr nb. figyelmét arra, hogy semmi esetre se engedje ezt az életbevágóan fontos kérdést a politika céljaira kihasználni, mert akkor csak félintézkedés lesz. Egyesek ugyan ismét jól járnak, sőt nyerészkedni fognak, de a nagy tömeg még jobban elmerül az adóságban. Ütött az utolsó óra az adósok megmentésére.

Tisztelettel kérdem ezek után a Miniszterelnök Urat:

Hajlandó-e gyorsan cselekedni, hogy az immár elviselhetetlen eladósodás megszüntetésére olyan törvényhozási intézkedések történjenek, amelyek gyökerében orvosolják-e súlyos bajt, s ha ez nem volna lehetséges, legalább enyhítsék s elviselhetővé tegyék.

Hokky, dr. Turchányi, Keil, Liehm, Schmidt, dr. Pajor, Füssy,
dr. Törköly, Pfrogner, Michler, ing. Weller

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1935. IV. volební období. 1. zasedání. 37/4 (původní znění).
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/tisky/T0037_01.htm
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/tisky/T0037_02.htm

94

Prága, 1935. szeptember 21. **Hokky Károly szenátor és társai interpellációja a pénzügyminiszterhez a faluszlatinai határvámnál hosszabb idő óta észlelt tarthatatlan állapotok és Huzó Vasyl Andri román nemzetiségű csehszlovák állampolgárnak a határpénzügyőrség által való meggyilkoltatása tárgyában.**

Miniszter Úr!

A faluszlatinai és bila-cirkvai átkelések Románia felé sokszor lehetetlen és nagyon sajnálatos eredményeket szülnek.

A faluszlatinai vámnál uralkodó állapotokról egy kormánypárti lap a huszti „Verchovina" 1935. július 27-én megjelent IV. évf. 30. számában a következőket írja:

„Három órakor nyitják a Szlatina-Sziget közötti hidat, amelyen át a köztársaság és Románia közötti forgalmat bonyolítják le. Egyelőre járműveket nem engednek át, mert a szükség-fahíd nem bírná el azokat. Naponta 5-800 ember halad át a hídon. Már 200 méterre a vámhivatal előtt libasorban állanak azok, akik Romániába akarnak átmenni, mint a háború alatt egyelőre a földön ülve várják meg a híd megnyitását. Amikor a szolgálattevő pénzügyőrök elfoglalják helyüket, óriási tumultus támad, az emberek hosszú vonalban úgy összeszorulnak, mint a heringek a hordóban. Sivítás, sikítás, káromkodás. Félő, hogy a nagy melegben terhes asszonyok, gyermekek, eszméletlenül esnek össze, ami gyakran fordul elő."

A bila-cirkvai hídnál uralkodó állapotokról a mellékelt skizze ad felvilágositást. A vasúti hídon egy keskeny kis folyosón megy a lakosság addig, ahol a hídnak a Tisza által elsodort része nincs megcsinálva. Lépcsőn kell lemenni, majd a Tiszának egy morotváját (állandó jellegű kiöntés) megkerülve újból lépcsőn kell felmenni, ami az ellenőrzést a román vámközegek részére nehezíti meg. Itt pedig szintén tömeges az átkelés, mert a csehszlovákiai románoknak ott földjei és legelői vannak.

Csak nemrég történt, hogy a faluszlatinai átkelőnél egy leányt oly súlyosan megvertek, hogy csak az egyik faluszlatinai ember közbelépte mentette meg a Huzó Vasyléhoz hasonló esettől. Ez utóbbit augusztus 18-án ugyancsak a faluszlatinai vámnál egy pénzügyőr leszúrta.

Nagy tömegben mentek át a csehszlovákiai románok Máramaros Szigetre a püspökük fogadására. Visszajövet egy nagyobb csoport nem a megállapított délután 3-4 óra közötti időben akart visszatérni a Máramaros Szigetről Faluszlatinára vezető hídon, hanem valamivel később. Már jó ideje türelmetlenül vártak, hogy átengedjék őket. E várakozásban jött három személy Faluszlatina felől, Máramaros Sziget felé. Ezeket átengedték. A tömeg követelte, hogy akkor őket is engedjék át. A román vámőr kinyitja a kaput. A tömeg benyomul. A csehszlovák pénzügyőr türelmetlen lesz. Kirántja bajonettjét s az elől álló Huzó Vasylt több helyen megszúrja.

Huzó sebeibe rövidesén belehalt.

A tömeg nyugodtságát mi sem bizonyítja jobban, minthogy erre az indokolatlan támadásra hasonló módon nem felelt.

Az eset általános megdöbbenést keltett. Különösen a csehszlovák román lakosság körében. De még inkább a szövetséges Romániában. A lapok terjedelmes cikkekben foglalkoztak az esettel. A „Raiul Maramuresului" elkeseredett hangon ír: „Barbaria cechoslovaka" címen Amul IV Nro 105 Sziget 1935. augusztus 22-iki számában. Én tartózkodni fogok ennek az újságnak szenvedélyes kitételeitől, de ä lényeget mégis csak össze kell foglalnunk, hogy a romániai lakosság elkeseredésének mértékéről fogalmat alkossunk, valamint arról, hogy miképpen látják ők a fentebb vázolt állapotokat.

„Az ő halála megpecsételése volt azon sorozatos barbárságoknak, amiket a románok kénytelenek elviselni a csehszlovák hatóságok részéről."

„Sokat írtunk már a gyarmati módszerekről, amelyeket a román kisebbségekkel szemben alkalmaznak."

„Hasonló módon írtunk már arról a barbár eljárásról, amellyel a cseh hatóságok, kiknek kezében van a szlatinai határállomás, nem veszik tekintetbe sem az emberiséget, sem a csehszlovák különleges egyezmény intézkedéseit."

„Mindenki emlékszik arra az eljárásra, amely elszegényíti a csehszlovákiai román lakosságot s az ismételten előforduló brutalitásokra, ütlegelésekre és sanyargatásokra a szlatinai vámnál. Huzó Vasyl halálával betelt a pohár. Van határunk ellenséggel, mind a magyarokkal, mind a bulgárokkal, azonban sohasem öntözték sem a magyarok, sem a bulgárok a határt román vérrel."

„Természetes módon jött Huzó Vasyl meggyilkolása annak a bánásmódnak folyományaként, amit a románokkal szemben tanúsítanak."

A lap cikkének túlzásait elhagytuk. Az itteni románságnak és más környékbeli lakosságnak a panaszait minden szenvedélyesség nélkül akarjuk előterjeszteni. De azt a bánásmódot, mely főleg a faluszlatinai vámnál folyik, lehetetlen meg nem bélyegezni. Mi már régóta figyeltük ezt, s teljesen méltányosnak tartjuk azt az elkeseredést, ahogyan az átkelésnek a szenvedéseiről az ottani lakosság megemlékezik.

Még fokozza ezt az a körülmény, hogy kivételeket tesznek. A lakosság nagyon panaszkodik arról, hogy a pénzügyőrök hozzátartozói szabadon hoznak át Romániából oly cikkeket s olyan mennyiségben, amelyekért a velük együtt átkelő román vagy más lakosság vámot kell, hogy fizessen. Sokszor ugyanott vásárolják, ugyanazt s együtt mennek a vámra, a pénzügyőrök feleségei szabadon mennek át a vámon, s az utánuk jövőknek olykor nemcsak a vámot, de azonfelül még büntetést is kell fizetni.

De legnagyobb baj az, hogy a rozoga fahídon csak meghatározott időben lehet átmenni s néha néhány órára 8-10 ezer ember zsúfolódik össze s azok is türelmetlenekké válnak. Nem egyszer megtörténik, hogy az izgalomtól s a nagy melegtől ájultan esnek össze a várakozók.

Háborús időben, vagy egészen rendkívüli körülmények között olykor megengedhető, de normális viszonyok között teljesen lehetetlen az, hogy több ezernyi ember zsúfolódjék össze s órákig álljon egy kevés élelmiszerért.

Miniszter Úr!

Én tudom, hogy a két említett helyen szolgálatot teljesítő közegeknek nehéz a helyzetük, de éppen ezért szükséges, hogy a két kormány segítsen ezen a lehetetlen helyzeten. Bocskón, ahol egy széles vashídon bonyolódik le a forgalom, s járművek is közlekednek, s úgy tudom egész nap nyitva van a híd, sokkal nyugodtabb az átkelés. Éppen ezért szükséges, hogy a két kormány találjon módot az átkelés megkönnyítésére.

A Huzó Vasyléhoz hasonló esetek nagyon alkalmasak arra, hogy megismétlődés esetén súlyos következményűek legyenek a két szövetséges állam viszonyára.

Kérdem azért tisztelettel a Miniszter Urat:

1. Hajlandó-e sürgősen megvizsgáltatni a Huzó Vasyl megöletésének körülményeit egy román csehszlovák közös bizottsággal, amelyben Huzó Vasyl halálának szemtanúit is kihallgassák?

2. Hajlandó-e Huzó Vasyl kenyérkereset nélkül maradt családjának megfelelő kártérítést adni a családfő elvesztéséért?

3. Hajlandó-e sürgősen intézkedni, hogy az ott még mindig szolgálatot teljesítő hivatalos közeg azonnal eltávolíttassék, jogtalan fegyverhasználata miatt, amennyiben azt az illetékes bíróság megállapítja.

4. Hajlandó-e sürgősen minden intézkedést meg tenni, hogy a Faluszlatinán és Bila-Cerkvai Romániába átkelő lakosság megnyugodjék s további zaklatásoknak, sanyargatásoknak ne legyen kiszolgáltatva.

5. Hajlandó-e egy bizottságot kiküldeni, amely az ottani lehetetlen állapotokat kivizsgálja, s javítás módozatait ott a helyszínén tanulmányozva a szükséges intézkedéseket foganatosítsa.

6. Hajlandó-e sürgősén intézkedni, hogy úgy Faluszlatina, mint Bila-Cirkva mellett a Romániába való átkelés úgy könnyíttessék meg, hogy mindkét híd teherbíró képessége emeltessék, a híd maga kiszélesíttessék, s olyan állapotba hozassék, hogy a Romániába a Romániából jövő lakosság ilyen inzultusoknak ki ne tétessék, s ezáltal a szövetséges állammal való béke meg ne zavartassék. Különösen fontos volna ez, amikor az ez évi nagy takarmány, burgonya, és tengeri hiány még inkább fogja hajtani az ínséget szenvedő s a jószágai részére takarmányt nélkülöző lakosságot Románia felé.

Hokky, dr. Törköly, Füssy, Schmidt, Garlik, dr. Pajor, dr. Turchányi,
ing. Weller, Keil, Liehm, Michler

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1935. IV. volební období. 1. zasedání. 37/5 (původní znění).
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/tisky/T0037_02.htm

95

Ungvár, 1936. január 17. **Korláth Endre parlamenti képviselő nyilatkozata az Ungváron megjelenő Kárpáti Magyar Hírlapban az egységes magyar párt megalakításának terveivel kapcsolatban Kárpátalja különleges helyzetéről.**

A szlovenszkói egységes magyar párt megalakításának terveivel kapcsolatban kérdéseket intéztünk dr. Korláth Endre képviselőnkhöz. Első kérdésünk a következő volt:

– Mi a véleménye képviselő Úrnak az Egységes Magyar Párt megalakításának tervéről?

– Olvastam úgy a Magyar Nemzeti Párt pozsonyi elnöki tanácsának a magyarsághoz intézett kiáltványát, mint a dr. Szüllő Géza és Esterházy János képviselőtársamnak erre szóló válaszát. Az ezekből leszűrt véleményem az, hogy ez az elgondolás nálunk, Kárpátalján már régen nem aktuális, mert nálunk az egységes párt gondolata a párszövetségi szervezet alakjában már majdnem két évtizede kifejezésre jutott s ma is meg van és eredményesen működik.

A pártszövetségi rendszert annak idején a legegyszerűbb eszközökkel hoztam létre. Összehívtam a két párt vezető embereit és addig nem bocsátottam őket el, amíg ki nem mondták a pártszövetség megalakítását. Itt nem beszélni, de cselekedni kellett. A mi pártszövetségünk minden választáson és minden egyéb olyan akcióban, ahol az egységet kellett kidomborítani, fényesen és eredményesen kiállta a próbát.

– Nem tartaná helyénvalónak képviselő Úr a pártszövetséget az egységes párttal felcserélni? – volt a második kérdésünk.

– Röviden felelhetek a kérdésre: nem! Éspedig azért nem, mert mi itt Kárpátalján nemcsak a magyar nemzeti gondolatot, de a szélesebb körű őslakos gondolatot is képviseljük. Azt a gondolatot, mely bennünket az évszázadok óta együtt élő többi kárpátaljai néppel összeköt s melynek jegyében családilag és szellemileg annyira összeforrtunk, hogy a világháború utáni légkörben is csak mesterségesen, csak erőhatalommal sikerült bennünket ideig-óráig szétválasztani, de ma már – úgy érzem – ismét egyek vagyunk mindazokban az általános kérdésekben, amik Kárpátalja közjogi, gazdasági és kulturális helyzetéből adódtak. Nekünk a szélesebb körű és az egész Kárpátaljára kiterjedő őslakos gondolatot azzal megbontani, hogy kifejezetten bárhogy vesszük, mégis csak szűkebb körű – magyar nemzeti alapra helyezkednünk, nem szabad! Nekünk inkább áll érdekünkben e föld népeinek őslakos egysége politikailag és gazdaságilag is, mert ez nagyobb erőt jelent az annyira szent magyar egység gondolatánál is, amely a pártszövetségben amúgy is teljes mértékben kidomborodik. Ezt a bevált rendszert, mint amilyen a mi pártszövetségünk –, amely

75 százalékos és a Henlein párt előretörését is felülmúló eredményt produkált a legutóbbi választásokon – nem lenne célirányos felcserélni egy olyan rendszerrel, amely esetleg eredményeiben és következményeiben elszigetelhetné a magyarságot az őslakos polgártársaival való együttműködésétől. Kárpátalja autonómiáját csakis az őslakos egység harcolhatja ki. Már pedig többek között ez is a legfőbb feladatunk.

És végül még egyet: amíg a párt feloszlatásról szóló törvény életben van, nem tartanám Kárpátalján tanácsosnak a pártok összevonásával kísérletezni…

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1936. január 17.

96

Praha, 1936. február. **Hokky Károly szenátor és társai interpellációja a földművelésügyi miniszterhez a szőlőbirtokosok gyors megsegítése tárgyában.**

Miniszter Úr!

A miniszter úr bizonyára tud arról, amit alább közlök, amennyiben nem tudná, szíves tudomásvétel és megfelelő sürgős intézkedés céljából közlöm a következőket:

A mi világhíres és páratlanul ízletes saszla csemegeszőlőnk elhelyezése mind nehezebbé válik. Egész vonatok futottak naponta Szőlősön, Beregszászon keresztül, amelyek a gyorsvonatoknál is nagyobb sebességgel szállították a török eredetű „Afusz Ali" csemegeszőlőt Bulgáriából Németországba, de nagyon sok vonatrakomány nem tudván eljutni Németországba, Prágában megállt s ellátta a történelmi országok egész területét bolgár szőlővel.

A saját testünkön szalad keresztül express vonat gyorsaságával ez a szőlő s míg a gyorsvonataink Királyházától Szőlősön, Tiszaújlakon, Beregszászon, Bátyuban és Csapon állnak meg, addig az express tehervonatok Királyháza után csak Csapon állnak meg s ha egy késéssel futó gyorsvonat jön, vagy az „express teher vonat" késik, akkor mindig a gyorsvonat áll meg. Az idegenből jövő konkurens szőlő tehát „express teher vonaton" száguld, addig, a mi szőlőnk rendes tehervonaton vagy személyvonathoz kapcsolt vonattal megy Prágába.

Ennek a szőlőnek kivételes előnye, hogy nagyszerűen szállítható. Fürtje nagy, mintegy $^1/_2$, sőt $1^1/_2$ kg-ig is megnő, s a bogyók is szilva nagyságúak, erőteljesek, kemények, nyomásnak ellenállók. Ízletesség szempontjából sem maradnak messze mögötte a saszlaféléknek. Pompás, ropogós, tetszős külseje, sokáig elálló s messze szállítható szőlő. (Ezt bizonyítja, hogy Bulgáriából pl. Berlinbe mintegy 3000 km utat tesz meg.) Két heti szállítást is elbír s akkor sem veszti el üdeségét, inkább csak a száron mutatkoznak a jelei annak, hogy a szőlő nem egészen friss. De ilyenkor is nedvdús, zamatos. Hosszú ideig eltartható, s azért szívesen veszik, mert a kereskedőnek legnagyobb veszedelme, a gyümölcsromlás jóval később áll be.

Nemcsak a vonaton, de még a szekéren való szállítást is kibírja, akárcsak a szilva.

Egyes szőlőbirtokosok már kísérleteztek evvel a szőlőfajtával s beigazolódott, hogy nálunk is jól megterem. A tökék szépek, erősek, semmi jele annak, hogy ne lehetne meghonosítani. Teljesen be is érnek, még oly esztendőben is, amely nem volt éppen túlontúl napsugaras.

Ha nem alkalmazkodunk a piacokhoz s nem tudunk oly árut szállítani, amely versenyképes, teljesen tönkremegy a csemegeszőlő szállításunk.

Évek óta sürgetünk és kérünk kamatmentes kölcsönt a szőlők felújítására, mert a mostani tökék túlnyomó részben kivénhedtek. Most volna legjobb alkalom a vén tökék felújítására. A kamatmentes kölcsön mellet egyeseknek, egy sürgősen létesítendő állami vesszőtermelő telepről, jutányos áron kellene adni vesszőt.

A csemegeszőlő, ha nem is oly nagy jelentőségű sok helyt, mint a borszőlő, de ahol foglalkoznak vele különösén, azért nagyon értékes, mert a gazdának biztosítja

a szüretelés költségeit akkor, amikor a megmunkáltatás kiadásainak fedezésével teljesen kimerült.

Tisztelettel kérdem a miniszter urat:

hajlandó-e sürgősen intézkedni, hogy egy állami vesszőtermelő telep létesíttessék, amely az „Afusz Ali" csemegeszőlőfajtán kívül a következő szőlővesszőket adná az igénylőknek jutányos áron: „Erzsébet emléke", „Szőlőkertek Királynéja" és „Mathiász féle-muskotály",

hajlandó-e kamatmentes kölcsönt adni a kivénhedt szőlőtőkék betelepítésére.

Hokky, Bock, Pfrogner, Garlik, br. Turchányi, Keil, Schmidt, Törköly, ing. Weller, Füssy, Pajor

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1936. IV. volební období. 3. zasedání. 150/4 (původní znění).
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/tisky/ T0150_02.htm

97

Prága, 1936. április 21. **Hokky Károly szenátor javaslata az állampolgárság szabályozása tárgyában.**

A tisztelt Szenátus fogadja el a következő törvényt:

Törvény

kelt.....

az állampolgárság szabályozása tárgyában.

A Csehszlovák Köztársaság Nemzetgyűlése ezt a törvényt hozta:

1. §.

Mindazok a személyek, akik 1918. október 28-án magyar állampolgárok voltak, ezen a napon Szlovenszkó vagy Kárpátalja valamely községében laktak és az érvényben levő törvények szerint csehszlovák állampolgárságot, illetőleg más államban állampolgárságot nem szereztek, ezen törvény folytán szerzik meg a csehszlovák állampolgárságot és úgy tekintetnek, mintha már 1918. október 28-án a Csehszlovák Köztársaság állampolgáraivá váltak volna, az állampolgársággal járó minden jogigénnyel együtt.

Az 1918. október 28-i belföldön való lakás tényét nem érinti az, ha valaki ez időpontban, vagy ezelőtt, vagy ezután kenyérkereset, tanulmány, gyógykezelés, katonai szolgálat, hadifogság, vagy más kényszerítő körülmény folytán külföldön tartózkodott.

Kifejezetten csehszlovák állampolgároknak ismertetnek el azok is, akiket valamely község képviselőtestülete 1910. január 1. és 1918. október 28-a között vett fel határozatilag a község kötelékébe az itt lakásra való tekintet nélkül.

2. §.

A törvényes házasságban élő nők férjük, kiskorú gyermekek pedig atyjuk, ilyennek nemlétében anyjuk e törvény alapján megszerzett állampolgárságát követik.

Ha a férj, illetőlég az atya, ilyennek nemlétében pedig az anya, aki, ha életben volna, az 1. §. alapján csehszlovák állampolgárságot szerezne, 1918. október 28.a után, de ezen törvény hatályba léptének napja előtt meghalt, úgy az özvegy, illetőleg a gyermekek e törvény folytán ugyancsak megszerzik a csehszlovák állampolgárságot.

3. §.

Az 1. és 2. §§ szerint megszerzett állampolgárság az 1918. évi október 28.i lakás szerint illetékes járási hivatal által díj- és illetékmentesen igazolandó.

4. §.

Azon személyek illetőségét, akik ezen törvény folytán szerezték meg a csehszlovák állampolgárságot, az 1920. április 29-én kelt 236 t. és r. gy. számú törvény 14. §-ában foglalt elvek alapján a belügyminiszter állapítja meg.

5. §.

Az 1926. évi július 1-én kelt 152. sz. törvény hatályának megszűnte után a folyamatban levő, de még el nem intézett kérvények már a jelen törvény rendelkezései szerint bírálandók el.

6. §.

Ez a törvény kihirdetése napján lép életbe és végrehajtásával a belügyminiszter bízatik meg.

Indokolás.

Közismert tény, hogy az állampolgárság rendezetlensége folytán Szlovenszkó és Kárpátalja lakosságának igen jelentékeny része önhibáján kivül teljesen tarthatatlan helyzetben él.

A trianoni békeszerződés 61. cikke értelmében a csehszlovák állampolgárság mindazon volt magyar állampolgárt megilleti, aki 1914. január 1-jén valamely csehszlovákiai községben illetőséggel bírt.

Ugyanezt mondja ki az 1920. évi 236. sz. törvény 1. §-a is, azonban az illetőség kérdésének eltérő és téves magyarázata okozta a tarthatatlan jogi helyzetet. A hatóságok és a Legfelső Közigazgatási Bíróság ugyanis az illetőség igazolásához megkívánták annak írásbeli bizonyítását, hogy az illetőséget, illetve állampolgárságot kérő egyén 1910. előtt már valamely község kötelékébe kifejezetten, képviselőtestületi határozattal is, felvétetett. Ezen feltételek teljesítése a jelenlegi szlovenszkói és kárpátaljai lakosok közül soknak nem áll módjában, mert a régi magyar joggyakorlat egyáltalában nem kívánta annak írásos igazolását, hogy valaki valamely község kötelékéből kilépett és egy másik község kötelékébe felvétetett, hanem azzal a ténnyel, hogy valaki valamely községben 4 évig megszakítás nélkül lakott és ott a község terheihez hozzájárult, minden külön alakszerűség nélkül az illetőséget elnyerte, – az olyan köztisztviselők és katonai személyek pedig, akik a községi adók viselésétől fel voltak mentve, olybá tekintettek, mint akik a községi adót megfizették. Ez a törvénymagyarázat és jogfejlődés ellentétes ugyan a volt osztrák területeken érvényben volt közigazgatási joggal, ámde minden életviszony rendezésének, s így az illetőségnek kérdése is csak az annak idején az illető jogterületen érvényben volt jog szerint bírálható el, tehát oly jogszabályt, amely a jelzett területeken 1918. előtt ott sohasem volt érvényben, irányadóul venni nem lehet, mert az az általános jogelvekbe ütközik.

Ennek a felismerése alapján és a lehetetlen állapotoknak rendezése céljából jött létre az 1926. évi 152 sz. (lex Dérer) törvény, amely azonban ezt a kérdést nem oldotta meg. Ez utóbbi törvény ugyanis még az 1920. évi 236. sz. csehszlovák törvénynél is egy lépéssel hátrább ment, mert nem ismerte el csehszlovák állampolgárokul mindazon személyeket, akik 1910. január 1-jén a mai Szlovenszkó vagy Kárpátalja területén illetőséggel bírtak, hanem csak igényt nyújtott az ezen törvény állampolgárság megadását a csehszlovák törvényekben felsorolt egyéneknek arra, hogy az állampolgárság megadását a csehszlovák hatóságoktól kérhették. Ez azért bizonyos fokú visszaesés, mert amire a trianoni békeszerződés és a felhívott korábbi törvény szerint valakinek joga van, annak megadását nem is kell kérnie és még kevésbé kell e jog megadásáért díjat és illetéket fizetnie. A lex Dérer az állampolgárság megadását csak azon volt magyar állampolgároknak biztosította, akik 1910. január 1.e után iš mind a mai napig megszakítás nélkül a mai csehszlovák köztársaság területén laktak és más állam területén sem állampolgárságot, sem illetőséget nem szereztek. A törvénynek ez a rendelkezése egyrészt ellenkezik a békeszerződéssel, mert ez az állandó itt lakást nem kívánja, fizikailag pedig teljesíthetetlen, mert oly negatív bizonyítást igényel, amely ad abszurdum vive pl. a dél-amerikai államok vagy apróbb szigetállamok bizonyítványainak a becsatolását is igényelhette. A lex Dérer továbbá egy csomó egyént, pl. a volt katonai személyeket, az annak ide-

jén a fogadalmat bármi okból le nem tevőket, valamint, akiket kiutasítottak, vagy államellenes magatartást tanúsítottak, kizárta azok közül, akik e törvény alapján az állampolgárságot kérelmezhették. Ez az álláspont jogilag nerci tartható, mert az ipsa facto és pedig az államfordulat következtében és annak folyományaként megszerzett állampolgárságtól ilyen kizárás statuálásával jogszerűen senki meg nem fosztható, illetve a netáni büntetendő cselekmények csak a rendtörvény és a büntetőtörvény alapján büntethetők. A helyzeten javítani akaró törvény ezen és még egyéb hiányossága, s homályossága az uralkodó bizonytalanságot tehát nem hogy megszüntette, hanem még fokozottabb mértékben növelte is. A törvény végrehajtása pedig még zavarosabb helyzeteket teremtett.

A jelen törvényjavaslat az ilyképp előállott visszás helyzeten óhajt gyökeresen segíteni azzal, hogy mindenki részére, aki az államfordulat folytán idecsatolt területnek lakója, e terület idecsatolásának természetes folyományaként az állampolgárságot és illetőséget is megadja.

Ezt a megoldási módot indokolja részben a saint-germaini kisebbségi szerződés 3. cikke is, amely szerint a csehszlovák állam köteles állampolgárokul elismerni azokat, akik e szerződés életbeléptetésének napján, 1921. július 26-án illetőséggel bírtak Szlovenszkón, illetőleg Kárpátalján. A magyar jog szerint pedig ezen a napon illetőséggel bírtak mindazok, akik 4 év óta, tehát 1917. július 26-a óta valamely szlovenszkói vagy kárpátaljai községben laktak és adót fizettek. A saint-germaini szerződés szerint tehát ipsa jure csehszlovák állampolgársággal bírnak. A jelen javaslat azonban az állampolgársági kérdés végleges megoldása céljából a méltányosság azon álláspontjára, helyezkedik, hogy az állampolgárságot megadja mindazoknak, akik az államfordulatkor itt laktak és azóta is itt élnek.

E méltányosság gyakorlására annál is inkább szükség van, mert az 1920. évi április 9-én kelt 236. sz. törvény 1.§-a 2. bekezdése alapján a volt német állampolgárok ugyancsak a lakás puszta ténye alapján szerezték meg a csehszlovák állampolgárságot, a volt osztrák állampolgárok számára pedig az 1921. évi március 26-án kelt 107. sz. törvénnyel becikkelyezett brünni szerződés könnyítette meg a csehszlovák állampolgárság megszerzését és így a csehszlovák köztársaság azon lakosainak, akik előbb magyar állampolgárok voltak, végül szintén ugyanazon, feltételek mellett meg kelt adni az állampolgárságot. Szükség van erre azért is, nehogy a köztársaság fennállásának 18. évében még mindig tápot adjanak a köztársaság keleti országrésze lakóinak arra, hogy érezzék, hogy velük az államhatalom mostohábban bánik, mint a történelmi országok lakóival.

Az állampolgársági kérdés méltányos és igazságos rendezése a mai súlyos nemzetközi helyzetben nagyban hozzájárulna a ma még sok tekintetben hiányos belső konszolidáció megerősödésére.

Hokky, dr. Turchányi, Liehm, Schmidt, Michler, Pfrogner, Garlik, ing. Weller, Füssy, dr. Törköly, dr. Pajor

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1936. IV. volební období. 3. zasedání. Tisk 174. Původní znění.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/tisky/T0174_00.htm

98

Prága, 1936. május 29. **Hokky Károly szenátor beszéde az államkölcsön ügyében.**

Mélyen tisztelt Szenátus! Mi nem vagyunk az államkölcsön ellen, de ne vegye senki államellenes cselekedetnek, ha a magyarság közül kevesen és keveset fognak jegyezni, mert annyira leszegényedtünk, hogy a napi megélhetés gondjai a legnagyobb gondunk. Gazdáink el vannak adósodva, iparosaink olyan szegények, hogy tömegesen adják vissza iparigazolványaikat, vagy szüneteltetik iparukat. Sokan elbocsátották segédeiket, tanulóikat csak azért, mert még a betegsegélyző díjakat sem képesek megfizetni. Kiskereskedőink csak vegetálnak, bankjaink úgyszólván nincsenek és ha vannak, azok tőkeszegények.

Ruszinszkó tőkeszegénységét a legjobban a következő statisztikai adat igazolja: 1935 végén az összes betétek 54,3 milliárdot tettek ki. Ebből Csehországra 37,9 milliárd, Morvaországra és Sziléziára 11,4 milliárd, vagyis a két országra csaknem 50 milliárd esik. Szlovenszkón a betétek összege 4,1 milliárd, Ruszinszkón meg mindössze 306 millió. A szlovenszkói és ruszinszkói betéteknek egy tekintélyes része is egy pár újgazdagé, úgy hogy a magyarságra valójában csalt morzsák esnek ebből. Nyugdíjasainkat az állampolgárság hiánya szabdalta töredékekre és így ezeknek száma is minimális. Általában helytelennek tartom, hogy az államkölcsönt nem előzte meg az állampolgárság kérdésének rendezése. Több mint 200.000 állampolgárság nélküli van az országban és ezeknek túlnyomó többsége – számarány szerint – a magyarokból áll. Ha az állampolgárság megadása megtörtént volna, a kölcsön jegyzésére kellemesebb, nyugodtabb légkör lett volna.

Az állami közalkalmazottak száma a magyarság körében minimális. Szlovenszkón 43 százalék, Ruszinszkón 49 százalék a cseh nemzetiségű közalkalmazottak száma, amely a csendőrségnél és pénzügyőri státusban Szlovenszkón 80 százalékra, Ruszinszkón pedig csaknem 100 százalékra emelkedik. A podbrezovai állami vasműveknél 7 tisztviselőt és mérnököt vettek fel, valamennyit a történelmi országokból, dacára annak, hogy sok szlovenszkói jelentkező volt. Ugyanez áll a besztercebányai új rádióállomás hivatalnokaira és alkalmazottaira is, akiket szintén Csehországból küldtek Szlovenszkóra.

A lakosság elszegényedéséhez nagyban hozzájárult a pénzlebélyegzés is, amely Ruszinszkón a kincstár részére 115 millió gyarapodást, de a lakosság részére igen nagy leszegényedést jelentett. Innen indult ki az a tőkeszegénység, amely Ruszinszkó betétállományában oly erőteljesen jelentkezik.

A román hadikárokat még ma is csak kis részben, sőt egész minimális százalékban elégítették ki. A törvény úgy intézkedett, hogy akinek egy kis vagyona van, már nem kapott kárpótlást, pedig természetszerű, hogy csak azok vagyonát vették el a románok, akiknek volt valamijük. A régi postatakarékpénztári betéteket még ma sem fizették ki, holott Magyarország már rég átadta az ezek fedezetére megkívánt értékpapírokat. Ez a késedelem rengeteg sok kis embert sújt. A kincstár jövedelmei a lebélyegzés és a vagyondézsma lerovásáért is gyarapodtak, holott ez nem volt va-

gyon eddig. Kivetették a teljes összeg után, holott még senki sem nyilatkozott arról, hogy hány százalékát fizetik ki e betéteknek. A legtöbb rokkantat elütötték rokkantnyugdíjaiktól, leszállították rokkantsági járulékaikat, sokan a rokkantak és hadiözvegyek közül elvesztették jogosultságukat a rokkantsági nyugdíjra az állampolgárság hiánya miatt.

Az önkormányzati testületek is teljesen elszegényedtek, eladósodtak. Ez nem is csoda, hiszen a legtöbb önkormányzati szervnél 600, sőt 700 százalékra is emelkedik az egyenes adók után fizetendő pótadó.

Kívánatos és szükséges volna, hogy a legszegényebb országrész, Ruszinszkó kapjon a beruházásokból megfelelő összegben, mert ott nemcsak a betétek, hanem a beruházások is mindeddig egészen minimálisak voltak. Számtalanszor kértem az Ungvár–Munkács–Szőlős és Királyháza közötti vasútvonal kiépítését, amire 100 millió volt felvéve a költségvetésbe, de hogy ez az összeg hová tűnt el, azt senki sem tudja megmondani. Ugyancsak kértem a Teresva–Terebesfejérpatak közötti vasútvonal kiépítését, sürgettem a királyházai vasúti állomás kiépítését, mert ez igen fontos vasúti csomópont Románia felé; kértem a Szőlős–Halmi közötti útnak az állami utakéhoz hasonló átalakítását, de mindhiába, pedig ezen közérdekű munkák megindításával sok ezer munkanélküli juthatna kenyérhez. Ruszinszkónak egyetlen egy rendes országútja van, Ungvár–Kőrösmező között, de azon is olyan állapotban vannak a hidak és technikai berendezések, hogy lépten-nyomon lassításra kényszerítik a motorikus járműveket.

Az államvédelmi kölcsön kiírása egyébként egészen különös időben történik, mert a pénzügyminiszter úr ezelőtt három héttel mondotta, hogy nem lehet tovább folytatni az adósságcsinálás politikáját. Annál meglepőbb, hogy ilyen rövid időn belül ezen miniszteri nyilatkozat elhangzása után, terjeszti be a kormány ezt a javaslatot. A javaslat nem szól arról sem, hogy milyen összegű lesz az államkölcsön. Az összeg nagysága vagy felületességből, vagy szándékosan kimaradt a javaslatból. Mindenesetre bármilyen eredménnyel végződik is a kölcsönjegyzés, kívánatos és szükséges, hogy abból a legszegényebb országrész legalább számarányának megfelelően részesüljön és a közmunkáknál az odavaló munkások és vállalkozók jussanak munkához.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 35. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze v pátek dne 29. května 1936.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/stena/035schuz/prilohy/priloh01.htm

99

Munkács, 1936. május 30. **Vezércikk a Munkácson megjelenő Az Őslakó c. lapban A magyar egység és a felekezeti kérdés vonatkozásai címmel.**

Történelmünkben, a magyar vérnek és könnynek ebben az ezeréves vég nélküli áradásában, alig vannak szomorúbb lapok, mint azok, amelyek a magyarságot vallásfelekezet szerinti széttagoltságban, egymást gyűlölésben, egymásra rohanásban mutatják. És [II.] Rákóczi Ferencznek, a magyar nemzet bálványának, a mai Kárpátalja külön védőszentjének jellemvonásai között alighanem az volt a legszebb, hogy nem kérdezte senkitől, melyik templomba jár, buzgó katolikus létére elszántan harcolt a protestáns vallások jogaiért s miközben el nem maradt volna egyetlen miséről sem, szűkebb környezetének legalább fele hithű kálvinistákból állott.

És ha szabad nagy dolgokról mindjárt kis dolgokra térni, „az Őslakó", az itt élt Rákóczi szellemének és hagyományainak ez a késői, egyszerű, de hűséges közlegénye, ha kint áll a nagy nyilvánosság kapujában, a közélet mázsaházánál és figyeli az elhaladókat, szemügyre veszi, megméri őket sok vonatkozásban, csak éppen arra nincs tekintettel, hogy azon a templomon, amelybe betérnek, egyes, kettős kereszt, csillag vagy Mogen-Doved[42] van-e. Mert az Isten minden templomban egy. És minden templomban vannak magyarok, akik szívszakadásig hűek, de olyanok is, akik már az első kakasszóra megtagadták a múltat.

Mielőtt közelebbről hozzászólnánk cikkünk tulajdonképpeni témájához, sietünk kijelenteni: – Mi magyar testvérünknek érzünk és vallunk mindenkit, aki előtt minden más szónál kedvesebb a magyar szó, aki nemcsak maga nőtt fel magyar kultúrán, de abban akarja felnevelni és megtartani gyermekét is, aki mai kisebbségi sorsunkban sem igyekszik élete deszkaszálját eloldozni a magyar sors hajója mellől.

Talán túlságba is megyünk ebbeli felfogásunkkal, de semmivel sem tartjuk szebbnek és értékesebbnek annak a magyarságát, aki Árpád apánkkal jött be a Vereckei szoroson, mint azét, aki csak később állt e testvértelen néphez, de kitartott mellette, vele érzett és vérzett mindvégig és nem hagyta el azt ma sem, amikor már nem előnyt, nem biztos kenyeret, de hátravetettséget, nehéz, sokszor reménytelen életküzdelmet jelent magyarnak, a magyarsághoz tartozónak lenni. Ezek a nem magyar vérű és nem is magyar vallású életutasok, akik a napfény leáldozásával az árnyékban is híven követik a magyar sorsot, alighanem a legmeghatóbb, legáldozatosabb, legmegbecsülendőbb tagjai a szélesebb keretek közé fogott magyarságnak.

Ezek után talán eléggé megoldoztuk a sarunkat, kinyitottuk a szívünket, hogy a félremagyarázás veszélye és bárki érzékenységének megbántása nélkül odaléphessünk a legkényesebb kérdések mellé is.

Sajnos, az a világáramlat, amely a világháború után – sokkal inkább anyagi természetű, mint lélekből nőtt indítékokból vezettetve – annyira kiélezte a vallásfelekezeti kérdést, Magyarországot sem hagyta érintetlenül. De még a csehszlovákiai

42 Dávid csillag.

magyar kisebbséget sem. És csak a magyar néplélek öröklött józanságának és nemességének köszönhető, hogy soraink között nem vetett olyan végzetes hullámokat, mint több más európai országban, némi rombolást és keserűséget azonban még így is hagyott maga után.

Magyarországon és ezen keresztül a csehszlovákiai magyar kisebbség körében az államfordulat utáni évek során a felekezeti kérdés két síkon jelentkezett: a keresztény magyarságnak a zsidósággal felmerült ellentétében és a keresztény vallásfelekezetek egymás közti féltékenykedése s szembefordulása terén. A magasba egyáltalán nem csapott fejlődési hullámvonal már mindkét jelenségnél erősen esőben, sőt eltűnőben van és szerencsére szép lassan mindkettő el fog halkulni, múlni anélkül, hogy a közélet vizét mélyebben felzavarták volna.

Magyarországon mindjárt a '18-19-es forradalom után a mesterségesen is szított zsidóellenes hangulat annak a tagadhatatlan ténynek a nyomán jelentkezett, hogy a gyászos emlékű kommunista uralom vezérkarának nagy része a zsidóság soraiból került ki. E szalmalánggal égni kezdett, de csakhamar lelohadt zsidóellenes hangulatot az utódállamok, elsősorban Csehszlovákia Magyarországból ideszakadt zsidóságának egy nagyon is jelentős hányada ürügyként sietve arra használta fel, hogy a magyarságtól elszakadjon és külön utakon, idegen, sőt egyenesen magyarellenes politikai pártokban keresse boldogulását. És nincs mit csodálkozni rajta, hogy a zsidóság e nagyobb felének a magyar gondolat iránti hűtlenné válását, a magyar múlttól való teljes elkanyarodását látva, mind több és több fájó, neheztelő magyar lélekben vert gyökeret az a keserű meggyőződés, hogy ennek a zsidóságnak csak addig volt jó a magyarság, míg hasznát látta, amíg megélhetett belőle.

Lassan beletörődünk ebbe a máig is megmaradt helyzetbe, de sohase varrtunk belőle hímet az egész zsidóságra, ezért sohase mondtuk fel a magyar–zsidó testvériséget, mert láttuk és látjuk, hogy a zsidók legjobbjai velünk maradtak, a mi sorainkban küzdenek az itteni magyar kisebbség jogaiért és jobb jövőjéért. És azt sem lehet elhallgatnunk, hogy nemcsak ez a halálig hű zsidó réteg, de az új zászlók és a kedvezőbb politikai szelek által hajtott vitorlák alá állott zsidóság nagyobb része is nyíltan s következetesen ragaszkodik a magyar kultúrához. A zsidóság kiválása a magyar érdekkörből és érzésközösségből hovatovább gyérebb lesz és inkább arra lehet számítani, hogy az elmentek közül is sokat visszahoz a csalódás, a körülmények reánk nézve egyre kedvezőbb alakulása. – A lepergett másfél évtized története azt bizonyítja, hogy a magyar–zsidó kérdésben a mi álláspontunk a helyes, türelem, a régi szálak megértő kezekkel való szövögetése, a régi kapcsolatok szeretetteljes ápolása.

Talán túl sokat foglalkoztunk is az eddigiekben a magyar–zsidó viszony kérdésével, de ne felejtsük el, hogy a magyar–zsidó összetartás, testvériség szépsége és szükségessége tudatának a szikráját a legmelegebben, legféltőbben itt őrzik a szívek mélyén, itt, ahol ez az egymást megértés már nehéz próbákat állott ki fényes sikerrel, itt Rákóczi várának a tövében, amelynek ormáról még ma is ellenállhatatlanul áramlik az a gondolat, hogy ennek a földnek a megvédésében, felvirágoztatásában össze kell fogni minden őslakónak.

Ami még a magyar–zsidó viszony időleges elhidegülésénél is szembetűnőbb, hogy az államfordulat utáni években a magyarság sorában, a keresztény felekezetek között is támadtak tartós nézeteltérések, sajnálatos érdek összeütközések, és az egyetemes magyar ügyre nézve le nem becsülhető károkkal járó torzsalkodások. Mégpedig mind Magyarországon, mind itt Csehszlovákiában, mert mind szívbelileg, mint

földrajzilag sokkal közelebb vagyunk ugyanis az odaáthoz, semhogy át ne csapjon ide minden olyan érzés és gondolathullám, ami ott lett úrrá a lelkekben.

Ebben a vonatkozásban mi most csak a csehszlovákiai magyar kisebbség helyzetével és sorsával kívánunk foglalkozni.

Az itteni magyar kisebbségi politika mindjárt a kezdetben két pártra épült fel. E két magyar párt között, ha nem is kimondottan, de a közhiedelem által annál állandóbban és erősebben látva, vallásfelekezeti különbségek is vontak határvonalat. Sose lehetett azt az emberekből kibeszélni, ha talán egészen nem is volt úgy, hogy a keresztényszocialista párt a katolikusabb magyarok politikai alakulata, míg a magyar nemzeti párt a haladóbb szellemű protestáns és a hű maradt zsidó magyarságnak nyújt politikai otthont.

A keresztényszocialista pártkeretek között való politikai elhelyeződést a katolikus magyarságra nézve eleinte az tette indokolttá, hogy az új államban magyarsága mellett a katolikus hitet is különösebben veszélyeztetve látta. És tagadhatatlan is, hogy a csehszlovák köztársaság zűrzavaros forrongó első éveiben a katolikus egyház egymás után kapta a sértéseket és ütéseket. De ezzel szemben igaz az is, amit Szüllő [Géza] és Esterházy [János] hangoztattak is, hogy a későbbi évek folyása alatt a háborgó, a katolikus egyházra rossz szemmel néző, annak ártani igyekvő kedélyek lehiggadtak, Prága ünnepélyesen kibékült Rómával, minek folytán a katolikus egyház helyzete és jövője itt biztosítottá vált (ha nem is a magyar, hanem csak az általános katolikus vonatkozásban).

A katolikusnak hirdetett kereszténytszocialista és a protestánsnak vélt, valamint liberálisabbnak mondott magyar nemzeti párt között vallási villongások sose adódtak elő ugyan, de azért semmiképp sem lehetett elfedni azt a felfogás és programbeli különbséget, hogy amíg a kereszténytszocialista párt elsődleges célkitűzésének a katolicizmus szolgálatát tette, addig a magyar nemzeti párt a felekezeti kérdésben csak másodrangú ügyet látott és egész felfogásában a kisebbségi magyar nemzeti gondolat védelmét tartotta irányító sarokcsillagnak.

1925-től kezdve a két magyar párt közötti világszemléleti és politikai állásfoglalásbeli eltérés hovatovább érezhetőbbé, sőt láthatóbbá is vált és az általános magyar érdek nagy veszedelmére a két párt belső szembefordulásának, a felekezeti különbözőségek kiéleződésének a lehetősége mindjobban előre vetette ijesztő árnyékát.

A két párt vezetőségében – szerencsénkre – a felelősségérzet tudata, amellyel nemcsak a mának, de a magyar történelemnek is tartoztak, még idejében felébredt és nem riadva vissza a pártegyesítési törekvés pár év előtti kudarcától, teljes erővel és a siker határozott akarásával nekiláttak a két magyar párt egyesítésének és ezzel a magyar érdekek és tömegek által régóta sürgetett és áhított magyar egység megteremtésének, ami 1936 januárjában részben már elvi eredményre is vezetett.

A magyar egységnek, az egy táborba való szállásnak, a tökéletesen egybeolvadt magyar nemzeti frontnak, az igazán egy emberként vívandó további harcnak, vagy a közös ellenféllel egy emberként megállapítandó esetleges békekötésnek nagy horderejét, egész jövőnkbe új utakat vágó jelentőségét szinte feleslegesnek tartjuk kiemelni, ennek a fordulatnak a várásával annyira tele volt már minden magyar szív, hogy így eredményeit is könnyen elé tudja képzelni. Csak annyit akarunk megjegyezni, hogy aki itt a magyar egységet valóban meg fogja teremteni, élő valósággá s gyakorlattá tenni: az kitörölhetetlenül beírja nevét a csehszlovákiai magyar kisebbségi élet történetkönyvébe.

A magyar egység már a kert alatt van, de még nincs a portánkon. Mi repeső szívvel nyitunk előtte kaput és boldog hallelujára köszörüljük a torkunkat, de vajon utolsó lépéseinél nem botlik-e meg valami kőben, vagy éppen a küszöbön? Mert nekünk úgy tetszik, hogy szédeleg egy kicsit, hogy valami még nincs rendben nála.

Súlyos kifogásuk van sokaknak a neve ellen, amelyen be akarják írni a magyar kisebbségi politikai elgondolások, próbatételek, élettörekvések anyakönyvébe. Keresztényszocialistának szeretnék elsősorban hívni. És noha szép és becsületes ez a név, de olyan hangzása, mellékzöreje van, hogy hallatára egyesek kedvetlenül begombolóznak, mert azt vélik belőle megállapítani, ha mindjárt tévesen is, hogy megint elsősorban felekezeti jellegű politikai alakulatról van szó, hogy újfent azt kívánják tőlünk, hogy előbb katolikusok, reformátusok vagy más felekezetbeliek legyünk és csak azután, csak másodsorban magyarok.

Magyar egységre, az egységes magyar pártra égetően, sorsdöntően szükség van, de egy ilyen egységes tábor erősnek, hosszú időre szólónak csak akkor tud megszületni, ha a sorozásnál az első sorba nem azt írják be, hogy ilyen vagy olyan vallású vagyok, hanem azt, hogy magyarnak érzem magamat. Hogy vasárnap a katolikus vagy református templomba megyek-e, vagy szombaton a zsinagógába, azt akár fel se jegyezzék, mert ez nagyon is másodrendű tényező amellett a vérbeli adottság, vagy amellett a megmásíthatatlan egy életre szóló elhatározás mellett, hogy magyar szemen és magyar szíven keresztül engedem magamhoz a világ történéseit és hangjait.

A magyar egység címében, szervezetében s tartalmában elsősorban és mindenekelőtt csak magyarnak kell lenni.

A magyar egység ledönthetetlenül csak a közös magyar nemzeti érzésen épülhet fel, nem pedig közös valláson.

Nem azt akarjuk ezzel mondani, hogy a katolikus ezentúl ne szeresse olyan rendületlenül egyházát, mint régen, a református ne érezze magát olyan vastagnyakú kálvinistának, mint eddig, a zsidó pedig ne tartson szombatot, hanem csak azt, hogy minden más előtt magyarok legyünk és hogy ennek vagy annak az egyháznak az érdekét csak a nagy magyar egység keretein belül szolgáljuk. – Arra a hajlékra, amelyben mindnyájan találkozhatunk, együtt élhetünk, csak az lehet felírva: magyarok. – Ha aztán külön szobái lesznek a katolikusok, reformátusok, zsidó vallásúak számára, az nem baj, de nem is feltétlen szükséges, mert a becsületes jó magyarok egy helyen is könnyen megférnek.

A magyar egységről és az egységes magyar pártról így vélekednek azon a Munkácson, amelynek váráról elszállt ugyan a turulmadár,[43] de még mindig felette repdes Rákóczi lelke.

Így mi, a minden próbát kiállt munkácsi magyarok azt kérjük azoktól, akik a csehszlovákiai magyarság szent egységének előkészítését és megteremtését munkálják, hogy a magyar egységet címében s minden szervezeti részletében minden magyart befogadhatóan alkossák meg. – Nem gáncsoskodunk a név miatt, mellyel elsőben nevezték el a tudjuk sok nehézség árán életre hívni szándékolt magyar egységet s mert tudjuk, komoly oka van annak is, hogy az egység felé való elindulás csak így történhetett meg. De kérjük él elvárjuk, hogy majd az egység valóra válásában, mikor már mindenki beláthatja, hogy senki vallási meggyőződése, valláserkölcsi

43 E szerkesztőségi cikk szerzője nagy valószínűséggel *Az Őslakó* szerkesztője, R. Vozáry Aladár, akinek 1930-ban jelent meg *Elszállt a turul* c. könyve (Studium, Budapest).

alapja ellen nem irányul az egységben való lét és elhelyezkedés, akkor – az egység bérmálásában – adjanak az egységnek olyan nevet, mely valóban csak a magyar egységet fogja mindenki számára és mindenki előtt hirdetni, érzékeltté tenni!

Pünkösdi lélekkel írjuk ezeket a sorokat és hisszük, hogy az illetékesek pünkösdi lélekkel fogják elolvasni és elfogadni.

Az Őslakó (Munkács. Politikai és társadalmi hírlap. Szerk.: R. Vozáry Aladár.) 1936. május 30.

100

Prága, 1936. november 30. **Korláth Endre képviselő beszéde a kárpátaljai autonómiáról a csehszlovák parlament nemzetgyűlésének költségvetést tárgyaló ülésén.**

Bevezető

Korláth Endre dr. nemzetgyűlési képviselő a prágai parlament nemzetgyűlésének az 1937. évi költségvetést tárgyaló ülésén nagy beszédet mondott. E beszédének legnagyobb részében a kárpátaljai autonómia ügyével foglalkozott, amely most annál is inkább aktuálissá vált, mivel a kárpátaljai Központi Orosz Nemzeti Tanács ugyancsak elkészítette autonómia-javaslatát, amely ellentétben áll azzal a javaslattal, melyet a kárpátaljai kormánykoalíciós képviselők készítettek párt héttel ezelőtt az autonómia pótszereként, s amely – elfogadása és életbeléptetése esetén – alkalmas lenne arra, hogy Kárpátalja autonómiájának életbeléptetése örök időkre elodázódjék.

Korláth dr. képviselő a kormánykoalíciós képviselők javaslatával foglalkozik és azt bírálja úgy általánosságban, mint részleteiben, hogy ezáltal figyelmeztessen minden kárpátaljai őslakost azokra a veszélyekre, amik ebben a koalíciós javaslatban felfedezhetők.

A kárpátaljai őslakosságnak minden vonatkozásban és minden oldalról ismernie kell az autonómia ügyét, mert ez életkérdés minden kárpátaljai őslakosra nézve, ezért adjuk kezébe minden érdeklődőnek ezt a beszédet, amelynek objektivitására jellemző, hogy a parlamenti cenzúra teljes egészében átengedte a nyilvánossággal való közlés céljából.

Tisztelt Képviselőház!

A költségvetésben a köztársaság megalakulása óta eltelt tizenkilencedik esztendőben is hiába keresem Podkarpatszka Rusz autonómiájának gyakorlati bevezetését. Ezért pártunk nevében ünnepélyesen kijelentem, hogy a csehszlovák kormányzat az 1919. év szeptember 10-én St.-Germain-en-Laye-ban a szövetséges és társult főhatalmakkal kötött nemzetközi szerződést még 18 év óta sem tartotta szükségesnek Podkarpatszka Rusz autonómiáját illetően betartani és most is, a tizenkilencedik évben olyan autonómiát akar bevezetni, mely a kétoldalú szerződésben kötelezett autonómiának csak Potemkin-mása. Ez ellen kénytelen vagyok ünnepélyesen megismételni a parlamentben a 18 év alatt oly sokszor hangsúlyozottan és az egész világ előtt tett tiltakozásomat. Rámutatok arra, hogy a csehszlovák kormány az, amely a kétoldalú nemzetközi kisebbségi szerződést a valóságban egyoldalúan megszegte, dacára annak, hogy formálisan e kétoldalú szerződést törvénytárába becikkelyezte és ha megcsonkítva is, de alkotmánytörvénybe iktatta.

E súlyos megállapításom után a jelen költségvetést ebből a szempontból kívánom taglalni.

A békeszerződés és az autonómia

Nem ez az első alkalom, hogy a podkarpatszka ruszi magyarság és őslakosság képviseletében a nyilvánosság előtt szót emelek annak az autonómiának az érdekében, melynek megvalósítására a Csehszlovák Köztársaság alapítói és későbbi nemzetközi viszonylatban: képviselői ünnepélyesen ígéretet tettek.

A szövetséges és társult főhatalmak és Csehszlovákia között 1919. szeptember 10-én kötött, úgynevezett kisebbségi szerződés II. fejezetének 10. cikkében Csehszlovákia arra kötelezte magát, hogy a Kárpátoktól délre fekvő ruszin területet (ruthén területet) a csehszlovák állam keretei között autonóm egység alakjában olyan szervezettel látja el, amely az állam egységével összeegyeztethető, illetve legszélesebb körű autonómiával rendelkezik. Erre a törvényhozási és közigazgatási autonómiára célozva mondja a Millerand-féle kísérőlevél, hogy az előbb említett szerződés „a ruthén (ruszin) autonóm tartomány népeinek (aux populations) megadja a lehetőséget arra, hogy kívánságait nyilvánosan kifejezhesse." „A szövetséges és társult hatalmak – folytatja a kísérő levél szó szerint – a legkomolyabb figyelemmel lesznek e népeknek a jövőben nyilvánított kívánságaira."

Nem az első alkalom, hogy Podkarpatszka Rusz autonómiájának erre a nemzetközi jogi forrására és a nemzetközi jogi forrást hitelesen magyarázó diplomáciai okmányra én, a podkarpatszka ruszi magyarság és őslakosság képviselője, a figyelmet felhívtam. Én magam is rámutattam erre a prágai képviselőházban és szenátusban 1924. április 8-án, majd október 31-én; 1925. évben október 2-án; 1926. évben november 27-én; 1927. évben július 1-jén a közigazgatási reform elleni tiltakozásban; 1927. október 25-én, később a szenátusban 1930. április 1-jén; 1931. december 16-án; 1933. február 21-én; 1934. december 13-án tartott beszédeimben, továbbá a podkarpatszka ruszi autonómiáért Masaryk köztársasági elnök úrhoz 1921 májusában vezetett 250 tagú podkarpatszka ruszi magyar delegáció élén mondott beszédemben, úgyszintén 1928. október 14-én Beregszászban tartott és a podkarpatszka ruszi ellenzéki pártszövetség kongresszusának delegátusai előtt elmondott beszédemben is.

Jövő tavasszal lesz 15 éve, hogy Podkarpatszka Rusz összes politikai pártjai, éspedig nemzeti különbség nélkül, deklarációt készítettek és Prága elé terjesztették (1922. március 23-án). Ebben rámutattak a pártok arra a nemzetközi jogi kötelezettségre, amelyre beszédem bevezetésében hivatkoztam. Ugyanakkor szóvá tették a Podkarpatszka Rusz összes nemzeteinek összes képviselői együttesen azt is, hogy a ruszin–szlovák belső határok kérdése még megoldatlan. Leszögezték azt, hogy ennek a kérdésnek végleges megoldása az autonóm ruszin terület tartománygyűlésének és a prágai parlamentnek közös hatáskörébe fog tartozni. Addig is azonban, amíg ez megtörténik, azt a kívánságukat fejezték ki a podkarpatszka ruszi pártok, hogy az Ungvártól nyugatra és délre eső területek, valamint az egész Zempléni terület már a podkarpatszka ruszi tartománygyűlés (törvényhozó testület, szojm) egybehívása előtt is közigazgatásilag Podkarpatszka Ruszhoz csatoltassék. Tudjuk, hogy mindebből semmi sem valósult meg, Podkarpatszka Rusz autonóm területének nyugati határai ma sincsenek véglegesen megállapítva.

Ez a kérdés elsősorban a szlovenszkói ruszinok sérelmeként jelentkezik, bár nem lehet közömbös Podkarpatszka Rusz mai területén és az ezzel szomszédos kelet-szlovenszkói területen élő magyarság szempontjából sem. Kétségtelen ugyanis, hogy annak a területi autonómiának, melyet a kisebbségi szerződés Podkarpatszka Rusz számára biztosított, ezen terület egész népességét illeti meg. Kitűnik ez a

Millerand-féle kísérőlevél fentebbi szó szerint idézett részéből, melynek szövege a Kárpátoktól délre eső terület népeinek biztosított jogokról szól. De kitűnik ez magából a kisebbségi szerződésből is, melynek 12. cikke pl. kifejezetten azt mondja, hogy az autonóm ruszin terület hivatalnokai a lehetőség szerint a terület lakói közül választandók.

Fölösleges megemlítenem azt a mindenki előtt ismert tényt, hogy még Podkarpatszka Rusz mai közigazgatási területén is közel 150.000 azoknak a magyaroknak a száma, akiknek nevében törvényhozói kötelességemnek tartom, hogy a ruszin autonómia kérdését, azt a kérdést, amely hovatovább a be nem váltott nemzetközi ígéret iskolapéldája lesz, szóvá tegyem. Szóvá kell tennem ezt a kérdést újból és mindig. Főleg azért, mert legújabban ismét olyan hírek kerültek forgalomba, melyek szerint a prágai kormány teljesen vérszegény, látszatautonómiával kíván megszabadulni attól az ódiumtól, hogy immár több mint másfél évtized óta különféle, sokszor egymással homlokegyenest ellentétben álló ürüggyel húzza-halasztja a ruszi autonómia megvalósítására vonatkozó nemzetközi kötelezettségének valóra váltását.

Szóvá kell tennem ezt a kérdést nemcsak a sorsközösségnek, a szolidaritásnak attól az érzésétől hajtva, mely bennünket magyarokat is eltölt itteni őslakos ruszin, szlovák és egyéb testvéreinkkel szemben, de szót kell emelnem – és azt férfias nyíltsággal és őszinteséggel kimondom – attól az egészséges, nemzeti önfenntartási ösztöntől vezéreltetve, melynek szavát meghallani, parancsát követni elsősorban azoknak a magyar férfiaknak feladatuk, akik az itt élő magyarság felelős politikai vezetőinek érzik és vallják magukat.

Nekünk, magyaroknak a magunk jól felfogott érdeke szempontjából sem lehet közömbös az, hogy a prágai kormányzat céltudatos következetességgel széjjelmállasztja, elsorvasztja a Kárpátoktól délre élő ruszinok, magyarok gazdasági és kulturális erejét. Annál kevésbé lehet ez reánk nézve a nemzetek józan önzése szempontjából közömbös, mert hiszen mi itt élő magyarok is érezzük e terület ruszin nyelvű többségére nehezedő nyomást. A különbség csupán az, hogy reánk magyarokra hatványozott mértékben nehezedik, a mi gazdasági és kulturális erőforrásainkat fokozott mértékben és iramban igyekszik a prágai kormányzat elpusztítani.

Azok a prágai hivatalok és társadalmi körök, amelyeknek hatalmi elképzeléseiben a ruszin autonómia éppen úgy, mint a szlovák autonómia megvalósítása nem illik bele, a legfantasztikusabb vádakkal és ürügyekkel igyekeznek e törekvéseinket diszkreditálni és különösen bennünket magyarokat úgy feltüntetni, mint akik ezeket az autonómiákat kizárólag abból a célból találtuk fel, hogy segítségükkel a köztársaság épületét felrobbantsuk. Ugyanezek a körök mesterien értik azt, hogy pl. a szlovák–ruszin belső határ kérdésén keresztül egymás ellen uszítsák Szlovenszkó és Podkarpatszka Rusz különféle nemzetekhez tartozó őslakos rétegeit. Ezek a mesterkedések is éppen olyan átlátszóak, mint az imént említett vádaskodások. Nem akarok velük vitába szállni, csak egyet szeretnék leszögezni és ez az, hogy egy nagyvonalú szlovák politika nem nézheti ferde szemmel a ruszin autonómia becsületes megvalósításának sürgetését. Hiszen kétségtelen, hogy abban a pillanatban, amint Podkarpatszka Rusz autonómiáját megvalósítják, nem késhet tovább a szlovenszkói autonómia kérdésének megoldása sem. Vagy talán éppen ez az, amiért bizonyos prágai körök mesterséges ellentéteteket igyekszenek szítani szlovákok, ruszinok és magyarok között és különösen bennünket, magyarokat állítanak oda bűnbakul a belső külpolitikai probléma állítólagos megoldhatatlanságáért.

A leghatározottabban állást kell foglalnunk és eleve tiltakoznunk minden olyan cselekvés ellen, mely Podkarpatszka Rusz autonómiájának kérdését mellékvágányra igyekszik terelni. Ilyen megengedhetetlen bel- és külpolitikai manővernek kell minősíteni a koalíciós pártoknak azt az állítólagos tervezetét, mely Podkarpatszka Rusz számára nemzetközi szerződésben biztosított legszélesebb körű törvényhozási és közigazgatási autonómia helyett ennek egészen nevetségesen ható Potemkinmását akarja megvalósítani.

Információim szerint ez az autonómia-tervezetnek csúfolt javaslat a podkarpatszka ruszi kormányzó jogi helyzetének ideiglenes rendezésével vél eleget tenni azoknak a nemzetközi kötelezettségeknek, amelyeket Csehszlovákia Podkarpatszka Rusz autonómiáját illetően a kisebbségi szerződésben vállalt. A törvényhozási, de még a közigazgatási autonómiáról és ezek autonóm szerveinek, elsősorban a podkarpatszka ruszi törvényhozó testületnek a megszervezéséről ezekben a javaslatokban szó sincsen.

A kormányrendelet tervezete arra az időre, amíg az autonóm törvényhozó testület, a szojm megalakul, Podkarpatszka Rusz kormányzója mellé tanácsadó szervül kormányzói tanácsot rendel, és kötelességévé teszi a kormányzónak, hogy ennek a tanácsnak a véleményét minden elvi jelentőségű nyelvi kérdésben, iskolaügyekben, helyi közigazgatási és minden egyéb fontos személyi, politikai és gazdasági kérdésben kikérje. Őszintén szólva nem értjük, mit akar a tervezet „minden fontos személyi, politikai és gazdasági kérdés" alatt érteni, pedig értesülésem szerint szó szerint ilyen rendelkezés foglaltatik abban a tervezetben, amely Podkarpatszka Rusz törvényhozási és közigazgatási autonómiájának megvalósítását célozná. Minden politikai és gazdasági kérdés személyi kérdés-e? Vagy pedig minden személyi kérdést megfelelő politikai és gazdasági eszközökkel meg lehet oldani? Ezek olyan rejtélyek, amelyekre a kormányzó ideiglenes jogi helyzetére vonatkozó, állítólag már Prágában tárgyalás alatt álló tervezet nem adja meg a választ.

Ebből a tervezetből mindössze az derül ki, hogy Podkarpatszka Rusz élén kormányzó fog állni, akit a kormány előterjesztésére a köztársaság elnöke nevez ki. Hogy a kisebbségi szerződés szerint az autonóm ruszin terület élén álló kormányzó a ruszin törvényhozó testületnek, szojmnak felelős és csak ennek felelős; hogy a csehszlovák alkotmány ezt a nemzetközi szerződéssel szabályozott helyzetet oda módosította, hogy Podkarpatszka Rusz kormányzója a ruszin törvényhozó testületnek, a szojmnak is felelős; hogy az autonóm ruszin törvényhozó testület, szojm, amely kisegítő hatáskörben szintén felelősségre vonhatná a kormányzót; hogy ilyen törvényhozó testülete Podkarpatszka Rusznak 17 évvel a kisebbségi szerződés megkötése után még mindig nincs – mindez igazán oly csekélység, amelyen csak a magunkfajta államferforgató jogásznemzet, mint mi magyarok, akadhatnak meg.

De nem ez az első és nem is az utolsó szándékos eltérés az 1919. év szeptember 10-én megkötött nemzetközi kisebbségi szerződés és a később meghozott alkotmánytörvény, továbbá a jelenleg bevezetni szándékolt autonómia-tervezet között. Ennél még talán súlyosabb, következetesebb, szándékos ferdítés az, amikor az autonómia-tervezetből már nyoma sem látszik ki a hivatkozott kisebbségi szerződés ama pontjának, amely kimondja, hogy „Podkarpatszka Rusz képviselői nem vehetnek részt a prágai parlamentben olyan ügyek tárgyalásánál, amelyek Podkarpatszka Rusz autonómiáját érintik."

Ez a pontja a kisebbségi szerződésnek már az alkotmánytörvénybe is szándékos ferdítéssel hiányosan és hézagosan került be, a jelenlegi autonómia-tervezetből pe-

dig teljesen ki lett hagyva. Pedig a kisebbségi szerződésbeli intézkedésnek az volt a célja és az a célja ma is, hogy az autonóm ügyek ne lehessenek bevonhatók a prágai törvényhozás hatáskörébe, hanem tartassanak fenn Podkarpatszka Rusz szojmjának, önálló törvényhozásának hatáskörébe.

De ezen a kis nemzetközi szerződésszegésen könnyen túltette magát a centralista kormányzat. Mit neki egy kisebbségi nemzetközi szerződés, mit neki a genfi ellenőrzés és a nagyhatalmak garanciája, ha mód van arra, hogy a genfi fórum előtt szépnek mutathassa magát?

Ez eddig sikerült is, mert a centralista kormányzatnak minden sikerült Genfben, de talán Genf is rájött már arra, hogy ezt a szemhunyást és a népek nemzetközi jogainak semmibevevését nem csinálhatja büntetlenül. A hivatkozott kisebbségi szerződés világosan kimondotta, hogy ezt a szerződést be kell cikkelyezni a csehszlovák törvényhozásba, és hogy ezt törvénnyel sem lehet megváltoztatni, mert hiszen minden ilyen szándék a nemzetközi szerződés széttépése, megsemmisítése volna. A becikkelyezés ugyan megtörtént, de az alkotmánytörvény már megváltoztatta e becikkelyezett kisebbségi szerződést, amikor megcsonkítva iktatta be. A jelenlegi autonómia-tervezet pedig már minden skrupulus nélkül egyszerűen megsemmisítette a kisebbségi szerződés eme pontját.

Törvény helyett rendelet

Információim szerint a podkarpatszka ruszi koalíciós kormánypárti képviselők javaslata oda irányult, hogy rendeleti úton szabályoztassék a podkarpatszka ruszi autonómia kérdése. A jogalapot erre szerintük a rendkívüli rendeleti hatalomról szóló 1934. évi 109. számú törvény, illetve az ennek hatályát meghosszabbító 1935. évi 131. számú törvény adná meg. A hivatkozott törvények valóban meghosszabbítják az 1933. évi 95. számú törvénnyel a kormánynak adott azon felhatalmazást, hogy a gazdasági válság ideje alatt nevezetesen az árpolitikára és a termelési viszonyokra, valamint a fogyasztás és a hitelélet kérdéseire kiható olyan intézkedéseket is tegyen, amelyek rendes körülmények között a törvényhozás útjára tartoznának. Megismétlik a most hivatkozott törvények azt az 1924. évből való régebbi törvényes rendelkezést, amelynek értelmében a közigazgatás célszerű és takarékos szabályozása érdekében is rendeleti úton intézkedhetik a kormány. Ezeknek a felhatalmazásoknak azonban vajmi kevés közük van Podkarpatszka Rusz autonómiájához, mert nehezen lehet takarékossági intézkedésnek minősíteni a tervezet egyik részének azt a rendelkezését, mely értesülésem szerint Podkarpatszka Ruszban a kormányzónak évi 100.000 KČ fizetést helyez kilátásba azzal, hogy mellékes hivatali bevételeiről, illetve járandóságairól a prágai kormány fog intézkedni. Hogy ezek a mellékes jövedelmek mekkorák lesznek, azt a kérdést a tervezet nyitva hagyja. A kormányzói hatáskört a tervezet – értesülésem szerint – nem kevesebb, mint 11 pontban sorolja fel. Ezek szerint a kormányzó hatáskörébe tartozik a kormánnyal és a köztársasági elnökkel való tárgyalásoknál Podkarpatszka Ruszt képviselni, ugyancsak ő vezeti a melléje rendelt véleményező szerint, a kormányzó tanács tárgyalásait, átveszi az országos elnök teendőit, mint végső közigazgatási fórum határoz a hatályban levő törvények, rendeletek keretében nyelvi, vallási ügyekben, amennyiben a döntés nincs a kormány részére fenntartva. Ha tehát a kormány a maga részére tartja fenn a végső döntést minden ügyben, akkor a kormányzónak közigazgatási kérdésekben egyáltalán semmi döntő szava nincs.

A kormányzói „hatáskör”

De nézzünk csak szemébe az autonómia-tervezet a kormányzói hatáskörre vonatkozó intézkedéseinek, hogy is néz ki ez a valóságban és a gyakorlatban?

A kormányzói hatáskörre vonatkozó rendelettervezet 1. §-ából mindjárt kiütközik az, hogy a nép akaratát, az úgynevezett demokráciát a kormányzó kiválasztásánál teljesen figyelmen kívül kívánják hagyni, mert Podkarpatszka Rusz népének a kormányzó kijelölésében semmi szerepet nem juttat, amikor azt mondja az első paragrafus, hogy a kormányzót a köztársasági elnök nevezi ki, de „a kormány előterjesztésére” és nem a podkarpatszka ruszi nép akaratát jelentő szojm előterjesztésére, vagy a szojm megalakításáig legalább a szintén népakaratot jelentő parlamenti törvényhozók, vagy az országos képviselőtestület választott tagjainak meghallgatásával.

De hogy mennyire demokráciaellenes e jelzett autonómia-tervezet, azt még jobban bizonyítja a tervezet 2-ik paragrafusa, amikor a kormányzói fogadalomnál már szó sincs arról, hogy a kormányzó a szojm előtt is tegyen fogadalmat, sem arról, hogy a kormányzó arra tegyen fogadalmat, hogy Podkarpatszka Rusz autonómiáját tiszteletben tartja, és hogy Podkarpatszka Rusz fent jelzett kisebbségi szerződésbeli biztosított autonóm jogait megtartja. A 2-ik paragrafusból világosan kiütközik, hogy csupán olyan kormányzót kívánnak állítani, aki csak felfelé a centralista kormányzatnak felelős, míg lefelé a nép törvényhozó testületével, a szojmmal szemben semminemű felelősségről nem tesz e paragrafus említést.

De még jobban bemutatja a kormányzó valódi képét az autonómia-tervezet 3-ik §-a. E paragrafus leplezetlenül úgy állítja be a kormányzót, mint a prágai centralista kormányzatnak jól fizetett tisztviselőjét. Amikor a kormányzó költségvetésének jogát sem tartják fenn, még csak látszat okából sem a szojm megalakításáig a jelenlegi országos képviselőtestületnek és a szojm megalakítása után pedig a szojmnak, hanem egyszerűen mintegy állami tisztviselőt besorozzák az állami budget keretébe.

Elképzelhető, hogy ezzel a kormányzóval úgy kívánnak rendelkezni, mint kenyérféltő jól fizetett tisztviselővel és nem, mint egy autonóm területnek fejével, akinek a kisebbségi szerződésbeli elgondolás szerint jogában kellene álljon az autonóm terület jogállását a köztársaság keretében megvédelmezni.

Ha a kormányzót valóban függetleníteni kívánták volna és valóban autonómiát kívántak volna e területen bevezetni, akkor becsületesen csak azt tehették volna, hogy a kormányzót az autonóm terület költségvetése fizesse és az autonóm területtel szemben tegyen az fogadalmat és az autonóm területtel és annak törvényhozásával – annak megalakításáig országos képviselőtestületével szemben legyen az főképpen felelős, de legalább annyira, mint a köztársaság elnökével szemben és semmiképpen sem legyen felelős a prágai kormányzattal szemben. A tervezet azonban egy játékbábot kívánt kreálni.

Igazán csak a genfi körök illúziójának megtartására van szánva az autonómia-tervezet 4-ik §-a, amikor arról beszél, hogy a kormányzó képviseli Podkarpatszka Rusz érdekeit. De amikor a kormányzó Podkarpatszka Rusz törvényhozásától és a jelenben pedig országos képviseletétől teljesen független és csupán a centralista kormánytól és a köztársasági elnöktől függ, akkor mi módon lehetséges elképzelni, hogy ő a kenyéradó gazdájával, a kormánnyal való tárgyalásnál módot találhatna Podkarpatszka Rusz érdekeinek megvédésére?

Ugyanezt a célt szolgálja a 4-ik § 2-ik bekezdése, amely szerint a kormányzó nem más, mint egy festett kép, amikor a tőle teljesen független és kizárólag a cent-

ralista kormánytól függő kormányzótanácsnak reprezentatív elnöki székét tölti be, de anélkül, hogy a kormányzótanácsban bárminemű gyökere volna. Ugyanis e kormányzótanácsnak egyik felét a prágai centralista kormányzat nevezi ki és a másik felét választja csupán a nép. Így a prágai kormánynak a kormányzótanácsban a kormányzó nélkül is megvan a feltétlen biztos többsége. Így igazán nem bírhat jelentőséggel, hogy a kormányzótanács tárgyalásain a kormányzó elnököl-e vagy sem, mert ebben a tanácsban a fentiek szerint csak a prágai centralista kormányzat akarata érvényesülhet.

Az autonómia-tervezet 4-ik §-ának 3-ik bekezdése már jelentene valamit a kormányzói hatalomra nézve, ha nem volna ellentétben a későbbi 7-ik §-ban tárgyalt országos alelnöki hatáskörrel. E bekezdés ugyanis azt mondja, hogy a kormányzó átveszi a jelenlegi országos elnök funkcióját. Ez a tény legalább azokban az ügyekben, amelyek az országos hivatalban végződnek, mint legfelső fórumon jelenthetne valamit. Bár az országos elnök a prágai centralista kormányzat alárendeltje lévén, annak utasítása elől nem térhet ki.

E bekezdés azonban szintén csupán látszat, mert a későbbi 7-ik pontból világosan kitűnik, hogy az országos elnöki szerep valójában nem fog a kormányzó hatáskörébe átmenni, hanem az országos alelnök hatáskörébe tolódik át, úgy hogy az országos közigazgatás valóságos feje nem az országos elnöki szerepet látszólag betöltő kormányzó kezében lesz, hanem az országos alelnök kezében.

Az autonómiatervezet 4-ik §-ának 4-ik bekezdése már valóban megtévesztően igyekszik a kisebbségi szerződésbeli kikötött autonóm jogokat a kormányzó hatáskörébe utalni. De a mondatot úgy megspékelte a tervezet, hogy valójában a nyelvi és vallási önállóságból semmi sem marad, mert beszúrta „az érvényes előírások keretében" szavakat. Időközben ugyanis nyelvi kérdésekben különösen fait acomplit teremtett a prágai törvényhozás. De még ezzel sem elégedett meg a tervezet, hanem a látszatra szépen festő autonóm jogát a kormányzónak semmivé tette, amikor azt mondja: „amennyiben a döntés nincs kikötve a kormány részéről". E megjegyzés pedig azt jelenti, hogy az eddigi 18 éves törvényhozás és a kormányrendelet-halmaz a centralizmus jegyében mindent fenntartott a kormány jogkörében.

Igaz ugyan, hogy a tervezet további pontjai szerint a kormányzó hagyhatja jóvá az iskolai törvényeket, a középiskolák, elemi és szakiskolák részére, de ha az előbb említett törvényes előírások ezt a feladatot más szervre bízzák, akkor a kormányzó ettől a jogától is elesik. Marad ugyan kinevezési és előléptetési joga a bírákat és egyéb állami hivatalnokokat illetően egészen a IV. fizetési fokozatig bezárólag, de ezt a jogát csak az országos hivatali főnök javaslata szerint gyakorolhatja, ezek pedig tudvalevőleg teljesen Prágából odaküldött és Prágától függő emberek. A magasabb rangú bírák és egyéb állami tisztviselők kinevezése és előléptetése tekintetében a kormányzónak már csak előterjesztési joga van. Hogy ily körülmények között mi volna az itt vázolt kormányzói hatáskör alapján a kisebbségi szerződés idézett 12. cikkének gyakorlati haszna, mely szerint a Podkarpatszka Rusz területén működő hivatalnokokat e terület lakói közül kell kiválasztani, azt nagyon nehéz eldönteni. Igaz ugyan, hogy jogában áll az állami önkormányzati és egyházi hivataloktól szóbeli vagy írásbeli tájékoztatást is kérni Podkarpatszka Rusz ügyeit illetően, sőt a Podkarpatszka Ruszra vonatkozó ügyekben még a prágai minisztertanács tanácskozásain is részt vehet. Ha ezen informatív és tanácskozó hatáskörének gyakorlása közben úgy véli, hogy valamely hivatali intézkedései ellenkeznek az alkot-

mánytörvénnyel, vagy más törvénnyel, vagy sértik Podkarpatszka Rusz érdekeit, akkor a kormány elé viheti az ügyet. A döntés azonban a kormány kezében marad.

Mindezt összefoglalva körülbelül az jellemzi a kormányzó határkörét, hogy joga van mindenről tudni, de nincs joga döntő és végleges intézkedést tenni. A Podkarpatszka Rusz területén működő hivatalok vezetőinek kötelessége a tervezet szerint a kormányzónak minden fontosabb intézkedést, főleg a politikai természetűeket bejelenteni. A kormányzónak a rendelettervezet megadja azt a jogot, hogy a kormányzótanács véleményét kikérje. S amennyiben a kormányzó és a kormányzata alatt álló podkarpatszka ruszi területen alkalmazott hivatali főnökök, továbbá a kormányzótanács között vita támadna, úgy azt nem a kormányzó, hanem a prágai kormány dönti el.

A kormányzói hivatal és tanács

Információim szerint külön rendelettervezet készül a kormányzói hivatal szervezéséről, továbbá a kormányzói tanács létesítéséről és végül a posta és távírda igazgatóság, a Csehszlovák Államvasutak igazgatósága podkarpatszka ruszi expozitúráiról, a podkarpatszka ruszi autonóm területen működő ügyvédi, orvosi, kereskedelmi és iparkamarákról. E rendelettervezetek közül már előbb is említettem a kormányzói tanács létesítéséről szólót. Ez a kormányzótanács a podkarpatszka ruszi országos választmány hat tagjából és további hat tagból állana, akiket egyenesen a prágai kormány nevez ki. Figyelembe véve azt az eljárási módot, amely mellett ez az országos választmány megalakult, a gyakorlatban az volna a helyzet, hogy a kormányzótanács összesen 12 tagja közül a tagok kétharmad része, vagyis 8 tag a prágai kormányzattól közvetlen függő emberekből állana, az autonómia eszméje gyakorlati megvalósításának nagyobb dicsőségére.

Kevés vigaszt nyújt, hogy – értesülésem szerint – a kormányzótanács a rendelettervezet szerint csak arra az időre létesül, amíg Podkarpatszka Rusz törvényhozó testülete, szojmja megalakult. Mint ahogy a kormányzó jogi helyzetének ideiglenes rendezéséről szóló rendelettervezet is tartalmaz állítólag olyan intézkedést, mely szerint a kormányzó a csehszlovák kormánynak felelős Podkarpatszka Rusz szojmja – immár 18 éve húzódó és Isten tudja meddig várandó – megalakulásáig. Erről azonban még rendelettervezet sem készült.

Íme így festenek – ha információim helyesek – azok a rendelettervezetek, amelyek illetékes prágai hivatalos köröket mostanában a legkomolyabban foglalkoztatnak abból a célból, hogy Podkarpatszka Rusz autonómiáját a szemfényvesztő megvalósítás stádiumába vigyék.

Információim szerint a kérdést – amint már előbb is jeleztem – a csehszlovák alkotmányba ütköző módon, rendeleti úton kívánják rendezni. De nincs kizárva, hogy akadnak majd alkotmányjogászok, akik legalább a külszín megóvását, vagyis a törvényhozási utat fogják illetékes köröknek ajánlani.

Joggal felmerült itt a kérdés, nem folytatunk-e üres szélmalomharcot, amidőn a podkarpatszka ruszi autonómiára vonatkozó oly tervezet ellen szállunk síkra, amely még nyilvánosan meg sem jelent (de amelyet szándékosan titkolózva csinálnak) és amelyről teljes határozottsággal még azt sem állíthatjuk, vajon rendelet vagy törvényjavaslat alakjában kerül-e a nyilvánosság elé.

Az a nézetem, hogy mind a két esetben, tehát akár rendeleti úton, akár a kormány befejezett tények elé akar bennünket állítani, akár a parlament elé viszi a kér-

dést, nem lehet elég korán szót emelni olyan megoldás ellen, amely alkotmánysértéssel vagy nemzetközileg vállalt kötelezettség kijátszásával járna. Még abban az esetben is, ha a kormány a törvényhozási utat választaná, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat a tapasztalatokat, amelyeket különösen a legutóbbi években a csehszlovák törvények alkotása körüli módszerek tekintetében szereztünk. Egy javaslat ellen akkor felszólalni, a küzdelmet ellene akkor felvenni, amikor parlamenti tárgyalásra kitűzik, törvényhozói tapasztalatok szerint legtöbbször már hiábavaló. A többségi pártok egymás között eldöntötték már a javaslat sorsát, mielőtt az hivatalosan és forma szerint a törvényhozás elé kerül. Különösen olyan kérdésekre vonatkozóan állt ez, amelyeket a prágai kormány és cseh nacionalista pártok olyan színben szeretnek feltüntetni, hogy sima megszavazásuk és a köztársaság fennmaradásának érdeke és minden ellenkező javaslat a köztáraság érdekeit sérti.

Ilyen kérdésnek szeretik feltüntetni Podkarpatszka Rusz autonómiájának kérdését is. Ezért tartom szükségesnek ebben a kérdésben szót emelni és már most a leghatározottabban és legünnepélyesebben leszögezni azt az álláspontomat, hogy minden olyan törvényjavaslattal szemben, amely a kisebbségi szerződés nem a podkarpatszka ruszi autonóm terület egész népessége javára, tehát a mi javunkra is, biztosított jogok kijátszását célozza, a legélesebb harcot fogjuk felvenni. Másfelől eleve tiltakozunk az ellen, hogy e kérdést az alkotmányjog s az ide vonatkozó vállalt nemzetközi kötelezettségek megsértésével kormányrendelet útján szabályozzák és a Podkarpatszka Rusz autonómiájának kérdése a prágai kormány centralisztikus, diszkrecionális hatalmának süllyesztőjébe kerüljön.

Legalább a költségvetésben…

Podkarpatszka Rusznak az államfordulat óta 1924 tavaszáig parlamenti képviselete egyáltalán nem volt, ezért addig az ideig parlamenten kívül, azóta pedig tizenegyedik éve a parlamentben követelem, kérem a minden évben megismétlődő költségvetési viták alkalmával és más alkalmakkor is azt, hogy a podkarpatszka ruszi autonómia legalább abban nyilvánuljon meg már egyszer, hogy az állami költségvetés az összes tárcánál a bevételek és kiadások oldalán is domborítsa ki a mi autonóm területünkre eső részeket. Mert csak ilyenképpen adhatna módot a kormány annak megállapítására, hogy van-e hát valóban ráfizetés Podkarpatszka Ruszra, mint azt a kormányzat annyira fennen szereti és szokta hirdetni, vagy pedig hogy Podkarpatszka Rusz olyan gyarmati terület-e, amilyennek mi látjuk azt és érezzük, melyből a természeti kincsek, értékek, a munkaeredmények beolvasztatnak és beolvadnak az állam egységes jövedelmébe s e terület népességének nem adatnak vissza ennek a szolgáltatásnak megfelelő ellenszolgáltatások, kulturális, szociális javak, közmunkák s egyéb gazdasági teljesítések alakjában.

E gondolatmenetben már 1928. október 14-én, Beregszászban tartott pártkongresszuson kimutattam, hogy a köztársaság fennállásának első évtizedében körülbelül l milliárd az az összeg, amellyel a prágai kormányzat Kárpátalja szegény népeit megrövidítette, megkárosította. Azóta is eredménytelenül követelem a kormányzattól, hogy az állami költségvetések és a zárszámadások összeállításánál vegye figyelembe Podkarpatszka Rusz közjogi helyzetét legalább azzal, hogy a bevételeket és a kiadásokat is elkülönítetten mutassa ki. Úgy látszik, hogy a kormány természetesnek tartja e terület gyarmati kezelését és frázisokkal igyekszik minket kielégíteni, holott a békeszerződésben vállalt autonómia-kötelezettség legminimálisabb köve-

telménye az volna, hogy a pénzügyi gazdálkodás az autonómia bevezetéséig is elkülönítetten kezeltessék, hogy az elszámolás bármikor megtörténhessék.

Ha a kormányzat Kárpátalja e költségvetési különállását nem valósíthatja meg, úgy a leglogikusabb álláspont csak az lehet, hogy ezt azért teszi, mert e területre nincs ráfizetés és nagyon kellemetlen volna megállapítani saját hivatalos adataival, hogy e terület népességét eddig mennyivel károsította meg és mennyivel fogják a költségvetési évben – s a jövőben – még megkárosítani az egységes költségvetés rendszere mellett.

Most, amikor az autonómia bevezetését már a prágai kormányzat is elodázhatatlanul sürgősnek kezdi látni és legalább olyasmit próbál csinálni, amivel az európai közvélemény szemét egy időre ismét elkápráztathatja, hogy az autonómiát garantáló hatalmak azt hihessék, hogy a csehszlovák kormányzat immár eleget tett a békeszerződésben vállalt eme nemzetközi kötelezettségének, hogy ilyképpen a prágai kormányzat egyéb nemzetközi elkötelezéseit is komolyan vehessék Európában, jogos feltevésnek tartom, hogy a költségvetésben legalább most nyoma lesz a Podkarpatszka Rusztól várt állami jövedelmek külön kimutatásának és az e területre fordított kiadások jegyzékének. Sajnálattal látom, hogy ennek az 1937. évi állami költségvetésben sincsen nyoma s ebből viszont azt kell megállapítanom, hogy a kormányzat legújabban elhangzott miniszterelnöki ígéretek ellenére ma sem gondolja komolyan az autonómia megvalósítását. Az állam életében mindig a legkomolyabb tennivaló a költségvetés összeállítása, megtárgyalása és ennél a legkomolyabb tennivalónál én az autonómia bevezetésének semmi komoly jelét nem látom.

Mert nem vehetem komoly lépésnek azt, hogy Kárpátalja fővárosában építettek egy nagy házat, hogy mutogathassák: íme ebben a házban lesz Podkarpatszka Rusz autonómiája, és nem vehetem komolyan, hogy a kormányzói tisztséget ne lehessen annyira szemmel láthatóan szinekúrának tekintetni, melynek hatásköre egyáltalán nincs: az új költségvetés szerint felállítanak ugyan egy irodát, melyre el akarnak pocsékolni csaknem fél milliót, hogy a kormányzó azt mondhassa, megmutathassa, hogy dolgozik és hogy a kormányzat mutogathassa: íme, itt a megvalósított autonómia, vállalt kötelességünk teljesítettük.

Meg vagyok győződve, hogy a nemzetek szövetsége, melynek garanciája alá helyezték Podkarpatszka Rusz autonómiáját, nem fogja saját komolyságát kockáztatni arra, hogy az autonómia ilyennemű bevezetését a prágai kormányzat részéről teljesítésképpen fogadja el.

A törvények autonómiai záradéka

Ha legalább el is fogadhatnók legalább részben valónak a kormányzat amaz éveit, amelyekkel az autonómia megvalósítását évről évre halogatta, odázgatta, meg kell állapítanunk, hogy súlyos mulasztást követett el a kormány 1927-ben, amikor a közigazgatási reform alkalmával Podkarpatszka Rusz autonómiáját is nem rendezte. Ellenkezőleg, az 1927. évi 125. számú törvény Kárpátalján egyenesen oly helyzetet teremtett, amely azóta is, ma is egyenesen akadálya, gátlója az autonómiának. Kétségtelen ugyanis, hogy országos elnök és kormányzó is, két magas, de e kis területnek teljesen fölösleges méltóság.

Az 1927. évi 125. számú, az országos és járási közigazgatásról szóló törvény más szempontból is figyelmet érdemel.

Elismerjük, hogy a köztársaság első éveiben a kormányzat Kárpátalja autonómiáját legalább annyiban méltányolta, hogy a közigazgatást, a községi választásokat, a kulturális és vallásfelekezeti dolgokat szabályozó törvények végére odatette, hogy „ez a törvény Podkarpatszka Rusz területén csak addig hatályos, amíg az autonóm törvényhozás máként nem intézkedik." Ámde a kormányzat ezt a záradékot a törvényjavaslatok és a rendeletek szövegében is egyre gyérebben használta, míg végre ma ott tartunk, hogy néhány éve már egyáltalán nem tartotta szükségesnek az „autonómiazáradék" beiktatását. A kormányzat ezzel is leplezetlenül juttatja kifejezésre, hogy esze ágában sincs oly autonómiát életre hívni Kárpátalján, melynek saját törvényhozó testülete volna, s amely kimondhatná, hogy ez és ez az egész állami törvény pedig nem lesz tovább hatályos, hanem e helyett más intézkedéseket hozunk. Hol tartunk ettől? Hiszen még a kormányzó hivatalnokajánlási jogát is sokallják a jó centralista urak… De maradjunk csak a tárgyunknál. Az autonómiazáradék első ízben az 1927. évi 125. számú közigazgatási törvényből maradt el. Pedig éppen itt volt nagyon szükséges és akkor ma nem volna probléma a kormányzó és az országos elnök határkörének párhuzamba állítása. Mert akkor a szojm kimondhatná, hogy Kárpátaljának nem kell az 1927/125. számú törvénnyel szervezett országos elnök és alelnök, hanem csak a kormányzó. Itt történt tehát az autonómia elsikkasztásának első súlyos kísérlete.

Nem csodálható, hogy éppen idézett törvény végrehajtására kiadott 1927. évi 126. számú, a járási és országos választásokról szóló törvény se tartotta szükségesnek felvenni az autonómiazáradékot. És hogy választásról van szó, csak mellesleg említem, hogy a Csehszlovák Köztársaságban annyi mindenféle választást tartottak már és annyi választási törvényt készítettek, módosítottak, hogy még egy újabb választási törvény, a Podkarpatszka Rusz szojmjának megválasztásáról szóló törvény megalkotása igazán nem volna probléma. Csak egy kis jóakarat kellene, semmi más. De éppen ez hiányzik.

A községek pénzügyi gazdálkodásáról szóló 1927. évi 77. számú törvény ugyancsak mellőzte a szojmzáradékot, pedig a közigazgatási autonómiának igazán a legprimitívebb ismérve az önkormányzati pótadók és általában az önkormányzati jövedelmeik megállapítása.

Nincs autonómia(szojm)záradék az 1928. évi 81. számú, a közigazgatási eljárásról szóló hatalmas rendeletben és az 1928. évi 124. számú a kongruatörvény végrehajtása tárgyában kiadott rendeletben sem.

Ellenben az 1928. évi 22. számú rendelet, mely a járási és a tartományi képviseletekben a kisebbségi nyelvhasználatot szabályozza, 11. paragrafusában kimondja, hogy „amíg a szojm a podkarpatszka ruszi nyelvkérdést nem szabályozza, addig a jelen rendelet érvényes ott is annak pótlásával, hogy a kárpátaljai országos és járási képviselőtestületekben mindig használható az orosz (kisorosz) nyelv." Mindig használható az orosz nyelv. Hát nem megcsúfolása ez a podkarpatszka ruszi ruszin autonómia gondolatának is?

1929-ben a segédiskolákról hozott 87. számú törvény 22. paragrafusa megismétli még a szojmzáradékot. Úgy látszik, az iskolaügyi minisztérium a törvényjavaslat előkészítésekor még nem volt tájékoztatva, hogy az autonómiát pedig felejteni kell és félre kell tolni, ezért hagyta bent ezt az intézkedést. De már az 1929. évi 186. számú kormányrendelet, mely az országos hivatalok hatáskörének a járási hivatalokra való ruházásáról szól, mellőzi az autonómia-záradékot, pedig ha valami, úgy megint a járási hivatalok hatáskörének megállapítása a szojm feladata volna.

1930-ban a szőlészeti és gyümölcsészeti szakiskolák tanítói képesítéséről hoztak törvényt, melyet a törvénygyűjteményben 162. szám alatt hirdettek ki. Ennek 10. paragrafusa még megtartotta a szojmzáradékot. Megint iskolaügyi törvényről van szó. Úgy látszik, hogy a minisztertanács megsokallhatta az iskolaügyi minisztériumnak e konokságát, hogy az autonómiáról nem akarja leszoktatni Kárpátalját; legalább ezt bizonyítaná az a tény, hogy az 1931. év folyamán kiadott több iskolaügyi rendelet egyike se vette föl a szojmzáradékot, amellyel még egyszer találkozunk az 1932. évi 169. számú kormányrendeletben, mely a községi emlékkönyvekről szól. E rendelet 11. paragrafusa még megengedi, hogy Kárpátalja szojmja másképpen intézkedhessék e tárgyban, ha majd egykor megszületik és ha jónak találja. Innen kezdve a törvénygyűjtemény további évfolyamait hiába lapoztuk, a szojmzáradék eltűnt. Valami kényszeredetten felötlik még az 1933. évi községi választási novellában, de csak azért, mert az eredeti, 1919. évi törvény is tartalmazta, tehát nem lehetett kidobni.

Az 1934–1935. évi és 1936. évben hozott törvények és az akkor kiadott rendeletek egyike se tartotta már szükségesnek a szojmzáradék felvételét, pedig ebben az időben is hoztak számos oly törvényt, amelybe nemcsak hogy beillett volna, hanem amely egyenesen kiáltott a szojmzáradék után. Ilyen – autonómiazáradék nélküli – törvények és rendeletek 1934-ben a 270. számú, mely az országos és járási képviseletek funkciós időszakának meghosszabbításáról szól, a 160. számú, mely a községek lakásgazdálkodását szabályozza (vagyis eminenter helyi önkormányzati ügy), 1935-ben a 198. számú, az elemi és polgári iskolai tanerők képesítéséről és hivatali címeiről szóló rendelet és a 233. számú, a körzeti polgári iskolák szervezéséről szóló törvény nagyon megérdemelte volna a szojmzáradékot. Ez utóbbi törvényben annál kínosabban hat az autonómiát váró emberre, hogy a törvényjavaslat készítője és a törvényhozó is foglalkozott a törvény területi hatálya kérdésével a 30. paragrafusban és külön intézkedéseket vett föl Szlovenszkót illetően, de Podkarpatszka Ruszra csak annyi a megjegyzése, hogy „a törvény Podkarpatszka Rusz területén a Szlovenszkó számára megállapított eltérésekkel hatályos." Messzire vezetne annak kifejtése, hogy egy ilyen intézkedés tulajdonképpen Podkarpatszka Rusz deklasszifikálása azzal a Szlovenszkóval szemben, amelynek autonómiára való joga ugyancsak megvan, de mely jog egyelőre csak követelés, míg Podkarpatszka Rusz autonómiája mégis csak bent van az alkotmánytörvényben is. Ismételten megállapíthatom tehát, hogy az autonómia(szojm)záradék kezelése is nyilván arra vall, hogy a kormányzat az alkotmánytörvénybe is beiktatott vitális jogot egyszerűen el akarja sikkasztani, agyon akarja hallgatni.

Milyen lesz a szojmban a többség?

A mai miniszterelnök úrhoz[44] is volna szavam az autonómia ígéreteit illetően. Mert az utóbbi időben nagyon sokszor emlegette s emlegeti az autonómia megvalósítását. Sőt azt is tudom, hogy a miniszterelnök úr ugyanolyan jól látja, hogy az autonómia megvalósításának az egyedül lehető és szükséges útja: a szojmválasztás kiírása, miként azt mi hirdetjük. De tovább menve arról is van tudomásunk, noha a miniszterelnök úr e nagy bizalmával csak a kormánypárti kárpátaljai képviselőket

44 Ld. Milan Hodža, 1935.XI.4-től 1938.IX.22-ig.

tüntette ki, hogy a miniszterelnök úr attól tart, hogy a választásból kikerülő szojm többsége nem volna agrár és cseh nemzetiszocialista párti, vagyis hogy nem volna kongruens a prágai parlament többségével.

A miniszterelnök úr, mint pártpolitikus, aggodalmait teljesen indokoltnak tartom, de megnyugtathatom, hogy amennyiben a kormányzat konszolidációs munkája Podkarpatszka Ruszban tovább is az eddigi irányban halad, úgy ott soha nem írhatja ki a szojmválsztást, mert a mai kormányrezsim ott többséget szerezhetni nem fog.

A köztársasági elnök és az autonómia

A köztársasági elnök személyében egy év előtt bekövetkezett változás után Podkarpatszka Rusz reményei újraéledtek. Hiszen a köztársasági elnök[45] külügyminiszter korában a nemzetek szövetsége útjait járta, mely utakon unos-untalan találkoznia kellett a beváltatlan saint-germaini kötelezettséggel. Sajnálkozással kell megállapítanunk, hogy e téren semmi nem történt az elmúlt év folyamán. Pedig egyéb téren nagyon is sok történt az elmúlt esztendőkben. Éppen ami a köztársasági elnök hatáskörét illeti. És e történések nehezen hozhatók összhangba az alkotmánytörvény írott demokráciájával.

A köztársasági elnök hatáskörét az alkotmánytörvény szabja meg. Eszerint a köztársasági elnöki írja alá a törvényeket. Kormányrendelet aláírásáról nincs szó. De az 1933. évi, a rendkívüli rendeleti hatalomról szóló törvény 3. paragrafusa kimondja, hogy a gazdasági meghatalmazási törvény alapján kiadott rendeleteket a köztársasági elnök is aláírja. A jogász előtt felmerül a kérdés, hogy miért írja alá a köztársasági elnök a rendeletet? Együtt felelős érte talán? Nem, mert hiszen a köztársasági elnök cselekedeteiért a kormány felel. Tény az, hogy megbolygatták az alkotmánytörvényt és most már nincs megállás. A törvényhozó testület maga adja fel legszentebb jogát. A felhatalmazási törvény 3. paragrafusába iktatott rendelkezés átment a meghosszabbító törvényekbe is. Tény az, hogy a köztársasági elnök hatásköre bővült, ugyanakkor a nemzetgyűlés jogköre csorbát szenvedett.

Az államfő hatáskörének újabb kiterjesztése állapítható meg az 1936. évi 131. számú, az állam védelméről szóló törvény 11. paragrafusában, mely a köztársasági elnöknek az államvédelmi tanácsa ülésein való részvételi jogát szabályozza. Megint egy egyszerű törvényparagrafus lazítja az alkotmánytörvényt. E 11. § nagy horderejét csak úgy tudjuk kellően megérteni, ha tudjuk, hogy az államvédelmi tanács védkészültség idején és azon kívül is – hadiállapotról nem is beszélve – tulajdonképpen nem kisebb hatalmat gyakorol, mint az abszolút monarchiát. A legfelső államvédelmi tanács javaslatokat készít a törvényhozás számára. És próbáljon csak egy törvényhozó ellenszegülni az államvédelmi tanácstól kapott törvényjavaslatnak!

Az 1937. évi költségvetésnek a köztársasági elnök és irodája költségvetése is azt mutatja, hogy „valami készül". Gazdasági tanácsadót, konzulenst fogadnak fel a köztársasági elnökhöz, mert a földművelésügyi, ipari, kereskedelemügyi és más szakminisztériumok felhalmozott gazdasági szaktudása mind nem elég, vagy talán nem jó. A külügyminisztériumból is átvesz a kabinetiroda hivatalnokokat, papírra, írószerre 25 ezerrel, csak telefonhuzalokra 30 ezerrel, iroda-berendezésre, szőnyegre 50 ezerrel több kell. A többlet csaknem kétmillió s a szükséglet 16 millió 732 ezer 700 korona. Az államfő iránti köteles tiszteletünket csak emelte volna, ha a költség-

45 Eduard Beneš.

vetés általános emelése mellett látnánk egy „podkarpatszka ruszi autonómiareferenst” mondjuk 24 ezer koronával díjazottan. Pedig ez is befért volna oda, ahol a kopott gobelinek helyére vásárlandó szőnyegekre 50 ezer korona telik. Kabinetirodai autonómiareferens ugyan nincs, de van – a miniszterelnökség részéről – híresztelés, hogy az autonómiát rendeleti úton akarják meghonosítani. Vagyis Kárpátalja már arra sem érdemes, hogy ügyével ez a parlament foglalkozzék!

A Kárpáti Magyar Gazda különkiadása. Berehovo–Beregszász, 1936. Nyomtatva a Kálvin nyomdában, Mukačevo–Munkács. 20 o.

101

Prága, 1936. december 14. **Hokky Károly szenátor beszéde a költségvetést tárgyaló ülésen Kárpátalja gondjairól.**

Mélyen tisztelt szenátus! Minthogy a költségvetésben a köztársaság megalakulása óta eltelt 19. esztendőben is hiába keressük Kárpátalja autonómiájának gyakorlati bevezetését, ezért pártunk nevében kénytelen vagyok ünnepélyesen kijelenteni, hogy a csehszlovák kormányzat az 1919. év szeptember 19-én Saint-Germain-en-Laye-ban a szövetséges és társult főhatalmakkal kötött nemzetközi szerződést még 18 év óta sem tartotta szükségesnek Kárpátalja autonómiáját illetően betartani és most is, a 19. esztendőben olyan autonómiát akar bevezetni, amely a kétoldalú szerződésben kötelezett autonómiának csak Potemkin-mása. Ez ellen kénytelenek vagyunk ünnepélyesen megismételni a parlamentben a 18 év alatt oly sokszor hangoztatott tiltakozásunkat. Rámutatunk arra, hogy a csehszlovák kormányzat az, amely a kétoldalú nemzetközi kisebbségi szerződést a valóságban egyoldalúan megszegte, dacára annak, hogy formálisan e kétoldalú szerződést törvénytárába becikkelyezte és ha megcsonkítva is, de alkotmánytörvényébe iktatta.

De nemcsak az autonómia miatt, hanem egyéb okok miatt is bizalmatlanok vagyunk a kormánnyal szemben, mert a közigazgatásnak majdnem minden ágában alkotmánysérelmekkel találkozunk.

Csaknem minden miniszterünk állandóan azt hangoztatja, hogy itt a magyarságnak a legjobb dolga van és hogy itt a magyarságnak megadtak minden jogot. Én erre csak azt felelhetem, ha már olyan erős meggyőződéssel mondják ezt, hogy én azt kívánom, hogy ugyanannyi joguk és olyan jó dolguk legyen nekik és gyermekeiknek, mint amilyen jó dolgunk van nekünk és gyermekeinknek.

Az állampolgár legelső és legfontosabb joga állampolgárságának elismerése. Ez a gyökere minden más jognak. Itt mégis egy elavult törvénnyel, az 1879. évi 50. számú törvénnyel operálnak azért, hogy hogyan lehetne valakit elütni állampolgárságától, nem pedig azért, hogy hogyan lehetne annak megadni az állampolgárságot.

A mi pártunk sok törvényjavaslatot terjesztett a képviselőház és szenátus elé az állampolgárság egységes szabályozása érdekében; így legutóbb egy esztendővel ezelőtt is, de ezekre mindezideig semmi intézkedés nem történt, holott annak idején még Slávik dr. belügyminiszter azt mondotta, hogy az állampolgársági kérdés rendezése egészen rövid idő kérdése. *(Sen. Földesi: Autonómiánkra is azt mondották, hogy rövidesen megadják!)* Az is alszik, mint ez az ügy, mert 1929 óta már meg lehetett volna valósítani. Az a baj, hogy nincs akarat. Az akarat még a sorssal is szembe tud helyezkedni, de az akaratnélküliség semmivel.

De nemcsak Slávik belügyminiszter úr, aki ma lengyel követ, hanem Černý dr. jelenlegi belügyminiszter úr is éppen egy esztendővel ezelőtt, állambiztonsági okokból, sürgősen szükségesnek mondotta az állampolgársági kérdés rendezését és a törvényhozási teendők között azt legelső helyen valónak jelentette ki. Ha ilyen fontos okok mellett is késik az állampolgárság megoldása, akkor nem lehet csodálkozni

rajta, hogy mi ezt a súlyos sérelmünket állandóan felhánytorgatjuk. *(Zpravodaj sen. Zeman: Tento zákon je už hotový!)* Hála Istennek, mert külpolitikai szempontból is nagyon előnyös volna az államra nézve, ha ez a kérdés határozott és igazságos törvénnyel rendeztetnék. A külföld is kezd már felfigyelni arra a lehetetlen állampolgársági zűrzavarra, amely a csehszlovák köztársaságot jellemzi. Zeman szenátor úr felvilágosítását köszönöm, nagy megnyugvást fog kelteni kijelentése a magyar lakosság körében.

Vannak azonban itt még egyéb sérelmeink is. Például a választási névjegyzék összeállításához szolgáló összeírási lapokat, az egyedül illetékes bizottság elé bocsátás előtt, a kassai jegyzői hivatal a rendőrséghez tette át megjegyzéseinek megtétele végett. Az összeírási lapok már a rendőrigazgatóság megjegyzéseivel kerültek a bizottság elé, ahol a jegyzői hivatal szervei arra törekszenek, hogy az összeírtak szavazati jogosultságának megállapításánál a rendőrségi megjegyzéseknek érvényt szerezzenek. Hát az egy lehetetlen dolog, hogy a rendőrség még az ilyen dolgokba is beleavatkozik. Hogy van-e az illetőnek állampolgársági joga vagy nincs, a névjegyzék összeállításánál nem lehet döntő, mert addig, amíg az illetőnek állampolgársági kérdése eldöntve nincsen, addig a választók névjegyzékébe felveendő. A kassai rendőrséget nemcsak az állampolgárság egyedül, hanem politikai okok is vezették ebben a kérdésben.

Bár az iskolasérelmekkel már a képviselőház költségvetési bizottságában és plénumában, valamint a szenátus költségvetési bizottságában is foglalkoztak eléggé törvényhozó társaim, mégis mindig akadnak újabb sérelmek, amelyeket elhallgatni nem lehet. Szlovenszkón és Kárpátalján a régi törvények biztosították a felekezeteknek azt a jogát, hogy iskolákat állíthassanak fel az elemi iskolától kezdve egészen a teológiáig. Ezeket az állam köteles volt a legmesszebbmenő támogatásban részesíteni. Már az 1790-91. évi XXVI. törvénycikk megállapította azt az alapvető jogot, hogy az egyház nemcsak fenntarthat, de köteles is fenntartani a saját hívei részére iskolákat. Az 1848. évi XX. törvénycikk 3. paragrafusa pedig egyenesen kimondotta, hogy az összes elismert vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségletei az állampénztárból fedezendők.

Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk elismeri az egyházi és polgári iskolákat és tanítóképzőket. Ez a törvény ma is érvényben van Szlovenszkó és Kárpátalja területén. A legfelsőbb közigazgatási bíróság 1924. évi 3182., 1932. évi 9979. és 1933. évi 15.157. számú döntésében ismételten kimondotta, hogy az iskoláknak többségükben és szabályszerűen egyházi iskoláknak kell maradniuk és a községi és állami iskolák csak mint successorium, kiegészítésként szerepelhetnek. Az 1883. évi XXX. törvénycikk a középiskolákra vonatkozólag ma is érvényben van az előbb említett területeken. Az 1907. évi XXVII. és az 1913. évi XVI. törvénycikk pedig ismételten elismeri az egyházi iskoláknak államsegélyre vonatkozó jogait. Mégis megszüntettek 21 katholikus gimnáziumot, amelyek közül ma is magyar tanítási nyelvűnek kellene lennie az ungvári, rozsnyói és lévai intézeteknek.

A kis iskolatörvény életbeléptetésével a vallástan nem kötelező tantárggyá lett. A felekezeti iskolák tanítóinak a fizetése ma sincs rendezve, holott több miniszter megígérte azt. Mégis ezideig csak „előleget" folyósítanak az iskolafenntartók számlájára. A körzeti polgári iskoláról szóló új törvény már nem ismer egyáltalában egyházfelekezeti körzeti polgári iskolákat. Régente minden iskolakérdésben meghallgatták az összes felekezetek legmagasabb tényezőinek véleményét, most ellenben a volt iskolaügyi miniszter úr személyi titkára boldogan jelentette ki egy gyűlésen,

hogy a körzeti polgári iskolák létesítésére vonatkozó törvény első ízben vonta ki az egyházak befolyása alól az iskolák egy nagy részét. A református tanítóképző és teológia, valamint az Ungvárott létesített katholikus teológia – úgy tudom – semmiféle állami támogatást sem kap.

A legutóbbi prágai katholikus kongresszuson, amelynek én egyik magyar alelnöke voltam, fel akartam vetni a katholikus iskolák súlyos sérelmeit, azonban erről lebeszéltek és én tapintatosságból elállottam ennek a kérdésnek a felvetésétől, Gondoltam azonban, hogy a katholikus klérusnak lesz majd annyi súlya, hogy ezt a kérdést tapintatosan tudja majd elintézni az illetékes körökkel. Ebben azonban csalódtam.

Évek óta kéri minden ruszinszkói felekezet annak a nagy igazságtalanságnak a megszüntetését, hogy míg Ruszinszkón 4.908 koronát kell fizetni a felekezeti tanítók fizetésének kiegészítéseként, addig Szlovenszkón ez az összeg 1200 koronát tesz ki.

A kongrua kiutalását az illetékes közigazgatási referensek a nyelvi vizsga letételével hozzák összefüggésbe, amiről az 1926. évi 57. számú törvény semmit sem tud, csak azt kívánja meg, hogy az illetők csehszlovák állampolgárok legyenek és középiskolai tanulmányaikat belföldi, csehszlovákiai iskolákban végezzék. Szerény véleményem szerint azoktó1 a lelkészektől, akik kineveztettek, illetve megválasztattak – a protestánsoknál – valamely egyház lelkészévé, az állampolgárság hiánya miatt nem vonható meg a kongrua, miután az 1896. évi 222. számú osztrák birodalmi törvény, amely Szlovenszkón és Ruszinszkóban illetőségi ügyekben ma is általánosan használatos, kimondja, hogy minden lelkésznek abban a községben van illetősége, amely községnek valóban definitive megválasztott lelkésze.

A kárpátaljai iskolák tanügyi referátusában és tanfelügyelői között egyetlenegy magyar sincsen és úgy tudom, ugyanez az eset van Szlovenszkón is. Ha bárki talál ezek között egyetlenegy magyart is, én szívesen adok bármelyik magyar iskolára 100 koronát. *(Sen. Földesi: Hiszen főreferensünk sem ruszin nemzetiségű, mit akartok ti magyarok?)* Nekünk éppen úgy jogunk van magyar tanfelügyelőre, mint nektek, ruszinoknak ruszinra. *(Sen. Földesi: Ez igaz, ehhez jogotok van!)*

Cseh iskolák vannak Ruszinszkón a következő magyar községekben: Barkaszó, Bátyu, Bene, Beregszász, Nagybereg, Botrágy, Tiszacsoma, Nagydobrony, Halábor, Mezőkaszony, Macsola, Rafajna-Újfalu, Rákos, Tiszaújlak. Cseh iskolák expositúrái: Nagybégányban, Hetyén, Beregújfalun, Homokon, Mezővárin. Párhuzamos osztály van Tiszapéterfalván, Ungvárott, Nagyszőlősön, Nevetlenfaluban, Salánkon, Tekehazán, Técsőn, Nagypaládon, Visken. Aki ismeri ezeket a magyar községeket, az ámulva és csodálkozva kérdezi, hogy mit csinálnak ezekben a színmagyar községekben a cseh tanítók; olyan községekben, amelyeknek egyikébenmásikában a cseh fináncon és csendőrön kívül mindenki magyar. *(Sen. Földesi: Podkarpatská Rusban a prevrat óta 170 cseh iskolát létesítettek 600 cseh tanítóval! Nekünk ruszinoknak 17 év alatt 60 iskolát építettek!)* Nekünk magyaroknak ugyanezen idő alatt megszüntettek iskolákat.

Csehszlovák óvodák vannak a következő magyar helyeken: Nagybereg, Mezőkaszony, Tiszaújlak, Beregszász. Nagyon érdekes, hogy Tiszaújlakon két év óta kér a magyar lakosság magyar óvodát, de nem tud kapni. Cseh óvoda összesen 51 van Ruszinszkó területén.

Cseh polgári iskolák vannak a következő helyeken: Beregszász, Nagyszőlős, Királyháza, Ungvár, Munkács és még 13 egyéb helyen. Cseh reálgimnázium van

Ungvárott, Huszton, Munkácson és cseh tanítóképző van ugyancsak Munkácson. Én itt kijelentem, hogy én meg volnék elégedve, hogyha Kárpátalján annyi magyar elemi iskola, óvoda, polgári és középiskola, tanítóképző volna, mint amennyi ezekből az iskolákból cseh nyelvű van. Értsük meg egymást uraim, nem arról van szó, hogy én nem tartom helyesnek és jogosnak az iskolákban a cseh nyelv tanítását, de ha 40.000 csehet megillet ennyi iskola, akkor azt hiszem, hogy 120.000 magyart is megillet, akik a prevrat előtt már valamennyien ott voltak. *(Sen. dr. inž. Botto: Keď je tam dosť ceských detí, prečo by tam nebola cská škola!)* Éppen azt magyarázom, kedves kolléga úr, hogy vannak olyan községek, ahol egy-két csendőr és finánc van és ott csinálnak cseh iskolát. Tessék megérdeklődni és akkor megtudja, hogy a técsői járásban 66 cseh gyerek van és ezekhez 58 cseh tanító van ebben a járásban. *(Sen. dr. inž. Botto: Ja nemôžem z pamäti povedať, ale nemohla by byť tá škola, keby neboly deti!)* Igen, egy járásban 66 cseh gyerek van és 55 cseh tanító. Ez az igazság és nem hiszem, hogy egy igazságkedvelő ember ezt meg ne értse. Én nem vagyok demagóg, nem szeretem a demagógiát, de ezek olyan tények, amiket letagadni nem lehet.

A legkiáltóbb igazságtalanságok egyike a kőrösmezői római katholikus kincstári iskola esete. Ott a kincstár köteles fenntartani, egy 160 éves szerződés alapján, a kincstári római katholikus iskolát. Mivel a kincstár nem teljesítette patronátusi kötelességét, a hívek maguk adták össze azt az összeget, amellyel az iskolát fenntartották és mégis a hatóságok becsukták az iskolát és a híveket megbüntették 50, 100, 200 koronára, mert gyermekeikét ebbe az iskolába járatták. A hatóságok tehát összefogtak e törvénytelenség keresztülvitelére. Mikor jön el már az az idő ebben a demokratikus köztáraságban, hogy azt a hatóságot vonják felelősségre és büntetik meg, amely tudatosan törvénytelenséget követ el.

Az iskolaügyi miniszter úr megígérte a beregszászi küldöttségnek, hogy kérésüket teljesíteni fogja és megszünteti azokat a lehetetlen állapotokat, amelyek Beregszászon az iskoláztatás szempontjából uralkodnak. De ez csak egyetlenegy eset. Mit fog csinálni a többi iskolákkal, amelyeket a prevrat óta nem tataroztak és nem hoztak rendbe. Épp most kaptam értesítést, hogy a zápszonyi iskolába becsurog az eső és hó, befúj a szél és a gyerekek kalapban, kabátban ülnek a tanteremben, mert különben megfagynának. A falakon kívül és belül hull a vakolat és az iskolaügyi referátuson azt sem tudják, hogy ott állami iskola van. Ellenben a színmagyar Mezőkaszonyban, amely még nemrégen a legszínmagyarabb járásnak volt székhelye Ruszinszkóban, cseh iskolát építenek, szépen, takarosan. Ha nem is építenek olyan két emeletes, hatalmas cseh iskolát, mint Aknaszlatinán, de mindenesetre két szép tantermet emelnek a cseh gyermekek részére. *(Sen. dr. Bačinský: Ki kéri ezeket a cseh iskolákat?)* A zsidóság egy része, a cseh csendőr és finánc és olyan emberek, akik az állammal valamiféle kapcsolatban vannak, mért attól félnek, hogy megvonják nyugdíjukat, licencüket. Aknaszlatinán mitsem törődnek a rozoga magyar iskolával, ahová 470 gyermek jár és a cseh iskolát kérő íveket itt úgy íratták alá, hogy elhallgatták, hogy cseh iskolát fognak építeni. A szülők gyanútlanul aláírták az íveket, mert abban a hiszemben voltak, hogy magyar iskolát kérnek.

Teljesen elhanyagoltak azok az iskolák is, amelyeket a felekezetektől vesz át az állam, amelyeknek dologi kiadásait azonban, teljesen jogtalanul, a községek nyakába varrja. Ilyen a sokat ócsárolt beregszászi állami iskola is, ilyen a gáti és sok más.

Évek óta kérjük a magyar középiskolákban a német nyelvnek rendes oktatását, miután kétségtelen ennek a nyelvnek rendkívüli fontossága nemcsak köztársasá-

gunk életében, de közép-európai viszonylatban is. A mi középiskoláinkban a német helyett a franciát tanítják. Talán diplomatákat akarnak gyermekeinkből nevelni? Nem lesz ezekből egy sem diplomata, inkább van szüksége a német nyelvre.

A magyar sérelmeknek se vége, se hossza. A szlovenszkói és ruszinszkói országúti alkalmazottak fizetési és nyugdíjjárandóságainak rendezését már évek óta sürgetjük. Maholnap már elhalnak mindazok, akiknek érdekében ezeket a követeléseinket előterjesztjük. Vannak közöttük olyanok, akik már több mint 40 esztendeje teljesítenek szolgálatot, de nem merik nyugdíjaztatásukat kérni, mert ha nyugdíjba mennek, félnek az éhenhalástól, mert oly csekély összeget kapnának a maguk és családjuk ellátására.

Bírósági sérelmeink ma sem szűntek meg. Még mindig kísért a beregszászi törvényszék megszüntetése. Erre vall a legutóbbi küldöttségjárás. Ez az egyetlen magyar törvényszéke a mintegy 120.000-nyi ruszinszkói magyarságnak, mert bár a népszámlálás csak 107 ezret mutat ki, de sokan vannak, akiknek nem engedték, hogy magukat magyaroknak vallják és sokan olyanok, akik nem merték magukat magyaroknak vallani, mindamellett, hogy más nyelven nem is beszélnek. Egy nagy járást és járásbíróságot akarnak helyette létesíteni, amelyet már régen megkezdtek olyanformán, hogy a színmagyar mezőkaszonyi járást beolvasztották a beregszászi járáshoz csatolták át a szőlősi járásból. De elfelejtik azt, hogy járásbíróság nem pótolja a törvényszéket, mert sok esetben, így az 5000 koronán felüli perekben, a törvényszék első folyamodású bíróság. Takarékossági szempontok sem indokolják a törvényszék megszüntetését, mert az épület másra, mint tör vényszék céljaira föl nem használható. Erre adta a község. Szociális szempont is a törvényszék megtartása mellett szólna, mert a beregszászi törvényszék megszüntetése esetén a feleknek a 70 kilométernyi távolságra eső Ungvárra és a 60 kilométernyi távolságra eső Husztra kellene menni.

Nyelvi sérelmeink is nap-nap mellett fordulnak elő. Schlesinger Izsó dunaszerdahelyi lakos Érsekújvárott van egy bőrkereskedő cégnél alkalmazásban. Heti jeggyel utazik munkahelyére. Legutóbb a jegy kiadását megtagadták azzal az indokolással, hogy munkaadójának bélyegzője csak magyar és abban a „bőrkereskedő" szó nincsen szlovákul. A vasútigazgatóság ezek szerint olyan rendelkezéseket ad ki, amelyek sértik az alkotmánytörvényt és sértik a kisebbségek jogait. *(Sen. Füssy: Törvényesen is megilleti a magyar nyelvhasználat joga ebben a színmagyar járásban!)* Úgy van, a tiszta színmagyar járásban sértik az alkotmánytörvényt és nem veszik figyelembe a kisebbségek nyelvhasználati jogát.

Ruszinszkó közegészségügyi állapotai tarthatatlanok. Különösen feltűnő ez olyan nagyobb helyeken, mint Szőlősön és Beregszászon, ahol nincs vízvezeték és csatornázás és emiatt a ragályos betegségek minden esztendőben valósággal orgiákat ülnek ebben a két városban. Csodálkozom azon, hogy az illetékes hatóságok nem szorítják rá ezeket a városokat arra, hogy nagy állami támogatással megcsinálják a vízvezetékeket és a csatornázást. Az illető községek maguk ezt indítványozni nem merik, miután annyira el vannak adósodva, hogy félnek, hogy ennek költségeit is nekik kell fedezniük.

Ruszinszkónak vasútjairól is szólnom kell még. Egész Ruszinszkóban 651 kilométernyi vasút van, tehát a legritkább vasúti hálózat a köztársaságban. Újból és újból felhívom a kormány figyelmét a beruházásokra. Éppen ott kellene legnagyobb beruházásokat csinálni, ahol legnagyobb a szegénység: Kárpátalján. Már 1920-ban

felvettek a költségvetésbe 100 milliót kárpátaljai vasutakra, 5 évi beruházási programmal. A vasút építését azonban még ma sem kezdték el, még ma sem, amikor pedig másutt lázasan folyik a vasútépítés. Számtalanszor kértem a Teresva–Terebes–Fehérpatak vasútvonal kiépítését, mert a peáge vonal, amely Romániával közös, lehetetlen állapotot teremtett, ahol csendőrök őrzik a román területen átmenő vasutat. A királyházai vasútállomás épülete botrányos állapotban van. Az állomás épülete 19 éve barakkokban van elhelyezve. Most, hogy elrejtsék a román király szeme elől ezt a szégyenletes épületet, 80.000 koronát költöttek arra, hogy eltakarják a vasútállomást. Egy idegen állam területéből belépő állomás nem lehet tovább ilyen szégyenletes barakkokban, nem ás szólva arról, hogy 24 sínpár van Királyházán, úgy, hogy Zsolnáig nincs ilyen nagy állomás.

Évről évre megújítom azt a kérésemet, hogy hozzanak végre egy modern törvényt, amellyel az állami vagyon és közpénzek kezelését ellenőrzik. Az államnak érdekében való és annak érdekében történik, amikor ezt kérem. Amikor erre vonatkozólag egy részletes javaslatot beterjesztettem, maga az állami számvevőszék tisztviselőinek szövetsége foglalkozott ezzel a kérdéssel. Egész terjedelmében leközölte javaslatomat és azt írta, hogy lám, az „irredentának" kikiáltott Hokky képviselőnek kell az állam modern számviteli törvényét sürgetni és neki kell követelnie azt, hogy rendes mederben folyjék az állami gazdálkodás.

Hogy mennyire szükség van erre a törvényre, méltóztassanak megnézni a 323. számú jelentést, amit a költségvetési bizottság nyújtott be az 1935. évi állami zárszámadásról. Ezek szerint az 1930. évi költségvetés 52.962.693 Kč felesleggel indult és 359.382.735 Kč hiánnyal zárul. Az 1931. évi költségvetés 5 millió felesleggel indult és 626 millió hiánnyal zárul. Az 1932. évi költségvetés 4 millió felesleget irányzott elő és mégis 942 millió deficittel végződött. Az 1933. évi költségvetés 1.632.290 Kč felesleget irányzott elő, a hiány az év végén 1 és fél milliárdot tett ki. Az 1934. évi költségvetés 1.174.270 Kč felesleget mutatott ki, a valóságban 619 millió veszteséggel végződött. Az 1935. évi költségvetés közel 2 millió felesleget irányzott elő, a hiány az év végén 1.450.437.201 Kč-ra rúgott.

Hát uraim, itt szükség van arra, hogy legyen egy rendes számvevőszéki törvény és hogy a legfőbb számvitelt a legmelegebben támogassuk abban, hogy egy olyan törvény álljon rendelkezésére, amellyel mindenkit, elsősorban a miniszter urakat vonja felelősségre, akik felelőtlenül túllépik a költségvetést és valósággal csőd felé kergetik az állami gazdálkodást.

Ha csak ez az egy panaszom is volna, már akkor sem szavazhatnám meg a költségvetést.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 50. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze v pondělí dne 14. prosince 1936.
http://www.senat.cz/CP852.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/stena/050schuz/prilohy/priloh01.htm
http://www.senat.cz/CP852.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/stena/050schuz/prilohy/priloh02.htm

102

Prága, 1937. január 22. **Hokky Károly szenátor beszéde az 1935. évi állami zárszámadás tárgyalása kapcsán.**

Tisztelt szenátus! Az 1935. évi állami zárszámadás, mint már 1930 óta valamennyi, jelentős deficittel zárult. Ez a deficit 1728 millió korona. Még kimondani is sok, hát még elgondolni; a terheit és következményeit viselni pedig kétségbeejtő.

Az 1935. évi költségvetés kiegészítését alkotja a pénzügyi törvény. Ennek XIII. fejezete szerint, a költségvetés jelentős túllépése csak a törvényhozás hozzájárulásával történhetik. De ki tartja azt szükségesnek? Ki felelős ezért? Itt a miniszter urak nyakló nélkül költekezhetnek. A községi képviselőtestület vagy tanács, ha költekezik, vagy rosszul gazdálkodik, kormánybiztost kap a nyakára. A falusi bírót még be is csukják, ha a község vagyonával nem kellő gonddal gazdálkodik. A minisztereket nem. Itt, ha valaki azt mondja „nem, nem, soha", akkor becsukják, de aki a polgárok adójából – sokszor az utolsó párnából – befolyt állami jövedelemmel felelőtlenül gazdálkodik, a haja szála sem görbül meg.

A zárszámadások kétségtelen bizonyítékai annak, hogy itt az állam pénze „Csáky szalmája", amellyel az illetékesek felelőtlenül gazdálkodhatnak. Mikor alkotja meg a törvényhozás a miniszterek felelősségéről szóló törvényt? Vagy itt már úrrá lett az a gondolkodás, hogy sokszor éppen a hatóságok negligálják a törvényt. Illik rájuk Mereškovský mondása: „A törvények pókhálók, amelyeken a kis legyek fennakadnak, a nagy kártevő bogarak pedig áttörnek."

Nemcsak törvénytelen ez a túlköltekezés, amely a gazdasági válság miatt elő – a kormánykörök védekezése szerint –, de a válság természetes következménye a bevételek csökkenése és az adók előírása mégis állandóan növekszik. Ezt legjobban visszatükrözi a behajtott adók összege. Ezekből kitűnik, hogy 1935-ben egyenes adók fejében 326 millió, forgalmi adókból 143 millió, vámokból 133 millió, illetékekből 144 millió, fogyasztási adóból 171 millió koronával kevesebb, vagyis összesen kerek egy milliárd koronával kevesebb folyt be, mint azt a költségvetésben előirányozták.

A kormány mindig sürgeti adómorál emelését. Lehet-e ott adómorál teremteni, ahol az adókivetés nem áll arányban a jövedelemmel és ezt leginkább az egészen kis existenciáknál látjuk. Csoda-e, ha valaki a saját maga és gyermekei betevő falatját védi a túlkivetés elől? Ez annyira emberi, hogy még a leglelkiismeretesebb adófizetőtől sem vehető zokon. Az adómorál ellen elsősorban az vét, aki több adót vet ki, mint amennyit a fél vagyoni és kereseti viszonyai megengednek. Ezen a téren kell az adómorál szilárd alapjait megteremteni, hogy a kivetés arányos legyen a jövedelemmel.

A karácsonyi és az újévi lapokban vezető államférfiak és törvényhozók nagy cikkekben dicsőítették az itteni konszolidációt. Lehet-e konszolidáció ott, ahol az állami vagyonkezelés olyan felelőtlen, mint itt? A konszolidáció alapja a pénzügyi konszolidáció. 1930 óta milliárd deficit mutatkozik a költségvetésekben. Ezt a fele-

lőtlen állami pénzkezelést csak egy modern törvénnyel megalkotott állami számvevőszék tudná megakadályozni, egy állami számvevőszék, amely egyedül a törvényhozásnak volna felelős. Ezt az állami számvevőszéket sürgetem én már kerek nyolc esztendeje. Lehetetlen dolog, hogy például a járási számvevőnek felettese a járásfőnök, az országos számvevőnek felettese az országos és a belügyminisztériumban a számvevő osztálynak felettese maga a belügyminiszter. Felettes hatósága ellen senki sem mer cselekedni és ezért szükséges, hogy teljesen független egyének legyenek a számvevőségek tagjai.

Vajon meg van-e a nemzetiségek konszolidációja? Nyilvánvalóan nem igazolja ezt az, hogy a németeknél, szlovákoknál, magyaroknál a kormányzással elégedetlenek alkotják a legnagyobb pártokat. Hasonlóképen elégedetlenek az autonómiát sürgető ruszin pártok, sőt az autonómiát követelő ruszin ellenzékiek sodra még a koalíciós pártok ruszin tagjait is magával ragadja. Most már a koalíciós pártok is kénytelenek az autonómiát követelni, tehát ők is az ellenzék sorába léptek ebben a kérdésben. Ha a kisebb nemzetiségeket nézzük, a lengyelek és románok szintén az elégedetlenek táborában vannak.

Hát az egyházak nem elégedetlenek? Elég csak a római katholikus püspökök memorandumát elolvasni, amely az elégedetlenség éles kiáltása. A reformátusok még máig meg nem erősített törvényeit, a kongruanélküli papokat, a bezárt felekezeti iskolákat, a felekezeti tanítók panaszait és a nem állami óvónők siralmait szintén az elégedetlenség jeleinek kell minősíteni.

A munkanélküliek nagy tábora ugyancsak nem a konszolidáció jele. A munkában lévők elégedetlensége is fel-feltör olykor. És talán méltán, mert míg 1929 óta a drágaság lényegesen emelkedett, amiről az árindex kétségtelen bizonyítékot ad, addig a munkabérek fokozatosan csökkentek. 1929-ben az átlagos napi munkabér 18,90 Kč volt, 1930-ban 19,10 Kč, 1935-ben pedig 15,75 Kč, vagyis a munkabérek több mint 20 százalékkal csökkentek.

Vagy lehet-e ott konszolidáció, ahol az állampolgár legfontosabb, alapvető joga, az állampolgárság nincsen rendezve? Ahol négy generációra kell visszameni és valamennyinek itt kellet születnie, élnie, nagykorúnak lennie, hogy megkapja az állampolgárságot. A legnyugodtabb vérű ember is dühbe jön, amikor azt az állapotot látja, hogy nem tud egy lépést sem tenni anélkül, hogy az állampolgárság szuronyát ne szegezzék eléje.

De nincs itt lelki konszolidáció sem. Mert lehet-e ott lelki konszolidációról beszélni, ahol egy magyar hallgató, amikor egy egészen kis összegű havi ösztöndíjért pályázik és bevallja őszintén a magyarságát, ezt aláhúzzák vastagon, piros ceruzával, mert ez a legfőbb bűne. Felhívták, hogy változtassa meg nemzetiségét. Szóval, adja el a lelkét. Nem tette és ezért nem is kapta meg a havi 60 koronás ösztöndíjat. Ez a szellem az, amely itt uralkodik. Itt mindenkinek a lelkét pénzért akarják megvásárolni. Így nem lehet konszolidációt teremteni. Pénzért fogadott zsoldosok sohasem áldozták fel magukat egy eszméért. Ha a csehszlovák eszmét ily pénzért vásárolt zsoldosok fogják szolgálni, akkor az sohasem fog diadalmaskodni, mert az első kis forgószél feldönti. Az embereket eszmék szolgálatába csak szeretettel lehet megnyerni.

Elégedetlenség van mindenütt. Csak bele kell nézni a főiskolai végzettségű állami tisztviselők szövetsége hivatalos lapjának soraiba. Panaszkodnak, hogy a devalváció következtében beállott drágulás miatt nagyon megnehezült az életük. Nem is csoda, mert ők nem jubilálnak. Nem úgy, mint a kartellben lévők, akik most már az ezredik kartellt teremtették meg Csehszlovákiában. Ezek drágítják feleslegesen a

szegény tisztviselőknek megélhetését; úgyszintén a különböző szindikátusok és monopóliumok. A parlament közélelmezési albizottsága éppen most állapította meg, hogy a cukor ára leszállítható 140 fillérrel anélkül, hogy a termelő és a kiskereskedő megérezné. Miért nem szállítják le hát sürgősen? Azért, mert ez az egyik párt hasznára, a másiknak kárára van. De minden esetben a fogyasztók bőrére megy, akik üllő és kalapács közé szorulnak mindig drágítás miatt.

Maga a népjóléti miniszter mondotta, hogy a lakosságnak nagyobbik fele nem keresi meg a létminimumot. A központi szociális biztosító intézet közzétett adatai szerint a kereső személyek 67 százaléka a mindennapi megélhetés legszükségesebb eszközeit sem tudja beszerezni.

Mi magyarok természetesen elégedetlenek vagyunk a költségvetés és zárszámadás adataival, mert mindig kifelejtenek bennünket a nekünk jogosan és törvényesen járó összegekből. Így legutóbb is nagy elégedetlenséget keltett az, amikor 1.850.000 koronás szubvencióból a Masaryk Akadémia mindössze 20.000 koronát kapott, holott nekünk, százalékos arányszám szerint, legalább 90.000 korona járt volna.

Elégedetlenek vagyunk azért is, mert a mi adófizetőinkből még törvénytelenül is igyekeznek kipréselni a különböző adókat. Innen hívom fel a népművelési minisztert úr figyelmét arra, hogy az már egyenesen erkölcstelen dolog, amit a kárpátaljai tanügyi hatóságok csinálnak az állami iskolák dologi kiadásaival. A régi magyar törvények szerint e célra fizetik az egyenes adók öt százalékát és még azonfelül követelnek a tanügyi hatóságok oly törvény alapján, amely csak a történelmi országokban érvényes, de Szlovenszkón és Ruszinszkón nem. A beregszászi állami iskolák helyzete már valóságos kultúrbotránnyá fajult. Ezt a dolgot igazán nem lehet tovább tűrni. Kérem a miniszter urat, vessen véget ezeknek a lehetetlen állapotoknak. Ne fokozzák elkeseredésünket a végtelenségig ilyen apró-cseprő tűszúrásokkal. Nem vagyok elégedetlen természet, de amikor nap-nap mellett tapasztaljuk ezeket a viszonyokat, igazán nem lehet csodálni, ha elkeseredik az ember.

Én ezeken kívül mint ruszinszkói is elégedetlen vagyok, mert hiába kérjük úgy a költségvetésben mint zárszámadásban a ruszinszkói tételeknek – bevételeknek és kiadásoknak – külön kimutatását. Ez mindezideig elmaradt, holott nagyon alkalmas volna a kormánytényezőknek is öröktől hangoztatott állításaik beigazolására, hogy Ruszinszkóra ráfizetnek. Én azonban kétlem, hogy ez az állítás a valóságnak megfelelne.

A zárszámadást nem fogadom el.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 56. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze v pátek dne 22. ledna 1937.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/stena/056schuz/prilohy/priloh01.htm

103

Prága, 1937. április 28. **Hokky Károly szenátor és társai interpellációja a miniszterelnökhöz a Holt-Borzsava vizének ártalmas anyagokkal való megfertőzése tárgyában.**

Miniszterelnök Úr!

Még 1932. augusztus havában (4., 5. és 6-án) Borzsova község mellett a Holt-Borzsovában nagyarányú halpusztítás volt tapasztalható, amit Darcsy Endre, a halászterület bérlője jelentett a vári csendőrségnek. Ezek meggyőződve a halpusztításról, elrendelték a bérlőnek, hogy tanuk, községi tanácstagok előtt merített Borzsova vízzel telített 2 literes üvegben a község bélyegzőjével lepecsételten vizet küldjenek Liptóújvárra az ottani állami halvizsgálati állomásra (Státní výzkumná stanice rybářská v Liptovském Hrádku).

A csendőrség utasítása, alapján a községi elöljáróság útján a vizet felküldték a fent említett halbiológiai állomásra. Onnan a község azonnal távirati értesítést kapott, hogy megérkezik az intézettől Hollý Béla vegyészmérnök, a halbiológiai intézet főnöke, aki a helyszínen el is végezte a vizsgálatot. A halbiológiai állomás főnöke néhány hónap múlva megküldötte nagytudományú apparátussal készített 28 oldal terjedelmű szakvéleményét a beregszászi járási hivatalnak. A szakvélemény teljes határozottsággal állítja, hogy a halpusztulást Klein Samu szeszgyára okozta, amikor a salakot a vízbe engedte és kiszabta egyszersmind a szeszgyáros terhére a kiszállási költséget.

A vegyvizsgálattól függetlenül id. Holozsay Sándor, ifj. Holozsay Sándor és Végh Sándor beigazolták, hogy a szeszgyár alkalmazottai: Hoffmann Samu és Blobstein Dezső a salakot a Holt-Borzsovába bocsátották.

Az 1885. évi XXIII. tc. 24. §-a azt mondja, hogy a vizeknek ártalmas anyagokkal való megfertőzése tilos. A 4962/904 B. M. M. K. számú rendelet arról szól, hogy a 24. §-ba ütköző vízfertőzési kihágás beigazolásához vagy a vegyelemzés kívántatik meg, vagy pedig annak bizonyítása, hogy a fertőzött vízre érzékeny halak elkábultak, vagy elhullottak. A magyar királyi földm. min. 35.911/1916 V. számú rendelete, amely Kárpátalján még érvényben van, kimondja, hogy a vizek ártalmas anyagokkal való megfertőzésével elkövetett vízrendőri kihágások eseteiben a halbiológiai kísérleti állomás az illetékes szakképviselő: vagyis a jelen esetben a liptóújvári halkísérleti állomás illetékessége kétségtelen.

A Holt-Borzsovában történt halpusztulás oka a törvény szerint előirt beigazolási eljárás által a víz vegyelemzése alapján s tanuk által is be volt bizonyítva, vagyis megcáfolhatatlan kettős bizonyíték alapján. Ezek alapján a beregszászi járási hivatal 1935. december 18.-án 3798/32 T. sz. alatt Klein Samut, Hoffmann Samut és Blobstein Dezsőt 200-200 koronára, vagy 10-10 napi elzárásra megbüntette, s kötelezte Klein Samut a halbiológiai állomás részére 682 Kč kiszállási költség megtérítésére. A két utóbbi ellen a polgári bíróság előtt tett esküjük miatt a beregszászi államügyészségnél eljárás folyik St.288/36. sz. alatt hamis tanúzásért. Fellebbezés

folytán az ungvári országos hivatal č. 51.614/III-6-i 1936. szám alatt fölmentette mindhármat. Az irat bélyegző nélkül van s alatta „za zemského presidenta": olvashatatlan aláírás. Itt tehát fontos volna, ha a minisztérium bekérné a beregszászi járási hivatal č. 11-11.113-i 1929. és - č. 23.432-i 1931. számú iratait.

Nevezett Klein Samu már több ízben követte el a víznek káros anyagokkal való megfertőzését. Emiatt a bérlő több ízben fordult panasszal a járási hivatalhoz. De a járási hivatal mindeddig nem büntette meg Klein Samut, csak a bizottsági kiszállás költségeit rótta rá. Ez utóbbit bizonyítják a beregszászi járási hivatal 11-11.113-i 1929. és č. 25.432-i 31. sz. iratai.

Tisztelettel kérdem ezek után a Miniszterelnök Urat:

Hajlandó-e sürgősen intézkedni, hogy az ungvári országos hivatal fenti számú döntése megvizsgáltassék, mert az ellenkezik 1. a törvénnyel, 2. a tanuk vallomásával, 3. a halbiológiai állomás szakértői véleményével.

Van joga, módja és lehetősége az országos hivatalnak e három tényezővel nyilvánvalóan össze nem egyeztethető döntést hozni?

Hajlandó-e sürgősen intézkedni, hogy az a referens, aki a döntést hozta, szigorúan megbüntettessék, mert törvényellenesen a leadott szakvéleményekkel ellenkezően és a tanuk vallomásával össze nem egyeztethető határozatot hozott?

Hokky, Füssy, dr. Szilassy, dr. Turchányi, dr. Pajor, Schösser, Liehm, Patzak, Stellwag, Tschakert, dr. Tischer

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937. IV. volební období. 5. zasedání. 449/5 (původní znění).
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/tisky/ T0449_02.htm

104

Praha, 1937. április 28. **Hokky Károly szenátor és társai interpellációja az iskolaügyi és népművelődési miniszterhez a nem állami tanítók, tanítónők és óvónők, azok alapfizetése s egyéb sérelmeik tárgyában.**

Miniszter Úr!

Kétségtelen, hogy minden kultúrállam megbecsüli a tanítóit s mennél jobban becsüli meg, annál inkább hirdeti – még hallgatólagosan is – a kultúráját. Az állami tanítóinknál tapasztaljuk is e megbecsülést. De épp ezért különös és érthetetlen a nem állami tanítók e hátrányos megkülönböztetése. Ez eljárás igazságtalansága annál szembetűnőbb, mert hisz a nem állami tanítók tán még nagyobb kultúrmunkát fejtenek ki, mint az államiak. Ugyan ez áll a nem állami óvónők fizetése és nyugdíj járandóságaira is. Ezekkel szemben az eljárás már szinte kíméletlen és még inkább érthetetlen kultúra e nem kevésbé értékes művelővel szemben.

Hasonlóképpen érthetetlen a tanítók háborús éveinek be nem számítása.

Már több ízben kifogásoltam beszédeimben s a képviselőházban tartott interpellációmban is, hogy a felekezeti tanítóktól Szlovenszkón csak 1200 koronát követel a kormányzat, míg Kárpátalján 4908 koronát. Az akkori miniszter úr megígérte ennek különböző elbánásnak megszüntetését, de ígéretét nem tartotta be. Ez nemcsak igazságtalan, de törvénytelen, amelyre sehol sem találunk semmiféle alapot. Jó lenne, ha a minisztériumokkal és általában a hatóságokkal és azok tisztviselőivel szemben is ugyan úgy be lehetne hozni a büntetéseket, mint magánemberekkel szemben, amikor törvénytelenséget követnek el, mert akkor bizonyára jobban vigyáznának a törvények betartására, s csak olyan intézkedéseket hoznának, amelyek törvényesek.

De nemcsak a miniszter, hanem az 1926. évi 104. sz. törvény 1. §-ának 2. pontja szintén megígérte a nem állami tanszemélyzet fizetésének rendezését. De a beígért külön törvény 11 év után még mindig nem jelent meg. Holott azóta a nem állami tanítók és tanítónők, de még inkább a nem állami óvónők helyzete egyenesen kétségbeejtő lett. Az 1926. évi 104. számú törvény fizetést megállapító rendelkezései a nem állami tanítókra is vonatkoznak. De a törvény végrehajtásából folyó kiadások viselésére a törvény 45 §-a a nem állami iskola fenntartókat kötelezte. Az iskolafenntartók azonban kivétel nélkül oly szegények, hogy a szükséges anyagi eszközöket előteremteni képtelenek. Ezt az állam is méltányolta, mikor a törvényben megállapított illetményre való kiegészítés céljából államsegélyt utalványozott. Ez az államsegély azonban csak az iskolafenntartók részére nyújtott előleg, amely bármikor beszüntethető. Ez kitűnik a pozsonyi isk. referátus 1937. január 30-án kelt 97.000/36-I/4. számú rendeletéből, amely azt mondja, hogy semmiféle törvény nem kötelezi az államot ez előlegek utalására.

Az 1935 évi állami zárszámadás költségvetési bizottsági tárgyalása alkalmával dr. Horák a legfelsőbb számviteli ellenőrző hivatal elnöke hoszszabb beszédében emlékezett meg a nem állami tanítók és tanítónők, valamint óvónők és tanítói özve-

gyek illetményeiről és nyugdíjáról, amely összegek 1935 végéig, – mint előlegek – 12.388 milliót tesznek ki. Ő is szükségesnek tartotta e rendezetlen kérdés rendezését; csak a fedezetre vonatkozólag nem nyilatkozott. Az egyes tartományok – mondotta – nem tudják fedezni a hiányt, de a kérdés sürgős rendezést kíván, mert a nem állami nyugdíjas tanítók, tanítónők és özvegyek, valamint az óvónők illetményeit és nyugdíjait a régi magyar törvények szerint és a később hozott csehszlovák törvények alapján is el kellett ismerni. Tehát elvben elismerik törvényeink ez illetmények rendezésének szükségességét, csak a fedezetről nem történt meg hosszú évek, sőt évtizedek óta a gondoskodás.

Az a sok sérelem, amely a nem állami tanítókat és óvónőket érte illetményeik, illetve nyugdíjaik elvonása miatt, méltán kelt ezek soraiban a legnagyobb fokú elégedetlenséget, mert állandóan súlyosbítja amúgy is nehéz anyagi helyzetüket s eladósodottságukat, amely a nem állami tanító személyzeteinél már nagyon is köztudomású.

A magyar tanítóság 1936. november 7-én Komáromban négy memorandumot nyújtott át, kérve a tanítóság, főleg a nem állami tanítók és óvónők sorsának a javítását. Franke miniszter úr a bajok orvoslását ígérte. Ennek már hetedik hónapja, s az ígéret beváltásának semmi nyoma.

Tisztelettel kérdem ezek után a Miniszter Urat:

hajlandó-e sürgősen intézkedni, hogy az

a) 1926. évi 104. számú törvény és mindazok a törvények és rendeletek, amelyek a történelmi országok állami tanítóinak és tanítónőinek fizetését szabályozzák, a szlovenszkói és kárpátaljai tanítókra is kiterjesztessenek, és velük egyenrangúakká és egyenlő illetményűekké tétessenek.

b) Az 1926. évi 104. számú törvény 14 §-a, amely az állami óvónők illetményeiről rendelkezik, kiterjesztessék Szlovenszkó és Kárpátalja nem állami óvónőire is – végérvényesen.

c) A nem állami tanítók, tanítónők és óvónők, amennyiben hatósági orvosi bizonyítvány alapján fél évi, vagy egy évi szabadságot kapnak, ez időre – az iskolafenntartók indokolt kérésére az államtól. illetményeiket megkapják.

d) Az ide vonatkozó törvény novellálása útján hajlandó-e gondoskodni arról, hogy a nem állami tanítóknak háborús évei szolgálatukba szintén beszámíttassanak.

Hokky, Füssy, Liehm, Tschakert, dr. Tischer, dr. Turchányi, dr. Pajor, dr. Szilassy, Pfrogner, Stellwag, Patzak

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937. IV. volební období. 5. zasedání. 449/6 (původní znění).
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/tisky/ T0449_02.htm

105

Prága, 1937. május 12. **Hokky Károly szenátor beszéde az iskolai tanfelügyelőkről szóló javaslat tárgyalása kapcsán.**

Mélyen tisztelt szenátus! Már a kulturális bizottságban rámutattam arra, hogy nekünk magyaroknak valójában egyáltalában nincs mit hozzászólni ehhez a javaslathoz, hiszen nincs egyetlenegy magyar tanfelügyelő sem.

Ez alkalommal csak arra kívánok reflektálni, amit annak idején a költségvetési bizottságban Dérer miniszter úr mondott, hogy nekünk több iskolánk volna itt a köztársaságban, mint egész Budapestnek. Erre a súlyos tévedésre akarok rámutatni azért, mert feledős állásban lévő miniszternek nem szabad ilyen kijelentéseket tenni, nehogy azt higgye valaki, hogy nálunk igenis megtettek mindent a magyarságnak iskoláiért. Ha a miniszter urak minden tárgyilagosság nélkül ilyen kijelentéseket tesznek, akkor könnyen megszokják a szenátor urak és még könnyebben megszokja a laikus közönség azt, hogy nekünk, magyaroknak, mindent megadtak.

Dérer miniszter úrnak állításait nem tudtam azonnal megcáfolni, mert nem állottak rendelkezésemre a statisztikai adatok. Mivel közben megszereztem, a statisztikai adatok tényeivel bizonyíthatom, hogy súlyos tévedés Dérer miniszter úr állítása.

A magyar elemi iskolák száma Szlovenszkón és Kárpátalján 846, 2.178 osztállyal, Budapesten 426, 3.347 osztállyal, tehát Budapesten 1.169 osztállyal van több, mint itt a köztársaságban. Az elemi iskolai tanerők száma Szlovenszkón és Kárpátalján 1.872, Budapesten 3.708, tehát Budapesten 1.836 tanerővel van több. Az óvodák száma Szlovenszkón és Kárpátalján 34, Budapesten 204, tehát Budapesten 170-el több. A polgári iskolák száma Szlovenszkón és Kárpátalján 18, 118 osztállyal, Budapesten 126, 1.278 osztállyal, vagyis a köztársaságban 108 iskolával és 1.160 osztállyal van kevesebb. A középiskolák száma Szlovenszkón és Kárpátalján 8, Budapesten 47, vagyis itt 39 középiskolával van kevesebb. A főiskolák száma Szlovenszkón és Kárpátalján nulla, Budapesten 16, vagyis itt 16 főiskolával kevesebb. A tanítóképzők száma Szlovenszkón és Kárpátalján 2, Budapesten 7, tehát itt öttel kevesebb van. A szakiskolákról nem is beszélek, mert azok oly nagy mennyiségben vannak Budapesten és olyan kis számban a köztársaságban, hogy az összehasonlítás egyenesen megdöbbentő. Budapesten 192 szakiskola van, Szlovenszkón és Kárpátalján még 9 sincs.

Egy felelős állásban lévő miniszternek nem szabad ilyen kijelentéseket tenni, mert az állam, a kormány és saját nevében és képviseletében beszél és az ilyen adatokkal nemcsak saját magát, de a kormányt is kellemetlen helyzetbe hozza. De nem szabad ilyen könnyelmű kijelentéseket tenni velünk, kisebbségekkel szemben, mert a kisebbségeknél is elveszti a miniszter úr hitelét és ha az egyik miniszter komolytalanul beszél, akkor a többi miniszterekről is könnyen vonhat le hasonló konzekvenciákat a közönség.

Ilyen körülmények között pártom nevében kijelentem, hogy nincs módunkban az iskolai tanfelügyelőkről szóló javaslatot megszavazni.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 73. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze ve středu dne 12. května 1937.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/stena/073schuz/prilohy/priloh01.htm

106

Praha, 1937. május 30. **Hokky Károly szenátor és társai interpellációja a miniszterelnökhöz a podkarpatska rusi bortermelés végveszedelme tárgyában.**

Miniszterelnök Úr!

Évek óta hívják fel kéréseikben, deputációkban, sokszor elsírt panaszaikban a podk. rusi bortermelők a kormány figyelmét arra, hogyha gyors és gyökeres segítség nem érkezik, akkor Podk. Rus szőlőkultúrája elpusztul. Csak akkor fog a kormányzat tudatára ébredni annak a súlyos veszteségnek, amely ezt a kis országot gazdaságilag, az államkincstárt pedig pénzügyileg súlyosan érintő kérdésre, amikor már nem lesz segítség. Pedig itt a kincstár nagy érdekein kívül termelők, munkások, iparosok és kereskedők sok ezrei kaptak megélhetést és jutottak egy bizonyos viszonylagos jóléthez. Podk. Rusnak csaknem 6000 hold területe legalább ugyanannyi munkásnak ad állandó és biztos kenyeret, amelyhez hogyha hozzávesszük a bor feldolgozásának napszámjait, úgy több mint egy millió napszámot jelentenek. Ezt a millió napszámot csak 12 koronás átlag napszámmal véve 12 millió cseh koronát jelent napszámban. A 6000 holdról egy átlagos középes termést véve 100 ezer hektoliter bortermést kapunk, amely termés csak fogyasztási adóba a kincstárnak és a községeknek 18 millió cseh koronát jelent, ehhez még jövedelmi, forgalmi, kereseti adókat is hozzászámítva, nem kétséges, hogy az államnak igen fontos érdeke Podk. Rusnak e virágzó művelési ágát fölvirágoztatni, avval sokkal jobban törődni, mint azt eddig tette. Ne felejtse el a kormányzat azt, hogy a bortermelők eladósodása a művelt szőlőterületek kivénhedése, a folytonos sztrájkok következtében a munkabéreknek jelentős emelkedése, a munkaidő csökkenése, s az értékesítés lehetetlensége egyszerre fogja pusztulásba sodorni és máról holnapra fogja lehetetlenné tenni ennek a művelési ágnak a további fönntartását. Egyszerre fog elesni tehát több mint 6000 napszámos a munkától s egymillió napszámtól és 12 millió cseh korona keresettől. S az állam legalább 20 millió bevételtől évente.

Állandóan azt hangoztatják, hogy a kormány komolyan foglalkozik a szőlőkultúra fönntartásával és a bor értékesítésével, de ennek pozitív nyomait sehol sem látjuk. Pedig a csehszlovák köztársaság igen kedvező helyzetben van, mert a borfogyasztás nagyobb, mint a termelés. Könnyű volna tehát a mesterségesen emelt gátakat lebontani és a bor értékesítésnek szabad lehetőséget biztosítani.

Hogy mennyire nem komoly a kormányzatnak ez a megsegítési törekvése, arról könnyen meggyőződhetünk a romániai lapok jelentéseiből, amelyek a következőket írják:

„Kedvező exportkilátások boraink részére Csehszlovákiában. Bukurestből jelentik, hogy a csehszlovák borimport képviselője Hatas Jaroslav a napokban meglátogatta a román borvidékeinket, hogy tájékozást szerezzen nagyobb mennyiségű romániai boroknak Csehszlovákiába való beszállítása felöl! Tárgyalások folynak kb. 500 vagon bornak, közte 100 vagon besszarábiai bornak a megvásárlásáról. Ez a tényállás kétségkívül nagy haladást jelent reánk nézve, amennyiben Csehszlovákia

hajlandó a mi túlságosan nagy boráldásunkból egy bizonyos mennyiséget elszállítani."

Az igaz, hogy a Magyar Újságban megjelent egy erre vonatkozó cáfolat, mi azonban a cáfolat ellenére is a leghatározottabban fenntartjuk amaz állatásunkat, hogy Romániából nap-nap mellett érkeznek borszállítmányok, mert éppen ott futnak keresztül, ahol a legnagyobb szőlőterületek vannak. Megfigyeltük, hogy Halmin, Királyházán keresztül jönnek. Átfutnak Szőlősön, Beregszászon, Benén, Muzsalyon, Mezőkaszonyon, amely öt helyen csaknem 100 ezer hl bor hever eladatlanul, ha hozzávesszük még Szerednyét, Ungvárt, Munkácsot, akkor minden kétséget kizáróan megállapítható Kárpátalján a 100 ezer hektoliter bor, amely eladatlan. Maga Zadina miniszter úr is kijelentette, hogy nem volna szükség borbehozatalra, de azért mégis kiküldte Hatas urat, hogy vásároljon 50 ezer hektoliter azaz 500 vagon bort Romániában, éppen annak adván ezt a kínos szerepet, akinek elsősorban volna kötelessége az, hogy gondoskodjék arról, a kormány figyelmét hathatósan felhívja azokra a körülményekre, amelyek pusztulással fenyegetik Podk. Rus bortermelését és borértékesítését. Ezek a következők:

1. Szőlőfelújítás.

2. A szőlő alaposabb megművelésére, vincellér iskola létesítése.

3. A fogyasztási adó leszállítása, amely pld. Romániában 16 fillér, itt 1 Kc 60 f, illetve 1,80 Kc a városi fogyasztási adóval együtt.

Miniszter úr régen ígérte a bortörvény megalkotását, amely alkotás azonban hosszú idő óta vajúdik s amely megtudna bennünket védelmezni

4. a borhamisítástól, attól, hogy

5. új telepítéséket létesítsenek, amelyek a meglevőknek a fönnmaradását veszélyeztetik, s amely elrendelné, hogy

6. a direkt termők záros határidőn belül átoltandók és

7. nagy mennyiségű bort tudna alkohol előállítás céljaira kötelezőleg átadni a csehszlovákiai szeszközpontnak. Ez történt ugyanis Romániában, ahol 500 vagon bor átvételére kötelezték a szeszközpontot. A törvény a legsúlyosabb büntetéssel, koncesszió megvonással, fenyegeti a szesz és ecet gyárakat, ha nem bort dolgoznak föl. Ezen kívül elősegíti a minőség megjavítását.

8. Összhangot teremtene a borok termelői ára, nagybani eladási ára és fogyasztási ára között. Mert lehetetlen ugyanis, hogy 1,80, legfeljebb 2 korona must áron megvett borok fogyasztónál már 14-16, sőt 20 koronába kerülne. A bor közfogyasztási és nem luxuscikk. S azért, mint közfogyasztási cikknek a megdrágítása üldözendő volna. Intézményesen biztosítanák

9. a bortermelő szövetkezetek kiépítését, mert egyedül ezek tudják csak megakadályozni a kistermelők kiuzsorázását. Főleg olyan kistermelőkét, akiknek sem pincéjük, sem présük nincs, s kénytelenek borszőlőjüket mindenáron értékesíteni. A kereskedelem ezt az olcsó szőlőt, amelyért 80 fillért fizetett kilónként, tömegesen vásárolja az utóbbi időben s ezzel az olcsó borral töri le az árakat. Szigorú rendszabályokat hozna

10. a gyümölcsbor készítését illetően, megrendszabályozná

11. a Brandy név alatt forgalomba hozott szeszesitalok készítését, amelyekkel az utóbbi időben nagy visszaélések történnek. Ennek a készítését szigorúan ellenőrizni kellene. Elrendelné Podk. Rus területén

12. a borpincék kiépülését, s a meglevő beregszászi kibővítését, mert a már csaknem teljesen eladósodott és filléres gondokkal küszködő szőlőbirtokosság hor-

dó vásárlásra és egyéb invesztációkra képtelen. Természetszerű, hogy az új törvény novellájának tervezetét ki kellene adni szakférfiaknak és szaktestületeknek, s csak azoknak meghallgatása után volna szabad tető alá hozni az új bortörvényt, amelynek megalkotása annál inkább kívánatos volna, mert a szomszédos államoknál már meg van.

Fentiek előrebocsátása után kérdem a miniszterelnök urat:

hajlandó-e sürgősen intézkedni, hogy Podk. Rus. szőlőterületének a megművelése és borainak értékesítése, amely szociális, gazdasági és pénzügyi szempontból annyira fontos, biztosíttassék.

Amennyiben az állam jövedelmétől és több mint 6000 munkás a megélhetésétől elesik, s az államkincstár jövedelmének hiánya, munkanélküli segélyek folyósítási gondja majd az államra szakad, a felelősséget én a kormányzatra leszek kénytelen hárítani.

Hokky, Füssy, Bock, Krommer, Fritsch, dr. Turchányi, dr. Szilassy, dr. Pajar, Patzak, Stelhvag, Pfragner

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937. IV. volební období. 5. zasedání. 475/2 (původní znění).
http://www.senat.cz/ISO-8859-2.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/tisky/ T0475_00.htm

107

Prága, 1937. június 9. **Hokky Károly szenátor beszéde a legfelsőbb közigazgatási bíróság átszervezésére tett javaslat kapcsán.**

Mélyen tisztelt szenátus! Azt hittem, hogy olyan tolongás lesz itt a miniszteri padsorokban, hogy a miniszter urak alig fognak elférni, amikor ilyen fontos kérdés tárgyalásáról van szó. Sajnálattal kell azonban látnom, hogy egyetlenegy miniszter sincs jelen az ülésen; a miniszter urak valósággal tüntetnek távollétükkel. Ezzel is dokumentálni akarják, hogy mennyire becsülik a szenátust és azt a fontos kérdést, amiről a szenátusban szó van.

Mélyen tisztelt szenátus! A legfelsőbb közigazgatási bíróság átszervezését célzó javaslat vegyes kritikát váltott ki a képviselőházban és a szenátusi bizottságban történt tárgyalása folyamán is. Szakképzett, elismert gyakorlati jogászok, a közigazgatás szövevényes ágazataiban jártas szakemberek és politikusok is annak elismerése mellett, hogy van néhány üdvözlendő újítás is az eddigi gyakorlattal szemben a javaslatban, nagyon sok komoly kifogást emeltek a javaslat ellen azért, mert igen sok rendelkezése az eddiginél rosszabb, a jogorvoslatot váró közönség számára kedvezőtlenebb helyzetet jelent.

Különös aggodalmat kelt az, hogy a köztársaságban működő bírák testületének szövetsége is súlyos kifogásokat emelt a javaslat ellen; már pedig ép ez a testület az, amely a legfelsőbb közigazgatási bíróság fontosságát és értékét az állam, de a jogkereső lakosság érdekei szempontjából a legjobban tudja felmérni. Alapos jogi és tárgyi érvekkel alátámasztott memorandumban foglaltak állást a javaslat számos rendelkezése ellen, amelyek szerintük a Legfelsőbb közigazgatási bíróság eddigi és minden kultúrállamban elfoglalt különleges jellegét veszélyeztetik és ezt a legfőbb jogi intézményt egyszerű közigazgatási instanciává süllyeszti. Olyan komoly intelem ez, amely kellene, hogy meggondolásra és megfontolásra késztessen.

A legfelsőbb közigazgatási bíróság intézménye az a fórum kell, hogy legyen, ahol a közigazgatási hivatalok – sajnos igen gyakori – túlkapásaival, zaklatásaival és nem egyszer törvénysértésével szemben a lakosság védelmet találjon. A védelemnek pedig olyan hatályosnak kell lennie, hogy a közigazgatási hivatalok túlkapásai valóban megszűnjenek, vagy legalább is a lehető legkisebb mértékre csökkenjenek. Ez szükséges az állam, a jogkereső közönség és a munkatúlhalmozás miatt.

A legfelsőbb közigazgatási bírósághoz benyújtott panaszok száma a legjobb bizonyítéka annak, hogy a közigazgatási hivatalok ténykedése igen gyakran abban merül ki, hogy az aktákat éppen elintézzék és elsősorban személyi kvalifikációs listájukon az elintézett ügyiratok tömegére való tekintettel, jó jegyet kapjanak s így az agyonhajszolt munkában nem mérlegelik kellőképen sem az állam, sem az érdekelt lakosság érdekeit s nagyon gyakran a törvényes rendelkezéseket sem.

A legfelsőbb közigazgatási bírósághoz benyújtott panaszok számáról a legutolsó statisztika 1935-ből való. Ebben az évben 7346 panaszt nyújtottak be ennél a legfelső bíróságnál, közülük 2817 panasz a közigazgatási hatóságok döntései ellen

szólt, 4529 pedig a pénzügyi hatóságok intézkedései ellen. Az év végén pedig nem kevesebb mint 17.431 panasz maradt elintézetlenül a legfelsőbb közigazgatási bíróságnál. Ez az óriási hátralék az oka annak, hogy egy-egy panasz elintézésére ma már közel 4 esztendőt kell várnia a jogkereső közönségnek. Ez az állapot illuzórikussá teszi az egész intézmény létalapját s a most tárgyalt javaslatban sem látom annak garanciáját, hogy e tekintetben javulás állana be.

A javaslat a demokratikus szellemmel össze nem egyeztethető, antiszociális rendelkezéssel kíván a helyzeten javítani, amikor a legfelsőbb közigazgatási bíróságnál való eljárás költségeit emeli olyan mértékben, hogy szegény ember – bármilyen sérelem esett is rajta valamely közigazgatási vagy pénzügyi hatóság intézkedése, vagy végzése folytán – nem fordulhat panasszal a legfelsőbb közigazgatási bírósághoz és így nem talál jogvédelmet ebben az államban.

Nincs a szenátusban senki sem, aki nagyobb tisztelője volna a bíróságnak, mint én. Úgyis kellene, hogy ebben a köztársaságban mindenki úgy tekintsen a bíróra, hogy az mindenkivel szemben megvédelmezi őt, ha sérelem, vagy igazságtalanság érte. Én azt vallom, hogy minden államnak négy pillére van: a törvényhozó testületek, a legfelső bíróság, a legfelsőbb közigazgatási bíróság és az állami számvevőszék. Ehhez talán ötödiknek lehetne számítani az alkotmánybíróságot, amelyről azonban éppen most állapította meg egy komoly ember, Matoušek volt miniszter úr, hogy el van politizálva. Ezeknek a jogér hatásköre a legszélesebb körű kellene, hogy legyen.

Sajnos, azonban egyik sem áll azon a magaslaton, amely biztosítja a nép széles rétegeinek demokratikus szabadságát. Még arról sem lehet elmondani száz százalékosan azt, amelyre talán legtöbb joggal tekint fel a jogkereső közönség, a legfelsőbb bíróságról, hogy abszolút bizalommal viseltethetik iránta, az igazságában bizakodó, mert akkor nem mondta volna 1929-ban annak elnöke, hogy a jog ebben a köztársaságban hanyatlóban van.

A legfelsőbb közigazgatási bíróságról még kevésbé volt ez elmondható eddig és ezután sem lesz elmondható. Amely bíróságnak csak akkor van joga valakit jogaiba helyezni, ha az már több ízben hozott egyöntetű döntést és ha az elnöke kimondattatja teljes ülésben, hogy ehhez pedig tartania kell magát a közigazgatási és pénzügyi hatóságoknak. Egyébként nem. De akkor mire való ez az intézmény, ha döntéseit, ha akarja, respektálja a közigazgatási és pénzügyi hatóság, vagy ha nem akarja, akkor nem respektálja.

Ezt nem lehet másnak, csak szemfényvesztésnek nevezni. Ez ahelyett, hogy a konszolidáció legfőbb támasza lenne, az általános elégedetlenséget szítja. De vegyük a legjobb esetet, hogy többszöri egyöntetű döntést hoz. Több mint egy évtized kell hozzá sok esetben, hogy döntéseit respektálni legyenek kénytelenek a közigazgatási és pénzügyi hatóságok.

Állítom és bizonyítani tudom, hogy amennyiben politikai vagy pénzügyi színezetű döntésről van szó, ahol az igazság kimondása a kormányzatnak kellemetlen, azonnal átalakul ez a bíróság politikai testületté és megszűnik bírói testület lenni. Ezzel önmaga adja fel azt a jogot, amely mint bírót megilleti és önmaga lesz saját jogainak megcsonkítója, Nem is csodálkozhatunk, ha egy megcsontosodott közigazgatási ember nem tud ott objektív lenni, ahol a saját kollégáinak és a saját tisztviselő kollégiumának jogtalan és törvénytelen döntéseit nem tudja megsemmisíteni. Ép azért az volna az egyedül helyes, ha túlnyomóan bírákból és nem közigazgatási emberekből állna ez a testület. A javaslat tehát olyképen volna módosítandó, hogy $^{3}/_{5}$ a bírákból és $^{2}/_{5}$ közigazgatási emberekből állna és nem megfordítva. Sőt, én olyké-

pen módosítanám, hogy 1/3 bíró, 1/3 ügyvéd és 1/3 közigazgatási gyakorlattal bíró szakember lenne. Így a gyakorlati élet követelményeinek sokkal inkább megfelelne.

A legfelsőbb közigazgatási bíróság azért volt túlhalmozva munkával, mert a közigazgatási és pénzügyi hatóságok jól tudták, hogy a döntései vagy egyáltalában nem, vagy csak a legritkább esetben irányadók reánézve. Ez a jövőben sem fog megváltozni és így a legfelsőbb közigazgatási bíróság döntései csak a papírkosarát fogják megtömni és csak igen kis részük lesz irányadó jogi elvvé.

Itt csak két kirívó esetre óhajtok rámutatni. Az egyik, amely a régi magyar illetőségi törvény, az 1886. évi XXII. t. c. 10. §-ának félreérthetetlen szavait másította, meg és egy másikat, ahol egy kis nyugdíjas ügyében három ízben hozott kedvező érdemű döntést és a negyedikben, azzal homlokegyenest ellenkezőt, megváltoztatva a már hozott előbbi döntéseit. Ez utóbbi 10-12 évet vett igénybe. Annyit nem tett ki a nevezett kis ember nyugdíjemelése, amennyibe került a végső döntés meghozatala.

Így azt kell kérdezni, mire való e drága apparátus, az nincs úgy kiépítve, mint az ma már minden jogállamban meg van. Ezért a javaslatot a magam és pártom részéről nem szavazhatom meg.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 79. Schůzi senátu Národního shromáždění Republiky Československé v Praze ve středu dne 9. Června 1937.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/stena/079schuz/prilohy/priloh01.htm

108

Prága, 1937. június 26. **Hokky Károly beszéde a csehszlovák szenátusban Kárpátalja jogi helyzetéről.**

Tisztelt szenátus!

Már több ízben rámutattam arra, hogy a csehszlovák kormányok egyáltalában nem teljesítették a saint-germaini szerződésben foglaltakat. Sőt a múlt év végén tartott beszédemben egyenesen és őszintén megmondtam, hogy valójában szerződésszegésről van itt szó. Nincs itt senki, aki ezért felelőssé tenné a kormányt, holott a törvényhozó testületeknek ez is kötelességük volna. Ez a kétoldalú szerződés, ha megcsonkítva is, mégis be van iktatva a törvények és rendeletek tárába, tehát annak végrehajtásáért valójában mindkét törvényhozó testület és a kormány felelősek. A csatlakozás csak így kapott volna értelmet. Az, hogy annak idején száz ember feljött Prágába és bejelentette a csatlakozását, az nem jelent semmit. Ők még ma is gondolkoznak azon, hogy valójában kinek a képviseletében jelentek meg itt annak idején.

A saint-germaini békeszerződés két helyen is be van iktatva a törvények gyűjteményében. Egyszer az 1920. évi 121. számú alkotmánytörvényben, másodszor pedig az ugyancsak 1920. évi 356. számú kormányrendeletben, amely „a kárpátaljai generális statutum módosításáról" szól, egy olyan valaminek a módosításáról, ami előzőleg meg sem jelent a törvények és rendeletek gyűjteményében.

A generális statutumot módosító 1920. évi 356. számú rendelet bevezető intézkedésében az 1920. évi 121. számu alkotmánytörvény 3. §-ának 8. bekezdésére hivatkozik és a 17. záró paragrafusában pedig azt mondja, hogy ezzel az ideiglenes statutummal módosul és kiegészítődik Kárpátalja szervezete és közigazgatása számára kiadott 26.536/19. számú minisztertanácsi rendelet a generális statutumról.

Az 1920. évi 356. számú kormányrendeletet – úgy tudom – akkor adták ki, amikor Švehla kiküldte, illetve mielőtt kiküldte volna Ehrenfeldnek, Kárpátalja alkormányzójának. Ennek megfelelően a generális statutum módosítása az eredeti statutumból ismétli a kormányzói hatáskörre vonatkozó intézkedéseiket, de már mindenütt jogokat biztosít az alkormányzónak is, így a kinevezéseket már az alkormányzó is a kormányzóval együtt írja alá.

Az eredeti 26.536/19. számú generális statutumot ma már kevesen ismerik Kárpátalján is, jóllehet, annak idején a „helyben szokásos módon", a városokban falragaszok útján, a falvakban dobszóval kihirdettette Hennoque francia tábornok, a megszálló haderő főparancsnoka. Ez megismételte az alkotmánytörvény ama szakaszait, amelyek a kormányzói jog- és hatáskörre vonatkoznak. Az ebben megszabott kormányzói hatáskört szűkítik az 1920. évi 356. számú kormányrendelettel úgy, hogy Prága kiküldöttjének, az alkormányzónak, együtthatározási jogot biztosítanak.

De ez a módosítás is végeredményben csak papír maradt. Valójában a kormányzói jogkör a gyakorlatban odafejlődött, hogy a kormányzónak megengedték ugyan, hogy saját lakásából egy-két szobát kormányzóiroda céljaira használjon. Egy szép

luxusautót is bocsátottak rendelkezésére, amellyel bejárhatja az egész országot, esetleg vadászterületeit, hogy a sűrűn panaszkodó nép panaszait meghallgathassa, hogy azután az így felvett panaszokat – tetszése szerint – a papírkosárba dobja, vagy elirattározza, ahogy neki jól esik. Ebben a tekintetben a kormányzat rendkívül liberális volt: gondoskodott az öreg uraknak munkakörről, de hatáskörről nem.

Most is ezt teszi. Ezért lett újból aktuális a generális statutum, a Hodža-féle ígéretek és a kormányzói tanácsról szóló javaslat kapcsán. Itt úgy látszik a miniszterelnök úr újból meg akarja „borotválni" a már egyszer úgyis megborotvált generális statutumot. Mi tudtuk ezt a miniszterelnök úrról, mert mi már jól ismerjük úgy, ahogy azt az angol közmondás megállapítja, hogy a kecskét és a minisztert csak a vásár után lehet megismerni.

Mi, kárpátaljai magyarok, már vásár után vagyunk, mert az Ungvárott Hodža, akkori kultuszminiszternél annak idején tisztelgett és Árky Ákos által vezetett deputációnak azt mondotta a miniszter úr, hogy akkor jöjjenek majd, ha a magyar kultúra lesüllyedt oda, ahol a ruszin van. „Akkor majd beszélhetünk", mondotta a miniszter úr. Ha egy kultuszminiszternek a kultúra lesüllyesztése van a tarsolyában, akkor azzal minden időre klaszszifikálta magát. Hiába tesz nyilatkozatokat Komáromban a miniszterelnök úr, nekünk tettek kellenek, ígéretekkel nem hagyjuk magunkat félrevezetni.

Hodža miniszterelnök úr januári rádióbeszédében a következő kijelentést tette: „Kárpátalja autonómiáját meg fogjuk valósítani. Ha van kormányzó, úgy hatáskört is adunk neki". *(Sen. Füssy: Úgy lesz az most, mint a filmmel! Eddig volt csendes, most meg hangos film lesz! Prágából fogják, vetíteni, Kárpátalján fog szólni!)* Prága lesz a vetítőgép és mi vagyunk Ruszinszkón a bábuk!

Nézzük csak közelebbről ezt a törvényt. Van hát kormányzónk, akinek joga bifurkál az alkormányzóéval. A kettő között csak annyi a különbség, hogy a kormányzónak papíron, az álkormányzónak az életben, a gyakorlatban lesz joga. Ha esetleg hatásköri viszályok törnének ki, amire e bifurkáció folytán gyakran kerülhet sor, a belügyminiszter dönt. Kinek a javára? „Dus is e frug?" kérdezik Kárpátalján a helyben szokásos zsargonban. Lehet erről az egész játékról komolyan beszélni? Nichts und wieder nichts, amit a kormányzói jogkörről elmondhatunk.

No, és a kormányzótanács? Ott sincs nagy különbség. Csak annyi, hogy a szojmnak egész Kárpátalját kötelező törvényeket volna joga adni. A kormányzótanács adhat tanácsot, de nem adhat kalácsot. Nekünk nem tanács, hanem kalács kell, nem olyan tanács, amelyet senki sem köteles meghallgatni, vagy követni. Milyen jelentősége lehet egy olyan kormányzótanácsnak, amit nem választanak, hanem kinevezneknek? A szojm tagjait választani kellene, a kormányzótanács tagjai majdnem kizárólag „kinevezettek". Mikulíček szenátor úr elégedetlen a podkarpatská rusi autonómiával és elégedetlen főképp azzal, hogy a kormányzótanács tagjai kinevezettekből fog állani. Hát hogy ne volnánk elégedetlenek mi, akiknek bőrére megy a dolog. Mikulíček szenátor úr maga mondotta, hogy 9 tag kivételével a 24 tagú kormányzótanács mind kinevezett tagokból fog állni. Én egy kicsit lojálisabb vagyok és a következőket állapítom meg: A kormányzótanácsban az Országos képviselőtestület ad 9 tagot, de annak egyharmada kinevezettekből áll, tehát 3 tag már kinevezett. A választmány ad 6 tagot, amiből 2 a kinevezett, lesz továbbá 9 kinevezett tag, tehát a 24 tagból 14 kinevezett lesz. A 15. a kormányzó, aki nem egyéb, mint a kormány kinevezett hivatalnoka. De a gyakorlatban csak másodrendű hivatalnoka a kormány-

nak az alkormányzóval szemben. Valójában az alkormányzóhoz és a tanügyi referátushoz van kötve és azzal hármas ikret játszik.

Ennyit kaptak a ruszinok. Könnyen elképzelheti ezek után mindenki, hogy mennyit fogunk kapni mi, magyarok. Pedig mi is részt kérünk az autonómiából, mert az a Kárpátoktól délre eső terület népeinek adatott.

Ruszinszkó magyarsága már több ízben nyújtott át a kormányzatnak komoly autonómia-javaslatot. De az mindig papírkosárba került, mint általában mindaz, amit az ellenzék benyújtott, lett légyen az bármily okos, helyes és az állam érdekében is célszerű. Minket csalódás nem érhet. Mi nem is várhatunk itt semmit, amíg ezt a fojtó légkört meg nem szüntetik körülöttünk. Amíg nem kapunk valódi és nem csak világgá kürtölt jogokat, addig itt a helyzet meg nem változik, mert addig itt az „A-Zet" és Teichman-féle áltörténetírók sanda szemével fogják nézni a mi helyzetünket, vagyis a kérdés lényegét félreismerve.

Pedig a kormányban van két ember, akik alaposan ismerik a magyar kérdést és azt helyesen meg is oldhatnák: Hodža miniszterelnök úr és Dérer miniszter úr. Amíg ezt nem teszik, mi semmit sem szavazhatunk meg, legkevésbé a kormányzatnak ezt az idétlen gyermekét.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 85. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze v sobotu dne 26. června 1937.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/stena/085schuz/prilohy/priloh01.htm

109

Prága, 1937. július 8. **172. sz. törvény Kárpátalja kormányzójának jogköréről.**

Tekintettel arra, hogy ez a törvény Kárpátalja további közigazgatási vezetésében jelentékeny változásokat tesz az eddigi helyzettel szemben s tekintettel arra, hogy ez a törvény bizonyos vonatkozásokban előfutárja az autonómia bevezetésének és Kárpátalja autonomikus berendezésének, szükségesnek tartjuk a törvény részletesebb ismertetését.

Megjegyezzük, hogy maga a törvény sehol sem említi azt, hogy ez a törvény az autonómia bevezetése, vagy annak az ún. „első etappe"-ja lenne.

A törvény (nem hivatalos fordításban) a következőket tartalmazza:

Kárpátalja élén a kormányzó áll, kit a kormány előterjesztésére a köztársaság elnöke nevez ki és ment fel. A kormányzó a kormánynak felelős, a kárpátaljai szojm megalkotása után a kormánynak és a szojmnak.

A kormányzó hivatalba lépése előtt a köztársaság elnökének fogadalmat tesz, hogy a Köztársasághoz, melynek Kárpátalja oszthatatlan része, hű lesz, Kárpátalja üdvére törekszik, kötelességét lelkiismeretesen és pártatlanul teljesíti, az alkotmány- és a többi törvényeket tiszteletben tartja.

A kormányzó a fogadalom letételétől évi 100.000 KČ fizetést élvez havi előleges részletekben, a többi hivatalos járulékát a kormány állapítja meg.

A kormányzó Kárpátaljával kapcsolatban, vagy a túlnyomórészt Podkarpatszka Ruszt érintő ügyekben indítványt és véleményezést terjeszt elő a kormánynak és e célból meghívható a kormány üléseire (minisztertanács).

A kormányzót az országos képviselőtestülettel és országos választmánnyal való viszonylatban a következő jogok illetik meg:

- a kormányzó elnököl az országos képviselőtestület és az országos választmány ülésein,
- a kormányzó ellenjegyzi az országos képviselőtestület hatáskörébe tartozó ügyek elintézésének iratait, továbbá az olyan ügyiratokat, melyekkel összehívják a nevezett két testületet és meghatározzák azok tárgysorozatát,
- jóváhagyja az országos választmány határozatait,
- beleegyezését adja az országos képviselőtestület és választmány határozatainak megszüntetéséhez.

A kormányzónak Kárpátalja közigazgatásában hatásköre egyelőre a nyelvi, iskolai és felekezeti ügyekben, valamint a helyi közigazgatás ügyeiben olyan, mint azt e törvény megszabja, - e hatásköre kormányrendelettel kiterjeszthető.

A kormányzó a számára megjelölt idő alatt köteles megnyilatkozást tenni minden Kárpátalja területén rendszeresített állami közigazgatási tisztség betöltéséről, illetve annak személyi vonatkozásáról.

A kormányzó joga:

- dönteni oly vallási ügyekben, amelyekben a döntés jogával eddig az országos hivatal bírt; ha az ügynek pénzügyi vonatkozásai vannak, előzetesen kikéri az országos hivatal véleményét a költségvetési gazdálkodás miatt,

- gyakorolni a praesentatiot az állami vallásügyi igazgatás alatt álló s javadalmi katolikus patronátusban, ha az ajánlott személy az államigazgatás kívánalmainak megfelel,

- megerősíteni Kárpátalján az állam által elismert többi vallásfelekezetek és egyházak oly funkcionáriusait, akik az államigazgatás szempontjainak megfelelnek, amennyiben ezeknek megerősítése az államigazgatás kompetenciájába tartozik az egyházi intézmények államilag jóváhagyott alapszabályai alapján, kivéve azon egyházi funkcionáriusokat, kiknek hatásköre az egész Kárpátaljára vagy egy nagyobb kerületre vonatkozik,

- kinevezni Ungvár–Munkács polgármesterét az országos hivatal előterjesztésére,

- megerősíteni az országos hivatal előterjesztésére Kárpátalja községeinek választott bíráit,

- intézkedést tenni az országos hivatal előterjesztésére azon kárpátaljai községek, városok ideiglenes igazgatására, melyeknek községi képviselőtestülete fel lett oszlatva,

- kinevezni, áthelyezni az alkormányzóval való megállapodással községi- és körjegyzőket Kárpátalján, továbbá nyugdíjazni ily tisztviselőket a III. fizetési fokozatig,

- dönteni a községi ügyekben beadott fellebbezésekkel kapcsolatban, amennyiben ezekre nézve eddig az országos hivatal volt az illetékes fellebbezési hatóság,

- jóváhagyni a Kárpátalja iskolái számára való orosz-kisorosz nyelvű tankönyveket,

- javaslatot vagy előterjesztést tenni a központi hivatalok számára Kárpátaljára nyelvi kérdésekben,

- javaslatot, véleményt kérni nyelvkérdésben olyan hivataloktól, melyek véglegesen jogosítottak dönteni ily kérdésben.

A kormányzót az iskola, népművelődés ügyekben a következő jogok illetik meg:

- az iskolaügyi referátus előterjesztésére a földműves iskolák kivételével a kormányzó nevezi ki, helyezi át, nyugdíjazza az állami népiskolák tanszemélyzetét és többi alkalmazottait,

- a kormányzó ad megbízatást tanároknak, tanítóknak a tanfelügyelői feladatok végzésére,

- a kormányzó nevezi ki az állami gondoskodás alatt álló nem állami (pl. kincstári) iskolák tanszemélyzetét,

- a kormányzó nevezi ki, nyugdíjazza, helyezi át az állami középiskolai, tanítóképző, szakiskolai tanárokat, a középiskolák alkalmazottait, amennyiben ezek kinevezése nem a kormány, vagy a köztársasági elnök hatáskörébe tartozik,

- a kormányzó nevezi ki, nyugdíjazza, helyezi át a földműves szakiskolák tanító s más alkalmazotti személyzetét,

- a kormányzó véleményt ad, előterjesztést tesz az összes tanárok, tanfelügyelők kinevezésével, áthelyezésével kapcsolatban a kormánynak,

- jóváhagyja az iskolaügyi igazgatóság intézkedéseit,

- jóváhagyja az iskolaügyi igazgatóságnak az iskolaügyi minisztériumnak adandó előterjesztéseit.

Ha a kormányzó és alkormányzó határozatai között nincs összhang a hatásköri kérdésekben, ha a kormányzó nem ért egyet az országos hivatal indítványaival, a döntés ily kérdésekben a belügyminisztériumé.

(Ugyanez áll a tanügyi intézkedésekre, kinevezésekre is, – ez esetekben az iskolaügyi minisztérium dönt.)

A kormányzó helyettese az alkormányzó, aki állami hivatalnok. Az alkormányzó – az országos elnök jogi helyzetében van – az alkormányzó főnöke az országos hivatalnak a kormányzói jogok megsértése nélkül. Ha a kormányzó hivatalát bármily okból ellátni nem tudja, ha a kormányzó ezzel megbízza, ha a kormányzói hivatal megüresedett. A kormányzót az alkormányzó helyettesíti.

Az összes kárpátaljai állami és más hivatalnokok kötelesek támogatni a kormányzót és munkásságát.

Ungváron kormányzói hivatal szerveztetik, melynek hivatalnokai állami tisztviselők. E hivatal rendszeresített tisztségeit a kormányzó rendelkezése tölti be, ha nem oly rangú tisztviselőkről van szó, kiknek kinevezése a kormány vagy a köztársasági elnök hatáskörébe tartozik. A kormányzói hivatal tisztviselői lehetőleg Kárpátalja lakosságából veendők.

A kormányzói hivatalt a kiadandó ügyrend szerint kell vezetni, míg az nincs meg, az országos hivatali ügyrend szerint. A kormányzó határozatával és intézkedésével szemben fellebbezésnek nincs helye. Ha egy kormányzói határozat vagy intézkedés a kormányzói hatáskört túllépi, a kormány azt hatályon kívül helyezi.

Míg a szojmot meg nem alakítják, egy kormányzói tanácsadó testület, a kormányzói tanács létesül. Székhelye Ungvár, de ülésezése máshová is összehívható.

A kormányzói tanács tagjai: az országos választmányt tagjai, kiknek kormányzó tanács tagsága nem szűnik meg az országos képviselőtestület feloszlatása esetén sem, az országos képviselőtestület által választott 9 tag (választhatók nem országos képviselőtestületi tagok is), további 9 tag, kiket a kormányzó javaslatára nevez ki és ment fel a kormány.

A kormányzó e tanács véleményét köteles kikérni az elvi vonatkozású nyelvi, iskolai, vallási, helyi közigazgatási ügyekben.

A kormányzó a tanácsot akkor hívja össze, amikor azt szükségesnek találja, de évenkint legalább négyszer. Ha a tagok fele része kívánja és megadja a tárgyat, a kormányzó az idevonatkozó kérvény megérkezte után 14 napon belül köteles a tanácsot összehívni.

A tanács tárgyalásai zártak. A kormányzó a tanács tárgyalásait egyes fontos ügyekben bizalmas jellegűnek minősítheti. A tanácsot az ülés napja előtt 8 nappal kell írásban, a tárgysorozat megjelölésével összehívni. A kormányzó tanács tagjai a gyűlés előtt 5 nappal külön indítványt s kérdést intézhetnek oly ügyekben, melyekről tárgyalni kívánnak. A kormányzó tanács határozatának érvényességéhez a jelenlevő tagok felének igenlő szavazata szükséges.

A kormányzó tanács tagok fizetést nem kapnak, e tisztségük tiszteletbeli. Az ülésekkel kapcsolatos tényleges kiadásaik megtéríthetők.

A kormány a kormányzó meghallgatása után feloszlathatja a tanácsot, de intézkedést kell tennie, hogy az új tanács 3 hónapon belül megalakulhasson.

A törvény életbeléptetése napján érvénytelenekké válnak mindazon előző határozatok, melyek e törvénnyel szabályoztattak. A takarékossági rendelkezések érvényben maradnak.

A törvényt a kormány összes tagjai hajtják végre.

Életbe lépett 1937. október 8-án.

Az Őslakó (Munkács) 1937. szeptember 25.; uo., október 2.; uo., október 9.

110

Beregszász, 1937. szeptember 5. **Az Egyesült Magyar Párt kárpátaljai kerülete beregszászi országos gyűlésének határozata.**

A párt politikája

I/1. Az Egyesült Párt kárpátaljai kerülete a párt politikájának az 1936. júniusában tartott érsekújvári kongresszuson lefektetett elvek alapján álló politikai irányát helyesnek állapítja meg a maga részéről is.

Az Egyesült Párt kárpátaljai kerülete ezúttal is kihangsúlyozza, hogy a magyarság politikája szervezettségében, célkitűzéseiben, gazdasági és kulturális munkavégzésében legelsősorban – mert a magyarság: a magyar nép – a népi érdekek szolgálatában álljon az egyenlőség és testvériség eszméjét magyar nemzeti és krisztusi értelmezéssel igyekezve megvalósításában szolgálni.

Az Egyesült Párt kárpátaljai kerülete szükségesnek tartja, hogy a magyarság politikai, gazdasági és kulturális szervezett tevékenysége fokozott mértékben szolgálja a magyar föld- és iparmunkások érdekeit; valljuk: a munkás méltó az ő bérére; a magyar munkásság a nemzeti közéletnek egyik legjelentősebb szerves része, amely joggal igényel a maga számára munkát, kenyeret, emberi életet! A magyar nemzeti társadalomban, szervezettségéhez méltó helyet, jog- és munkabért kell biztosítani a magyar munkásság képviseletének, a magyar munkásérdekek szolgálatának! Viszont: a magyar munkásságnak, különösen az után a sok csalódás után, amelyekben a magukat munkáspártnak nevező, de a munkáskérdésben és munkáspolitikájukban is csak a saját nemzeti törekvéseiket szolgáló kormány- (s más munkásproletár érdekeket hangoztató) pártok ámítása részesítette, be kell látnia, hogy érdekei biztosítását, igényei kielégítését, munka- és kenyérkereseti lehetőségét csak a nemzeti keretben való elhelyezkedés révén s összhangban a nemzeti társadalom többi rétegeivel tudja kellőképpen elérni!

Az Egyesült Párt kárpátaljai kerülete idején valónak tartja annak megállapítását, hogy az idegen, a nem magyar érdekeket szolgáló pártokba tévedett, szédített magyarokat szeretettel és érvekkel igyekezzünk meggyőzni nagy tévedésük felől, s amennyiben a magyar gondolat mellé, a magyar egységbe visszaállani készek, a megtérő, tékozló fiúnak kijáró testvéri szeretettel fogadjuk vissza őket, s a lélekkufárokkal, a testvéreinket zsoldért ámítókkal és szállítókkal szemben azonban megbocsátásra a legforróbb testvéri szeretet sem elég, mert azok tudják, hogy mit cselekszenek!

A magyarság és a többi őslakó nemzetség

I/2. A kárpátaljai kerület óhajtja és szükségesnek tartja, hogy az Egyesült Párt vezetésében és politikájában mindig előtérben álljon annak kifejezése, hogy Szlovenszkó és Kárpátalja magyarsága továbbra is testvéri egyetértésben és megértésben kíván élni Szlovenszkó és Kárpátalja nem magyar őslakó nemzetségeivel,

melyekkel több évszázados megértő együttélés fűzi össze. Hangsúlyozza, hogy tiszteletben tartja azok nemzeti törekvéseit, számbeli többségükkel jogosan igényelt érdekeik kielégítését. Amennyiben pedig e nemzetségek politikai szervezettsége és képviselete Szlovenszkó és Kárpátalja jogaiért, önkormányzati berendezkedéséért küzd, e küzdelmet támogatja s abban a maga erejével kész részt venni, azzal az egyetlen és természetes feltétellel, hogy e nemzetségek nem kívánják és nem fogják a magyarság érdekeit majorizálással elnyomni s a magyarság jogos életigényeit elismerik, azok kielégítésében a magyarságot ők is támogatják.

II. A pártgyűlés hangsúlyozza, hogy a magyarság és őslakosság körében sem felekezeti, sem faji, sem származási, sem osztály-, sem foglalkozási különbséget nem ismer, eleve állást foglal minden esetleges különbségtevési szándék és törekvés ellen, egyrészt azért, mert az megosztaná és gyengítené a törekvései szolgálatában és céljai elérésében minden téren s minden tekintetben egységet igénylő magyarságot, másészt és főként azért, mert az igaz magyar gondolatvilágában minden ilyen megkülönböztetés idegen. Természetes viszont, hogy magyarnak a magyarság csak azt tekintheti, ki nemzetpolitikai öntudatossággal magyar és semmi tekintetben nem támogat olyan törekvést, politikai irányzatot, amely közvetlenül vagy közvetve a magyarság érdekei ellen irányul.

Az „aktivizmus" és kudarca

III. Mindenki előtt tisztán kell állnia annak, hogy a magyarság érdekei nem szolgálhatók azokban a cseh vagy szlovák nemzeti és nemzetpolitikai alapon álló pártokban, melyeknek politikája okozta a magyarság sérelmeit, melyeknek politikája s mindennemű törekvése soha semmiféle megértést és békekészséget nem tanúsított a magyarsággal szemben.

Ezzel kapcsolatban a pártgyűlés megállapítja, hogy csak a világ szemébe port hinteni akaró az a törekvés, mely az „aktivizmus" név alatt próbálta magát a könnyen hívő, elámítható magyarság körében és a külvilág előtt látszat magyarsággal propagálni a cseh vagy csehszlovák pártok érdekeit, azok nemzetpolitikai, a magyarságot elnemzetlenítő törekvéseit szolgálva.

A csehagrár és csehszlovák szociáldemokrata, magukat magyarnak nevező, de a magyar sorsközösségből régen kivált egyének politikája csúfos kudarcot vallott. Egyetlen magyar sérelmet sem tudtak orvosolni, egyetlen magyar kívánságot sem tudtak kielégíteni, melyet pedig oly nagy hangon propagáltak. Az aktivizmus propagandája óta csak rosszabbodott a helyzet, az adókivető bizottsági tagok kinevezésében a magyarság a többségben magyar lakosságú területen sem nyertek kielégítést, a városi képviselőtestületi szakértők kinevezése pedig a kormányzat részéről a legnyíltabb megcsúfolása volt az aktivizmusnak azáltal, hogy a kinevezettek sorában még a csehagrár pártokban szolgáló úgynevezett „magyar"-oknak sem adott helyet!

A kormánypolitika és a magyar kisebbség

IV. A kárpátaljai kerület megállapítja, hogy a kormánynak azon megnyilatkozásai és deklarációi, melyek különösen 1937. február havában hangzottak el s amelyeket mint minisztertanácsi határozatot is kihirdettek a kisebbségek egyenjogúsítását, kielégítését hirdetve, egyáltalán nem válttattak valóra a kormánypártok részéről.

A kormány, a minisztertanács hivatalosan deklarálta a kisebbségek nyelvhasználatának fokozottabb mérvű biztosítását, illetve kielégítését, a kisebbségek közigazgatási sérelmeinek orvoslását, a hivatalnokoknak az okozott sérelmekért való

felelősségét, a kisebbségek kulturális törekvéseinek támogatását és kielégítését, munkaalkalomban való egyenjogú részeltetését. Hodža miniszterelnök külön is kijelentette az ide vonatkozó minisztertanácsi határozat publikálása után, hogy a magyarságot több illeti meg mind e vonatkozásban, mert eddig kevesebbet kapott, jobban mellőztetett.

Mindeme kijelentések, deklarációk, minisztertanácsi határozatok azonban csak szavak maradtak, a kormány egyetlen vonatkozásban sem adta tanújelét annak, hogy elvi kijelentéseit a kisebbségekkel szemben komolyan és ténylegesen valóra is akarja váltani.

Ennek következtében a magyarságnak semmi oka nincs arra, hogy eddigi, a kormányzat által rákényszerített ellenzékiség útjáról letérjen s a kormánykoalíció pártjainak politikájával szemben bizalommal legyen.

Az autonómia

V/1. A pártgyűlés kimondja, hogy azt a törvényt, amelyet a prágai nemzetgyűlés többsége (Kárpátalja őslakossága tényleges képviselőinek állásfoglalásával szemben) 1937 nyarán szavazott meg Kárpátalja kormányzói hivatala hatáskörének és szervezésének tárgyában,[46] nem tekintheti Kárpátalja nemzetközi szerződésben lefektetett és garantált autonómiája megvalósításának, sőt még az autonómia bevezetése kezdetének és részletének sem!

Mert a törvény nem adja Kárpátalja népképviselete kezébe az ország vezetését,

a törvényben alkotott kormányzói tanácsnak egyrészt nincs semmiféle autonóm hatásköre, az csak tanácsadó testületként szerveztetett meg,

másrészt a kormányzói tanács tagjai a törvény szerint csak részben választott, jelentős részben kinevezettekből alkotott testület tagjai, akik még új kinevezettekkel szaporíttatnak a kormány részéről s így a nép akarata teljesen elhomályosul a kormányzói tanácsban.

V/2. Kárpátalja autonómiáját megszervezni, az autonómia megvalósítása miként jét megszabni a prágai kormányzatnak és nemzetgyűlésnek nem volt, de nem is lehetett joga. Ezt az autonómiát csak a békeszerződés mint kétoldalú szerződés szerint lehet megalkotni, aminthogy ezt megváltoztatni is csak ugyanolyan nemzetközi szerződéssel lehet. Az autonómiát megalkotni és bevezetni tehát kizárólagosan csak az alkotmányban e célra választott kárpátaljai népképviselet lehet jogosított.

V/3. Megállapítja a pártgyűlés, hogy a prágai kormány egyrészt tehát nem tett eleget a saint-germaini szerződésben vállalt ide vonatkozó kötelezettségének, másrészt a kötelesség teljesítésében mulasztást követett el azáltal, hogy nem írta ki eddig a kárpátaljai szojm megalkotására hivatott választásokat, pedig az 1919. november hó 8-án kiadott Generalny Statutum V. részében azt proklamálta a kormány, hogy „a ruszin parlament tagjainak választása legkésőbb a közös csehszlovák parlamenti képviselőválasztások megtörténte utáni 90 napon belül lesz megtartva." Ez a határidő pedig 1924. június 15-én lejárt.[47]

Követeli a pártgyűlés, hogy a kormány hajtsa végre a békeszerződést, tegyen eleget e kétoldalú nemzetközi szerződési kötelezettségének, váltsa valóra a plakatírozott Generalny Statutumban tett ígéretét s azonnal rendelje el a szojmválasztásokat.

46 1937. június 26-án szavazta meg a csehszlovák parlament a kárpátaljai kormányzói jogkört illető 172. sz. törvényt, amely f. é. október 8-án lépett életbe.

47 Kárpátalján az első parlamenti választásokat 1924. március 16-án tartották (pótválasztások Csehszlovákiában).

V/4. Egyebekben a pártgyűlés teljes mértékben magáévá teszi és helyesli dr. Korláth Endre képviselőnek 1936. november 30-án a prágai parlamentben elmondott beszédét, mely Kárpátalja érdekeinek és jogainak megfelelően taglalta a kormányzói hivatal jog- és hatáskörének, a kormányzói hivatal és tanács megszervezésének javaslatát, s mely rámutatott az autonómia eddigi be nem vezetésével kapcsolatban előállott károkra és káros intézkedésekre.

Az autonómia és az elemi csapások

VI/1. Megdöbbenéssel látja a pártgyűlés is a könnyelmű gazdálkodást, azokat a súlyos meggondolatlanságokat, mulasztásokat, amiket a kormánypártok politikája a Kárpátok erdőtlenítése tekintetében 19 év óta elkövetett, amikre jelentős részben a pár évvel ezelőtt egész Kárpátalját végigpusztító Tisza áradást is vissza kell vezetni és amikkel szintén jelentős részben okozati összefüggésben van a folyó gazdasági év katasztrofális és majdnem Kárpátalja egész déli területén 99 napig tartott aszály is.

A kárt, amelyet a Tisza áradás okozott először nem igyekezett a kormányzat a károsultak számba nem vehető kártalanításával sem csökkenteni, egyes tönkretett községeknek csupán pár száz koronás alamizsnát nyújtott. A folyó évi, most már rövid időközben harmadszor ismétlődő aszály kétségbe ejtette gazdaközönségünket és nem hajlandó kizárólag Istencsapásnak elkönyvelni ezeket, keresi az okot, amiket a gazda józan eszével is és a mai tudományos kutatás segítségével is jelentős részben a Kárpátok erdőtlenítésében is talál meg, amit most már nem csupán magyar megfigyelők, de a cseh tudományos világ egyik kiváló reprezentánsa, Josef Opletál dr. (a brünni erdészeti akadémia igazgatója és a földművelésügyi minisztériumban az erdészeti osztály volt vezetője, osztályfőnöke) a Lidové Noviny című cseh lapban teljes leplezetlenséggel állapított meg.

Tudomásul veszi a pártgyűlés dr. Korláth Endre képviselő tájékoztató ismertetését a folyó évi aszály és az erdőpusztítás okozati összefüggéseiről, amiket Kaán Károly európai hírű magyar tudós „Az Alföld csapadékviszonyai és az Alföldi erdőtelepítések és fásítások" című közlemények alapján is terjesztett elő, amit nevezett tudós dr. Schmidt Vilmos (az osztrák meteorológiai és földmágnesességi intézet igazgatója), továbbá dr. Tuzson János magyar egyetemi tanár, dr. Ehik Gyula és dr. Dudics Endre kutatásaira épített fel. Eme előterjesztésének dr. Korláth fenti álláspontját „Az Éghajlat" című természettudományi mű (szerkeszti dr. Róna Zsigmond) állásfoglalásával, továbbá az 1922. évi 89. számú magyarországi törvény indokolásának ismertetésével is erősítette. (Érdekes, hogy az erdőtelepítésről és fásításokról szóló eme tudományos alapra fektetett törvényt a híres magyar józan kisgazda miniszter, Nagyatádi Szabó István hozta tető alá.)

Megállapítja a pártgyűlés, hogy dr. Korláth Endre és Hokky Károly szenátor ama kérdéseivel, amiket folyó év július végén az aszálykár ügyében a minisztertanácshoz intéztek, teljesen azonosítja magát és az abban foglalt követeléseket egészben magáévá teszi. És a leghatározottabban követelik a további erdőpusztítás teljes megszüntetését, és az eddig eszközölt erdőpusztítások legsürgősebb tervszerű pótlását addig, míg e felbecsülhetetlen értékű vagyona Kárpátaljának az autonómia bevezetésének elmaradása miatt helyrehozhatatlan károkat nem szenved.

Megállapítja a pártgyűlés, hogy mennyire helyes és jogos volt, és mennyire életkérdés, és mennyire kenyérkérdés Kárpátaljára nézve a pártvezetőknek első perctől elfoglalt álláspontja az autonómia ügyében, menynyire reális alapon mozognak akkor, amikor azt követelik, hogy Kárpátalja természeti kincsei, erdei, bányái

az autonómia törvényhozása kezébe adassanak. Mert a mostani esetből is látható, hogy az autonómia ránk nézve a valóságban kenyeret, megélhetést és annak elmaradása pusztulást és tönkremenést jelent.

Most láthatja mindenki igazán, hogy a kormányzat pártjai politikájának gondatlansága, nemtörődömsége, továbbá a terepviszonyok nem ismerete miatt nem csupán jogaink semmisülnek meg, hanem – elpusztulnak erdeink, megromlik éghajlatunk, levegőnk, vizeink nem áldást, de pusztító áradást hoznak és mindezt azért, mert minket kiskorúaknak tekintenek, akik tudatlanok vagyunk a saját dolgaink intézésére, a saját érdekünk megvédelmezésére és „nem vagyunk érettek" szerintük a nekünk ország-világ előtt biztosított autonómia gyakorlására. Podkarpatszka Rusz autonómiája csak tágabb lehet, mint az az autonómia, amit e területnek a magyarországi 1918. évi X. néptörvény adott, mert a békeszerződésnek ún. önrendelkezési alapelve lenne megcsúfolva, ha a mostani autonómia szűkebb lenne a „reakciós"-nak kikiáltott magyarországi volt autonómiánknál.

VI/2. Megbízza a pártgyűlés dr. Korláth Endre képviselőt és Hokky Károly szenátort, hogy amennyiben a prágai kormányzat a fent hivatkozott kérdéseikre megnyugtató választ nem ad, saját belátásuk szerint cselekedjenek és a világ nyilvánosságának figyelmét is hívják fel az autonómia elmaradására.

Megállapítja a pártgyűlés, hogy az aszálykár nagyságának és mérvének pénzértékét 1937. június végén 500 millión felülinek állapították meg hivatalosan. De a kár tényleges értéke ezen az összegen jóval felül van, mert azóta az aszály egészen augusztus 10-ig fokozódott annyira, hogy az új termésig a kenyérszükséglete és a vetőmagja sincs meg a gazdatársadalomnak, s még ennél is nagyobb a takarmányhiány, amely miatt a gazdaközönségnek marhaállományát potom áron kell elvesztegetnie. A jelenlegi aszály okozta kár nagyobb az 1931-i ínségnél, amikor pedig csak a magyarság köréből 50 ezer főnyi éhezőt írtunk össze.

A pártgyűlés megállapítja, hogy az Egyesült Párt parlamenti és tartományi képviselete idejekorán megtett minden tőle telhetőt annak érdekében, hogy a kormányzat figyelmét felhívja a kár nagyságára, a segítség szükségességére, és megállapítja, hogy a kormány ennek dacára sem tett olyan intézkedést, amely megfelelő segítséget biztosítana a teljes mértékben vetőmag és kenyér nélküli, pénztelen földművelő közönségnek. A kormány mindössze 5 millió koronát kíván rendelkezésre bocsátani, ami a szenvedett kárnak egy percentjét sem teszi ki.

Az autonómia megvalósításának követelése
Az autonómiát csak Kárpátalja képviselete alkothatja meg

VII/1. A pártgyűlés megállapítja, hogy az érdekelt, ínség előtt álló gazdaközönség ezt semmiképpen sem tekintheti oly mérvű segítségnek, amelyet a kormányzattól joggal elvárhatott volna.

A kormány e szűkkeblűségéről azt a megállapítást kell megtennünk, hogy a kormány – bár annak élén a „magyarbarát és Kárpátalja-barát"-nak hirdetett Hodža miniszterelnök[48] áll, s noha a kormánypártok között a vezető párt a csehagrár párt, amely azt állítja magáról, hogy a földműves érdekeknek legelsősorban képviselője és harcosa – nem törődik eléggé Kárpátaljával, annak földműves érdekeivel, nehéz

48 Milan Hodža a Csehszlovák Köztársaság miniszterelnöke 1935.XII.18-tól (kinevezés 1935.XI.4-én) 1938.IX.22-ig.

helyzetével, ínségével és nem részesíti Kárpátalja magyar földművelő közönségét kötelességszerűen olyan mérvű támogatásban, melyet ez a páratlanul nagy károsodása miatt joggal igényelt volna.

Követelések az aszálykár miatt

VII/2. A pártgyűlés elvárja, hogy a kormány ugyanolyan mértékben legyen ínséges helyzetében támogatására segéllyel gazdáinknak, mint ahogy több százmillióval támogatta a dúsjövedelmű vezetői gazdálkodása miatt válságba került bankokat, hogy a kormány ugyanolyan kedvezményekben részesítse a kárpátaljai aszály sújtotta földművelő közönséget, mint ahogy több millió cseh korona tartományi–járási–városi pótadó elengedésével segített két kárpátaljai nagytőkés külföldi vállalatot. Követeli a pártgyűlés, hogy a kormány nyilvánítsa a kárpátaljai aszálykárt szenvedett járásokat ínséges járásokká; hogy a Gabonatársaságot kötelezze el, hogy 37-47 ezer vagonnyi búzafeleslegéből, melyet külföldre akar eladni, mindenekelőtt Kárpátalja vetőmag nélküli földművelő közönségének adjon kellő mennyiségű vetőmagot két éven belüli természetbeni visszafizetésre.

VII/3. Követeli a pártgyűlés, hogy adjon ki a kormány pénzügyi rendeletet, hogy a károkat községileg kellőképpen igazoló, a kár következtében pénztelen gazdák adóleírást és adóvégrehajtás-felfüggesztést kérelmező kérvényei a lehető leggyorsabban kedvezően intéztessenek el. És a kérvény elintézéséig adóvégrehajtás náluk ne legyen foganatosítható. Követeli a pártgyűlés, adjon ki a kormány rendeletet, hogy az aszálykár sújtottak az 1938. évi termésig, vagyis 1938. szeptember elsejéig banki és magán tartozásaikra nézve moratóriumot vehessenek igénybe.

Ugyanígy intézkedjen a kormány, hogy az ínséges törpebirtokosok, felesek, harmadosok, földművelő napszámosok télen élelmiszer- és pénzsegélyben részesíttessenek éppen úgy, mint a munkanélküli ipari munkások.

Követeli a pártgyűlés, hogy a kormány vezessen be még ősszel Kárpátalján partszabályozó, csatornákat építő közmunkákat, melyeknél csak az érdekelt terület földmunkás, napszámos közönsége foglalkoztattassék megfelelő akkord vagy napszámos munkabér mellett.

Kárpátalja szőlő- és bortermelésének ügye

VIII. Kárpátalja főként Beregardó és Nagyszőlős közti részén és kisebb mértékben Mezőkaszony és Zápszony, Ungvár, Szerednye, Munkács vidékeken a lakosság jelentős részének kenyérkeresete a szőlő- és bortermelés, a szőlőművelés napszámos munkája. Több tízezer szőlőbirtokos és szőlőmunkás él ebből. Ezért tehát a kormányzatnak fokozott kötelessége volna támogatni a kárpátaljai eddig magas nívón állott szőlőművelést, szőlőtermelést mind nemzetgazdasági, mind munkalehetőséget biztosító és szociális ügyi, sőt adóügyi szempontból.

Tény, hogy a kormány eddig, az elmúlt 19 év alatt nemcsak nem támogatta Kárpátalja szőlőművelésének érdekeit, hanem egyenesen rovására tett több intézkedést. Így többet nem is említve a kormány fenntartja ma is a 80 filléres és 1 korona 20 filléres mustbor-árak idején az 1 korona 68 filléres fogyasztási adó magasságát, a külföldi bornak nagyobb mennyiségben behozatalát engedélyezi stb. Ennek következtében a szőlő- és bortermelés a teljes tönkremenés előtt áll, a szőlőművelésből való munkalehetőség és napszámkereset csökken.

Szomorú megállapítást nyert az, hogy mindazok a tervek és mindazok az ígéretek, amelyek 1937 év elején is felmerültek és elhangzottak a kárpátaljai szőlő- és

bortermés-értékesítés ügyében, mind megvalósítatlanul és beváltatlan ígéretként maradtak ez alkalommal is és hogy se Kárpátalja, se a kormány ez ügyben illetékes hivatalos tényezői semmit sem tettek a szőlőművelés, a szőlő- és bortermelés érdekeinek biztosítása, szolgálata érdekében. Ennek következménye, hogy a tavalyi kárpátaljai bortermelés igen nagy mennyiségben eladatlan, az idei csemege szőlőtermésnek nincs ára s nincs eladási lehetősége épp úgy, mint az idei szüret mustjának, borának sem. Emiatt katasztrófa fenyegeti a szőlősgazdákat, a szőlőművelést és veszélyeztetett a sok tízezer szőlőmunkás munka- és kereseti lehetősége is az új gazdasági évre is.

A gyűlés kimondja, hogy a párt vezetősége és képviselete tartsa felszínen, tegye szóvá a parlamentben és a tartományi gyűlésben ismételten a kárpátaljai szőlőművelés ügyét. Kérje fel a tartományi és országos kormányzás tényezőit, hogy tegyenek sürgős és hathatós intézkedéseket ez irányban, éspedig azon tervek alapján, amelyeket a szőlőbirtokosság a folyó év tavaszán az illetékes tényezők elé tárt. Amennyiben e katasztrófa oka a piac hiánya, álljon be a kormány a fogyasztók közé és vegyen évenként 70-80 ezer hl-t a kisgazdáktól a katonák élelmezésére, amint ezt még oly szegény ország, mint a megmaradt Magyarország is teszi. Az e célra szükséges 20-25 millió korona férjen belé azokba a fegyverkezési kiadásokba, amelyekből nekünk, Kárpátaljának úgy sem jut más, mert az e címen kiadott milliárdok mind Csehországban és Morvaországban találnak gazdát, a fegyvergyárakban. Adja meg a kormány a lehetőséget arra autonómiánk keretében, hogy beleszólhasson Kárpátalja a kereskedelmi szerződések kötésébe, hogy Lengyelország felé megnyílhatnának a sorompók a szőlő és a gyümölcs részére, mint ez volt régen is a legtermészetesebb út.

A magyar iskoláztatás

IX. Kárpátalja magyarsága és őslakossága sajnálattal állapítja meg egyrészt azt, hogy a kormányzat még mindig nem tanúsítja a legkisebb mértékben sem azt a jóindulatot a magyar tannyelvű iskoláztatás ügyével szemben, amelyre a kisebbségi szerződés értelmében a szerződő hatalmakkal szemben magát ünnepélyesen elkötelezte, amelyet egyes kormánytényezők sokszor hangoztatnak ugyan, de mindig jogtalanul, s amelyet nagyon helyesen cáfol meg egyes ide vonatkozó, összehasonlító megnyilatkozásában kerületünk szenátora, Hokky Károly, másrészt azt, hogy a kellő számú és kívánt fokozatú magyar nyelvű iskolák létesítése helyett az iskolaügyi kormányzat színmagyar községekben is támogatja cseh iskolák létesítését, noha azoknak több helyen egyetlen cseh nemzetiségű anyanyelvű növendéke sincs.

Megállapítja a pártgyűlés azt a kirívó helyzetet, hogy míg a hivatalos népszámlálás szerint is 110000 főnyi (de a valóságban 150000 főnyi) kárpátaljai magyarság középiskolát igénylő gyermekei számára csak egy helyen van meg a gimnázium végzésének lehetősége, éspedig a beregszászi állami ruszin tannyelvű reálgimnázium magyar tannyelvű párhuzamos osztályaiban, addig a népszámlálás szerint 36000 főnyi csehszlovák nemzetiségű közönség gyermekei részére három helyen, Ungvárt, Munkácson, Huszton van meg a cseh nyelvű gimnáziumi tanulás lehetősége. Ugyanilyen kirívó és elkeseredést keltő az, hogy a kormányzat még mindig nem létesített egy magyar tannyelvű földműves és vincellér szakiskolát Beregszászon.

Ungvár és Munkács városok és ezek érdekelt magyar testületei évről évre beadják kérvényeiket aziránt, hogy e városokban magyar tannyelvű gimnáziumok létesíttessenek. A kormány e kérelmek kielégítésével szemben a legmerevebben el-

zárkózik, noha Munkáccsal kapcsolatban 1934. májusában dr. Beneš külügyminiszter úr helyezte kilátásba a kérelem teljesítésének jóakaratú és készséges támogatását, s a köztársasági elnök[49] ugyancsak elismerte Ungvár jogosultságát is a magyar gimnáziumhoz.

Nem lehet elhallgatni azt sem, hogy tartománygyűlési képviselőink indítványait a beregszászi földműves iskola kérdésében a tartománygyűlésen éppen az agrár és a szociáldemokrata párti képviselők és e pártok magyarjai is leszavazták.

A legnagyobb bűn

X. A nemzeti öntudat hiányának, a nemzeti érdekek nem ismerésének tulajdonítható, hogy magyar szülők gyermekeiket nem magyar tannyelvű iskolába íratják be olyan helyeken, ahol van megfelelő minőségű és fokozatú magyar tannyelvű iskola is. Kisebbségi életünknek ez az egyik legszomorúbb jelensége, mert ez a magyar gyermekek tanulásának, a magyar iskolák létének, a magyar tanítóság egzisztenciális érdekeinek rovására történik.

Magyar gyermek csak magyar iskolában szerezheti meg kellőképpen tudásának és továbbtanulásának alapjait! Oroszul és csehül is jobban tanul meg az a magyar gyermek és ifjú, ki tudása, tanulhatása alapismereteit magyar nyelven tanulta! Több magyar tanuló több magyar iskolaosztályt, több magyar tanítót és így több magyarnak kenyérkeresetet is jelent.

A magyar iskolák mellőzése, a magyar anyanyelvű gyermeknek a nem magyar tannyelvű iskolákba járatása oly helyeken, ahol van magyar tannyelvű iskola, a legnagyobb bűn, a legesztelenebb cselekedet, amelyet magyar ember a magyarság, a magyar érdekek ellen elkövethet!

XI. A pártgyűlés a tartománygyűlési képviselők beszámolóját is helyesléssel veszi tudomásul s ezzel kapcsolatban megállapítja:

a kárpátaljai magyarságot újabb igen nagy sérelem érte akkor, amikor a tartomány 1937. április 1-jén lezajlott ülésén a gyűlés elnöke a magyar nyelv használhatásának újabb korlátozását jelentette be.

Helyeslőleg veszi tudomásul a pártgyűlés, hogy R. Vozáry Aladár tartománygyűlési képviselő, dr. Korláth Endre nemzetgyűlési képviselő eme elnöki rendelkezés ellen sürgős panasszal fordultak a belügyminiszterhez, kérve, hogy a tartománygyűlési felszólalásokban biztosítsa a magyar nyelv korlátozatlan használatát, ahogy azt az alkotmánytörvény biztosítja;

a pátgyűlés egyben utasítja a tartománygyűlési képviseletet, hogy a magyar nyelv használata ügyében is lankadatlanul tovább harcoljon.

A magyar nyelv használata
A tartományi szubvenciók felosztása

XII. A pártgyűlés a tartománygyűlési képviselők beszámolójából ismételten azt a megállapítást kénytelen megtenni, hogy az évente kiosztásra kerülő tartományi szubvencióból, gazdasági-kulturális segélyezésekből, melyeknek összege évente közel 2 millió ČK, a magyarság gazdasági, kulturális, szociális és sportintézményei,

49 Thomas Garrigue Masaryk a Csehszlováki Köztársaság elnöke 1918.XI.14-től 1935.XII.14-ig.

a magyarság jogosan segélyt igénylő tagjai egyhuszad részét sem kapják annak, ami őket a számaránynak megfelelő egyenjogúság tiszteletben tartásával és kielégítésével megilletné!

Tartományi beszámolók megcáfolhatatlanul igazolják, hogy a kiosztásra kerülő szubvenciók kétmilliós évi összegéből a magyar intézmények az őket megillető 200000 ČK helyett maximum évi 10-15-20 ezer ČK öszszegű támogatást kapnak! Éppen azok miatt a csehagrár és cseh szociáldemokrata párti magyar képviselők miatt is, akik a magyarság ellen szavaztak. A pártgyűlés megbotránkozással veszi eme gyászmagyarok magatartását tudomásul, akik csak ámítani kívánják a magyar falvak közönségét, mikor magukat a magyarság és érdekei harcosainak állítják a falvakon és lapjaikban, de tartománygyűlési magatartásukkal kirívóan a magyarság érdekeit szolgálni kívánó javaslataink ellen foglalnak állást!

A pártgyűlés utasítja a tartománygyűlési képviselőket, hogy a magyarságot számarányánál fogva megillető szubvenciókért küzdjön, mert az a magyarság adófilléreiből adódik össze.

Az Egyesült Párt kárpátaljai kerülete teljes bizalommal van vezetői iránt, értékeli azok önzetlen és kipróbált munkáját s a jövőben is elvárja tőlük, hogy a még nehezebbé váló időben még több akarással és még nagyobb munkakészséggel, tudással és lelkesedéssel fogják végezni a rájuk bízott szent ügy szolgálatát.

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1937. szeptember 10.

111

Praha, 1937. október 18. **Milan Hodža miniszterelnök válasza Hokky Károly szenátor interpellációjára[50] Dercen és Fornoš községek rossz országútjai postahiánya és elhanyagolt közegészségügyi viszonyai tárgyában.**

A. A Kassa-Jablonicei állami út – egynéhány szakasz kivételével, ahol ezideig kavicsos utak vannak – Užhorod–Kőrösmezei szakaszán közép- és nehéz szekérúttá alakíttatott át. Ezidén az érintett országúti szakaszon 2900 m hosszúságban és mintegy 1.530.000 Kč költségen kikövezési munkák vannak folyamatban.

A Malá Kopaňánál levős Gašparkán át vezető híd átépítése már megkezdetett. A Buština melletti Tereblán át vezető híd újjáalakítása még ezidén adatik ki munkába. Dercen és Fornoš községeket községi dűlőút köti össze, amelynek karbantartásáról mindkét község ama katasztrális terület szerint, amelyen át az út vezet, tartozik gondoskodni. Mindkét község aránylag vagyonos, úgyhogy községi útjaikat saját pénzeszközeikből kiépíthetik és fenntarthatják, amint az kötelességük is.

Mindkét községnek Mukačevóval s a kiépített állami és országos utak hálózatával a Fornoš–Mukačevói és Dercen–Hať-i szomszédos forgalmú utakon jó összeköttetése van. A nevezett szomszédos forgalmú utak az illetékes útbizottságok által felépíttettek és jó karban tartatnak.

B. Dercen, Fornoš és Pusta Koropec számára postaszolgálati állomásnak Dercenben leendő létesítése ezen községek megfelelő postaforgalmával volna megokolható. Minthogy a helybeli érdekeltek ezideig ilyen postaszolgálati állomás felállítása iránt nem folyamodtak, eziránt vizsgálat tétettett folyamatba, amely még nincs befejezve.

Ha a vizsgálat kedvező eredménnyel végződik, ez esetben Dercenben postaszolgálati állomás fog létesíttetni.

C. Dercén község Pusta Koropec teleppel és Fornoš köszég a mukačevói közegészségügyi körzethez tartoznak, amely 111 km^2 területen fekvő s 11.100 lakost számláló 12 községre terjed ki. Dercen körülbelül 14 km-re és Fornoš mintegy 9 km-re fekszik Mukačevótól. A közegészségügyi körzet községeinek a közforgalom szempontjából jó összeköttetéseik vannak s természetszerűleg Mukačevo felé gravitálnak. A közegészségügyi és testnevelésügyi minisztérium a közegészségügyi községek és körzetek berendezésének felülvizsgálata, valamint az állami, községi és körzeti orvosok szolgálati helyeinek megállapítása s a fizetési rendszerbe való új beosztása céljából már az 1936. év folyamán indított akciót. Mihelyt az užhorodi országos hivatal a megfelelő indítványokat beterjeszti, akkor új állások engedélyezése esetén s a kellő pénzügyi fedezet mellett Dercen székhellyel új közegészségügyi körzet létesítése fog számba jönni.

50 Benyújtva 455/8. számmal.

Gyógyszertár létesítése iránti kérvény benyújtására semmiféle állami hivatalnak befolyása nincsen, mert az 1876:XIV. tc. 134. §-a értelmében gyógyszertárnak valamely községben szándékolt nyitása iránt csupán a község vagy okleveles gyógyszerész folyamodhat.

Ha a gyógyszertár létesítése iránt maga a község folyamodik, ez esetben a gyógyszertár üzembentartósára szóló engedélyt a 187/1929. Tgysz. kormányrendelet értelmében az illetékes országos hivatala pályázat kihirdetése s a község meghallgatása után képesített gyógyszerésznek adja ki, ha a volt magy. belügyminiszter 22.370/1883. sz. rendeletének s a volt magy. vallás- és közoktatásügyi miniszter 105.598/1919. sz. rendelete 27. §-ának feltételei teljesültek.

A kormány elnöke:
Dr. Hodža s. k.

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937. IV. volební období. 6. zasedání. Odpověď vlády na interpelaci senátora Hokkyho o špatných silnicích, nedostatku pošt a zanedbaných veřejnozdravotních poměrech v obcích Dercen a Fornoš. Překlad ad 558/2.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/tisky/T0558_02.htm

112

Praha, 1937. október 25. **Milan Hodža miniszterelnök válasza Hokky Károly szenátor interpellációjára a podkarpatszka ruszi bortermelés végveszélye tárgyában.**[51]

Az államkormányzat a podkarpatszka ruszi borászati viszonyokat nagy figyelemmel kíséri, ismeri e borászat jelentőségét, annak fejlődési lehetőségeit és szükségeit; ehhez képest sokoldalú fejlesztési, oltalmi és értékesítési akciót léptetett életbe eme, Podkarpatszka Ruszra nézve oly fontos mezőgazdasági művelési ág érdekében. Így Podkarpatszka Ruszban borászati szaktanácsadó, az állami vizsgáló intézetekre támaszkodó vizsgálati, kísérleti és ellenőrző szolgálat, állami borpincék és állami borászati objektumok, ú. m. kísérleti és anyaszőlőhegyek, szőlőfaiskolák szerveztettek, amelyeknek további tökéletesítésére állandó gond fordíttatik. Ez az állami borászati szakszolgálat a szőlészet és pincegazdaság előrehaladásán, a bortermelés minőségének emelésén, a podkarpatszka ruszi szőlőhegyek termésének bor, táblaszőlő, kiforratlan alkoholmentes szőlőmust, brandy stb. alakjában való értékesítésén fáradozik.

A szőlőféreg által elpusztított szónők fokozatos felújításával, nemkülönben további új szőlőhegyek alapításával oly területeken, melyeknek fekvése a szőlőtőkének kedvez, a szőlőhegyek száma Podkarpatszka Ruszban évről évre növekvőben van, úgyhogy az 1920. évi 2.280 ha-ról 1936-ig 4.520 ha-ra emelkedett. Az új szőlőhegyek alapításával egybekötött rendkívül nagy költségek mellett, amelyeket gyakran kölcsönökkel kellett fedezni, a bortermelők a megfelelő gép- és hordóleltárral felszerelt borpincék arányos kiépítésére egyidejűleg nem gondolhattak. Amidőn azután az 1935. és 1936. években Podkarpatszka Ruszban, de egyúttal más csszl. borvidékeken is két gazdag bortermésű évfolyam állott be, a bortermés elraktározása s nevezetesen annak értékesítése nagy nehézségekkel járt. A szőlőhegyek termése természetesen sehol és sohasem arányos és minőségileg s mennyiségileg az egyes évfolyamok szerint változó. A szerzett tapasztalatokhoz képest a szőlőhegyek változó hozamának kiegyenlítésére csak bizonyos évek sorának lefolytával lehet számítani. Az 1935. és 1936. évi gazdag termésre, amint az ma már közismert dolog, az 1937. évben silányabb termés fog következni, ami majd az utolsó évekből származó borkészletek előnyösebb értékesítésében fog megnyilvánulni.

Külföldi bor bevitelének átütő csökkenése a fogyasztás növekedése mellet nyilván arról tanúskodik, hogy a belföldi bevásárlás – minden esetre egészben aránylag alacsony árak mellett – mily fokozott mértékben emelkedik.

Az interpelláció egyes pontjaihoz a következők jegyeztetnek meg:

Ad 1 A podkarpatszka ruszi szőlőhegyek felújítása érdekében valamennyi év folyamán rendszeres és eredményes munka fejtetett ki.

51 L. *1937. május 30. Praha.* Hokky Károly szenátor és társai interpellációja a miniszterelnökhöz a podkarpatska rusi bortermelés végveszedelme tárgyában.

Ad 2 Az állami szakközegek a borászatról és pincegazdaságról szóló tanfolyamok rendezését Podkarpatszka Ruszban már évekkel ezelőtt indították meg. A földművelésügyi minisztériumnak az országos hivatallal egyetértőleg kiadott határozatához képest a munkácsi állami mezőgazdasági iskolán, amely számára gyakorló szőlőhegy szereztetett be s amely az utóbbi időben a borászati szakban is felszereltetik, az 1935. évben borgazdasági tanfolyamok rendezése is folyamatba tétetett. Az említett tanfolyamhoz tartozó gyakorlati kiképzés főleg a beregszászi állami borpincékben folyik, amelyek e célra berendezésüknél fogva alkalmasak. Mihelyt azt a viszonyok megengedik, a podkarpatszka ruszi különleges szőlészeti és gyümölcsészeti iskola létesítése azonnal megvalósul.

Ad 3. A fogyasztási adó, azaz a jelen esetben az általános boritaladó leszállítása iránti követelményhez megjegyzendő, hogy a szőlőbor adótétele literenként 80 fillér és nem 1,80 Kč, amint azt az interpelláció állítja. Csak ha az általános boritaladó tételéhez literenként a 20 filléres országos pótadót s a 60 filléres forgalmi adóátalányt hozzászámítjuk, e háromból adódik ki literenként együttvéve 1,60 Kč. Tekintve a túlfeszített követelményeket, amelyek az állampénztárral szemben támasztatnak, a boritaladó jelenlegi tételének leszállítására gondolni nem lehet.

Ad 4., 5., 6. Az új egységes bortörvény s a bortermelés szabályozásáról szóló különleges törvény megszövegezését célzó előkészítő főmunkálatok már elkészültek; itt főleg valamennyi csszl. borvidéknek fontos szőlőhegyi községeiből és fekvéseiből származó tipikus mustokra és borokra, és pedig a termésévek egész sorából eredő borokra vonatkozó statisztikai adatbeszerzésről volt szó, hogy a készülőben levő bortörvény intézkedéseinek helyes megítélése megbízható alapokra legyen fektethető.

A bortermelés szabályozásáról készülő törvény célja további új szőlőhegyek alapításának célszerű korlátozása, de további célja az is, hogy a bortermelés minőségesítését egyrészt a kvantitatív fajok kiküszöbölésével s jó szőlőfajok, így a többi között közvetlenhozamú amerikai szőlőfajvegyülékek (hybridek) megválasztásának irányításával, másrészt a szüreti időpont szabad választásának korlátozásával – hogy ti. ne lehessen szüretelni addig, amíg a szőlőfürtök az adott viszonyok között az érettség megfelelő fokát el nem érték – megalapozza.

Ad 7., 8. E pontokhoz, amelyek tetemesebb bormennyiségnek szesszé leendő feldolgozhatásáról szólnak, amely majd a kötött gazdálkodási rendszernek vettetnék alá, – megjegyzendő, hogy a 86/1932. Tgysz. törvény VI. sz. 5. § 5. bekezdése a termelési szeszt, mint amilyen a borszesz is, a kötött szeszgazdálkodás alól kifejezetten kivonja, úgyhogy annak kereskedelmi forgalma nálunk szabad. A rendelkezés igen célszerű, mert a termelési szesz kötött gazdálkodását követő nehézségeket sehol sem sikerült teljes megelégedésre megoldani s eme gazdálkodás mindenütt nagy veszteségekkel záródott. Ez okból nem ajánlatos, hogy a fennálló jogállapoton valamiféle változás eszközöltessék.

A szeszértékesítő társaságnak az 50.000 hl podkarpatszka ruszi bor átvétele s annak szesszé való feldolgozása nem áll lehetőségében. Ezzel szemben egyes brandy-előállító magánvállalatok a lepároláshoz a podkarpatszka ruszi borokat kezdik jelentősebb mértékben használni. A lepároláshoz állami szeszfőzdék is kölcsönadatnak, amelyek a podkarpatszka ruszi boroknak brandy-előállítás céljából eszközölt lepárolásával szélesebb alapon jó eredménnyel kísérleteztek és még egyes podkarpatszka ruszi boroknak ecetté leendő feldolgozásán is kísérletezni fognak. A bor értékesítését célzó különféle módozatok bevezetésével az értékesítési nehézségek bizonyos enyhülése az árak tekintetében is beáll.

A vendéglőkben, borozókban és egyéb vállalatokban felszolgált borok árainak a termelő pincéjéből átvett bor áraihoz megfelelő viszonyban leendő alakulásán – tekintettel az aránytalanul magas rezsiköltségekre – az államkormányzat a különféle vállalati ágazatok tagjainak és a fogyasztó közönségnek célszerű felvilágosításával és nevelésével fog dolgozni. Ezenkívül előkészületek történnek aziránt, hogy az árak esetleg egyezség útján irányíttassanak.

Ad 9. Podkarpatszka Ruszban több szövetkezet létezik, amelyek közül főleg kettő, a beregszászi és szerednyei céljaik megvalósításánál az állami borpincékkel szorosan együttműködnek. A podkarpatszka ruszi bortermelői szövetkezeteknek az utóbbi években és ezidén is lehetővé van téve, hogy a csszl. nemzeti banknál szőlőtermésük biztosítására megfelelő kölcsönöket vegyenek fel. A bortermelői szövetkezeteknek további kiépítésére szolgáló segélyek folyósítása az állami költségvetés illető tételeibe felvett összegektől függ. Új bortermelői szövetkezetek alakítása az 1875:XXXVII. tc. (kereskedelmi törvény) 223. és 257. §-ai alapján van lehetővé téve.

Ad 10., 11. A gyümölcsbor és „brandy" előállítására vonatkozó rendelkezésekről a borról és a bortermelőkről szóló új törvényjavaslat irányelveiben történik gondoskodás.

Ad 12. A beregszászi és szerednyei állami borpincék kiépítéséről éveken át tetemes költséggel gondoskodtatott; ezen állami borpincék további fejlesztése a jövő állami költségvetésekben e célra előirányzandó pénzeszközök összegétől függ. Megjegyzendő azonban, hogy a nagyobb bortermelőknek maguknak is törekedniök kell arra, hogy a többi csszl. borvidéki és külföldi bortermelők mintájára saját, célszerűen berendezett borpincékre tegyenek szert.

Az államkormányzat el van tökélve arra, hogy a. megkezdett fejlesztési és segélyakciókat a pénzügyi lehetőségek határain belül lefolytatja s hogy az egyes csszl. bortermelő vidékek elkerülhetetlen szükségcinez képest s így különös tekintettel Podkarpatszka Rusz viszonyaira is újabb akciókat is indít.

A kormány elnöke:
Dr. Hodža s. k.

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937. IV. volební období. 6. zasedání. Překlad ad 558/1. Odpověď předsedy vlády na interpelaci senátora Hokkyho o nebezpečí zkázy vinařské produkce na Podkarpatské Rusi (tisk 475/2).
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/tisky/T0558_01.htm
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/tisky/T0558_02.htm

113

[1937. Ungvár.] A Központi Orosz Nemzeti Tanács autonómia-tervezete.

A Saint-Germain-en-Laye-ban 1919. évi szeptember hó 10-én kötött szerződés (Csszl. T. R. Gy. 1921. évf. 508. sz.) II. fejezetének 10–13. cikkelyeiben a Podkarpatszka Rusz autonómiájára vonatkozóan foglaltak végrehajtása céljából, valamint a Csehszlovák Köztársaság alkotmánylevelének I. főrésze 3. §-ában foglalt rendelkezések egészítéseképpen és részben módosításával az alábbi

alkotmánytörvényt

alkotta:

I. Általános határozatok

1. §

Az oroszoknak a Kárpátoktól délre fekvő területét a Csehszlovák Állam határain belül az állam egységével összeegyeztethető legszélesebb körű autonómia illeti meg (saint-germaini szerz. II. fej. 10. cikke és Csszl. A. I. főrész 3. § 2. bek.).

2. §

Az e törvény 1. §-ában említett terület Podkarpatszka Rusz (Kárpátoroszország) néven a 3. és 4. §§-ban közelebbről körülírt határok közt a Csehszlovák Köztársaság egységes és osztatlan területéhez tartozó autonóm ország (Csszl. A. 3. §. 1. bek.).

3. §

(1) Podkarpatszka Rusz határai Lengyelország, Románia és Magyarország felé egybeesnek a Csehszlovák Állam határaival. Nyugati végleges határát a Csehszlovák Nemzetgyűlés és Podkarpatszka Rusz Szojmjának (12. §) közös bizottsága fogja megállapítani legkésőbb a Szojm első ülésétől számított egy éven belül.

(2) Az előző bekezdésben említett bizottság döntéséhez a Csehszlovák Nemzetgyűlés és a Podkarpatszka Rusz Szojmjának jóváhagyása szükséges.

(3) Az Ung folyótól nyugatra eső terület azon politikai járásait, amelyek népességében az 1910., 1919., 1921. és 1930. években tartott népszámlálások eredményeinek átlaga szerint az oroszok (rutének, ruszinok, rusznákok, görög katolikus vagy pravoszlávok) abszolút többségben vannak, már ezen törvény alapján életbe lépése után azonnal Podkarpatszka Rusz területéhez kell csatolni.

4. §

(1) Abban az esetben, ha Podkarpatszka Rusz nyugati határa a 3. §-nak 1. bekezdésében körülírt módon és határidőn belül bármi okból nem volna megállapítva, vagy a közös bizottság határozata további 6 hónapon belül nem hagyatnék jóvá, akkor az Ung folyótól nyugatra eső terület azon politikai járásaiban, amelyekben az

1910., 1919., 1921. és 1930. évi népszámlálások eredményeinek átlaga szerint az oroszok (rutének, ruszinok, rusznákok, görög katolikus vagy pravoszlávok) relatív többségben vannak, de az illető járás népességének felét meg nem haladják, népszavazást kell tartani.

(2) A népszavazásban részt vehet 24. életévét betöltött férfi és nő, akinek magának vagy atyjának (törvényes gyámjának) 1919. május 8-án a népszavazási terület valamelyik községében legalább 4 év óta állandó lakhelye volt, és aki a Csehszlovák Köztársaság valamelyik községében e törvény életbe lépésekor állandó lakhellyel bír. Katonai szolgálatban, hadiszolgáltatásnál vagy hadifogságban a népszavazási terület, illetve a Csehszlovák Köztársaság területén kívül eltöltött idő nem szakítja meg a lakóhely állandóságát. Úgyszintén nem számít megszakításnak a tanulmányok végzése és ideiglenes kenyérkeresés céljából az állandó lakhelytől távol töltött idő.

(3) Az előző bekezdésekben körülírt népszavazást a közös bizottsági határozat jóváhagyási határidejének (3. § 2. bek.) leteltétől számított 6 hónapon belül kell végrehajtani.

(4) A népszavazást a belügyminisztérium és a kormányzói hivatal által kijelölt és érdekelt országok egyenlő számú megbízottaiból alkotott paritásos bizottság hajtja végre.

5. §

A Csehszlovák Állam egységességének és osztathatatlanságának elvéből folyóan közös állami ügyek:

1. az államfő;
2. az állampolgárságra vonatkozó törvényalkotás;
3. a külügyek intézése;
4. a hadügy;
5. a pénzügyi törvényalkotás (jelen törvény 49. §-ának korlátai között);
6. a valuta-, ércpénz-, bankjegyügy; fémjelzés; a súly- és mértékrendszer, szabadalmi és szerzői jog;
7. kereskedelem-, bánya- és váltójogi jogszabályalkotás;
8. a közúti közlekedési, posta- és távíróügyek;
9. a vámügyekre és az állami egyedáruságokra vonatkozó törvényalkotás.

6. §

Podkarpatszka Rusz autonómiája a nyelvi, oktatási és vallásügyekben és a helyi közigazgatási kérdéseken felül felöleli a törvényhozó- és végrehajtó hatalom, valamint az igazságszolgáltatás mindazon ágait, amelyeket a jelen törvény 5. §-a nem minősít kifejezetten közös ügyeknek (saint-germaini szerz. II. fej. 11. cikk és Csszl. A. 3. § 4. bek.).

7. §

(1) Podkarpatszka Rusz hivatalos nyelve az orosz nyelv, amely az államnyelv minden jogát élvezi.

(2) Podkarpatszka Rusz nemzeti kisebbségeinek nyelvhasználatára mérvadók a Szövetséges és Társult Főhatalmak és Csehszlovákia között Saint-Germain-en-Laye-ban 1919. szeptember 10-én kötött szerződés I. és II. fejezetében foglalt rendelkezések.

8. §

Podkarpatszka Rusz címerét, lobogóját, nemzeti himnuszát és egyéb jelvényét, valamint azok viszonyát az állami címerhez, lobogóhoz, himnuszhoz és jelvényekhez, valamint azok használati módját a Szojm fogja megállapítani.

9. §

Podkarpatszka Rusz területéről besorozott hadkötelesek katonai szolgálatukat a Podkarpatszka Rusz területén állomásozó katonai alakulatoknál teljesítik, külön jelvényeket viselnek és a zászlójukon az állami színek mellett Podkarpatszka Rusz színeit is alkalmazzák. Podkarpatszka Rusz katonai alakulatainak szolgálati és vezényleti nyelve Podkarpatszka Rusz hivatalos nyelve.

10. §

Podkarpatszka Rusz fővárosa: Uzshorod.

II. Podkarpatszka Rusz részvétele a közös ügyekre vonatkozó törvényhozásban

11. §

(1) Podkarpatszka Rusz területét méltányos képviselet illeti meg a Csehszlovák Köztársaság törvényhozó testületében, amelybe az említett terület a Csehszlovák Köztársaság alkotmánylevelének megfelelő módon választott képviselőket fog küldeni (saint-germaini szerz. II. fej. 13. cikk első mondata és a Csszl. A. 3.§ 5. bek.).

(2) Podkarpatszka Rusz Szojmja a Csehszlovák Nemzetgyűlés képviselő kamarájába a Szojmban képviselt választási csoportok arányos képviselete szerint 14 képviselőt és a szenátusba 7 szenátort küld ki.

(3) Podkarpatszka Rusz nyugati határának végleges megállapítása után az előző bekezdésben említett képviselők és szenátorok számát aránylagosan fel kell emelni.

(4) A Csehszlovák Nemzetgyűlésbe kiküldött podkarpatszka ruszi képviselőknek és szenátoroknak szavazati joguk a Nemzetgyűlésben csak olyan törvényhozási ügyekben van, amelyek Podkarpatszka Rusz vonatkozásában nem tartoznak a szojm hatáskörébe (saint-germaini szerz. II. fej. 13. cikk utolsó pontja és a jelen törvény 6. §).

III. Autonóm törvényhozó hatalom

12. §

(1) Podkarpatszka Rusz törvényhozó szerve a Szojm (Csszl. A. I. főrész 3. § 4. bek.).

(2) Az első Szojm áll Podkarpatszka Rusz jelenlegi közigazgatási határaiban élő lakosság által választott 45 tagból és a hozzácsatolt területek (3. §, 4. §) lakossága által választott megfelelő számú tagból, akik általános, közvetlen, egyenlő és titkos szavazással ötévi időtartamra választatnak.

(3) Az első szojmválasztásokat ezen alkotmány kihirdetésétől számított hat hónapon belül kell megtartani. Az autonóm országhoz már a választások után csatolt területeken (3. §, 4. §) pótválasztások lesznek megtartva legkésőbben a terület hozzácsatolásától számított hat hónapon belül, éspedig ezen alkotmánytörvény rendelkezései alapján.

(4) A Szojm ülései Podkarpatszka Rusz fővárosában tartatnak.

13. §

(1) A választójogról és a választhatóságról (passzív választójog), a választókerületekről és a választási bizottságok összeállításának, valamint a választások megejtésének módozatairól és végül a választási bíróságról a Szojm külön törvényeket fog alkotni.

(2) Az előző bekezdésben említett törvények megalkotásáig a szojmi választásokra az 1927. évi július hó 14-én kelt és az országos és járási képviseletek választásáról szóló 126. számú törvény rendelkezéseit kell alkalmazni a jelen törvény mellékletében foglalt módosításokkal.

14. §

(1) A szojm-tagság megszűnik:

a) a választhatóság (passzív választói jog) elvesztése által;

b) önkéntes lemondás, vagy

c) elhalálozás folytán;

d) a 19. § 4. bekezdésében meghatározott esetben.

(2) A 13. § 2. bekezdésében foglaltak szerint választott személy akkor is megszűnik a Szojm tagja lenni, ha kiválik azon választócsoportból, vagy pártból, amely választócsoportnak vagy pártnak jelölő listáján megválasztották. A kivált tag helyét ugyanazon névjegyzéken levő jelölt foglalja el, akit ugyanaz a párt vagy választó csoport kompetens szerve erre kijelölt.

15. §

(1) A választások felülvizsgálását és hitelesítését a kormányzói hivatal (47. §) kebelében létesített országos választási bizottság végzi. E bizottság határozatait a jelen törvény 13. §-a szerint alkotandó választási bíróságnál lehet panasszal megtámadni.

(2) Az előző bekezdésben említett választási bíróság megalkotásáig a köztársasági választási bíróság dönt a panasz felett (1920. évi 125. sz. törvény).

16. §

A Szojm és bizottságainak tagjai ugyanolyan mentelmi jogot élveznek, mint a Csehszlovák Nemzetgyűlés tagjai (Csszl. A. 23–25. §§). Úgyszintén kiterjednek rájuk a Csehszlovák Nemzetgyűlés tagjainak összeférhetetlenségére vonatkozó törvény rendelkezései.

17. §

A Szojm tagjainak jelenléti díját és kedvezményeit a Szojm által alkotandó törvény fogja megállapítani.

18. §

(1) A Szojm tárgyalási és ügyviteli nyelve az orosz nyelv.

(2) A Szojmnak Podkarpatszka Rusz kisebbségeihez tartozó tagja a Szojm teljes ülésein, valamint bizottságaiban szabadon használhatja úgy felszólalásaiban, mint írásbeli beadványaiban akár az orosz nyelvet, akár a maga anyanyelvét.

19. §

(1) A Szojm alakuló ülését a kormányzó hívja össze legkésőbb 30 nappal a megejtett szojmválasztások után.

(2) A Szojm alakuló ülésén annak tagjai a kormányzó kezeihez a következő fogadalmat teszik le: „Ígérem, hogy hű leszek Podkarpatszka Ruszhoz és a Csehszlovák Köztársasághoz, tiszteletben fogom tartani a köztársaság Nemzetgyűlése és Podkarpatszka Rusz Szojmja által alkotott törvényeket és a választók által rám rótt kötelezettségeket lelkiismeretesen és legjobb tudásom szerint fogom elvégezni."

(3) A Szojm azon tagjai, akik az alakuló gyűlésen nem vettek részt, a fogadalmat a legközelebbi ülésen teszik le a Szojm elnökének a kezeihez.

(4) A fogadalom letételének megtagadása a szojmtagság elvesztését vonja maga után.

20. §

(0) A Szojm alakuló ülésén megválasztja elnökségét, amely:

a) az elnökből,

b) 4 alelnökből,

c) 2 titkárból és

d) 2 háznagyból áll.

(2) Ugyanekkor megválasztja a Szojm az állandó bizottság (39. §) tagjait.

21. §

(1) A Szojm belső ügyrendjét és ügyviteli szabályzatát a Szojm autonóm házszabállyal határozza meg.

(2) Ezen házszabály meghozataláig az első szojmra mérvadók az 1920. április 12-én kelt 325. sz. törvény rendelkezései.

22. §

(1) A Szojm évente két ülést tart.

(2) A tavaszi ülésszakot legkésőbb március 15-ig, az őszit legkésőbb október 15-ig a kormányzó hívja össze és nyitja meg.

(3) Az ülésszakok megnyitása és berekesztése a köztársasági elnöknek a kormányzó javaslatára kibocsátott kéziratával történik.

(4) Az ülésszakot nem lehet befejezettnek nyilvánítani, ha a napirenden a kormányzó iránti bizalmi kérdés szerepel.

23. §

(1) A Szojm ülései nyilvánosak. Az ezeken elhangzott beszédek (kijelentések) sajtó útján való tartalmának hű leközlése nem büntethető.

(2) A házszabályokban megállapított feltételek fennforgása esetén zárt ülést kell tartani.

24. §

A köztársaság elnöke a kormányzó előterjesztésére a szojmot feloszlathatja, a kormányzó azonban köteles 60 napon belül az új választásokat kiírni és megtartani.

25. §

(1) A Szojm határozatképességéhez a tagok felének jelenléte szükséges. A Szojm szótöbbséggel határoz.

(2) A jelen alkotmánytörvény módosításához vagy kiegészítésére vonatkozó határozatokhoz a Szojm tagjai kétharmadának szavazata szükséges.

26. §

A kormányzó részt vehet a Szojm és az állandó bizottság ülésein, előterjesztéseket tehet, de szavazati joga csak akkor van, ha tagja a Szojmnak.

27. §

A Szojm kívánságára a kormányzó tartozik személyesen megjelenni a Szojm ülésén és felvilágosításokat adni a Szojmnak, a feltett kérdésekre válaszolni. A kormányzót a felszólalás joga a tárgyalások bármely szakában megilleti, amikor szólásra jelentkezik.

28. §

A kormányzói hivatal osztályvezetőinek joguk van – a Szojm bizottsági tagok egyharmadának kívánságára pedig kötelesek megjelenni a Szojm bizottságai előtt, előterjesztéseket és felvilágosítást adni és általában minden kérdésre felelni.

29. §

(1) A kormányzónak joga van – a Szojm tagjai egyharmadának vagy az állandó bizottság tagjai felének írásbeli kérelmére pedig köteles összehívni a szojmot rendkívüli ülésre – az írásbeli kérelem benyújtásától számított 14 napon belül.

(2) Ha a kormányzó nem hívta össze a szojmot a rendes vagy rendkívüli ülésre a jelen törvény által előírt időre, akkor a határidő leteltétől számított 14 napon belül a szojmot annak elnöke hívja össze.

30. §

A Szojm törvényhozási joga kiterjed a nyelvi, közoktatási és vallási ügyekre, valamint a helyi közigazgatás ügyeire, úgyszintén mindazon ügyekre, amelyeket a jelen törvény (5. §) nem nyilvánít kifejezetten közös ügyeknek.

31. §

(1) A Szojmnak a jelen alkotmánytörvénnyel ellenkező törvényei érvénytelenek.

(2) Ha kétség merül fel a Szojm által alkotott törvény érvényességét illetően, a vitás ügyekben a paritásos alkotmányjogi bizottság dönt (33. § 2. bek.).

32. §

Ezen törvény életbe lépése előtt a Csehszlovák Nemzetgyűlésen hozott azon törvények hatálya, amelyek a Szojm törvényhozási jogkörébe tartozó kérdést szabályoznak, Podkarpatszka Rusz területén megszűnik, ha a Szojm által alkotott törvény ezt kifejezetten kimondja.

33. §

(1) Ha a Szojm alkotmányellenesnek találná a Csehszlovák Nemzetgyűlésnek a Podkarpatszka Russzal közös ügyekre (5. §) vonatkozó valamelyik törvényét, joga van a paritásos alkotmányjogi bizottság előtt a Nemzetgyűlés által alkotott törvény alkotmányosságának kérdését felvetni.

(2) Az előző bekezdésben említett paritásos alkotmányjogi bizottságba a Csehszlovák Nemzetgyűlés és a Szojm egyenlő számú tagokat küld ki. Podkarpatszka Rusz részéről kiküldött paritásos bizottsági tagokat a kormányzó előterjesztésére a Szojm választja. A bizottság összetételének és működésének közelebbi részleteit külön törvény fogja szabályozni, amely ennek az alkotmánytörvénynek kiegészítő része lesz.

34. §

(1) A törvényjavaslatokat a Szojm elé a kormányzó terjeszti, azonban a Szojm tagjainak is joguk van a Szojm házszabályaiban előírt módozatok figyelembe vételével törvényjavaslatokat előterjeszteni.

(2) A kormányzó által, valamint a Szojm tagjai által a házszabályoknak megfelelően a Szojm elé terjesztett törvényjavaslatokat vagy indítványokat a Szojmban napirendre kell tűzni és le kell tárgyalni.

35. §

A Szojm törvényeit a köztársaság elnöke és Podkarpatszka Rusz kormányzója írja alá és azok a Podkarpatszka Ruszi Törvények és Rendeletek Tárában hirdettetnek ki.

36. §

(1) A köztársaság elnökének joga van a kormányzó által aláírás céljából eléje terjesztett szojmtörvényeket az előterjesztés napjától számított 30 napon belül visszaküldeni.

(2) Ha az elnök által visszaküldött törvényt a Szojm másodszor is kétharmad többségű név szerinti szavazással elfogadja, akkor az ilyen törvényt ki kell hirdetni a Podkarpatszka Ruszi Törvények és Rendeletek Tárában a kormányzó aláírásával.

37. §

(1) A Szojm gondoskodik a Podkarpatszka Rusz intézményei és alapjai vagyonának védelméről, felügyeletet gyakorol felettük s ugyancsak felügyel a Podkarpatszka Rusz területén működő állami vállalatok és intézmények gazdálkodása felett.

(2) A Szojm felügyeletet gyakorol úgy a kormányzó működése, mint az ország közigazgatása felett.

(3) Ebből a célból a Szojmnak joga van vizsgálóbizottságot kiküldeni, amelynek Podkarpatszka Rusz területén működő minden hivatal köteles a bizottság által megjelölt okmányokba betekintést engedni.

(4) Podkarpatszka Rusz intézményei és alapjai vagyonának elidegenítése csak a Szojm által alkotott törvénnyel történhetik.

38. §

(1) A Szojm felügyeletet gyakorol a Podkarpatszka Rusz területén levő állami vagyon és állami vállalatok felett, gondoskodik arról, hogy azok jövedelme az ország érdekeinek előmozdítására fordíttasson.

(2) Podkarpatszka Rusz területén levő állami vagyon nem idegeníthető el a Szojm beleegyezése nélkül.

(3) A föld- és erdőreform végrehajtásához Podkarpatszka Rusz területén úgy az állami, mint az országos és magánvagyont illetően szükséges a Szojm beleegyezése.

IV. Állandó bizottság

39. §

(1) A Szojm feloszlatása, az ülés elnapolása, vagy a Szojm üléseinek egyéb megszakítása idejében a Szojm jogait a 40. §-ban foglalt korlátok között ideiglenesen a Szojm állandó bizottsága gyakorolja, amely áll a Szojm 9 tagjából, akiket a

Szojm alakuló ülésén az arányos képviselet alapján 1 évre választanak. A kormányzó ezen bizottság tagja nem lehet.

(2) A Szojm állandó bizottsága saját kebeléből választ elnököt és alelnököt.

40. §

Az állandó bizottságnak joga van a Szojm hatáskörébe tartozó összes ügyekben határozni; azonban nincs joga: a) megváltoztatni Podkarpatszka Rusz autonóm alkotmányát; b) megállapítani az autonóm ország részesedési arányszámát (kvótát) az állami költségvetésben; c) megállapítani az ország költségvetését; d) bizalmatlanságot szavazni a kormánynak; e) új adókkal megterhelni Podkarpatszka Rusz lakosságát; f) beleegyezni abba, hogy Podkarpatszka Rusz területén állami, autonóm, országos vagy magánvagyon kisajátíttassék.

41. §

(1) Ahhoz, hogy az állandó bizottság határozatai jogerősek legyenek, olyan ügyekben, amelyeket különben törvénnyel kellene szabályozni, szükséges az összes tagok többségének hozzájárulása. Minden más ügyben elegendő a jelenlevő tagok szavazatának többsége.

(2) Olyan halaszthatatlan ügyekben, amelyek egyébként a Szojm törvényhozó hatáskörébe tartoznak, az állandó bizottság csakis a kormányzónak a köztársaság elnöke által előzetesen jóváhagyott előterjesztésére dönthet.

(3) A Szojm állandó bizottságának határozatait olyan ügyekben, amelyek a Szojm törvényhozási hatáskörébe tartoznak, a köztársaság elnöke és a kormányzó írják alá. Minden más ügyben csak a kormányzó által erősíttetnek meg. Az állandó bizottság minden határozata a Podkarpatszka Rusz Törvényei és Rendeletei Tárában hirdettetnek ki.

42. §

Az állandó bizottság határozatai automatikusan érvényüket vesztik, hogyha a Szojm újraalakulása után számított két hónapon belül meg nem erősítik azokat.

V. Végrehajtó hatalom

43. §

(1) A végrehajtó hatalom a jelen alkotmánytörvény 5. §-ának korlátai között Podkarpatszka Rusz területén az autonómia hatáskörébe tartozik.

(2) A végrehajtó hatalmat, amennyiben nem tartozik a községek, városok, önkormányzati testületek és egyházközségek hatáskörébe, Podkarpatszka Rusz területén az autonóm igazgatás szervei gyakorolják.

44. §

Az autonóm igazgatás élén a kormányzó áll, akit a Szojm elnökének előterjesztésére a köztársaság elnöke nevez ki a Szojm által jelölt három személy közül.

45. §

A kormányzónak kárpátorosz származású, 35 évnél idősebb csehszlovák állampolgár nevezhető ki, aki az orosz nyelvet szóban és írásban bírja és passzív választói joggal rendelkezik. A kormányzó a következő szövegű esküt teszi le a köztársa-

sági elnök kezébe: „Ígérem becsületemre és lelkiismeretemre, hogy gondoskodni fogok Podkarpatszka Rusz és a Csehszlovák Köztársaság javáról és őrködni fogok a törvények betartása felett."

46. §

(1) A kormányzó a Szojm végrehajtó szerve. Ebben a minőségben ő hajtja végre a Szojm törvényeit és az állandó bizottság határozatait;

(2) rendeletalkotási jogát a törvények korlátai között gyakorolja;

(3) ő nevezi ki a (közös) államfő részére fenntartott kinevezési jog (Csszl. A. 64. § 8. pont) korlátai között a Podkarpatszka Rusz területén működő állami és kinevezés alá eső önkormányzati alkalmazottakat;

(4) ő tesz előterjesztést azon állami alkalmazottak ügyében, akiknek kinevezése az államfőnek van fenntartva.

(5) A kormányzó minden ténykedéséért a Szojmnak felelős. A felelősségre vonás módozatait a Szojm külön törvénnyel állapítja meg.

(6) Az előző rendelkezések nem érintik a kormányzó magán- és büntetőjogi felelősségét.

47. §

(1) A kormányzó vezetése alatt álló kormányzói hivatal, valamint az autonóm igazgatás többi szervezetét és hatáskörét a Szojm külön törvényben állapítja meg.

(2) A Podkarpatszka Rusz területén működő összes állami és autonóm hivatalok és egyéb intézmények tisztviselőit és egyéb alkalmazottait Podkarpatszka Rusz területének állandó lakosai közül kell választani.

(3) Az előírt képesítéssel rendelkező pályázók közül előnyben kell részesíteni azt, aki vagy akinek szülője (törvényes képviselője) már 1919. május 8-ika előtti időben is Podkarpatszka Rusz területén állandó lakhelylyel bírt.

(4) A 2. és 3. bekezdésben foglalt rendelkezéstől csak olyan esetben szabad eltérni, ha a pályázók között az előírt képesítésű podkarpatszka ruszi állandó lakos nincsen.

(5) A 2., 3. és 4. bekezdésben foglalt rendelkezéseket, figyelembe véve a 46. § 1. bekezdésében foglaltakat is, megfelelően alkalmazni kell Podkarpatszka Rusz területén ezen törvény életbe lépése idejében szolgálatot teljesítő állami és egyéb alkalmazottakra. Ezek szolgálati beosztásukban való megerősítéséhez a kormányzó hozzájárulása szükséges. A kormányzó e jogának gyakorlásával kapcsolatosan jóváhagyás végett jelentést tesz a Szojmnak.

48. §

Az igazságszolgáltatás ügyeit Podkarpatszka Rusz területén a Szojm külön törvényekben fogja meghatározni.

VI. Pénzügyek

49. §

(1) Minden ingó és ingatlan vagyon, amely a 3. és 4. §§-ban körülírt területen van és amely az államfordulatig a magyar állam tulajdonát képezte, továbbá azon ingók és ingatlanok, amelyek az államfordulat utáni időben a Csehszlovák Köztársaság által szereztettek, az autonóm Podkarpatszka Rusz tulajdonába mennek át.

(2) Az autonóm ügyekben Podkarpatszka Rusznak külön országos költségvetése van, amelyet a Szojm törvény útján állapít meg. Podkarpatszka Rusz költségvetési éve egybeesik a Csehszlovák Köztársaság költségvetési évével.

(3) A kormányzói hivatal mellett ellenőrző hivatal működik, amelynek elnökét a Szojm által kijelölt 3 személy közül az államfő nevezi ki. Az ellenőrző hivatal az autonóm gazdálkodásról évi zárszámadást készít.

(4) Úgy a költségvetést, mint a zárszámadásokat a kormányzó terjeszti a Szojm elé.

50. §

(1) Minden állami adót, illetéket és díjat az autonóm területen a Szojm állapít meg lehetőleg a Csehszlovák Köztársaság általános adó- és illetékrendszerével összhangban és figyelembe véve az autonóm terület gazdasági és pénzügyi viszonyait.

(2) Az előző bekezdésben említett, valamint a Podkarpatszka Rusz területén befolyt vagy onnan származó minden egyéb állami jövedelmek, ideértve az állami egyedáruságok (monopóliumok) jövedelmét is, Podkarpatszka Ruszt illetik meg és az autonóm igazgatás pénzügyi szervei által szedetnek be és kezeltetnek.

51. §

(1) Azt a részt (kvótát), amely az 50. §-ban körülírt bevételekből a közös kiadások fedezésére fordítható, Podkarpatszka Rusz Szojmja és a Köztársaság Nemzetgyűlése közös megállapodással állapítja meg.

(2) A közös ügyek intézésére szolgáló bevételeket és kiadásokat Podkarpatszka Rusz vonatkozásában az állami költségvetésnek és az állami zárszámadásnak külön fejezetében kell kimutatni.

52. §

(1) A Podkarpatszka Rusz területén befolyó vagy onnan eredő mindennemű állami jövedelmet (50. §) elsősorban a Podkarpatszka Rusz önkormányzati kiadásainak fedezésére, ideértve az ezen a területen való hasznos beruházásokat is, kell felhasználni. A közös kiadásokra megállapított rész (51. § 1. bek.) is elsősorban magán az autonóm területen felmerülő közös kiadások (beruházások) fedezésére szolgál.

(2) Az előző bekezdésben említett kiadások fedezése után fennmaradó esetleges feleslegek hovafordításáról, valamint az autonóm igazgatás esetleges hiányainak fedezéséről a Csehszlovák Nemzetgyűlés és a Szojm közös megállapodással gondoskodik.

VII. Kárpátorosz minisztérium

53. §

(1) Az autonóm ország igazgatása és a Csehszlovák Köztársaság központi igazgatása közötti szoros kapcsolat biztosítása céljából az autonóm terület érdekeinek megvédésére Kárpátorosz Minisztérium szerveztetik, élén a kárpátorosz tárca nélküli miniszterrel, aki csak kárpátorosz származású lehet. Ez a miniszter tagja a kormánynak és a Csehszlovák Nemzetgyűlésnek felelős.

(2) Podkarpatszka Rusz kormányzója az államfőhöz, vagy a kormányhoz tett előterjesztéseit a kárpátorosz miniszter útján teszi, aki azokat minden változtatás nélkül haladéktalanul köteles továbbítani, kísérő iratában azonban kifejezésére juttathatja a maga szempontjait is a tekintetben, hogy ezen előterjesztések fedik-e a Csehszlovák Köztársaság alkotmányát, valamint Podkarpatszka Rusz alkotmánytörvényét.

(3) A Csehszlovák Köztársaság Nemzetgyűlése által alkotott törvényeket, a kormányrendeleteket és a közös végrehajtó szerveknek mindennemű intézkedését a kárpátorosz miniszter figyelemmel kíséri és gondoskodik arról, hogy azokkal Podkarpatszka Rusz autonóm jogai meg ne sértessenek. Az autonómiát sértő törvénytervezetek, javaslatok, törvények, kormányrendeletek és mindennemű egyéb intézkedések ellen a minisztertanácsban megfelelő előterjesztéseket tesz és intézkedéseinek eredményéről a kormányzó útján tájékoztatja a Szojmot.

(4) Egyébként a kárpátorosz minisztérium megszervezése a Csehszlovák Köztársaság alkotmánylevelének 70–93. §§-ai értelmében a jelen alkotmánylevélben foglalt rendelkezésekkel összhangban történik.

54. §

(1) Ezen törvény a Csehszlovák Köztársaság alkotmánytörvényének a kiegészítő részét képezi. Az ezzel ellentétes rendelkezéseket tartalmazó törvények hatályukat vesztik.

(2) Ezen törvény csak a Csehszlovák Nemzetgyűlésnek és a Podkarpatszka Ruszi Szojmnak előzetes megállapodása után változtatható meg (25. § 2. bek.).

(3) E törvény a Köztársaság Törvényei és Rendeletei Tárában és a Podkarpatszka Ruszi Törvények és Rendeletek Tárában kihirdettetik.

(4) E törvény kihirdetésének napján lép életbe, végrehajtásával a Csehszlovák Köztársaság kormánya és Podkarpatszka Rusz kormányzója bízatik meg.

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1937. február 26.; uo., február 28.; uo., március 2.; uo., március 5.; uo., március 7.; uo., március 10.; uo., március 12.

114

Prága, 1938. február 23. **Hokky Károly szenátor beszéde a zárszámadás tárgyalása kapcsán.**

Tisztelt Szenátus! A zárszámadást nem bírálom. Nem is lehet komolyan bírálni mindaddig, amíg a legfelsőbb számvevőszéknek nem biztosítják azt a jogát, hogy a minisztériumoktól teljesen függetlenül végezze ellenőrző munkáját, és mindaddig, amíg az állami vagyonkezelésnek az én általam javasolt módosítását be nem vezetik, amely a csaknem száz év előtt hozott ily iránya osztrák törvényt volna hivatott gyökerében átalakítani. Ezt a módosítást igazolhatóan a legkomolyabb szakemberek is méltányolták.

Lehet komolyan bírálni azt a zárszámadást, amely évről évre milliárdos összegekkel lépi túl a költségvetést? Az 1936. évi zárszámadás szerint például 2.316.000.000-val költöttek többet az előirányzatnál. Ez az egész költségvetés egynegyede. Ha bármely község, vagy magánvállalat aránylag ilyen hatalmas összegekkel lépné túl költségvetését, a község képviselőtestületi tagjait s a magánvállalat felügyelő bizottsági és igazgatósági tagjait bíróság elé állítanák s úgy vagyonjogi, mint erkölcsi felelősség alá vonnák, sőt – merem állítani – be is csuknák. Itt azonban a demokratikus állami berendezkedés ellenére sincs kit felelősségre vonni.

Hiába tesszük mi a legegészségesebb javaslatot, ránk nem hallgát senki csak azért, mert kisebbség és ellenzék vagyunk. Épen azért hiábavaló Hodža miniszterelnök úrnak minden igyekezete, hogy megteremtse a régóta kívánatos békét a kisebbségekkel, így a magyar nemzeti kisebbséggel is. Ez az ok az ő személyében, egyes minisztertársai személyében és általában a közvéleményben rejlik. Azért nem vehetjük mi a múlt évi február 18-i nyilatkozatát komolyan. Az ő személyét illetőleg bizalmatlanok vagyunk, mert ő jelentette ki Budweiszban, hogy 15 év múlva itt nem lesz magyar kérdés. Már eltelt 15 év és – még mindig van. Sőt bátran állíthatjuk, hogy súlyosabb, mint valaha. Föltételezhetjük, hogy e naiv felfogását azóta revideálta. Sokat tanult a prevrat óta, de a csehszlovák közvélemény és az azt irányító sajtó még mindig nem tanulta meg azt, hogy ez a köztársaság csak úgy virágozhatik fel, ha minél szélesebb körű jogokat biztosít különböző nemzetiségeinek. Ezt a tételt már Erzsébet királyné is megismerte csaknem egy évszázad előtt kimondván, hogy az osztrák-magyar monarchia fennmaradása annál biztosabb, mennél több szabadságot ad a benne élő népéknek. Nem adott elegendőt: uti figura docet [amint az ábra mutatja] ...

Itt hiába tenne is bárki bármit, mindaddig, amíg a sajtó és a közvélemény meg nem változik, sőt még a miniszter urak egyike-másika is, aki a más véleményen levőket „taknyosoknak és tetveseknek" nevezheti. Amíg az alvilági sötét szellemeket nem tudják itt visszaparancsolni, hiába a miniszterelnök úrnak minden fáradsága.

Amíg Petőfinek a szobrát eltávolítják Pozsonyból s vannak, akik az ellen tiltakoznak, hogy Petőfinek Pozsonyban szobra legyen, nem lehet nemzetiségi béke. Meglehet annak a Petőfinek a szobrát tagadnia bármely városnak, amely egy de-

mokratikus államnak része, annak a Petőfinek, aki a szabadságért nemcsak versekben, hanem a valóságban is feláldozta életét? Aki azt vallotta, hogy nem szabad megtagadni senkitől a jogot, amely őt, mint embert megilleti. Annak a Petőfinek, akit a világ legnagyobb költői: Homeros, Dante, Shakespeare, Goethe és Mistral mellett, mint egyenrangút emlegetnek, s akinek szobra éppúgy lehetne Chicagoban, Buenos Airesben, Tomskban vagy Aucklandban, mint ahogy felállítják most Krakkóban. Éppen csak Pozsonyban nem lehet? Abban a Pozsonyban, ahol a magyarság már a búvár Kunddal szerzett jogot arra, hogy égoly ősi földje legyen, mint minden más ott élő nemzetnek és fajnak.

Nem lehet nemzetiségi béke, amíg itt olyan szellem uralkodik, hogy magyar fiú nem lehet még tartalékos tiszt sem, nem is szólva arról, hogy tényleges állományú, hacsak magyarságát meg nem tagadja, amíg a magyar önkénteseknek azt ajánlják, hogy ne jelentkezzenek tiszti vizsgára, mert a csehszlovák hadseregnek nincs szüksége magyar tisztekre. De ha tisztekre nincs szüksége, miért van szüksége magyar katonákra?! Lehetetlen dolog az egy demokratikusnak nevezett államban, hogy minden más nemzetiségű lehet tiszt, csak a magyar nem. A magyar leányok nem lehetnek cseh tiszteknek a feleségei, még a katonaorvosokéi sem, sőt még a pénzügyőrökéi sem, mert az engedély megadását évekig elhúzzák és a mennyasszony és vőlegény kénytelen elválni. Itt az apák állítólagos bűneiért büntetik az ártatlan fiút. A nagykorú fiú állítólagos bűneiért büntetik az apát, sőt harmad-negyediziglen is elmennek a büntetésben. Az állítólagos bűn csak annyi, amit Masaryk államalapító elnök minden becsületes ember részére kötelességként szab meg, tudniillik, hogy nemzete jogaiért harcolnia kell. Amíg megtörténhetik az, hogy valaki azért nem lehet tiszt, meri egy harmadizigleni nagybátyja Magyarországon tábornok, nem lehet megbékélésről szó.

Egy fiatalember azért nem kaphat állást, mert egy magyar sportegyletnek a tagja, amely egylet a sporton és kultúrán kívül mással nem foglalkozik, politikába nem elegyedik, jóváhagyott alapszabályai szerint működik.

Húsz esztendő után lépten-nyomon agent provokatőrökbe ütközünk, akik ártatlan embereket börtönbe juttatnak, kiteszik a családjukat a legnagyobb rettegésnek, súlyos anyagi áldozatoknak, amely áldozatok árán szabadlábra kerülnek ugyan, de az ítélet kimondása oly hosszú időbe telik, hogy azalatt a lefizetett összegnek a kamatai tönkreteszik. A vizsgálati fogság legalább 9 hónapig tart és sok esetben ezalatt keresik, kutatják, nyomozzák, hogy lehet-e valóban elfogadható okot találni arra, hogy valakit hosszabb időre bebörtönözzenek. Fegyházra elitélt embereket állítanak a vádlottakkal szemben mint tanúkat. Nem lehet kifogás az ellen, hogy bűnösöket elítéljenek, de ártatlan emberek tömeges meghurcolása ellen innen a leghatározottabban tiltakoznunk kell. Tiltakoznunk kell annál inkább, mert az elegendő bizonyíték hiányában elbocsátottak semmi anyagi, vagy erkölcsi elégtételt nem kapnak. Amíg a bírói székből gyalázhatják azt az országot, amelyben bölcsőnk ringott, ifjúságunk legboldogabb éveit éltük s ezer rokoni és más kötelék fűz bennünket hozzá, addig mi jó szívvel nem gondolhatunk azokra, kik ezt teszik és megengedik.

Amíg a közigazgatás túlkapásai ellen védekezésünk nincs biztosítva, mert a legfelsőbb közigazgatási bíróság konstitucióját olyan, hogyha elismeri is az ellenünk elkövetett visszaélések törvénytelenségét, de jogainkba nem helyez s a közigazgatási hatóságok újabb jogtalanságokkal tetézik előbbi jog- és törvénytelenségüket, úgy elkeseredésünk mindenki előtt érthető és jogos.

Amíg a helytelenül irányított csehszlovák közvélemény nem tud belenyugodni abba, hogy Kassán és mindenhol, ahol van közönség, a szláv és magyar színházak

addig működjenek, amíg közönségük van s nem addig, amíg az egyiket a másik rovására kivételes kedvezményekben részesítik. Nem szabad mesterséges trükkökkel a kárpátaljai színjátszást megfojtani. Az a joga is elvitathatatlan a magyarságnak, hogy színtársulatai bemehessenek mindenhová, ahol közönségük van. Tessék nyugodtan kivárni azt az időt, amíg a szláv színházak is annyi közönséget vonzanak, mint jelenleg a magyar színházak. Tudom, hogy távol vagyunk attól, hogy a lakosság 1,1%-a is egyenrangúnak, nyelve államnyelvnek nyilváníttassék, mint az most Svájcban a rétorománok esetében történt. De addig is, míg odáig jutunk, hagyják meg mindenkinek azt a természetes emberi jogát, hogy önmaga határozza meg anyanyelvét és nemzetiségét. Amíg oly iskolákat sem állít fel nekünk magyaroknak az állam, ahol gyermekeink a legelemibb műveltséget és legelemibb szakképzettséget elnyerjék, mint a polgári iskolát, addig nem nyugodhatunk meg. Amíg oly éles az ellentét, mint Aknaszlatinán, ahol néhány cseh elemi iskolai tanuló egy kétemeletes modern iskolában, a jó néhányszorta nagyobb számú magyar tanuló égy düledező, bérelt iskola-helyiségben szorong, addig nem látjuk, nem láthatjuk a demokratikus egyenlőséget. Amíg teljes igazi, nemcsak hirdetett demokratikus egyenlőség nem lesz, addig mindig azt fogjuk kiáltani a kormányzat felé, amit Dorothy Thompson[52] vall: „A világra a legnagyobb veszedelem nem a mérges gáz, hanem a mérgezett gondolat." Itt is a gondolat, a szellem, a lélek mérgezett, s amíg a mérgezett légkör meg nem tisztul, addig itt béke, nyugalom, megértés nem lehet és nem lesz.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 100. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze ve středu dne 23. února 1938.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/stena/100schuz/prilohy/priloh01.htm

52 Dorothy Thompson (1894–1961) USA-beli író, újságíró.

115

Prága, 1938. március 9. **Hokky Károly szenátor beszéde Milan Hodža miniszterelnök expozéja kapcsán.**

Tisztelt Szenátus! Minden politikának elsősorban az a célja, hogy az illető ország népének vagy népeinek fennmaradását és életérdekeit megvédelmezze. Ha a miniszterelnök úr expozéját ebből a szempontból vizsgálom, úgy ezt a tételt nem látom teljes egészében beigazolva.

A miniszterelnök úr és kormánya 20 esztendő után is csak egy részét képviseli az itteni népeknek; nem is biztos, hogy a nagyobb részét. Ezt igazolja az is, hogy egyáltalán nem foglalkozott a köztársaság belpolitikájával, pedig itt a belpolitika egy pilléren nyugszik a külpolitikával, sőt a külpolitika úgyszólván csak vetülete a belpolitikának. Ezt kellett volna Jupiter-lámpák alá helyezni, hogy tiszta világításban lássuk az egész rendszert, amelyen a külpolitika alapul. Amíg itt a belpolitikai kérdések, főleg a különböző népek nyugodt elhelyezkedése biztosítva nincs, hiányzik a külpolitika szilárd alapja.

Ha a belpolitikát nézem, elsősorban a szlovák kérdés ötlik a szemembe. A cseh és szlovák népnek a viszonya olyan kellene, hogy legyen, mintha sziámi ikrek volnának. Egy hús, egy csont, egy ideg, egy vérrendszer. De főleg az utóbbi. A vérnek a megbetegedése súlyosan megtámadja az egész szervezetet. Viszont a vérnek egészséges sejtjei, orvosi beavatkozás nélkül is, meggyógyíthatják a beteg szervezetet. Itt komoly orvosi beavatkozás segíthet csak. Operációt kell végrehajtani. Az orvosnak legfeljebb arra kell ügyelni, hogy az operáció után be ne álljon a trombózis. Én azt hiszem, hogy senki sem alkalmasabb erre az operációra, mint Hodža miniszterelnök úr, aki egy hús, egy vér a szlováksággal, sőt merem állítani, hogy ő volna a leghivatottabb arra is, hogy a magyar kérdést megoldja. Azonban figyelmeztetem a miniszterelnök urat arra, hogy felületes megoldásokkal a magyarság meg nem elégedhetik. Minket ki nem elégít egy pár postabélyegző. A magyar kérdésnek nem lényege a 150 postabélyegző. Egy magyar törvényszéki elnök kinevezése százszor többet ér annál. *(Sen. dr. Bačinský: Beregszászban kineveztek törvényszéki elnöknek egy magyart!)* Éppen erre utalok. A 150. postabélyegző bennünket ki nem elégíthet. A magyar bajnak ilyen tüneti kezelése legföljebb az aktivista Schulcz, Csomor és Balla urakat elégítheti ki, bennünket azonban nem. A kettő között olyan mélyreható különbség van, mint a 150 pecsétnyomó és a magyar kérdés lényegi megoldása között.

A német kérdés megoldása is rendkívül sürgős, ez azonban olyan, mint a rák. Ha korábban kezdtek volna hozzá ennek á betegségnek orvoslásához, kezdeti stádiumban meg lehetett volna oldani. Ma már nem elég a fellépő gócokat extirpálni. Krebs pártjának kiirtása folytán csaknem az egész szervezetet ellepte már a kór. Megszületett a Henlein párt, mint a köztársaságnak számszerűen legnagyobb pártja a maga 1.200.000 szavazatával. Ezt már nem lehet tüneti kezeléssel meggyógyítani, annál kevésbé, mert mögötte megjelent egy óriás, amely ma már mindenkire veszedelmes ellenfél lehet.

Nem kedvezőbb a helyzet a lengyelekkel, a ruszinokkal, sőt a kis román töredékkel sem. Azok is többségükben elégedetlenek. Nem elégítheti ki tehát a kormányzat politikája az itt élő nemzetiségeket, mert azoknak a fennmaradását és életérdekeit nem védelmezi meg. Hogyha így volna, akkor valamennyien a kormánypárton volnának.

El kellett ezt így mondanom és mindazt, amit még el fogok mondani. Felhatalmaznak erre a miniszterelnök úr következő szavai: „a világos beszéd a jóakaratot, a lojalistást és békét jelenti. A kétértelmű beszéd bizonytalanságot, bizalmatlanságot és fölösleges civódást okozna." Szükséges lett volna,, hogy a miniszterelnök úr tényleg világosan beszéljen, őszintén, hogy elsősorban a barátok lássanak tisztán és világosan.

Nekünk is világosan kell látnunk a szövetségesek helyzetét. Én ezt sem Franciaországban, sem Oroszországban nem látom briliánsnak. Az előbbiben a jobb és a baloldal egymással éles harcban áll és emiatt a politikai és a gazdasági helyzet folyton fluktuál. Oroszországban sem kedvezőbb a helyzet. Ott, ahol a rendszer alapítóit, Bucharint, Kyrovot és legértékesebb munkatársaikat véglegesen elintézik, nem lehet szilárd helyzetről, nyugalomról, konszolidációról beszélni. A súlyos belpolitikai válságban szenvedők nem jó segítőtársak.

A Csehszlovák Köztársaság még mindig presztízs politikát csinál ahelyett, hogy reálpolitikát folytatna. Anglia a leggyorsabban át tudott váltani máról holnapra a négyhatalmi politika felé, mihelyt ezt az európai béke, de elsősorban a saját nyugalma érdekében szükségesnek tartotta. De sohase fogja komoly időben a köztársaságért és Közép-Európáért az ujját sem mozdítani, mert neki nem életérdeke, nem szívügye Közép-Európa. „Anglia a saját impériuma miatti félelmében szükségesnek tartja, hogy valakivel megegyezzék, aki a Duna völgyi Európában a rendőr szerepét játssza, hogy neki magának ne kelljen beavatkozni", írja a belga „Siécle". A háborúból kimenekült angol lakosság iszonyodik a háborútól. Nem is csoda. Mindenki tudja, hogy csak Angliában van ma igazi béke, nyugalom és nagy konjunktúra. Ez a konjunktúra talán még csak az északi germán államokban, Svédországban, Norvégiában, Dámában és Hollandiában van meg.

A kisantant? Sokan kérdezik, hogy létezik-e még. Politikailag, gazdaságilag, vagy katonailag? Politikailag szétveri Oroszország, gazdaságilag szétveri a nagy távolság és a német verseny és katonailag Németország ellen egyik sem segítség. Sőt Románia gátként fog állni az orosz haderő ellen. *(Sen. Steiner: Honnan tudja?)* Onnan tudom, hogy Románia fél a bolsevizmustól, mert fél attól, hogy az orosz katonák málháikban behurcolják a bolsevista bacilusokat Romániába. *(Sen. Steiner: Hát Hitlertől nem félnek?)* Nekem sem Sztálin, sem Hitler nem szívügyeim. Az tény, hogy Románia inkább fél a bolsevizmus közeli bacilusaitól, mint a távolabbi Hitlertől.

De a kis dolgokból is látható, milyen mély szakadék van Királyháza és Halmi között. A köztársaság fennállása óta nem tudják a határ menti községek saját, román területen fekvő erdeikből behozni még a tűzifát sem, nem is beszélve erdőkitermelésről, amit egyáltalán nem lehet elérni. *(Sen. Steiner: Az a kérdés, kivel akarja itt a nemzetiségi kérdést megoldani?)* Hodža miniszterelnök úrral. Nem magával, mit is kezdenék magával, hiszen maga talán még 5 százalékát sem képviseli a magyarságnak, míg én a magyarságnak 75%-át képviselem. *(Sen. Steiner: Maga nem képviseli a magyarság 75%-át!)* Maga kolléga úr, beszélhet a levegőbe, én statisztikai adatok alapján beszélek. A 9 képviselő és az 5 szenátor a magyarság 75 százalékának szavazatával jutottak be. Magát, Steiner szenátor úr, megtették szenátornak szava-

zatok nélkül is. Engem csak a népem tehet meg szenátornak és képviselőnek. Bennünket saját népünk szólít fel arra, hogy ilyen politikát csináljunk. *(Sen. Steiner: Hitler, Horthy szorítja magukat erre a politikára!)* Maguk egyebet nem tudnak, csak Hitler. Félnek Hitlertől és mindig Hitler van a szájukban. Mondjon valami mást is Hitler helyett. Nekem semmi közöm Hitlerhez, még kevesebb, mint magának Leninhez. *(Sen. Steiner: Mégis hitlerista politikát csinál!)* Ha nem tudja megérteni, legyen úgy, ahogy kívánja, hitlerista vagyok.

Técső mellett örökre elvittek a határrevízió alapján nemrég a szemünk előtt, világos nappal, 10.000 hold nagyon értékes földünket. A román földreform útján sok csehszlovák állampolgár jutott a szó teljes értelmében koldusbotra. Sok öngyilkosság kísérce nyomon e vagyoni harakirit. A jelenlegi határzár sem bizonyítéka a nagy barátságnak. De a tanulság örök értékű: az a barát, aki kis dolgokban nem tud nagylelkű lenni, nagy áldozatokra képtelen.

Le kell szállni a Szajna és a Volga völgyéből a Duna völgyébe. Ez a realitás. Amaz ma már álom és naivitás. Tisztán kell látni. Franciaország európai hegemóniája már a múlté. Anglia érzi, hagy nincs kire támaszkodnia. A kollektív biztonság csődje a verchovinai diplomácia előtt is közismert. Ribbentrop–Ciano–Halifax jelzik az új irányt. *(Sen. Steiner: A fasizmus, a lordok!)* Nem Bucharin és nem Kyrov.

A német birodalom és Olaszország ellen lehet mondani bármit, de népük 90%-a mögöttük áll; a Csehszlovák Köztársaság barátairól ez el nem mondható. *(Sen. Steiner: Nem áll a lakosság 90%-a mögöttük!)* 90% áll mögöttük és ez a fontos. *(Sen. Stener: Szuronyokkal!)* Az lehet, de ott áll. Hát Oroszországban nem szuronyokkal áll a rezsim? *(Sen. Steiner: Nem bizony!)* Nekem mondja, a tanárnak? *(Sen. Steiner: Rossz tanár akkor!)* Ha maga állapítja meg, akkor biztosan rossz tanár vagyok, hiszen senki sem kompetensebb ennek a megállapítására, mint maga.

A népszövetség és a kollektív biztonság megbukott már a Kellog-paktummal,[53] amely örökre ki akarta irtani a háborút. Azóta volt háború Peru és Bolívia között Dél-Amerikában, Kína és Japán között Ázsiában, Abesszínia miatt Afrikában és a jobb és a baloldal között Spanyolországban. A jobb és a baloldal harcában részt vesznek mások is titokban. *(Sen. Steiner: Szégyellhetik is magukat!)* Akkor szégyellhetik magukat a bolsevisták is, akik szintén aktíve vesznek részt a spanyol háborúban.

Ne azt hangoztassa Hodža miniszterelnök úr, hogy legyőzhetetlenek vagyunk és a vezérkari főnök úr se verje olyan nagyon mellét, hogy állig fel vagyunk fegyverkezve, mert akkor Göring még nagyobbat üt a kardjára. Ez pedig nagyon emlékeztet 1914-re.

Jó volna néha az öreg, megboldogult Kramář szavaira hallgatni. Jó fejű ember volt *(Výkřiky sen. Steinera.),* jobb, mint az öné és még öreg korában is tisztán látott. A „Národní listy" is adott egy okos tanácsot: „Az állam legjobb védelmezője a megelégedett polgár. Nem kell gyártani hazaárulókat ott, ahol nincsenek." Jó lenne, ha

53 Briand-Kellog paktum: az 1928. augusztus 27-én Párizsban aláírt nyilatkozat elveti a háborút, mint a nemzeti politika eszközét. Nem helyezett törvényen kívül minden háborút, amennyiben Kellog (az Egyesült Államok külügyminisztere) értelmezése szerint elismerte az önvédelem jogát. Az aláíró országok illetékességébe tartozott, hogy meghatározzák, milyen körülmények között folyamodnak önvédelmi háborúhoz. A paktum a gyakorlatban nem vált be, nem fékezte meg az agresszív hatalmakat sem erőszakos terjeszkedő politikájukban, sem támadó háborúk megindításában.

olykor megnézne egy-egy vádiratot a miniszterelnök úr. Elképedne, hogy mennyire eltávolítják a lelkeket örök időkre a köztársaságtól. Sokszor csak abból a téves hitből kiindulva, hogy használnak a köztársaságnak, pedig annak soha helyre nem hozható kárt okoznak.

Jobb lenne a lelkek konszolidációját megteremteni. De még akkor sem volna szabad azt a hangot használni a csehszlovák diplomáciában, amelyet egy tekintélyes skót diplomata, Cooper úgy fejezett ki, hogy szerénységgel párosult arrogancia. Ez nem lehet a rendezetlen belpolitikai viszonyok között élő kis országok hangja.

Az expozét nem tartom szerencsésnek és pártom és a magam nevében nem fogadom el.

Příloha k těsnopisecké zprávě o 104. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze ve středu dne 9. března 1938.
http://www.senat.cz/ASCII.cgi/zajimavosti/tisky/4vo/stena/104schuz/prilohy/priloh01.htm

116

Uzshorod, 1938. március 28. **Az Autonóm Földműves Szövetség kiáltványa a kárpátorosz nép parlamenti képviselőihez az autonómia ügyében.**

Kárpátorosz nép képviselői!

A világesemény úgy, miként a köztársaság belpolitikai helyzete arra indít bennünket, hogy felhívjuk az önök figyelmét a bel- és külpolitikai eseményekre s arra, hogy megállapítsa, hogy az általunk a múlt esztendőben megindított, az összes autonóm erők egyesítésére irányuló akció már ma egészében beigazolódik.

Mindenki láthatja és megállapíthatja, hogy az ország lakosságát megnyugtatni csak a részére nélkülözhetetlen életfeltételek biztosításával lehet éspedig a saint-germaini nemzetközi szerződéssel a Kárpátok déli részét fekvő terület részére biztosított legszélesebb autonómia azonnali megvalósításával. [cenzori törlés]

Az orosz népi erők egyesülésének szükségességét a nép java érdekében mi két éve már állandóan sürgetjük. A Ruszkij Visztnik március 20-i 12. számában fordultunk önökhöz azzal a határozott felhívással, hogy dobjunk félre mindent, ami szétválaszt minket és nézzünk azután, ami egyesít minket. Ugyancsak ezen lap március 27-i számában szó szerint a következőképpen megismételjük ezt a felhívásunkat:

„Közeledik a 12. óra, az egyéni önző érdekeket félre kell dobni, vagy alárendelni őket a köztársaság keretében a nép és a szülőföld, Podkarpatszka Rusz érdekeinek."

Hasonló felhívást olvashatunk a Nas Putyban is, ahol az ONAP vezetősége nyílt levélben fordul közös munkára való felhívással a koalíciós pártok parlamenti képviselőihez.

Akarjuk hinni, hogy az utolsó felhívást orosz őszinteség diktálta, miért is szükségesnek találjuk, hogy önöknek és a podkarpatszka ruszi nép összes reprezentánsainak a következő ajánlatot terjesszük elő:

„A csehszlovák nemzetgyűlés összes kárpátorosz tagjai közös autonóm klubot létesítenek, amely klub teljes súlyával állást foglalt »a Kárpátok déli részén fekvő orosz terület« autonómiájának azonnali megvalósítása mellett, a saint-germaini békeszerződés határozata alapján. Ez a közös autonóm klub a csehszlovák kormány elé terjeszti a maga kompromisszum nélküli követelését, hogy

[cenzori törlés]

b) azonnal írja ki a választásokat a Kárpátorosz Szojmba;

c) jelentse ki, hogy az Orosz Központi Nemzeti Tanács által összeállított Podkarpatszka Rusz alkotmánytervezet-javaslata alapján áll a Csehszlovák Köztársaság által nemzetközi szerződéssel vállalt kötelezettségek megvalósítását illetően.

Tudatában vagyunk annak, hogy az általunk itt önök elé terjesztett javaslatunk elfogadása elé a centrális pártok nehézségeket fognak gördíteni önöknek, sőt esetleg mandátum-megfosztással is megfenyegetik önöket, miért is mi itt becsületszóra kijelentjük, hogy az esetben, ha azért önöktől a képviselői vagy a szenátori mandá-

tumokat elvennék, mi a szolidaritás kifejezéseképpen ugyancsak lemondunk a mandátumainkról és az autonóm terület életérdekeiért a határozott harcot végigküzdjük, mandátum nélkül, mert erősen hisszük, hogy lefegyverezve a mandátumtól, de felfegyverezve az egész kárpátorosz nép bizalma és támogatás által, feltétlenül kivívjuk Podkarpatszka Rusz részére azt, amit részére az egész világ biztosított: a szabad életre való jogot, hogy gazdaságunk, földünk és munkánk gyümölcsét a mi népünk részére biztosíthassuk előre legalább 100 esztendőre.

Mindnyájukat hívjuk az egy hatalmas autonóm frontra és várjuk válaszukat.

Testvéri szeretettel:

Bródy Andrej képviselő
Dr. Pjescsák Iván képviselő
Földesi Gyula szenátor

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1938. április 17.

117

***1938. [április 1.]* Az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt nemzetgyűlési képviselőinek és szenátorainak felhívása a csehszlovákiai magyarsághoz a politikai egység megteremtése érdekében.**

Magyarok!

Nemzeti kötelességet teljesítünk most, mikor szólunk Hozzátok. Őszintén, világosan kell beszélnünk, hogy szavunk eljusson mindenhova, hol magyarok élnek ez állam területén.

Érezzük mindannyian, hogy napjaink sordöntő napok. Elérkezett az ideje annak, hogy a kisebbségi sorsban acélos akarattal, egységes fellépéssel és a meggyőződés lendületével teljes jogúvá tegyük a magyart. Rajtunk múlik a siker.

Történelmi idők parancsszava: minden nemzet teremtse meg teljes politikai egységét. Ezt a feladatot vállalta az a mozgalom, amely az Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt egyesülésével[54] indult el két évvel ezelőtt. Az események tökéletesen igazolták elhatározásunkat, számbeli erőnk, politikai értékünk azóta hatalmasat fejlődött s ma új fejlődés előtt állunk.

Magyarok! Földművesek! Munkások! Iparosok! Közalkalmazottak és diplomás Magyarok! Nincs más út előttetek, mint a mi utunk: a nemzet útja. A közös vér, a közös sors, a közös történelmi tudat dobolja lelkiismeretünkbe: egységes politikai szervezetbe minden magyar!

Régi pátharcosok! Ti tudjátok, érzitek, hogy soraink, ha hatalmasak és átfogóak is, még mindig nem teljesek. Hiányoznak a csendben meghunyászkodók, a félénkek, a megtévesztettek és más szervezetekben kallódó magyarok.

Ezekhez szólunk. Tudnotok kell, hogy ma nem lehet senki sem semleges. Nem lehet senki sem érdektelen és nem lehet alvó lelkiismeretű. Ti is felelősek vagytok és lesztek a nemzet sorsáért!

Itt van az idő, hogy a magyarság nevében beszélni s azt képviselni csak annak lehet joga, aki a nemzetközösséget jelentő szervezetben helyezkedik el. Ez a szervezet lehet egyedül alkalmas arra, hogy jogos nemzeti követeléseinket kiharcolja. Ezek a követelések Isten és ember előtt bárhol a világon nyugodtan hirdethetők, mert nem kívánnak egyebet, mint becsületes, igazságos, felemelt fejű, boldog magyar életet.

Hívunk minden magyart osztálykülönbség és vallásfelekezeti különbség nélkül. Minden megtérőt testvérként fogadunk s bármi jöjjön: a magyar hűséget magyar hűséggel fogjuk viszonozni.

54 Érsekújvár, 1936. június 21.

A köztársaság nemzetei szemünk előtt egyesülnek. Egy táborba siet a német, egy táborba siet a szlovák, a lengyel, egy táborba tehát sorsüldözött magyar!

Egy Isten, közös sors, egy cél, egy akarat, egy tábor!

Az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt nemzetgyűlési képviselői és szenátorai:

Szüllő Géza dr., Holota János dr., Szentiványi József, Pajor Miklós dr., Jaross Andor, Korláth Endre dr., Füssy Kálmán, Szilassy Béla dr., Esterházy János, Porubszky Géza dr., Hokky Károly, Turchányi Imre dr.

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1938. április 1.

118

***1938. [május 1.]* Az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt nemzetgyűlési képviselőinek és szenátorainak felhívása a csehszlovákiai magyarsághoz május elseje alkalmából.**

Magyar testvérek!

Május elsején, a munka ünnepén újból szólunk hozzátok. Elmúlt az az idő, mikor ezt a napot a forradalmi osztályharcosok maguknak kisajátították; ez a nap nálunk a nemzeti munka ünnepe, melyet emelt fővel és öntudatos lélekkel ünnepel meg minden dolgozó magyar. A mi ünnepünkben nincs osztálygyűlölet és társadalmat romboló álforradalmiság, hanem a magyar nemzetért dolgozni akarók rendíthetetlen akarata és áldozatkészsége.

A nemzetért dolgozó munkások! Köszöntünk benneteket ezen a napon s új nemzeti szózatot hirdetünk.

A kormányzat most május és június hónapokra kitűzte a legtöbb magyarlakta községben a községi képviselőtestületekbe szóló választásokat.

Fontos nemzeti érdek, hogy túlnyomó magyar többséggel rendelkező községeinkben kizárólag pártunk jelölő listája legyen az egyetlen lista, mely kifejezésre juttatja a község nemzethű magyar jellegét, és egyben fölöslegessé teszi a községre költséges választás lefolytatását. Magyar községek! Csináljatok egyetlen magyar listát, mely az Egyesült Magyar Párt nevét viseli és felölel minden magyar munkaerőt, aki nemzetéért és községéért dolgozni kész.

Fontos nemzeti érdek az is, hogy mindazon városokban és falvakban, ahol a magyarság nem túlnyomó többség, hanem egyszerű többség vagy kisebbség a magyarság egyetlen jelölő listát állítson, hogy így juttassuk kifejezésre a nemzeti erőt és összetartást.

Végtelenül fontos, hogy ne kis részérdekek érvényesüljenek a községi életben, hanem a községet lakó nép becsületesen értelmezett összérdeke. Félre a kis családi jellegű, osztályszempontú, az egyéni érvényesülést hajszoló kis pártocskákkal, melyek súlytalansága nyilvánvaló és kihasználható.

A községi érdek gazdasági érdek, a gazdasági érdek nemzeti érdek, a nemzeti érdek magyar érdek, a magyar érdek mindnyájunk érdeke.

Magyar testvérek! Készítsétek mindenütt elő a községi választásokra az egyetlen magyar listát: az Egyesült Magyar Párt listáját. Harcoljátok végig a választási harcot, törvényes eszközökkel, bátor szívvel és győzni akaró lélekkel. Győzelmetek után pedig vegyétek kezetekbe községeink vezetését, hogy azok magyar jellegét, gazdasági egyensúlyát és becsületes fejlődését biztosíthassuk.

Valósítsuk meg, valósítsátok meg az egy Isten, egy nemzet, egy sors, egy akarat, egy tábor elvét a községi életben is.

Ezt a nemzeti szózatot vigyétek szét május elsején minden hajlékba, hol magyarok laknak ez állam területén.

Az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt nemzetgyűlési képviselői és szenátorai:

dr. Szüllő Géza, dr. Holota János, Szentiványi József, dr. Pajor Miklós,
Jaross Andor, dr. Korláth Endre, Füssy Kálmán, dr. Szilassy Béla,
Esterházy János, dr. Porubszky Géza, Hokky Károly, dr. Turchányi Imre

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1938. május 1.

119

Munkács, 1938. június 26. **Az Egyesült Magyar Párt kárpátaljai kerülete munkácsi magyar kongresszusának határozata.**

Kárpátalja magyarsága képviseletében az Egyesült Magyar Párt autonóm jogú kárpátaljai kerületének 1938. évi június 26. napján Munkácson tartott kongresszusa, ragaszkodva általános emberi és ősi földjén ezer éven át vérrel-verejtékkel szerzett és megőrzött, 1919. szeptember 10-én Saint-Germain-en-Laye-ban nemzetközi szerződésben biztosított és a csehszlovák állam alkotmánytörvényébe becikkelyezett, de a csehszlovák kormányzat által eddig meg nem valósított autonóm jogához – és alapelvül fogadva el, hogy a Millerand-féle kísérőlevél szerint sorsa alakulásáról maga kíván dönteni – a következő megállapításokat és elhatározásokat tette:

I.

A kongresszus megállapítja: annak következtében, hogy az 1935. május 26-i tartományi választáson a kárpátaljai magyarság népszámlálás szerint arányának megfelelően számított összesen 44765 magyar szavazatból az Egyesült Magyar Párt 37931 szavazatot kapott, nyilvánvaló, hogy a kárpátaljai magyarság összes szavazatainak 84,8 százalékával az Egyesült Magyar Párt politikája mellett foglalt állást. Ez azt jelenti, hogy a kárpátaljai magyarság politikai megnyilatkozásának és követeléseinek kifejezésére egyedül az Egyesült Magyar Párt és annak alkotmányos úton mandátumot nyert vezetői jogosítottak, s a kárpátaljai magyarság ügyében esetleg az Egyesült Magyar Párt tényezőin kívül álló személyekkel folytatandó vagy folytatott tárgyalás nem történhetik a kárpátaljai magyarság hozzájárulásával.

Kihangsúlyozza a kongresszus, hogy a Saint-Germain-en-Laye-ban 1919. szeptember 10-én a Szövetséges és Társult Hatalmak és a csehszlovák állam között létrejött békeszerződésben nemzetközileg garantált és az alkotmánytörvénybe beiktatott autonómia területi autonómia, melyben így részesedik a magyarság is minden vonatkozásban.

Ennek előrebocsátása után megállapítja a kongresszus, hogy a csehszlovák kormány nem teljesítette eddig Kárpátalján azokat a kötelezettségeket, amelyeket arra nézve vállalt, hogy Kárpátalja részére az 1919. szeptember 10-én a Szövetséges és Társult Hatalmakkal kötött nemzetközi kétoldalú szerződés szerint az állam egységével összeegyeztethető legmeszszebbmenő területi önkormányzati jogot biztosítja és bevezeti.

Megállapítja a kongresszus, hogy az, amit a prágai kormányzat az autonómia úgynevezett bevezetésének címe alatt mint úgynevezett első etapot törvényben és rendeletben tett[55] csak a helyzetet nem ismerők előtt tüntethető fel első etapnak és valójában a határozat elhalasztása. […]

55 Utalás az 1937. október 8-án életbe lépett, a kárpátaljai kormányzói jogkört szabályozó 172. sz. törvényre.

Ez elvitathatatlan tények megállapítása után a kongresszus követeli:

A csehszlovák kormány azonnal léptesse életbe a Kárpátalja területe részére kétoldalú nemzetközi szerződéssel biztosított, a Szövetséges és Társult Hatalmak által garantált és az állam egységével összeegyeztethető legmesszebbmenő területi autonómiát. (Saint-germaini szerződés II. fejezet 10. cikk.)

Ennek révén azonnali megszüntetését, érvénytelenítését Kárpátalja területén mindazon kormányintézkedéseknek, törvényeknek, rendeleteknek, amelyek egészben vagy részben ellentmondanak a fent jelzett legmeszszebbmenő területi autonómiának és az autonomikus kormányzati berendezkedésnek. (II. fejezet 14. cikk.)

Azonnali leváltását és idevaló őslakosokkal való kicserélését a békeszerződés értelmében mindazoknak az állami és közhivatalnokoknak, akik nem az őslakosság köréből valók. Akik tehát az autonómia ide vonatkozó rendelkezései dacára Kárpátalja szülötteinek a helyét foglalták el. (II. fejezet 12. cikk.)

A Kárpátalja tulajdonát képező sóbányák, erdők, birtokok kezelésének és jövedelmének Kárpátalja autonóm népei számára való azonnali átadását. Kárpátalja eddig meg nem állapított, rendezetlen nyugati határainak megállapítását.

Kárpátalja határainak megnyitását a szomszédos államok felé, hogy ez a terület, földrajzi helyzetének megfelelően, a nemzetközi kereskedelem és áruforgalom bázisává legyen.

Azonnali és teljes kártalanítást a csehszlovák kormány által mindazon károkozásokért, amelyeket Kárpátalja és őslakossága az autonómia életbe léptetésének elodázása miatt az elmúlt 19 év alatt szenvedett.

Végül követeli a kongresszus a 19 év óta folytonosan elodázott szojmválasztások azonnali kiírását. (II. fejezet 11. cikk és a csehszlovák alkotmánytörvény 3. §-a.) Mindezen követelések a fentebbiekben már idézett saint-germaini szerződésben, de annak megfelelő pontjain kívül a csehszlovák alkotmánytörvényben (3. §-ának 1-9. pontjai) is bennfoglaltatnak. Tehát amit követelünk, az a csehszlovák alkotmánytörvényben is benn van!

II.

Úgy a minket is megillető területi autonómia keretében, mint amellett, a kárpátaljai magyarság nemzeti követeléseit megközelítőleg a következőképpen csoportosítja a kongresszus, melyekből folytatólagosan megállapítja, hogy a csehszlovák kormányzat az elmúlt 19 év alatt nem teljesítette a magyarsággal (és a többi őslakos nemzetiségekkel) kapcsolatban azokat a kötelezettségeit sem, melyeket a saint-germaini szerződés I. fejezetének 6., 7., 8., 9. pontjaiban (a csehszlovák alkotmánytörvény V-VI. fejezeteinek megfelelő §§-aiban) vállalt magára a csehszlovák államba bekebelezett nemzetiségek nemzeti jogainak kielégítésére, nemzeti szabadságának biztosítására nézve.

Általánosságban kimondja a kongresszus a magyar nemzetnek, mint őslakó nemzetnek teljes egyenrangúságát és minden irányú elnemzetlenítési törekvésnek, mint bűntettnek megtorlását!

Ennek következtében követeli a kongresszus:

1. Gazdasági téren, jóvátétel jogcímén:

a) a magyar bankokat teljesen megsemmisítő törvények és rendeletek megszüntetését. Az okozott károknak a bankszanálás keretében teljes megtérítését;

b) a román megszállás alatt okozott mindennemű kár teljes megtérítését;

c) önálló hitel- és fogyasztási szövetkezeti központok engedélyezését. Ezek a szláv központokhoz hasonlóan arányosan dotáltassanak az állami támogatásból;

d) az állami közmunkákból, még különösebben a fegyverkezési iparból munka és kenyér biztosíttassék a magyar munkás számára;

e) az elbocsátott közalkalmazottak, illetve hozzátartozóik visszamenőleges hatállyal kártalaníttassanak;

f) állást a magyar értelmiség, különösen a magyar fiatalság számára, a magyarság számarányának megfelelően minden állami és közhivatalban;

g) a magyar földművesek, kisgazdák kisemmizésével végrehajtott földreform igazíttassék ki Kárpátalja magyar falvai és magyar földművelő lakossága javára és annak érdekében. A gabonaárak megállapításánál a prágai és kárpátaljai árkülönbség azonnal kiküszöböltessék;

h) a melioráció végrehajtása során megkárosított magyar föld a cseh- és morvaországi melioráció nívójára javíttassék, s addig is az adóztatásnál ez a különbségtétel figyelembe vétessék. Az adóvégrehajtásoknál az állatállomány kíméletlen elhajtása, a házkutatás és személymotozás azonnal megszüntetendő!

i) az erdőirtások rendszertelensége megszüntettessék és az ennek folytán előállott vízáradásokkal okozott károk megtéríttessenek.

2. Kulturális téren:

a) minden magyar községben megfelelő magyar iskola szerveztessék, építtessék. Magyar közép- és szakiskolák létesíttessenek, az eddigi magyar tagozatok önállósíttassanak;

b) a magyar iskolákba magyar nemzetiségű tanerőket követelünk;

c) magyar helyeken az úgynevezett cseh kisebbségi iskolákba magyar gyermekek ne lehessenek beíratathatók és az ilyen iskolák elnemzetlenítésre ne legyenek felhasználhatók. A cseh iskolákba való erőszakos beíratások szigorúan büntetendők legyenek;

d) a magyar növendékek és főiskolások a szláv növendékekhez és főiskolásokhoz hasonlóan és megfelelő arányban állami támogatásban részesüljenek;

e) a magyar nemzeti érzés ellenes és a vallásellenes törekvések, mint minden elnemzetlenítési kísérlet, büntető úton toroltassék meg;

f) a magyar felekezeti iskolák és egyházi intézmények kellő mérvű állami támogatásban részesüljenek;

g) a magyar iskolákban a vallásos nevelés biztosíttassék.

3. Politikai téren:

a) minden állami és közhivatalban és az autonomikus berendezkedésben magyar hivatalnokok a magyarság számarányának megfelelően alkalmaztassanak.

4. Szociális téren:

a) a szociális intézményeknek ne csak a terhét viseljék a magyarok, hanem azok vezetésében is számarány szerint helyet foglaljanak;

b) a magyar társadalmi egyesületek, tudományos és művészeti intézmények társadalmi létesítése elé ne legyenek akadályok gördíthetők. Mindezek megvalósítására a parlament állandó foglalkoztatását követeljük.

A kongresszus megállapítja, hogy a fentiekben (I-II.) elmondottak és követeltek a törvényesség és jog alapján nyugosznak. A csehszlovák kormány a felsorolt követelmények teljesítésére kötelezte magát a saint-germaini szerződés alapján.

Amikor a saint-germaini szerződés II. fejezetének 14. cikke kimondja, hogy a szerződés előző cikkeiben foglalt határozmányok csak a Népszövetségi Tanács többségének határozatával változtathatók meg, ez természetesen azt is jelenti, hogy a csehszlovák kormány maga nem változtathatja meg egyoldalúan a magára vállalt kötelezettségeket.

A kongresszus e követeléseknek a csehszlovák kormányzat által való teljesítésével csak a törvényességet szolgálja, és azt kívánja, hogy a csehszlovák kormány az általa aláírt, a Nagyhatalmak által garantált szerződést tartsa és közegeivel is tartassa tiszteletben. Csak ez biztosíthatja Csehszlovákia belső nyugalmát, csak ez teszi lehetővé Csehszlovákia nemzetközi helyzetének biztosítását!

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1938. július 3.

120

Ungvár, 1938. szeptember 16. **Magyar válasz az Autonóm Orosz Blokk felhívására a kárpátaljai autonómia ügyében.**

Az Autonóm Orosz Blokk csatlakozásra hívja fel a kárpátaljai magyarságot

Őszinte válaszunk a felhívásra

Az Autonóm Földműves Szövetség elnökségének legutóbbi ülésén Bródy Endre képviselő bejelentette, hogy megalakult az Autonóm Orosz Blokk és hogy megkezdte informatív jellegű tárgyalásait a többi pártokkal, egyben felvette a tárgyalás fonalát a magyarokkal és a zsidókkal is.

Nem akarunk elébe vágni a tárgyalások menetének, nem hallgathatunk el azonban olyan tényeken, amelyeknek figyelembe vétele nélkül nem hiszünk a tárgyalások sikerében.

Elsősorban rá kell mutatnunk arra, hogy a kárpátaljai magyarságot nem lehet többé mint nemzeti kisebbséget emlegetni, mert a magyarság itt és egész Csehszlovákiában egy *nemzetcsoport,* amely Kárpátalján minden más nemzetet megelőzve lépett sorompóba Kárpátalja autonómiájának életbe léptetéséért, sőt a magyarság hivatott képviselői évtizeddel ezelőtt már a legtökéletesebb autonómia-javaslatokat dolgozták ki és terjesztették a kormány elé, mielőtt a kárpátoroszok azt meg is kísérelték volna.

Ha tehát most elérkezett az ideje annak, hogy Kárpátalja autonómiáját életbe léptessék, ne kezelje azt egyetlen kárpátorosz párt vagy csoport se úgy, mint nemzeti autonómiát, mikor az kifejezetten *területi autonómia,* melynek kiépítésében feltétlenül megkívánjuk a minket megillető részt.

Ezt a mai idők egyenesen parancsoló szükségként írják elő, mert amikor a németek, szlovákok és lengyelek az autonómia mellett nyilatkoztak meg és ugyanezt az autonómiát követeli a magyar nemzetcsoport is, a legkevesebb, amit kívánhatunk, hogy e külön kárpátaljai autonómiából mi is kivehessük a jogos részünket.

Módunkban volt az újságok hasábjairól megismerni azt az autonómia-tervezetet, melyet az Autonóm Földműves Szövetség és a Központi Orosz Nemzeti Tanács annak idején elfogadott és Prága elé terjesztett, de akkor sem fedezhettünk fel benne semmit, ami a kárpátaljai magyarság jogait tartalmazná, pedig legalább annyi jog illesse meg a kárpátaljai magyarságot a területi autonómia keretei között, mint amennyi az egész magyarságnak jár a tervezet nemzeti autonómia keretében.

Nem hisszük azért, hogy akár az Autonóm Földműves Szövetségnek, akár az Autonóm Orosz Blokknak a magyarsággal, illetőleg az Egyesült Magyar Párttal való tárgyalásai eredményre vezetnének, ha csak arról lenne szó, hogy a kárpátoroszok által már előkészített autonómia-tervezethez a magyarság járuljon hozzá és ennek értelmében csatlakozzék az Autonóm Orosz Blokkhoz, mert ez az itt ezer éve élő testvérnemzetek közötti egyenlőség elvét hazudtolná meg, melyet pedig éppen

állami viszonylatban most harcolnak ki az összes nemzetcsoportok. Az igazságosság elve azt diktálja tehát, hogy *az autonóm blokkhoz való csatlakozás helyett az érdekeltek hívják meg a magyarságot közös munkára.*

Rohamosan változnak az idők. Az az elképzelés, ami még tegnap az itt élő kárpátoroszokat az itt élő többi őslakos nemzetekkel szemben uralkodó nemzetként szerette volna kijátszani, ma már teljesen megdőlt. Amikor a csehszlovákiai nemzetcsoportok egyenjogúsításának ügye nemzetközi problémává emelkedett, nem lehet Kárpátalján a régi kártyával játszani.

Elég volt a 20 éves múltból! Le kell rombolni a mesterségesen emelt válaszfalakat és az autonómia kiharcolása érdekében igenis össze kell fognia minden nemzetcsoportnak s közös akarattal dolgozni ki egy olyan javaslatot, amely minden itt élő őslakos nemzetet kielégít.

Felesleges itt azt hangoztatni némely kárpátorosz politikusnak, hogy a siker attól függ, hogy „a kisebbségek mennyire értik meg a mai helyzet fontosságát", mert ma már „kisebbségről" beszélni kortévesztés, viszont éppen azok nem értik meg a mai helyzetet, akik azt gondolják, hogy a nemzeti egyenjogúság elvének figyelembe vétele nélkül Kárpátalja autonóm ügye megoldható.

Mindezeket melegen ajánljuk az Autonóm Orosz Blokk figyelmébe, mert csak az összefogás, a kölcsönös jóakarat és a jobb ügyhöz méltó lelkesedés oldhatja meg Kárpátalja problémáját; az egyoldalú kezdeményezés, az őslakos nemzeti egyenjogúság el nem ismerése, a többi nemzetcsoportoknak úgyszólván felülről való kezelése csak hátráltatni fogja azt a szent ügyet, melynek sikeréért mi magyarok két évtizede szüntelenül harcolunk.

Rácz Pál

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1938. szeptember 16.

121

Munkács, 1938. október 11. **A Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács közleménye.**

Kárpátaljai Magyarok!

Tudom, hogy feszült minden idegszálatok s nehezen várjátok a mostani napok múlását!

Tudom, hogy siettetni szeretnétek az események fejlődését s várva-várjátok e sorsdöntő órák, legfeljebb napok eredményének bekövetkezését!

Tudom azt is, hogy mindenképpen kifejezést kívánnátok adni magyarságtoknak és szeretnétek megmutatni külsőségekben is, hogy mennyi s milyen érzésű magyarság él itt, mi a magyarság jogos követelése, miként teljesüljön a magyar igazság!

Egyesek talán arra is gondolnak, hogy ha itt ma szavunkat nem hallatjuk, igazságunkat nem kiáltjuk ma bele innen is a világba, ha nemzeti érzéseinknek és akaratunknak itt ma nem adunk teljes erőnkkel kellőképpen kifejezést, a mostani nagy vajúdás nem hozza meg számunkra mindazt, amit várunk, követelünk, ami bennünket megillet! Ne tartsatok ettől! A kárpátaljai magyarság képviselete is ott van mindenütt, ahol ott kell lennie és mindenütt bejelenti igényét a kárpátaljai magyarság jog- és igazságkövetelése érdekében. Nem vagyunk néma gyermek, kinek anyja nem hallja szavát! Dr. Korláth Endre vezetőnk ott van Komáromban!

Magyarok!

Hisszük, hogy nem fogunk csalódni várakozásunkban! A kárpátaljai magyarságnak meg kell kapnia mindent, ami az ezeréves magyar juss, az e földet számunkra szenteltté tett magyar vér, termővé tett magyar verejték alapján megilleti.

Addig is azonban, amíg részvételünkkel és hozzájárulásunkkal döntés történik jövőnk felett, arra kérünk mindnyájatokat, hogy keményen és tántoríthatatlanul bár, de fegyelmezetten legyetek helyeteken.

Fegyelmezettséget és meggondoltságot igényel ma különösképpen a magyar ügy szolgálata! Nem akarunk okot, de még ürügyet sem szolgáltatni arra senkinek, hogy igazságunk előretörése felett érzett elkeseredésében tetézhesse azt a sok keservet, melyben az elmúlt húsz esztendő alatt részünk volt.

Ez a fegyelmezettség és nemzettudatos kemény magatartás azonban nem jelenthet sem gyengeséget, sem kicsinyhitűséget, vagy lemondást arról, ami minket megillet. Nem jelentheti azt, hogy mi nem akarnók az igazság gyors győzelemre jutását, s hogy nem tennék meg mindent, amit ma meg kell tennünk! Fegyelmezettségünk és céltudatos meggondolt magatartásunk csak azt jelenti, hogy a magyarság ezzel is méltó arra, amit vár, hogy mi békésen szolgáljuk törekvéseinket, higgadtan várjuk az idők beteljesedését!

Állandóan összeköttetésben vagyok az illetékes hatóságokkal annak érdekében, hogy könnyebb legyen e nehéz napok békés elmúlása, hogy a rendet mi is biztosítsuk, hogy segítségére legyünk minden magyar testvérünknek, akinek arra szüksége van. Ez a munkám a helyi hatóságok részéről ez idő szerint megértésre talált.

Meg kell mutatnunk, hogy mi mindenkivel szemben igaz emberséggel vagyunk teltek, hogy mi nem követünk el igazságtalanságot, erőszakosságot senkivel szemben, hogy mi a legmelegebb érzésekkel vagyunk minden őslakó testvérünk iránt. Nem tölt el a megtorlás érzése azokkal szemben sem, akik magyar létükre gyáván, elámítottan, vagy megvetten elárulták a magyarságot, vagy akik olyan hálátlanok voltak a magyarság iránt, melytől oly sok jót kaptak. Mi a húsz éves múltat ebben a vonatkozásban felejteni kívánjuk s csak azt nézzük, hogy ki milyen ma. Azt tartjuk számon, aki ma vétkezik a magyarság és mindnyájunk szebb jövője ellen!

Bejelentem, hogy ma délelőtt távbeszélőn összeköttetésben voltam Komáromban dolgozó vezetőnkkel, dr. Korláth Endre tanácselnökünkkel.

Bizalommal várjuk az újabb események és döntések felénk szállásának jó hírét.

Magyar nemzethű üdvözlettel, őslakó testvéri köszöntéssel

R. Vozáry Aladár
magyar megbízott

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1938. október 12.

122

Ungvár, 1938. október 19. **R. Vozáry Aladár nyilatkozata a komáromi tárgyalásokról, a magyar–ruszin viszonyról, a kárpátaljai magyarság kérdéséről.**

Lapunk szerkesztősége [lásd. Kárpáti Magyar Hírlap] szükségesnek tartotta felkeresni R. Vozáry Aladárt, aki a Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács képviseletében Komáromban járt és ott a Szlovákiai és a Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács négytagú elnöksége tagjaként részt vett a csehszlovák és a magyar delegáció számára tett bejelentésekben. R. Vozáry szerkesztőségünk felkérésére és kérdésére a következőkben válaszolt:

– Korláth Endre dr., a Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács vezetője már vasárnap[56] Komáromba utazott. Hétfőn este tájékoztatott a komáromi tárgyalások mikéntállásáról, eredményéről, viszont tőlem jelentést kért a kárpátaljai helyzetről. Dr. Korláth vezetőnk hallván a kárpátaljai eseményeket, kedden éjjel ismét felhívott telefonon Komáromból és közölte velem, hogy az itteni szomorú állapotok miatt feltétlenül haza kíván jönni, hogy mindent megtehessen [cenzori törlés] Felkért és utasított, hogy Hokky Károly kárpátaljai nemzeti tanácsi elnökségi tag úrral azonnal utazzunk Komáromba, hogy ő hazajöhessen.

Szerdán indultunk el és csütörtökön de. 10 óra előtt pár perccel érkeztünk meg Komáromba. Azonnal érintkezésbe kerültünk az ott dolgozó, páratlan munkát végző Esterházy János, Jaross Andor és dr. Szilassy Béla urakkal, akik a Szlovákiai Magyar Nemzeti Tanácsot képviselik mint elnökség. Ismertettük előttük a hazulról történt elutazásunk előtti kárpátaljai helyzetet, eseményeket és viszonyokat. Nagy érdeklődéssel fogadtak bennünket a nagy számú külföldi, angol, francia újságírók részéről, akik már bámulatosan tájékozódva voltak a kárpátaljai helyzetről és eseményekről.

Közben felhívott telefonon az Ungvárra hazaérkezett dr. Korláth Endre vezetőnk és közölte velünk az otthoni újabb fejleményeket s tekintettel a kárpátaljai magyarság, különösen a Munkácstól délre, a Beregszászon átvezető úton fekvő [cenzori törlés] kívánta, hogy egy Runciman-féle külföldi megfigyelő küldessék azonnal Kárpátalja területére.

Közben Esterházy, Jaross és Szilassy nemzeti tanácsvezetőkkel előkészítettük és megbeszéltük kárpátaljai vonatkozásban is a további teendőket. Hokky Károly nemzeti tanácsbeli delegátustársam más fontos megbízást nyert és vállalt, ezért – elfoglaltsága miatt – a legteljesebb egyetértésben abban állapodtunk meg, hogy a Szlovákiai és a Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács négytagú elnökségében én fogom képviselni a kárpátaljai magyarságot.

Este 6 órakor megjelentünk a komáromi vármegyeházán, ahol a csehszlovák és magyarországi delegáció tárgyalásait tartotta és további tárgyalásait megkezdeni ha-

56 1938. október 16.

tározta. Jaross Andor – Szilassy Béla dr. és az én jelenlétemben – élőszóval és írásban közölte Tiso miniszterelnök úrral mint a csehszlovák delegáció vezetőjével, hogy mi négyen mint a Szlovákiai és Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács vezetői részt kívánunk venni a két ország delegátusai között folyó tárgyalásokban. Közöltük, hogy ugyanezt a bejelentést megtesszük a magyarországi delegáció vezetőinek is.

Akkor megérkezett Kánya Kálmán és gr. Teleki [Pál] miniszterek vezetése alatt a magyar delegáció, azonnal megjelentünk előttük is. Jaross Andor Kánya miniszter úrral közölte bejelentéseinket. Én ugyanakkor és ugyanott a másik fődelegátussal, Teleki miniszter úrral közöltem bejelentéseinket és átnyújtottam a kárpátaljai magyarság néprajzi határaira vonatkozó álláspontunkat. Bejelentésünk természetesen megértésre talált a magyarországi delegáció részéről, de hivatalos tárgyalásokon való részvételünkre azért sem kerülhetett sor, mert alig egy-két perc múlva – mint az köztudomású – megszakadtak a két ország delegátusai közti tárgyalások. [cenzori törlés]

– Milyen állásfoglalást tett delegátus úr a kárpátaljai magyarság képviseletében és ügyében?

– Mind a Szlovákiai, mind a Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács az október 7-i pozsonyi klubülés határozatához és annak végrehajtásához ragaszkodik [cenzori törlés]

– A ruszinsággal kapcsolatban mi a felfogása a delegátus úrnak?

– A kárpátaljai magyar nép, a Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács vezetősége a ruszin nép elhatározásába és dolgába beleszólni nem kíván. [cenzori törlés] Közben megérkeztek Bródy [András] ruszin miniszterelnök, Bacsinszki [Edmund] miniszter, Révai [Julij] miniszter ruszin delegátusok, Husznaj Igor beregszászi tanfelügyelő, szakértő, Malinics Ernő, Bródy miniszterelnök személyi titkára, továbbá a podkarpatszka ruszi eddigi országos hivatal főtanácsosa, Mocháček úr (cseh nemzetiségű) mint megfigyelő.

– Folytatták a tárgyalásokat delegátus úrék a ruszin kormány Komáromba érkezett képviselőivel?

– Módunk volt találkozni a ruszin kormány képviselőivel és megbízottaival. A két ország közti tárgyalások megszakadása miatt természetesen csak magánbeszélgetést folytathattunk a ruszin miniszterekkel, ez a beszélgetés azonban a legközvetlenebb modorban és hangnemben történt. [cenzori törlés] Hangsúlyoztuk azonban, hogy ruszin vonatkozásban semmiféle beleszólást nem akarunk tenni, mi tisztelettel fogjuk fogadni a ruszin nép elhatározását, melynek a ruszin nép akaratának és érdekeinek megfelelőképpen kell megtörténnie.

– Tartottak-e érintkezést a delegátus úrék itthoni vonatkozásban?

– Komáromban való tartózkodásunk alatt itthon teljes energiájával és munkakészségével dr. Korláth Endre vezetőnk dolgozott. [cenzori törlés] Hazajöttünk után első utunk Hokky Károly helyettes vezető úrral dr. Korláth Endre vezetőnkhöz tör-

tént, ismertettük munkánkat és beszámolónkat, amit a Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács vezetője jóváhagyásával vett tudomásul. [cenzori törlés]

– Mit üzen a delegátus úr a kárpátaljai magyarságnak?

– [cenzori törlés] hogy semmiféle elkeseredett fellépésre igazságunk előtérbe helyezése miatt ne adjunk okot és alkalmat. Lelkesedésünknek azonban nem szabad lohadnia. Kicsinyhitűnek senkinek sem szabad lennie. Minden okunk megvan rá, hogy bizalommal nézzünk a kárpátaljai magyarság jobb jövője elé!

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1938. október 19.

123

Budapest, 1938. október 28. **[318.] A m. kir. minisztérium 1938. évi 7.780 M. E. sz. rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért területekre vonatkozó igazságügyi rendelkezésekről.**

Az 1912:LXIII. tc. 16. §-ában és az 1914:L. tc. 14. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a minisztérium a következőket rendeli.

1. §

A Magyar Szent Koronához visszacsatolt területeken a magyar igazságszolgáltatás helyreállíttatik. Az igazságszolgáltatás működésének megkezdése végett szükséges intézkedéseket – a közhivatalokban a kisebbségi nyelvek ismeretének biztosításáról szóló 1924:II. törvénycikk rendelkezéseinek figyelembe vételével – az igazságügy-miniszter teszi meg, és a bírói tisztség gyakorlásával a visszacsatolt területeken működött bírót megbízhat.

[…]

5. §

A jelen rendelet kihirdetése napján (1938. október 30.) lép hatályba.

Dr. vitéz Imrédy Béla
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1938. III. kötet. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. Budapest, 1939. 2880. o.

124

Wien, 1938. november 2. **Az első bécsi döntés.**

Döntőbírói határozat

A magyar királyi kormánynak és a csehszlovák kormánynak a német és a királyi olasz kormányhoz intézett ama felkérése alapján, hogy a Magyarországnak átengedendő területeknek a két állam között függőben levő kérdését döntőbírói határozattal rendezzék, valamint az ezt követően az érdekelt kormányok között 1938. október 30-án váltott jegyzékek alapján Ribbentrop Joachim úr német birodalmi külügyminiszter és gróf Galeazzo Ciano úr, Őfelsége Olaszország királyának és Etiópia császárának külügyminisztere ma Bécsben összejöttek és kormányaik nevében Kánya Kálmán úr magyar külügyminiszterrel és dr. Chvalkovsky Ferenc[57] úr csehszlovák külügyminiszterrel folytatott újólagos megbeszélés után a következő döntőbírói határozatot hozták:

1. A Csehszlovákia részéről Magyarországnak átengedendő területek a csatolt térképen vannak megjelölve.[58] A határok helyszíni megvonása a magyar–csehszlovák bizottság feladatát képezi.

2. A Csehszlovákia által átengedendő területek kiürítése és Magyarország részéről való megszállása 1938. november 5-én kezdődik és azt 1938. november 10-éig végre kell hajtani. A kiürítés és megszállás egyes szakaszait, úgyszintén annak egyéb módozatait magyar–csehszlovák bizottságnak kell haladéktalanul megállapítania.

3. A csehszlovák kormány gondoskodni fog arról, hogy az átengedendő területek a kiürítéskor rendes állapotukban meghagyassanak.

4. A területátengedésből adódó részletkérdéseket, különösen az állampolgárság és az optálás kérdését magyar–csehszlovák bizottságnak kell rendezni.

5. Hasonlóképpen magyar–csehszlovák bizottságnak kell megállapodnia a Csehszlovákia területén maradó magyar nemzetiségű egyének és az átengedett területeken megmaradó nem magyar nemzetiségű egyének védelmére vonatkozó közelebbi rendelkezésekben. Ez a bizottság fog különösen arról gondoskodni, hogy a pozsonyi magyar népcsoport ugyanolyan helyzetbe jusson, mint a többi ottani népcsoport.

57 František Chvalkovský.

58 A határvonal vázlatos leírása: […] Az Eperjes-tokaji hegyláncban fekvő és Szlovákiának megmaradó Nagyszalánctól délre kanyarodik el most már eléggé egyenesen keleti irányban, úgyhogy az Ungvár–Nagykapos vasútvonal Magyarországé, szintúgy Ungvár városa is. Ungvárt megkerülve a határ nagyjából délkelet felé tart. Munkácsot északon és északkeleten körülkerüli, úgyhogy Munkács Magyarországé. Munkácsról keletre kanyargó vonalban bocsátkozik le Ugocsa megyébe a határ. Nagyszőlőstől nyugatra halad el, körülbelül Feketeardóig, amely Magyarországé, azután egyenes vonalban metszve a Királyháza–Halmi vasútvonalat a román határnál véget ér.

6. Amennyiben a területek Magyarországnak való átengedéséből a Csehszlovákiának megmaradó terület számára gazdasági vagy forgalomtechnikai természetű hátrányok és nehézségek származnának, a magyar királyi kormány megtesz minden tőle telhetőt, hogy az ilyen hátrányokat és nehézségeket a csehszlovák kormánnyal egyetértésben kiküszöbölje.

7. Amennyiben ennek a döntőbírósági ítéletnek keresztülvitele során nehézségek vagy kétségek támadnának, a magyar királyi kormány és a csehszlovák kormány ezek tekintetében közvetlenül egyezik meg. Ha ily módon valamilyen kérdésben nem tudnának megállapodni, ezt a kérdést végérvényes döntés céljából a német és a királyi olasz kormány elé terjesztik.

Ribbentrop Joachim
Galeazzo Ciano

Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945.* A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb külpolitikai szerződései. Második, átdolgozott és bővített kiadás. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1983. 449–450. o.

125

Budapest, 1938. november 12. **1938:XXXIV. tc. a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területnek az országgal egyesítéséről.**

Emlékeztetőül adom ezennel mindenkinek, akit illet, hogy Magyarország országgyűlésének képviselőháza és felsőháza közös egyetértéssel a következő törvénycikket alkotta:

A magyar törvényhozás mélységes áhítattal ad hálát az isteni Gondviselésnek, hogy az elszakított felvidék egy része húszévi távollét, szenvedés és az idegen uralommal szemben kifejtett hősies ellenállás után visszatér a Magyar Szent Korona testébe. A magyar haza bensőséges örömmel üdvözli és a szerető anya meleg gondoskodásával öleli keblére sokat szenvedett visszatérő véreit.

1. §

A magyar törvényhozás jóváhagyóan tudomásul veszi, hogy a magyar királyi kormány a Csehszlovák Köztársaság területéből Magyarországhoz visszacsatolandó területek ügyében döntésre a német birodalmi kormányt és az olasz királyi kormányt kérte fel s hálával emlékezvén meg e baráti nemzetek kormányainak fáradozásairól, a két kormány által a visszacsatolandó területek ügyében Wienben az 1938. évi november hó 2. napján hozott döntést elfogadja és a döntőbírósági határozat értelmében Magyarországnak ítélt felvidéki területeket a magyar állam területéhez visszacsatolja.

2. §

A visszacsatolt felvidéki területek lakossága által szenátorokká, nemzetgyűlési vagy tartománygyűlési képviselőkké megválasztottak közül a jelen törvény erejénél fogva mint országgyűlési képviselők az 1935. évi április havának 27. napjára egybehívott magyar országgyűlés képviselőházának tagjai lesznek azok, akiket a magyar királyi miniszterelnök indítványára az országgyűlés mindkét házának határozatával az országgyűlés képviselőházába meghív.

3. §

Az 1926:XXII. tc. 23. §-a alapján élethossziglan kinevezhető felsőházi tagok száma negyvennégyre emeltetik fel.

4. §

Felhatalmaztatik a m. kir. minisztérium, hogy a visszacsatolt felvidéki területekre vonatkozólag a törvényhozás további rendelkezéséig megtehesse mindazokat a rendelkezéseket, amelyek a visszacsatolt területek közigazgatásának, törvénykezésének, közgazdaságának és általában egész jogrendszerének az ország fennálló jogrendszerébe való beillesztése végett szükségesek.

A m. kir. minisztérium ezeket a rendelkezéseket megteheti az esetben is, ha azok egyébként a törvényhozás hatáskörébe tartoznának.

Felhatalmaztatik a m. kir. minisztérium, hogy a felvidéki területek visszacsatolásával és igazgatásával kapcsolatos kiadások fedezéséről – amennyiben szükséges – rendkívüli hitelműveletek útján is gondoskodjék; a kiadásokat, valamint a felvidéki területek visszacsatolása következtében jelentkező bevételeket a zárszámadásban kell kimutatni.

A jelen §-ban foglalt felhatalmazás alapján kibocsátott azokat a rendeleteket, amelyek a törvényhozás hatáskörébe tartozó rendelkezéseket tartalmaznak, a kibocsátásuktól számított fél év alatt az országgyűlésnek be kell mutatni.

Mindaddig, amíg a törvényhozás vagy a jelen felhatalmazás alapján a m. kir. minisztérium másként nem rendelkezik, a visszacsatolt területeken az 1938. évi november hó 2. napján érvényben volt jogszabályok maradnak hatályban, kivéve azokat, amelyek az állami főhatalom változása következtében a dolog természeténél fogva nem alkalmazhatók.

5. §

A fennálló jogszabályok értelmében verendő ezüst érmék közül kétmillió darab kétpengős érmét a felvidéki területek visszacsatolása emlékének megörökítésére kell verni.

6. §

Jóváhagyatnak a m. kir. minisztériumnak és az egyes minisztereknek azok a rendeletei és intézkedései, amelyeket a felvidéki területek visszacsatolása tekintetében a jelen törvény hatályba lépése előtt tettek.

7. §

A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a m. kir. minisztérium gondoskodik.

E törvénycikk kihirdetését ezennel elrendelem, e törvénycikket, mint a nemzet akaratát mind magam megtartom, mind másokkal is megtartatom.

Horthy Miklós s. k.
Magyarország kormányzója
vitéz Imrédy Béla s. k.
m. kir. miniszterelnök

1938. évi Országos Törvénytár. 1938. november 13. 617-618. o.

126

Budapest, 1938. december 18. **[335.] A m. kir. minisztérium 1938. évi 9.330. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területek közigazgatásáról (Ung, Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék, Ungvár és Munkács megyei városok).**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken az országgal egyesítésről szóló 1938:XXXIV. tc. 4. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

I. Közigazgatási beosztás

1. §

A visszacsatolt felvidéki területeken és az országnak ezekkel a területekkel határos részein – addig is, amíg a törvényhatósági beosztást törvény nem rendezi – a változás alá eső törvényhatóságok a következőképp alakíttatnak meg:

A.

[…]

11. Ung vármegye; székhelye: Ungvár.

12. Bereg és Ugocsa közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék; székhelyük: Beregszász.

[…]

B

[…]

2. §

(1) Az 1. §-ban felsorolt vármegyei törvényhatóságok területi beosztása a következő:

[…]

11. Ung vármegye területe: Ung vármegyének visszacsatolt része, Zemplén vármegye visszacsatolt részéből Abara, Deregnyő, Hegyi, Kisráska és Nagyráska községek, Szabolcs vármegye visszacsatolt területe, és Bereg vármegye visszacsatolt területéből Kisdobrony és Nagydobrony községek.

12. Bereg és Ugocsa közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék területe: Bereg és Ugocsa vármegyének visszacsatolt területe Kisdobrony és Nagydobrony községek kivételével, továbbá Bereg és Ugocsa vármegyének az 1923:XXXV. tc. 11. §-a értelmében Szatmár vármegyével közigazgatásilag egyelőre egyesített része, Bereg vármegyének az 1923:XXXV. tc. 10. §-a utolsó előtti bekezdésében ideiglenesen Szabolcs vármegyéhez csatolt része, és Szatmár vármegyének visszacsatolt területéből Nagypalád község.

[…]

(3) Ungvár és Munkács a megyei városok közé soroztatik.

(4) A visszacsatolt felvidéki területeken a járási, valamint a körjegyzői beosztást – a jelen rendelet hatályba lépése után első alkalommal – a belügyminiszter állapítja meg.

II. Az önkormányzati közigazgatási testületi szervek megalakítása

[…]

1. A vármegyei törvényhatósági bizottság

[…]

5. §

(1) […] Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyékben a törvényhatósági bizottság a visszacsatolt felvidéki területek lakosságának képviselete címén kiegészíttetik. […]

(2) Az előző bekezdésben felsorolt vármegyékben a visszacsatolt felvidéki területek lakosságának képviselete címen a törvényhatósági bizottság tagjai lesznek a vármegye területén fennállott csehszlovák járások képviselőtestületeinek választott tagjai közül azok, akik az illető vármegye területén laknak.

(3) A 2. bekezdésben említett személyeket a vármegye főispánja hívja meg a törvényhatósági bizottságba és a behívást bejelenti a közgyűlésnek.

6. §

[…] Ung vármegyében a törvényhatósági bizottság tagjai lesznek a vármegye területén fennállott csehszlovák járások képviselőtestületeinek választott tagjai közül azok, akik az illető vármegye területén laknak.

[…]

4. A törvényhatósági kisgyűlés megalakítása, illetőleg kiegészítése

[…]

10. §

(1) […] Ung vármegyében, végül Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyékben […] a törvényhatósági bizottság megalakulása után haladéktalanul meg kell alakítani a törvényhatósági kisgyűlést.

6. Megyei városi és községi képviselőtestületek

12. §

(1) Ungvár és Munkács megyei városok, úgyszintén a visszacsatolt felvidéki területeken fekvő községek képviselőtestülete akként alakult meg, hogy a képviselőtestület tagjai lesznek a város, illetőleg a község volt képviselőtestületének választott tagjai.

(2) Az előbbi bekezdésben említett személyeket a megyei városban a polgármester, községekben a főszolgabíró hívja meg a képviselőtestületbe.

(3) Olyan községekben, ahol a képviselőtestületet a csehszlovák kormányzat feloszlatta, a képviselőtestületet az utolsó képviselőtestület választott tagjai létszámának megfelelő számú képviselőtestületi tag kinevezése útján kell megalakítani. A képviselőtestületi tagokat a főszolgabíró nevezi ki. A képviselőtestületi tagokat elsősorban a feloszlatott képviselőtestület választott tagjai sorából kell kinevezni, azonban a szükségnek megfelelő számban kinevezhető a községnek olyan lakosa is, aki nem volt a képviselőtestület tagja.

[…]
V. Vegyes rendelkezések

29. §
(1) Az országos érvényű közigazgatási jogszabályok hatálya az 1938. évi december hó 22. napjától kezdődően a visszacsatolt felvidéki területekre is kiterjed.
[…]

30. §
Az országgyűlési képviselőválasztó jogra, valamint a felsőházi tagok választására vonatkozó jogszabályok hatálya a visszacsatolt felvidéki területekre egyelőre nem terjesztetik ki.
[…]

34. §
[A rendelet kihirdetés napján, 1938. december 18-án, illetve részben 1938. december 22-én lép hatályba.]

Dr. vitéz Imrédy Béla
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1938. III. kötet. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. Budapest, 1939. 2910–2922. o.

127

Budapest, 1938. december 20. **[337.] A m. kir. minisztérium 1938. évi 9.600. M. E. számú rendelete a felvidéki területeknek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásával kapcsolatos igazságügyi szervezeti rendelkezésekről (bírósági, ügyészségi, közjegyzői, ügyvédi szervezet).**

A m. kir. minisztérium a felvidéki területnek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásával kapcsolatos igazságügyi szervezeti rendelkezések tárgyában az 1938:XXXIV. tc. 4. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli.

[…]

II. A bírósági és ügyészségi szervezetre vonatkozó rendelkezések

2. §

A Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken újra felállíttatik:

a kassai kir. ítélőtábla,

a beregszászi, kassai, komáromi és rimaszombati kir. törvényszék,

a beregszászi, dunaszerdahelyi, érsekújvári, feledi, galántai, kassai, királyhelmeci, komáromi, lévai, losonci, munkácsi, nagykaposi, ógyallai, párkányi, rimaszombati, rozsnyói, somorjai, szepsi, tornaaljai, ungvári, vágsellyei és verebélyi kir. járásbíróság,

a kassai kir. főügyészség,

a beregszászi, kassai, komáromi és rimaszombati kir. ügyészség.

Ungváron kir. törvényszék és kir. ügyészség állíttatik fel.

3. §

A komáromi kir. törvényszék a győri ítélőtábla kerületébe,

a beregszászi, kassai, rimaszombati és ungvári kir. törvényszék a kassai kir. ítélőtábla kerületébe tartozik.

A losonci kir. járásbíróság a balassagyarmati kir. törvényszék kerületébe,

a beregszászi és munkácsi kir. járásbíróság a beregszászi kir. törvényszék kerületébe, a kassai és szepsi kir. járásbíróság a kassai kir. törvényszék kerületébe,

a dunaszerdahelyi, érsekújvári, galántai, komáromi, lévai, ógyallai, párkányi, somorjai, vágsellyei és verebélyi kir. járásbíróság a komáromi törvényszék kerületébe,

a feledi, rimaszombati, rozsnyói és tornaaljai kir. járásbíróság a rimaszombati kir. törvényszék kerületébe,

a királyhelmeci, nagykaposi és ungvári kir. járásbíróság az ungvári kir. törvényszék kerületébe tartozik.

[…]

7. §

A 2. §-ban felsorolt kir. bíróságok és kir. vádhatóságok működésüket az 1939. évi január hó első napján kezdik meg.

[…]

III. A kir. közjegyzői szervezetre vonatkozó rendelkezések

13. §

A visszacsatolt területen újra rendszeresítik:

a beregszászi, dunaszerdahelyi, érsekújvári, galántai, ipolysági, komáromi, lévai, losonci, munkácsi, ógyallai, rimaszombati, rozsnyói, somorjai, tornaaljai, ungvári és vágesellyei kir. közjegyzői állás, valamint a kassai két kir. közjegyzői állás,

Királyhelmecen, Párkányban, Szepsiben és Verebélyen kir. közjegyzői állás, végül

Beregszászon és Ungváron második kir. közjegyzői állás rendszeresíttetik.

A rimaszombati kir. közjegyzőség területe a feledi és a rimaszombati kir. járásbíróságok területét,

az ungvári kir. közjegyzőségek területe a nagykaposi és az ungvári kir. járásbíróságok területét foglalja magában […]

IV. Az ügyvédi szervezetre vonatkozó rendelkezések

19. §

A visszacsatolt területen a kassai ügyvédi kamarát újra fel kell állítani, Komáromban pedig ügyvédi kamarát kell felállítani. Az erre vonatkozó intézkedést az igazságügy-miniszter teszi meg.

A kassai ügyvédi kamara területe a beregszászi, kassai, rimaszombati és ungvári kir. törvényszékek területére, a komáromi ügyvédi kamara területe pedig a komáromi kir. törvényszék területére terjed ki.

[…]

VII. Hatályba léptető rendelkezés

29. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján (1938. december 22.) lép hatályba; végrehajtásáról az igazságügy-miniszter gondoskodik.

Dr. vitéz Imrédy Béla
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1938. III. kötet. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. Budapest, 1939. 2923–2935. o.

128

Budapest, 1938. december 24. **[349.] A m. kir. minisztérium 1938. évi 9.720. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken a magyar polgári büntetőbíráskodás működésének megkezdéséről.**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1938:XXXIV. tc. 4. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a visszacsatolt területek büntetőbíráskodásának az ország fennálló jogrendszerébe való beillesztése végett a következőket rendeli:

I. A polgári büntetőbíráskodás megkezdése

1. §

Az 1938:XXXIV. tc. 1. §-a alapján a Cseh-szlovák Köztársaság területéből az országhoz visszacsatolt területeken a polgári személyek felett ideiglenesen gyakorolt katonai büntetőbíráskodás az 1938. évi december hó 30. napjával megszűnik. 1939. évi január hó 1. napjával kezdődően büntető ügyekben polgári személyekkel szemben a polgári büntetőbíróságok járnak el, kivéve ha az eljárás külön jogszabálynál fogva az ország egyéb területén is a katonai büntetőbíráskodás hatáskörébe tartozik.

[…]

15. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján (1938. december 25.) lép hatályba. A végrehajtás végett esetleg szükséges rendelkezéseket az igazságügy-miniszter teszi meg.

Dr. vitéz Imrédy Béla
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1938. III. kötet. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. Budapest, 1939. 2954–2958. o.

129

Budapest, 1938. december 30. **[350.] A m. kir. minisztérium 1938. évi 9.800. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területek pénzügyi közigazgatásáról, valamint a közszolgálati alkalmazottak nyugellátásáról és betegsegélyezéséről.**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1938:XXXIV. tc. 4. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

I. Jogszabályok hatálya és a pénzügyi közigazgatás szervezete

1. §

(1) A Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken a pénzügyi közigazgatást az 1938. évi december hó 22. napjától a magyar jog szabályainak megfelelően szervezett polgári hatóságok látják el.

(2) A magyar pénzügyi jog szabályainak hatálya – amennyiben a jelen rendelet eltérően nem rendelkezik – az 1939. évi január hó 1. napjától kezdődően a visszacsatolt felvidéki területekre is kiterjed, és ettől a naptól kezdve – eltérő rendelkezés hiányában – a visszacsatolt felvidéki területeken érvényben volt pénzügyi törvények és egyéb jogszabályok hatályukat vesztik.

[…]

II. A pénzügyi közigazgatás beosztása

[…]

3. §

(1) A pénzügyigazgatóságok területi beosztása a következő:

[…]

9. Beregszászi pénzügyigazgatóság, székhelye: Beregszász. Területi illetékessége kiterjed Bereg és Ugocsa közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék, továbbá Ung vármegye területére.

[…]

29. §

Ez a rendelet az 1939. évi január hó 1. napján lép hatályba.

Dr. vitéz Imrédy Béla
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1938. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. III. k. Budapest, 1939. 2958–2974. o.

130

Budapest, 1939. január 12. **[45.] A m. kir. földművelésügyi miniszter 1939. évi 120.270/1938. sz. rendelete a mezőgazdasági kamarák számának, székhelyének és működési területének újabb megállapításáról (Tisza-jobbparti és Tiszántúli Mezőgazdasági Kamarák).**

A felvidéki területeknek a Magyar Szent Koronához történt visszacsatolásával kapcsolatban a mezőgazdasági érdekképviseletről szóló 1920:XVIII. tc. 27. §-ának 2. bekezdésében, valamint a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területek közigazgatásáról szóló 9.220/1938. M. E. sz. rendelet 29. §-ának 3. bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a következőket rendelem.

A mezőgazdasági kamarák száma, elnevezése és székhelye

1. §

[…]

5. Tisza-jobbparti Mezőgazdasági Kamara, székhelye: Miskolc.
6. Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara, székhelye: Debrecen.

A mezőgazdasági kamarák működési területe

2. §

[…]

A Tisza-jobbparti Mezőgazdasági Kamara működési területe: Borsod, Heves, Nógrád, Abaúj-Torna, Gömör és Kishont, Zemplén és Ung vármegyék, valamint Kassa és Miskolc thj. városok területére terjed ki.

A Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara működési területe: Hajdú, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs, Szatmár, Bihar, Békés, valamint Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék és Debrecen thj. város területére terjed ki.

[…]

Záró rendelkezések

3. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján (1939. január 13.) lép hatályba, és kihirdetésével a 37.250/1921. F. M. sz. rendeletnek a jelen rendelettől eltérő rendelkezései hatályukat vesztik.

Gróf Teleki Mihály
m. kir. földművelésügyi miniszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 122–123. o.

131

Budapest, 1939. február 3. **[70.] A m. kir. iparügyi miniszter 1939. évi 85.196. Ip. M. számú rendelete az ungvári iparfelügyelői kerület felállításáról.**

Az ipari és gyári alkalmazottaknak beleset elleni védelméről és az iparfelügyelőkről szóló 1893:XXVIII. tc. 11. §-ának első bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendelem:

1. §

Ungvár székhellyel új iparfelügyelői kerület alakíttatik. Területe: Ung vármegye, Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék és Szatmár vármegye.

2. §

Az ungvári iparfelügyelői került felállítása folytán a nyíregyházai iparfelügyelői kerület – székhelye: Nyíregyháza – területe egyedül Szabolcs vármegye területére terjed ki.

3. §

A jelen rendelet folyó évi február hó 15-én lép hatályba.

Kunder Antal
a m. kir. iparügyi minisztérium vezetésével megbízott
m. kir. kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 196–197. o.

132

Budapest, 1939. február 14. **[17.] A m. kir. minisztérium 1939. évi 1.700. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek kereskedelmi és iparkamarai kerületi beosztásáról és a kassai kereskedelmi és iparkamara megalakításáról.**

A m. kir. minisztérium az 1868:VI. tc. 4. §-ában és az 1938:XXXIC. tc. 4. §-ában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

A Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területnek az országgal egyesítése folytán a kassai kereskedelmi és iparkamara újra felállíttatik.

2. §

A visszacsatolt felvidéki területek kereskedelmi és iparkamarai kerületi beosztásának megállapításával érintet kereskedelmi és iparkamarák új kerülete a következő:

[…]

4. a kassai kereskedelmi és iparkamara kerületébe tartozik: Abaúj-Torna vármegye, Zemplén vármegye, Ung vármegye, Bereg és Ugocsa közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék, valamint Kassa szab. kir. törvényhatósági jogú város.

[…]

4. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján (1939. február 18.) lép hatályba és azt a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter hajtja végre.

Dr. vitéz Imrédy Béla
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 32–34. o.

133

Budapest, 1939. február 22. **Teleki Pálnak a magyar parlament képviselőházában tartott bemutatkozó beszédéből (a visszacsatolt terület kérdései).**

[…]

A visszacsatolt terület kérdései

Végül ki kell térnem az országhoz az elmúlt hónapokban visszacsatolt északi területsáv kérdéseire. Méltóztassanak megbocsátani: én mint geográfus ezt a területet nem nevezem Felvidéknek, mert csak egy kis része ez annak. Természetes, hogy a visszacsatolás ténye a legnagyobb örömet keltette a magyar nemzetben; nyilvánvaló az is, hogy a visszacsatolás ténye a törvényhozásra és a kormányzatra súlyos feladatokat ró. Gyakran hallottam azt a vádat, hogy a kormány a visszacsatolt Felvidéket corpus separatumnak nézte és úgy kezeli. Nyilvánvaló, hogy azon a területen, ahol két évtizedig más törvények kihatásai érvényesültek, s ahol egy fiatal generáció nevelkedett fel, amely – az ezt megelőző időkben – még meg sem született, vagy öntudatosan már mint felnőtt meg sem élte azokat, ott az embereket is hozzá kell simítanunk, hozzá kell nevelnünk az ország egészének életrendjéhez. Hogy ez gyorsan fog mennyi, azt magyar voltunk biztosítja. Nem évtizedekről van szó, hisz nem idegen területet kapcsoltunk vissza, hanem a magunk ősi földjét és a magunk népét. Ez tehát világos. Világos az is, hogy azok az intézkedések, azok a szabályok, azok a törvények, amelyek ott érvényben voltak, ott más életrendet teremtettek meg. Ennek az életrendnek gazdaságilag, társadalmilag –, azaz szociális vonatkozásokban, közigazgatásban és sok minden egyébben – részei, részelemei vannak, amelyeknek mindegyikében más-más volt ott a rend, amihez hozzászoktak és más itt. Ennek következtében egészen természetes, hogy amikor ez a terület az országhoz és részei a részekhez kapcsoltatnak, ugyanakkor gondoskodnunk kellett az eddig uralkodott jogrendszernek és az eddig uralkodott életrendnek az átformálásáról is. Világosan úgy kellett gondolkodnunk, hogy összefogjanak olyanok, akik tisztában vannak az ottani jogviszonyokkal s az életrenddel, abban éltek, abban nőttek fel, akik ismerik annak a területnek a népességét, akik tudják, mi az, amiről az ottani lakosság gyorsabban szokhat le és amiről nehezebben szokik le. Volt tehát indoka annak, hogy itt egy külön szervet hoztunk létre egy olyan miniszternek a vezetése alatt, aki egyben mindezeket a kérdéseket összefoglalóan is és helyi ismeretekkel rendelkezve a minisztertanácsban képviseli, ismerteti, s ha kell, felvilágosítással is szolgálhat. Ez természetes dolog. Rengeteg kérdés van, amellyel ma a felvidéki miniszter úr mellé rendelt hivatal foglalkozik, természetesen összeköttetésben a szakminisztériumokkal s azoknak közegeivel. Ez a hivatal ugyanis részben ilyen egyénekből áll, részben pedig olyanokból, akik maguk is a Felvidékről jöttek.

Arra is gondunk volt, hogy azok, akik ebben az országrészben élték a kisebbségi sorsot, elsősorban részesülhessenek az ő vidékük, az ő kerületük, az ő szűkebb

otthonunk sorsának intézésében. Természetes azonban, hogy mindez átmenet. Folyamatban van az átépítés, az összeépítés, amelynek, mihelyt lehet, oda kell vezetnie, hogy változatlanul és megkülönböztetés nélkül tartozzanak az ország egészének testébe.

Vannak dolgok, amelyeket még el is tanulhatunk tőlük a részletekben, s amelyeket az ország többi részére is alkalmazhatunk. Úgy hogy ennél a munkálatnál azok is tanulhatnak, akik csak a régi országot ismerik. Ez a munkálat folyik és amint már egy kis könyvben, amelyet a komáromi tárgyalások után a tisztviselők és katonatisztek részére kiadtak és amelynek előszavát magam írtam, megmondottam s most is megismétlem: a csonkaországbelinek szeretettel kell nyúlnia a Felvidékhez és tudnia kell, hogy ha hozzányúl, milyen kézzel nyúljon ahhoz, de épp úgy a Felvidéknek is éreznie kell mindenkor, hogy ő megkülönböztetés nélkül az ország egészének velünk egyforma része és tagja. Bár ez a munka már folyamatban van, később is tekintettel leszünk mindenkinek sajátos érdekeire. Tehát nemcsak globálisan, az általános használt szóval, a felvidékinek, hanem a kassainak, az ungvárinak, az érsekújvárinak éppen úgy, mint ahogyan másképpen kell hogy gondját viseljük a soproninak, a kecskemétinek és a nyírséginek.

[…]

Gróf Teleki Pál: *Beszédek 1939.* Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság, Budapest, é. n. 3-33. o. Idézett rész: 29-31. o.

134

Budapest, 1939. február 24. **[19.] A m. kir. minisztérium 1939. évi 2.150. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken a mezőgazdasági érdekképviseleti testületek megalakításáról (Tisza-jobbparti és Tiszántúli Mezőgazdasági Kamarák).**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1938:XXXIV. tc. 4. §-ában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

A mezőgazdasági bizottságok

1. §

A visszacsatolt felvidéki területeken a legközelebbi választási időszak kezdetéig minden vármegyében vármegyei mezőgazdasági bizottságot, minden járásban járási mezőgazdasági bizottságot, minden törvényhatósági jogú és megyei városban városi mezőgazdasági bizottságot, minden nagyközségben községi mezőgazdasági bizottságot, és minden körjegyzőségben közös községi mezőgazdasági bizottságot kell alakítani

[…]

5. §

Községekben és megyei városokban 1939. évi március hó 10. napjáig kell a mezőgazdasági bizottságokat megalakítani.

6. §

Kinevezett és hivatalból való tagokból kell megalakítani a járási mezőgazdasági bizottságot a következő járásokban:

[…]

2. a Tisza-jobbparti Mezőgazdasági Kamara működési területén a Losonci, a Rimaszombati, Rozsnyói, Tornaaljai, Nagykaposi és Ungvári járásokban;

3. a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara működési területén a Beregszászi, Munkácsi és Tiszaújlaki járásokban.

[…]

8. §

A járási mezőgazdasági bizottságokat legkésőbb 1939. évi március hó 15-ig kell megalakítani.

[…]

12. §

[…] egészben vagy részben kinevezés útján kell kijelölni a vármegyei mezőgazdasági bizottság tagjait és póttagjait az alább felsorolt járási mezőgazdasági bizottságok tagjai sorából:

[…]

2. a Tisza-jobbparti Mezőgazdasági Kamara működési területén:

[…]

e) Ung vármegye vármegyei mezőgazdasági bizottságába a Nagykaposi és Ungvári járások járási mezőgazdasági bizottságának, valamint Ungvár megyei város városi mezőgazdasági bizottságának tagjai sorából;

3. a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara működési területén Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék vármegyei mezőgazdasági bizottságába a Beregszászi, Munkácsi és Tiszaújlaki járások járási mezőgazdasági bizottságának, valamint Munkács vármegyei városi mezőgazdasági bizottságának tagjai sorából.

[…]

14. §

A Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara működési területéhez tartozó Vásárosnaményi járás járási mezőgazdasági bizottsága által a Szatmár, Ugocsa és Bereg k. e. e. vármegyék vármegyei mezőgazdasági bizottságába megválasztott tagok és póttagok a jelen rendelet hatályba lépése után Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék vármegyei mezőgazdasági bizottságának tagjaivá, illetve póttagjaivá válnak.

31. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján (1939. február 25.) lép hatályba, és hatálya a mezőgazdasági érdekképviselet legközelebbi választási időszakának kezdetéig tart.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 42–58. o.

135

Budapest, 1939. március 9. **R. Vozáry Aladár[59] felszólalása a magyar parlamentben a zsidókérdésről.**

A zsidókérdéshez csak felvidéki vonatkozásban kívánok hozzászólni. Munkács lakosságának nagy többsége zsidó, a volt Kárpátalja lakosságának pedig egyheted része. Magyar és őslakó polgártársaimat sohasem nemzetiségi, faji vagy felekezeti szemüvegen át néztem, hanem mindig abból a szempontból, mennyire állanak a magyar érdekek mellett, mennyire követik a magyar utat és szolgálják a magyar jövőt. A húszéves megszállás alatt a legteljesebb mértékben állást foglaltam azok mellett a zsidók mellett, akik hűségesen helytálltak a magyarság oldalán. Ugyanezen idő alatt azonban sokszor támadnom kellett és támadtam a magyarságtól nagy többségben elszakadt zsidókat. Nem lehet vitatni, hogy a cseh megszállás alatt a magyar zsidók legnagyobb része elszakadt a magyarságtól, hogy 20 év alatt a magyar politikai törekvéseket nem támogatta és legfeljebb csak az utolsó hetekben állott ismét mellénk, amikor azt látták, hogy a liberálisnak hirdetett Masaryk-féle Csehszlovákia antiszemitább lesz, mint a szomszédos nagy ország.

Azt mondják, hogy a keresztény magyarságnak egy része ugyancsak nem volt a magyar párt tagjai és szavazói sorában. Ez igaz. A magyar falu egy része, de hál' Istennek csak kisebb része, szintén nem volt a mi pártunkban, a szabad magyar jövőért harcolók sorában. Ennek okát abban látjuk, hogy a magyar falu, a magyar munkás a múltban nem volt politikailag eléggé tudatosan nevelve. A megszállás alá került zsidó közönség azonban sokkal öntudatosabb volt, mint a magyar falu és ezeknek tőlünk való elszakadását ezért sokkal szigorúbban kell elbírálni. A húsz év alatt azt a szomorú megállapítást kellett tennünk, hogy minél jobban távolodik a magyar sors Trianontól, annál több és több azoknak a zsidóknak a száma, akik elhagynak bennünket. Ugyanakkor azonban a magyar falu, a magyar nép, a magyar munkás egyre magyarabb lett.

Elismerem, hogy Magyarországon Trianon óta, kezdve a numerus clausustól, több olyan dolog történt zsidó vonatkozásban, ami alkalmas lehet arra, hogy egyesek ürügynek, indoklásnak használják fel a magyarságtól való elszakadásra. Hibáztatom a magyarországi zsidóság vezetőit, amiért nem figyelmeztették a megszállott területen élő zsidókat arra, hogy ne hagyják el a magyarságot.

[…]

Azt sem hallgathatom el, hogy voltak a cseh megszállás alatt, kis számban, zsidók, akik velünk minden tekintetben egyek voltak, akiket tiszteltünk, becsültünk és mindig tisztelni is fogunk. Ezeknek a közéleti magatartása puritán és dicséretre méltó volt. A zsidótörvény végrehajtása során a határozottság és erély mellett a legna-

59 Az ügyben ő is érintett oly módon, hogy felesége zsidó származású volt. Anyósa meghurcoltatásáról ld. az *Így történt* c. naplójegyzetét.

gyobb mérsékletet kell tanúsítanunk és mindenesetre kivételt kell tennünk azokkal, akik a kivételt meg is érdemlik.

Hirdetnünk kell Erdély és Bánát felé is: az a zsidó vallású magyar, aki a megszállás alatt magyarságából summa cum laude levizsgázott és aki kitartott a magyarság mellett, azt nem fogjuk kiközösíteni, azt megbecsüljük. De nincs szükségünk olyanokra, akik a magyarságot cserbenhagyták. És itt beszélnem kell arról is, hogy a magyarok körében is voltak egyesek, akik a magyar ég összeomlása után máról holnapra fölfedezték, hogy ereikben szláv vagy ruszin vér csörgedezik. Ezek nemcsak elszakadtak a magyarságtól, hanem sokszor támadták is a magyarságot, az ezer éves magyar elnyomatás hazug meséjének szajkózásával igyekeztek magukat kedvessé tenni az új állam vezetői előtt, hogy saját karrierjüket megcsinálják. Ezeket éppen úgy ki kell közösíteni a magyarságból, ha még százszor keresztények is, mint azokat a zsidókat, akik szintén elhagyták a magyarságot.

Azt hallom, hogy a felszabadult területen megalakítandó ügyvédi és orvosi kamarába csak 20 százalék arányban akarják felvenni a zsidó ügyvédeket és orvosokat. Arra kérem az igazságügy-miniszter urat, ha tényleg van ilyen terve, változtassa azt meg, mert a felszabadult területen magyarnak maradt zsidó ügyvéd és orvos semmi esetre sem kerülhet rosszabb helyzetbe, mint az a magyarországi orvos és ügyvéd, akit a megszállás alatt nem próbáltunk meg a magyarság szempontjából.

Én nem minősíteném zsidónak a félvéreket és hasonlókat, akik évtizedeken keresztül keresztény templomokban imádkoztak, keresztényekkel együtt éltek, velük összeszoktak.

Magyar Nemzet 1939. március 10.

136

Budapest, 1939. március 14. **Magyar ultimátum a prágai kormányhoz.**

Vörnle János rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, a külügyminiszter állandó helyettese, kedden [l. március 14-én] délután 3 órakor Kobr Milos budapesti cseh-szlovák követnek a következő jegyzéket nyújtotta át:

Követ Úr!

Szlovenszkó ma kikiáltotta függetlenségét. A magyar kormány meg van győződve, hogy Csehország, amely a Cseh-Szlovák államot több mint húsz év előtt a népek önrendelkezési jogára való hivatkozással vezette be az önálló államok sorába, Szlovenszkó szlovák, német és magyar lakosságának akarat-megnyilvánulását is megfelelő jogtörténeti érzékkel veszi tudomásul és azt teljes mértékben tiszteletben tartja.

Mindazonáltal a ruszinszkói területen legutóbb lefolyt események és állandóan ismétlődő incidensek, amelyek egyrészt a határmenti magyar népesség békéjét veszélyeztetik, másrészt azt a valószínűséget idézik fel, hogy a népek önrendelkezési joga alapján szabadságáért küzdő Szlovákia megtámadtatása e területről is előkészületben van, kötelességévé teszik a magyar kormánynak, hogy a cseh kormánytól követelje, hogy

a) a magyar nemzetiségű internáltakat azonnal helyezze szabadlábra;

b) azonnal vessen véget a magyar nemzetiségűek üldözésének és engedje meg nekik, hogy teljesen szabadon szervezkedhessenek;

c) a magyar önvédelmi alakulatok részére szolgáltasson ki fegyvereket;

d) kezdje meg 24 órán belül Ruszinszkó területének a cseh-morva csapatok által való kiürítését;

e) teljes mértékben tartsa tiszteletben a magyar alattvalók és nemzetiségűek vagyonát.

A magyar kormány január 9-én 4/b–1939. szám alatt kelt jegyzékére újból és igen komolyan felhívja a cseh kormány figyelmét.

A magyar kormány hangsúlyozza, hogy híven közismert politikai alapelvéhez, semmi esetre sem marad közömbös, ha egy cseh fegyveres támadás következnék be Szlovákia ellen a ruszin–szlovák határ mentén.

A magyar királyi kormány jelen jegyzékére annak átadásától számított 12 órán belül választ vár, ellenkező esetben a bekövetkezendőkért minden felelősséget a prágai kormányra hárít.

Fogadja Követ Úr nagyrabecsülésem nyilvánítását.

Budapest, 1939. március hó 14-én 15 órakor.

Csáky s. k.

Magyar ultimátum a prágai kormányhoz. MTI-közlemény a *Magyar Nemzet* 1939. március 15-i számában.

137

Budapest, 1939. március 17. **Teleki Pál miniszterelnök beszéde Kárpátalja birtokbavételéről a felsőház ülésén.**

Nagyméltóságú Elnök úr! Mélyen t. Felsőház!

A mélyen t. Ház tagjai előtt sokkal jobban ismeretesek a közelmúlt napok eseményei, semhogy azokra részletesen rá kellene térnem. Ismeretesek azok a körülmények is, amelyek a kormány gyors elhatározását és a rutén Kárpátaljának csapataink által való birtokbavételét szükségessé tették.

Szükségessé vált ez, mert a hosszú elnyomásban sínylődött és az anarchikus állapotok által veszélyeztetett, tőlünk lelkében soha el nem szakadt rutén nép és vezetői, a kárpátorosz központi nemzeti tanács behívta. Szükségessé vált azért, mert nemcsak a rutén nép szenvedett ezek alatt az anarchikus állapotok alatt, de az e területen élő magyarság és más nemzetiségek is. Lehetővé tette ezt az elhatározásunkat és cselekvésünket Németország gyors elhatározása is és az a szoros barátság, amellyel Németország és Olaszország – e két nagy és régi barátunk – viseltettek és viseltetnek irántunk és az a politika, amelyet reájuk támaszkodva folytatunk.

Hős honvédeink immár birtokba is vették a Ruténföld legnagyobb részét, helyenként méteres hóval és hóviharral dacolva és helyenként eléggé határozott ellenállással is küzdve meg – hősies bátorsággal. A rutén nép őket mindenütt azzal a lelkesedéssel és testvéri szeretettel fogadta, amely testvéri szeretetet mi magunk viszünk oda közéjük. Vereckén tízezernyi kárpátorosz tömeg könnyezve énekelte a magyar himnuszt és ott Vereckén – s most már a határnak más pontjain is – honvédeink kezet szoríthattak a lengyel testvérekkel.

Mint a mélyen t. Ház tudja, nyilatkozatot tettünk közé és parancsot adtunk a bevonuló honvédségnek abban az irányban, hogy az egykori Ruszinszkóval szomszédos országok területét vagy határmenti érdekeit nem fogjuk veszélyeztetni, sőt ilyen akciónak még a látszatát is kerülni kívánjuk. Ezzel azt a földet, amelyhez Magyarországnak életbevágó érdekei fűződnek és amely ezer év óta Magyarországhoz tartozott, ismét birtokba vettük és visszakapcsoljuk az anyaországhoz, önkormányzatot adva az ősi alkotmányos köteléken belül is a testvér rutén népnek.

A legközelebbi napokban a külügyminiszter úrral együtt a mélyen t. Ház külügyi bizottságában részletesen is be fogunk számolni akciónkról, mert hiszen ezekért a hirtelen elhatározásokért felelősek vagyunk az országgyűlésnek.

A kormányzó úr szózatával együtt – úgy hiszem – az országgyűlésnek és az egész nemzetnek testvéri üdvözlete száll e pillanatban úgy Kárpátaljának népe, mint az ott harcoló és a Kárpátok ormait elért magyar honvédségünk felé.

Gróf Teleki Pál *Országgyűlési beszédei.* II. kötet. 1938–1941. S. a. r. Papp Antal. A Studium kiadása, Budapest, é. n. 118-119. o.

138

Budapest, 1939. március 22. **Teleki Pál miniszterelnök felszólalása Kárpátalja autonómiájáról a Magyar Országos Véderő Egyesület serlegvacsoráján.**

[…]

Most feladataink megsokasodtak, mert meg is kell tartanunk, amit megszereztünk. Most olyan terület tért vissza az ország kebelébe, amelynek lakossága többségében más nemzetiségű, mint a magyar. Most az a feladatunk, hogy öleljük őket keblünkre és úgy adjunk nekik újra hajlékot ebben az országban, hogy szívük szerint megtalálják a helyüket és jó szívvel vegyék azt, amit jó szívvel adunk nekik. Az elmúlt húsz év alatt ők is fejlődtek műveltségben s egyebekben s eszerint kell megadnunk helyüket az országban. Egyrészt a Szent István-i gondolat jegyében, amely azt kívánja, hogy nyelvi és egyéb különbségektől eltekintve mindenki egyforma, egyenjogú testvér legyen a hazában, másrészt a mai fejlődés jegyében is, amely magával hozta, hogy megfelelő jogot, sajátos önrendelkezési jogot is adjunk.

A magyarságnak át kell éreznie új feladatát, amely ma reá mint a Duna-medence régi szervezőjére és legerősebb népére vár, s amelynek lényege, hogy testvériesen vezesse azokat, akik az országba tartoznak vagy abba visszatérnek.

Nem a demokrata imperializmusnak, hanem a kilencszáz esztendős igaz magyar vendégszerető alkotmányosságnak tradícióit kell munkálnunk s magunk ősi felfogása szerint kell berendezni ezt az országot.

Az öregek a fiataloktól merítsék az erőt, viszont szükséges, hogy a fiatalok is néha felvegyék az öregek habitusát és összeüljenek a dolgokat megfontolni. Ebből a kapcsolatból származik az a nagy társadalmi erő, amelyre építhetünk: a szervezettség.

Ezek a tulajdonságok a kisebbségi sorsban nagy nyomás alatt talán erősebben fejlődnek, nekünk mint kis országnak is elég erősnek kell lennünk ahhoz, hogy felébredjen bennünk ennek szüksége és tudata és hogy minden magyar összefogásával együtt munkáljuk azokat a célokat, amelyekért a MOVE alakult.

Magyar Nemzet 1939. március 23.

139

Budapest, 1939. március 22. **Ferdinandy Mihály cikke a Magyar Nemzetben Magyarország és Kárpátalja címmel az autonómia kérdéséről.**

[…]

Magyarország húsz esztendőn keresztül – alig 10 százaléknyi idegen ajkú honfitársunkat leszámítva – a szónak nyugati, liberális-nacionalista értelmében volt nemzeti állam. Ennek a helyzetnek a Ruténföld hazatértével vége van s a magyar királyság újra szembekerült legrégibb problémáinak egyikével: a nemzetiségi kérdéssel. Nagy vigyázatra és óvatosságra van szükség e kérdés kezelésénél, hiszen tudjuk azt, hogy a középkori magyar álladalom összeomlása óta elégséges módon rendezve nem volt, ebből a rendezetlenségből származtak a XIX. század legégetőbb sebei s végre is ebből támadt az a centrifugális erő, amely István király koronájának szentséges testét szétrombolta.

Ezzel a szomorú képpel szemben azonban ott áll a manapság egyre többet hangoztatott magyar szentbirodalmi gondolat, István király békéje. A középkori királyság ugyanis egyre visszamutatva az Alapítóra, akitől a jövevények megbecsülésének bölcs tanítása eredt, igen szerencsés, úgy a magyar országos gondolatnak, mint a nemzetiségek érdekeinek is megfelelő módon rendezte és tartotta fenn a Duna-völgyi békés együttélés mindennél fontosabb lehetőségét, azaz a közép-európai rendet. A magyar királyság – a gróf Bethlen István, Szekfű Gyula és Pethő Sándor által kidolgozott Szent István-i állameszme, nemzetideál és hivatástudat értelmében – ma is éppen úgy, mint a középkorban, a rend őre a Duna fájdalmas mezőségein és a Kárpátok vihar korbácsolta bástyázatán belül.

Eljött tehát a Ruténföld visszacsatolásával a pillanat, midőn az írott malasztból valóságot kell teremtenünk, mikor meg kell mutatnunk, hogy a Duna-völgyi őrség nemcsak frazeológia és történeti romantizmus, hanem természetes alapmagatartásunk, létezésünk etikai biztosítéka.

Közismert tény az, hogy a szerencsétlen Kárpátalja – ez az amúgy is szegény terület – kifosztva, feldúlva, vérrel, üszökkel, nyomorral elborítva került vissza a Szent Korona testébe. A viszonyok bizonyára meglehetősen elvadultak és még sokáig fog tartani, amíg a magyar katonai közigazgatás teljesen be tudja fejezni az országrész pacifikálását. Éppen ezt az időt kell azonban a magyarság gondolkodóinak és kultúrpolitikusainak megragadniuk és részletekbe menően kidolgozniuk egy olyan szimbiózis lehetőségét, amely egyrészt megfelel a magyar országos gondolatnak, másrészt pedig olyan, hogy annak gyümölcseit élvezve rutén öcsénk ne csak jól érezze magát, hanem a magyar bátyjának oldalán az őt megillető helyet foglalja el az ország életében és Európa spektrumában egyaránt.

Szemünk előtt nagy szabású szociális kultúrpolitika látomásai lebegnek. Ez a kultúrpolitika volna hivatva mindenekelőtt arra, hogy a középkori magyar–szláv szimbiózis elveit feleleventve, az új magyar–szláv együttélés ideológiai rendszerét

kidolgozza. Legfontosabb feladata viszont szociális tevékenykedése volna, amelynek folyamányaképpen a rutén népet embersorba emelnénk, megnyitnánk számára azokat a gazdasági forrásokat, azokat a munkalehetőségeket, amelyek által mai nyomoruk megszűnne, beléphetnének a művelt emberiségbe a maguk szerény viszonyainak és kicsiny számának megfelelő mértékben, bár ott számukra esetleg igen előkelő szerep is várakozhat.

Szent Istvánnak, a magyar nemzet és jövevénynépei apostolának és nevelőjének szándéka értelmében járunk el akkor, midőn hangsúlyozzuk rutén öcsénkkel szemben pedagógiai emberformáló szándékunkat. „Elmenvén, keresztelljetek meg minden népeket", mondja az Írás s ezt a küldetést Szent István király példája szerint magára vállalta a régi magyar királyság. Ma sem térhetünk ki előle. A testvérbátya hevülete kell átaljárjon most, mikor nyomorban és műveletlenségben feltaláljuk régen elveszett öcsénket: nyissuk meg tárházainkat és legyünk adakozók. Nyissuk meg szívünket és szeressük a ruténeket.

Ez a pedagógiai szándék már a keresztény humanitás parancsa. Végrehajtása oly területre vezet, ahol csak áldozatos lelkeknek van helye. Íme, humanista feladat áll előttünk, a közép-európai humanizmusnak abban az új értelmezésében ejtve e régi szót, ahogyan a fiatal magyar értelmiség használta azt a legutolsó években.

Lehetőséget kell teremteni arra, hogy ebből a fiatal értelmiségből néhányan a rutén problémák kutatására szenteljék magukat. Meg kell ismerni helyzetüket, a nyelvet, a szociális, a földrajzi, a történeti és politikai viszonyokat mindig azzal a határozott szándékkal, hogy ahol kell, segíthessünk. Ebbe a munkába, amely most elénk tárul, be kell kapcsolnunk a fiatal rutén értelmiséget is. Itt nagy segítségünkre lehetnek azok az „öregek", akiket a magyar élet más irányú érdekei hosszú időre háttérbe toltak, akiknek bölcs tapasztalatait azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni.

Említsük meg itt elsősorban Szabó Oresztet, a rutén kisebbség valahai magyar miniszterét és Bonkáló Sándort, aki egykor az orosz nyelv és irodalom tanára volt a budapesti egyetemen. Tanszékét most mint „rutén tanszéket" lehetne felújítani, s egyben ehhez a tanszékhez kellene csatolni azt a kultúrintézményt, amely kifejezetten állami támogatás mellett a helyszínen működnék és a ruténségre vonatkozó tudásunknak központi fellegvára lehetne. Ez a Kassán vagy még inkább Ungváron vagy Munkácson létesítendő „Ruténkutató Intézet" volna a maga gyűjteményeivel, könnyen hozzáférhető könyvtárával, előadássorozataival, népnevelő szerveivel, történet-, irodalom-, folklór-, földrajz- stb. tudósaival az a valóban nagy szabású kultúrközpont, amely a rutén magas műveltségnek – bizonyos idő eltelte után – előkészítő intézményévé válhatna. E helyen bontakozna ki a magyar–rutén kulturális együttműködés és ugyanekkor a rutén kulturális autonómia is, amely megerősödve és megizmosodva majdan alapját alkothatná a rutén egyetemnek is.

Magyarországra nézve nem közömbös ez a kultúrprogram: itt ugyanis adva van annak a lehetősége, hogy igazoljuk magunk előtt is, hogy vállalt Duna-völgyi hivatásra nem vagyunk méltatlanok és valóban tudunk jó és tisztességes kalauzai lenni a körénk sereglő kicsiny népeknek.

Hogy rutén szempontból sem közömbös a kulturális felemelkedés imént vázlatosan és ötletszerűen érintett módja, az nem szorul bővebb bizonyításra. Nem közömbös rájuk nézve már azért sem, mert megtalálva a magyarsággal való együttélés lehetőségét, ez a sokat szenvedett kicsiny nép tulajdonképpen saját magát találja meg, s ezzel egy nagy hivatást. A rutének ma a szláv nyelvcsalád orosz ágának leg-

nyugatibb, a lengyelországi ukránok mellett egyedül európai életlehetőségek között élő tagjai. Görög katolikus vallásuk, a Kárpátok déli lejtőjén való elhelyezkedésük viszszahozhatatlanul a nyugati kultúrkörhöz csatolja őket. Ha gazdaságilag megerősödve, művelődésükben is meg tudják állni helyüket – s a rutén eredetű magyarok alkotásai bizonyítják, hogy erre van remény –, akkor a kicsiny ruténség a nagy orosz kultúrának egy olyan sajátos, hungaroid–katolikus–szláv ötvözetét fogja képviselhetni, amely nem várt virágokkal lepheti meg egy ma még messzi tavaszon Európa vén, terebélyes fáját.

Magyar Nemzet 1939. március 22.

140

Budapest, 1939. március 23. **Teleki Pál miniszterelnök felszólalása Kárpátalja autonómiájáról a Magyar Élet Pártjának ülésén.**

[…] Politikailag és katonailag is annyira növekedett presztízsünk s területileg is annyira gyarapodtunk, hogy ma erősebb tényezője vagyunk a közép-európai politikának, mint csak egy-két esztendeje is voltunk. Erre kell most okosan továbbépítenünk.

Az események politikai előkészítése egészen elsőrendű volt. Ez a helyzet ma is. A legteljesebb egyetértésben és barátságban vagyunk a német birodalommal. Olaszország, mint mindig, melegen támogatott bennünket, bensőséges egyetértésben vagyunk Lengyelországgal is.

Tisztában kell lennünk azzal is, hogy az elmúlt napok eseményei mindenképpen nagy feladatokat rónak ránk. Az eddig majdnem tisztán magyar államból lassanként ismét több nemzetiséggel bíró állam lett, amelynek területén nemcsak elszórtan laknak nemzetiségek, hanem olyan területei is lesznek, ahol a nemzetiségek többségben laknak.

A Kárpátalja visszacsatolása már olyan gyakorlati probléma, amit meg kell oldani. Mindenki egyet ért abban, hogy Kárpátaljának önkormányzatot kell adni. Ennek megvalósítása még sem olyan egyszerű. Komplikálttá nem az teszi, hogy milyen lesz az önkormányzat, hogy az adminisztrációnak milyen ágait gyakorolja majd az önkormányzat és milyen vonatkozások maradnak közösek, a legfontosabb ennek lelki végrehajtása lesz, hogy a Kárpátalján élő ruszin és az alföldi magyar megértse egymást. A rutén nép lelkiségét, amely a hagyományban egységes velünk, mert évszázadokon át velünk egy életet élt, újra be kell illeszteni a mi lelkiségünkbe. Az önkormányzat végrehajtásában pedig az a probléma, hogy nekik is bele kell tanulniuk abba az önkormányzatba, amelyet eddig csak ígértek, de soha meg nem adtak nekik s bele kell szoknia a tisztán magyar vidékek népének is.

Ismétlem, ami történt, természetesen nem csak a saját erőnkből történt. Első feltétele Cseh-Szlovákia dekompozíciója volt, a második az, hogy az eseményeket mások is előmozdították, a harmadik pedig az, hogy erősnek éreztük magunkat a történtek végrehajtására. Ebben pedig az első érdem a magyar katonáé. A történtek után, azt hiszem, még inkább beláthatja az egész társadalom, hogy a magyar hadsereget jól fel kell fegyverezni. Hadseregünkre építhetünk s meggyőződésem, hogy nyugodtan nézhetünk a jövőbe. Presztízsünk és erőnk tudatában: ismétlem, óvatos, de bátor politikával kell tovább haladjunk. Nincs okunk semmiféle félelemre, barátaink, mind Németország, mind Olaszország erős Magyarországot szeretnének Európának ezen a részén látni. Hogy ezt elérjük, természetesen elsősorban tőlünk függ. Amíg azonban olyan legényeink vannak, mint akik a Kárpátalját megmászták s amíg ifjúságunk is ilyen szellemmel van eltelve, nincs mit tartanunk a jövőtől.

Magyar Nemzet 1939. március 24.

141

Budapest, 1939. március 23. **Kontratovics Irén őrdarmai görög katolikus lelkész cikke a Magyar Nemzetben A ruszin probléma végleges megoldása előtt címmel az autonómia kérdésében.**

A Tarac, Talabor, Nagyág, Latorca és Ung völgyében elcsendesedett a puskaropogás. […] Az élet természetszerűleg tovább folyik és kell, hogy mi visszatértek is részt vegyünk benne, részt vegyünk a közös haza alkotó munkájából. De milyen módon, milyen alapon?

Autonómiát, ruszin autonómiát emlegetnek mindenütt. Húsz év óta ezért küzdött a ruszin már a cseh uralom alatt is. És most, mikor Magyarország miniszterelnöke két ízben is nyíltan és hivatalosan is bejelentette, hogy Kárpátalja széles körű autonómiát kap, bizonyos kétkedés vesz erőt a ruszin lelkeken. A sokat és sokszor csalódottak azt hiszik, hogy ismét csak hitegetéssel van dolguk. Elfelejtik azt, hogy becsületes magyar kormányférfi nyilatkozata nem üres hitegetés, nem szószátyárkodás.

De mégis milyen lesz ez az autonómia? Még nem tudjuk. A tárgyalások még nem fejeződtek be. Vannak, akik a finn autonómia fantomja után futnak. Mások fejében ott motoszkál a horvát autonómia. Ismét mások Bródy és Fenczik egynéhány paragrafusos tervezeteiről ábrándoznak. Erősen állítják, hogy csak az ilyen autonómia teszi boldoggá a ruszint. Nyugodtan állíthatjuk, hogy a finn és a horvát autonómia nélkül is boldog lehet a ruszin. Ha a nemzetiségekről szóló 1868. évi 42. törvénycikket annak idején becsületesen (de tényleg becsületesen és fenntartás nélkül) végrehajtották volna, soha senki nem gondolt volna renitenskedésre, a közös magyar haza iránti hűtlenségre s ezzel kapcsolatban valami különleges önkormányzatra.

De ha már mindenáron csak autonómiában akarjuk látni jövő boldogulásunkat, megtalálhatjuk azt akár az 1918. évi kissé rossz illatú és forradalmi jellegű X. néptörvényben is, melynek főbb pontjai egyébként a következők voltak […] Ez a látszólag papíros-autonómia végre is lett hajtva. Ruszinul értő hivatalnokok, ruszin főispánok lettek kinevezve s a közigazgatás, bíróság és népoktatás hivatalos nyelve a ruszin lett. Vajon van-e, aki elégedetlen volna egy ilyen, vagy ennek a mértéket megütő autonómiával? Ezt a Jászi-féle „törvényt” azonban jogforrásul elismerni és felhasználni nem lehet.

Mindenesetre a rálicitálásnak vagy a lelicitálásnak is lesznek propagátorai. De legyünk azzal tisztában, hogy a sokat beszélő nagy hangú ruszinok kora már lejárt. Ne legyen az autonómia ugródeszka bizonyos méltóságok elnyeréséhez. Eleve tiltakoznunk kell az ellen, hogy ruszinul nem beszélő, a néppel soha nem érintkezett „műruszinok” olyan állásokhoz jussanak, ahol a néppel közvetlen érintkezésbe kellene jönniük. Ne felejtsük el, hogy a dolgok menetét ott folytatni, ahol húsz év előtt megszakadtak, nem lehet. Húsz év alatt egy új nemzedék nőtt fel, új világnézettel telítve. S ennek az új generációnak pszichéjét csak azok értik meg, kik itt vele együtt éltek.

Szükséges a kölcsönös bizalom. Ne értsenek minket félre az anyaországbeli magyar és ruszin testvérek. Húsz éven át élni becsületes iskolák nélkül, húsz éven át ret-

tegni a cseh rendtörvény szigorától, húsz éven át a kompromisszumok alapján rendezni be az életet, mindez mély nyomot hagyott a ruszin nép lelkületén. Legyenek tisztában az anyaországbeli testvéreink azzal, hogy mi olyan „jogállamban" éltünk, melynek első polgára, Masaryk elnök nem átallotta nyilvánosan azt üzenni a nemzetiségeknek: „annyi jogotok lesz, amennyi magatoknak kiharcoltok". Harc volt tehát a mi húsz évünk, harc a létfenntartásért. És ennek a harcias tevékenységnek a következménye, hogy a visszatértek nagy része önkéntelenül is tovább akar harcolni egy most már nem létező ellenség ellen. Talán kritizálni fogja az új helyzetet, talán Kánaánt várt és nem kapja meg. Nem tudja, hogy megtépázott szülőanyja szegényen most még nem képes neki nyújtani mindazt, amit szeretne. Mégis reméljük, hogy ez a „Batacipősnek" gúnyolt fiatalság meg fogja találni helyét az új hazában, ha kormányzati vagy közigazgatási tévedések nem fogják akadályozni elhelyezkedésében.

Az autonómia maga még nem boldogít. Autonómia mellett is lehet éhen halni. A csehek is adtak ízelítőt az autonómiából etapokban. Fényes kultúrpalotákat emeltek. Voltak helyesnek mondott szociális törvényeik és mégis a ruszinok tízezrei küzdöttek évenként az éhtífusszal. Kenyér a legfontosabb. Míg a Verhovinán kenyérínség van s míg a ruszin anyák puszta szalmán hozzák világra a jövő nemzedéket, addig felesleges azon vitatkozni, hogy milyen is legyen az autonómia. Primum vivere és azután jöhet a transzfúzió, a vérátömlesztés. A felvidéki kissé szabados gondolkozásba át kell ömleszteni az anyaországbeliek megfontoltságát és fegyelmezettségét, hogy beálljon az asszimiláció s ezáltal az egészséges ruszin–magyar nemzeti élet és biztos jövő.

Magyar Nemzet 1939. március 23.

142

Budapest, 1939. március 25. **Ferdinandy Mihály cikke a Magyar Nemzetben A ruszin probléma végleges megoldása előtt címmel, amelyben Kontratovics Irén levelére válaszol.**[60]

A rutén önkormányzat problémája nem csak a visszatért rutének, nemcsak a magyar kormánynak képezi gondját, hanem a magyar közvélemény széles rétegeinek is. Az a szeretetteljes és mégis aggódó hang, amelyet a Magyar Nemzetben írt március 23-án megjelent levelében Kontratovics Irén volt miniszteri osztálytanácsos és őrdarmai görög katolikus lelkész ütött meg, sokunkban keltett visszhangot. Kontratovics csupa mohó kérdéssel ostromolja az anyaországot, amelyre ma még a kormányzat nem felel, a közvélemény egyes hangjai azonban már igen. Ilyen feleletkísérlet az alábbi levél is, tulajdonképpen maga is kérdések és feltevések sorozata csupán.

Kiindulópontul gróf Teleki Pál miniszterelnök szavai kínálkoznak, aki a MOVE vacsoráján többek között a következőket mondotta […]

Gróf Teleki Pál ezen kijelentése megadja azt az atmoszférát, amelyben a rutén autonómia megvalósítása végbe fog menni. Szerény véleményünk szerint a kárpátaljai önkormányzat problémái hét fő csoportra oszthatók, ami természetesen nem azt jelenti, hogy ezzel mindent felölelnénk, hanem csak azt, hogy saját helyünkről, mint laikus közvélemény, ezt a hét kérdést vesszük egyáltalán észre.

1. *Kárpátalja területe.* Eltekintünk attól, hogy a visszacsatolt résznek nyugati határa még nem tekinthető véglegesnek. Tombor Jenő ezredesnek a Magyar Nemzet március 19-i cikkére hivatkozunk.[61] Ha az általa javasolt harmadik és szerény igényű megoldást is tartjuk csak szem előtt, az így az anyaországnak visszanyert terület Zemplén északibb részeit, a teljes Ung és Bereg megyét, Ugocsának és Máramarosnak pedig románoktól meg nem szállt részeit foglalná magában. A magyar történeti gondolat alapján állva a magyar vármegyéket, amelyeket Szent István és más bölcs királyaink alapítottak, amelyek történeti erők folyamányaképpen alakultak ki, és úgy a közigazgatás, mint éppen az autonóm fejlődés lehetőségeinek évszázados próbákat kiállt terrénumai – a vármegyéket direkt kézzel összetörni nem szabad.

A régi magyar királyság berendezői közjogi formákban és önkormányzati területekben gondolkoztak, s amikor most az ő nyomukat kívánjuk követni, tudatosan

60 Kontratovics Irén: A ruszin probléma megoldása előtt. *Magyar Nemzet* 1939. március 23.

61 Dr. Tombor Jenő ny. ezredes: Kárpátalja fölszabadul. Hol van Kárpátalja határa? A három lehetőség: 1. „ha a Jolsvát és a Ferenc József-csúcsot nagyban egybekötő vonal lenne határunk a Tótföld felé.” 2. „Ha csakis a néprajzi alapra helyezkedünk, akkor – több-kevesebb hullámzással – Ungvár, Szinna, Valkó, Bártfa, Kisszeben vonalát kapjuk, amelyhez nyugat felé Szentjakabfalvának és Kövesfalvának környéke csatlakoznék.” 3. „a Sátoraljaújhely, Tőketerebes, Nagymihály, Homonna, Mezőlaborc közti vasút és azt nyugaton kísérő keskeny területsáv képezné a határt.”

lépünk a történeti gondolkodás számunkra megfelelő területére. A modern önrendelkezési joggal összeegyeztetve ez azt jelenti, hogy autonómiát a Kárpátalja kap, annak négy vagy több törvényhatóságát fűzzük össze régi magyar módon egyetlen határszéli bánságba. A határ kihangsúlyozása ősi magyar gondolat, a magyar–lengyel határ fontossága pedig megérdemli a kárpátaljai autonómiát, s így a rutén nép is, melynek nemes feladata a közvetítő várta a lengyelek felé.

2. *Nyelvhasználat.* Kárpátalja területén az ott lakó két fő nemzet nyelve a magyar és rutén nyelv teljes joggal érvényesülne és egészen egyforma elbánásban részesülne. Minden ügy minden fórumon azon a nyelven folyna a két nyelv közül, amelyiken azt a fél kívánja. Ennélfogva természetes az, hogy minden kárpátaljai tisztségviselőnek, legyen az tanító vagy főispán, pap vagy adótiszt, egyforma könnyedséggel kell beszélnie és értenie mind a két nyelvet. Tisztséget vagy hivatalt e területen csak az viselhessen, aki úgy a magyar, mint a rutén nyelvből vizsgát tesz és a követelményeknek megfelel.

3. *Rutének a Kárpátalja kormányzatában.* Minden kárpátaljai törvényhatóságban vagy bármely egyéb hivatalban olyan arányban kell alkalmazni rutén anyanyelvűeket, amilyen százalékban az illető törvényhatóság területén a ruténség lakik.

4. *Igazságszolgáltatás.* Munkácson székelne a Munkácsvidéki törvényszék, amely a fent körülírt nyelvhasználat szerint vezetné ügyeit és mindkét nyelven hozna ítéletet.

5. *Kulturális autonómia.* A bilingvitás az élet valamennyi területén érvényesülne. Község- és utcaneveket magyar és rutén nyelven kell kiírni.

Egyenesen szükségesnek tartunk egy színvonalas, őszinte hangú rutén sajtóorgánumot. Egyebekben a magyar sajtótörvény irányadó, úgyszintén a magyar egyesülési és gyülekezési jog.

A kulturális autonómia legfontosabb része természetesen az iskolaügy. A tanítás nyelvét egy-egy községi iskolánál maga a község döntené el, szavazás útján. Természetes azonban az a követelmény, hogy a magyar nyelv a rutén nyelvű elemikben is mint elsőrangú tantárgy nyerjen szerepet, viszont a Kárpátalja magyar nyelvű iskoláiban ugyanilyen nyomatékkal tanítsák a rutén nyelvet. A rutén nyelvű középfokú iskolákban a magyar irodalom és a történet magyar nyelven tanítandó mindvégig, viszont a magyar nyelvű középfokú iskolákban a Kárpátalján a rutén nyelv kötelező érettségi tárgy. Külön pontot jelentene ezen a téren a rutén nép múltjának tanítása, amelyet a magyar történet keretében képzelünk el.

6. *Követküldés.* A Kárpátalján a magyar választói törvény érvényes.

A megválasztott kárpátaljai képviselők a magyar parlament tagjai, ahol magyar nyelvhasználat mellett ugyanolyan jogokkal bírnak, mint a többi magyarországi képviselők. A Kárpátalja ügyeinek tüzetesebb megvitatása céljából elsősorban övelük kell megalakítani a parlament állandó Kárpátalja Bizottságát. (Itt jegyezzük meg, hogy e sorok írója sokat törte a fejét egy kárpátaljai tartományi parlament lehetőségén, de úgy látja, hogy a vármegyék mellett szükségtelen még egy amúgy is kétes határkörű autonóm testület életbe léptetése.)

7. *A bán.* Abban az esetben, ha a kárpátaljai autonómia és a magyar kormányzat úgy látná jónak, hogy szükség van egy olyan személyiségre, aki mint méltóság képviselje, mint központi szerv kormányozza a négy vagy öt vármegyéből álló bánságot, úgy nevezne ki a király, illetőleg a kormányzó a Kárpátalja élére bánt. A bán a négy vármegye felterjesztett jelöltjeiből neveztetnék ki, székhelye és báni hivatala a központi fekvésű Munkácson volna. Ő volna a parlamenti bizottság elnök s ő

képviselné a kormányban is a horvát bánhoz hasonló módon, de szűkebb hatáskörrel a Kárpátalját.

A fenti hét ponthoz vagy inkább e hét pont mindenikéhez járul egy nyolcadik pont. Erre a pontra Kontratovics is rámutatott levelében: „Az autonómia maga még nem boldogít. Autonómia mellett is lehet éhen halni." Magyarország ugyan bizonyára fogja segíteni a kárpátaljai autonómiát, mégis helyes elv az, hogy az autonómia tartsa el saját magát. Különben ugyanis szükségtelen: költséges passzió, amelyre a magyar királyság csak akkor áldozhat, ha látja, hogy rutén alattvalói erkölcsi és anyagi hasznot húznak belőle. Mert bűnös dolog volna államosdira költeni a Kárpátalja jövedelmeit addig, „míg a Verhovinán kenyérínség van – ahogyan az őrdarmai lelkész írja – s a ruszin anyák puszta szalmán hozzák világra a jövő nemzedéket…".

Magyar Nemzet 1939. március 25.

143

Budapest, 1939. március 25. **Milotay Istvánnak, az Új Magyarság felelős szerkesztőjének Ruszinszkó című cikke az autonómia kérdésében.**

A Ruténföld megszállása szinte még be se fejeződött, visszakapcsolásához pedig még alig tettük meg az első lépéseket is s egy olvasónk máris azt írja nekünk, hogy valahogy autonómiát ne adjunk a ruténeknek. Ez az egész ruszinszkói autonómia, mint ő mondja, csak amolyan cseh kitalálás, de a csehek is mindig óvakodtak, hogy valóságot csináljanak belőle. A rutének különben mindig magyaroknak vallották magukat, hiszen ezért nevezte őket Rákóczi is gens fidelissimának, a leghűségesebb nemzetnek. A rutén autonómia különben csak arra lenne jó, ha megcsinálnánk, hogy újra eltávolítsa, elidegenítse, elnevelje tőlünk ezt a derék népet. Aztán a ruténoknak se anyagi erejük, se politikai műveltségük nincs hozzá, hogy önmagukat kormányozni tudják.

Így beszél a mi olvasónk és mindjárt megmondhatjuk, nem egyéni hang ez az övé, nem egy ember hangja, magános álláspontja. Sajátságos magyar felfogás ez, tiszteletreméltó, jóhiszemű és jó szándékú is, a baja csak az, hogy nem állhatja meg a helyét többé se a történelem, se a jelen követelményei előtt. Sajnos, a magyar társadalom egy része mindig azzal a szemmel nézi ezt a nagy kérdést a más, velünk testvér, kisebb nemzetek sorsát, s mi hozzájuk való viszonyunkat, visszatérésük feltételeit, lehetőségeit, mint ahogy a háború előtt nézte. Ez a fölfogás ma is azt hirdeti, legyenek ezek a népek hű fiai az országnak, tanuljanak meg lehetőleg jól magyarul s ha más nyelvet beszélnek is, a magyar nemzet tagjainak, részeinek érezzék magukat, elégedjenek meg a közigazgatás alsóbb fokozatain bizonyos nyelvhasználattal, az iskolákban ugyanennyivel, így aztán az igazi nemzethűség mellett elérhetik a legmagasabb egyházi és világi pozíciókat is, esztergomi érsekek vagy akár magyar miniszterelnökök is lehetnek. Egyébként azonban a tótok vagy a ruszinok is maradjanak meg derék aratóknak, tutajosoknak, árulják a fakanalat, a furulyát, fonjanak kosarat, szállítsák a karácsonyfát nekünk, a nép maga maradjon meg körülbelül abban a szerepben, amelyet legutóbb is a Magyar feltámadás című film juttatott neki. Egy derék, hű tót kocsis szimbolizálja itt a tót–magyar testvériséget, aki kitart gazdája, a magyar földesúr mellett kocsis gyanánt, pedig ha akarná, talán politikai karriert is csinálhatna a csehek szolgálatában.

A régi magyar népszínműszemlélet, mikszáthi reminiszcenciákkal keverve, így nézi és ilyeneknek várja vissza a tótokat, ruténeket s azt hiszi, hogy azok ilyenek is maradtak s mint ilyenek vágynak vissza hozzánk. Holott valójában azelőtt se, a háború, az összeomlás előtt se, de sohase is voltak ilyenek, inkább csak ilyeneknek hittük vagy akartuk… Innen eredtek nemzetiségi politikánk nagy mulasztásai, baklövései, rossz következményei, ebből a felületes, ferde látásból, helyesebben ebből a vakságból, ebből a semmit meg nem látásból. Most aztán még mindig nem akarjuk belátni, nem akarunk tudomást venni róla, hogy ha ilyenek lettek volna is a mi rutén vagy tót testvéreink, az elmúlt húsz év alatt óriási változásokon mentek keresz-

tül. Kinőttek a népszínműszemlélet gyermekcipőiből, megférfiasodtak, ezért nem akarunk, nem tudunk rájuk ismerni s még mindig csak gyámoltalan és gyámolítható gyermekeknek akarjuk őket elfogadni. Nem hisszük el, hogy közben népből, nemzetiségből nemzetté lettek ők is, erős, szinte túlzott nemzeti öntudatra tettek szert. Belső és külső okok működtek közre ebben a nagy átalakulásban, az elszakadás után minden ellenünk ható lelki, erkölcsi, politikai erő ebben az irányban dolgozott.

A cseh impérium húsz éven át is csak hazudta ugyan a tótoknak is, a ruténeknek is az autonómiát, a valóságban, a gyakorlatban mindvégig megtagadta tőlük a külön nemzeti élet követelményeit, de ugyanakkor azon volt, hogy a külön népi, nemzeti öntudat minél erősebben föltámadjon, megerősödjön bennük. Nyelvük használatát nem korlátozta, iskoláikban külön történetet, saját népi erőfeszítéseik történetét nevelte beléjük, hősöket adott nekik, szabadon hagyta irodalmuk művelését, a magyar múlttal szemben pedig az elnyomás, az idegen uralom gyűlöletét oltotta a felnövekvő új nemzedékbe. Ugyanezt művelte a politikai uralom eszközeivel, a sajtóval, a társadalmi szolidaritás, a lelki és erkölcsi ráhatás ezer válogatott módszerével. Ennek a nemzeti öntudatnak előbb-utóbb velük, az új urakkal szemben is mutatkoznia kellett, de következményei elsősorban mégis a velünk, a hozzánk való viszonylatban jelentkeztek. Új szlovák értelmiségi osztály nőtt föl, a szlovák nemzeti öntudat hordozója gyanánt tele új igényekkel, új érdekekkel. Sok gyöngéjük mellett sok kiváló tulajdonságuk került napfényre, amelyeket különben azelőtt is ismertünk, tehetséges, friss népnek bizonyultak, férfias katonai erényekkel, érdekes irodalmi, művészi tehetséggel megáldva Ezt a tót népi, nemzeti öntudat most már tengerlépő csizmákban jár, önérzetében, erőérzetében szinte nem ismer határokat. Mindez együtt azt jelenti, hogy nem lehet többé az öntudatlanság gyermekcipőibe visszakényszeríteni. Ezzel a ténnyel szembe kell néznünk, akár tetszik, akár nem, számolnunk kell vele, hozzá kell szabnunk magatartásunkat, ha meg akarjuk érteni őket s ha magunkat is meg akarjuk velük értetni. Hogy elégítsük ki ezt az öntudatot, ezeket az új nemzeti aspirációkat anélkül, hogy megértenénk érzékenységüket s hogy tudjuk az ő külön érdekeiket úgy összehangolni az együttélés közös, nagy érdekeivel, hogy az új államkeretek a politikai önrendelkezés nevelő iskolái legyenek számukra s ugyanakkor a Szent István-i közösség biztosítékai is? Most Ruszinszkó visszacsatolása állít bennünket először ez elé a nagy feladat elé, hogyan oldjuk meg, milyen politikai, kormányzati formák között a visszakapcsolódás módozatait?

Kezdjük mindjárt azzal, az a körülmény, hogy a csehektől nem kapták meg az igazi autonómiát, hogy Prága nem váltotta be, mint a tótokkal szemben, az elszakadáskor tett ígéreteit, amelyeket a trianoni béke is becikkelyezett – bennünket nem oldhat föl ez alól a kötelezettség alól. Nemcsak önmagunknak és a ruténeknek tartozunk ezzel, de rajtuk, az ő példájukon, a nekik juttatott, elismert nemzeti jogokon keresztül tudjuk demonstrálni a tótok felé is, hogy mit várhatnak, mit kaphatnak tőlünk, hogy miként értelmezzük azt az új testvériséget, amelynek nevében a Szent István-i birodalom vonzó körét rájuk is ki akarjuk terjeszteni.

A magyarság, ha úgy teszik, a magyar politikai géniusz valamikor, míg a liberalizmus hazug, felszínes sovinizmusa meg nem mérgezte, egyebek közt épp abban tündöklött, hogy a hozzánk illeszkedő testvérnépek számára nagyszerű, a különböző helyzeteknek és szükségleteknek s a különböző érdekeknek megfelelő rugalmas és mégis ellentálló politikai, kormányzati megoldásokat tudott találni, kifejleszteni.

Ennek történeti terméke volt a horvát nemzeti, majdnem állami önállóság, ennek szelleme teremtette meg valamikor Erdélyben a három nemzet uralmát és együttműködését a szász, székely és magyar helyi autonómiák formájában, közös országgyűlésekkel, bizonyos vonatkozásokban közös kormányzati szervekkel és feladatokkal. Az Árpádok, az Anjouk, a Hunyadiak magyar birodalma a betelepített vagy bevándorolt új népek helyi önkormányzatának szinte népi egyéniségek szerint más és más formáit alkotta meg. A szász vagy német városi autonómiák, a pásztorkodó oláhság és ruténség lazább, szabadabb közigazgatási életformáin, a kenézségeken és vajdaságokon keresztül a corpus separatumot alkotó Fiume jogállásáig mindezt a találékonyságot, ezt a politikai teremtő erőt, ezt a birodalmi országlóképességet hirdették. De ugyanez az erő, a tulajdonképpeni magyar országhatárokon kívül eső bánságok útján az ország elővédjei gyanánt Kelet és Dél felé a protektorátusi rendszer régi magyar típusait is megteremtette.

1848, illetve '67 után a centralizáció, a nemzeti türelmetlenségtől átitatott s ugyanakkor az igazi magyar érdekek, a fajmagyarság érdekei iránt annyira közömbös liberális kormányzati rendszer áttaposott ezeken a történelmi képződményeken, a magyar okosságnak, az évszázados tapasztalatoknak ezeken a remekművein. Most, ha új Magyarországot akarunk, vissza kell ehhez az aranyfonálhoz, ezekhez a történelmi példákhoz térni s ezek szelleméhez kell folyamodni, s persze az új időknek és új szükségleteknek megfelelő keretek között s ezeknek megfelelő tartalommal kell föltámasztani őket. Meg kell mutatnunk, mit tudunk, mire vagyunk képesek a cseh hazugságokkal, a prágai államalkotó művészet potemkin teljesítményeivel szemben. Nem titkoljuk, hogy aggodalmaink vannak: meg tudunk-e felelni ezeknek az óriási feladatoknak, ennek a történelmi küldetésnek. A rugalmasság, az alkalmazkodásnak, az újat teremtésnek ez a politikai zsenije az utóbbi fél évszázad folyamán mintha megrokkant, vagy megmerevedett, megrozsdásodott volna bennünk. Az elmúlt húsz év politikai tapasztalatai, sajnos, azt mutatják, hogy idebenn, a magunk portáján se tudtunk úgy megújulni, ahogy azt az új helyzetünk kívánta volna. A magyar közigazgatás, a magyar önkormányzat szelleme nem tudott kibontakozni a régi nyűgökből, a régi betegségekből. Nem tudott új, igazán népi szellemmel megtelni, a nagy, mélyreható szociális problémákkal szemben. Mi ma is főleg politikailag, hatalmilag és túlságosan felülről igazgatunk. Közigazgatásunknak nincsenek igazán mély, közvetlen kapcsolatai a népi társadalommal. Önmagunkat se tudjuk úgy igazítani, ahogy megérdemelnénk, főleg ahogy a magyar parasztság megérdemelné. Ehhez a feladathoz se nőttünk hozzá saját tapasztalataink kárán se.

Ruszinszkóval szemben az autonómia kérdése még annyival is nehezebb feladatot ró reánk, mert nincs elég egységes, erős rutén értelmiségi osztály. Húsz év alatt egy ellentétes irányokból uszító, belső és külső agitáció mérgezte ott a lelkeket, amely lehatott a legalsó rétegekig. A természeti kincsek közepette leírhatatlan nyomor, szociális, lelki és gazdasági elmaradottság rémeivel kell majd megküzdenünk, elvadult, nyílt és lappangó szenvedélyekkel, ugyanilyen ösztönökkel. Ezeket helyes keretek közé szorítani, céltudatosan, következetesen fegyelmezni s ugyanakkor fejlődést, szabadságot biztosítani az építő erőknek, ez a feladat erős próbára fogja tenni bennünk mindazt, amit államalkotó művészetnek szoktak nevezni.

Ezek mögött a nagy feladatok mögött egy sajátságos magyar tragikum is kísért. Mi visszakívánjuk a történelmi Magyarország tőlünk elszakított részeit, s a rajtuk lakó más fajú testvérnépeket. A régi elszakított területekkel együtt azonban ezek, a természeti kincsek mellett, az önállóság szellemét is hozzák s azt az állandó veszélyt

a jövőt illetőleg, hogy továbbra is alkalom szerint újból és újból idegen külső beavatkozások eszközei, kívülről ható irredenta expozitúrái lehetnek velünk szemben, mert külső hatalmi vagy nagyhatalmi törekvések ellensúlyozó tényezők gyanánt használhatják fel őket a magyar nemzeti igények és érdekek sakkban tartására. Ezeknek az új, fiatal népeknek és nemzeteknek visszatérése erőgyarapodást is jelent számunkra, s ugyanakkor több kockázatot is. Minden erőnket, okosságunkat össze kell szednünk, hogy – alig merjük leírni ezt a szót – tehertételt is ne jelentsenek. Az Árpádok óta örök nagy dilemmája ez a magyar birodalmi politikának. Ezt volt fölvetve Szent István és az Árpádok német telepítéseiben, ez vezetett országos drámai katasztrófához a kunok bejövetelekor, ez kísértett Buda visszafoglalása után a Habsburgok nemzetiségi politikájában s most ugyanezzel kell újra megbirkózni, illet a birkózást ott kell kezdenünk, ahol Trianon előtt abbahagytuk, persze most más egészen más föltételek mellett és egészen revideált felfogással. Mi ezen a helyen, ahová a jószerencse és a végzet vetett, pusztán a magyar népi, etnikai határok között erős, igazán önálló, igazán független államot fenn nem tarthatunk. Egy más népekkel, nemzetekkel túlterhelt államot pedig csak a belső és külső politikai egyensúlyművészet örök résenállásával. És ha se az ezeréves örökségről, se az új jövendőről lemondani nem akarunk, mégis csak az utóbbi utat választhatjuk.

Új Magyarság 1939. március 25.

144

Budapest, 1939. április 5. **Bölöny József cikke a Magyar Nemzetben Kárpátalja önkormányzata címmel.**

A túlnyomórészt ruténlakta Erdős-Kárpátok vidékének vagy újabb és rövidebb elnevezéssel: Kárpátaljának visszacsatolását a Magyar Nemzet az őszi válság első napjai óta sürgette. Az október 9-én közölt cikkében e sorok írója is rámutatott ennek jelentőségére az európai biztonság szempontjából.

Bár maga a visszacsatolás csak a napokban vált – legalább is részben – befejezett ténnyé, a miniszterelnök által bejelentett önkormányzat gyakorlati megvalósításának kérdése máris élénk visszhangra talált a közvéleményben. Kétségkívül hálátlan feladat addig érdemben foglalkozni olyan kérdéssel, amely nem oldható meg tisztán elméleti alapon, amíg nem ismeretesek azok a körülmények, melyekkel a gyakorlati rendezésnek feltétlenül számolnia kell. Minthogy azonban az önkormányzat kérdését a nyilvánosság már megoldási tervezetek alakjában is tárgyalja, nem lenne helyes elzárkózni az alapvető szempontok tisztázása elől, bármilyen bizalomra is jogosít bennünket a megoldást irányító felelős tényező kivételes tudása, történelmi s közjogi érzéke a helyes út megválasztása tekintetében.

Senki sem vonhatja kétségbe a legutóbb rutén részről kifejezésre juttatott tétel igazságát: *előbb jöjjön a kenyér, azután jöhet az autonómia.* Két irányban világít ez rá a követendő útra:

1. *Az önkormányzat életbe léptetése nincsen naphoz kötve.* A legsürgősebb feladat az ínség enyhítése, munkaalkalmak teremtése, a népegészségügy elemi követelményeinek gyakorlati megvalósítása. Ezután – esetleg ezzel párhuzamosan – kerülhet sor az önkormányzati rendszer *alapos és szakszerű* kidolgozására. Óvakodjunk attól, hogy ismét azt a felületes, komoly előkészítést nélkülöző törvényalkotási eljárást kövessük, melynek az utóbbi időben, sajnos, számos példáját láthattuk. Még a tényleg fennforgó sürgősség sem szolgálhat erre soha mentségül. Ne a törvényhozási eljárást gyorsítsuk mindáron, még az alapos előkészítés és kellő megfontolás rovására is, hanem a már meghozott törvények végrehajtását!

2. *Az önkormányzatot a lehető legkisebb anyagi megterheléssel kell megvalósítani.* Számolnunk kell az adottságokkal: az állam teherbíró képességével, a rutén nép nagy tömegeinek nyomorával, elmaradottságukkal minden téren, így az általános műveltség terén is. Nem állíthatunk fel tehát költséges szervezetet már csak azért sem, mert *nemcsak az önkormányzatot nem terhelhetjük meg fölösleges adminisztratív kiadásokkal, hanem az államkincstár sem fordíthat ilyen célra akár csak egy fillért is addig, amíg a rutén nép elsőrendű életszükségleteinek zavartalan kielégítése biztosítva nincsen* és műveltségi színvonala nem éri el az országos átlagot. Ez az utóbbi körülmény külön figyelmet is érdemel, mert nyilvánvaló, hogy egy túlméretezett szervezet mellett nem találnánk a rutén anyanyelvű honpolgárok körében kellő számban megfelelő műveltségi fokon álló egyéneket a tisztségek betöltésére,

ami csak fölösleges súrlódásokhoz és magukat jól adminisztráló „műrutének" egyéni érvényesülésének intézményes elősegítéséhez vezetne.

Új intézmények felállítása és új szabályozások keresése helyett tehát elsősorban a meglevőket kell felhasználni, tartalommal kitölteni, illetőleg haladéktalanul végrehajtani.

Évszázados történelmi szerepüknek megfelelően, *a vármegyékre kell építeni az önkormányzati rendszert.* A régi vármegyei beosztás visszaállítása után a vármegyék közgyűlései lennének az önkormányzat testületi szervei. A felsőházi törvény értelmében megválasztják az országgyűlés felsőházába küldendő tagokat. A rangban legidősebb alispán hivatala alapján és annak tartama alatt szintén tagja lehetne a felsőháznak. Az országgyűlési képviselők választása a választójogi törvény alapján épp úgy történhetne, mint az ország többi választókerületeiben.

Az önkormányzat központi szerve a munkácsi vajda lenne. A többi oldalról felvetett „bán" elnevezés zavart keltő összehasonlításra adhatna alkalmat a horvát bániméltósággal. Horvát-, Szlavón- és Dalmátországok bánja a nádor és az országbíró után ma is az ország harmadik zászlósura. Élén állott a legutóbbi időkig a társországok autonóm kormányzatának. Ezzel szemben a „vajda" elnevezés már hosszú idő óta csak történelmi emlék, a hajdan vele összefüggött hatáskör pedig sokkal inkább fedi a most felállítandó központi szerv által betöltendő hatáskört, mint az, amit a közfelfogás a bániméltósághoz fűz. A „munkácsi" jelző emlékeztetne Munkács várának kiemelkedő szerepére a Thököly-féle felkelés és a Rákóczi-féle szabadságharc idején és kifejezésre juttatja azt is, hogy itt nem társországgal vagy tartománnyal, hanem csak területi önkormányzattal állunk szemben.

A munkácsi vajda államtitkári rangban biztosíthatná az önkormányzati jogok gyakorlati érvényesülését, az eljárás egységét, az alkalmazandó szabályok egyöntetűségét. *A hatásköre alatt álló főispánok kinevezése az ő meghallgatása mellett történne. Az autonóm igazgatás rajta keresztül állana érintkezésben az illetékes szakminiszterekkel.* A vajdát az önkormányzattal bíró törvényhatóságok első tisztviselőiből és főispánjaiból álló bizottság hármas jelölése alapján (az egyenlő szavazatot kapott jelöltek akkor is felterjesztendők, ha ezzel a jelöltek száma a hármat meghaladná) a miniszterelnök előterjesztésére és ellenjegyzése mellett nevezné ki a kormányzó. Hivatala alapján és annak tartama alatt tagja lenne az országgyűlés felsőházának. Felmentése csak lemondása esetén vagy pedig a kormány felmentésével egyidejűleg következhetne be.

Közigazgatási téren ez az új szabályozás valósítaná meg tehát az önkormányzatot, míg egyéb vonatkozásban, így különösen a nyelvhasználat, közoktatás és igazságszolgáltatás terén a fennálló jogszabályok alig szorulnak módosításra. Végrehajtásuk biztosítása és kijátszásuk megakadályozása képezné azonban az önkormányzati szervek egyik legfőbb feladatát.

Amint azt a kisebbségek védelmére Trianonban vállalt kötelezettségek végrehajtásáról szóló 4.800/1923. M. E. sz. rendelet bevezetése is megállapítja, a kisebbségek védelme és jogai tekintetében támasztható igények az 1868:XLIV. tc. rendelkezései alapján *a Trianonban vállalt kötelezettség mértékén felül is biztosíthatók. A békeparancsot diktáló hatalmak tájékozatlansága és elfogultsága tehát olyan szabályokat kényszerített ránk „vívmány"-ként, amelyeket már több mint fél évszázaddal korábban állítottunk fel saját jószántunkból.*

Anyanyelvét a magánéletben, az üzleti érintkezés és vallásának gyakorlása terén, a sajtóban, nyilvános gyűléseken, a törvényhatósági közgyűléseken, a lakóhe-

lye szerint illetékes hatóságok előtt ma is mindenki szabadon használhatja. A képviselőtestületi közgyűlés állapíthatja meg a község ügyviteli nyelvét, a tagoknak legalább egyötöde kérheti a törvényhatósági és községi közgyűlések jegyzőkönyvi nyelvének megállapítását is. A lakóhelye szerint illetékességgel nem bíró hatóságokhoz is fordulhat a fél azon a nyelven, amelyet az illető község, járás vagy törvényhatóság lakosságának legalább egyötöde vall anyanyelvnek. Az illetékes járási törvényhatósági és állami tisztviselők ebben az esetben kívánatra ezt a nyelvet kötelesek használni. A községi tisztviselők erre korlátozás nélkül kötelesek.

Hasonló módon van biztosítva az anyanyelv használata a bíróságok előtt, úgyszintén az egyházi hatóságok részére.

Az iskolai vagy közigazgatási önkormányzati szervek vagy a szülők részére a 110.478/1923. V. K. M. sz. rendelet választási jogot biztosít magyar, vegyes vagy pedig kisebbségi tanítási nyelvű elemi népiskolák között. Mód nyílik az anyanyelven történő oktatásra a polgári és középiskolákban is, a tudományegyetemeken pedig tanszékek vannak a kisebbségek nyelve és irodalma számára.

Ahol a lakosságnak legalább egyötöde ugyanahhoz a nyelvi kisebbséghez tartozik, ott az 1924:II. tc. szerint a bíróságoknál, az állami és önkormányzati hatóságoknál és hivataloknál csak olyanok alkalmazhatók, akik jártasak az illető kisebbségi nyelvben. Ezek a jogok az önkormányzati területen élő rutén anyanyelvű magyar állampolgárokat általában megilletnék akkor is, ha egyes helyeken nem is tennék ki a lakosság egyötödét. *A kinevezés útján betöltendő hivatalokra megfelelő jelentkezés esetén nemcsak rutén nyelven beszélőket, hanem legalább is paritásos alapon rutén anyanyelvűeket kellene alkalmazni.* Ez természetesen nem zárhatja ki azt a lehetőséget, hogy rutén anyanyelvű honpolgárok az ország más részében is viselhessenek tisztséget az e tekintetben változatlanul fennmaradó teljes állampolgári jogegyenlőség alapján.

Nem elhamarkodott új jogszabályokra van tehát szükség ahhoz, hogy a felállítandó önkormányzati igazgatást tartalommal töltsük meg, hanem kölcsönös jóakaratra s a fennálló jogszabályok megfelelő gyakorlati érvényesülésének biztosítására.

Magyar Nemzet 1939. április 5.

145

Budapest, 1939. április 9. **Milyen legyen Kárpátalja autonómiája? Illés József, Morvay Zsigmond, Ortutay Jenő és Szántay-Szemán István nyilatkozata az Új Magyarság c. lapban.**

Úgyszólván abban az órában, amikor honvédeink bevonultak a Ruszinföldre, felmerült a kérdés: milyen autonómiát kapjon Kárpátalja, s mi történjék népével, amely húsz éven keresztül hasztalan küzdött azokért a nemzeti jogokért, amelyeket számára megígértek, biztosítottak, de amelyeket Prágától soha kiharcolni, megszerezni nem tudott. A probléma azóta is az érdeklődés homlokterében áll; vannak, akik a területi, vannak, akik csak a nemzetiségi autonómia mellett törnek lándzsát. Ezer helyről ezer féle megoldást ajánlanak; s szinte a visszacsatolás első pillanatától folyik a vita a ruszin autonómia körül, de megnyugtató látni, hogy az egyéni vagy helyi érdekek háttérbe szorulnak az egyetemes szempontok mögött.

Ez a szellem hatja át annak a négy politikusnak a nyilatkozatát is, akikhez kérdést intéztünk: hogyan valósítanák meg a ruszin autonómiát? Illés József, Morvay Zsigmond, Ortutay Jenő és Szántay-Szemán István a kárpátaljai kérdés olyan alapos ismerői, akiket nemcsak hosszú közéleti szereplésük kötött vagy köt ma is ehhez a földhöz, hanem érzelmi és vérségi kapcsok is fűznek hozzá. Mind a négy válaszból kiviláglik a közös és legnagyobb cél: a ruszin nép boldogulása és Szent István országának biztos, szebb jövője.

Illés József dr.:

Teleki Pál gróf miniszterelnök úr több ízben jelezte már a parlamentben és a képviselőházon kívül is, hogy az annyi szenvedés után Szent István birodalmához visszatért *Ruszinföld autonómiát fog kapni.* A leglényegesebbnek tartjuk, hogy ebben az autonómiában a ruszinoknak, ennek a leghűségesebb népnek érzésvilága és akarata úgy juthasson kifejezésre, hogy Kárpátalja népe jól érezze magát.

Talán jogászok számára nagyon is bonyolult feladatnak látszik egy olyan autonómia megalkotása, amelyben a magyar korona ezeréves integritása tökéletes védelmet nyerjen. De ezeket a jogászi nehézségeket segít leküzdeni az, hogy olyan nemzetiséggel állunk szemben, amely a magyar népben és a magyar földben látta évszázadokon keresztül életének biztosítását. Ezt a népet én legszívesebben *magyar-orosznak* nevezem, amint 1920-ig a szláv nyelvészek is nevezték (ugro-russi). Ez az elnevezés világosan kifejezi azt a szellemet, amely ennek a népnek sajátja.

Vigyázni kell arra, nehogy a csehek által mesterségesen táplált irredentizmus, akár ukrán, akár nagyorosz irányban gyökeret verhessen. Meggyőződésem szerint a magyar-orosz nép túlnyomó többségét érintetlenül hagyták ezek, a magyar állameszmével összeegyeztethetetlen szeparatisztikus törekvések. Ez nem azt jelenti, hogy a magyar-orosz nép nacionális érzése ne lenne meg, de *ennek a nacionalizmusnak semmi ellentéte nincs a magyar érzésvilággal.* Húsz esztendő alatt Beneš és

társai el akarták hitetni Európával, hogy a ruszin nép éretlen az autonómiára. Mi ezt minden igyekezetünkkel cáfoltuk és így ma sem vallhatjuk azt, hogy Kárpátalja népe nem érett az önkormányzatra. A nép józan ítélőképessége, ösztönszerű, de biztos érzései megmutatják a helyes utat. Nemcsak vezető papságában és tanítóiban, hanem intelligenciájában is vitathatatlanul megvan a képesség arra, hogy saját ügyeiket intézzék.

A magyar-orosz nép politikai érettségének legfőbb bizonyítéka, hogy húsz esztendő mesterileg vezetett cseh uralma sem tudta kiforgatni politikai meggyőződéséből – ezért helyezkedett állandóan merev ellenzéki álláspontra – és nem tudta sem elcsehesíteni, sem az ukrán gondolatnak megnyerni, sem pedig moszkovitává tenni őket.

Szántay-Szemán István:

Kell-e az autonómia? Amikor a világ nagy része a faji és vér problémák súlya alatt új szférákba sodródik, a felelet csak igenlő lehet, amint a kárpátaljai oroszság ezen természetes igényét a magyar államhatalom is elismerte. Ennek az autonómiának kerete és tartalma (nyelvi, vallási, tanügyi) politikum. Illetékes helyen ehhez is szívesen hozzászólunk. Most, a még eddig szóhoz alig jutott tudományos és főképpen pszichológiai vonatkozásban kívánok a kérdés fontosságára rámutatni.

Kárpátalja ősi nemzeti közösségünkbe való visszatérésének megkapó momentumai beigazolták ama történelmi alapon nyugvó és közel három évtized óta vallott felfogásomat, hogy a kárpátaljai oroszság ezeréves magyar kapcsolataiban, a vele szomszédos testvéri adottságok mellett is, *külön lelkiséggé fejlődött,* amelynek arculatát a két évtizedes idegen uralom sem tudta megváltoztatni, s amelyet éppen sajátos értékénél fogva kell egy autonóm keretben megőrizni. Nem a magyarság felé szükségesek az autonómia kiépített sáncai (bár a múlt néhány tanulsága megszívlelést kíván), mint inkább az idegen érdekek által erősen kihangsúlyozott testvériség szeparatisztikus kísérleteivel szemben, amelyek főképpen az utolsó fél században a szláv világ politikai érdekeinek, sőt a szomszédos nem szláv érdekeknek próbálkozásai voltak s majd az orosz, majd az osztrák és végül a cseh érdekszférába kívántak szervesen belekapcsolni s a jövőben is nyugtalanítani fogják a fekvésénél fogva is fontos kárpátaljai területet és értékes népét, ha befelé nem a fejlődést, kifelé pedig nem védőbástyát jelentő lesz az autonómia.

A galíciai és kárpátaljai (kis) oroszságnak nagyorosz érdekkörbe való kapcsolását (1881-ben) így fejezte ki és értékelte V. Sz. Dragomireckij egyik Svájcban kiadott művében: „A mai végzetes körülmények között csak az általános orosz irodalmi nyelv tarthatja meg az orosz Kárpátalját az egész orosz világ számára." Hosszas fejtegetést kívánna, hogy a nagy orosz irányzatnak felénk irányuló céltudatos kísérleteit akarnám itt vázolni, elég lesz talán csak a háború előtti sizma-pörök tanulságaira és a cseh uralom alatt szisztematikusan kitenyésztett sizmatikus előretörésre utalni.

Ennek a világos célkitűzésnek politikai alátámasztása az a felfogás volt (amint a „Djelo" 1880-ban kifejtette), hogy Moszkva (Oroszország) akkor kezdett hatalmas birodalommá lenni, amikor a kisoroszságra kezdett támaszkodni, s amikor ennek erejével a Vörös-tenger s a Duna partvidékére és az osztrák birodalomra épített. Az orosz–japán háború idején még erősbödött ez a felfogás. A világháború előtt a galíciai ukránok között végzett tanulmányutamon argumentumként egy könyvet mutattak nekem, amelynek címe: „A Kárpátalja jelentősége Oroszországra nézve", s

amelyben Oroszország ennek a területnek megszerzését fontosabbnak tartotta magára nézve mint az Amur-erődöt. Amikor 1914-ben a Magyar Néptanulmányi Egyesületnek a Magyar Tudományos Akadémiában tartott ülésén ezekről a kérdésekről beszéltem – a Kárpátok ormaira hivatkozva – sokan kinevettek. A világháború első szakasza azonban szomorúan igazolta a nagyorosz pretenziókat, de igazolta azt is, amit egy egykorú külföldi folyóirat állapított meg, hogy publicisztikánk csodálatosan húzódozik az orosz határon túl lakó szlávok problémáival megismerkedni és foglalkozni. Ez ma is áll, mert bármennyire szükséges is, nem nevezhetem alapvető és mélyreható munkának a felszabadult testvérek autonómiájának beállításával kapcsolatban feltörő s a külső rendezésbe kapcsolódó mozgást.

Egy egészséges autonómia küszöbölheti csak ki az idegenből idenyúló kísérletek okozta sok félreértést, sőt oktalan gyanúsításokat is szülő rövidlátást, amelyet a háború előtt egy a szláv kérdést ismerő külföldi politikus szellemesen így fogalmazott meg: „Önöknek nem bocsátják meg Oroszországot, de Oroszországnak sem bocsátják meg önöket." Valóban csodálatos lelki beállítottság származott ebből: a félelemtől ösztökélt versengés a magyar mivolt kisajátításában olyanoknál is, akiknek sem származásuk, sőt még nyelvkészségük sem igazolhatta bizonyos lépéseiket. Velem pl. az történt meg (aki színmagyar vidéken születtem), hogy miután az orosz irodalom történetét előkelő felkérésre megírtam és a Szent István Akadémiában és a sajtóban többször foglalkoztam a keresztény és magyar életet érintő szláv kérdésekkel: kérelmet intéztek ezek főpásztoromhoz, hogy tiltson el a szláv irodalommal való foglalkozástól, mert az a gk. papságnak árt. Ma persze sokan másképpen látják a helyzetet s újra észlelhető bizonyos átorientálódás.

Az orosz érdekek előtörésének természetes politikai ellenhatása volt az osztrák kormány által hihetetlen erővel kitenyésztett és támogatott *galíciai ukránizmus,* amelynek megdöbbentő kinövései éppen Kárpátalja cseh érájának utolsó napjaiban tárultak a világ elé. Goluchovszky és Baden osztrák államférfiak taktikája, amelyet az akkori galíciai lengyel így fejezett ki: puscié rusina na rusina – a ruszint a ruszin ellen –, olyan harcot idézett fel, amely még a családi kapcsolatokat is mállasztotta Galíciában. A kilencszázas években egyik utam alkalmával megismerkedtem az ukránizmus három vezetőjével, akik éppen a Kárpátalján eszközölt néprajzi gyűjtési (népköltészet, hangjegyzés stb.) munkájukkal, amelyet a lembergi Sevcsenko Társulat adott ki, akarták bizonyítani a két nép azonosságát. Ezen a területen máig is akadt néhány megtévedt támogatójuk. Az ukrán fonetizmus előtörésével a régi szláv kisorosz írás Budára menekült néhány kiadványával, de ott nem vert gyökeret.

A „vorschlag das Ruthenische mit lateinischen Schriftzeichen zu schreiben" igyekezett kiküszöbölni még az orosz betűt is s ha ez nem is sikerült – a mesterséges ukrán fonetika, a grammatikális és etimológiai írással szemben, egyre erőteljesebb válaszfalként emelkedett. A Kárpátalján lejátszódott ukrán események véres tükrében meg tudják érteni Jan Snyadecky elfogulatlan lengyel tudósnak az erőszakos ukránizmus kritikájaként elhangzott ezen megállapítását: „A megrontott nyelv nyomában mint testet követő árnyék – kikerülhetetlenül halad az ízlés, a tudomány és a felvilágosultság hanyatlása", s hozzátehetjük, hogy a gyűlölet pusztítása is.

A háború második esztendejében mi, magyarok is lemásoltuk a Vorschlag-ot, amikor a magyar kormány a ruszin (ruthén) nyelvű tankönyveket latin betűvel és magyar fonetikával adatta ki (ebben a mozgalomban velünk együtt dolgozott Volosin [Ágoston] is!) s ezzel, majd a naptáregyesítés erőszakolásával szükség nélkül ellenséges légkört teremtett.

Mindezen kísértő árnyak örökre száműzve lehetnek a kárpátaljai autonómia okos bástyái közül.

Van a magyar-ruszin kérdésnek még egy kényes pontja: a *liturgia.* Ez is sok oktalan félreértést okozott még hivatalos tényezőknél is, egyszerűen azért, mert a kérdés mélyére való hatolás helyett színes politikai argumentummá engedték eltolódni. Pedig ma, amikor pl. éppen az ukrán mozgalomban, de másutt is benne van a nemzeti liturgikus nyelv gondolata a magyar nyelv és nemzeti gondolat szempontjából egyáltalán nem jelenthet még a riadozók előtt sem veszélyt a paleoszláv liturgia (amint azt „A görög rítus liturgikus könyvei és a magyar nyelvre való átültetésük" Miskolc, 1938. c. füzetemben részletesen kifejtettem).

Az *autonómia területe* csak az eperjesi egyházmegyei oroszság bekapcsolásával képzelhető. Az a látható asszimiláció, amely ott a keleti tótság javára történt, annál is csak értékgyarapodást jelent. Duchnovics, Popradov, a mi kárpátaljai oroszságunk ébresztő költői is azon területen működtek s ezen terület is épp úgy várja a nyelvi, vallási és kulturális autonómia szabályozó, de egyben megnyugtató áldásait, mint a már visszatért „Ruszinszkó".

Íme néhány pont a komplexumból, amelyek azt bizonyítják, hogy a kérdés alapvető tudományos és történelmi posztulátumainak figyelembe vétele nélkül lehet egy szűkebb vagy szélesebb politikai és közigazgatási keretautonómiát csinálni, de bajosan lehet olyat, amely azt a külön kárpátaljai értékes lelkiséget újabb ezer esztendőre bekapcsolja a magyar testvéri géniusz, a közös haza, a közös örömök: egybe fogva a magyar nemzeti élet történelemformáló vérkeringésébe. Hogy ezt kint is így látják: egy amerikai ruszin lap régebbi nyilatkozatát idézem: „Egy más nyelv terjesztésével, a nép nyelvének védelme nélkül a nép elveszti nyelvét és pusztul." Ezért nevezte durván népgyilkosoknak azokat, akik annak idején a magyarországi ruszin nyelvi autonómiát ellenezték.

Morvay Zsigmond dr.:

Sok ellentétes hanggal szemben az a véleményem, hogy minél szélesebb körű autonómiát biztosítunk a ruszinföldnek, annál erősebben csatoljuk magunkhoz Kárpátalja népét. Nem szabad elnyomnunk a húszéves cseh impérium alatt természetesen feltámadt és megizmosodott nemzeti érzést, mert *azt teljes összhangba lehet hozni a mi nacionalista irányzatunkkal.* A leglényegesebb szempont az, hogy mi kínáljunk fel egy olyan megoldást, ami kielégítheti a ruszin nép vágyát s ne érezzék azt, hogy ki kell erőszakolniuk kívánságaik teljesítését.

Húsz éven keresztül adminisztráltam Ruszinszkóban. Ismerem népét, minden hegyét-völgyét. Jámborabb, becsületesebb, vallásosabb népet nem ismerek. De emlékszem a sizma-perre is. Éppen ezért döntő fontosságúnak tartom, hogy *minden rendelkezésre álló eszközzel erősítsük a görög katolikus egyházat s igyekezzünk ellensúlyozni a pravoszláv, görögkeleti irány térhódítását.* Magyar szempontból csak a görög katolikus ruszin feltétlenül megbízható s ezt nem szabad elfelejtenünk.

Ruszinszkónak tartományi jogokat kellene adni, földrajzi fekvésére és a nehezebb közlekedési viszonyokra való tekintettel decentralizált alapon. A magyar kormányba kinevezendő ruszin miniszter összekötő kapocs lenne a tartománygyűlés és a tartományfőnök, illetve a magyar kormány között. Meg kell alakítani az ottani tartománygyűlést s jelölésük alapján a kormányzó úr kinevezné a tartományfőnököt, aki hivatalból tagja lenne felsőházunknak. A tartománygyűlés megfelelő számú

képviselőt és felsőházi tagot delegálna a parlamentbe, képviselője és gyakorlója lenne a tartományi végrehajtó hatalomnak.

Feltétlenül eltekintenék a megyei rendszer visszaállításától, városi, községi és járási autonómiát gondolok megfelelőnek, szabad nyelvhasználattal, tisztviselő-választási joggal és elsőfokú bíráskodással. Amikor a néppel közvetlenül érintkező tisztviselők számára előírnám a nép nyelvének szóban és írásban való bírását, kötelezővé tenném, hogy *magasabb állású tisztviselőnek csak olyan egyéneket választhassanak, akik magyarul is tudnak.* A ruszin miniszteren keresztül történő hivatalos levelezés párhuzamosan, ruszin és magyar nyelven folyna.

A tartományfőnökséget három főosztályra osztanám: belügyi (közigazgatási és pénzügyigazgatás), vallás- és közoktatásügyi és igazságügyi osztályra. Felállítanám a középfokú közigazgatási bíróságot, taxatív hatáskörrel, közigazgatási és pénzügyi osztállyal s egyes esetekben és bizonyos értékhatáron felül panaszjoggal a mi közigazgatási bíróságunkhoz. Az igazságszolgáltatásban fellebbezési fórum a kassai ítélőtábla és a kúria volna. A tartományfőnökség székhelyéül Ungvár városát javaslom.

Ortutay Jenő:

Arra a kérdésre, hogy milyen legyen a ruszin autonómia, egyszerű felelet, *ha az autonómiát mint egy nemzet, vagy nemzetiség életlehetőségének biztosítására szolgáló intézményt tekintjük,* amelynek keretein belül a kulturális, szociális és gazdasági élet lehetőségei adva és biztosítva vannak. Ebben az esetben nincsen szükség külön törvényes intézkedésekre, se úgynevezett autonomikus szervekre, hanem a jóakaratú és jó szándékú emberek szövetkezésére, akik a közigazgatásban, bíróságokban és hivatalokban, a postán stb. becsületes lelkiismeretességgel intézik a törvényes rendelkezések szerint hozzájuk forduló polgárok ügyét. Ez a becsületes elintézés biztosítja a hivatalokkal szemben a bizalmat, a polgárok nyugalmát és megelégedettségét és *ezzel együtt az anyanemzethez való hűség és együvé tartozás érzését is*.

Nem olyan egyszerű azonban a kérdés, ha az autonómiával mint politikai intézménnyel foglalkozunk. Itt tág tere nyílik a különféle nézeteknek, már mindjárt a tekintetben is, hogy az az autonómia *területi legyen-e, vagy csak az illető nemzetiség bizonyos igényeinek kielégítésére szolgáljon?* A területi autonómia nehézsége abban van, hogy keretei közé beszorít más, tehát a mi esetünkben magyar nemzetiségű polgárokat is, akik természetesen nem nyugodnának bele, hogy az autonómia keretein belül kevesebb joguk legyen, mint az ott uralkodó nemzetnek.

Az összes nemzetiségek közül éppen a ruszin volt, amelynél az ezeréves Szent István-i anyaországhoz való csatlakozásnak és visszatérésnek a vágya a legőszintébben nyilatkozott meg. *A helyzet itt mégis sokkal bonyolultabb, mint sokan gondolják.* A sizma elterjedése, a közismert nyelvi harc, a nagyorosz és ukrán irányzat egymás iránti gyűlölete, az ukrán sovinizmus által megrontott ifjúság túlzott nacionalizmusa, a nehéz gazdasági és szociális helyzet, a fiatalabb nemzedék bizalmatlansága; mind mind megértő és a népet szerető vezetőket kíván. *Ma rengeteg sok a jelentkező vezetőegyéniség.* Ma mindenki a rutén nép megmentőjeként jelentkezik, mindenki szakértő és hivatott vezér. Mindenki miniszter, kormányzó, főispán, alispán akar lenni, úgy hogy az igények kielégítésére tízszer ennyi terület sem lenne elegendő.

Az autonómiáról a legrövidebben így fejezhetem ki a véleményemet. Minden kirendelt és kinevezett tisztviselő, a vezetők éppen úgy, mint az alárendelt hivatalok, *szigorúan tartsák magukat azokhoz az alapelvekhez, amelyeket a kormányzó úr és a miniszterelnök úr több ízben lefektetett ebben a kérdésben.* Ugyanez a tapintat, szeretet és megértés jellemezze a vezetőket, sehol semmi fennhéjázás, semmi tapintatlan kijelentés, a fensőbbséges hang mellőzése, a lenéző bánásmód teljes elhagyása, szóval a szociális ember megértő szeretete sugározzék ki mindenki lelkéből mindenki felé. Márpedig aki a néplelket és a nép nyelvét nem ismeri, lehet különben nagyon jó szándékú ember, *de nem lesz képes hozzáférkőzni a nép lelkéhez és nem fogja tudni ápolni a magyar hazához való tartozás érzését.* A cél csak egy lehet: a ruszin nép boldogulása és az autonómián keresztül hazánk boldogabb jövőjének megalapozása.

Új Magyarság 1939. április 9.

146

Szombathely, 1939. április 13. **Egan Imre véleménye a ruszin autonómiáról.**

Ajánlom e néhány gondolatomat néhai Firczák Gyula, Munkács nagyérdemű volt püspöke, Dr. Darányi Ignácz, a magyar föld apostola és Egan Ede, szeretet jó atyám, a ruszin nép e három barátja emlékezetének!

borostyánkői dr. Egan Imre
ny. főispán

A „ruszin autonómia" kérdése

Valahogy a levegőben van! Divatos ma – mint maga a ruszin nép! Írnak róla, nyilatkozatok hangzanak el, felelős és kevésbé felelős helyről, kombinációk születnek, találgatások, tervezgetések…! Ezen hetek óta folyó vajúdás szülhette azokat a cikkeket, melyek a fővárosi sajtó húsvéti számaiban megjelentek, az Új Magyarságban, a Pesti Naplóban.

Az egyik cikk egy interjú, melynek során három politikus és egy szociológus szólal meg: Illés József dr. országgyűlési képviselő, egyetemi tanár, a Magyarországi Ruszinszkóiak Szervezetének érdemes elnöke, Ortutay Jenő országgyűlési képviselő, Beregszász város főbírája és görög katolikus lelkésze, Morvay Zsigmond dr. ny. főispán, végül Szántay-Szemán István író.

A PH-ban viszont dr. Szabó Oreszt, a volt ruszin miniszter szól a tárgyhoz.[92]

De már korábban is foglalkoztak ezzel a témával: Balogh-Beéry László, a ruszin kérdés régi szerelmese, majd minden évben írt róla egy brosúrát. Most kettő fekszik előttem: „A magyar–lengyel közös határ és a ruthén terület" 1936, és „A ruthének autonómiája" 1937.

Egy harmadik könyv úgy hiszem a Területvédő Liga révén jutott kezeimhez: Tarján Ödön és dr. Fall Endre tollából. A füzet címe: „Magyarok, szlovákok és ruthének a Duna-völgyében" 1938.

Ezek a füzetek voltak velem, amikor rövid húsvéti szabadságomra indultam. Őket forgattam betegágyamban, amikor a közben megjelent cikkek válaszadásra inspiráltak. Nem tudtam ellenállni a kísértésnek!

Egyébként boldogult Édes Atyám után nekem valahogy „személyes kérdésemmé", valósággal „családi ügyemmé" lett minden, ami „ruszin"!

Ezért jelentkeztem ősszel – az első puskaszóra – katonai szolgálatra! Ezért állottam őrt heteken és hónapokon át, dacára 58 évemnek a beregi határon és ezért ragadok most is tollat, a fegyverek fegyverét, amikor azt hiszem, hogy erejével ruszin barátaimnak is, de magyar testvéreimnek is használni tudok.

62 Dr. Szabó Oreszt: A Ruszinföld autonómiája. *Pesti Hírlap* 1939. április 2.

A „mások" véleménye

Író ember és politikus, vagy aki annak tartja magát (és ez lényegesen nagyobb had!) még el sem olvasta másnak a művét, máris vitába száll vele. Írassék „író" vagy „politikus" voltom, avagy deresedő hajam rovására, ha én a megnevezettek közül valóban vitázni tulajdonképpen csak Morvay Zsigmonddal fogok és Szabó Oreszt kegyelmessel csak ott, ahol ő is egy „egyetemes ruszin képviseletre", Morvay Zsiga barátom „tartománygyűlésére" (?) akarja bízni Ruszinszkó sorsának intézését!

Ne vegye rossz néven nekem Morvay kollégám, hogy az ő elgondolásaiból mindössze csak annyit hagynék meg – ezt azonban magam is aláhúztam jó vörösen a magam tervezetében –, hogy valójában „minden rendelkezésre álló eszközzel kell hogy erősítsük a görög katolikus egyházat", mely erre a megszállás nehéz éveiben vérverejtékes érdemeket szerzett és hogy tőlem telhetőleg üldözném én is az árulásban elől járt ellentétes irányzatot.

Minden más állítását azonban Morvaynak tagadom és helytelenítem! Végzetesnek tartanám nemcsak Magyarországra, de Ruszinszkóra is, ha a kormány az ő elgondolásait tenné magáévá! Hogy egyáltalán felszólalok és ezzel egy vitát vezetek be, mely – minden hevessége dacára – csak nemes fegyverekkel fog megvívatni s melynek remélem nem lesznek súlyos sebesültjei, ez csakis azért történik, nehogy a viszonyokat kevésbé vagy semmiképp sem ismerők körében híveket szerezzen és terjedjen a Morvay-féle „szélsőséges autonomisták" tábora!

Ám kezdődjék a harc – a szócsata!

Illés József barátom az Új Magyarság által felkéretvén, hogy mondaná el véleményét a „ruszin autonómiáról" – nagy politikusan – magához a kérdéshez, illetve annak minti megoldásához nem szól hozzá, hanem csak azt szögezi le – ezt azonban igen találóan, helyesen és meggyőzően –, hogy a „ruszin"-ban egy olyan nemzetiséggel állunk szembe, amely a magyar népben és magyar földben látta évszázadokon keresztül életének biztosítását és amelynek nacionalizmusa semmi ellentétben sincs a magyar érzésvilággal. Ezen túl még azt is mondja, hogy a ruszin nép feltétlenül érett az önkormányzatra és nemcsak vezető papságában és tanítóiban, de egyéb intelligenciájában is látja ennek biztosítékát.

Szántay-Szemán István – amint ezt cikke elején nyíltan ki is mondja – mint reá nem tartozó „politikummal" nem foglalkozik magával az autonómiával, annak keretével és tartalmával, hanem csakis tudományos és főleg pszichológiai szempontból mutat rá a kérdés fontosabb vonatkozásaira. Az orosz nyelvet és a szláv liturgiát jelöli meg – igen helyesen – olyanokul, mint amelyekkel kapcsolatban egy-egy elhibázott politikai vagy kormányzati lépés az irántunk őszinte barátságot érző, de nyelvéhez ragaszkodó és fanatikusan hívő ruszin népnél igen veszedelmes visszhatásokat válthatnak ki. Mintegy reflektorszerűen világít meg egy-egy ily káros kihatást és bár a maga részéről nyíltan nem is tör lándzsát a most vajúdó és a ruszinok legjobb hazafiai által portált azon terv mellett, hogy a kárpátaljai ruszin köznép által használt nyelvre irodalmasítás által hozassék az évtizedes áldatlan nyelvvita végre nyugvópontra, mégis mintegy mementóként állítja oda V. Sz. Dragomireckij 1881. évben kiadott művének ezen mondatát: „mai végzetes körülmények között csak az általános orosz irodalmi nyelv tarthatja meg az orosz Kárpátalját az egész – orosz világ számára."

Hogy az ember Ortutay Jenőnek, Beregszász város görög katolikus főesperesének, egyben még ma is ezen annyi szenvedést átélt, túlnyomórészt magyar la-

kosságú nagyközség főbírájának talán kissé túl óvatos nyilatkozatát teljesen megérthesse, ismerni kell ennek a kiváló magyar papnak és embernek egész lelkületét. Maga az, hogy ő mint az itt kisebbségi görög katolikus vallás lelkipásztora ezen csehek alatt annyira megnyomorított magyar városkában, tehát épp a magyar oldalon vezető szerephez jutott és hogy emellett az elnyomás legnehezebb éveiben is őt választották képviselőül, ez bizonyít a fajtájának kiválósága mellett, de épp úgy bizonyíték amellett is, hogy ha valaki, úgy ő lenne hivatott arra, hogy ebben a kérdésben úgy magyar, mint ruszin szempontból 100%-os megbízhatósággal és hitelességgel nyilatkozzék.

Ő azonban pap és politikus, s ezen kettős minőségében mintegy „ostyában" adja be mellének szegezett kérdésre a feleletet, amikor azt mondja: „A helyzet itt mégis sokkal bonyolultabb, mint sokan gondolják…" és „…a nehézségek áthidalására a jóakaratú és jó szándékú emberek szövetkezésére" volna elsősorban szükség.

„Tartassanak meg a tisztviselőkarral azok az ígéretek, amelyeket a Főméltóságú Kormányzó Úr, valamint a Miniszterelnök Úr és miniszter társai a ruszin nép felé az utolsó fél évben részint közvetlenül, részint hivatott szószólójuk útján tettek, intézzék becsületesen teendőiket a hivatalnokok…", akkor szerinte másodrendű kérdés az autonómia miléntje.

„Tapintatot, szeretetet és megértést" kér és vár a ruszin nép sorsának intézőitől, de egyben szinte riadozva tiltakozik azok garmadája ellen, akik kellő hozzáértés és mindenekelőtt kellő szeretet és tudás nélkül ma mint a ruténség „megmentői" jelentkeznek, természetesen kizárólag önös érdekeik kielégítésére.

Mindebben én száz százalékosan egyetértek Ortutay Jenővel, csak abban az egyben nem, ami viszont ismét az ő 100%-os magyarságát bizonyítja, hogy szerinte nehéz a „területi autonómiát" megalkotni olyan helyen, ahol a ruszinok közé ékelt, sőt helyenként azokat számszerűleg túlszárnyaló magyar őslakosság érdekeit esetleg kelletlenül érintené. Fejtegetéseim későbbi során kívánok rámutatni az Ortutay Jenővel szembeni ezen egyetlen vitám argumentumaira.

Roppant tanulságosak dr. Szabó Oreszt volt ruszin miniszternek fejtegetései, melyeket „A Ruszinföld autonómiájáról" címmel a PN hozott húsvéti számában. Kétségtelen és épp oly természetes is, hogy ő tisztában van a kérdés összes vonatkozásaival és – ez külön érdeme – e véleményét nem is rejti véka alá.

Fejtegetéseinek nagy részével egyetértek, csak azzal a gondolatával nem, hogy a ruszin nép lelki, politikai és gazdasági megnevelését „egy nagyszabású közművelődési egyesületre vagy társulatra" kívánja bízni. Szerintem mindez elsősorban állami feladat és ha természetes is, hogy a tehetős és jóindulatú társadalomnak is kellő ponton akcióba kell lépnie, hogy az állam a maga feladatait sikeresen elvégezhesse, sőt maga a nevelés és művelődés útjára vezetni kívánt nép sem zárkózhatik el az e munkában való aktív közreműködés elől, úgy a vezető és irányító szerep mindezekben a roppant kényes és nagy politikai körültekintést igénylő kérdésekben mégis feltétlenül az államot és annak hivatott hivatali szerveit illeti.

Szabó Oreszt „a politikai konszolidáció előfeltételeként kulturális és gazdasági konszolidációt" sürget. Hasonlóan mint előbb Ortutay Jenő, ő is azon a véleményen van, hogy: „A ruszin népnek eddig sem az volt a legnagyobb baja, hogy nem volt területi, politikai önkormányzati joga és gyakorlata, hanem az, hogy gazdasági és szociális helyzete hihetetlen elhanyagolt volt". Kulturális haladásban, gazdasági jólétben és bizonyos területi önkormányzásban látja a megoldást.

„A ruszin föld egy önálló és igen széleskörű területi autonómiára egyelőre be nem rendezhető!" – így mondja Szabó Oreszt és azzal folytatja, hogy „A legteljesebb helyi közigazgatás, önkormányzat, teljes nyelvi, vallási és művelődési szabadság, a faji szokásoknak fenntartása stb., ezek az alapkövetelményei a ma megvalósítható ruszin autonómiának".

Ily végtelenül logikus és világos megállapítások után azonban – szerintem legalább – egy igen téves következtetéshez jut el dr. Szabó Oreszt, amikor egyrészt feltétlenül az „egypártrendszer" mellett tör lándzsát (ez még kisebb bűne, bár itten kétségtelenül erős vitának van helye), másrészt pedig – de ez már szerintem végzetes hiba – az így kialakított „egyetemes képviseletre" mint önálló ruszin parlamentre kívánja bízni a ruszin nép legvitálisabb faji, kulturális, vallási, politikai és gazdasági érdekeinek védelmét.

Ezt a nézetet én sehogyan sem osztom és amikor a Nemzeti Egységhez való minden ragaszkodásom mellett el nem titkolhatom azon aggályomat, hogy ezen úgy faji, mint nemzetiségi, vallási és politikai szempontból egészen heterogén területen túl korai még az „egypártrendszer"-re való áttérés, úgy a másik kérdésben még inkább frontot kell csináljak Szabó Oreszttel szemben, amikor azt mondom, hogy erre a lelkileg még kellően össze nem forrhatott és sok titkolt sebből ma is még vérző „Ruszinszkóra" mégis még kisebb hiba lenne ráerőszakolni az „egypártrendszert", mint amilyen végzetes következményekkel járna az, ha egy ungvári külön „parlamentben" mintegy külön pódium emeltetnék ezen csak hosszú hónapok – esetleg évek – megértő munkájával áthidalható és áthidalandó nyelvi, vallási, nemzetiségi és politikai ellentéteknek minél szélesebb mederben és minél nagyobb zajjal való kirobbanására!

Készakarva hagytam a végére Morvay Zsigmond dr. volt főispán barátom véleményét! Hangsúlyozni kívánom, hogy valóban igaz barátságot érzek vele szemben, mégis a mostani állásfoglalásának csak egyetlen pontjával tudok egyetérteni, éspedig abban, hogy „a görög katolikus egyházat minden rendelkezésre álló eszközzel erősíteni" és a pravoszláv vagy görögkeleti iránynak a csehek és ukránok által annyira elősegített térhódítását – mint nemcsak a magyarságra, de a ruszin lelkületre is kárhozót – föltétlenül a legerélyesebben megnyesni kívánja. Mélyen sajnálnám – bár elvi álláspontomon ez sem változtatna – ha ruszin barátaim és azon sokak, akik boldogult Édes Atyám emlékezetében számítanak maguk közé valónak, elfordulnának tőlem azért, hogy e sorokban nyíltan szembeszállok a „minél szélesebb körű autonómiát" kívánó Morvay Zsigmonddal, aki – egész érthetetlen ijedtségében – valahogy oly módon sürgeti a kérdésnek – egyébként szerintem is nagyon időszerű és fontos – rendezését, mintha attól kellene tartanunk, hogy valaki még túllicitál majd, vagy pedig a ruszin nép az önkormányzatot tőlünk egyébként ki kellene hogy „erőszakolja".

Azt hiszem nincs egyetlen olyan magyar politikus sem, aki nem a legteljesebb őszinteséggel kívánná megadni derék ruszin testvéreinknek mindazon jogokat, amelyek az ő boldogulásuk szempontjából fontosak és szükségesek. De az ide vonatkozó elhatározásban – egyelőre csak ennyit válaszolok itten Morvaynak – egyedül a politikai megfontolás és tisztesség, nem pedig holmi félések vagy versengések lehetnek az útmutatóink.

Morvay Zsigmond felfogásával még számos helyen ütközöm. Ezért a részletes vitát vele a saját magam véleményének kifejtésénél kívánván lefolytatni, itten az ő álláspontjának csak regisztrálására szorítkozom.

Alapelgondolásának megfelelően – az általa megadni kívánt legteljesebb autonómiát Morvay Zsigmond dr. akként kívánja biztosítani, hogy a vármegyei rendszer feltétlen megszüntetésével Ruszinszkónak tartományi jogokat adna, külön tartománygyűléssel és ennek jelölése alapján a Főméltóságú Kormányzó Úr által kinevezendő tartományi főnökkel, míg a tartomány főnökségét 3 osztályra tagozná: belügyire, vallás- és közoktatásügyire és igazságügyire. A belügyi főosztály magában egyesítené a pénzügyigazgatóság ügykörét is, az ezen ágazaton való fellebbvitelt pedig egy létesítendő középfokú közigazgatási bíróságra kívánja bízni, bizonyos esetekben fenntartván a budapesti közigazgatási bírósághoz való panaszjogot. Ezzel szemben bírósági fellebbezési fórumként a kassai ítélőtáblát, illetve a budapesti kir. kúriát állítaná be. A tartományfőnökség székhelyéül Ungvárt javasolja és összekötő kapocsként tartománygyűlés és a magyar kormány közt külön „ruszin minisztert" kíván kineveztetni.

Szerintem, hogy a kisebb és főleg az inkább személyes hátterű kérdésekkel végezzek, a tartománygyűlés és „tartományi főnök" mellett teljesen a levegőben lógó külön „ruszin minisztert" törlendőnek vélem, Ungvárt a rengeteg épületfelesleg mellett főleg azért ítélem alkalmas székhelynek, mert évtizedeken, ha nem évszázadokon át ez a város volt a görög katolikus püspökségével, káptalanával, papnevelő és két tanítóképző intézetével a ruszin nép szellemi életének központja és irányítója. Ungvár a ruszin népnek Mekkája és ha földrajzi fekvése addig míg a ruszin terület nyugati határai nem érik el a Poprádot nem is minősíti e célra különösen alkalmasnak, remélhető, hogy a közeli vagy távoli jövő e téren javítani fog.

A leghatározottabban ellene vagyok egy külön „parlament"-nek. Nem helyeslem vagy legalábbis nem a Morvay által reábízni kívánt túlzott hatáskörrel és címmel a „tartománygyűlés" és a „tartományi főnök" kreálását, de ha már ezek és szerényebb hatáskörrel létesíttetnének is, úgy nem helyeslem azoknak főosztály-tagozódását, mert ez esetben feltétlenül elsősorban szükséges mezőgazdasági és ipar, kereskedelmi és fürdőügyi (turisztikai) főosztálynak létesítését tartanám szükségesnek. Mindenekelőtt pedig kárhoztatom úgy tradicionális, mint nemzetiségi okokból a vármegyei rendszernek megszüntetését vagy bármily mérvű megszűkítését.

Az én felfogásom

Mindezekkel szemben a magam elgondolásait a következőkben rögzíteném le:

Gyermekkorom óta ismerem és szeretem a ruszin népet. Az ő boldogulásukért az életét is feláldozott Édes Atyám után őket testvéreimül ismerem.

De épp ezért mivel testvéreim ismerem nemcsak erényeiket, hanem hibáikat is és a lelkemben érzem azokat a nehézségeket, amelyekre Ortutay Jenő barátunk oly óvatos finomsággal csak célzott.

Magam is azt mondom, amit Illés és Ortutay barátaim más szavakkal mondottak, hogy a kárpátaljai ruszin nép érzésében annyira magyar, hogy dacára eltérő nyelvének és vallásának, soha nem hatott „nemzetiségként" és szerintem ma sem tekinthető másnak, mint ruszinul beszélő és görög katolikus hitet való magyarnak.

Osztom Ortutay nézetét, hogy ezen felfogásom talán csak azon generációra egészen helyt álló, mely a világháborút velünk végig küzdötte vagy azt még megelőzte és magam is tapasztaltam, hogy a fiatalabb nemzedékek és különösen annak az ukránizmus által inficiált része sok jóindulatot, megfelelő vezetést és bölcs türel-

met igényel, míg majd ők követni tudják a Rákóczival egy táborban küzdött ősök példáját.

Mindezek azonban nem áthághatatlan „kínai falak", hanem csak „nehézségek", leküzdendő akadályok, amelyek nélkül mint Hitler mondja „élni sem volna érdemes!"

Egy az előttem szólottak által talán nem is érintett további nehézség még az is, hogy Kárpátalja népe a 20 éves cseh uralom és főleg az utolsó fél év alatt, amely fél évben „kegyeiért" valóságos versenyfutás folyt, érzelmileg és erkölcsileg ma már nem áll azon a magaslaton, mint amelyen őt az 1914., illetve 1918. évek eseményei érték.

Mégis és mindezt egybevéve nyugodt lelkiismerettel állíthatom – és ezt ismét teljes összhangban Morvay barátommal is –, hogy a görög katolikus ruszin nép lelkében becsületes és hű! Épp ezért és mert ezen felül bensőségesen vallásos is, biztosak lehetünk afelől, hogy kellő bánásmód és megfelelő vezetés mellett minden külön nyelvisége dacára a magyar hazának hasznos polgárává fog válni.

Ennek a derék ruszin népnek azonban az autonómiát és annak azt a fokát, amely reá nézve kívánatos és hasznos lehet, a magyar kormány és a magyar nemzet nem azért adja meg és kell megadja, mert azt a ruszin különben „erőszakkal" követelhetné, vagy mert erre a hozzánk állásával külön „érdemeket" szerzett, hanem azért, mert az neki kijárt, mi azt neki már évtizedekkel ezelőtt meg kellett volna adjuk, 1918-ban meg is akartuk adni és mert mi ezt az utolsó fél esztendőben – a magyar határőrök, térképészek és sok más illetékes közvetítő útján – mint katonák és mint magyarok nekik meg is ígértünk!

Itt eltérés Morvay és közöttem csak annyiból van, hogy én az önrendelkezésnek azt a fokát, melyet a ruszin népre nézve ma még korainak és károsnak tartok, ruszin testvéremnek még akkor sem adnám meg, ha azt netalán a lelketlen izgatók által félrevezetvén magának saját vesztére kikényszeríteni akarná.

Eggyel azonban legyünk tisztában e téren, s ez szól azoknak, akik Ruszinszkónak ma már csak „ajándékként" szánnák a legszűkebb mérvű önkormányzatot is, csak látszat az, és a dolog nem ismerésén alapul, mintha Magyarországnak a Ruszin Felvidék – más európai történések következtében – egyszerűen az ölébe hullott volna, vagy mi azt az ottani őslakossággal szemben „karddal a kezünkben" hódítottuk volna meg!

A márciusi napokat hosszú hónapok szívós munkája előzte meg és a magyar külpolitikának, de a magyar vezérkarnak is gondja volt rá, hogy ezen hónapok minden napja és órája és a rendelkezésre álló összes eszközök kihasználtassanak annak érdekében, hogy egyrészt a velünk szemben álló cseh zsoldoshadsereg, majd a nyomukba lépő ukrán martalócok harci kedve lelohadjon, de egyben a magyarsághoz hű ruszin őslakosság a maga józan érdekére és becsületbeli kötelességére is figyelmeztessék.

Ha tehát a cseh paradicsom kapuinak bezáródásával és az ukrán lidércálom összeomlásával úgyszólván kardcsapás nélkül és igazán kevés vérveszteséggel juthattunk el odáig, hogy a magyar trikolor ismét a lengyel határon lengjen, úgy ebben oroszlánrésze mégiscsak annak a derék ruszin népnek volt, amely 20 évi rabság alatt is mindig a magyar nép felé nézett és most sordöntő óráiban sem felejtette el, hogy a mi oldalunkon van a helye (!) úgy önmagának sorsa, mint a közös hazánk érdekében!

Ezt a gondolatot elmellőzni akkor, amikor mi ennek a derék népnek a saját fajtájának nagyobb boldogulására önkormányzatot akarunk adni, nemcsak végzetes hiba lenne, de ennél még sokkal rútabb – hálátlanság!

Épp oly hiba lenne azonban szerintem az önrendelkezésnek oly mértékével ajándékozni meg a népet, mely reá sem etikai, sem materiális előnyt nem jelentene, mellyel ő mint neki idegen játékszerrel élni sem tudna, s mely őt ellenkezőleg, romlásba döntené.

Semmi célja annak, hogy a most minden eszközzel pacifikálandó Kárpátalját a legféktelenebb választási agitáció kirobbantásával politikai és testvérharcok színterévé tegyük, mert hiszen kétségtelen, hogy a Morvay propagálta ungvári tartománygyűlésnek összeülését a legszélsőségesebb választási harc előzné meg. Még a Szabó Oreszt által javasolt „egypártrendszer" sem segíthetne ezen, de az egyébként az autonóm tartománygyűlés megalkotásakor el sem volna képzelhető, pláne ha figyelembe vesszük, hogy a területen ma a magyaron és a ruszinon kívül németül beszélő és hitleri ideológiákra hajlamos svábok is laknak!

Az én elgondolásomat Ortutay Jenőnek már hivatkozott azon megállapítására építem fel, hogy „Nincs itten szükség külön törvényes intézkedésekre, se ún. autonóm szervekre, hanem csak a jóakaratú és jó szándékú emberek szövetkezésére!"

Egyrészt erre, míg a másik oldalon Szabó Oresztnek azon megállapítására alapítom a magam elgondolását és autonómiatervemet, hogy: kulturális haladás és gazdasági jólét egy bizonyos fokú területi önkormányzat mellett az, amire a ruszin népnek ma szüksége van!

A megoldás: főkormánybiztos alatt ruszin kormányzótanácsot Ungvárra vagy esetleg Munkácsra

Én a „jóakaratú és jó szándékú embereknek" Ortutay által javasolt ezen szövetkezését a cél érdekében a következőképp valósítanám meg:

A már mondott okokból Ungvárra vagy esetleg Munkácsra az egész Ruszinföldre kiterjedő hatáskörrel „ruszin főkormánybiztos" vezetése alatt 101 tagú ruszin kormányzótanácsot létesítenék, melynek tagjai a következők lennének:

1. A kormányzótanács elnöke: a főkormánybiztos mint egyszersmind a „ruszin föld minisztere".

Az illetőt e tisztre első ízben Magyarország miniszterelnökének előterjesztésére, ezentúl pedig magának a kormányzótanácsnak legalább kétharmad többségű hármas kijelölése alapján Magyarország kormányzója nevezné ki. (1)

2. Helyettese: a ruszin terület részeit alkotó 4 vármegyében (Bereg, Ung, Ugocsa, Máramaros) állandó lakhellyel bíró magyar állampolgárok közül az, akit a ruszin kormánybiztos kijelölése alapján a m. kir. miniszterelnök kinevez. (1)

3. Az illetékes minisztériumok által a ruszin kormányzótanács mellé kijelölendő 1–1 belügyi, földművelésügyi, igazságügyi, pénzügyi, ipari, kereskedelmi és közlekedésügyi, fürdő- és turisztikai és nemzeti kisebbségi szakelőadó mint a ruszin főkormánybiztosság kebelében működő és általuk vezetett 1–1 ilyen osztálynak vezetői. (8)

4. A m. kir. honvédség képviseletében a hadtestparancsnok. (1)

5. A ruszin földben érdekelt 4 vármegyének főispánjai. (4)

6. A Ruszinföld mezőgazdasági, kereskedelmi, ipari, ügyvédi, mérnöki, orvosi és hírlapíró kamarái 1–1 tagja. (7)

7. A Ruszinföld 5 főrendje és 15 képviselője mint a magyar felsőház, illetve képviselőház tagjai. (20)

8. A görög katolikus papság 20 képviselője élükön a mindenkori püspökkel és nagypréposital a püspök úr kijelölése, de a Kormányzó Úr megerősítése alapján. (20)

9. A több vallásfelekezeteknek (kivéve a görögkeleti és izraelita vallást) annyi képviselője az illető egyház magyarországi fejének kijelölése és a Kormányzó Úr által való kinevezése alapján, mint amennyi az illető vallásfelekezetet a görög katolikus vallásfelekezet számarányához viszonyított 20 képviselője arányában, és kizárólag a ruszin főkormánybiztosság területét véve figyelembe, megilleti. (cca. 10)

10. A görög keleti vallásfelekezetnek 3 képviselője és

11. a két izraelita felekezetnek 1–1 képviselője, a már ismertetett kijelölések stb. alapján. (Együtt: 2.)

12. A 4 vármegye megyebizottsági tagjai közül önmaguk által nyílt szavazással való kijelölés alapján még annyi tag, hogy velük együtt az RKT 101 tagot számláljon. (cca. 24)

A ruszin főkormánybiztosság kormányzótanácsának tehát ez alapon cca. 101 tagja lenne, éspedig 15 állami főfunkcionárius, 20 főrend és képviselő s a 7 vallásfelekezetnek 35–40 képviselője, 7 kamarai és cca. 20–24 megyebizottsági tag.

Az RKT mandátuma, az országgyűlési képviselők mandátumával párhuzamosan, 5 évre szólna.

Ezen főkormánybiztossági „kormányzótanács" összeállítása azon az elven épült fel, amelyet Ortutay mint szem előtt tartandót jelölt meg. Képviselve van benne a hivatali szakértelem, dominál benne a ruszin nép vezetésére leghivatottabb görög katolikus papság, de helyet foglalnak benne a ruszin értelmiségnek mindazon vezetői, akik társadalmi állásuknál és közéleti szerepüknél erre igényt tarthatnak. Ez valóban „a jóakaratú és okos emberek gyülekezete" lenne!

Véleményem szerint a kinevezési, kijelölési és választási rendszernek ezen összeegyeztetéséből alakuló illusztris és képzett testületnek már ezen összeállítása is garantálná a ruszin önkormányzatnak sikerét és munkájának eredményességét.

Területi autonómiát!

Magának az önkormányzatnak a megvalósítását és intézményes kiépítését úgy képzelem el, hogy a vármegyei kötelékeknek megóvása mellett Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék egész területéből alakuló ezen „ruszin főkormánybiztosi" vagy „ruszin kormányzósági" terület szerves egységként jutna a ruszin főkormánybiztos, illetve a kormányzótanács auctoritása alá. A régi vármegyei beosztáson változtatás csak annyiból esne, hogy addig is, míg – reméljük mielőbb – Zemplén vármegyének ma még Szlovákia mellett maradt többi ruszinlakta községei is megint beolvaszthatók lesznek a régi egységbe, a mostani néhány Zemplén megyei község közigazgatásilag ideiglenesen Ung vármegyéhez csatoltatnék.

Én tehát feltétlenül és minden ellenvetéssel szemben a területi autonómia mellett foglalok állást – szemben a mások által javasolt nemzetiségi autonómiával.

Ezt kettős okból: egyrészt azért, mert – amint ezt már ismételten kifejtettem – nem érzem „nemzetiségnek" a ruszint és nem akarnám őt az így való osztályozással mintegy kirekeszteni abból az intimebb magyar közösségből, mely neki is kedves, de másrészt azért is, mert ha egyáltalában volna miért félni a ruszin „nemzetiségtől", úgy annál inkább kellene azt beleágyazni a magyarlakta területek „megbízhatóbb" tömegei közzé!

Egy szerves közösségben a magyarral és amikor csak félig-meddig is bölcs vezetés mellett a magyar nemzetnek ezen két külön nyelvű részei közt érdekellentétek

még csak fel sem merülhetnek, szerintem csak hasznára lehet úgy ruszinnak, mint magyarnak, de elsősorban magának az országnak, ha e két testvérnép békés együttélésben együttesen kormányoztatik.

Ennek előfeltétele természetesen, hogy a rosszindulatú frondeurösködések mindkét részről kikapcsoltassanak és legfőbbképp az, hogy a határszéli érintkezési területen számbelileg mégis túlsúlyban levő magyar se beszédjében, se gesztusaiban ne sértse a kétségtelen inferioritásában gyanakvóvá vált és természettől fogva félénk és ily behatások iránt túl érzékeny ruszint. Nem szabad például megtörténnie annak, hogy – amint ezt egy néhány hete személyesen végighallgatott párbeszédből tudom – a legjelentősebb magyar közigazgatási faktornak egyik bizalmasa a Perecseny körüli harcok egészen kis mérvű veszteségét azzal könyvelte el, hogy: „Szép, szép a lengyel határok elérése!", csak az a kár, hogy ismét „idegen érdekek" védelmében folyt a drága magyar vér! Egészen megrökönyödve tett azon kérdésemre, hogy miféle „idegen érdekekről" beszél, az volt a felelet: „hát vajon nem azért kellett 8 magyar honvédnak meghalnia, hogy a ruszin magyar liszttel tölthesse meg a bendőjét?!" Nem fontos, hogy erre mit feleltem, de fontos az, hogy az efféle felfogás, és jelentkezzék az akár csak egyesek meghibbant elméjében, akár az ilyenek által félrevezetett tömegek gondolkodásában, csírájában elfojtassék és kellően megtoroltassék!

Igen! Igen! Itt vannak azok a bizonyos „nehézségek", amelyekre Ortutay barátom véleményem szerint túlzott finomsággal csak célzott. Az ilyen bűnös mentalitással szemben én bizony ostort ragadnék!

De hadd eliminájam ennek kapcsán azt az egyetlen vitát is, mely éppen ennél a kérdésnél Ortutay és közöttem felmerült. Szerinte: „A területi autonómia nehézsége abban van, hogy keretei közé beszorít más, tehát a mi esetünkben magyar nemzetiségi polgárokat is, akik természetesen nem nyugodhatnának bele, hogy az autonómia keretein belül kevesebb joguk legyen mint az ott uralkodó „nemzetiségnek"!"

Itt engedje meg nekem a pap barátom mint idősebbnek azt a megállapítást, hogy ez téves felfogás! Az általam contemplált területi autonómia keretében egyik „nemzetiség" sem fog „uralkodni" a másik felett, hanem valamennyi békésen meg fog férni egymás mellett.

[…]

Miben álljon már most az oly sokat vitatott ruszin „autonómia"?!

[…]

A ruszin autonómia kereteit én a magam részéről úgy határoznám meg, hogy azok feltétlenül és mindenkivel szemben biztosítsák a nép önrendelkezését:

a) minden vallási, nyelvi és kulturális kérdésben,

b) minden belpolitikai, illetve közigazgatási kérdésben,

c) minden közgazdasági kérdésben.

Ezekben a kérdésekben a „ruszin főkormánybiztos" vezetése alatt működő „ruszin kormányzótanács" a maga rendes hivatali szervei útján függetlenül határozna. Ezen határozatai egyik részükben minden felsőbb jóváhagyás nélkül, másik részükben az illetékes szakminiszterek, illetve a m. kir. miniszterelnök jóváhagyása és esetleg a Kormányzó Út Őfőméltósága approbálása után, amennyiben nem törvényhozási jóváhagyás alá tartozó ügyről van szó, nyomban végrehajthatókká is válnának.

Semmiképpen nincsen joga a „ruszin kormányzótanácsnak" határoznia, de még csak vitát is provokálnia oly kérdésekben, amelyek:

a) honvédelem,
b) külügy,
c) pénzügyminiszter és
d) a m. kir. miniszterelnök úr jogkörébe vágnak.

A kormányzótanács a maga határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza. Fontosabb vagy az elnök (ruszin főkormánybiztos vagy helyettese) által ilyenekül deklarált ügyekben azonban kétharmad szótöbbséggel igényelhető. (Ily elnöki megállapítás ellen a kormányzótanácsot egyszeri panaszjog illeti meg az illetékes miniszter, illetve a miniszterelnök úrhoz.)

A kormányzótanács hivatali tagjainak száma elnök által nem szaporítható, jogában áll azonban az RKT elnökének, bármely hivatali képviselőnek a tanácskozásban való részvétele ellen – amennyiben azt személyében elfogultnak tartja – az illetékes miniszternél előterjesztést tenni, illetve jogában áll ezen szakminiszteréknek ily előterjesztésére, vagy saját elhatározásukból e nélkül is, a maguk képviseletével, illetve a szakreferáda ellátásával indokolt esetekben mást bízni meg.

Ez lenne szerintem az „önkormányzatnak" azon bölcs mértéke és korlátja, mely mellett a ruszin nép a maga életét békésen és hasznosan berendezheti és amely keretet benső tartalommal kitölteni képezheti a ruszin népnek az RKT-ban egyesült vezérei legszebb és leghálásabb feladatát.

Miként valósulna meg ez alapon a területi autonómia a mai Ruszinföldön?

Természetesen – és ez az, ami megnyugtatólag kell hasson a túlzó autonomisták felé is! – csakis a saját nemzetiségű vezetők közbejöttével és azok irányítása mellett!

És szerintem ez a fontos, nem pedig az, hogy névleg „nemzetiségi" autonómiát kapna a ruszin, de az ide vonatkozó rendelkezéseket esetleg kisemmizné a meg nem felelő vagy rosszhiszemű végrehajtás. Mert hiszen köztudomású, hogy soha sem a törvény rossz, hanem annak végrehajtása ronthatja le vagy javíthatja helyre a törvény jó vagy hibás elgondolásait.

Az általam elképzelt autonómia egész rendszere mellett pedig a tényleges önkormányzatnak egy elsőrendűen működő közigazgatás által való intézményes biztosítása a cél!

Az RKT nyolc főosztályának élén mind kipróbált és a maguk reszortja, de egyben a ruszin nép iránt is meleg szeretetet tanúsító elsőrendű szakemberek álljanak, akik a maguk felelősségteljes polcán a m. kir. kormány legteljesebb bizalmát bírják.

Mindegyik főosztály a maga minisztériumának „kirendeltsége"-ként működne, az illető minisztérium átruházott, teljes hatás- és jogkörében. Így pl. a mezőrendőri törvénynek végrehajtója és egyben ezen ügyek harmadfokú hatósága a Ruszinföldön a m. kir. földművelésügyi minisztériumnak az RKT-ba delegált földművelésügyi szakosztálya, illetve ennek főnöke lenne.

Csak természetes, hogy az összes ily kirendeltségek közül a legfontosabb szerepkör a földművelésügyi minisztériuméra vár, amelynek képviselője egyben az alája rendelt külön „ruszinföldi fürdő-, nyaraltatási és turisztikai miniszteri megbízott" útján a Kárpátalján most rendkívül nagy jövőjű és egészen kivételes fontosságú fürdő- és turisztikai ügyeket is intézné. Egyébként ezen kirendeltség ügyére fejtegetéseim más helyén még visszatérek.

Szeretném, ha az RKT tényleges működésének felvázolása előtt olvasóm már magának ezen testületnek tervezett összeállításából meggyőződést szerezne arról,

hogy én szerepül nem az üres politizálást, még kevésbé az állandó személyeskedésekbe fúló pártcivakodást szántam, hanem komoly és felelősségteljes munkát.

További kérdés már most, hogy magát a kormányzótanácsot mint az autonóm ruszin terület érdekeinek védőjét és jogéletének megtestesítőjét milyen jogokkal kívánja felruházni a magyar kormány? Szerintem a reá háramló feladatok ezek volnának:

1. a) a magyar törvényhozás által (ezentúl a ruszin népképviselet közreműködése mellett) hozott törvényeknek és törvényes rendeleteknek a maga autonóm területén való végrehajtása,

b) az állami élet eredményesebbé tételét célzó előterjesztések és javaslatok tétele,

c) különösen pedig mind olyan tervek és gondolatok propagálása és Magyarország kormányával való elfogadtatása, melyek az autonóm Ruszinföldnek mielőbbi teljes felvirágoztatását célozzák és biztosítják,

d) végül mind olyan előterjesztések és javaslatok megtétele és felszínen tartása, melyek – bár nem is képezik egyedül az autonóm Ruszinföldnek érdekeit – mégis alkalmasnak látszanak arra, hogy az egész magyarság nemzeti, gazdasági vagy politikai érdekeinek előmozdítása által magára az autonóm Ruszinföldre is hasznot származtassanak, legyen ez akár anyagi, akár etikai, erkölcsi tekintetben.

2. Ezen fő irányelvek mellett a legteljesebb önkormányzati jog illeti meg az Autonóm Ruszinföld kormányzósági tanácsát:

a) minden a Ruszinföld uralkodó vallásával, a görög katolikus vallással összefüggő közigazgatási ügyben, úgy azonban, hogy ezen ügyek tárgyalásánál a tanácsnak csakis ezen vallású tagjai bírnak tanácskozási és szavazati joggal,

b) minden az Autonóm Ruszinföldet érintő iskolaügyben,

c) minden belpolitikai (közigazgatási) és közgazdasági ügyben.

3. Megilleti az RKT-t, illetve főkormánybiztosát továbbá:

a) kinevezési, előléptetési, fegyelmi és nyugdíjaztatási jog az autonóm Ruszinföld területén működő minden közhivatali tisztviselő tekintetében, kivéve mégis: magát a kormányzótanács, illetve főkormánybiztosság tisztviselőinek kinevezését, előléptetését és nyugdíjazását, továbbá az illetékes egyházi hatóságok jogkörébe tartozó vagy ezen túl a magyar kormány által oda utalni kívánt kinevezések, előléptetések vagy nyugdíjaztatásokat illetően, valamint a m. kir. bíróságok, m. kir. honvédség, csendőrség, rendőrség, pénzügyőrség, MÁV és m. kir. posta tisztviselőinek kinevezését, előléptetését vagy nyugdíjaztatását illetően,

b) a nem az ő jogkörébe utalt tisztviselők előléptetése stb. tekintetében indokolt esetekben az e tekintetben illetékes hatóságokhoz való előterjesztés joga,

c) valamennyi az Autonóm Ruszinföldön működő tisztviselő tekintetében a fegyelmi vizsgálat, illetve a fegyelmi vagy büntető eljárást megelőző vizsgálat elrendelését célzó előterjesztések megtételének joga.

4. Megilleti végül az Autonóm Ruszinföld kormányzótanácsát mindazon jogok és kiváltságok fölötti rendelkezés, melyek adományozása vagy engedélyezése az ország területén eddig magának az illetékes minisztériumoknak vagy főhivataloknak voltak fenntartva, így:

a) dohánytőzsdék, italmérések és egyéb koncessziók adományozása, illetve bérbeadása,

b) sorsjátékok stb. engedélyezése,

c) napilapok és folyóiratok, színielőadások, hangversenyek és más, a közművelődést vagy közszórakozást stb. célzó előadások és mulatságok engedélyezése stb.

5. Megilletik legvégül Ruszinszkó kormányzótanácsát még mindazon jogok, melyekkel a m. kir. országgyűlés, vagy annak törvényes felhatalmazása alapján a m. kir. kormány, vagy annak erre jogosított szakminiszterei, vagy egyéb funkcionáriusai akár most, akár a jövőben a kormányzótanácsot felruházni akarják.

Összefoglalva a mondottakat szemünk elé tárul az a kép, mely a becsületesen végrehajtott autonómia mellett egy csapásra egy szabad és boldog „Ruszinfölddé" alakítaná az utolsó két évtizedben valóságos rabságba süllyesztett testileg és lelkileg agyongyötört „Ukrajnát".

Szabad nyelvhasználat hatóságok és bíróságok előtt! Ruszin nyelvű iskolák az egész vonalon, ahol azt a lakosságnak legalább 20%-a követeli, a népet szerető, nyelvét beszélő, minden baját megértő tisztviselőkkel az összes hivatalokban és mindezek felett a magyar állam szerető gondoskodása a mindennapi élet minden terén! Jó orvos és jó ivóvíz minden legkisebb faluban, bábák és óvodák! Munkalehetőség úgy télen, mint nyáron, az élelmiszer- és pénzuzsora letörése, földreform és földjavítás, szakítás a protekciónak és nepotizmusnak átkozott rendszerével, és az egész vonalon egy egészséges friss vérkeringés bevezetése a mindenfelé meginduló lüktető új élet felé!

Ez a kép – az annyi felelőtlen ígéret után végre komolyan megvalósítani akart boldog keleti Svájcnak képe! – az, amelyre gondolni kell akkor, ha egy mértékletes és bölcs területi autonómia, vagy egy minden magyar vonatkozást letörlő és a maga elhagyatottságában végképp tespedésnek induló, mesterséges eloroszosodás között kell majd választani!

Ne feledjék el ruszin testvéreink: maga az autonómia még csak a lehetőség, egy jobb élet megalapozása! Egy életforma csupán, mely – helyesen vagy rosszul megválasztva – épp úgy vezethet a boldogság, mint a megsemmisülés felé. Nem az autonómia „mértéke" tehát a fontos, hanem az, hogy annak teljesítéséért és megvalósításáért ki kezeskedik: a magyar állam az egyik oldalon a maga korlátlan lehetőségeivel és végtelen jóakaratával, míg a másik oldalon az üres ígérgetők, a túllicitálók és önérdeküket hajszoló szerencselovagok – az új Révaiak és az új Volosinok!

Isten legyen irgalmas a ruszin néphez és vezesse rá a helyes útra, amikor e választóra ér. De épp úgy a Magasságos Úr Isten bölcsen vezesse annak kezét is, aki az „autonómiát" e sokat szenvedett népnek örök boldogságának vagy végpusztulásának eszközéül majd megadja.

A m. kir. kormány feladatai a fentiekkel kapcsolatban

Én az RKT feladatát és munkatervét, egyben a m. kir. kormánynak a ruszin nép megsegítését célzó teendőit fenti keretek közt a következőkben foglalnám össze:

1. Kiemelni a népet a gazdasági elnyomatásból, keresethez és kenyérhez juttatni!

2. Az így évtizedes letargiából kiemelt népet a kultúra és emberszeretet minden eszközével a maga sorsának megjavítására buzdítani.

3. Gazdasági és gazdálkodási lehetőségeit megjavítani és fejleszteni oktatással, példaadással, segéllyel.

4. Az aggoknak és betegeknek során charitatív eszközökkel javítani, ugyanakkor a még nem iskolaköteles gyermekeknek óvodákban és napközi otthonokban való elhelyezését és megfelelő táplálását biztosítani.

5. Az iskolaköteles korban levőket az iskolalátogatásra kötelezni, de ugyanakkor a megfelelő táplálásukat és ruházkodásukat biztosítani.

6. A leventeintézmény meghonosítása és megkedveltetése.

7. Feltétlenül gondoskodni arról, hogy már az elemi iskolában úgy magyarok, mint ruszinok és svábok a maguk anyanyelvén kívül a velük egy közösséget alkotó falu másik nyelvét is megtanulják.

8. Biztosítani a magukat tovább képezni akaróknak és arra magasabb értelműségükkel képeseknek, hogy – tekintet nélkül saját anyagi helyzetükre – a felemelkedésnek ezen természetes folyamatából ki ne zárassanak.

9. A mutatkozó igényeknek megfelelő iskolák és tanfolyamok létesítése a szükséges többnyelvű tanerők biztosításával.

10. Gondoskodás arról, hogy mindenki, úgy közigazgatási hatóság, mint bíróság, vagy bármely más hivatal (posta, vasút stb.) előtt a maga anyanyelvét minden jogsérelem nélkül használhassa, illetve senki az állam nyelvének nem tudása miatt joghátrányt ne szenvedjen. A bírósági és hatósági hivatalos nyelvnek kötelező többnyelvűsége is ide tartozik. Az első esztendőn túl csak a kormányzati terület mindhárom nyelvét beszélő és író tisztviselők alkalmazhatók.

11. A kormányzósági terület összes természeti kincseinek és minden gazdasági értékének céltudatos és tervszerű kihasználása, különös tekintettel e területnek természeti kincsekben, ércben, sóban, szénben, továbbá ásványvizekben és természeti szépségekben (turisztika) való nagy gazdagságára.

12. Különös figyelem fordítandó az állattenyésztés és különösen a havasi legelőgazdálkodás fejlesztésére, a csehek által devastált értékes erdőterületeknek mielőbbi rendbehozatalára, a nem egy esetben rablógazdálkodásba torkoló túlméretezett földreform vadhajtásainak lenyesésére, de a másik oldalon a még lehetséges földreformnak megfelelő áttelepítéssel összekötendő célirányos folytatására.

13. Az értékesítés megkönnyítése és a fogyasztóképesség emelését célzó intézkedések és intézmények létesítése, szövetkezetek stb.

14. Különleges gazdálkodási és iparűzési módoknak és lehetőségeknek beállítása, fejlesztése és kiaknázása: gyümölcstelepítési, baromfinevelési, mesterséges fűztermelési és háziipari tanfolyamoknak stb. létesítése és fenntartása.

15. Mindezek s általában a lehető olcsó hitelnyújtás érdekében megfelelő altruisztikus pénzintézetek, hitelszövetkezetek stb. létesítése és támogatása.

16. Megfelelő állandó jellegű közmunkák létesítése úgy azonban, hogy azok ne a „munkanélküli segélyek" torzképét öltsék, hanem a maguk öncélúsága által indokolják a reájuk fordítandó kiadásokat, így:

a) útjavítások,
b) legelőjavítások,
c) erdőjavítások,
d) vízlecsapolások és alagcsövezések,
e) vízszabályozások és folyóvíztárolások,
f) vízierőművek stb. létesítése.

17. A nagy értéket jelentő vadterületek megfelelő gondozása és a különösen némely nemes nagyvadban igen megfogyatkozott vadállománynak megerősítése és felfrissítése. Ugyanígy a vidék halászati értékeinek megfelelő gondozása és célirányos kihasználása.

18. A meglett korú lakosság megfelelő továbbképzése, kulturális igényeinek emelése, egész gondolatvilláguknak a magyar állameszmébe való beágyazása megfelelő ismeretterjesztő népies előadások nyújtása, mozgószínházak létesítése, vándormozik és színházak faluztatása stb. által.

19. A ruszin nép lelkében élő népművészeti és főleg zenei hajlamok megfelelő kiaknázása és fejlesztése, a dalban, ruházatban és népszokásokban gyökerező ruszin nemzeti emlékeknek összegyűjtése és megóvása, sőt fejlesztése, amellett a hasonirányú magyar népművészet termékeinek is megismertetése és megkedveltetése stb.

20. A ruszin nép meghatóan erős vallásosságának megóvása és fejlesztése, az ezek szolgálatára rendelt görög katolikus egyháznak az állam minden erejével való támogatása és erősítése, a reá, de elsősorban a magyar államiságra veszedelmet jelentő görögkeleti kultusznak fokozatos, de tervszerű és célirányos leépítése.

21. A magyar anyaországgal és magával a magyar nemzettel való benső kapcsolatnak megerősítése egyrészt tanulmányi kirándulások és az idegenforgalmat is fejlesztő kölcsönös látogatások, másrészt a munkásvándorlás régi bevált rendszerének feleleventése és az Alföldön és Dunántúlon való munkanyújtás szisztemizálása által.

Ezek volnának úgy nagyjában azok a főbb irányelvek, melyek tervszerű kidolgozása és fokozatos végrehajtása által a 20 évi rabság által tőlünk elfordított és úgy lelkiekben, mint anyagiakban is kiélt ruszin területeken egy szebb jövő kiépíthetésének képét látom a magyar szivárvány színeiben.

[…]

Ha azután majd évek vagy évtizedek tervszerű és fáradságos munkája eredményeként egy új ruszin nép sarjadt az oly sokat emlegetett magyar „élettérben", akkor majd ráérünk gondolkozni azon, vajon szükséges-e már, vagy szükséges-e egyáltalán tényleges „politikai" vagy akár „nemzetiségi" önkormányzattá kiépíteni a mai területi autonómiát.

[…]

Az RKT-nak beillesztése az állami gépezetbe

Felmerülhet legvégül még egy kérdés és ez az, hogy a maga egészen különleges hivatali feladataival és magának a szómeghatározásnak is keretein túlnőtt hatalmas jogkörével tulajdonképpen milyen jogi helyzet illeti meg magát az RKT-t, de egyben annak exponensét is, a ruszin főkormánybiztost a különböző minisztériumok (miniszterek), sőt maga a miniszterelnökkel, az országgyűléssel stb.-vel szemben.

A túlzó autonomisták egy a régi Horvát-Szlavóniához igazodó különállás rendszerében képzelik el a megoldást. Innen az „önálló parlament" gondolata stb.

Egymagam inkább egy a Fiume városához hasonló inkább csak területi különállásra gondolok, egy „corpus separatum"-ra minden bizonnyal, de egy olyanra, amelynek a tekintetben mérséklője, hogy – önálló parlament híján – a maga politikai életét mégis csak a magyar országgyűlés keretében éli ki.

Ebben az elképzelésben a maga inkább gazdasági és közigazgatási, nyelvi és vallási, semmint politikai vagy nemzetiségi különállásában a Ruszinföld az a gyémánt lenne a Kárpátok koronájában, amelyre – épp úgy, mint valamikor a mi kedves Fiuménkra! – benső büszkeséggel és meleg szeretettel tekint minden igaz magyar.

[…]

Dr. Egan Imre: *Milyen legyen a ruszin autonómia?!* Ungvár, Miravcsik Könyvnyomda. 1939, húsvét havában. Nyomatott a szerző saját kiadásában. 43 o.

147

Szeged, 1939. május 7. **Részlet Teleki Pál miniszterelnök szegedi beszédéből (a nemzetiségi kérdésről és Kárpátalja ügyéről).**

[…]

Új feladataink

A trianoni börtön után, amelyben ez a nemzet él 1925-ig vagy 1926-ig, magunkban éltünk, egyetlen feladatunk akkor az volt, hogy észrevetessük magunkat, hogy hirdessük azt az igazságtalanságot, amely velünk történt és igyekezzünk barátokat keresni. Azután fordult felénk elsősorban Olaszország, majd bekövetkezett a régi barátaink megerősödése, mint Németországé és Lengyelországé is. Ők vezettek aztán minket a következő korszakba. De vezetett a magunk ereje is, mert ezek az új régi barátok sem keresték volna barátságunkat, ha nem láttak volna és nem látnának bennünk a maguk részéről is értéket. Saját megerősödésünk is folyt, politikailag, katonailag és gazdaságilag egyaránt. Gazdaságilag természetesen függésben voltunk az európai gazdasági élet hullámzásaival, amelyeket az ilyen háború utáni világban, mint amilyen az eltelt húsz esztendő, a dolgok természete hozott magával. Átéltük egész Európával együtt a húszas évek végén és a harmincas évek legelején a nagy gazdasági krízist, a nagy depressziót. Mindazonáltal sikerült államháztartásunkat úgy rendbe hozni, hogy meg tudtunk felelni államháztartásunk megrendülése nélkül olyan feladatoknak is, amelyek váratlanul értek, mint például a Felvidék és Kárpátalja visszatérése.

[…]

Ez két új feladatot jelent. Azt mondhatnám, a kismagyarországi feladatok után újra két nagymagyarországi feladatot. Az országfenntartás munkájából, amelyben eddig politikai életünk és belpolitikai, de különösen külpolitikai munkásságunk lefolyt, az úgynevezett országfenntartás korából átmegyünk az építés, az új, nagyobb Magyarország megépítésének korszakába. Ezekkel a feladatokkal kell majd most szembenéznünk.

[…]

Nemzetiségi kérdés

Visszatérek arra a problémára, hogy mennyiben alakul át a mi országvezetésünknek az egész feladata, annak az országvezetésnek, amelyben a vezetők és a választók egyformán részesednek. A háború óta egy kis és elzárt ország életét éltük, amely majdnem csupa színtiszta magyar és egynéhány vegyes nemzetségű országrészből állott. A legutóbb lefolyt három hónapban új területek jöttek vissza az országhoz. Az egyik közülük a Felvidék, olyan terület, amely húszéves idegen uralmat élt át, más törvények alatt, más életformákban. A másik terület, amelyet vissza-

kaptunk, zártan egy nem magyar nemzetiség lakik, egy hozzánk rendkívül hű nemzetiség, amely magyar érzéstől, a magyarság iránti rokonszenvétől a húszéves idegen uralom alatt sem tántorodott el. Ez nem frázis. Én magam és barátaim is találkoztunk olyan rutén gyermekekkel, akiket az elnyomás és idegen uralom alatt az apjuk odahaza tanított magyarul. De ezeknek az országrészeknek a visszatérésével Magyarország új feladatok előtt áll. Más lett az ország képe. Hozzá kell újra szoknunk ahhoz, hogy a Duna-medence nem magyarlakta területeit is vezessük és kormányozzuk. A Duna-medence tájai földrajzilag, népi életmódjuk szerint és gazdaságilag is összetartoznak, egymásra vannak utalva. A török háborúk vagy a világháború szétszakította a Duna-medencét. Magyarország egy ezredévig – kivéve a török uralmat, amikor a középső részben nem volt magyar – az egész területet egybefoglalta és egy kormányzat alatt tartotta. De ma újra olyan időszak kezdetét éljük, amikor megint többféle rész és nemcsak színtiszta magyarlakta részek tartoznak az országhoz. Újra hozzá kell szoknunk Nagymagyarország feladatait látni magunk előtt a trianoni Kismagyarország feladatai helyett. Elsősorban a nemzetiségi kérdésben.

A nemzetiségek a XIX. században ébredtek öntudatra, nemzeti alapon álló államokká egyesült Olaszország és Németország. Ezek az események a történelemből ismeretesek. A fejlődés mindinkább oda vezetett, hogy a nemzetiségek öntudatukra ébredtek. Ma az a helyzet, hogy vannak egymás mellett államok kisebbségekkel – részben közös kisebbségekkel. Például Szlovákiában élnek magyarok, Magyarországon élnek szlovákok és így tovább. Új helyzetek, bizonyos kompromisszumok szüksége merült fel Magyarországon. Ezek megoldásán kell fáradoznunk, ezek megoldási formáit kell megtalálnunk, ezek között az államok között – ez a kérdés külpolitikai része.

A kérdés belpolitikai része az, hogy nemcsak Kárpátalján, de a felvidéki övezetben is visszakaptunk olyan nemzetiségeket, amelyek a maguk életformáját élték, a maguk nyelvével éltek hosszabb időn át. Iskolaügyeiknek irányításában ezzel számot kell vetnünk. Hasonlóképpen számot kell vetnünk a magyarság között kisebbnagyobb csoportokban szétszórtan élő nemzetiségeknek iskolapolitikánkban való messzemenő tekintetbevételével. Következik ez Európa jelen átalakulásából, abból az új helyzetből, amely itt a XIX. század, majd a világháború utáni évek lefolyása következtében megteremtődött. Nekünk tehát kormányzati politikánkban ezekre tekintettel kell lennünk. Hasonlóképpen azután tekintettel kell lennünk olyan országrészeknek, mint amilyen Kárpátalja bizonyos önállóbb életére is. Kárpátaljának önkormányzatot fogunk adni, kell is, hogy adjunk, de milyen lehet ez az önkormányzat? Minden önkormányzat kapcsolatos és abból az alkotmányból folyik, azzal az alkotmánnyal, amelyhez ez az önkormányzat tartozik. Vannak történelmi alkotmányok, amelyekből ezek az önkormányzatok kifejlődtek. Ha tehát mi Kárpátaljának önkormányzatot adunk, ez olyan kell hogy legyen, amely a magyar alkotmányosság formáiból folyó és a magyar alkotmányosság formái szerint való. Annak formáit nem könyvekből vagy idegen területről, hanem az ezeréves magyar alkotmányos életből kölcsönözzük.

Tisztában vagyok azzal, hogy ezt mindenki így is kívánja. Én mindig azt tartottam, hogy aki jogot ad, önmagát tiszteli meg. Mi Kárpátaljának már megmutattuk egyszer azt az önkormányzati utat, amelyet most is adni akarunk. Ez az úgynevezett Egan-féle akció. Mi húsz éven keresztül támogattuk Kárpátalja önálló politikai törekvéseit a cseh uralom alatt. Más formában tettük ezt természetesen a cseh uralmon belül és más formában kívánjuk megadni most Magyarországon belül, amelynek al-

kotmánya történelmi alap. A cseh uralom alatt a kapcsolat szervezetlenebb volt. Ma szervesebb kell hogy legyen. Természetesen ennek az önkormányzatnak számolnia kell a modern eszközökkel.

[…]

Kárpátalja

Itt van mindjárt Kárpátaljának kérdése, amelynek megszerzése nemcsak kereskedelmi okokból vagy más okokból – tehát nemcsak a közös magyar–lengyel határ miatt – volt szükséges és fontos. Fontos és szükséges volt az Alföld öntözésének megvalósítása miatt is. Ha Kárpátalján kivágnák az erdőket, akkor a Tiszát tápláló folyók korlátlanul megduzzadnának és óriási tömegben hoznánk le a vizet, az Alföld pedig indokolatlan árvíznek volna kitéve. Ez a veszedelem akkor állhat elő, ha Kárpátalja más kezekben van, mint az Alföld. Ez volt az egyik indoka annak, hogy Kárpátalja visszatért hozzánk, a másik ok pedig az, hogy az Alföld öntözése mint szükséglet már régen felmerült. Ha termelésünket biztosabbá, olcsóbbá és megbízhatóbbá akarjuk tenni és takarmánynövényeink termelését fokozni akarjuk, akkor az öntözést figyelmen kívül hagyni nem lehet. Mindezekhez adódik mint egyszerű követelmény az, hogy a veteménytermelést is ki akarjuk fejleszteni, ehhez pedig szintén öntözés kell, amit tárolómedencékkel is meg lehet oldani. A kérdés az, hogy az Alföldön, illetve Kárpátalján építsünk-e tárolómedencét. Most már mind a kettő lehetővé válik, de sokkalta gazdaságosabb az, ha ezeket a tárolómedencéket Kárpátalján létesítjük. Nem könnyű feladat ez gazdasági szempontból sem, de vele az öntözést az Alföldön megoldjuk és ez óriási előnyöket jelent.

Kárpátaljával egyszersmind sok mindenféle ásványanyagot is nyerünk, ami nagyon fontos az ország iparosítása szempontjából. Végül a Tiszát némi szabályozással Husztig hajózhatóvá tudjuk tenni és ha különböző védőgátakat emelünk, elérhetjük azt is, hogy nemcsak tavasszal és őszszel, hanem a vízszegény nyári időszakban is meg tudjuk oldani a folyó hajózhatóságát. Ezek Kárpátalja megszerzésének ama gazdasági előnyei, amelyek az Alföldre különösen értékesek. Részben ezek az okok is voltak azok, amelyek a különböző államok vezetőit meggyőzték arról, hogy Magyarországnak erre a területre joga és szüksége van és ezért elhárították a nehézségek egy részét akkor, amikor cselekedni akartunk.

Talán érdekelni fogja a szegedieket, hogy az előmunkálatok ebben a vonatkozásban Szegeden az ellenforradalmi kormány alatt indultak meg, tehát odáig nyúlnak vissza. Ez ismét egyik példája annak, hogy nem szabad a pillanatnak élni, hanem mindenkor minden munkát, amely jó és hasznos, akár használ az adott pillanatban, akár nem, el kell végeznünk. Példa arra, hogy semmiféle munka, amit valaki el tud végezni és amihez ért, nem fölösleges és nem haszontalan, mert minden ilyen munkának valamikor megterem a maga gyümölcse. Tehát vesse mindenki latba a maga képességeit és dolgozzunk, mert csak a megfeszített munka az, amely előbbre fogja vinni az országot.

Azt kérem, hogy egész beszédemből az egész alaphangot méltassák megbecsülésükre, azt az alaptónust, amelyet nem hangosan, de erős akarattal ismertettem és igyekszem belevinni ennek az országnak szolgálatába. Nem szoktam keresni a közéleti szereplést, ezt Szegeden is tudják. Tudok visszavonulni a magánéletbe, nagyon jól érzem magam ott és fájlalom, hogy ebben talán nem lesz többé részem, de ezzel leszámoltam. Magam is azért szántam rá erre magamat, mert láttam, hogy ma olyan

időket élünk, amikor mindenkinek válogatás és késlekedés nélkül kell állnia a helyét. Ezért arra kell kérnem Szeged város polgárait, szívleljék meg ezt a felhívásomat. Az országtól, az ország minden polgárától pedig meg kell követelnem, hogy teljesítse kötelességét.

[…]

Gróf Teleki Pál: *Beszédek 1939.* Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság, Budapest, é. n. 45-66. o. Idézett rész: 50-51.; 60-61.; 64-66. o.

148

Budapest, 1939. május 10. **Morvay Zsigmond válasza Egan Imre Milyen legyen a ruszin autonómia? című írására.**[63]

Egan Imre barátom lázban égve, lázas sietséggel igen érdekes és jó szándékú füzetet adott ki, amelyben mindazokkal vitába száll, akik a Kárpátaljának adandó önkormányzat kérdésében nyilatkozatokat tettünk s hozzá akarunk járulni ahhoz, hogy az ott visszatért lakosság az új berendezkedés során minél boldogabb, megelégedettebb legyen.

Az összes nyilatkozatokat adók közül engem támad legjobban azért, mert én az Új Magyarság húsvéti mellékletében röviden lefektettem azokat az elveket, amelyeket mint régi gyakorlati közigazgatási ember Kárpátalján szerzett tapasztalataim alapján megvalósíthatónak látok.[64]

Magától értetődik, hogy egy ilyen rövid vázlatot nem lehet részletesen megindokolni. De arra nem is volt szükség, mert az indoklást a kodifikációs munka elvégzése utánra, illetve a tervezet végére szoktuk hagyni.

Most eltérek ettől a szabálytól, de mielőtt áttérnék kifogásainak ismertetésére s arra adandó válaszomra, valamint az ő tervezeteinek bírálatára, le akarom szögezni azt a legfőbb szempontot, amely engem a Kárpátaljának adandó autonómia kérdésében vezet. Kárpátalját én nem egy olyan nemzetiségi vagy divatos szóval élve népiségi területnek tartom, amely önként szakadt el tőlünk s most, hogy visszajött, pacifikálni kellene. Kárpátalját őseink a honfoglaláskor vérrel szerezték, tehát ősi jogon magyar föld, nekünk magyar anyaföldünk. Az azon a földön élő lakosság tehát magyar volt s annak is kell maradnia.

A Kárpátalján élő ruténekben legszívesebben látott vendégeink, akik pár évszázaddal később jöttek be hozzánk s akik évszázadokon keresztül sohasem éltek vissza a vendégjoggal, sőt velünk együtt életüket és vérüket áldozták közös hazánkért. Ezért kapták a „gens fidelissima" nevet is. Ezért fogadtuk őket testvéreinknek. Az a tény, hogy a ruténeknek egy egészen sajátos és olyan szláv nyelvet beszélnek, amelyet a nagyorosz alig ért meg, semmit sem változtat azon a közjogi helyzeten, hogy ők magyarok. Hála Istennek, sok más idegen nyelvet beszélő jó állampolgárunk is van még.

A mi ruténünk mindig is magyarnak vallotta magát. Az intelligens rutén kifogástalan hazafi volt s akik valaha értük és velük dolgoztunk, soha nem tudjuk elfelejteni őket.

Kárpátalján nem voltak ukránok, pravoszlávok is csak kevesen s azt is csak a háború előtti néhai Duliskovics Arnold barátom útján tudtuk meg a híres gróf Bobrinszky-féle skízma-per folyamán.

63 Dr. Egan Imre: *Milyen legyen a ruszin autonómia?!* Miravcsik Könyvnyomda, Ungvár, 1939, húsvét havában.

64 Milyen legyen Kárpátalja autonómiája? *Új Magyarság* 1939. április 9.

A háború után erőszakkal vették el tőlünk Kárpátalját s húsz hosszú éven keresztül – egy egész generációnak – folyton azt hazudták, hogy mi elnyomtuk őket, hogy ők nem magyarok, ellenkezőleg nagyoroszok. Nyakunkra hozták az ukránok ezreit, több mint 100.000 görög katolikust áttérítettek a görögkeleti vallásra. Gyönyörű templomokat, parochiákat, iskolákat építettek. Ingyen tanították a legszegényebb gyerekeket is s igyekeztek a legnagyobb gyűlöletet felébreszteni ellenünk s folyton azt hangoztatták, hogy ők csak zálogban tartják őket s át fogják majd adni szőröstől-bőröstől Oroszországnak, ahol a mennyországba jutnak, mert egy 160 milliós nemzet fiai lesznek. Bolondok volnának tehát, ha a szegény kis Magyarország keblére vágyódnának visszatérni.

De volt Kárpátaljának intelligenciája, minden hálára érdemes görög katolikus papsága, akik nem engedtek a negyvennyolcból. Hiába ígértek nekik a csehek autonómiát – tessék-lássék adtak is nekik valamit – vártak, kitartottak. Előbb Kurtyák [Iván], később Bródyék nyíltan ellenállottak. Széleskörű és olyan autonómiát követeltek, amelynek megadása esetén idővel önként visszajöhettek volna hozzánk. Becsukták őket, sanyargatták minden módon. Nem használt.

Most aztán visszakerült Kárpátalja. Az idősebb generáció ujjongott az örömtől. Magyarul üdvözölt bennünket. Nem örül azonban a 20–30 év közötti intelligencia, amely egy szót sem tud magyarul s egy olyan nagy csalódás áldozata, amelyből még nem tud felocsúdni. Akiket szándékosan és céltudatosan nagyoroszoknak neveltek s aztán meglepően gyorsan – magyarok lettek. Ezekkel szemben nem lehetünk bosszúállók. Meg kell hódítanunk őket, de nem fegyverrel, hanem szeretettel, jóindulattal. Csoportonkint ide kell hozni őket magyarul tanulni s ha megtanultak, vissza kell őket küldeni szülőföldjükre – dolgozni.

1918-ban a X. néptörvényben egészen széleskörű autonómiát adtunk Kárpátaljának. Nem ők az okai, hogy nem élhettek vele. Micsoda indokot lehetne tehát most felhozni amellett, hogy ne adjunk önként autonómiát Kárpátaljának? Én tudom, hogy a rutének se gondolnak velünk szemben olyan széleskörű önkormányzatra, mint amit a csehektől akartak kierőszakolni – a mi intenciónk szerint.

Soha életemben szélsőséges nem voltam, tehát „szélsőséges autonomista" se vagyok s nincsen ilyen táborom. De tényleg olyan önkormányzatot szeretnék Kárpátaljának, amelyiknek keze-lába van s amellyel az ottani lakosság maga kormányozhatná önmagát. Gyakorlati közigazgatási embernek csak a decentralizálás fejlesztése lehet a végcélja.

Bródy Andrással nagyon megértjük egymást s én nyíltan kijelentem, hogy az ő személyét tartom a legalkalmasabbnak arra, akivel Kárpátalján a területi önkormányzatot megszervezzük, bevezessük s akit az ottani tartományi főnökség élére állítsuk.

*

Most tehát kezdjük a harcot – a szócsatát, mint Egan mondja!

Egan egyedül azt a kívánságomat helyesli, amely szerint „minden rendelkezésre álló eszközzel erősíteni akarom a görög katolikus egyházat" a görögkeleti terjeszkedéssel szemben. Tényleg ez egyik fő princípiumom. A görög katolikus ruténeket száz százalékig megbízható magyaroknak tartom, Sztojka püspök[65] úr őnagyméltóságának tehát az legyen a legfőbb feladata, hogy okosan és szeretettel – ha kell, hit-

65 Sztojka Sándor, a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye püspöke.

térítők útján – hozza vissza a görög katolikus egyház kebelére a pravoszlávokat. Kormányunk pedig azzal támogassa, hogy ne csak kongrua-kiegészítést adjon a papoknak és tanítóknak – amint a háború előtt tettük –, de ha kell, fedezze az összes kongrua kiadásokat. Ez volna egyik leghasznosabb beruházásunk Kárpátalján.

Azt állítja Egan, hogy én „egész érthetetlen ijedtségből" akarok széleskörű autonómiát adni Kárpátaljának, attól félve, hogy különben túllicitálnak, vagy pláne kierőszakolják azt. Megvallom őszintén, ezt a megjegyzést nem értem, mert ő is önként akar Kárpátaljának autonómiát adni, csak – szerintem – nem megfelelő formában és módon. Hitem szerint „derék ruszin testvéreinknek" én alkalmasabb megoldást proponálok mint Egan.

Az én konkrét javaslataim a következők voltak:

Ruszinszkónak tartományi jogokat kellene adni, földrajzi fekvésére és a nehezebb közlekedési viszonyokra való tekintettel decentralizált alapon. A magyar kormányba kinevezendő ruszin miniszter összekötő kapocs lenne a tartománygyűlés és a tartományfőnök, illetve a magyar kormány között. Meg kell alakítani az ottani tartománygyűlést s jelölésük alapján a Kormányzó Úr nevezné ki a tartományfőnököt, aki hivatalból tagja lenne felsőházunknak. A tartománygyűlés megfelelő számú képviselőt és felsőházi tagot delegálna a parlamentbe, képviselője és gyakorlója lenne a tartományi végrehajtó hatalomnak.

Feltétlenül eltekintenék a megyei rendszer visszaállításától, városi, községi és járási autonómiát gondolok megfelelőnek, szabad nyelvhasználattal, tisztviselő-választási joggal és első fokú bíráskodással. Amikor a néppel közvetlenül érintkező tisztviselők számára előírnám a nép nyelvének szóban és írásban való bírását, kötelezővé tenném, hogy magasabb állású tisztviselőnek csak olyan egyéneket választhassanak, akik magyarul is tudnak. A ruszin miniszteren keresztül történő hivatalos levelezés párhuzamosan ruszin és magyar nyelven folyna.

A tartományfőnökséget három főosztályra tagoznám: belügyi (közigazgatási és pénzügyigazgatás), vallás- és közoktatásügyi és igazságügyi osztályra. Felállítanám a középfokú közigazgatási bíróságot, taxatív hatáskörrel, közigazgatási és pénzügyi osztállyal s egyes esetekben és bizonyos értékhatárokon felül panaszjoggal a mi közigazgatási bíróságunkhoz. Az igazságszolgáltatásban fellebbezési fórum a kassai ítélőtábla és a Kúria volna. A tartományfőnökség székhelyéül Ungvár városát javaslom.

*

Én nem a vármegyei rendszer feltétlen megszüntetésével akarok tehát tartományi jogokat adni Kárpátaljának mint Egan kárhoztat, én egyelőre „eltekintenék a vármegyei rendszer visszaállításától", mert ez idáig még csak Bereg vármegye területe jött teljes egészében vissza az anyaországhoz. Máramaros és Ugocsa egy része még oláh, Ung északnyugati csücske még szlovák megszállás alatt van. De tovább megyek. Én Kárpátalja déli határának a Tisza jobbpartját állapítanám meg, mert akkor beleesne Nagyszőlős, Beregszász, Munkács is. Erős magyar gócpontok, ahová mehetne a rutén ifjúság magyarul tanulni, magyar kultúrán nevelkedni, ruszinul is beszélő magyarokká lenni s aztán nekünk abban is segítene, hogy Kárpátalján minél előbb magyarnak vallja magát mindenki. Akkor visszaállíthatjuk már a megyerendszer, amely, Isten látja lelkemet, van annyira szívügyem mint Egan Imre barátomnak. Egyelőre azonban – gróf Teleki Pál szerint – országépítéssel kell foglalkoznunk. Én tehát mint gyakorlati ember a könnyebb és célravezetőbb utat választanám.

Egan hivatkozik Szabó Oresztre,[66] akinek az a felfogása, hogy „kulturális haladás és gazdasági jólét egy bizonyos fokú területi önkormányzat mellett az, amire a ruszin népnek ma szüksége van" és Ortutay Jenőnek arra a megállapítására,[67] hogy „nincs itten szükség külön törvényes intézkedésekre, se úgynevezett autonóm szervekre, hanem csak a jóakaratú és jó szándékú emberek szövetkezésére."

Mindkét barátomnak igaza van. Én is ezt akarom. Meghatározott területen szövetkezzen a lakosság arra, hogy önmagát jóakarattal és igazságosan kormányozza.

Egan „főkormánybiztos" alatt kereken 101 tagból álló ruszin kormányzótanácsot javasol Ungvár vagy Munkács székhellyel. A főkormánybiztos volna egyszersmind a Ruszinföld minisztere. Tagjai hivatalból, kinevezés és választás útján kerülnének be 5 évi mandátummal. Ő is minden ellenvetéssel szemben területi autonómiát akar, szemben a mások által javasolt nemzetiségi autonómiával. Én nem tudok róla, hogy valaki ezt javasolta volna. Nem is hiszem, mert magyar embernek Magyarországon nem szükséges nemzetiségi autonómia.

*

Ortutay Jenő barátom – Egan szerint – egy vita során azt a kijelentést tette, hogy a területi autonómia nehézsége abban van, hogy keretei közé beszorít más, tehát a mi esetünkben magyar nemzetiségi polgárokat is, akik természetesen nem nyugodnának bele, hogy az autonómia keretein belül kevesebb joguk legyen, mint az uralkodó „nemzetiségnek".

Ortutay kiváló és nagy tiszteletnek örvendő papi ember, aki nem ismeri a közés közigazgatási jogi meghatározásokat, tehát mint laikus fejezte így ki aggodalmát. A tény az, hogy azon a területen, ahol autonómia van, minden polgárnak egyformák a jogai és kötelességei. Magyarországon azonban nem is lehet olyan területi autonómia, ahol a magyarnak külön jogokról kellene gondoskodni.

Az autonómia kereteit Egan sokkal tágabbra tervezi mint én. Pl. Ungváron egy új ruszin királyi ítélőtáblát javasol. Én Kassát javasoltam, mert általában első fokú hatóságokra gondolok csak, kivéve a közigazgatásban a középfokú közigazgatási bíróságot, amit azért tartanék jónak, mert azzal jobban kidomborítanók azt az általános célt, hogy kezdjük meg végre a közigazgatás decentralizálását. A bíráskodás terén nem lehet se „egyforma", se „külön mérték"-kel mérni. A bírónak minden esetet teljesen önállóan kell elbírálni és úgy ítélkezni. Ez Kassán se lehet másképp, Ungváron se.

Ami a „Hegyvidéki Miniszteri Kirendeltség" felállítását illeti, annyira helyeslem, hogy a „Magyarországi Ruszinszkóiak Szervezeté"-nek legelső dolga az volt, hogy feliratban kérje a kormányt annak felállítására. Már eldőlt, hogy fel is állítják. Én az ún. Egan-akcióra nagyon jól emlékszem, mert mikor szolgabírónak Ugocsába kerültem, még dolgoztam is Egan édesatyjával s élő tanúja vagyok annak, hogy milyen hervadhatatlan érdemeket szerzett a rutén nép körében. Azt az akciót tehát folytatni kell és folytatni is fogjuk.

A legnagyobb véleménykülönbség köztem és Egan között abban van, hogy ő egy a Fiume városához hasonló, inkább csak területi különállásra gondol, egy „corpus separatum"-ra. Valószínűleg nem gondolt arra, hogy Fiume csak Mária Terézia alatt csatoltatott hozzánk s hogy az 1868:XXX. tc. 66. §-ával ismertetett el önálló kikötővárosnak – corpus separatumnak –, területe pedig Kárpátaljához viszonyítva jelen-

66 Dr. Szabó Oreszt: A Ruszinföld autonómiájáról. *Pesti Hírlap* 1939. április 2.

67 Milyen legyen Kárpátalja autonómiája? *Új Magyarság* 1939. április 9.

téktelenül kicsi volt. Lakossága olasz, horvát, szlovén stb. A magyarokat igen könnyen meg lehetett számolni. A világháborúban ennek folytán végleg el is vesztettük.

Kárpátalja ezzel szemben több mint ezer éve a miénk. Magyar vérrel szerzett magyar föld. A legutóbbi 20 év története – remélem csak rossz álom lesz. Ennek a területnek az új berendezésénél tehát én elsősorban a magyar érdekeket nézem s azt akarom összhangba hozni ruszin testvéreink érdekeivel. Olyan magyar területi autonómiát akarnék tehát ott életbe léptetni, amellyel minden ottani polgártársunk meg legyen elégedve. […]

*

Nagy megelégedésemre szolgál és örömmel tölt el tehát annak megállapítása, hogy Egan is – ha más utakon bár – velünk egy célra tört: területi autonómia, megfontolt, bölcs és minden animozitástól mentes országépítő kormányzat útján boldoggá tenni Kárpátalját. Szerinte aki ott hivataloskodni akar – a legkisebb díjnoknak is – legalább úgy kell cselekednie, mintha barátja volna a népnek, még ha nem is az. Szerinte aki nem a népért akar ott dolgozni, azt egyszerűen ki kell dobni a helyéről.

Helyeslem Egannak azt a megállapítását is, hogy „Békesség és kenyér" ami ruszin testvérünk szerint az autonómia megtestesítése. Ez igaz. De ez csak az egyszerű nép többségére áll. Az intelligenciának azonban kultúra is kell. Ezért akarok én nekik magyar kultúrát s közigazgatási és igazságszolgáltatási ügykörben önkormányzatot is adni. Önként. Nem ijedtségből. Sőt abban a szent meggyőződésben, hogy egy emberöltő múlva egész Kárpátalján ismét ruténül is beszélő, de teljesen megbízható magyarok fognak lakni s a régi területek visszaszerzése után visszatérhetünk majd a vármegyei rendszer helyreállítására is.

*

Egan barátom apai ágon ír származású, tehát temperamentumánál fogva offenzív természetű, de kitűnő magyar. Én anyai ágon porosz származású vagyok, de ebben a felfordult világban úgy érzem, mint magyarnak okosabb dolog most defenzív irányban minél jobban megerősödni.

Elfogadom tehát a „Magyarországi Ruszinszkóiak Szervezeté"-nek a memorandumában is lefektetett azt a megállapítását, hogy „Kárpátalja autonómiájának olyannak kell lenni, amely a rutén népet visszahozza abba a testvéri közösségbe, amelyben velünk 100 éven keresztül élt. Feladata, hogy a rutén népet nyelvének és nemzeti, valamint vallási és kulturális egyéniségének épségben tartása mellett visszahozza a magyar birodalmi gondolat osztatlan tagjának és egyenlő jogú állampolgárának."

Végezetül annak a nézetemnek akarok még kifejezést adni, hogy gróf Teleki Pál miniszterelnök úr – akinek felfogását nagy vonásokban ismerem – nem fog addig javaslattal előjönni, amíg az arra hivatott és Kárpátalján működő szakemberek véleményét meg nem hallgatja. Akkor és azután fogja munkatársait egy tervezet elkészítésével megbízni, amely minden szempontból kielégítő csak az esetben lesz, ha kompromisszum útján fog véglegesíttetni.

Dr. Morvay Zsigmond: Milyen legyen a ruszin autonómia? (Válasz Dr. Egan Imre ny. főispán e címen megjelent tanulmányára.) Budapest, Buschmann F. utódai könyvnyomda, [1939]. Felelős kiadó: Dr. Morvay Zsigmond. 8 o.

149

Budapest, 1939. június 19. **Részlet Teleki Pál miniszterelnöknek a képviselőház ülésén elhangzott programbeszédéből (a visszatért Felvidék és Kárpátalja kérdése).**

[…]

Felvidéki testvéreink és a visszatért Kárpátalja tekintetében természetesen különleges szabályozásra volt és van szükség. A felvidéki minisztérium a többi minisztériummal kapcsolatosan a gazdasági élet élénkítése, szabályozása, a Felvidéken érvényben volt törvények és rendeletek alapján kifejlődött állapotoknak az anyaországban lévő állapotokkal való harmonizálása tekintetében sok munkát végzett. A munkának a java része készen van, a munka tovább folyik, de még mindig szükség van rá, azonban fokozatosan a leépítés felé és a felvidéki területeknek a többi országrészekkel való teljes egyesítése felé halad. Itt azonban még mindig nagyon speciális munkák várnak megoldásra. A keresztény elemeknek a gazdasági életben való érvényesítése ott egészen különleges megítélés alá esik, a zsidóság ott nagyobb arányszámban él és ennek a problémának a megoldása ott különleges rendezést fog igényelni. A nemzethű és üzletileg tisztességes zsidóságot az ország többi részénél talán valamivel nagyobb arányszámban kell majd ott érvényesüléshez juttatni, egyelőre és átmenetileg, azonban mind a nemzethűség, mind az üzleti erkölcs szempontjából nagyon erős revízióra és nagyon erős ellenőrzésre van szükség.

Nem akarom már túlságosan hosszúra nyújtani a beszédemet és nem akarok az összes részletekre kiterjedni, de sok vonatkozásban, például tandíj, tanszemélyzet és mindenféle más vonatkozásban az ottani állapotokat összhangba kell hozni az anyaország állapotaival.

Már most egészen különös megítélés alá esnek Kárpátalja és a Kárpátalján megoldandó problémák. A Kárpátalja inkorporációjáról szóló törvényjavaslatot ma voltam bátor a t. Ház elé terjeszteni. Ezt azonban rövidesen követi vagy még ebben a hónapban, de azt hiszem, inkább a nyár közepén Kárpátalja önkormányzatának előterjesztése és megtárgyalása. Olyan önkormányzatról van szó, amely a magyar alkotmányba, a nem írott magyar alkotmányba szervesen illeszkedik bele. Nem akarok részleteiben erre sem kitérni, a javaslat előterjesztésekor lesz alkalma a t. Háznak ezt a törvényjavaslatot megvitatni és talán már előzetesen is megtárgyalni.

[…] A munkaprogram tekintetében az lesz majd a javaslatom a t. Házhoz, hogy mondjunk le részlegesen a nyári szabadságunkról és ezt úgy tervezem, hogy két részletben vennők ki szabadságunkat, illetőleg kétszer napolnók el a Házat. Most ennek a hónapnak a végéig elsősorban le kell tárgyalnunk a felvidéki képviselők, majd később a kárpátaljai képviselők behívásának és Kárpátalja inkorporációjának törvényjavaslatán kívül az indemnitás törvényjavaslatát és esetleg még egy-két most beterjesztett törvényjavaslatot, amelyekre a sürgősséget kértük.

[…]

Gróf Teleki Pál *Országgyűlési beszédei.* II. kötet. 1938–1941. S. a. r. Papp Antal. A Studium kiadása, Budapest, é. n. 130-154. o. Idézett rész: 151-152. o.

150

Budapest, 1939. június 19. **[238.] A m. kir. minisztérium 1939. évi 6.070. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt területeken a közoktatásügyi igazgatásról (Kassai tankerület).**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1938:XXXIV. tc. 4. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

I.

Tankerületek

1. §

(1) A visszacsatolt felvidéki területeken és az országnak ezekkel a területekkel határos részein – addig is, amíg a tanügyi igazgatási beosztási törvény nem rendezi – a tankerületek az 1935:VI. tc. 1. §-ában történt megállapítástól részben eltérően a következőket állapíttatnak meg:

[…]

4. Kassai tankerület: magában foglalja Abaúj-Torna, Zemplén, Ung vármegye, Bereg és Ugocsa közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye, valamint Kassa törvényhatósági jogú város területét; székhelye: Kassa.

[…]

(2) Az 1. bekezdésben foglalt rendelkezés következtében az 1935:VI. tc. 1. §-ában meghatározott tankerületek száma a komáromi és kassai tankerületekkel együtt tízre emelkedik.

[…]

3. §

Ez a rendelet 1939. évi szeptember hó 1-jén lép életbe és végrehajtásáról a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 851–852. o.

151

Budapest, 1939. június 22. **[240.] A m. kir. minisztérium 1939. évi 6.200. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai terület közigazgatásának ideiglenes rendezéséről.**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai terület közigazgatására vonatkozóan addig is, amíg ezt a kérdést a kárpátaljai önkormányzattal kapcsolatban törvény nem rendezi, a következőket rendeli.

I. Szervezet. Hatáskör

1. §

(1) A kárpátaljai területre a m. kir. miniszterelnök előterjesztésére az államfő kormányzói biztost és főtanácsadót nevez ki. A kormányzói biztost és a főtanácsadót ugyancsak a miniszterelnök előterjesztésére az államfő menti fel.

(2) A kormányzói biztos és a főtanácsadó a m. kir. miniszterelnök előtt esküt tesznek. A kormányzói biztos és a főtanácsadó állása az állami rendszerű II. fizetési osztályba soroztatik; a főtanácsadó állása az országgyűlési képviselői megbízatással nem összeférhetetlen.

(3) A kormányzói biztos és a főtanácsadó székhelye: Ungvár.

2. §

(1) A kormányzói biztos gyakorolja a kárpátaljai területen a jogszabályok szerint a vármegyei törvényhatóságokat megillető szabályrendelet-alkotási jogkört.

(2) A kormányzói biztost megilletik mindazok a jogok, amelyeket a jogszabályok a főispán hatáskörébe utalnak.

(3) Az előző bekezdésben felsorolt ügyeken felül a kormányzói biztos hatáskörébe tartozik a tanügyi közigazgatási és iskolai ügyekben mindazoknak a tennivalóknak ellátása, amelyekben a jogszabályok szerint a tankerületi kir. főigazgató jár el.

3. §

(1) A kormányzói biztost a kárpátaljai területet érintő általános érdekű kérdésekben a főtanácsadó tájékoztatja. Az ilyen kérdések tárgyalása céljából a kormányzói biztos székhelyén véleményező és indítványozó bizottságot kell alakítani.

(2) A bizottság elnöke a főtanácsadó; nyolc tagot a m. kir. miniszterelnök nevez ki. A kormányzói biztos a bizottság tárgyalásaiban bármikor részt vehet.

(3) A bizottság üléseit a szükségeshez képest tartják, és összehívása iránt a kormányzói biztossal egyetértésben az elnök intézkedik.

4. §

(1) A kárpátaljai területen három közigazgatási kirendeltség működik; a kirendeltségek működési területét és székhelyét a m. kir. belügyminiszter állapítja meg.

(2) A közigazgatási kirendeltség vezetőjét és helyettesét a m. kir. belügyminiszter nevezi ki; a kinevezés ideiglenes és bármikor visszavonható. A kirendeltség vezetője és helyettese a kormányzói biztos előtt esküt tesz. A kirendeltség vezetője közvetlenül a kormányzói biztosnak van alárendelve. Egyébként a kirendeltség vezetőjének állása az alispán, a vezető helyettesének állása pedig a vármegyei főjegyző állásával esik egy tekintet alá.

(3) A közigazgatási kirendeltség vezetője működési területén a közigazgatás vezetője, és hatósági jogokat gyakorolt azokban az ügyekben, amelyeket a jogszabályok:

a) az alispánnak,

b) a törvényhatósági kisgyűlésnek,

c) az adóügyi bizottság kivételével a közigazgatási bizottság alakulatainak, és

d) a kir. tanfelügyelőnek hatáskörébe utalnak.

(4) A közigazgatási kirendeltség vezetője határoz azoknak a vagyontárgyaknak a használata tekintetében, amelyek felett a rendelkezési jogot a volt csehszlovák járás önkormányzata gyakorolta.

5. §

(1) A kormányzói biztos mellett a tennivalókat a belügy- és pénzügyminisztérium, valamint a vallás- és közoktatásügyi minisztérium fogalmazási tisztviselőinek létszámába tartozó tisztviselők, továbbá a belügyminisztérium számvevőségi és kezelőszemélyzetének létszámába tartozó tisztviselők és egyéb alkalmazottak látják el, ezeknek a tisztviselőknek és egyéb alkalmazottaknak létszámát a pénzügyminiszterrel egyetértésben az érdekelt miniszterek állapítják meg. Ezekre az állásokra kinevezett tisztviselőknek és egyéb alkalmazottaknak állomáshelye a kormányzói biztos székhelyén van.

(2) Az előző bekezdés rendelkezéseit kell alkalmazni a kormányzói biztos mellett működő altiszti és szolgaszemélyzetre is azzal, hogy az altiszti és szolgaszemélyzet a belügyminisztérium altiszti és szolgaszemélyzetének létszámába tartozik.

(3) A közigazgatási kirendeltség vezetője az ügyeket ideiglenes minőségben kinevezett előadókkal és közigazgatási gyakornokokkal, valamint megfelelő számú segéd- és kezelőszemélyzettel intézi (13. § 2. és 3. bekezdés). Az előadók állása a vármegyei másodfőjegyző, illetőleg aljegyző állásával, a közigazgatási gyakornokok állása a vármegyei közigazgatási gyakornokok állásával, a segéd- és kezelőszemélyzethez tartozók állása pedig a vármegyei segéd- és kezelőszemélyzet körében rendszeresített hasonló nevű állásokkal esik egy tekintet alá.

(4) A közigazgatási kirendeltség területén azokat a tennivalókat, amelyek a jogszabályok szerint a törvényhatósági tiszti főügyész működési körébe tartoznak, a kirendeltség vezetője mellett működő jogügyi előadó látja el. A jogügyi előadót a belügyminiszter nevezi ki; a kinevezés ideiglenes és bármikor visszavonható. Egyébként a jogügyi előadó állása a törvényhatósági tiszti főügyész állásával esik egy tekintet alá.

6. §

A gyámhatóságot elsőfokú jogkörrel a közigazgatási kirendeltségek működési területén felállított árvaszékek gyakorolják; az árvaszékek szervezete a törvényhatósági árvaszékek szervezetével azonos.

7. §

(1) A járások és községek szervezetére vonatkozólag – a jelen rendeletben foglalt eltérésekkel – a magyar jogszabályok az irányadók.

(2) A járási, valamint a körjegyzői beosztást a belügyminiszter állapítja meg.

(3) A kárpátaljai területen a község- és egyéb helyneveket a belügyminiszter az 1898:IV. törvénycikkben meghatározott szabályok mellőzésével állapítja meg. Ha a belügyminiszter a község hivatalos nevét magyar és magyar-orosz nyelven állapította meg, a kétnyelvű megnevezést együttesen kell használni.

8. §

A községi képviselőtestület tagjait a község férfi lakosai közül a főszolgabíró nevezi ki.

9. §

A kárpátaljai területen az állambiztonsági, különösen az idegenrendészeti feladatoknak a m. kir. rendőrség keretében való ellátásáról külön rendelet gondoskodik.

10. §

(1) A közigazgatási kirendeltségek, az árvaszékek és a főszolgabírák tennivalóinak ellátásához szükséges tisztviselők és egyéb alkalmazottak, továbbá a községi tisztviselők és egyéb alkalmazottak létszámát a m. kir. belügyminiszter állapítja meg a pénzügyminiszterrel egyetértve.

(2) Az útügyi műszaki személyzet létszámát a m. kir. kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértve állapítja meg.

(3) A m. kir. belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértve állapítja meg a kárpátaljai területen a községi üzemekben alkalmazottak létszámát és javadalmazását.

11. §

(1) A kárpátaljai területen az állam hivatalos nyelve a magyar és a magyar-orosz.

(2) A törvényeket hiteles fordításban magyar-orosz nyelven is ki kell adni.

(3) A kárpátaljai területen külön hivatalos lapot kell létesíteni; a külön hivatalos lap kiadásáról a kormányzói biztos gondoskodik.

(4) Azokat a miniszteri rendeleteket, amelyeknek hatálya a kárpátaljai területre kiterjed, az ország hivatalos lapjában (a Budapesti Közlönyben) való közzététellel kell szabályszerűen kihirdetettnek tekinteni, és a rendelet hatályba lépésének napja szempontjából is a Budapesti Közlönyben való közzététel napja az irányadó; az említett rendeleteket azonban – lehetőleg a Budapesti Közlönyben való megjelenésükkel egyidejűen – a kárpátaljai terület hivatalos lapjában magyar és magyar-orosz nyelven hasábosan szintén közzé kell tenni.

(5) A kárpátaljai terület külön hivatalos lapjában kell közzétenni a kormányzói biztos által kiadott szabályrendeleteket, a kormányzói biztos vagy a közigazgatási kirendeltség vezetője által kiadott általános jellegű rendelkezéseket és közleményeket; a közzététel magyar és magyar-orosz nyelven hasábosan történik.

(6) A kárpátaljai terület lakosai a kárpátaljai területen működő állami és önkormányzati hatóságokhoz, valamint a m. kir. miniszterekhez magyar-orosz nyelven is fordulhatnak, és ebben az esetben a választ magyar-orosz nyelven kell megadni.

(7) A kárpátaljai területen a kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozólag a jogszabályokban megállapított rendelkezések az irányadók.

II. Hatósági fokozatok

12. §

(1) Azokban a közigazgatási ügyekben, amelyekben első fokon a községi elöljáróság, a községi képviselőtestület, a főszolgabíró vagy az árvaszék határozott, másodfokon a közigazgatási kirendeltség vezetője határoz.

(2) Az ügy tárgya szerint illetékes miniszter határoz azokban a közigazgatási ügyekben, amelyekben első vagy másod fokon a közigazgatási kirendeltség vezetője vagy első fokon a kormányzói biztos jár el.

III. Tisztviselők alkalmazása

13. §

(1) A 10. §-ban foglalt rendelkezés alapján megállapított létszám keretén belül betölthető állásokat kinevezés (felfogadás, alkalmazás) útján kell betölteni.

(2) A közigazgatási kirendeltségnél működő előadókat, ide értve a jogügyi előadót is, az árvaszéki elnököt és ülnököt, valamint a főszolgabírót és a szolgabírót, további a községi (kör)orvost a belügyminiszter nevezi ki.

(3) A közigazgatási kirendeltségnél, az árvaszéknél és a főszolgabírónál alkalmazott közigazgatási gyakornokokat, továbbá a segéd- és kezelőszemélyzet tagjait a kormányzói biztos nevezi ki.

(4) Nagy- és kisközségekben a községi (kör)jegyzőt a kormányzói biztos, a többi községi tisztviselőket és az egyéb községi alkalmazottakat, úgyszintén a községi elöljáróságnak nem tisztviselő tagjait a főszolgabíró nevezi ki.

(5) A kinevezés ideiglenes és bármikor visszavonható.

(6) A 10. § 1. bekezdése értelmében szervezett állásra a belügyminiszter a jelen § alapján olyan személyt is kinevezhet, akinek az illető állásra megállapított elméleti képesítése megvan, de gyakorlati közigazgatási vizsgát nem tett.

(7) A belügyminiszter, a kormányzói biztos, illetőleg a főszolgabíró a 10. § 1. és 3. bekezdése értelmében szervezett állásra – az orvosi, mérnöki, állatorvosi képzettséghez és más különleges képzettséghez kötött állások kivételével – a kárpátaljai és a visszacsatolt felvidéki terület lakosai közül olyan személyt is kinevezhet, akinek az illető állásra megállapított elméleti és gyakorlati képesítése nincs meg. Községi orvossá, illetőleg körorvossá ideiglenes minőségben az olyan orvost is ki lehet nevezni, aki tisztiorvosi, illetőleg községi orvosi vizsgát nem tett. Az ilyen orvos az említett képesítést a belügyminiszter által megszabott határidőn belül megszerezni köteles, különben a kinevezés hatályát veszti.

(8) A 10. § alapján szervezett bármely állást pályázat hirdetése nélkül is be lehet tölteni.

(9) A 6–8. bekezdésekben foglalt rendelkezések az 5. § 1. és 2. bekezdése alapján betöltésre kerülő állásokra is vonatkoznak.

14. §

(1) A 13. § alapján kinevezett minden tisztviselő magyar vagy magyar-orosz nyelven hivatali (szolgálati) esküt tenni köteles. Azt, aki az eskü letételére a kinevezési okirat kézhezvételétől számított tizenöt nap alatt nem jelentkezik, olyannak kell tekintetni, mint aki alkalmaztatását nem fogadta el.

(2) A hivatali (szolgálati) eskü szövegére a 2.708/1920. M. E. számú rendelet az irányadó.

(3) Az esküt az árvaszéki elnök és az ülnök, úgyszintén a főszolgabíró, továbbá a kirendeltség vezetője, az árvaszéki elnök vagy a főszolgabíró mellé beosztott tisztviselők és egyéb alkalmazottak, ideértve a községi elöljáróság nem tisztviselő tagjait is, a főszolgabíró előtt teszik le.

15. §

(1) Annak az állami vagy vármegyei tisztviselőnek korábbi állását, aki a jelen rendelet alapján történt kinevezését közvetlenül megelőzőleg Magyarország egyéb területén rendszeresített álláson szolgálatban állott, megüresedettnek kell tekinteni. Amennyiben az ilyen tisztviselő az új állásban végleges minőségben elhelyezést nem nyert, őt korábbi állásába vissza kell venni; ha korábbi állását már beöltötték, mint létszám felettit kell visszavenni.

(2) Az a városi vagy községi tisztviselő, aki a jelen rendelet alapján történt kinevezését közvetlenül megelőzőleg Magyarország egyéb területén rendszeresített álláson szolgálatban állott, ezt az állást továbbra is megtartja és a kinevezés tartama alatt őt fizetés nélkül szabadságolni kell. Az ilyen tisztviselő pótlásáról szükség esetén helyettesítés útján vagy tiszteletdíjas alkalmazásával kell gondoskodni.

16. §

(1) A 13. § alapján kinevezett tisztviselőnek és egyéb alkalmazottnak azokra a rendszeres állandó illetményekre van igénye, amelyek a fennálló jogszabályok alapján a hasonló állású vármegyei és községi tisztviselőket és egyéb alkalmazottakat megilletik. A kiküldetési és átköltözködési illetményekre vonatkozóan az állami és a vármegyei alkalmazottakra nézve fennálló rendelkezések irányadók. Az olyan tisztviselő és egyéb alkalmazott részére, aki az ideiglenes kinevezését közvetlenül megelőzően más állomáshelyen tényleges szolgálatban állott, az ideiglenes kinevezéssel kapcsolatban átköltözködési költségek járnak.

(2) Az alkalmazottak lakáspénzének megállapítása szempontjából a kárpátaljai területen fekvő községeknek lakáspénzosztályba sorozására nézve – mindaddig, amíg az újabb lakáspénzosztályba sorozásuk be nem következik – az 5.830/1908. M. E. sz. rendelet és a 2.929/1911. M. E. sz. rendelet rendelkezései az irányadók. Amennyiben az említett rendeletek szerint valamely község a VII. lakáspénzosztályba tartozott, az ilyen állomáshelyet úgy kell tekinteni, mintha a VI. lakáspénzosztályban volna.

(3) A kormányzói biztos, a főtanácsadó, a közigazgatási kirendeltségek, az árvaszékek és a főszolgabírák személyi és dologi kiadásait az államkincstár viseli; a községi tisztviselők és egyéb alkalmazottak illetményeit pedig az államkincstár előlegezi.

IV. A községek háztartása

17. §

(1) A kárpátaljai területen fekvő községek kötelesek az 1939. évre a megváltozott helyzetnek megfelelő költségvetést készíteni.

(2) A költségvetés összeállítására vonatkozó munkálatokat haladéktalanul meg kell kezdeni, és a költségvetés tervezetét tárgyalás végett legkésőbb az 1939. évi augusztus hó 31. napjáig a képviselőtestület elé kell terjeszteni.

(3) Az 1. bekezdésben említett költségvetés összeállítására a rendes költségvetésre vonatkozó jogszabályok az irányadók azzal az eltéréssel, hogy ebben a költ-

ségvetésben egyelőre csak a szükségletek és a fedezetek összegét kell megállapítani. A költségvetési hiány fedezésére szükséges községi pótadó kulcsának (százalékának) megállapítása kérdésében a képviselőtestület a pótadó alapjául szolgáló adók kivetése után határoz.

(4) Az előbbi bekezdés értelmében megállapított költségvetést a jogorvoslati határidő leteltével jóváhagyás végett haladéktalanul fel kell terjeszteni a közigazgatási kirendeltség vezetőjéhez.

(5) Az előző bekezdések rendelkezései megfelelően irányadók a községek kezelése alatt álló intézet, alap, üzem vagy vállalat tekintetében is.

18. §

(1) Mindaddig, amíg az előbbi § értelmében megállapított költségvetés jóváhagyást nem nyert, csak elkerülhetetlen kiadásokat szabad teljesíteni. Ezeket a kiadásokat a közület saját bevételeiből teljesíti.

(2) Azok a közszolgáltatások, amelyek az állami főhatalom változása előtt a csehszlovák járási önkormányzatot illették meg, további rendelkezésig az államkincstárnak fizetendők be.

V. Vegyes rendelkezések

19. §

(1) Az országos érvényű közigazgatási jogszabályok hatálya a jelen rendelet hatályba lépésének napjától kezdve a kárpátaljai területre is kiterjed.

(2) Az 1. bekezdés rendelkezése nem vonatkozik a pénzügyi közigazgatásra, a bányászati közigazgatásra, továbbá a társadalombiztosítással kapcsolatos kérdésekre, az ipari tulajdon (szabadalom, védjegy, mustra és mintaoltalom) közigazgatásával kapcsolatos kérdésekre, végül az 1937:XXI. törvénycikkel kapcsolatos kérdésekre; mindezek tárgyában külön rendelet intézkedik.

(3) Az 1. bekezdés értelmében hatályba lépett jogszabályok alkalmazásával kapcsolatban esetleg szükséges rendelkezéseket – az esetleg érdekelt más miniszterrel egyetértve – az illetékes miniszter állapítja meg.

(4) A jelen rendelet hatályba lépésekor már folyamatban levő ügyekben az 1. bekezdés értelmében hatályos jogszabályokat megfelelően kell alkalmazni annak az irányelvnek a szem előtt tartásával, hogy a jogrendszer változásából az egyesekre hátrány nem származhatik.

(5) Ha valamely kérdésben törvény vagy rendelet nem rendelkezik, vagy a kérdés szabályozása szabályrendeleti jogalkotás körébe tartozik, azt a jogszabályt kell alkalmazni, amely az illető területen az 1939. évi március hó 15. napján hatályban volt.

(6) A községek szabályrendeletei – amennyiben az 1. bekezdés értelmében hatályba lépett jogszabályokkal nem ellenkeznek – továbbra is hatályban maradnak.

(7) A 6. bekezdésben említett szabályrendeletek alkalmazásával kapcsolatban esetleg szükséges rendelkezéseket – az esetleg érdekelt más miniszterrel egyetértve – az illetékes miniszter teszi meg.

(8) Az 1939. évi március hó 15. napján hatályban volt szabályrendeleti jogalkotás körébe eső jogszabályokat az illetékes miniszter – az esetleg érdekelt más miniszterrel egyetértve – hatályon kívül helyezheti, és az illetékes hatóságot megfelelő szabályrendeletek alkotására kötelezheti. Ha a szabályozás késedelme a közérde-

kekre sérelmes volna, a vonatkozó szabályokat ideiglenesen az illetékes miniszter állapítja meg.

(9) A közigazgatási kirendeltségek ügyvitelével a 125.000/1902. B. M. számú rendelettel kibocsátott Vármegyei Ügyviteli Szabályzat rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

20. §

A hatósági orvosi szolgálatról szóló 1936:IX. tc. 5. §-ának 2. bekezdése a visszatért kárpátaljai területen betöltés alá kerülő állásokra – további rendelkezésig – nem nyer alkalmazást.

21. §

(1) Verbőc, Fancsika, Tiszasásvár, Hömlöc és Csongor községek ideiglenesen Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék területéhez csatoltatnak.

(2) Unghosszúmező község Ung vármegye területéhez csatoltatik.

(3) Az 1. és 2. bekezdésben felsorolt községek területére az országos érvényű jogszabályokon felül az 1938:XXXIV. törvénycikk alapján kiadott rendeletek hatálya is kiterjed.

22. §

A jelen rendelet hatályba lépésének időpontját a m. kir. belügyminiszter állapítja meg.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 855–863. o.

152

Budapest, 1939. június 22. **[241.] A m. kir. minisztérium 1939. évi 6.210. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen az állambiztonsági, különösen az idegenrendészeti tennivalók ellátásáról.**

1. §

(1) A kárpátaljai területen az állambiztonsági, különösen az idegenrendészeti feladatokat m. kir. rendőrség keretén belül határvidéki m. kir. rendőrkapitányság és megfelelő számú határvidéki m. kir. rendőri kirendeltség látja el.

(2) A határvidéki m. kir. rendőri kirendeltségek a hatáskörükbe utalt tennivalók (3. §) ellátásában a rendőrhatósági jogkört önállóan gyakorolják, de a határvidéki m. kir. rendőrkapitányság közvetlen felügyelete, ellenőrzése és irányítása alatt állanak.

(3) A határvidéki m. kir. rendőrkapitányság és a határvidéki m. kir. rendőri kirendeltségek területi beosztását és székhelyét a m. kir. belügyminiszter állapítja meg.

2. §

A határvidéki m. kir. rendőrkapitányságnál és a határvidéki m. kir. rendőri kirendeltségeknél működő őrszemélyzetet kizárólag a kapitányság, illetőleg kirendeltség belső őrszolgálatára, a tolonckíséretre és a szükségeshez képest az útlevél-ellenőrzéssel kapcsolatban vonatkísérésre szabad felhasználni.

3. §

(1) A határvidéki m. kir. rendőrkapitányság és a kirendeltségek vezetői mint elsőfokú rendőrhatóságok hatáskörébe a következő ügyek tartoznak:

1. ellátják az 5.645/1923. B. M. számú rendeletben a m. kir. rendőrség határszéli rendőrkirendeltségeire ruházott összes tennivalókat;

2. határoznak az állambiztonsági szempontból aggályos személyek kitiltása kérdésében (5.112/1914. B. M. sz. r. 9. §);

3. láttamozzák a községi elöljáróságok által kiállított útlevéllapokat (282.228/1928. B. M. sz. r.);

4. ellenőrzik a kivándorlásról szóló 1909:II. törvénycikkben és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott rendeletekben megállapított szabályok megtartását;

5. az állam biztonsága és a társadalmi rend ellen irányuló bűncselekmények elhárítása és felderítése.

(2) Az 1. bekezdés 1–4. pontjában felsorolt ügyekben a rendőri büntető bíráskodást első fokon a határvidéki m. kir. rendőrkapitányság, illetőleg kirendeltség vezetői gyakorolják.

(3) Az 1. bekezdésben foglalt rendelkezés nem érinti a m. kir. honvédségnek határszolgálatát, továbbá a határőrizetnél és ellenőrzésnél való közreműködését, illetőleg hatáskörét.

(4) Az 1. bekezdés 5. pontjában foglalt rendelkezés nem érinti más rendőrhatóságoknak és rendőri közegeknek (1896:XXXIII. tc. 85. §) a nyomozás teljesítésére

vonatkozó hatáskörét. Ezek a rendőri hatóságok és közegek a tudomásukra jutott, az állam biztonsága és a társadalmi rend ellen irányuló bűncselekményekről az illetékes határvidéki m. kir. rendőrkapitányságot, illetőleg kirendeltséget azonnal értesíteni kötelesek.

4. §

A határvidéki m. kir. rendőrkapitányság, illetőleg kirendeltségek vezetői a hatáskörükbe utalt ügyekben a hatósági területükön lévő községi elöljáróságokhoz, csendőrőrs-parancsnokságokhoz, továbbá a nem tiszti parancsnokságú határőrvadász-őrsökhöz felhívást intézhetnek, s ezek annak eleget tenni és a felhívásra jelentést tenni kötelesek. A tiszt által vezetett határvadász- és csendőrségi parancsnokságokkal a határvidéki m. kir. rendőrkapitányság, illetőleg kirendeltségek vezetői megkeresés útján érintkeznek.

5. §

A kárpátaljai területen levő első- és másodfokú közigazgatási hatóságok közegészségügyi, állategészségügyi, tűz- és vízrendészeti ügyekben tett azokról az intézkedésekről, amelyeknek a határszéli személy-, állat- és áruforgalommal kapcsolatosan jelentőségük van, az illetékes határvidéki m. kir. rendőrkapitányságot, illetőleg kirendeltséget rendszerint előzetesen értesítik.

6. §

(1) A határvidéki m. kir. rendőrkapitányság, illetőleg kirendeltségek vezetői, avagy kiküldöttei a működési területükön levő községi elöljáróságok által kezelt és a rendőrkapitányság, illetőleg kirendeltség hatáskörébe tartozó ügyekre (3. §) vonatkozó iratokba és nyilvántartásokba bármikor betekinthet és ezekkel kapcsolatban a községi elöljáróságoknak utasításokat adhatnak.

(2) A felügyeleti jogkörben szükségesnek látszó intézkedések megtétele céljából a határvidéki m. kir. rendőrkapitányság, illetőleg kirendeltségek vezetői a községi elöljáróságok felügyeleti hatóságát keresik meg.

7. §

A jelen rendelet hatályba lépésének időpontját a m. kir. belügyminiszter állapítja meg.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 863–865. o.

153

Budapest, 1939. június 22. **[242.] A m. kir. minisztérium 1939. évi 6.220. M. E. számú rendelete Komárom szabad királyi városnak és Ungvár megyei városnak törvényhatósági jogú várossá alakításáról.**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1938:XXXIV. tc. 4. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

(1) A 9.330/1938. M. E. számú rendelettel egyesített Komárom szabad királyi város Duna-balparti és Duna-jobbparti részének különállása az 1939. évi július hó 15. napján megszűnik; ettől az időponttól kezdve a város a törvényhatósági jogú városok közé soroztatik.

(2) Ungvár megyei város az 1939. évi július hó 15. napjával szintén a törvényhatósági jogú városok közé soroztatik.

2. §

(1) Mind Komárom, mind Ungvár thj. városok törvényhatósági bizottságába 54–54 törvényhatósági bizottsági tagot kell kinevezni. Ezeket a törvényhatósági bizottsági tagokat Komárom thj. város, illetőleg Ungvár thj. város lakosai közül – a felvidéki ügyek tárca nélküli miniszterével egyetértően – a belügyminiszter nevezi ki.

(2) Ung vármegye törvényhatósági bizottságának az 1.710/1939. M. E. számú rendelet 2–4. §-ai értelmében behívott, illetőleg kinevezett azok a tagjai, akik Ungvár thj. város területén laknak, az 1939. évi július hó 14. napjával elvesztik törvényhatósági bizottsági tagságokat.

(3) Ung vármegye törvényhatósági bizottságának a 2. bekezdés rendelkezése következtében megüresedett tagsági helyek betöltésére az 1.710/1939. M. E. számú rendelet rendelkezései azzal az eltéréssel irányadók, hogy a vármegye törvényhatósági bizottságának tagjává az is kinevezhető, aki Ungvár thj. város területén (a vármegye székhelyén) lakik.

(4) Aki Ungvár thj. város területén lakik, az egyidejűleg tagja lehet Ung vármegye és Ungvár thj. város törvényhatósági bizottságának.

3. §

Az 1929.XXX. törvénycikknek és egyéb jogszabályoknak a törvényhatósági bizottságban a szakszerűség képviselete címen, illetőleg hivatali állásuknál fogva helyet foglaló tagokra vonatkozó rendelkezéseit Komárom és Ungvár thj. városok törvényhatósági bizottságaira is alkalmazni kell.

4. §

A Duna-balparti és Duna-jobbparti Komárom, további Ungvár megyei városok képviselőtestületi tagjainak megbízatása az 1939. évi július hó 14. napjával megszűnik.

5. §

(1) Komárom és Ungvár thj. városokban a törvényhatósági bizottság megalakulása után haladéktalanul meg kell alakítani a törvényhatósági kisgyűlést.

(2) A törvényhatósági kisgyűlésbe mind Komárom, mint Ungvár thj. városnál a 2. § értelmében kinevezett tagok közül 8–8 tagot kell választani és 2–2 tagot kinevezni. Egyébként a törvényhatósági kisgyűlés megalakításának módja tekintetében az arra vonatkozólag hatályos jogszabályok megfelelően irányadók.

6. §

(1) Komárom és Ungvár thj. városok kötelesek az 1939. évnek július hó 15. napjától hátra levő részére költségvetést készíteni; a költségvetés tervezetét tárgyaltatás végett legkésőbb az 1939. évi augusztus hó 31. napjáig a törvényhatósági bizottság elé kell terjeszteni. A költségvetés megállapítása során a községi pótadó kulcsának megállapítása kérdésében is határozni kell.

(2) Mindaddig, amíg az előző bekezdés értelmében megállapított költségvetés jóváhagyást nem nyert, a kiadásokat a belügyminiszter által megszabott keretekben lehet teljesíteni.

7. §

Az önkormányzat viteléhez szükséges, valamint a törvények által megalkotni rendelt szabályrendeletek mindkét törvényhatóság megalakulásától számított egy éven belül megalkotni és jóváhagyás végett felterjeszteni köteles. E szabályrendeletek – ide értve az önkormányzati közszolgáltatásokra vonatkozó szabályrendeletek is – a város polgármesterének meghallgatása után az illetékes miniszter a szükségeshez képest módosíthatja, kiegészítheti, hatályon kívül helyezheti, illetőleg az ide vonatkozó rendelkezéseket megállapíthatja.

8. §

Komárom város egyesítésére irányadó egyéb rendelkezéseket, valamint mind Komárom, mind Ungvár városra vonatkozólag a törvényhatósági jogú várossá alakulással kapcsolatban esetleg szükséges intézkedéseket a belügyminiszter teszi meg.

9. §

A 9.330/1938. M. E. számú rendeletnek a jelen rendelettel nem érintett rendelkezéseit Komárom és Ungvár thj. városokra vonatkozólag megfelelően alkalmazni kell.

10. §

A jelen rendelet végrehajtásáról a belügyminiszter gondoskodik.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 865–867. o.

154

Budapest, 1939. június 23. **1939:V. tc. a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területek képviselőinek az 1939. évi június hava 10. napjára egybehívott országgyűlés képviselőházába meghívásáról.**[69]

1. §

Mindaddig, amíg az 1938:XXXIV. törvénycikkel a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken az országgyűlési képviselő-választások megtartása lehetséges lesz, az 1939. év június havának 10. napjára egybehívott országgyűlés képviselőházának a jelen törvény erejénél fogva mint országgyűlési képviselők tagjai lesznek azok, akiket a visszacsatolt felvidéki területek lakossága által szenátorokká, nemzetgyűlési vagy tartománygyűlési képviselőkké megválasztottak közül vagy a magyar pártok lajstromain a megválasztottak után pótképviselővé választott jelöltek közül a miniszterelnök indítványára az országgyűlés – mindkét házának határozatával – az országgyűlés képviselőházába meghív. Az így meghívottak száma legfeljebb huszonhat lehet.

2. §

Utasíttatik a minisztérium, hogy a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken az országgyűlési képviselőválasztások megtartásáról az 1940. évi június havának 30. napjáig gondoskodjék.

3. §

A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a miniszterelnök, illetőleg a minisztérium gondoskodik.

Megjelent az Országos Törvénytár 1939. évi június hó 23-án kiadott 6. számában.

Magyar Törvénytár. 1939. évi törvénycikkek. Budapest, Franklin-Társulat, 1940. 149-150. o.

69 L. a 68. jegyzetet

155

Budapest, 1939. június 23. **1939:VI. tc. a Magyar Szent Koronához viszszatért kárpátaljai területeknek az országgal egyesítéséről.**

A magyar törvényhozás mélységes áhítattal ad hálát az isteni Gondviselésnek, hogy az elszakított Felvidék egy részének az 1938. év utolsó negyedében visszatérése után az 1939. év március havában immár a Kárpátalja is visszatért a Magyar Szent Korona testébe. A magyar haza bensőséges örömmel üdvözli, a szerető anya meleg gondoskodásával öleli keblére az északkeleti Kárpátoknak az ezeréves határokkal szegélyezett területével együtt visszatért sokat szenvedett hűséges fiait.

1. §

A magyar törvényhozás jóváhagyóan tudomásul veszi azokat az intézkedéseket, amelyeket a magyar királyi kormány az 1939. év március havában a Kárpátalja birtokba vétele végett tett és elismerését fejezi ki m. kir. honvédség önfeláldozó, lelkes kötelességteljesítéséért.

A birtokba vett területeket a magyar törvényhozás a magyar állam területéhez visszacsatolja.

2. §

Mindaddig, amíg a Kárpátalján az országgyűlési képviselőválasztások megtartása lehetséges lesz, az 1939. évi június havának 10. napjára egybehívott országgyűlés képviselőházának a jelen törvény erejénél fogva mint országgyűlési képviselők tagjai lesznek azok, akiket a kárpátaljai területek lakossága által szenátorokká, nemzetgyűlési vagy tartománygyűlési képviselőkké megválasztottak közül vagy a magyar pártok lajstromain a megválasztottak után pótképviselővé választott jelöltek avagy a Kárpátalja őslakossága által választott nemzeti tanácsi tagok közül a miniszterelnök indítványára az országgyűlés mindkét házának határozatával – az országgyűlés képviselőházába meghív. Az így meghívottak száma legfeljebb tíz lehet.

3. §

Az 1926:XXII. tc. 23. §-a alapján élethossziglan kinevezhető felsőházi tagok száma negyvenhatra emeltetik fel.

4. §

Utasíttatik a minisztérium, hogy a kárpátaljai területeken az országgyűlési képviselőválasztások megtartásáról az 1940. évi június havának 30. napjáig gondoskodjék.

5. §

A kárpátaljai területek lakosai közül azok, akik az 1921. évi július 26. napján az akkor érvényes magyar jogszabályok értelmében kétségtelenül magyar állampol-

gárok voltak és az 1921:XXXIII. törvénycikkbe iktatott trianoni szerződés alapján csehszlovák állampolgárokká váltak, az 1939. évi március hó 15. napján kezdődő jogi hatállyal hatósági intézkedés nélkül visszaszerzik magyar állampolgárságukat, ha az 1929. évi március hó 15. napja óta állandóan a kárpátaljai vagy az 1938:XXXIV. törvénycikkel a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken laknak.

Az előbbi bekezdés értelmében visszaszerzett magyar állampolgárság kiterjed a magyar állampolgárrá lett férfi feleségére és mindazokra a gyermekeire, akik életüknek huszonegyedik évét még nem töltötték be. A házasságon kívül született gyermek, ha életének huszonnegyedik évét még nem töltötte be, anyjának állampolgárságát követi.

Az 1921. évi július hó 26. napja után csehszlovák állampolgárként született teljesen árva vagy atyátlan árva az 1939. évi március hó 15. napján kezdődő jogi hatállyal megszerzi a magyar állampolgárságot, ha az 1921. évi július hó 26. napján atyja – s ha atyja később született, nagyatyja – magyar állampolgár volt és ő maga az 1929. évi március hó 15. napja óta, ha pedig később született, születése óta állandóan a kárpátaljai vagy az 1938:XXXIV. törvénycikkel Magyarországhoz visszacsatolt felvidéki területeken lakik. A házasságon kívül született gyermek anyjának, illetőleg nagyszülőjének állampolgárságát követi.

Az előbbi bekezdés értelmében megszerzett magyar állampolgárság kiterjed a magyar állampolgárrá vált férfi feleségére és gyermekére, illetőleg a magyar állampolgárrá vált nőnek házasságon kívül született gyermekére.

Az előző bekezdések rendelkezései nem terjednek ki arra, aki illetőleg akinek felmenője a csehszlovák állampolgárságot az 1921:XXXIII. törvénycikkbe iktatott trianoni szerződés 64. cikke értelmében gyakorolt opció alapján szerezte meg.

6. §

Utasíttatik a miniszterelnök, hogy Kárpátalja önkormányzatának szabályozásáról külön törvényjavaslatot terjesszen az országgyűlés elé.

7. §

Felhatalmaztatik a minisztérium, hogy a kárpátaljai területekre vonatkozólag a törvényhozás további rendelkezéséig megtehesse mindazokat a rendelkezéseket, amelyek a kárpátaljai területek közigazgatásának, törvénykezésének, közgazdaságának és általában egész jogrendszerének az ország fennálló jogrendszerébe beillesztése, illetőleg ezzel összhangba hozatala végett szükségesek.

A minisztérium ezeket a rendelkezéseket megteheti abban az esetben is, ha azok egyébként a törvényhozás hatáskörébe tartoznának.

Felhatalmaztatik a minisztérium, hogy a kárpátaljai területek visszacsatolásával és igazgatásával kapcsolatos kiadások fedezéséről – amennyiben szükséges – rendkívüli hitelműveletek útján is gondoskodjék.

A jelen §-ban foglalt felhatalmazás alapján kibocsátott azokat a rendeleteket, amelyek a törvényhozás hatáskörébe tartozó rendelkezéseket tartalmaznak, kibocsátásuktól számított fél év alatt az országgyűlésnek be kell mutatni.

8. §

Jóváhagyatnak a minisztériumnak és az egyes minisztereknek azok a rendelkezései és intézkedései, amelyeket a kárpátaljai területek visszacsatolása tekintetében a jelen törvény hatályba lépése előtt tettek.

9. §

A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a minisztérium gondoskodik.

Megjelent az Országos Törvénytár 1939. évi június hó 23-án kiadott 6. számában.

Magyar Törvénytár. 1939. évi törvénycikkek. Budapest, Franklin-Társulat, 1940. 151-155. o.

156

Budapest, 1939. június 23. **[243.] A m. kir. minisztérium 1939. évi 5.800. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területekre vonatkozó igazságügyi szervezeti rendelkezésekről (bírósági, ügyészségi, közjegyzői, ügyvédi szervezet).**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területnek az országgal egyesítéséről szóló 1939:VI. tc. 7. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

I. Az igazságügyi szervezetre vonatkozó jogszabályok hatálya

1. §

Az igazságügyi szervezetre vonatkozó jogszabályokat a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken az alábbi 2–23. §-usokban meghatározott módosításokkal kell alkalmazni.

II. A bírósági és ügyészségi szervezetekre vonatkozó rendelkezések

1. Kir. bíróságok és kir. ügyészségek felállítása

2. §

(1) Az alsóvereckei, huszti, ilosvai, nagybereznai, nagyszőlősi, ökörmezői, rahói, szobránci és técsői járásbíróság újra felállíttatik.

(2) Huszton kir. törvényszék és kir. ügyészség állíttatik fel.

3. §

A kárpátaljai területek törvénykezési beosztása ideiglenesen a következő:

a huszti, ilosvai, nagyszőlősi, ökörmezői, rahói és técsői kir. járásbíróság a huszti kir. törvényszék kerületébe,

az alsóvereckei, nagybereznai és szobránci kir. járásbíróság az ungvári kir. törvényszék kerületébe tartozik.

4. §

(1) A Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken fekvő községek ideiglenesen további rendelkezésig annak a kir. járásbíróságnak területéhez tartoznak, amelynek székhelyén működött járásbíróság területéhez tartoznak az 1938. évi november hó 2. napján. Ehhez képest a munkácsi és az ungvári kir. járásbíróság bírói hatósága újra kiterjed a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken fekvő azokra a községekre is, amelyek az 1938. évi november hó 2. napján a Munkácson, illetőleg az Ungváron működött járásbíróság területéhez tartoztak.

(2) Azok a községek, amelyeket a 9.600/1938. M. E. számú és a 3.337/1939. I. M. számú rendelet a beregszászi kir. járásbíróság területéhez csatolt, továbbra is a beregszászi kir. járásbíróság területéhez tartoznak.

(3) Azok a visszatért községek, amelyek a homonnai járásbírósághoz tartoztak, a nagybereznai kir. járásbíróság területéhez csatoltatnak.

5. §

A 2. §-ban felsorolt kir. bíróságok és a huszti kir. ügyészség működésüket az 1939. évi június hó 27. napján kezdik meg.

[…]

4. Az alkalmazásra vonatkozó közös rendelkezések

10. §

Azt, akinek a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken a jelen rendelet hatályba lépésekor állandó lakhelye volt […] kinevezéshez szükséges egyéb követelményekre vonatkozó jogszabályok alkalmazása szempontjából az ellenkező megállapításig magyar állampolgároknak kell tekintetni, feltéve, hogy ő vagy egyenes ágú felmenő ágbeli hozzátartozója magyar állampolgárságát a trianoni szerződés rendelkezései következtében vesztette el.

11. §

(1) Azt, aki a jelen rendelet hatályba lépésekor a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken vagy az 1938:XXXIV. törvénycikk alapján visszacsatolt területeken lakott, úgyszintén azt, aki az 1921. évi július hó 26. napjáig magyar közszolgálati alkalmazásban állott és állomáshelye az 1921. évi július 26. napján a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken vagy az 1938:XXXIV. törvénycikk alapján visszacsatolt területeken volt, s azóta Magyarországnak a trianoni szerződéssel megállapított területén lakott anélkül, hogy a közszolgálatban alkalmazást vagy ellátást kapott volna, valamint a volt csehszlovák közszolgálati nyugdíjast […] végleges minőségben csak akkor lehet kinevezni, ha magatartása igazolási eljárás során megfelelőnek bizonyult.

(2) Az igazolási eljárás tekintetében a 2.300/1939. M. E. számú rendelet 9. §-ában, valamint az 5.390/1939. M. E. számú rendeletben foglalt rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

12. §

A nemzetiségi egyenjogúságról szóló 1868:XLIV. törvénycikk kiegészítése tárgyában alkotott 1924:II. törvénycikknek, úgyszintén a 4.800/1923. M. E. számú rendelet 12–14. §-ának rendelkezéseit a jelen rendelet körében olyan módosítással, illetőleg kiegészítéssel kell alkalmazni, hogy a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken működő kir. bíróságok előtt folyó ügyekben fellebbviteli bíráskodást gyakorló kir. törvényszékeknél és kir. ítélőtáblán is a fellebbviteli ügyek elintézéséhez szükséges számban kell a magyar-orosz nyelvben jártas személyeket alkalmazni, továbbá a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken működő kir. járásbíróságoknál és kir. ügyészségeknél folyó ügyekben akár elsőfokú, akár a fellebbviteli eljárásban az ügyvéd, úgyszintén a helyettesítésében eljáró, valamint az ügyvédekkel egy tekintet alá eső személy az állam hivatalos nyelve mellett a magyar-orosz nyelvet is használhatja.

III. Kir. közjegyzői szervezet

13. §

(1) A Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken újra rendszeresíttetik a huszti, ilosvai, nagyszőlősi és técsői kir. közjegyzői állás.

(2) Nagybereznán, Rahón és Szobráncon kir. közjegyzői állás rendszeresíttetik.

(3) A huszti kir. közjegyzőség területe a huszti és az ökörmezői kir. járásbíróság területét foglalja magában, a többi kir. közjegyzőség területe pedig a székhelyükön levő kir. járásbíróság területével azonos.

(4) A munkácsi kir. közjegyzőség területe kiegészül az alsóvereckei kir. járásbíróság területével.

(5) A jelen § rendelkezéseivel rendszeresített kir. közjegyzőségek ideiglenesen a kassai közjegyzői kamara kerületébe tartoznak.

[…]

IV. Ügyvédi szervezet

17. §

A kassai ügyvédi kamara területe ideiglenesen kiterjed a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területekre is.

18. §

Az ügyvédek, illetőleg a helyettes ügyvédek névjegyzékébe az 1941. évi december 31. napjáig fel lehet venni azt is, akinek a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken az 1938. évi november hó 2. napján hatályban volt jogszabályokban az ügyvédek névjegyzékébe felvétel tekintetében megszabott elméleti és gyakorlati képzettsége megvan, az ügyvédjelöltek névjegyzékébe pedig az 1940. évi december hó 31. napjáig fel lehet venni azt is, akinek a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken az 1938. évi november hó 2. napján hatályban volt jogszabályokban az ügyvédjelöltek névjegyzékébe felvétel tekintetében megszabott képzettsége megvan, feltéve, hogy a felvételt kérő a névjegyzékbe felvételhez szükséges egyéb követelményeknek megfelel; a 10. § rendelkezése azonban ezekben az esetekben is megfelelően irányadó.

[…]

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 867–874. o.

157

Budapest, 1939. június 23. **[244.] A m. kir. minisztérium 1939. évi 5.910. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen a magyar polgári büntetőbíráskodás működésének megkezdéséről.**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1938:VI. tc. 7. §-ában foglalt felhatalmazása alapján a következőket rendeli:

I. A polgári büntetőbíráskodás megkezdése

1. §

A Magyarországhoz visszakerült kárpátaljai területen a polgári személyek felett ideiglenesen gyakorolt katonai büntetőbíráskodás 1939. évi június hó 26. napjával megszűnik. 1939. évi június hó 27. napjával kezdődően büntető ügyekben polgári személyekkel szemben a polgári büntetőbíróságok járnak el, kivéve ha az eljárás külön jogszabálynál fogva az ország egyéb területén is a katonai büntetőbíráskodás hatáskörébe tartozik.

2. §

(1) A katonai igazságügyi hatóság a polgári büntetőbíróság hatáskörébe tartozó ügynek iratait – a hozzá tartozó bűnjelekkel együtt – haladéktalanul átteszi az illetékes kir. ügyészséghez, ha pedig az ügy a kir. járásbíróság vagy a rendőri büntetőbíróság hatáskörébe tartozik, az illetékes kir. járásbírósághoz, illetőleg a rendőri büntetőbírósághoz; ugyanide kísérteti át az előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban levő terheltet is.

(2) Az iratok elküldéséig, illetőleg az átkísértetésig a katonai igazságügyi hatóság csak halaszthatatlan eljárási cselekményt teljesít.

[…]

15. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján (1939. június 24.) lép hatályba. A végrehajtás végett esetleg szükséges rendelkezéseket az igazságügy-miniszter teszi meg.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 874–878. o.

158

Budapest, 1939. június 23. **[249.] A m. kir. minisztérium 1939. évi 6.460. M. E. számú rendelete Beregszász, Érsekújvár, Léva, Losonc és Rimaszombat nagyközségeknek megyei városokká alakításáról.**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1938:XXXIV. tc. 4. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

Beregszász, Érsekújvár, Léva, Losonc és Rimaszombat nagyközségek 1939. évi július 15. napjával a megyei városok közé soroztatnak.

2. §

Beregszász, Érsekújvár, Léva, Losonc és Rimaszombat városokban mindaddig, amíg a hatályos jogszabályok alapján a képviselőtestület jogérvényesen meg nem alakult, a 9.330/1938. M. E. sz. rendelet alapján megalakult képviselőtestület működik.

3. §

(1) Beregszász, Érsekújvár, Léva, Losonc és Rimaszombat megyei városok kötelesek az 1939. évnek július hó 15-től hátralevő részére költségvetést készíteni, és azt felülvizsgálás véget 1939. évi augusztus 31. napjáig a vármegye alispánja elé terjeszteni. A költségvetés megállapítása során a községi pótadó kulcsának megállapítása kérdésében is határozni kell.

(2) Mindaddig, amíg az 1. bekezdés értelmében megállapított költségvetés jóváhagyást nem nyert, a kiadásokat a nagyközségi szervezetben megszabott keretek között lehet teljesíteni.

4. §

Az önkormányzat viteléhez szükséges, valamint a törvények által megalkotni rendelt szabályrendeleteket az 1. §-ban megjelölt városok a várossá alakulástól számított egy éven belül megalkotni és jóváhagyás végett felterjeszteni kötelesek. E szabályrendeletek hatályba lépéséig a jelenleg érvényben levő szabályrendeleteket – ide értve az önkormányzati közszolgáltatásokra vonatkozó szabályrendeleteket is – a város polgármesterének meghallgatása után az illetékes miniszter a szükségeshez képest módosíthatja, kiegészítheti, hatályon kívül helyezheti, illetőleg az ide vonatkozó rendelkezéseket megállapíthatja.

5. §

Egyébként az 1. §-ban említett városokra nézve a 9.330/1938. M. E. sz. rendeletnek a megyei városokra vonatkozó rendelkezései irányadók.

6. §

Jelen rendelet végrehajtásáról a belügyminiszter gondoskodik.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 912–913. o.

159

Budapest, 1939. június 26. **[252.] A m. kir. minisztérium 1939. évi 6.400. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeknek pénzügyi közigazgatásáról, valamint a közszolgálati alkalmazottak nyugellátásáról és betegsegélyezéséről.**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1939:VI. tc. 7. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

[…]

II. Pénzügyi közigazgatás beosztása

2. §

A visszatért kárpátaljai területeken és az országnak ezekkel a területekkel határos részein a pénzügyi közigazgatás területi beosztása a 3. § rendelkezései szerint alakul.

3. §

(1) A pénzügy-igazgatóságok területi beosztása a következő:

1. Beregszászi pénzügy-igazgatóság, székhelye: Beregszász. Területi illetékessége kiterjed Bereg és Ugocsa közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyékre, valamint a beregi közigazgatási kirendeltség területére.

2. Huszti pénzügy-igazgatóság, székhelye: Huszt. Területi illetékessége kiterjed a máramarosi közigazgatási kirendeltség területére.

3. Ungvári pénzügy-igazgatóság, székhelye: Ungvár. Területi illetékessége kiterjed Ung vármegyére, valamint az ungi közigazgatási kirendeltség területére.

(2) A központi vámigazgatóság, a dohányjövedéki központi igazgatóság, a m. kir. szesz-egyedárusági igazgatóság, a m. kir. háromszögelő hivatal, a m. kir. földmérési térképtár, a biztosító magánvállalatok m. kir. állami felügyelő hatósága, a központi illetményhivatal, a főfémjelző és fémbeváltó hivatal, a főkémlő hivatal területi illetékessége a visszatért kárpátaljai területekre is kiterjesztetik.

(3) Az 1. és 2. bekezdésben fel nem sorolt pénzügyi hatóságok, hivatalok és intézmények területi beosztását a pénzügyminiszter rendelettel szabályozza.

[…]

30. §

Ez a rendelet az 1939. évi július hó 1. napján lép életbe.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 917–933. o.

160

Budapest, 1939. június 30. **[278.] A m. kir. belügyminiszter 1939. évi 14.499. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai terület közigazgatásának ideiglenes rendezéséről szóló 6.200/1939. M. E. számú rendelet hatályba léptetéséről.**

A 6.200/1939. M. E. számú rendelet 22. §-ában kapott felhatalmazás alapján a rendelet hatályba lépésének időpontjául az 1939. évi július hó 7. napját állapítom meg.

Megjegyzem, hogy a 6.200/1939. M. E. számú rendelet 19. §-ának 2. bekezdésében említett kérdések közül:

az ipari tulajdon (szabadalom, védjegy, mustra- vagy mintaoltalom) közigazgatásával kapcsolatos kérdésekre vonatkozó országos érvényű jogszabályok hatályát az 5.930/1939. M. E. számú rendelet;

az 1937:XXI. törvénycikk kapcsolatos kérdésekre vonatkozó országos érvényű jogszabályok hatályát a 6.050/1939. M. E. számú rendelet;

a pénzügyi igazgatásra vonatkozó jogszabályok hatályát pedig a 6.400/1939. M. E. számú rendelet terjesztette ki a kárpátaljai területre.

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc
m. kir. belügyminiszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 1001–1002. o.

161

Budapest, 1939. június 30. **[279.] A m. kir. belügyminiszter 1939. évi 14.500. számú rendelete a visszatért kárpátaljai területen a községnevek megállapításáról, továbbá a közigazgatási kirendeltségek és a járások területi beosztásáról.**

1. §

(1) A 6.200/1939. M. E. számú rendelet 7. §-ának 3. bekezdése alapján a visszatért kárpátaljai területen a községneveket a jelen rendelet 3. §-ában felsorolt elnevezéssel állapítom meg. A magyar és a magyar-orosz nyelven megállapított községneveket együttesen kell használni.

(2) Az eligazodás megkönnyítése végett a jelen rendeletemhez csatolt jegyzék feltünteti azt, hogy a 3. §-ban felsorolt községeknek az 1918. évi október hó 31. napján és az 1939. évi március hó 15. napján mi volt a neve.

2. §

A 6.200/1939. M. E. számú rendelet 4. §-ának 1. bekezdése alapján a közigazgatási kirendeltségek elnevezését, területét és székhelyét az alábbiak szerint állapítom meg.

I. Ungi közigazgatási kirendeltség; székhelye: Ungvár.

Területéhez az Ungvidéki, a Szobránci, a Perecsenyi és a Nagybereznai járások tartoznak.

II. Beregi közigazgatási kirendeltség; székhelye: Munkács.

Területéhez a Munkácsvidéki, az Ilosvai és a Szolyvai járások tartoznak.

III. Máramarosi közigazgatási kirendeltség; székhelye: Huszt.

Területéhez a Huszti, a Nagyszőlősi, az Ökörmezői, a Técsői és a Rahói járások tartoznak.

3. §

(A 3. § a 2. §-ban felsorolt járások területét, székhelyét és a járásokhoz tartozó községeket sorolja fel; lásd. Budapesti Közlöny 1939. július 1. 146. számát.)

4. §

A jelen rendelet 1939. évi július hó 7. napján lép hatályba.

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc
m. kir. belügyminiszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 1002–1003. o.

162

Budapest, 1939. június 30. **[280.] A m. kir. belügyminiszter 1939. évi 14.501. számú rendelete Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék, valamint Ung vármegye járási beosztásának kiegészítéséről.**

1. §

A 6.200/1939. M. E. számú rendelet 21. §-ának 1. és 2. bekezdésében foglalt területváltozással kapcsolatban az ott érintett községek járási beosztását a következőképpen állapítom meg.

1. Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyékben:

Csongor községet a Munkácsi járáshoz csatolom.

Verbőc, Fancsika, Tiszasásvár és Hömlöc községeket a Tiszaújlaki járáshoz csatolom.

2. Ung vármegyében:

Unghosszúmező községet az Ungvári járáshoz csatolom.

2. §

A jelen rendelet 1939. évi július hó 7. napján lép hatályba.

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc
m. kir. belügyminiszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 1003. o.

163

Budapest, 1939. június 30. **[281.] A m. kir. belügyminiszter 1939. évi 14.502. számú rendelete a 6.200/1939. M. E. számú rendelettel Bereg és Ugocsa, továbbá Ung vármegyéhez csatolt községek közigazgatási beosztásáról.**

A 6.200/1939. M. E. számú rendelettel Bereg és Ugocsa, továbbá Ung vármegyéhez csatolt községek közigazgatási szervezetét és beosztását a következőkben állapítom meg:

Bereg és Ugocsa vármegye Munkácsi járásához csatolt Csongor kisközséget a barkaszói, a Tiszaújlaki járáshoz csatolt Verbőc kisközséget a salánki, Fancsika és Tiszasásvár kisközségeket a tiszaújhelyi, Hömlöc kisközséget a feketeardói körjegyzőséghez, Ung vármegye Ungvári járásához csatolt Unghosszúmező kisközséget pedig a nagygejőci körjegyzőséghez osztom be.

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc
m. kir. belügyminiszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 1004. o.

164

Budapest, 1939. június 30. **[282.] A m. kir. belügyminiszter 1939. évi 70.000. számú rendelete a 6.210/1939. M. E. sz. rendelet hatályba léptetéséről, továbbá a határvidéki m. kir. rendőrkapitányság és a m. kir. határvidéki rendőrkirendeltségek területi beosztásáról.**

A Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen az állambiztonsági, különösen az idegenrendészeti tennivalók ellátásáról szóló 6.210/1939. M. E. számú rendelet 1939. évi július hó 7. napján lép hatályba. E rendelet 1. §-ának 3. bekezdése alapján a határvidéki m. kir. rendőrkapitányság és a határvidéki m. kir. rendőri kirendeltségek működési területét és székhelyét az alábbiak szerint állapítom meg:

1. §

(1) A határvidéki m. kir. rendőrkapitányság székhelye: Szolyva.

(2) Működési területéhez tartozik a Szolyvai járás az alsóvereckei szolgabírói kirendeltség kivételével, továbbá a Munkácsvidéki járás és az Ilosvai járás.

2. §

(1) A határvidéki m. kir. rendőrkapitányság közvetlen felügyelete, ellenőrzése és irányítása alatt a kárpátaljai területen hét határvidéki m. kir. rendőri kirendeltség működik. E kirendeltségek székhelye: Huszt, Kőrösmező, Volóc, Uzsok, Perecseny, Aknaszlatina és Ökörmező.

(2) A kirendeltségek működési területe az alábbiak szerint oszlik meg. (Lásd. a Budapesti Közlöny 1939. július 1., 146. számának 8.oldalán.)

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc
m. kir. belügyminiszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1939. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1940. 1004–1005. o.

165

Budapest, 1939. augusztus. **Balogh Arthur összefoglalása a ruszin autonómiával kapcsolatos véleményekről.**

Itteni szűkszavú magyar sajtóhíradások is megemlékeztek arról, hogy a magyar kormány a katonai igazgatás megszűntével[70] rendeletet adott ki a ruszin vagy a hivatalos elnevezés szerint „Kárpátalja-i terület" közigazgatására vonatkozóan[71] addig is, amíg ezt a kérdést a kárpátaljai önkormányzattal kapcsolatban törvény nem rendezi. Az önkormányzatot ennek a területnek ugyanis a visszacsatolás alkalmával a legilletékesebb alkotmányos tényezők megígérték.

Amint a rendeletből értesülünk, ennek az ideiglenes szabályozásnak a tőlényege az, hogy a Kárpátalja-i területre a magyar miniszterelnök előterjesztésére az államfő kormányzói biztost (tehát nem kormánybiztost) és főtanácsadót nevez ki. Ezek a kinevezések már meg is történtek. A kormányzói biztos a vármegyei törvényhatóságokat megillető szabályrendelet-alkotási jogkört és a főispán hatáskörébe eső jogokat gyakorolja. Székhelye Ungvár. A Kárpátalja-i területen három közigazgatási kirendeltség működik, amelyek vezetőit a belügyminiszter nevezi ki és azok alispáni jogkört gyakorolnak. A közigazgatásra, bizonyos eltérésekkel, a magyar jogszabályok mérvadók. Hivatalos nyelv a magyar és a magyar-orosz. Kárpátalja külön hivatalos lapot kap. Mindebből természetesen nem vonhatunk következtetést arra, hogy minő lesz majd e területnek törvény által megállapítandó autonómiája.

Egy jelentékeny területnek, amelyen egy magyarországi kisebbség: a ruszin nép van többségben, autonómiájáról lévén szó, minden egyébtől eltekintve már ezért kell hogy a kérdés bennünket érdekeljen. Így érdeklődésünkre tarthatnak számot azok a megnyilatkozások is, amelyek különböző elgondolásokat tárnak elénk arra nézve, hogy minő legyen a Ruszinföld autonómiája. Ilyen sajtó útján való megnyilatkozások már évekkel ezelőtt történtek. Ezeket sajnos egész terjedelmükben nem ismerjük. Előttünk van azonban az időrendben legutolsó – dr. Egan Imre nyugalmazott főispánnak „Milyen legyen a ruszin autonómia" f. év áprilisában Ungváron megjelent, 43 oldal terjedelmű munkája,[72] amelyben ezeknek a korábbi álláspontoknak a lényegét is előadja és velük polemizálva a maga elgondolásait kifejti.

Ezek a korábbi álláspontok csak egyben egyeznek meg: a becsületes és megbízható ruszin nép dicséretében, az autonómia tekintetében azonban igen nagy eltéréseket mutatnak. Pedig nem szobatudósoktól származnak, hanem a helyzettel teljesen ismerős, ottani emberektől, ruszinoktól és magyaroktól. De a helyzetnek egy-

70 1939. július 7.

71 6.200/1939. M. E. rendelet Kárpátalja közigazgatásának ideiglenes rendezéséről.

72 Dr. Egan Imre: *Milyen legyen a ruszin autonómia?!* Miravcsik Könyvnyomda, Ungvár, 1939, húsvét havában.

aránt ismerése mellett is lehetnek természetesen nagy ellentétes felfogások. És úgy látszik, igaza van Ortutay Jenő országgyűlési képviselőnek, Beregszász főbírájának és görög kat. lelkésznek, aki az egyik budapesti lap húsvéti számában azt mondja: „a helyzet itt mégis sokkal bonyolultabb, mint sokan gondolják." Dr. Szabó Oreszt volt ruszin miniszter ugyanakkor azon a véleményen van, hogy „a ruszin népnek eddig sem az volt a legnagyobb baja, hogy nem volt területi, politikai önkormányzati joga, hanem az, hogy gazdasági és szociális helyzete hihetetlenül elhanyagolt volt." Szerinte „a Ruszinföld egy igen széles körű területi autonómiára egyelőre nem rendezhető be. A legteljesebb helyi közigazgatás, önkormányzat, teljes nyelvi, vallási és művelődési szabadság, a faji szokásoknak fenntartása ezek az alapkövetelményei a ma megvalósítható ruszin autonómiának." Ezzel semmiképpen sincs azonban összhangban – amint ezt Egan is fent idézett munkájában megállapítja –, hogy mégis külön ruszin parlamentet kíván éspedig egypártrendszer mellett.

Morvay Zsigmond nyugalmazott főispán ugyanazon lapnak adott nyilatkozatában „mennél szélesebb körű autonómiát" kíván. A vármegyei rendszer megszüntetésével Ruszinszkónak tartományi jogokat adna külön tartománygyűléssel és ennek jelölése alapján az államfő által kinevezendő tartományi főnökkel. A tartományfőnökség belügyi, vallás- és közoktatásügyi és igazságügyi osztályokból állana. A tartománygyűlés és a kormány közti összekötő kapocsként külön ruszin miniszter lenne.

A ruszin autonómia kérdésével foglalkozik ezek után Egan Imrének említett füzete. Ismeretes, hogy a magyar kormány által 1898-ban megindított „hegyvidéki akció", amely a ruszinok földjének gazdasági és szociális megsegítését célozta, a kiváló Egan Edének vezetése alatt állott, aki nagy hozzáértéssel és buzgalommal végezte feladatát és jelentékeny sikert mutatott fel. Egan Imre apja mellett szerezte még gyermekkorában a ruszin nép iránti rokonszenvét és ez is magyarázza nagy ügyszeretetét. Hogy a kérdéshez annak teljes ismerete mellett szólott hozzá kitűnik a megvalósítandó konkrét feladatoknak mondhatnánk az aprólékosságig menő felsorolásából, ahol még arra is reámutat, hogy miután az édesatyja által nagy szakértelemmel és valóságos szeretettel importált algaui és montafoni tehéncsordák helyét a cseh uralom alatt egészen szokatlan nagyságú kecskenyájak, az erdők és gyümölcsösöknek eme esküdt ellenségei foglalták el, az eredeti állapotot itt is helyre kell állítani.

Egan Imre a leghatározottabban szembeszáll a „túlzó autonomistákkal", akik a volt horvát autonómia mintájára képzelik el a megoldást, önálló parlamenttel. Neki nem kell önálló parlament, mert azáltal mintegy külön pódium emeltetnék a csak hosszabb munkával áthidalható különböző ellentéteknek. Szerinte hiba lenne az önrendelkezésnek olyan mértékével ruházni fel a ruszin népet, amellyel élni sem tudna. A területi autonómia akként lenne megszervezendő, hogy Ungvár székhellyel a ruszin főkormánybiztos vezetése alatt 101 tagú kormányzótanács létesíttetnék. A főkormánybiztost az államfő, helyettesét a miniszterelnök nevezi ki. A kormányzótanács állana az illetékes miniszterek által kinevezendő szakelőadókból, akik a főkormánybiztosság nyolc osztályának vezetői, tagjai, továbbá a négy vármegye főispánja, a ruszinföldi felsőházi tagok és képviselők, a hadtestparancsnok, az érdekképviseletek (különböző kamarák), az egyházak képviselői és a négy megye bizottsági tagjai által maguk közül választott tagok.

A kormányzótanács hatáskörébe tartozna a törvények és rendeletek végrehajtása, önkormányzati jogánál fogva határozna a vallási, nyelvi, kulturális, közigazgatási és közgazdasági ügyekben. Határozatai részben jóváhagyás nélkül, részben miniszteri, miniszterelnöki, esetleg államfői jóváhagyás után volnának végrehajthatók.

Területi és nem nemzetiségi önkormányzatról lenne szó és a megyei rendszert feltétlenül fenntartandónak véli. Mindkét tekintetben egyet kell értenünk a szerzővel. Ami az utóbbit illeti, ne feledjük, hogy még az igen széles körű, törvényhozási joggal felruházott horvát országos önkormányzat mellett sem volt a megyerendszer elejtve. Az autonómiát elsősorban a ruszinok közreműködésével akarja megvalósítani és különös súlyt helyez a görög katolikus lelkészi karnak előtérbe állítására. Szabad nyelvhasználat a hatóságok és bíróságok előtt és ruszin nyelvű iskolák létesítése mindenütt, ahol a lakosságnak legalább húsz százaléka kívánja. Ez lenne Egan elgondolása szerint egyelőre a ruszin autonómia, annak továbbfejlesztése a későbbi kornak feladata.

Amint látjuk az ismertetett elgondolások között Szabó Oreszt mer ugyan elmenni a tartományi színvonalig, amikor külön ruszin parlamentet kíván. De teszi ezt önmagával ellentétben, hiszen előzőleg azt mondja, hogy széles körű területi autonómiáról egyelőre nem lehet szó. Tiszta azonban a Morvay álláspontja. Homlokegyenest ellenkezőleg. Ortutay idézett hírlapi nyilatkozatában egyenesen azt mondja, hogy nincs is szükség külön törvényes intézkedésekre, autonóm szervekre, hanem csak a jó szándékú emberek szövetkezésére. Egan idézi még Balogh-Beéry Lászlónak „A ruthének autonómiája" címen 1937-ben megjelent füzetének ezt a megállapítását: „A ruthén vezetők szemében az autonómia voltaképpen csak az Egan-féle akciónak más eszközökkel való folytatását jelentette." Az ilyen nyilatkozatok után önkéntelenül tolul fel bennünk a kérdés: nem kell-e Benešnek az autonómia meg nem valósítása miatti elítélését revízió alá vennünk?

Ismeretes, hogy a csehszlovák kisebbségi szerződés a ruthéneknek a Kárpátoktól délre fekvő területét „a Csehszlovákia egységével összeegyeztethető legszélesebb körű autonómiával" rendelte felruházni (10–13. cikkek). Autonóm tartománygyűléssel, amely a törvényhozó hatalmat gyakorolja a nyelv-, közoktatási és vallási ügyekben, valamint a helyi közigazgatási és minden olyan egyéb kérdésben, amelyet a csehszlovák törvényhozás még hatáskörébe utal. A kormányzót az államfő nevezi ki, a hivatalnokokat lehetőleg a terület lakói közül kell választani. A területnek méltányos képviselete lesz a köztársaság törvényhozásában, de a képviselőknek a csehszlovák országgyűlésben nem lesz szavazati joguk a ruthén tartománygyűlés hatáskörébe eső ügyekben.

Ennek az igen széles körű autonómiának a tervével maga Beneš lépett a békekonferencia elé azzal a célzattal, hogy a Ruthénföldnek a csehszlovák államhoz való csatolását biztosítsa. Ugyancsak ő kijelentette a békekonferencia előtt, hogy ez az odacsatolás csak úgy lehetséges, ha ezt maguk a ruthének kívánják (az ott levő többi kisebbségekről persze hallgatott). Megjegyzendő, hogy a Ruthénföldet a békekonferencia eredetileg nem közvetlenül a cseheknek akarta adni, hanem a Szövetséges és Társult Főhatalmaknak, akik azután, ha jónak látják, továbbadják a cseheknek. Minderről apróra értesít bennünket Hunter-Millernek, az amerikai delegáció titkárának a békekonferenciáról szóló hatalmas munkája (XVI. kötet 231. és köv. lapok). Ezt az autonómiát azonban Benešék sohasem valósították meg azzal indokolván ezt a Nemzetek Szövetsége előtt, hogy a ruthén nép még nem eléggé érett az autonómiára.

Nem szándékunk ezt a kérdést tovább firtatni. Nem az emberek vannak az intézményekért, hanem megfordítva, az intézmények vannak emberekért. Tehát intézményeket nem lehet ráerőszakolni olyan emberekre, akik azzal élni nem tudnak. De azt sem szabad feledni, hogy maguknak az intézményeknek is nevelő hatásuk van. A

konkrét esetben pedig részletezést nem igénylő olyan szempontok vannak, amelyek – pláne az adott ígéretek után – a lehető széles körű autonómiának megadását ajánlják. A bizalomnak alapja és feltétele az adott szó megtartása. Nem szabad, hogy helye legyen a Hobbes Leviathánjában olvasható mondásnak: „A szavak a bölcs emberek játékpénzei. Csak számítanak velük, de a bolondok készpénznek nézik."

Amit Egan a tisztességes, jó és jó indulatú közigazgatás feltétlen szükségéről és a nemzetiségi érzékenységgel szembeni óvatosságról mond, száz százalékig igazak. Hiszen a közigazgatás az, amelyben és amely által az egyes az államhatalommal leggyakrabban érintkezik az emberi életnek oly számos mezején. Hiába tehát a legjobb törvény, ha annak nem megfelelő a végrehajtása. Amely igazságnak a konkrét esetben szintén különös fontossága van. De közigazgatás, legyen bár a legjobb, és autonómia két külön dolog.

A Ruthénföld vagy a hivatalos magyar elnevezés szerint Kárpátalja-i terület négy megyére kiterjedő terület, amelyben a ruszinok vannak mintegy 63 százalékos többségben, rajtuk kívül más anyanyelvű magyar állampolgárok is vannak a területen. Így Bereg megyében 45 százalék, a Beregszászi járásban pedig 76 százalék a magyarok száma (itt csak 10 százalék ruszin van). Az adni szándékolt autonómia nem a ruszinoknak az autonómiája, hanem az egész területen lakó bármily anyanyelvű magyar állampolgároknak az autonómiája. Természetes, hogy az autonómia jótéteményeit főleg a ruszinok fogják élvezni, miután ők alkotják ott a többséget és ezen utóbbi körülménynél fogva az autonómia főleg az ő közreműködésükkel fog működni. Az is magától értetődő, hogy miután területi autonómiáról van szó, a bármily anyanyelvű magyar állampolgároknak az autonómiában teljesen egyenlő jogai vannak.

A magyar államot az autonómia megadását illetőleg semmiféle nemzetközi kötelezettség nem köti, mint ahogyan kötötte a volt csehszlovák államot. Teljes szuverén szabadsággal határozhatja meg az adandó autonómia mértékét, sőt ugyan ennél fogva jogilag azt is megtehetné, hogy semmiféle autonómiát nem ad. De ha ad, úgy mindenesetre vannak bizonyos követelmények, amelyeknek meg kell felelni, hogy egyáltalában a „Kárpátalja-i terület" autonómiájáról beszélhessünk.

Az autonómia a közfeladatoknak megosztása, tehát hatásköri megosztás az állam és egy részét alkotó, nálánál alsóbbrendű politikai alakzat között. Az állam bizonyos közfeladatoknak megoldását, bizonyos ügyeket átenged az autonómiának úgy, hogy ezekben a jogszabályokat az autonómia állapítja meg erre rendelt szervével (tartományi törvény vagy statútum), ezeket maga által alkotott szerveivel végrehajtja, ez utóbbiak által végrehajtja az országos törvényeket, amennyiben az államnak a magának fenntartott ügyekben saját végrehajtó szervei nem volnának, és végül az autonómiához tartozik a költségeiről való gondoskodás.

A „Kárpátalja-i terület" négy megyére terjed ki. Az tehát egészen világosnak látszik, hogy ennek a „terület"-nek az autonómiája hatáskörileg és szervezetileg magasabb rendű kell hogy legyen egy megyének az autonómiájánál. Különben nem volna az állam egy a megyénél nagyobb területi részének az autonómiája, hanem csak a megyei autonómiáknak valamiféle összetársítása.

Mondanunk sem kell, hogy az autonómiának megvalósításával a magyar állam túlmegy a békeszerződésben foglalt kisebbségvédelmi rendelkezéseken (54–59. cikkek) ami a Kárpátalja-i területet illeti. Ámbár az autonómia nem mint nemzetiségi, hanem mint területi autonómia terveztetik, lényegileg az mégis a területen lakó nem magyar anyanyelvű magyar állampolgárokat védi. Főleg a ruszin népet, amely he-

lyileg többség ugyan, de országosan kisebbséget alkot. Ilyenformán a minden nemzetközi kötelezettség nélkül, az állam spontán elhatározásából megvalósított kárpátaljai autonómia a kisebbségvédelemnek érdekes alakja lehet.

Magyar Kisebbség. Nemzetpolitikai szemle. 1939. augusztus 1. (15. sz.) 345–351. o.

166

Budapest, 1939. december 3. **1939:XVIII. tc. a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken és a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen országgyűlési képviselők választásáról.**[73]

1. §

A Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken, úgyszintén a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen az országgyűlési képviselők választására – a törvényhozás további intézkedéséig – az alábbi §-okban foglalt rendelkezések az irányadók.

2. §

A Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken huszonhat, a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen tizenegy országgyűlési képviselőt kell választani.

3. §

(1) A 2. §-ban említett területeken – a 2. bekezdésben említett kivétellel – csak egyéni választókerületeket kell alakítani. A választókerületek beosztását a belügyminiszter állapítja meg.

(2) Kassa thj. városban egyéni választókerületeket nem kell alakítani. A város – lajstrom választással – két országgyűlési képviselőt választ.

4. §

(1) Az országgyűlési képviselőválasztó jogosultságra és a választhatóságra – a jelen § 2. bekezdésében foglalt kivételes szabálytól eltekintve – az 1938:XIX. törvénycikknek a rendelkezései, valamint az 1939:IV. tc. 4. §-a második bekezdésének a rendelkezései az irányadók.

(2) A választójoghoz megkívánt hatévi egyhelyben lakás kellékének az elbírálásánál a lakóhely változtatása szempontjából (1938:XIX. tc. 24. § 1. bek.) figyelmen kívül kell hagyni azt a lakóhelyváltozást, amely a visszacsatolt felvidéki területeken – a 2550/1939. M. E. számú rendelet alapján – folyamatba tett földbirtokrendezéssel kapcsolatban történt.

(3) Az 1938:XIX. törvénycikk rendelkezései értelmében választó-jogosultakon felül választójoguk van azoknak a magyar állampolgároknak is, akik – a visszacsa-

73 A törvényjavaslatot a m. kir. belügyminiszter 1939. évi október 27-én nyújtotta be. A képviselőház közjogi bizottságának jelentése 1939. évi december hó 13-án kelt. A képviselőház 1939. évi december hó 15-én tartott ülésén tárgyalta. A felsőház közjogi bizottságának jelentése 1939. évi december hó 18-án kelt. A felsőház 1939. évi december 21-én tartott ülésén tárgyalta.

tolt területeken – az állami főhatalom megváltozását megelőzően legutoljára tartott nemzetgyűlési képviselőválasztások időpontjában, az akkor hatályban volt jogszabályok szerint, megfeleltek a választójogosultságra megszabott előfeltételeknek. E rendelkezés érvényes azokra is, akik annak idején a választójogi kellékeknek csak azért nem felelhettek meg, mert állampolgárságuk vitás volt.

(4) Az előbbi bekezdés rendelkezését nem lehet alkalmazni azokra a zsidókra, akik nem felelnek meg az 1939:IV. tc. 4. §-ának második bekezdésében megszabott feltételeknek.

(5) A választójogosultsághoz megkívánt magyar állampolgárság külön igazolását nem lehet megkívánni attól, aki igazolja azokat az előfeltételeket, amelyek a jogszabályok értelmében szükségesek ahhoz, hogy az, aki a visszacsatolt felvidéki, illetőleg kárpátaljai területeken lakik, az állami főhatalom megváltozása következtében hatósági intézkedés nélkül magyar állampolgárrá váljék.

5. §

(1) A 2. §-ban említett területeken az országgyűlési képviselőválasztók összeírását a jelen törvény hatályba lépése után azonnal meg kell kezdeni. Az összeírást ki kell terjeszteni azokra is, akiknek az 1938:XIX. tc. 19. és 20. §-a lajstromos választókerületekben adja meg a választójogot.

(2) A választói névjegyzék összeállítására vonatkozó szabályokat a belügyminiszter – az 1939:XIX. törvénycikk rendelkezéseinek szem előtt tartásával – rendeletben állapítja meg. A belügyminiszter az eljáró hatóságokat és a határidőket az 1938:XIX. törvénycikk rendelkezéseitől eltérően is megállapítja; a közigazgatási bírósági panaszjogot azonban nem mellőzheti.

6. §

(1) A visszacsatolt felvidéki területeken alakult törvényhatóságokban, úgyszintén azokban a vármegyékben, amelyeknek területe visszacsatolt területrésszel megnövekedett – a jelen törvény alapján tartandó választások előkészítése céljából – a tizenhat tagból és ugyanannyi póttagból álló központi választmány kell alakítani.

(2) Az előbbi bekezdés értelmében megalakítandó központi választmány tagjait és póttagjait a törvényhatóság első tisztviselője jelöli ki a visszacsatolt területek olyan lakosai közül, akik a választójogosultságra a 4. §-ban megállapított feltételeknek megfelelnek.

(3) Az 1. és 2. bekezdésben foglaltak nem érintik a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területek közigazgatásáról szóló 9330-1938. M. E. számú rendelet 31. §-ának a központi választmányokra vonatkozó rendelkezését.

(4) Az 1. bekezdésben említett törvényhatóságokban – a törvényhatósági bizottságnak a rendes jogszabályok alapján történő megalakulása után – az 1938:XIX. törvénycikk szabályai szerint új központi választmányt kell alakítani. A központi választmányok újraalakításának időpontját a belügyminiszter állapítja meg és rendeletben szabályozza az újraalakítással kapcsolatos kérdéseket is.

7. §

A visszatért kárpátaljai területen a központi választmány megalakítására nézve a 6. § 1. és 2. bekezdésében foglalt rendelkezéseket kell alkalmazni, azzal az eltéréssel, hogy a törvényhatóság első tisztviselője helyett azt a hatóságot kell érteni, amely hatóság – a jogszabályok értelmében – a törvényhatóság első tisztviselőjének

feladatkörét ellátja, a törvényhatóság területe helyett pedig azt a területet, amelyre az előbb említett hatóság illetékessége kiterjed.[74]

8. §

Az 1938:XIX. törvénycikknek a jelen törvénnyel nem ellenkező rendelkezéseit a jelen törvény alapján tartott országgyűlési képviselőválasztások tekintetében is alkalmazni kell.

9. §

AZ 1939:V. tc. 1. §-a, illetőleg az 1939:VI. tc. 2- §-a értelmében meghívott országgyűlési képviselők megbízatása a jelen törvény alapján tartott országgyűlési képviselőválasztások napján megszűnik.

10. §

A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a belügyminiszter gondoskodik.

Megjelent az Országos Törvénytár 1939. évi december hó 31-én kiadott 13. számában.

Magyar Törvénytár. 1939. évi törvénycikkek. Budapest, Franklin-Társulat, 1940. 209-212. o.

74 A visszatért kárpátaljai terület közigazgatásának ideiglenes rendezéséről szóló 6200/1939. M. E. sz. rendelet értelmében a kárpátaljai területen ezidőszerint nincsenek törvényhatóságok.

167

Budapest, 1939. **Kaminszky József felsőházi tag a ruszin önkormányzatról.**

I.

A kérdés taglalása előtt rá kell mutatnom arra, hogy a „ruszin, ruthén, Ruszinszkó" szavak, melyekkel gyakran találkozunk most a magyar sajtóban, egyrészt nem kielégítők, másrészt nem helytállók.

A „ruszin" szó ősi, általános orosz szó, melynek töve a „ruszj" magyarul: „orosz" föld, orosz haza. Ebből ered a „ruszin" főnév, amely orosz embert jelent, hasonlóképpen a „bolgár-bolgarin", „szerb-szerbin". A „ruszin" főnevet régebben az összes orosz törzsek használták, a nagyoroszok éppen úgy, mint a fehéroroszok és a kisoroszok. Galíciában és a vele szomszédos Volhíniában itt-ott ma is élnek e szóval, mint nálunk Bereg és Ung megyék egyes vidékein.

A „ruthén" szó ellenben ismeretlen az orosz nyelvjárásokban. Ez a latin „ruthenus"-ból származik, mégpedig Galíciából a „veres oroszok" földjéről, melyet oroszul „Cservonaja Ruszj"-nak nevezett saját orosz lakossága. Az orosz, lengyel, svéd történeti iratokban még a XVIII. században is „Russia rubra" a latin neve a galíciai veres orosz területnek.

Az egyetemes orosz nyelv és történettudomány a Magyarországban századok óta a magyarsággal jóban, rosszban együtt élő kisorosz népet „magyar-orosz"-nak nevezi, orosz kifejezéssel: „ugro-ruszkij narod" (magyar-orosz nép) vagy „ugorszkaja Ruszj" (magyar-orosz föld).

Mivel ez felel meg népünk jellegének és történetének a legjobban s mivel a magyarság is századok óta így nevezi őt, ezért a nem hazai orosz törzsektől való megkülönböztetésül is „magyar-orosz"-nak kell neveznünk hazánk e hű népét.

Egyébként Máramarostól a Szepesség északnyugati határáig számos orosz lakosságú község viseli századok óta az „orosz" jelzőt, pl.: Oroszvég, Sárosoroszi, Oroszmocsár, Orosztelek, Oroszmokra, Oroszkucsava, Oroszmező, Nagyruszka, Dobóruszka, Oroszporuba, Oroszkomoró, Oroszpeklén, Oroszkrajna, Oroszpatak, Oroszvolya, Oroszkázmér s egyéb községek.

A magyar nép oly vidéken, ahol együtt lakik az oroszsággal, pl. déli Ung, déli Zemplénben, Szabolcs és Szatmár megyékben ma is „orosz papnak" nevezi a már elmagyarosodott magyar-orosz nép lelkészét, „orosz cerkov"-nak a templomát, „orosz ünnep"-nek nevezik egyházi ünnepeit a velük együtt élő tőrgyökeres magyarok.

A „kárpát-orosz" kifejezés nem helytálló, mivel a Kárpátok nemcsak hazánkban húzódnak, hanem Galíciában is, ahol szintén orosz nép lakik, így e tekintetben is helyesebb a „magyar-orosz" név.

A cseh uralom alatt 1920-tól kezdve maga a prágai iskolaügyi minisztérium kezdte el a magyar-orosz földön az ukránosító politikát, mégpedig az Ung folyótól keletre eső területen, ugyanakkor az Ungtól nyugatra eső oroszlakta földön a sovén szlovák politika a magyar-orosz nép elszlovákosítására törekedett mind az iskolában, mind a közigazgatásban s kíméletlenül folytatja ezt a politikáját a mai szlovák

kormány, nem törődve azzal, hogy az Ung folyótól nyugatra eső földön, pl. Zemplénben a magyar-oroszok és törzsökös-magyarok képezik a lakosság többségét, nem pedig a szlovákok.

Az Ung folyótól keletre eső magyar-orosz lakta területen az „ukránosítás" fő támaszai voltak a cseh kormánypénzen fenntartott Volosin-párt, a cseh szociáldemokrata és kommunista pártok. Ezek kezdték először nevezni a magyar-orosz népet „ruszin-ukrán"-nak, vagy egyszerűen „ukrán"-nak, „kárpáti ukrán"-nak azzal a néprajzi és történeti tévedéssel, hogy a magyar-orosz nép nem orosz, hanem „ukrán".

A csehesítő és ukránosító politikai csoportok a magyar-orosz népnek öntudatos és a magyarsághoz mindig hű többségét, mely az általam 1919. december végén alapított pártban a „Kárpátaljai Földműves Szövetség"-ben a magyar szövetkezett pártokkal (Szüllő [Géza], Szentiványi [József], dr. Korláth [Endre]) egyetértve dolgozott, állandóan támadták, „magyarónnak", magyarbarátnak nevezték és a csehszlovák állam ellenségének tekintették.

A magyar sajtóban ma divatossá vált „Ruszinszkó" szó, mely eredeti, gyökeres cseh-szlovák szó s mint ilyen ismeretlen az orosz nyelvben. Ezért ennek használata a magyar sajtóban téves, nem kívánatos, a magyar-orosz nép szempontjából pedig sértő.

Megjegyzem, hogy a magyar-orosz népnek az a nyelvjárása, mellyel főleg Bereg megye Munkácsi, Latorcai és Ilosvai járásaiban találkozunk, fehérorosz nyelvjárás s azoknak a fehéroroszoknak a nyelve, akik Korjatovics Tódor litván-orosz herceggel telepedtek le ide a XIV. század végén s mostanáig megőrizték nyelvi, faji sajátságaikat, amit az egyetemes orosz nyelvtudomány is igazol. A fehérorosz nép nem kisorosz, nem „ruszin", még kevésbé „ukrán".

A fentiek számbavételével a hazánkban élő orosz népet leghelyesebb „magyar-orosz"-nak nevezni, ami magyar állami szempontból is kívánatos.

II.

A magyar-orosz népi önkormányzat (autonómia) rövid vázlata az 1918–1938. években

Vessünk rövid pillantást a világháborút követő 1918. évi forradalmi jelenségekre, melyek felszínre hozták a magyar-oroszok önkormányzatának (autonómiájának) ügyét. Midőn a magyarországi szerbek, románok, nyugati szlovákok a Magyarországtól való elszakadás mellett agitáltak, ugyanakkor 1918. november 9-én összeült Ungváron a magyar-orosz Nemzeti Tanács és kimondotta, hogy a magyar-orosz nép hű marad ősi hazájához, Magyarországhoz s tiltakozik a magyar állam területének bárminő csonkítása ellen, egyúttal pedig kéri a magyar kormányt, adja meg a magyar-orosz népnek a vallási, nyelvi és kulturális önkormányzatot (autonómiát). A magyar-orosz nép delegátusai megismételték ezt a kérelmet a Budapesten 1918. december hó 10-én tartott kongresszusukon, melynek alapján a magyar kormány kiadta 1918. december hó 25-én az ún. X. Néptörvényt a „ruszin nemzet autonómiájáról".

Ennek a néptörvénynek szerzője dr. Jászi Oszkár szociológus volt, aki egyszerűen utánozta Horvát-Szlavónia, Magyarország társországának széleskörű autonómiáját, messze túlfokozva azokat az autonóm jogokat, melyeket a magyar-orosz nép kért. Így e hivatkozott X. számú néptörvény a magyar-orosz népet beligazgatása,

igazságszolgáltatása, közoktatása, vallása gyakorlata és nyelve használatában mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben a legszélesebb körű autonómiával ruházta fel, azonban érintetlenül hagyta a magyar állam ősi megyei rendszerét, csupán Munkácson létesített egy magyar-orosz új hatóságot, a „ruszka krajnai kormányzóságot" mint a ruszka krajnai minisztérium közvetítő szervét.

A néptörvény alapján kiadott kormányrendelet értelmében lettek megválasztva az ún. „kormányzó tanács" képviselői 1919. március hó 4-én. E választásokban Ungvár városa s a tőle nyugatra fekvő községek nem vettek részt, mert a cseh csapatok már 1919. január hó 12-én megszállották Ungvárt. Az autonóm Ruszka Krajna mint Magyarország integráns része létezett, habár francia, román, később cseh katonai csapatok szállották meg déli határait, egészen 1919. szeptember 4-ig, midőn cseh polgári hatóságok foglalták el az összes hivatalokat s hatályon kívül helyezték a magyar X. számú néptörvényt.

A csehszlovák összetákolt állam a saint-germaini békeparancs X-XIII. szakaszai s a csehszlovák alkotmánytörvény 3. szakasza értelmében arra kötelezte magát, hogy a magyar-orosz népnek a „legszélesebb körű" önkormányzatot biztosítja, mely magában foglalta volna a nyelv, vallás, a közoktatás, a helyi közigazgatás (községek, városok) autonómiáját, esetleg olyan egyéb ügyeket is, melyeket a prágai nemzetgyűlés a „Kárpát-orosz autonómia" körébe utalt volna.

Közismert tény, hogy a csehszlovák állam 19 éven át halogatta a magyar-orosz nép önkormányzatának megvalósítását s míg az Ung folyótól keletre eső magyar-orosz népet kíméletlenül igyekezett elcsehesíteni, addig az Ungtól nyugatra lakó oroszságot a szlovákosító politika jármába dobta (Hodzsa Milán-, Hlinka-csoportok közös programja). Ez ellen a néprontó politika ellen egyedül a magyar-orosz nép ellenzéki pártja, a Földműves Szövetség küzdött, amely a magyar pártok szövetségének erkölcsi és anyagi támogatásával 1921-től kezdve minden évben elküldte Genfbe a Népszövetség főtitkárságának memorandumait, melyeket én fogalmaztam s rámutatva a csehszlovák politika bűneire, követelte a szlovák-ruszin területi határok pontos néprajzi megállapítását s a saint-germaini békediktátumban leszögezett orosz-magyar önkormányzat megvalósítását.

Miután a csehszlovák kormányok e jogos követeléseket elutasíttatták, avagy különböző hamis okokkal elodázták, a magyar-orosz Földműves Szövetség és Nemzeti Tanácsa 1938. szeptember hó 21-től november 3-ig négy memorandummal fordult úgy a csehszlovák kormányhoz, mint Anglia, Franciaország, Itália, Németország, Magyarország és Lengyelország prágai követségeihez, melyekben a népek önrendelkezési joga alapján követelte, hogy az egész magyar-orosz nép megszavaztassék arra nézve, kíván-e tovább is a csehszlovák járom alatt tengődni, vagy vissza akar térni ősi hazája, a magyar állam kebelébe. Ezeket a memorandumokat én fogalmaztam, a szövetséges magyar pártok együttérzése mellett, biztos tudatában annak, hogy népszavazás esetén a magyar-orosz nép óriási többsége a Magyarországhoz való visszacsatolás mellett döntött volna.

Az események igazolták a magyar-orosz nép 20 éven át csüggedetlenül őrzött reményét, területének nagyobb része ismét a magyar haza integráns része lett, azonban a magyar-orosz nép egyharmada, mintegy kétszázezer ember még mindig a Szlovákiának nevezett soviniszta ország erőszakos uralma alatt sínylődik, egyházi, világi vezetői szlovák börtönökben várják a felszabadítást, a magyar haza kebelébe való visszacsatolást.

III.

Milyen önkormányzat (autonómia) lehetséges a magyar-orosz területen?

A felelet a kérdésre egyszerű: olyan népi önkormányzat, aminőt a magyar nemzeti állam alkotmánya megengedhet.

Magyarország összes honpolgárai az 1868:XLIV. törvény alapján politikai tekintetben az „osztatlan, egységes magyar nemzetet alkotják, mely ugyanazon államhatalom alatt áll." Ebből következik, hogy a magyar-orosz (ruszin) nép önkormányzata (autonómiája) csak olyan lehet, amely a magyar nemzet egységét nem sérti.

Az egységes magyar nemzeti államban a nemzetiségek nyelvi, vallási, kulturális autonóm jogairól (kiváltságairól) beszélhetünk, ellenben a nemzeti kisebbségek, így a magyar-oroszok „területi autonómiájáról" csak akkor lehetne szó, ha a magyar állam afféle föderatív nemzetiségek tartományainak szövetséges országa volna, avagy ilyenné átalakulna, ami a magyar egységes, nemzeti államiság megtagadása lenne. Senki sem kívánhatja megismétlődését a gyászos emlékű Bach-Schmerling korszaknak, amely az egységes osztrák császárság kebelében ígért területi autonómiákat a nemzetiségeknek, feldarabolva a magyar királyságot s annak nemzeti egységét.

Az 1860–65. években a magyar-orosz nép körében is akadtak egyesek (a Dobránszky Adolf csoport Bécs támogatásával!), akik orosz tartományról ábrándoztak Magyarország területén, amelyet „orosz hercegség"-nek, „orosz vajdaság"-nak akartak elnevezni, minden történelmi alap nélkül. Szerették volna az ősi magyar megyéket is felosztani, hogy így alakítsák meg a nemzetiségi tartományokat az államalkotó magyarság rovására, a magyar nemzeti erők csökkentésére.

Most is találkozunk afféle túlzó magyar-orosz (ruszin) kárpát-orosz (ukrán) csoportokkal, melyeknek vezérei „tartományi autonómiát" követelnek miniszterekkel, államtitkárokkal, hogy a legmagasabb állásokat ők maguk foglalják el. Ezek a törekvések azonban egyéniek és helyiek s távol állnak a magyar-orosz néptömegek akaratától, más részről ellenkeznek a nemzetet és hazát védő magyarság jövőbe tekintő aggodalmas gondolataival.

Az 1868:XLIV. nemzetiségi törvény a nemzetiségek anyanyelvének a közhatóságok előtt való használatát a magyar államnyelv mellett a legigazságosabban és legliberálisabban biztosítja, elrendelvén, hogy a nemzetiségekkel telített vármegyékben az anyanyelv a magyar államnyelv mellett a megjelölt korlátok között igénybe vehető. Elrendeli továbbá, hogy a nemzetiségek lakta megyékben a köztisztviselők és bírák kötelesek az államnyelven kívül az illető vidék nemzetiségének nyelvét is tudni.

Törvényhatóságok, városok, községek közgyűléseinek tanácskozás, jegyzőkönyvi és ügykezelési nyelve a magyar államnyelv mellett az illető nemzetiség nyelve is lehet, amennyiben ezt a törvényhatósági, városi, községi közgyűlés szavazatképes tagjainak egyötöde (20%-a) kívánja.

A nemzetiségek tanszabadságát Magyarországon az 1868:XXXVIII. és 1879:XVIII. törvények a legliberálisabban biztosították mind elemi, mind a közép- és szakiskolákban, azonban egyúttal kötelezővé tették a magyar államnyelv tanítását is.

A csehszlovákok azzal dicsekedtek, hogy az ő alkotmánytörvényük biztosította a nemzeti kisebbségek nyelvi és közoktatási szabadságát, amennyiben egy köz-

ségben (városban) a nemzeti kisebbség a csehszlovák államalkotó lakosság 20%-át elérte. Ez a csehszlovák alaptörvény egyszerűen kisajátította az 1868. évi XLIV. magyar törvényt, elismerve ezzel ennek kitűnő voltát.

A nemzetiségek vallásszabadságát, anyanyelvüknek az egyházi igazgatásban való használatát szintén az 1868. évi XLIV. törvény biztosítja.

A magyar-orosz nép nemzetiségi önkormányzata a vallási, nyelvi és közoktatási ügyekben biztosítva volt már a fentebb hivatkozott magyar törvényekben, most tehát csak arról lehet szó, hogy miként szervezzük meg a ma sokat hangoztatott „ruszin autonómiát" a magyar egységes nemzeti államisággal összeférő keretek között mind az autonóm szabályalkotás (kerületi gyűlések), mind az igazgatás tekintetében.

A szabályalkotás (autonóm jogalkotás) tekintetében magyar-orosz (ruszin) autonóm gyűlés (szejm) választandó Ungvár székhellyel. Aktív és passzív választójoguk csak magyar-orosz nemzetiségű honpolgároknak van. E szabályalkotó gyűlés hatáskörébe tartoznak a magyar-orosz nép nyelvi, vallási és közoktatási ügyei (óvodák, elemi, közép- és szakiskolák), esetleg olyan egyéb ügyek is, melyeket a magyar országgyűlés a hatáskörébe utal).

A vármegyék, melyekben a magyar-orosz nép lakik, megőrzik történeti alkotmányos, autonóm függetlenségüket s a törvényhatósági, városi, községi képviseletekben és tisztikarban a magyar-orosz népnek igazságos részvétele biztosítandó.

A járási képviselőtestület Magyarországon is megszervezendő, hiszen ezt kívánja a járások mint a megyei szervezet oly fontos alkatrészeinek fejlődése és a járási közigazgatás ellenőrzése is.

A magyar-orosz autonóm kormányzat tekintetében a magyar miniszterelnökségben, a belügyi, vallás- és közoktatásügyi minisztériumokban külön magyar-orosz (ruszin) osztályok szervezendők. Külön tárca nélküli magyar-orosz minisztérium felállítására egyáltalában nincs szükség, ellenben Ungváron a magyar-orosz autonóm ügyek (vallás, nyelv és közoktatás) intézésére afféle kerület hatóság létesítendő, élén kerületi főnökkel (oroszul: upravitely), aki a miniszterelnökségnek van közvetlenül alárendelve, miniszteri tanácsosi rangban s mellé megfelelő számú hivatalnoki kar rendelendő.

A csehek alatt szervezett járási tanfelügyelőségek megszüntetendők, ellenben a megyei tanfelügyelőségekben magyar-orosz osztály szervezendő.

A közigazgatási járásokban a főszolgabíróságok kebelében magyar-orosz osztály létesítendő mint a magyar-orosz autonóm ügyekben első fokú hatóság. Másodfokú hatóság a magyar-orosz önkormányzati ügyekben az ungvári magyar-orosz kerületi főnökség lenne, harmadfokon pedig az illetékes minisztériumok.

A beligazgatás és igazságszolgáltatás (királyi bíróságok) nem tartozhatnak a magyar-orosz autonóm ügyek körébe, helyesebben a magyar-orosz önkormányzat jogkörébe, hiszen a beligazgatás részben állami, részben megyei, járási, községi (városi) autonóm ügy.

Az igazságszolgáltatás magyar állami ügy, azonban mind a beligazgatás, mind az igazságszolgáltatás körében a nemzetiségek anyanyelvének használata az alkotmányos korlátok között biztosítandó, amint egyébként az 1868. évi XLIV. törvényben már biztosítva is van.

A fentiekben kifejtett nézeteim összhangban vannak a magyar-orosz nép józan magyarhű többségének gondolkodásával, amelynek alapját a magyar állam nemzeti egységének megőrzése és biztosítása s ebben a nemzeti kisebbségek nyelvi és fa-

ji jogainak elismerése képezi. Ezeknél fogva nem érthetek egyet azokkal a nemzetiségi túlzókkal, akik a ruszin nép körében ma is szélsőséges politikát folytatnak.

Ilyenek azok a személyek, akik a cseh uralom alatt miniszteri tárcákat vállaltak, hogy a Sirovy-kormánnyal egyetértve a csehszlovák állam területi sérthetetlenségét védjék. Ezek az urak ma a magyar államban akarnak szerepet játszani s magas állásokat kapni.

A magyar-orosz nép józan, mindig magyarhű többségének óhaját tolmácsoltam, midőn ezt a rövid tanulmányomat megírtam.

Dr. Kaminszky József: A magyar-orosz nép (ruszin) önkormányzata (autonómiája?) In *Magyar politikai és közigazgatási compass (1919–1939).* Szerkesztette: Madarász Elemér. Kiadja: Magyar Politikai és Közigazgatási Compass Kiadóvállalat. Budapest, Athenaeum ny. II. Felvidék és Kárpátalja. 289–755. o. Idézett rész: 313–318. o.

168

Budapest, 1940. január 20. **[11.] A m. kir. minisztérium 1940. évi 520. M. E. számú rendelete Kárpátalja közigazgatásának ideiglenes rendezéséről szóló rendelet kiegészítéséről.**

A Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai terület közigazgatásának ideiglenes rendezéséről szóló 6.200/1939. M. E. számú rendelet 2. §-a az alábbi 1. §-ban foglalt rendelkezésekkel egészíttetik ki:

1. §

A kárpátaljai területen a mezőgazdaság előmozdítása végett szükséges intézkedések a földművelésügyi miniszter irányítása mellett a kormányzói biztos hatáskörébe tartoznak. A kormányzói biztos irányítja továbbá az erdőbirtokossági társulatokkal szemben az 1935:IV. tc. 204. §-a alapján gyakorolt felügyeletet. A m. kir. földművelésügyi minisztérium kirendeltsége ezekben az ügykörökben a kormányzói biztosnak van alárendelve. A részletes szabályokat a földművelésügyi miniszter a belügyminiszterrel egyetértve állapítja meg.

2. §

Az előbbi §-ban foglalt rendelkezések nem érintik a m. kir. földművelésügyi minisztérium kirendeltségének hatáskörét Ung vármegye, Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék és Ungvár thj. város területére nézve.

3. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján (1940. január 27.) lép hatályba.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. Budapest, 1940. I–II. füzet. 23–24. o.

169

Budapest, 1940. január 26. **[13.] A m. kir. minisztérium 1940. évi 450. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken a mezőgazdasági érdekképviseleti testületek megalakításáról.**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1939:VI. tc. 7. §-ában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli.

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara megalakítása, székhelye, működési területe és hivatalos nyelve

1. §

Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara elnevezéssel az alábbi szabályok szerint mezőgazdasági kamarát kell alakítani. A kamara székhelye Ungvár. Működése a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területre terjed ki.

2. §

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara és a működési területéhez tartozó mezőgazdasági bizottságok megalakítására, szervezetére és működésére, az 1920:XVIII. és az 1937:XVII. törvénycikkeknek, valamint ezek alapján kibocsátott miniszteri rendeleteknek a rendelkezéseit kell a jelen rendeletben foglalt eltérésekkel alkalmazni.

3. §

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara és a működési területén megalakított mezőgazdasági bizottságok hivatalos nyelve a magyar és a magyar-orosz. A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara és a működési területén megalakított mezőgazdasági bizottságok tagjai a kamara és a bizottságok közgyűlésein és ülésein akár a magyar nyelvet, akár a magyar-orosz nyelvet használhatják, a kamarához szóban vagy írásban magyar-orosz nyelven is fordulhatnak és ebben az esetben részükre a választ szóban magyar-orosz nyelven, írásban magyar és magyar-orosz nyelven kell megadni.

A mezőgazdasági bizottságok

4. §

(1) A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara működési területéhez tartozó minden közigazgatási kirendeltségi mezőgazdasági bizottságot, minden járásban járási mezőgazdasági bizottságot és azokban a községekben, amelyekre nézve a kárpátaljai terület kormányzói biztosa elrendeli, községi, illetve közös községi mezőgazdasági bizottságot kell alakítani.

(2) Minden mezőgazdasági bizottság választott és hivatalból való tagokból áll.

5. §

(1) A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara működési területén a községi mezőgazdasági bizottsági tagok választására jogosult az 1920:XVIII. tc. 3. §-ában, illetve az 1937:XVII. tc. 1. §-ában megjelölt személyeken felül minden huszonnégy évet betöltött magyar állampolgár férfi, aki az erdőgazdaságban állandóan alkalmazva van vagy akár mint gazdasági cseléd, akár mind gazdasági munkás állandóan az erdőgazdaságban dolgozik; a gazdasági cseléd vagy munkás azonban csak akkor választásra jogosult, ha legalább három éve lakik a község területén.

(2) Az erdőmérnököt annak az erdőbirtoknak a területi nagysága szerint kell az 1937:XVII. tc. 2. §-ában meghatározott csoportok valamelyikébe besorozni, amelyiken alkalmazva van.

6. §

Az osztatlan közös legelőben vagy más birtokossági vagy hasonló jellegű közösségben részes felek illetőségeire eső területet az egyes részes felek egyéni birtokához hozzá kell számítani. Választójoga van az osztatlan közös legelőben vagy más közbirtokossági vagy hasonló jellegű közösségben részes félnek akkor is, ha részilletőségén kívül egyéni birtoka nincs, feltéve, hogy jövedelme nagyobb részben bármily művelési ágba tartozó ingatlanon folytatott gazdálkodásból, vagy mező-, illetve erdőgazdaságban vagy más hasonló jellegű erdei közösségben való részesedésre a jelen § rendelkezései nem terjednek ki.

7. §

(1) Hivatalból tagja a község, illetve járás mezőgazdasági bizottságának, az 1920:XVIII. tc. 9. §-ában felsorolt személyeken felül, az erdőbirtokossági társulat elnöke.

(2) Hivatalból tagja a járás, illetve közigazgatási kirendeltség mezőgazdasági bizottságának a működési területén legalább egy járás területére kiterjedően törvényesen alakult és ilyen módon működő mezőgazdasági célú egyesületek elnökén és vezető tisztviselőjén kívül az egyesületek közgyűlése által választott két–két tag.

(3) Ha valamelyik mezőgazdasági bizottság területén nem működik olyan hivatal vagy testület, amelynek vezetője vagy kiküldöttje a mezőgazdasági bizottságoknak a törvény szerint hivatalból tagja, helyette az ezen a területen megfelelő célra és hatáskörrel felállított hivatal vagy testület vezetője, illetve kiküldöttje lesz a mezőgazdasági bizottság tagja.

Mezőgazdasági bizottságok első megalakításáról

8. §

(1) A mezőgazdasági kamarák legközelebbi megalakulásáig a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara működési területén a mezőgazdasági bizottságokat kinevezett és hivatalból való tagokból kell megalakítani.

(2) A községek és járások mezőgazdasági bizottságának tagjait és póttagjait a kárpátaljai terület kormányzói biztosa nevezi ki. A kinevezés ellen jogorvoslatnak helye nincs.

(3) A kinevezésnél lehetőleg tekintettel kell lennie arra, hogy a bizottságokban az 1937:XVII. tc. 2. §-ában felsorolt érdekeltségi csoportok mindegyike arányos képviselethez jusson.

9. §

(1) A kárpátaljai terület kormányzói biztosa a 8. § második bekezdése értelmében a községi mezőgazdasági bizottságokba a községeknek mezőgazdasággal foglalkozó és erdőgazdaságban alkalmazott huszonnégy évet betöltött férfi lakosai sorából 12 tagot és 6 póttagot nevez ki.

(2) Nem lehet kinevezni azt, aki az 1920:XVIII. tc. 7. §-a értelmében mezőgazdasági bizottsági taggá nem választható meg.

(3) A kárpátaljai terület kormányzói biztosa azokat, akiket községi mezőgazdasági bizottsági tagokká, illetve póttagokká kinevezett, egyúttal annak a járásnak a járási mezőgazdasági bizottságába is kinevezi tagul, illetve póttagul, amely járáshoz a község tartozik.

10. §

A községi mezőgazdasági bizottságokat 1940. évi február hó 25. napjáig, a járási mezőgazdasági bizottságokat pedig legkésőbb 1940. évi március hó 5. napjáig kell megalakítani.

11. §

(1) Minden járás mezőgazdasági bizottsága tagjai sorából 12 közigazgatási kirendeltségi mezőgazdasági bizottsági tagot és ugyanannyi póttagot választ.

(2) A választás ellen a kárpátaljai terület kormányzói biztosához tizenöt nap alatt felszólalással lehet élni.

(3) A közigazgatási kirendeltségi mezőgazdasági bizottságot a tagok megválasztásától számított 8 nap alatt kell megalakítani.

12. §

Amennyiben a mezőgazdasági kamarák legközelebbi megalakulásáig valamely kinevezett mezőgazdasági bizottsági tag megüresedett helyét póttaggal betölteni már nem lehet, új tagot kell kinevezni.

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara

13. §

(1) A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara rendes és kültagokból áll.

(2) A rendes tagok részben választás, részben hivatali tisztük alapján tagjai a kamarának.

14. §

Az 1937:XVII. tc. 6. §-ának a gazdatisztekre vonatkozó rendelkezéseit a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara működési területén alkalmazott erdőmérnökökre is megfelelően alkalmazni kell.

15. §

(1) Hivatalból rendes tagjai a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamarának a kárpátaljai terület kormányzói biztosa, a főtanácsadó, a véleményező és indítványozó bizottság tagjai, a földművelésügyi minisztérium kárpátaljai kirendeltségének vezetője, a közigazgatási kirendeltségek vezetői, ama vitézi törzsszékek egy-egy küldöttje, amelyekre a kamara működési területe kiterjed, továbbá a kamara területén mű-

ködő erdőigazgatóságok és közigazgatási kirendeltségi m. kir. gazdasági felügyelőségek vezetői.

(2) Hivatalból rendes tagjai továbbá a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamarának a kamara területén legalább egy járás területére kiterjedőleg láttamozott alapszabályok alapján működő önálló általános mezőgazdasági célú, azoknak az egyesületeknek és munkásegyesületeknek az egyesületi közgyűlés által választott két–két kiküldöttje, amely egyesületeket a földművelésügyi miniszter a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara és az Országos Mezőgazdasági Kamara javaslatára tagok küldésére feljogosít.

(3) Hivatalból rendes tagjai végül a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamarának a kamara területén legalább egy járás területére kiterjedőleg láttamozott alapszabályok alapján működő és az előző bekezdés alá eső mezőgazdasági egyesületek (munkásegyesületek) által együttesen választott két kiküldött, valamint a kamara területén működő mezőgazdasági szövetkezetek által ugyancsak együttesen választott két kiküldött.

16. §

(1) A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara igazgatójául csak olyan személy alkalmazható, aki az 1920:XVIII. tc. 46. §-ának második bekezdésében megszabott kellékeken felül a magyar-orosz nyelvben jártasságát is igazolja.

(2) A kamarai ügyek ellátására szükséges számban kell magyar-orosz nyelvben jártas tisztviselőket alkalmazni. A magyar-orosz nyelvben jártas tisztviselők egy év alatt a jártasságot megszerezni és a kamara igazgatója előtt igazolni kötelesek.

(3) Kamarai külső tisztviselőül csak az alkalmazható, aki magyar-orosz nyelven tökéletesen ír és beszél.

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara első megalakításáról

17. §

A mezőgazdasági kamarák legközelebbi megalakulásáig a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamarába a máramarosi közigazgatási kirendeltség mezőgazdasági bizottsága 24 tagot és 12 póttagot, az ungi közigazgatási kirendeltség mezőgazdasági bizottsága 18 tagot és 12 póttagot választ.

18. §

A választójoggal bíró gazdatisztek és erdőmérnökök a saját kebelükből a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamarába 10 tagot és ugyanannyi póttagot választanak.

19. §

Választójoga van annak a gazdatisztnek, illetve erdőmérnöknek, aki a jelen rendelet hatályba lépésekor a kamara területén gazdatiszti vagy erdőmérnöki minőségben alkalmazásban áll. Nincs választójoga annak, akivel szemben az 1920:XVIII. tc. 7. §-ának 1–3. pontjában felsorolt valamely kizárási ok áll fenn.

20. §

(1) A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara működési területéhez tartozó minden község elöljárósága névjegyzéket készít azokról a község területén fekvő gazdaságban a rendelet hatályba lépésének napján alkalmazásban álló gazdatisztekről és er-

dőmérnökökről, akiknek a törvény értelmében kamarai választójoguk van. a Községi elöljáróság egyúttal igazolja, hogy névjegyzékbe felvett gazdatiszttel vagy erdőmérnökkel szemben kizárási ok nem áll fenn.

(2) A községi elöljáróság a névjegyzéket legkésőbb 1940. évi február hó 11. napjáig a közigazgatási kirendeltség vezetőjének küldi meg, aki azokat a kárpátaljai terület kormányzói biztosához terjeszti fel.

(3) A kárpátaljai terület kormányzói biztosa az Országos Mezőgazdasági Kamara által rendelkezésre bocsátott mintának megfelelően a gazdatiszti és erdőmérnöki közös választói névjegyzékeket 1940. évi február hó 25. napjáig betűrendben összeállítja és a választói névjegyzékbe történt felvételről a választás napjának és helyének feltüntetésével az érdekelt gazdatiszteket és erdőmérnököket a községi elöljáróság útján értesíti.

(4) A választói névjegyzék összeállítása ellen jogorvoslatnak helye nincs.

21. §

A gazdatiszti és erdőmérnöki csoport kamarai tagjainak és póttagjainak választását legkésőbb 1940. évi március hó 15. napjáig kell megtartani. A választásnál a 114.400/1938. F. M. számú rendelet 26–30. §-ait azzal az eltéréssel kell értelemszerűen alkalmazni, hogy a választójoggal bíró gazdatisztek és erdőmérnökök a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara tagjait és póttagjait együttesen Ungváron választják.

22. §

A 15. §-ban említett mezőgazdasági célú egyesületek és mezőgazdasági szövetkezetek a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamarába kiküldötteiket az alakuló közgyűlés után is megválaszthatják.

23. §

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara alakuló ülésén a kamara elnökének megválasztásáig az Országos Mezőgazdasági Kamara kiküldöttje elnököl. A kamara közgyűlése a kamara elnökének megválasztása előtt jelölőbizottságot választ, amely az összes tisztségek betöltésére nézve javaslatokat tesz. A jelölőbizottság az elnökből és 7 tagból áll. A jelölőbizottság tagjait húsz kamarai tag kívánságára titkos szavazással kell megválasztani. A jelölőbizottság elnöke az Országos Mezőgazdasági Kamara kiküldöttje. A szavazatok egyenlő megoszlása esetében az elnök szavazata dönt. Érvényesen szavazni csak arra lehet, akit a jelölőbizottság jelölt.

24. §

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara a működési területén törvényesen alakult mezőgazdasági célú egyesületek felügyeletében, irányításában és ellenőrzésében a földművelésügyi miniszternek segédkezet nyújt.

Képviselet az Országos Mezőgazdasági Kamarában

25. §

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara közgyűlése az Országos Mezőgazdasági Kamarába 28 rendes és 14 póttagot választ, akik igazolás után lesznek az Országos Mezőgazdasági Kamara tagjai.

26. §

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara az Országos Mezőgazdasági Kamara fenntartásához jelképesen évi egy pengővel járul hozzá.

Záró rendelkezés

27. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján (1940. január 28.) lép hatályba.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. Budapest, 1940. I–II. füzet. 25–30. o.

170

Budapest, 1940. május 3. **[378.] A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1940. évi 141.200. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen az iskolán kívüli népművelési tevékenység megszervezéséről.**

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1939:VI. tc. 7. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

A kárpátaljai terület iskolán kívüli népművelési tevékenységét – amennyiben a jelen rendelet erre nézve eltérő rendelkezéseket nem tartalmaz – a népművelési bizottságokról szóló 132.243/1922. V. K. M. számú rendelet rendelkezéseinek megfelelő alkalmazásával kell ideiglenesen megszervezni.

2. §

A kárpátaljai terület három közigazgatási kirendeltségének területén, azok székhelyein: „Kirendeltségi Iskolán Kívüli Népművelési Bizottságot", a kirendeltségek területén levő minden egyes községben: „Helyi Iskolán Kívüli Népművelési Bizottságot" kell alakítani.

3. §

A Kirendeltségi Iskolán Kívüli Népművelési Bizottság elnöke: a közigazgatási kirendeltség vezetője. A bizottság elnökének hatáskörébe tartoznak azok az ügyek is, amelyeket a 132.243/1922. V. K. M. számú rendelet 2/a. pontja a bizottság hatáskörébe utalt. Az elnök mellett mint tanácsadó és véleményező testület működik a népművelési bizottság; a bizottság a helyi viszonyoknak megfelelően társelnököket, illetve alelnököket választhat.

4. §

A Kirendeltségi Iskolán Kívüli Népművelési Bizottság tagjai:

a) a népművelés terén irodalmilag vagy gyakorlatilag kiváló eredménnyel működő öt olyan személy, akiket a kirendeltség területéről a bizottság elnökének javaslatára a vallás- és közoktatásügyi miniszter öt-ötévi időtartamra kinevez;

b) a bizottság elnökének meghívása alapján a kirendeltség területén levő a népművelésügy körében érdekelt hatóság, illetve állami intézmény egy-egy képviselője (szakközege);

c) ugyancsak a bizottság elnökének meghívása alapján a kirendeltség területén népműveléssel foglalkozó vagy e munkába bevonható társadalmi szervezetek, intézmények egy-egy kiküldöttje.

5. §

A bizottság előadója és jegyzője: a népművelési titkár, akit a tanügyi személyzet sorából a közigazgatási kirendeltség népművelésének ügyvitelére a vallás- és

közoktatásügyi miniszter a kormányzói biztos meghallgatása után – kirendelt; feladata a népművelési tevékenység megszervezése és ügyvitele a 882–4–1.600/1930. VIII. V. K. M. számú rendelet rendelkezéseinek megfelelő értelmezése alapján.

6. §

A Helyi Iskolán Kívüli Népművelési Bizottság vezetője általában a népművelésben jártas helybeli tanító vagy egyéb tanerő. A legfeljebb tíz tagból álló Helyi Iskolán Kívüli Népművelési Bizottság tagjait a község lakosai közül a főszolgabíró nevezi ki. A helyi bizottság szervezési és ügyviteli teendőit annak vezetője látja el.

7. §

A kirendeltségi iskolán kívüli népművelési bizottságokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kinevezendő öt bizottsági tag ajánlásával, valamint a többi tagok meghívásával legkésőbb 1940. évi május hó 31-ig meg kell alakítani és az alakuló közgyűlés jegyzőkönyvét a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez kell felterjeszteni.

8. §

A kirendeltségi népművelési bizottság költségvetését legkésőbb 1940. évi június hó 15-ig össze kell állítani, majd a bizottság véleményes javaslata után az 1940. évi közigazgatási kirendeltségi költségvetés kereteibe be kell illeszteni. További intézkedésig népművelési célokra az 1940. évben azokat a pengőösszegeket kell előirányozni, amelyeknek megfelelője az egyes községeknél az 1939. évi március hó 15. napja előtt kivetett úgynevezett fejadó-kvóta alapján népművelési (népkönyvtári) célokra cseh korona összegben rendelkezésre állott.

9. §

A helyi népművelési bizottságokat legkésőbb 1940. évi május hó 31-ig mindenütt meg kell alakítani. A helyi népművelési bizottságnak hivatalból elnöke: a község jegyzője; a jelen rendelet 6. §-a értelmében kinevezendő helyi népművelési bizottság tagjai, a lelkész(ek), községi orvos(ok), gyógyszerész, az elemi (középfokú) iskolák igazgatói, tanítói (tanárok), nyugdíjas közalkalmazottak, valamint a népművelés iránt érdeklődő vagy azt támogatni kész helyi lakosok sorából jelölendők ki. A helyi bizottságok népművelési költségvetésének összeállítására nézve a jelen rendelet 8. §-ában foglalt rendelkezéseket kell megfelelő értelmezéssel alkalmazni.

10. §

A jelen rendelet a kihirdetés napján (1940. május 18.) lép hatályba.

Dr. Hóman Bálint
m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. V–VI. füzet. Budapest, 1940. 1767–1769. o.

171

Budapest, 1940. május 6. **[301.] A m. kir. földművelésügyi miniszter 1940. évi 63.615. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területek borvidékbe beosztásáról.**

A bor előállításának, kezelésének és forgalmának szabályozásáról és a borhamisítás tilalmazásáról szóló 1936:V. tc. 12. §-ában kapott felhatalmazás alapján az alábbiakat rendelem.

1. §

(1) A bor előállításának, kezelésének és forgalmának szabályozásáról és a borhamisítás tilalmáról szóló 1936:V. törvénycikk végrehajtása tárgyában kiadott 70.000/1936. F. M. számú rendeletnek a 15.500/1939. F. M. számú rendelet 1. §-ával részben módosított 17. §-a a következő rendelkezésekkel egészíttetik ki:

18. *Szerednyei borvidék,* amely magában foglalja Szerednye, Csertész, Lehóc és Alsószlatina községek határában fekvő hegyi szőlőket.

(2) A Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken fekvő azok a szőlők, amelyek a jelen §. 1. bekezdésében említett Szerednyei borvidékbe besorolva nincsenek, a 15.500/1939. F. M. számú rendelet 1. §-ában megállapított „Felföldi borvidék"-hez csatoltatnak.

2. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján (1940. május 8.) lép hatályba.

A miniszter helyett:

Vitéz Lukács Béla
államtitkár

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. V–VI. füzet. Budapest, 1940. 1219–1220. o.

172

Budapest, 1940. május 14. **[233.] A m. kir. minisztérium 1940. évi 3.380. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt kárpátaljai területen ipart (kereskedést) űzők jogosítványainak felülvizsgálatáról.**

A m. kir. minisztérium az 1939:IV. tc. 29. §-ában, valamint az 1939:VI. tc. 7. §-ában foglalt felhatalmazás alapján és a 6.200/1939. M. E. számú rendelet 2. §-ának kiegészítéseként a következőket rendeli:

1. §

A Magyar Szent Koronához visszacsatolt kárpátaljai területen ipart (kereskedést) űzők iparjogosítványai (iparigazolványai, iparengedélyei, iparnak, kereskedésnek gyakorlására szóló más elnevezésű jogosítványai), vándoripar vagy házalókereskedés gyakorlására jogosító engedélyei az alábbi rendelkezések szerint felülvizsgálat alá vétetnek.

2. §

(1) Az iparjogosítvány, valamint a vándoripar vagy a házalókereskedés gyakorlására jogosító engedély felülvizsgálását és a felülvizsgálás eredményeképpen az ipar (kereskedés) gyakorlása továbbfolytatásának megengedését a kárpátaljai kormányzói biztoshoz intézett s az illetékes első fokú iparhatóságnál két példányban benyújtott, a jelen rendelethez mellékelt mintának megfelelő beadványban legkésőbb 1940. évi június hó 30. napjáig kell kérni. Aki a kérelmet az említett határnapig nem terjeszti elő, e határnap után az ipart (kereskedést) nem folytathatja.

(2) Az első fokú iparhatóság a hozzá benyújtott kérvények egy-egy példányát a kérvényekhez mellékelt okiratokkal együtt kimutatásba foglalva, véleménye kíséretében az 1940. évi augusztus hó 31. napjáig a kárpátaljai kormányzói biztoshoz, egy-egy példányát pedig egyidejűleg ugyanilyen módon a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz felterjeszti.

(3) A kormányzói biztos a kérelem tárgyában jogorvoslat kizárásával dönt. Az illetékes miniszter a kormányzói biztos mellé kiküldöttet rendelhet, aki a kérelem tárgyában véleményt nyilvánít.

(4) Ha a kormányzói biztos a kérelem alapján az ipar (kereskedés) tovább folytatásának engedélyezését megtagadja, az iparjogosítvány, vándoripar vagy házalókereskedés gyakorlására jogosító engedély az 1941. évi március hó 31. napján hatályát veszti.

3. §

A kormányzói biztos a kérelem alapján az ipar (kereskedés) tovább folytatásának megengedését a korábbi döntésének megváltoztatása mellett az 1941. évi március hó 31. napját követő időben is megtagadhatja, ha megállapította azt, hogy a 2. § 1. bekezdésében említett beadványban valótlan adatot jelentettek be. Ilyen esetben az 1. §-ban megjelölt iparjogosítvány, vándoripar vagy házalókereskedés gyakorlá-

sára jogosító engedély hatálya a kormányzói biztos határozatában megjelölt időpontban szűnik meg.

4. §

Ha a kormányzói biztos az ipar (kereskedés) tovább folytatásának megengedését az 1940. évi december hó 31. napja után hozott határozattal tagadja meg, határozatában megállapítja azt a határidőt, amely idő alatt az érdekelt foglalkozását kizárólag az üzlet vagy az üzem felszámolása céljából folytathatja. Ez a határidő, amelyet a kormányzói biztos döntésének a féllel történt közlésétől kell számítani, a három hónapot nem haladhatja meg, de nem járhat le 1941. évi március hó 31. napja előtt.

5. §

A 2. § értelmében benyújtott folyamodványok illetékmentesek. A folyamodványokhoz mellékelt okiratok, amíg azokat más célra nem használják, szintén illetékmentesek.

6. §

A jogosulatlan iparűzés, illetőleg a vándoripar vagy a házalókereskedés jogosulatlan gyakorlására vonatkozó hatályos jogszabályokat kell alkalmazni azzal szemben, aki az ipar (kereskedés) gyakorlása továbbfolytatásának megengedését a 2. § 1. bekezdése értelmében nem kérte, vagy akire nézve az ipar (kereskedés) tovább folytatásának megengedését a kormányzói biztos megtagadta, ha az érdekelt fél ezt a foglalkozását a 2. § 1. bekezdésében, a 2. § 4. bekezdésében, illetőleg a 4. §-ban megállapított időpontban, a 3. §-ban említett esetben pedig a kormányzói biztos határozatában megjelölt időpontban nem hagyja abba.

7. §

(1) A jelen rendelet nem érinti az 1939:II. tc. 228. §-ában foglalt rendelkezéseket.

(2) A jelen rendelet kihirdetésének napján (1940. május 15.) lép hatályba; hatálya nem terjed ki azokra, akik iparjogosítványukat az iparigazolványok és az iparengedélyek kiadásának ideiglenes felfüggesztése tárgyában kibocsátott 5.850/1938. M. E. sz. rendelet, az egyes iparok tekintetében az iparigazolványok és iparengedélyek kiadása, továbbá a meglevő üzlethelyiségen felül új üzlethelyiség nyitása tárgyában kibocsátott 2.700/1940. Ip. M. számú rendelet, vagy ennek a rendeletnek kiegészítése és módosítása tárgyában kibocsátott 12.400/1940. Ip. M. számú rendelet alapján kapták, valamint azokra, akik a vándoripar vagy a házalókereskedés gyakorlására jogosító engedélyüket az 1939. évi június hó 22. napja után kapták. Végül nem terjed ki a jelen rendelet hatálya a robbanószerek készítésére és az azokkal való kereskedés gyakorlására, a lőfegyverekkel, lőszerekkel való kereskedésnek és ezek közvetítésének gyakorlására, valamint a bank- és pénzváltó üzlet gyakorlására jogosító iparigazolványokra és iparengedélyekre, végül a dohányeladási és az italmérési engedélyekre.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. V–VI. füzet. Budapest, 1940. 942–943. o.

173

Budapest, 1940. május 27. **1940:XI. tc. a felvidéki és kárpátaljai területek visszacsatolásával kapcsolatos nemzetközi vonatkozású kérdések szabályozásáról.**[75]

1. §

Felhatalmaztatik a m. kir. minisztérium, hogy a felvidéki és kárpátaljai területek visszacsatolásával kapcsolatos nemzetközi vonatkozású jogi, pénzügyi és gazdasági kérdések szabályozása tárgyában az érdekelt államokkal megállapodásokat kössön és az ilyen megállapodásokat rendelettel hatályba léptesse.

Az előbbi bekezdésben foglalt felhatalmazás alapján kibocsátott rendeletek közül azokat, amelyek a törvényhozás hatáskörébe tartozó rendelkezéseket tartalmaznak, a m. kir. minisztérium a rendelet kibocsátástól számított fél év alatt az országgyűlésnek bejelenteni köteles.

2. §

A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a m. kir. minisztérium gondoskodik.

Megjelent az Országos Törvénytár 1940. évi május hó 27-én kiadott 6. számában.

Magyar Törvénytár. 1940. évi törvénycikkek. Budapest, Franklin-Társulat, é. n. 110-111. o.

75 A törvényjavaslatot a m. kir. külügyminiszter 1939. évi december hó 5-én nyújtotta be. A képviselőház külügyi, igazságügyi, közgazdasági és közlekedésügyi, valamint pénzügyi bizottságának jelentése 1940. évi március hó 6-án kelt. Képviselőházi tárgyalása 1940. évi február hó 14-én, március 6. és 12. napján tartott ülésén volt. A felsőház külügyi, igazságügyi, kereskedelemügyi és közlekedési, valamint pénzügyi bizottságának jelentése 1940. évi április hó 2-án kelt. Felsőházi tárgyalása 1940. évi április hó 9-én tartott ülésén volt.

174

Budapest, 1940. május 31. **1940:XVI. tc. egyes igazságügyi szervezeti rendelkezésekről (a beregszászi, a huszti és az ungvári kir. törvényszék ügyében).**

[…]

4. §

A miskolci és a sátoraljaújhelyi kir. törvényszék a debreceni kir. ítélőtábla kerületéből a kassai kir. ítélőtábla kerületébe, a beregszászi, a huszti és az ungvári kir. törvényszék a kassai kir. ítélőtábla kerületéből a debreceni kir. ítélőtábla kerületébe csatoltatik át.

5. §

A jelen törvény hatályba lépésének napját, valamint az átmeneti szabályokat az igazságügy-miniszter rendelettel állapítja meg.

Megjelent az Országos Törvénytár 1940. évi május hó 31-én kiadott 9. számában.

Magyar Törvénytár. 1940. évi törvénycikkek. Budapest, Franklin-Társulat, é. n. 128-129. o.

175

Budapest, 1940. április 17. **[169.] A m. kir. földmővelésügyi miniszter 1940. évi 62.012. számú rendelete a kárpátaljai hegyközségi tanács megalakításáról.**

A hegyközségekről, valamint a szőlő- és gyümölcsgazdálkodásról szóló 1938:XXXI. tc. 13. §-ának 1. bekezdésében, valamint a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai terület közigazgatásának ideiglenes rendezéséről szóló 6.200/1939. M. E. rendelet 19. §-ának 3. bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a következőket rendelem.

1. §

A hegyközségekről, valamint a szőlő- és gyümölcsgazdálkodásról szóló 1938:XXXI. tc. végrehajtása tárgyában kiadott 85.000/1938. F. M. számú rendelet egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 15.600/1939. F. M. számú rendelet 1. §-át a következő rendelkezés egészíti ki:

„27. Kárpátaljai hegyközségi tanács. Székhelye: Ungvár. Működése kiterjed Kárpátalja területére."

2. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján (1940. április 20.) lép hatályba.

A miniszter rendeletéből:

Dr. Röck Béla
miniszteri tanácsos

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. III–IV. füzet. Budapest, 1940. 761. o.

176

Budapest, 1940. október 5. **[620.] A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1940. évi 24.024. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi területen a közoktatásügy ideiglenes szabályozásáról.**

A visszacsatolt keleti és erdélyi területen az iskolák fajtájának, jellegének, elhelyezésének és számának végleges megállapításáig, valamint az iskolai épületek felhasználásának végleges rendezéséig és a közoktatásügyi igazgatás állandó jellegű megszervezéséig a közoktatásügy ideiglenes rendezése tárgyában az 1940/41. tanévre vonatkozóan a következőket rendelem.

1. §

(1) Az az iskola, amely a visszacsatolt keleti és erdélyi területen az 1939/40. tanévben állami iskolaként működött, működését az 1940/41. tanévben mint m. kir. állami iskola folytatja; az az iskola pedig, amely az 1939/40. tanévben egyházi hatóság igazgatása alatt állott vagy egyébként felekezeti jellegű volt, működését az 1940/41. tanévben felekezeti jellegű iskolaként folytatja.

(2) Ha ugyanabban a községben az 1939/40. tanévben a felekezeti jellegű iskola mellett állami iskola is működött, az állami iskolában a tanítást az 1940/41. tanévben csak akkor kell megkezdeni, ha a felekezeti jellegű iskola a helyi szükséglet kielégítésére nem elegendő […]

7. §

(1) Az állami népiskolában a tanítás nyelve rendszerint a magyar nyelv. Olyan községben azonban, amelyben a lakosság nem magyar nyelvű, a lakosság nyelvén, vegyes lakosságú községben pedig – a tankötelesek számához képest – párhuzamos osztályokban vagy tagozatokon, illetőleg külön iskolákban magyar és nem magyar nyelven folyik a népiskolai tanítás.

(2) A túlnyomóan nem magyar lakosságú községben élő magyar tankötelesek magyar nyelven való népiskolai tanításáról mindenesetre gondoskodni kell.

(3) Olyan népiskolában, népiskolai tagozatban vagy osztályban, amelyben a tanítás nyelve nem a magyar nyelv, a magyar nyelvet külön tantárgyként megfelelő mértékben kell tanítani.

(4) Felekezeti jellegű népiskolában a tanítás nyelvét az iskolát fenntartó egyházi hatóság állapítja meg; a 3. bekezdés rendelkezései azonban az ilyen iskolára is kiterjednek.

8. §

(1) Állami középiskolába, középfokú iskolába, szakiskolába vagy tanítóképző intézetbe felvételre jelentkező nem magyar nyelvű tanulóknak anyanyelvükön való oktatása végett – a jelentkezők számához képest – külön tanintézet vagy tagozat, illetőleg párhuzamos osztály nyitásáról kell gondoskodni.

(2) Középiskolában, középfokú iskolában, szakiskolában vagy tanítóképző intézetben, ha a tanítás nyelve nem a magyar nyelv, a magyar nyelvet – tekintet nélkül az iskola jellegére – heti hat órán át kell tanítani.

[…]

11. §

(1) A népiskolai tanítás ingyenes. A népiskolai tanulótól 1 pengő beíratási díjon felül más díjat vagy (pénzbeli vagy természetbeli) szolgáltatást szedni nem szabad. A népiskolai szegény tanulót a beíratási díj fizetése alól is fel kell menteni.

(2) Állami középiskolában, középfokú iskolában, szakiskolában vagy tanítóképző intézetben a tanulók a tandíjat a magyar tandíjrendszernek az illető iskolafajtára megállapított szabályai szerint fizetik. […]

13. §

Mind a népiskolák, mind a középiskolák, középfokú iskolák, szakiskolák és tanítóképző-intézetek működésüket – a további intézkedésig – a szerint a tanterv szerint folytatják, amely az illető tanintézetre nézve az 1939/40. tanévben irányadó volt; a magyar nyelvet és a magyar nemzetismereti tárgyakat azonban a külön megállapítandó tantervek szerint kell minden tanintézetben tanítani.

14. §

(1) A visszacsatolt keleti és erdélyi terület tanintézeteiben működő tanítók és tanárok kötelesek azokon a tanfolyamokon részt venni, amelyeken megismerhetik a hazai oktatásügyet, a tanügyi igazgatás rendszerét és a vezetés irányelveit.

[…]

15. §

(1) Ez a rendelet kihirdetésének napján (1940. október 10.) lép hatályba.

[…]

Hóman Bálint
m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. IX–X. füzet. Budapest, 1940. 3143–3146. o.

177

Budapest, 1940. október 31. **[530.] A m. kir. minisztérium 1940. évi 7.800. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi terület közigazgatásáról (Bereg, Ugocsa, Máramaros vármegyék).**

A m. kir. minisztérium a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről szóló 1940. évi XXVI. tc. 3. §-ában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli.

I. Közigazgatási beosztás

1. §

A visszacsatolt keleti és erdélyi területen és az országnak ezzel a területtel határos részein – a törvényhozás további rendelkezéséig – a következő törvényhatóságok alakíttatnak meg:

A.

Vármegyék

[…]

3. Bereg vármegye, székhelye: Beregszász.
4. Ugocsa vármegye, székhelye: Nagyszőlős.
5. Máramaros vármegye, székhelye: Máramarossziget.

[…]

2. §

Az 1. §-ban felsorolt vármegyék területe a következőképp állapíttatik meg:

[…]

3. Bereg vármegye: Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék Bereg vármegyéhez tartozó része, Alsóremete és Felsőremete községek kivételével.

4. Ugocsa vármegye: Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyéknek Ugocsa vármegyéhez tartozó része, Ugocsa vármegyének a román uralom alól felszabadult területe és végül Gödényháza, Királyháza, Nagyszőlős, Szőlősterebes, Szőlősvégardó, Tekeháza, Tiszahetény, Tiszaszirma és Tiszaszászfalu községek.

5. Máramaros vármegye: Máramaros vármegyének román uralom alól felszabadult területe – Lonka község román uralom alól felszabadult területrészének kivételével –, továbbá Alsóapsa, Középapsa, Faluszlatina, Aknaszlatina, Técső, Tiszafejéregyháza, Kerekhegy és Visk községek.

[…]

[Hatályba lép 1940. évi november hó 26-án.]

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. IX–X. füzet. Budapest, 1940. 2760–2773. o.

178

Budapest, 1940. október 31. **[627.] A m. kir. minisztérium 1940. évi 7.880. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi területen a közoktatásügyi igazgatás szervezetének megállapításáról (Szatmári tankerület).**

A m. kir. minisztérium a keleti és erdélyi országrészeknek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről szóló 1940:XXVI. tc. 3. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli.

I. Tankerület

1. §

(1) A visszacsatolt keleti és erdélyi területen három tankerület állíttatik fel, mégpedig a marosvásárhelyi, a kolozsvári és a szatmári tankerület.

(2) Az 1. bekezdésben foglalt rendelkezés következtében a tankerületeknek a 6.070/1939. M. E. számú rendelet 1. §-ában meghatározott száma tizenháromra emelkedik.

2. §

A visszacsatolt keleti és erdélyi területen, valamint az országnak ezekkel a területekkel határos részein a tankerületek területi beosztása a következőképpen állapíttatik meg:

[…]

3. A szatmári tankerület magában foglalja Ugocsa, Máramaros, Szatmár és Szabolcs vármegyék, valamint Szatmárnémeti törvényhatósági jogú város területét; székhelye: Szatmárnémeti.

[…]

5. A kassai tankerület magában foglalja Abaúj-Torna, Zemplén, Ung és Bereg vármegyék, valamint Kassa törvényhatósági jogú város területét; székhelye: Kassa.

II. Népoktatási kerületek

3. §

(1) A 2. §-ban felsorolt tankerületek az 1935:VI. tc. 4. §-ában foglalt rendelkezések értelmében népoktatási kerületekre tagozódnak. A népoktatási kerület egy-egy vármegye és a vármegye határain belül eső törvényhatósági jogú város területét foglalja magában.

(2) A népoktatási kerületeket alkotó törvényhatóságok területe tekintetében a 7.800/1940. M. E. számú rendelet 2. §-ában foglalt rendelkezések irányadók.

4. §

Ez a rendelet a vallás- és közoktatásügyi miniszter által megállapított időpontban lép hatályba; végrehajtásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. XI–XII. füzet. Budapest, 1941. 3165–3166. o.

179

Budapest, 1940. november 8. **[625.] A m. kir. minisztérium 1940. évi 7.960. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeken a mezőgazdaság érdekképviseleti testületek megalakításáról szóló 450/1940. M. E. számú rendelet kiegészítéséről.**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1939:VI. tc. 7. §-ában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli.

1. §

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara a törvényhozáshoz vagy a kormányhoz a kárpátaljai terület kormányzói biztosa útján tesz előterjesztést. A kamarának egyetemes országos jelentőségű ügyben tett előterjesztését a kormányzói biztos az Országos Mezőgazdasági Kamarának küldi meg. Egyebekben az 1937:XVII. tc. 10. § 2. bekezdésének második mondatában foglaltak az irányadók.

2. §

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara tisztviselőit és egyéb alkalmazottait első ízben, a kamarának és a kárpátaljai terület kormányzói biztosának meghallgatása után, a földművelésügyi miniszter nevezi ki, illetőleg alkalmazza.

3. §

Mindaddig, amíg a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara közgyűlése a kamara költségvetését meg nem állapítja, az állami hozzájárulás felhasználása tekintetében a földművelésügyi miniszter a kamarára kötelező rendelkezéseket tehet.

4. §

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara számvevőségi szolgálatát a földművelésügyi minisztérium számvevősége látja el.

5. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján (1940. november 10.) lép hatályba.

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. XI–XII. füzet. Budapest, 1941. 3159–3160. o.

180

Budapest, 1940. november 14. **[709.] A m. kir. belügyminiszter 1940. évi 23.300. számú rendelete a visszacsatolt keleti és erdélyi területen és azzal határos részeken alakított vármegyék járási beosztásáról (Bereg, Ugocsa, Máramaros vármegyék).**

1. §

A 7.800/1940. M. E. számú rendelet 4. §-ának 1. bekezdése alapján a visszacsatolt keleti és erdélyi területen és az országnak ezzel a területtel határos részein alakított vármegyék járási beosztását a következőképpen állapítom meg.

[…]

Bereg vármegye

Beregszászi járás; székhelye: Beregszász

A járáshoz a következő községek tartoznak:

Asztély
Badaló
Balazsér
Bene
Beregardó
Beregsom
Beregújfalu
Bulcsu
Csetfalva
Csonkapapi
Halábor
Hetyen
Kígyós
Kisbégány
Kisharangláb
Kovászó
Macsola
Makkosjánosi
Mezőgecse
Mezőhomok
Mezőkaszony
Nagybégány
Nagybereg
Nagyborzsova
Nagymuzsaly
Sárosoroszi
Tiszacsoma
Vári
Zápszony

Munkácsi járás; székhelye: Munkács

A járáshoz a következő községek tartoznak:
Alsókerepec
Alsóschönborn
Barkaszó
Bátyu
Csongor
Dercen
Fornos
Gát
Izsnyéte
Kisgut
Munkácsváralja
Nagybakos
Nagygut
Oroszvég
Pósaháza
Rafajnaújfalu
Szernye
Várkulcsa
Várpalánka

Ugocsa vármegye

Halmi járás; székhelye: Halmi

A járáshoz a következő községek tartoznak:
Akli
Batár
Batarcs
Csedreg
Csepe
Csomafalva
Dabolc
Feketeardó
Fertősalmás
Forgolány
Halmi
Hömlöc
Kisbábony
Kisgérce
Kökényesd
Nagygérce
Nevetlenfalu
Szőlősgyula
Tamásváralja
Tiszabökény
Tiszafarkasfalva
Tiszahetény
Tiszapéterfalva

Tiszaszászfalu
Tivadarfalva
Turc
Túrterebes
Ugocsakomlós

Nagyszőlősi járás; székhelye: Nagyszőlős
A járáshoz a következő községek tartoznak:
Avaspatak
Bocskó
Fancsika
Feketepatak
Gödényháza
Karácsfalva
Királyháza
Mátyfalva
Nagyszőlős
Nagytarna
Salánk
Szőlősegres
Szőlősvégardó
Tekeháza
Tiszakeresztúr
Tiszasásvár
Tiszaszirma
Tiszaújhely
Tiszaújlak
Verbőc

Máramaros vármegye

[…]

Máramarosszigeti járás; székhelye: Máramarossziget
A járáshoz a következő községek tartoznak:
Aknaszlatina
Alsóapsa
Alsóróna
Faluszlatina
Felsőróna
Hosszúmező
Kabolapatak
Középapsa
Rónaszék
Szaplonca
Szarvaszó
Tiszafejéregyház
Tiszakarácsonyfalva
Tiszaveresmart

Újbocskó

Técsői járás; székhelye: Técső

A járáshoz a következő községek tartoznak:
Kerekhegy
Kistécső
Pálosremete
Técső
Visk

[…]

2. §

A jelen rendelet 1940. évi november hó 26. napján lép hatályba.

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc
m. kir. belügyminiszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. XI–XII. füzet. Budapest, 1941. 3514–3552. o.

181

Budapest, 1940. november 21. **[695.] A m. kir. belügyminiszter 1940. évi 970. számú rendelete az orvosi kamarák számának, területének és székhelyének megállapításáról (Kassai Orvosi Kamara).**

Az orvosi kamarák számára, területére és székhelyére nézve az orvosi rendtartásról szóló 1936:I. tc. 2. §-ának 1. bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a következőket rendelem.

1. §

Az orvosi kamarák (kerületi kamarák) száma: tizenhárom, területük és székhelyük a következő:

[…]

5. A Kassai Orvosi Kamara területe magában foglalja Abaúj-Torna, Bereg, Gömör és Kishont, Ung és Zemplén vármegyék területét, Kassa törvényhatósági jogú város, végül pedig ideiglenesen Kárpátalja területét; székhelye: Kassa.

[…]

4. §

A jelen rendelet az 1940. évi november hó 26. napján lép hatályba […]

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc
m. kir. belügyminiszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. XI–XII. füzet. Budapest, 1941. 3356–3358. o.

182

Budapest, 1940. **Bölöny József a Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról szóló törvényjavaslatról.**

1. A kárpátaljai törvényjavaslat alkotmányjogi vonatkozásai

Az országgyűlés nyári szünetének megkezdése előtt nyújtotta be a miniszterelnök a Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról szóló törvényjavaslatot. Ezzel a *javaslattal* kötelezettség nélkül tett korábbi ígéretet akar valóra váltani *a kormány, olyan kormányzati és igazgatási egységet óhajt* – az indoklás szavai szerint – *teremteni, amely a magyar történeti hagyományokban gyökerezik* és az állam egész szervezetébe úgy illeszkedik bele, hogy annak továbbfejlődése életünk és alkotmányunk fejlődéséhez rugalmasan alkalmazkodjék.

A javaslat benyújtása az irányadó tényezők egyhangú helyeslésével találkozott. Az önkormányzat megadását senki sem kifogásolta, mindenkinek el kell ismernie azt is, hogy a javaslat az egyedül helyes alapszempontokból indul ki és kifogástalan célra törekszik. A szerkesztésénél irányadónak tartott két alapszempont egyike, hogy *olyan önkormányzatot adhatunk csupán* és kell adnunk ennek a területnek, *amely ősi íratlan alkotmányunk keretébe szervesen illeszkedik bele* s jellegében ahhoz simul. Alkotmányunk történelmi fejlődését tartja szem előtt a törvényjavaslat akkor, amidőn nem minden részletre kiterjedő szabályozással óhajtja megállapítani az önkormányzat tartalmát az állami igazgatás különböző ágazataira vonatkozólag, hanem csak egy bizonyos keretű önkormányzat elvét mondja ki s ezt a keretet úgyszintén az önkormányzatnak és a közigazgatásnak a szerveit állítja fel és azok hatáskörét szabja meg.

Ennek a helyesen felismert alapelvnek nagyban és egészében meg is felel a javaslat; nem zárja el olyan merev szabályokkal a fejlődés útját, amelyek talán hűen tükröznének vissza hangzatos elméleteket, anélkül azonban, hogy biztosítékot nyújtanának arra, hogy a gyakorlati alkalmazásuk során csakugyan be is fognak válni. Amíg azonban a törvényjavaslat felépítése és rendszere alkotmányfejlődésünkhöz hasonlóan módot nyújt a mindenkori szükséglethez alkalmazkodó fokozatos fejlesztésre és változtatásra, addig kormányzati, közigazgatási és elsősorban alkotmányjogi vonatkozásban már koránt sem oldja meg ilyen szerencsés kézzel a felmerülő kérdéseket.

Bár az önkormányzat gyakorlati megvalósítása tekintetében talán éppen a javaslat alkotmányjogi vonatkozásai játszanak legkisebb szerepet, mégis ezekkel foglalkozunk elsősorban, nemcsak azok általános jelentősége miatt, hanem azért is, mert a legjobb szándék mellett sem illeszkedik be egy törvény ősi alkotmányunk keretébe és nem simul ahhoz jellegében, ha csak az alkotmányfejlődés alapelveit és menetét tartja szem előtt, a részletekben azonban ellentétbe jut az alkotmány sarkalatos szabályaival, annak szellemével és az évszázados gyakorlattal.

*

A javaslat 1. §-a és a hozzá fűzött indoklás szerint a törvényhozás az egységes magyar államon belül *Kárpátaljai Vajdaság* néven *különleges kormányzati egységet* szervez. Az önkormányzattal felruházandó terület szabatosan minősíti a javaslat különleges kormányzati egységnek, ugyancsak helyes alkotmánytörténeti érzékkel alkalmazza jogállásának meghatározására a vajdaság kifejezést, amit e sorok írója már a visszacsatolás után közvetlenül megjelent (Magyar Nemzet, 1939. április 5.) vezércikkében ajánlott. Ugyanakkor felvetette azonban azt a gondolatot is, hogy a vajdaságot Munkácsi Vajdaságnak kellene elnevezni. Figyelemmel arra, hogy a törvényjavaslat az indoklásban felsorolt okokból Ungvárt jelöli ki a vajdaság székhelyeként, nem lehet akadálya az Ungvári Vajdaság elnevezésnek sem, bár a munkácsi püspök székhelye is Ungvár. Kétségtelen előnye azonban bármelyik utóbbi megjelölésnek a Kárpátaljai Vajdaság elnevezéssel szemben, hogy sokkal jobban kidomborítja azt, hogy itt nem tartománnyal, hanem csak különleges kormányzási, illetőleg közigazgatási területtel állunk szembe. A vajdaságnak nem országos különállása, hanem csak bizonyos fokú kormányzati különállása lesz a javaslat szándéka szerint is. Ez a jellege azonban könnyen elhomályosulhat a jövőben, ha a vajdaság területét, amelynek eddig – amint azt az indoklás is kiemeli – sem földrajzi, sem közigazgatási neve nem volt, most hivatalos címében országrészre utaló földrajzi névvel jelöljük meg.

A javaslat 6. §-a a vajdasági címerről és zászlóról rendelkezik. Figyelmet érdemel ezzel kapcsolatban az a történelmi tény, hogy az erdélyi vajdaságnak soha nem volt külön címere. Erdély címere már a fejedelemség korából származik. Bár a javaslat az önkormányzat képviseleti szervére bízza a címer megállapítását, ez nem jelentheti valamilyen mesterségesen tervezett címer elfogadását. Ha a vajdaság önálló címert kap, ez csak a területén fekvő törvényhatóságok címereinek egyesítéséből származhatik, amint Erdély címere is a helyhatósági egységekként tekinthető három nemzet címerének egyesítéséből keletkezett.

A tervezett vajdasági gyűléssel külön foglalkozunk. Általánosságban csak annyit jegyzünk meg itt, hogy a vajdaság szervezeteinek megállapításában eltért a javaslat attól a mai körülmények között feltétlenül szem előtt tartandó irányelvtől, hogy az önkormányzatot a lehető legkisebb anyagi megterheléssel kell megvalósítani. Már alkotmányjogi és törvényszerkesztési szempontból is kifogás alá esik azonban a részletes indoklásnak az a teljesen felesleges megállapítása, hogy a vajdasági gyűlés tagjait mentelmi jog fogja megilletni. *A mentelmi jog ugyanis fogalmilag csak a törvényhozó testület tagjait illeti meg;* a negatívum kiemelése a vajdasági gyűléssel kapcsolatban tehát olyan látszat keltésére alkalmas, mintha a vajdasági gyűlést csak fokozati különbségek választanák el az országgyűléstől, vagy pedig mintha esetenkint határozná meg a törvényhozás azt, kiket illet mentelmi jog a törvényhozó testület tagjain kívül is.

Ugyancsak külön fogunk foglalkozni azzal a kérdéssel, mennyiben helyes és célszerű kormányzati szempontból az a kettéosztása a vajdaság élén álló szerv hatáskörének, amit a javaslat a vajda mellett külön *kormányzói helytartói* tiszt felállításával óhajt keresztülvinni. Alkotmányjogi vonatkozásban mindenekelőtt az utóbbi elnevezés vált ki súlyos kifogásokat.

A magyar alkotmánytörténet során *a helytartó mindig területi korlátozás nélkül gyakorolta az általa helyettesített közjogi szerv jogkörét,* vagy ennek egy részét.

Jogköre tehát mindig ugyanarra a területre terjedt ki, mint amely terület felett gyakorolt joghatóságot az az államkormányzati szerv, amelynek jogán töltötte be helytartói tisztét.

Szoros értelemben vett helytartó (locumtenens) csak a királyi helytartó volt, aki a királyt *távollétében* helyettesítette a végrehajtó hatalom gyakorlásában. Számos esetével találkozunk mind az uralkodó, mind pedig a törvényhozás által gyakorolt helytartórendelésnek. Már az 1485. évi nádori cikkek – amelyek ugyan a gyakorlatban nem érvényesültek törvényként – megállapítják a nádor királyi helytartói tisztét és jogkörét. Az utolsó törvényhozási szabályozást az 1848:III. törvénycikkben találjuk, amely István főherceg nádornak király helytartói minőségéről és jogköréről rendelkezik. Ez a szabályozás állapítja meg egyébként a legtágabb helytartói hatáskört.

Dalmát-, Horvát- és Tótországok bánjának hosszabb távolléte vagy akadályoztatása esetén teendőit – a katonai jogkör kivételével – a báni helytartó látta el. Ezt a tisztet rendszerint a zágrábi püspök töltötte be. A bán joghatósága alatt állott tartományok – akkor még nem társországok – kormányzását tehát ideiglenes helyettesi minőségben báni helytartó gyakorolta, de sohasem állott azok élén állandó jelleggel királyi helytartó.

Pest vármegye főispáni helytartója főispáni minőségében helyettesítette a nádort, örökös főispáni jogkörének gyakorlását látta el; viszont a jász-kun területek nádori főkapitánya gyakorolta a nádor főbírói jogkörét. Minthogy a nádornak az 1848:III. törvénycikkben megállapított királyi helytartói tisztével összeférhetetlen volt a felelős kormány alá rendelt hivatal viselése, az 1848:XXVII. törvénycikk értelmében kinevezett „helytartó főispán" tulajdonképpen valóságos főispán volt. Éppen ezért emeli a törvény (1. §-ában) a nádori főkapitánnyal együtt (2. §) főispáni rangra s hatóságra és ruházza fel a főispánokhoz hasonlóan őt is főrendi minőséggel.

A többi főispáni helytartót általában csak főispáni helyetteseknek nevezték, ami megfelel a latin nyelvben található különbségtételnek a főispáni helytartó (administrator officii supremi comnitis) és a királyi helytartó (locumtenens regius) között. Ezek a főispáni helyettesek vagy helytartók a kiskorúság (örökös főispánoknál), vagy egyéb tartós akadályoztatás miatt töltötték be, azonban szintén a hatósága alá tartozó egész területen. A főrendek közé természetesen nem tartoztak, ezzel a minőséggel csak maga a főispán volt felruházva.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a történelmi fejlődés során kialakult helytartói (locumtenensi) jelleggel, a hagyományokkal és tételes közjogukkal ellenkező intézkedés lenne királyi helytartó kirendelése a kárpátaljai kormányzat élére. Még sokkal fokozottabb mértékben áll azonban ez a megállapításunk a kormányzói helytartói tisztség felállítása tekintetében.

Elsősorban kifogásolható, hogy a javaslat ezt az elnevezést véglegesnek szánt szerv részére állapítja meg, anélkül, hogy maga az elnevezés csak átmeneti jellegű. Magyarország államformája változatlanul királyság (1921:XLVII. tc. 3. §), a kormányzó nem kormányzói jogokat gyakorol, hanem a királyi hatalomban foglalt jogokat, illetőleg ezek egy részét. (Az 1920:I. tc. 12. §-a „az államfői teendők ideiglenes ellátására" rendelt kormányzót.) Teljesen összhangban áll a kormányzó jogkörével és közjogi minőségével az, ha a királyi biztosokhoz hasonló esetenkénti megbízatással, tehát kifejezetten ideiglenes jelleggel, kormányzói biztost rendel, mint ahogyan ilyen kormányzói biztost állított a kárpátaljai terület átmeneti kormányzatának az élére. Természetes, hogy a kormányzó a király személyének közvetlen he-

lyettesítésére utaló királyi helytartót nem nevezhet ki, annál kevésbé, mert éppen ő maga gyakorolja más elnevezéssel a törvényeinkben megállapított királyi helytartói jogkört is. A már kifejtettek szerint arról sem lehet szó, hogy a királyi hatalom gyakorlásában majdan beálló változásnak megfelelően királyi helytartó váltsa majd fel a mostani kormányzói helytartót. Államformánk jellegének kidomborítása azonban még ebben az esetben is határozott utasítást kívánna erre a lehetőségre.

Teljessé teszi a közjogi tévedést a javaslatnak az a rendelkezése, amely szerint „a helytartó a kormányzó és a m. kir. minisztérium helyi képviselője és egyúttal Ungvár törvényhatósági joggal felruházott város főispánja". Az indoklás szerint ezt az állást elsősorban éppen a kormány képviseletére szerveznék. Az államfő személyének a képviselője azonban (már pedig helytartó – locumtenens – fogalmilag csak az lehet) nem lehet alárendelt közege az államfő által kinevezett és tőle függő kormánynak.

Az indoklás – nyilván ennek a szembetűnő módon beálló összeférhetetlenségnek az enyhítése végett – külön kiemeli, hogy a kárpátaljai kormányzói helytartó nemcsak a kormány, hanem a kormányzó képviselője is lenne ezen a területen. Erre azonban egyrészt semmi szükség sincsen, mert a kormányzó az egész ország területén közvetlenül gyakorolja jogkörét, másrészt éppen ez a körülmény járhat a legveszélyesebb következményekkel. Jóllehet a törvényjavaslatban legfeljebb a statutum-megerősítési jog megállapítása mutat arra, hogy a helytartó a kormányzónak is képviselője, mégis ennek a törvényben való kimondása, elsősorban pedig maga a kormányzói helytartói elnevezés, könnyen vezethet olyan következtetésre, mintha a magyar királyi hatalom egységes és oszthatatlan jellegével ellentétben az abban foglalt jogosítványokat az államterület bizonyos részére másvalakire ruházná át az államfő. Hangsúlyozzuk, hogy a javaslat érdemi tartalma semmi alapot sem nyújt ilyen feltevésre, azonban a szövegezésben és az elnevezés külsőségében is gondosan kerülni kell azt, hogy abból az ország politikai integritásának a sérelmére lehessen következtetni.

Még csak arra a nyilvánvaló ellentmondásra kell rámutatnunk a most kifejtettekkel kapcsolatban, hogy a kormányzót képviselő helytartó jogkörének a megállapítását a javaslat kormányrendeleti hatáskörbe utalja. Kétségtelenül komoly célszerűségi szempontok szólnak emellett a megoldási mód mellett, éppen ezért ebből az ellentmondásból is csak az a következtetés vonható le, hogy a kormányzói helytartói elnevezés felvetése és a kormányzó képviseletére vonatkozó általános utalás elvi hibája a javaslatnak.

Ugyancsak a kormányzói helytartói tiszttel kapcsolatos a javaslatnak még egy alkotmányjogi tévedése. A helytartó „különleges közjogi méltóságát" ugyanis azzal véli kidomborítani, hogy őt a zászlósurak sorába iktatja. Nem beszélünk most arról, hogy a 15. §-nak ez a helye szabatosság tekintetében is kifogásolható. A helytartót ugyanis „magyar zászlósúr"-nak nevezi. A „magyar" jelző felesleges, mert nyilván nem lehet szó idegen zászlósúrról, ehelyett azonban szabatosan országzászlósról, vagy az ország zászlósurairól (veri barones regni) kellene beszélni. Az országzászlósok szaporítása egyébként sem történhetik egy törvény odavetett három szavával, hanem azt egyéb kellékek fennforgása esetén is csak különtörvény tehetné meg (l. az 1765:VI. törvénycikket, amellyel „az országzászlósi méltóság a nemes testőrség kapitányának megadatik"), amely egyidejűleg megállapítja a nagyzászlósi vagy kisebb zászlósúri jelleget és rangsort is.

Helytartó és zászlósúr azonban már *önmagában fogalmi ellentmondás.* Az országzászlós sui generis méltóság, ami nem alapulhat helyettesi jellegen, származékos jogkörön. A *nádor* a zászlósúr, nem pedig a nádori főkapitány, vagy a Pest megyei főispáni helytartó, akik meghatározott területen gyakorolták a nádori jogkör egy részét. Magyarországon ma megfelelő változásokkal a kormányzó gyakorolja mindazokat a jogokat, amelyeket a nádort törvényt szerint megillető királyi helytartói hatáskör foglalt magában. Az 1919. évben felmerült az a gondolat is, hogy kormányzóválasztás helyett a nádori széket kellene betölteni. Amennyiben ma nádor gyakorolná a királyi hatalomban foglalt jogokat, ő lenne az ország első zászlósura, ami mindig együtt járt a nádori, de *sohasem a királyi helytartói tiszttel.* Mennyivel kevésbé illethet zászlósúri rang egy nádori vagy kormányzói helytartót! Nem is beszélve arról, hogy miután a kisebb zászlósok mindig a történelmi fejlődés során országos tisztségre nem emelkedett udvari méltóságok viselői voltak, ez a helytartó csak a nagyzászlósok sorában foglalhatna helyet, tehát együtt a nádorral!

Figyelmet érdemel még ezzel kapcsolatban, hogy az országzászlósok számát szaporító 1765:VI. törvénycikk is csak azt iktatja törvénybe, hogy Őfelsége kegyelmesen jóváhagyta, hogy amíg valaki a magyar nemes testőrség kapitányságának tisztét tölti be, azzal a zászlósuraságot is bírja. Az 1848:III. tc. 7. §-a szerint pedig az érsekeknek, a püspököknek, a prépostoknak s az apátoknak és az ország zászlósainak kinevezése egyenesen Őfelségét illeti. A kormányzó soha nem is gyakorolta ezt a fenntartott királyi jogot, bár számos év telt már el az utolsó zászlósúr halála óta is.

*

Tárgyilagosan el kell ismernünk, hogy nem volt könnyű feladat az előttünk fekvő törvényjavaslat megszerkesztése, a legkülönbözőbb elvi szempontok összeegyeztetése a gyakorlati követelményekkel. Éppen a nagy elvi kérdések helyes megítélése és a gyakorlati szempontok célszerű érvényesülése kívánja azonban meg elsősorban, hogy a javaslat tárgyalásakor ezeket a kérdéseket ne homályosítsák el alkotmányjogi tévedések. Hinni szeretnők, hogy a javaslat átdolgozása során – amelyre a legutóbbi területi változások miatt bizonyára sor fog kerülni – annak kiváló előkészítői módot fognak találni ezeknek a könnyen orvosolható hibáknak a kiküszöbölésére, úgy hogy az országgyűlési tárgyalás már kizárólag a javaslatnak nagy gyakorlati jelentőséggel bíró kormányzati és közigazgatási vonatkozásaira szorítkozhatik, amelyekkel egyébként legközelebb fogunk foglalkozni.

2. A kárpátaljai törvényjavaslat kormányzati vonatkozásaihoz

A Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról szóló törvényjavaslat szerint – amelynek alkotmányjogi vonatkozásait legutóbb tárgyaltuk – az országnak a magyar állam területéhez visszacsatolt kárpátaljai részén a törvényhozás különleges kormányzati egységet szervez. A 8. § és a 9. § első bekezdése a következőképpen hangzik: „A Kárpátaljai Vajdaság önkormányzatának központi szervei: a) a vajdasági gyűlés, b) a vajda. Kárpátalja önkormányzatának képviseleti szerve a vajdasági gyűlés".

A központi szerveknek ily módon való megállapításával a javaslat máris letér az 1. §-ában és a hozzá fűzött indoklásban kifejezésre juttatott arról a helyes elvi alapról, amely szerint *Kárpátalját az egységes magyar államon belül külön kormányzati egységként* óhajtja megszervezni. A tervezett vajdasági gyűlés megvalósí-

tása ugyanis rést ütne a magyar állam egységén, a törvényhozó szándékával ellentétben tartományi jelleget kölcsönözne az újonnan szervezendő kormányzási, illetőleg közigazgatási területnek. Kétségtelen, hogy az említett terület ezzel még nem válnék valóságos tartománnyá, nem lenne törvényhozási különállása, a vajdasági gyűlést azonban csak egy, bár igen lényeges, de mégis könnyen elmosódó fokozati különbség választaná már el a tartománygyűléstől, a vajdasági gyűlés által hozandó statútumokat a tartománygyűlés által elfogadott törvényektől, az előbbieknek a kormányzói helytartó által a kormányzó nevében történő megerősítését az államfői szentesítéstől, illetőleg kihirdetéstől.

Kár elvetni a félreértésnek és későbbi téves következtetéseknek a magvát akkor, amidőn arra semmi néven nevezendő szükség nincsen. *A magyar történeti hagyományokban gyökerező és az állam egész szervezetébe, az ősi íratlan alkotmányunk keretébe szervesen beleillő önkormányzatot* – ami pedig a javaslat célja – *akkor adunk ennek a területnek, ha új intézmények felállítása helyett a meglévőket használjuk fel, s töltjük ki a szükséges tartalommal.* E sorok írója más másfél évvel ezelőtt rámutatott arra, hogy évszázados történelmi szerepüknek megfelelően *a vármegyékre kell építeni a szóban forgó terület önkormányzati rendszerét.* Az önkormányzat testületi szervei eszerint a törvényhatósági bizottságok közgyűlései lennének.

A vajdaság határainak megállapításával és megyebeosztásával legközelebb fogunk foglalkozni. Már most előre kell azonban bocsátanunk anynyit, hogy elgondolásunk szerint a vajdaság területén csak két vármegye lenne: Ung és Máramaros, továbbá egy törvényhatósági jogú város: Ungvár.

A javaslat indoklásában elvileg kívánatosnak és nélkülözhetetlennek mondja a vármegyei szervezet fenntartását, ugyanakkor azonban megfosztja azt minden tartalmától. Kívánatosnak tartja főleg azért, hogy az ország beosztásának egyöntetűsége a vajdasági önkormányzati jogkör mellett is megmaradjon.

A javaslat szerint szervezendő vajdasági vármegyéknek azonban semmi közük sem lenne a magyar vármegyéhez, egyszerű közigazgatási kerületek lennének. Megfosztja őket a javaslat főispánjuktól, ugyanakkor, amikor Ungvár thj. város főispáni tisztét továbbra is fenntartja. Megfosztja őket – legalábbis egyelőre – törvényhatósági bizottságuktól, kisgyűlésüktől; közigazgatási bizottságuk és egyéb testületi szerveik tagjait, úgyszintén az alispántól kezdve összes választott tisztviselőiket olyan testület választaná, amelybe nemcsak az illető vármegyének, hanem a vajdaság területén lévő összes törvényhatóságoknak a választóközönsége küldene ki tagokat. Közvetve tehát mindkét vármegyének a közönsége beleszólna egymás legbensőbb szervezeti és igazgatási kérdéseibe, sőt a vajdaság területén fekvő törvényhatósági joggal felruházott város közönsége egyoldalúan gyakorolna befolyást ezekre a kérdésekre mindkét vármegyében. Csak fokozná ennek a helyzetnek a visszásságát az a körülmény, hogy a javaslat szerint az egyes vajdasági vármegyék törvényhatósági bizottságának a jogkörét is az egész vajdasági terület választói által választott szerv gyakorolná egyelőre.

Ezt a rendelkezést a javaslat a vármegyéknek a bécsi vonal által való területi megosztásával, a megyék intelligenciájának kisebb számával és a vajdasági autonómia erősítésének a szempontjával indokolja. Az ország jelenlegi határai közt fekvő magyar vármegyék területi beosztására és szervezetére azonban semmiféle külső körülmény nem gyakorolhat befolyást. Nem gyakorolhat tehát befolyást az sem, hogy egyes vármegyék területe részletekben, két alkalommal került vissza az országhoz. Ha az első bécsi döntésben megállapított vonalat – mint hozzávetőleges

néprajzi határt – alapul is vesszük a vajdaság területének a meghatározásánál, a vármegyék szervezetének a megállapítása teljesen független ettől a kérdéstől. Ha az indoklás csak arra kívánna célozni, hogy a vajdasági vármegyék a területi megosztás által túlságosan kicsinyekké válnak, ezen az aggályon is segíteni akar az a javaslatunk, amely a törvényjavaslat és indoklása által – az utóbbinak egy helyétől eltekintve – következetesen háromban megjelölt, a valóságban azonban öt csonkamegyéből kettőt alakítana, anélkül, hogy ezzel vármegyéink számán és székhelyein változtatna. Ezáltal elesnék az indoklás második érve is: a megyék intelligenciájának kisebb száma. Ami végül a vajdasági autonómia erősítésének a szempontját illet, ez aligha tekinthető egyébnek szép szólamnál. Mennyiben erősíti vajon a vajdasági autonómiát a vármegyei autonómia megszüntetése, az erős központosítás és az idegen befolyás intézményesítése a megyék belső életére?

Maga a javaslat sem tarthatja túlságosan meggyőzőnek az indokolásában felhozott érveket, mert még ugyanabban a bekezdésben megállapítja, hogy a vajdasági gyűlésnek jogában áll a vármegyei önkormányzatok helyreállítását javasolni, amely lehetőség az indoklás szerint „különben alkotmányunkból természetszerűen folyik". A rendelkező rész azonban nem következetes ebben a tekintetben, nem emeli ki mindenütt, hogy a vajdasági gyűlés csak egyelőre gyakorolja a törvényhatósági bizottságok jogkörét. Így a vajdasági gyűlés hatáskörét megállapító 10. § egyáltalában nem különböztet a gyűlést állandóan és csak egyelőre megillető jogok, illetőleg teendők között.

Megemlíthetjük még azt az aránytalanságot is, hogy a vajdaság területén az alig 70 tagból álló vajdasági gyűlés gyakorolná három vagy éppen négy törvényhatóság területére kiterjedő hatáskörrel azokat a jogokat, amelyeket másutt egy törvényhatóság területén az általában több száz tagból álló törvényhatósági bizottság gyakorol. A vajdasági gyűlés tagjait felsoroló 9. § második bekezdésében munkácsi görög szertartású római katolikus püspök helyett *megyéspüspök* lenne a szabatos megjelölés.

A vajdaság területéhez tartozó vármegyék közigazgatásának különleges módon való megállapítását egyébként az indoklás szerint sem az önkormányzat lényege, hanem csak gyakorlati szempontok teszik szükségesség. A vármegye, illetőleg a megyegyűlés jogkörének a vajdasági gyűlésre ruházását az indoklás az egyszerűsítésre való törekvéssel magyarázza. Azzal a törekvéssel, hogy elkerüljük a túlságosan sok fórumot. Ezt azonban egyszerűbben érjük el fordítva: ha megtartjuk a meglévőt s nem állítunk helyébe újat!

A tervezett vajdasági gyűlés elejtésével önmaguktól megszűnnének mindazok a kifogások is, amelyekre a javaslatnak a statútumok és a szabályrendeletek között tett, szabatosságot nélkülöző, rendszertelen és homályos megkülönböztetése ad okot.

Statútum és szabályrendelet ugyanis *egy fogalmat jelöl meg*. A statútum magyar neve eredetileg helyhatósági szabály, majd az 1870:XLII. törvénycikkel bevezetett szóhasználat szerint helyhatósági szabályrendelet. Ezen a megjelölésen az államnak valamely önkormányzattal felruházott része által saját magára s tagjaira nézve az önkormányzat körében megállapított szabályokat értjük. *Vajdasági statútum és vajdasági szabályrendelet közt nem lehet* tehát *fokozati különbséget tenni.* Erre csak a vármegyei önkormányzat helyreállítása után – amire a javaslat lehetőséget ad – nyílnék mód, amikoris megkülönböztethetnénk vajdasági és törvényhatósági szabályrendeleteket.

Már az 1848 előtti jogunk is különböző helyi önkormányzati hatóságok (municipiumok) szabályalkotási jogát ismerte el. Így helyhatósági szabályok (statuta

municipiali) voltak a megyéknek, a szabad királyi városoknak a szabályai, de statutárius jog volt a municipiumoknál magasabb fokú önkormányzati testek jogalkotása is, így a székelyeké, a szászoké s az ország kapcsolt részeié (Dalmát-, Horvát- és Tótországé). Mindezek egyformán municipiális, statutárius, azaz helyhatósági jogszabályok voltak. Egyik önkormányzati test sem alkothatott azonban ugyanazon szerve útján erősebb jogot jelentő „statútumokat" s gyöngébb jogot jelentő „szabályokat".

Még ha – a törvényjavaslat szándéka szerint – a vajdasági gyűlés lenne is Kárpátalja önkormányzatának képviseleti szerve, amely a vajdasági vármegyék törvényhatósági bizottságának a jogkörét is gyakorolná, akkor is sokkal világosabb és szabatosabb megjelölés lenne (és nem utolsó érvéként: magyar szavakkal fejezné ki a fogalmakat) vajdasági statútum és vajdasági gyűlési szabályrendelet helyett *vajdasági szabályzat és a vajdasági gyűlés által hozott szabályrendelet.* Erre a megkülönböztetésre már találunk példát Fiume szabad városnak és kerületének az 1589/1872. eln. sz. belügyminiszteri rendelettel jóváhagyott statútumában (86. § 5. pont).

A javaslat által vajdasági statútumoknak nevezett szabályzatokra egyébként kizárólag abban az esetben lenne szükség, ha a törvény csakugyan vajdasági gyűlést állítana fel. Nem lehet tehát a vajdasági gyűlés felállításának szükségességét alátámasztani a szabályzathozatali feladatkörrel. A „vajdasági statútumoknak" a javaslat 11. §-ában külön-külön felsorolt tárgyai ugyanis túlnyomórészt éppen a vajdasági gyűlés szervezetére, működésére és a statútum érvényesülésének a módjára vonatkozna. Csak mellékesen jegyezzük meg itt még, hogy a javaslat nem rendelkezik arról, ki lenne az elnöke a vajdasági gyűlésnek, holott ez a kérdés még sem vonható a gyűlés megalakulásának és működésének a gyűjtőfogalma alá és nem állapítható meg szabályrendeleti úton.

A vajdasági gyűlés helyett az önkormányzat központi szerve a vajda mellett a *vajdasági tanács* lehetne. Tagjait nem a választóközönség, hanem a vajdaság területén levő törvényhatóságok közgyűlései választanák, így tehát nem lenne szükség külön választói törvényre, választókerületi beosztásra és választások tartására. Választott tagjainak a számát 40 helyett 25-ben lehetne megállapítani, közülük 10–10-et a két vármegye, 5-öt pedig Ungvár thj. város választana. Megbízatásuk tartamának szabályozásánál alapul szolgálhatna a törvényhatóságok által választott felsőházi tagok megbízatására vonatkozó törvényes rendelkezés. Hivataluk alapján tagjai lehetnének a vajdasági tanácsnak a javaslat 9. §-ának harmadik bekezdésében felsoroltak, kivéve a szintén ejtendő helytartói hivatal osztályvezetőit. Kinevezett tagja a tanácsnak 5 lehetne 10 helyett, így a vajdasági gyűlésre tervezett arány a választott tagok javára fennmaradna a tanácsnál is, minthogy 25 választott taggal legfeljebb csak 18 állna szemben más jogcímen, négyen azonban az utóbbiak közül is az önkormányzat szerveinek választása alapján fogják betölteni azt a hivatalt, amely a tanácstagságra jogosítaná őket.

A vajdasági tanács hatáskörébe tartoznának mindenesetre a javaslat 10. §-ának c-d), g-h) és j-l) pontjaiban foglalt tennivalók. A 10. § a), e-f) és i) pontjaiban felsorolt tennivalókat a törvényhatóságok közvetlenül gyakorolnák, a b) pont pedig feleslegessé válnék. A 11. § által vajdasági statútummal szabályozni javasolt ügyek közül az a-c) és részben a d) pontban felsoroltak a vajdasági gyűlés elejtésével szintén feleslegessé válnának, a d) pontnak a szabályrendeletekre vonatkozó részével

szemben az általános rendelkezések lehetnének irányadók, az e-g) alattiak pedig a vajdasági tanács hatáskörébe lennének utalhatók.

A tanács természetesen önmaga állapítaná meg ügyrendjét és általában csak a vajda elnöklete alatt hozhatna érvényes határozatot. Kivétel lenne ez alól a vajdaválasztás, amikor a vajdaság területén levő törvényhatóságok rangidős első tisztviselője elnökölne. Sürgős esetekben ő látná el az elnöki feladatokat is, az ilyenkor hozott határozatok érvényességéhez azonban a vajda utólagos hozzájárulására lenne szükség.

A javaslat 7. §-ának a-c) pontjában felsorolt ügyekre vonatkozó statutárius jogalkotást a törvényhatóságok külön-külön gyakorolnák, mégpedig a b) pont alá eső ügyekben önállóan. Az egységes rendezést kívánó többi ügyekben végleges szövegnek az lenne tekinthető, amit mindkét vármegye elfogad, eltérés esetén pedig az, amelyhez Ungvár város hozzájárul.

Rá kell itt még mutatnunk a javaslat 11. §-ában található ellentmondásra is. Ennek a paragrafusnak az utolsó bekezdése szerint ugyanis a vajdasági statútumok nem ütközhetnek törvénybe, ezzel szemben a paragrafus d) pontja szerint a statútum a szabályrendeletek kihirdetésének, közzétételének és hatályba lépésének a szabályait a törvények rendelkezéseitől eltérően is megállapíthatja.

*

A törvényjavaslat a vajda mellett kormányzói helytartót (15. §) is óhajt a vajdaság kormányzatának az élére állítani. Az utóbbi tisztség alkotmányjogi vonatkozásaival már korábban foglalkoztunk. Ennek során arra a megállapításra jutottunk, hogy a javaslat ide vonatkozó elgondolása egyaránt ellentétben áll a történelmi fejlődés során kialakult helytartói jelleggel, a hagyományokkal és tételes közjogunkkal. Ha el is tekintenénk azonban a kérdés alkotmányjogi vonatkozásaitól s azt tisztán kormányzati szempontból vetnők vizsgálat alá, akkor sem tarhatnók helyesnek és célszerűnek a vajdaság élén álló szerv hatáskörének tervezett kettéosztását.

Az indoklás szerint a helytartói és a vajdai tisztségek párhuzamossága alkalmazkodik a főispáni és az alispáni állás különleges magyar viszonyához. A hasonlatnak a főispáni tisztségre vonatkozó része elfogadható már csak azért is, mert a vajdasági vármegyéknek nem lenne külön főispánjuk, Ungvár thj. város főispánsága pedig a helytartói tiszthez lenne kapcsolva. Nem helytálló azonban az alispáni állásra történt utalás. Az alispáni állások (és az ungvári polgármesteri állás) ugyanis még a javaslat elgondolása szerint is betöltést nyernének (10. § e) pontja, 9. § harmadik bekezdése), a vajda tisztségét tehát annál kevésbé lehet párhuzamba állítani az alispán jogállásával, mert tartalmilag sem egyezik azzal, sőt főispáni teendőket is foglal magába már a javaslat alapján is. A különleges magyar viszonyokra való hivatkozás már csak azért is önkényes, mert *történelmünk során nem találunk példát arra, hogy a vármegyéknél magasabb fokú önkormányzati testek élén kétféle szerv állott volna.* Hogy csak egy-két példát említsünk: sem az erdélyi vajda, sem a székelyek ispánja, sem a szászok grófja, sem a jász-kunok főbírája, sem a horvát, szlavón és dalmát autonóm országos kormányzat élén álló bán mellett, illetőleg fölött nem állott soha külön királyi helytartó, vagy más elnevezésű szerv.

A történelmi példákkal való egybevetésből egyetlenegy érvet tudnánk meríteni a tervezett bifurkáció mellett, s ez az, hogy ezeknek a magasabb fokú önkormányzati testeknek a vezető szerveit a király minden megkötöttség nélkül (csak kormányának előterjesztésére) nevezte ki, míg a vajdai tiszt választás útján nyerne betöl-

tést. Ez a nehézség azonban könnyen áthidalható. Példaként szolgálhat erre a székesfővárosi főpolgármesteri szék betöltése, ami korábbi jogunk szerint választás útján történt, a királynak, illetőleg a kormányzónak a három jelöltje közül. Ugyanilyen hármas jelölés alapján választhatná a vajdát a vajdasági tanács. Felmentése csak lemondása esetén, úgyszintén a kormány felmentésével egyidejűleg következhetnék be, az utóbbi esetben azonban a tisztétől felmentett vajda harmadmagával ismét jelölendő lenne.

A vajdát a külügyi tárca keretében államtitkári rang illetné meg; hivatala alapján és annak tartama alatt tagja lenne természetesen az országgyűlés felsőházának. Elsőrendű feladata lenne az önkormányzati jogok gyakorlati érvényesülésének, az eljárás egységének és az alkalmazandó szabályok egyöntetűségének a biztosítása. Ellátná emellett a vajdaság területén fekvő törvényhatóságok (elgondolásunk szerint három ilyen lenne) főispáni tennivalóit, az önkormányzati igazgatás rajta keresztül állana érintkezésben a kormánnyal. A kárpátaljai törvényhatóságok tehát nem közvetlenül tartanák fenn ezt az érintkezést, mint a többi törvényhatóságok, hanem a vajda útján. (Fiume is a kormányzó útján érintkezett a kormánnyal.)

A részletekben a vajda betöltené – megfelelő változtatásokkal – a javaslat 14. §-ában a vajda részére megállapított jogkört, úgyszintén gyakorolná a 15. § negyedik bekezdésében a kormányzói helytartó részére biztosítani kívánt jogokat. A tervezett helytartói jogkör egyéb vonatkozásaiban elgondolásaink alapján tárgytalanná válnék.

Szem előtt kell tartanunk végül, hogy egy újonnan felállítandó bármily magas rangú kormányzati és közigazgatási szerv betöltője a mai körülmények között csak hivatalnoknak minősíthető, de nem közjogi méltóságnak. *Fizetési osztályba sorozott állami tisztviselő lenne* tehát *a vajda,* ahogyan tisztviselők a főispánok és a miniszterek is. (L. a miniszterelnöknek az 1940. évi szeptember hó 15-én a kolozsvári bevonulás alkalmával tartott üdvözlő beszédét. Ennek bevezető szavaiban a miniszterelnök a saját jogállását így minősítette: „Mint Magyarország ez idő szerinti első tisztviselőjének…".) A régi vajdák és bánok ugyan zászlósurak voltak, de valamikor a nagyzászlósok, a nádor, az országbíró, a tárnokmester álltak az ország közigazgatásának az élén és a főispánok is főrendek voltak. A mai közigazgatási rendszerünkben a zászlósurak, a pozsonyi gróf, az örökös főispánok nem játszanak többé szerepet, az önkormányzati közigazgatás élén álló szerv jelentőségéhez mért kiemelkedő helyet fog elfoglalni az állami tisztviselők ranglétráján.

*

Ezek a most javasolt megoldások nemcsak a közjogi és a kormányzati szempontokat elégítenék ki, hanem teljes mértékben megfelelnének annak a mai körülmények között feltétlenül szem előtt tartandó kívánságnak is, hogy az önkormányzatot a lehető legkisebb anyagi megterheléssel kell megvalósítani. Három főispáni állás helyett csak egy vajdai lenne, a tervezett és alkotmányjogi szempontból is rendkívül aggályos vajdasági gyűlés helyett pedig vajdasági tanács állíttatnék fel. Az utóbbinak a tagjai tisztüket fizetés nélkül töltenék be, elesnének továbbá a külön vajdasági gyűlési választójoggal és választásokkal járó igen tetemes költségek is.

3. A kárpátaljai törvényjavaslat közigazgatási vonatkozásaihoz

A Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról szóló törvényjavaslat 1. §-a szerint a törvényhozás különleges kormányzati egységet szervez az országnak a

magyar állam területéhez visszacsatolt *kárpátaljai részén.* Az általános indoklás már *az országhoz visszatért északkeleti területről* beszél, amelyet Kárpátaljának neveztünk el, majd később magyarázatát adja annak is, miért nyerhette ez a terület, amelynek eddig sem földrajzi, sem közigazgatási neve nem volt, a Kárpátalja elnevezést.

Az indoklás által kiemelt lényeges körülmény, hogy t. i. itt *egészen új elnevezéssel állunk szemben,* nem tűnik ki azonban a javaslat rendelkező részéből (annak bevezetéséből és 1. §-ából), amelynek tehát szabatosan nem az ország visszacsatolt *kárpátaljai részéről,* vagy *kárpátaljai területekről,* hanem – az indoklással egyező szóhasználattal – szintén az országhoz visszacsatolt *északkeleti területről* kellene beszélnie.

Nem szabatos a 2. §-nak az a kifejezése sem, amely szerint a törvényhozás „Ungvár törvényhatósági jogú várost a Kárpátaljai Vajdasághoz *csatolja".* (Csak mellékesen említjük meg, hogy a 2. § az újabb szóhasználatnak megfelelően, törvényhatósági jogú városról, a 15. § pedig a régi terminológia szerint törvényhatósági joggal felruházott városról beszél.) Egy várost ugyanis csak akkor lehet valamilyen kormányzati, vagy közigazgatási egységhez csatolni, ha ez az utóbbi már fennáll s területe meg van határozva. Korábban csak ennek a szervezés alatt álló egységnek a határait lehet úgy megvonni, hogy beleessék a szóban levő város is. Ezt teszi a javaslat 3. §-a. A 2. §-ból tehát kihagyandók lennének a következő szavak: „a Kárpátaljai Vajdasághoz csatolja és". Az így megváltozott szöveg szerint a törvényhozás Ungvárt „a Kárpátaljai Vajdaság kormányzatának és közigazgatásának központjául jelöli ki".

*

Ami mármost a javaslat 3. §-ában foglalt határmegvonást illeti, elsősorban *sajnálattal nélkülözzük az indoklásból az ide vonatkozó statisztikai és földrajzi adatokat.* Az általános indoklás szavai szerint ugyanis az önkormányzat megadásának két alapja, hogy: 1. ezt a területet nagy többségben és zártnak mondható tömbben rutén nép lakja; 2. ez a terület az Alföld rónájától éles vonalban hirtelen elváló magas hegyvidék, amelynek természeti, gazdasági és települési viszonyai így az Alföld síkságától és a mai ország többi részétől különbözők, viszont a területen belül azonosak és egységes jellegűek. Ilyen indoklás mellett nélkülözhetetlenek lennének legalább is a határ-megállapításnál szóba jöhető községekre vonatkozó néprajzi adatok, az indokláshoz csatolt térképet pedig igen előnyösen egészítenék ki a hegyrajzi adatok, sőt a jelenlegi megyebeosztás is, tekintettel arra, hogy a javaslat rendelkezései maguk után vonják ennek megváltoztatását.

Annál is inkább érezzük mindezek hiányát, mert a részletes indoklás még arra is rámutat, hogy a javaslat területi elhatárolása nagyjában egyezik az 1938. évi november hó 2-án Bécsben hozott döntőbírói határozattal visszatért terület határvonalával. Indokolt tehát az a feltevésünk, hogy a kelleténél nagyobb jelentőséget tulajdonít a javaslat ennek az ún. első bécsi vonalnak, holott ez önmagában már alig tekinthető egyébnek mint történelmi emléknek. A bécsi vonal meghúzásának a körülményeiből következik, hogy a felállítandó vajdaság határvonala nagyjából minden esetre egyezni fog azzal, anélkül azonban, hogy ennek az egyezésnek messzebb menő jelentőséget tulajdoníthatnánk, vagy elismerhetnők külső körülmények befolyását a határvonal megállapítására. Pusztán néprajzi és földrajzi alapon azonban nem látjuk tisztázottnak többek között azt sem, miért kívánja a javaslat a vajdaság területéhez csatolni az Ungvár és a vajdaság tervezett nyugati határa között fekvő községeket?

A törvényjavaslat alapvető kérdései közé kellene tartoznia a megyebeosztásnak, nemcsak a vármegyei önkormányzat tekintetében már korábban kifejtett álláspontnak a figyelembe vétele esetén, hanem akkor is, ha változatlanul megmarad a javaslat az eredeti elgondolásai mellett. Éppen ezen a téren találkozunk azonban a legtöbb hiányossággal.

Nem veszi ugyanis figyelembe a javaslat, hogy *a vajdaság,* mint különleges kormányzási és közigazgatási egység *határainak* a 3. §-ban történt *megvonása szükségképpen érinti a régi megyebeosztást,* mert egy és ugyanannak a vármegyének a területen nem tartozhatik különböző közigazgatási rendszer és különféle törvények hatálya alá. Az a kevés és hiányos adat is nagyon pontatlan egyébként, amit erre vonatkozóan találunk a javaslatban és indoklásban.

A rendelkező részben mindössze a 17. § első mondata emlékezik meg a vajdaság keretébe vont vármegyékről. Ez sem mond azonban semmivel sem többet mint hogy: „A Kárpátaljai Vajdaság területén három vármegye van, nevezetesen Ung, Bereg és Máramaros". Ez a meghatározás nemcsak hogy nyitva hagy minden rendezésre váró kérdést, hanem a tényeknek sem felel meg, tudomást sem vesz Zemplén és Ugocsa vármegyének a 3. § szerint a vajdaság területéhez tartozó részeiről.

Az általános indoklás már legelső mondatában helyesen mutat rá a tényleges helyzetre, szemben a 17. §-sal: „Az országhoz… visszatért északkeleti terület, amelyet Kárpátaljának neveztünk el… Máramaros vármegyének visszacsatolt nagyobb részéből, Bereg és Ung vármegyéknek hegyvidéki feléből, továbbá Zemplén és Ugocsa vármegyék néhány községéből áll…". A 17. §-hoz fűzött részletes indoklás ezzel szemben megismétli első mondatában a rendelkező rész hibás megállapítását. Igaz ugyan, hogy az utolsó bekezdés szerint a vármegyék tekintetében szükséges egyéb jogszabályokat külön törvény állapítja meg, ezzel azonban nem tekinthetjük a kérdést elintézettnek.

Ha *a javaslat* fenntartja a vármegyei szervezetet – aminthogy fenntartja azt –, akkor *egyik legelső feladata lenne félreértést kizáró módon közölni, milyen vármegyék esnek az önkormányzati közigazgatás hatálya alá*, megjelölni ezek pontos határait, kimondani, mi történik azokkal a területrészekkel, amelyek a vajdaság határain belül esnek ugyan, de eddig más megyékhez tartoztak s végül utalni arra, mi fog történni a vajdaságon belül fenntartandó vármegyéknek a határvonalon kívül maradó területével. Minderről azonban egy szót sem találunk a javaslatban.

Elgondolásom szerint *a vajdaság területén három törvényhatóság lenne: Ung vármegye, Máramaros vármegye és Ungvár törvényhatósági jogú város.* Az utóbbi javaslat szerint is a vajdasághoz tartoznék, mert „a rutén nyelvhatáron belül nem fejlődött olyan város, amely a vajdaság közigazgatási fővárosa lehetne". A javaslat benyújtása óta ugyan változott a helyzet Máramarossziget visszacsatolásával, kétségtelen azonban, hogy *Ungvár még mindig a leginkább alkalmas arra, hogy a vajdaság kormányzatának és közigazgatásának a központja legyen.*

Lényegesen érinti már a bekövetkezett örvendetes változás Máramaros vármegyét. A második bécsi döntés időközben visszacsatolta az anyaországhoz ennek a vármegyének román megszállás alatt állott kisebb felét is, úgyhogy ismét magyar közigazgatás alatt áll az egész vármegye. A Szent Koronához már korábban visszatért nagyobbik felét a javaslat teljes egészében a vajdaság területéhez tartozónak jelöli meg. *Az impériumváltás óta* azonban *semmi okot sem látunk arra, hogy Máramaros vármegye területi kettéosztását továbbra is fenntartsuk.* A földrajzi és ezzel kapcsolatos gazdasági viszonyok azonosak a vármegye egész területén, a vármegye

déli felében is jelentős százalékát alkotják a lakosságnak a ruténeknek, az egyéb nemzetiségekhez tartozó része a lakosságnak pedig nem lehet akadálya a közigazgatási egység helyreállításának. Ha a túlnyomórészt magyar lakosságú Ungvár város közigazgatási szempontból a vajdasághoz tartozik, akkor oda tartozhatik az ugyancsak magyar többségű Máramarossziget és oda tartozhatnak a vármegye déli felében lakó román nemzetiségű magyar állampolgárok is. A vármegye ketté osztása ellen szólnak a történelmi szempontok és Máramarossziget ősi megyeszékhely jellegének épségben tartása mellett a gazdasági, földrajzi és közlekedési szempontok is. Nem utolsó érv továbbá ez ellen az sem, hogy nyomatékos szükség nélkül nem kívánatos a vármegyék területének a megváltoztatása. Különösen nem kívánatos ez akkor, ha számuk szaporításával is járna. A szomszédos Beszterce-Naszód vármegyéhez pedig már csak azért sem csatolható Máramaros vármegye déli fele, mert a radnai havasok természetes határként választják el a két vármegyét egymástól.

A vajdaság egyik vármegyéje tehát a csonkítatlan Máramaros vármegye lenne, amely egyike a Trianon előtti ország legnagyobb vármegyéinek. Az önkormányzat számos kérdésében komoly nehézséget okozna azonban, ha Máramaros vármegye mellett két olyan másik vármegye tartoznék a vajdasághoz, amelyek területe együttvéve sem érné el a Máramaros vármegye területét.

Mégis ez a kevésbé jelentős érv amellett, miért kell *Ung és Bereg vármegyének a vajdaság határain belül eső részét egyesíteni.* Sokkal lényegesebb már az a körülmény, hogy a vajdaság területére eső beregi résznek Ung vármegyéhez csatolása és a vajdaság határain kívül maradó ungi területnek Bereg vármegyével való egyesítése révén a két vármegyének egymás közti határa azonos lesz a vajdaság határával; a vajdaság területe tehát magában fogja foglalni a teljes Ung és Máramaros vármegyét, míg az egész Bereg vármegye kívül marad az új önkormányzati egységen. A megyehatároknak törvényhozási úton való megváltoztatása elvi akadályba nem ütközik, a hetvenes-nyolcvanas években szoros példákat találhatunk erre. (L. különösen az 1876:XXXIII. törvénycikket, amely huszonnégy vármegye területét szabályozta újra, továbbá az 1880:LV., 1881:LXIII., 1884:VII. törvénycikket.)

Az ekként javasolt változtatás nem érinti a törvényhatóságok számát, nevét és székhelyét, figyelemmel van tehát a vármegyék kialakulásával és fennállásával kapcsolatos hagyományokra. Ung vármegye székhelye s egyszersmind egyetlen városa: Ungvár már a javaslat szerint is a vajdaság határain belül lesz, Bereg vármegyének pedig nemcsak a székhelye: Beregszász, hanem másik városa: Munkács is kívül esik ezeken a határokon, úgy hogy a vármegyének a vajdasághoz kerülő részén nem marad olyan helység, amely alkalmas lehetne megyeszékhelynek. Még ha nem is állana fenn ez a nehézség, akkor sem lehetne az országnak két Ung és két Bereg vármegyéje, sem pedig az önkormányzati terület határa nem oszthat ketté egy vármegyét. A javasolt megoldás eleget tesz az egyszerűsítésre irányuló és a javaslatban is kifejezésre jutó törekvésnek, eleget tesz a takarékossági követelményeknek is, amikor nem szaporítja a törvényhatóságok számát és végül arányosítja a vajdasági vármegyék területét, minthogy a megnövekedett Ung vármegye meg fogja közelíteni Máramarost.

A javaslat 17. §-ához fűzött indoklás ugyan azt mondja, hogy a hármas (Ung, Bereg, Máramaros) vármegyei beosztás szükséges azért, mert a völgyek fekvése a három tájterületet eléggé élesen elválasztja egymástól és a három megye beosztás esetében minden táj lakói könnyen el tudják érni természetes központjukat. Ez az érvelés valóban nyomatékosan támasztja alá a vármegyei szervezetnek nemcsak név-

legesen, hanem gyakorlati fenntartását. Egyszerűen keresztülvihetetlen lenne, hogy Máramaros vármegyének minden központilag kezelt ügyét Ungváron intézzék. Sokkal kevésbé áll azonban fenn ez a nehézség a ma Bereg vármegyéhez tartozó terület tekintetében; nem is beszélve arról, hogy nincsen megyeszékhelynek alkalmas helysége, a völgyek fekvése semmivel sem okoz komolyabb nehézséget Ungvár mint megyeszékhely megközelítése tekintetében, mint amennyire megnehezíti ugyanez a körülmény a még sokkal számosabb völgy által tagolt Máramaros vármegye lakóinak Máramarosszigetre való eljutását.

Zemplén vármegyének a kárpátaljai területtel visszakerült északkeleti háromszögét természetesen *szintén Ung vármegyéhez kell csatolni.* Egyéb elképzelhető megoldás híján, nyilván egyezik ez a törvényjavaslat szándékával is, ha mindjárt teljes hallgatással is mellőzi az utóbbi ezt a kérdést.

Ugocsa vármegyének túlnyomó része nem tartoznék a vajdasághoz a javaslat szerint sem, minthogy az ebben megállapított határ éppen Ugocsa vármegye területén tér el lényegesebb mértékben az első bécsi vonaltól. Nagyszőlőst és Ugocsának azokat a községeit, amelyek a Tisza két oldalán az Alföld rónáján fekszenek, tehát gazdaságilag odatartoznak, a törvényjavaslat nem kívánja a vajdasághoz csatolni. A vármegyének a román impérium alól legutóbb felszabadult déli része természetesen nem kerülne a vajdasághoz, úgy hogy ily módon tényleg csak egy sáv esnék belőle néhány községgel a javaslat alapján a vajdaság területére. Ezért azonban *nem érdemes megbontani* az ország legkisebb megyéjének *az egységét,* amely úgy is egészen egyedülálló módon csak az eddig bekövetkezett három határkiigazítás után állott helyre. A trianoni határon belül maradt elenyésző töredékéhez csatlakozott ugyanis először az első bécsi döntéssel, majd a kárpátaljai területtel visszatért rész, míg végre most, a második bécsi döntés által a román megszállás alól felszabadult községekkel teljes lett az addig még mindig csonka vármegye. Nem tudok elképzelni olyan nyomós okot, amelynek alapján szükségessé válhatnék ennek az egységnek újból való megbontása. Ez is csak annyit jelenthetne azonban, hogy a vajdaság határain belül eső ugocsai községeket Máramaros vármegyéhez kellene csatolni és a kívül maradó Ugocsa vármegyét változatlanul fenntartani.

Magától értetődik az indoklásnak az a megállapítása, hogy az átmenetileg létesített közigazgatási kirendeltségek megszűnnek. *A kárpátaljai törvényhatóságok közigazgatásilag* továbbra is *a magyar törvényhatóságok közé fognak tartozni, de különleges municipiális jogállásuk lesz*.

Természetes, hogy a vajdaságról szóló törvényjavaslat csak *a vajdasági vármegyék* számát és beosztását állapítja meg, az indoklásnak azonban utalnia kellene arra is, hogy a kormány olyan időben fog törvényjavaslatot benyújtani az ily módon érintett vármegyéknek a vajdaság területén kívül maradó részei rendezésére, hogy ez az utóbbi javaslat a vajdaságról szóló javaslat elfogadása után nyomban letárgyalható legyen.

Az önkormányzat tartalma tekintetében általában helyesnek tartom a javaslat álláspontját. Komolyabb kifogás alá csak a 4. § első bekezdése eshetik, amely szerint a vajdaság területén *az államnyelvvel egyenjogú hivatalos nyelv* a rutén. Az indoklás szerint ez a nagy fontosságú jog biztosítja a rutén nyelvnek minden megkötöttség nélkül való szabad használatát minden hatósággal, hivatallal és közintézménnyel való érintkezésben. Ezt azonban ugyanilyen mértékben biztosítja a törvény akkor is, ha csak annyit mond ki, hogy a rutén az államnyelvvel egyenlő jogú nyelv. Ha ezt feleslegesen még azzal is megerősítjük, hogy a rutén nyelvet hivatalos nyelvnek minősít-

jük, ezzel csak a félreértések és későbbi téves magyarázatok csíráját ültetjük el. A társországok területén ugyanis a törvényhozás, közigazgatás és törvénykezés nyelve *kizárólagosan* a horvát volt, sőt ez volt a magyar birodalmi kormányzat közegeinek a *hivatalos nyelve* is, jóllehet az államnyelv ott is a magyar volt. Ugyanilyen *hivatalos* nyelv volt Fiúmében az olasz. Könnyen keletkezhetik tehát a javaslat szóhasználata mellett olyan látszat, mintha a törvény nem a rutén nyelvnek máris meglévő *egyenjogúságát,* hanem annak *kizárólagosságát* óhajtaná biztosítani.

Tömör és szabatos magyarázatát adja a 4. §-hoz fűzött indoklás első bekezdése annak, miért tért vissza a javaslat *az ősi rutén név* használatához az újabban már hivatalosan is alkalmazott mesterséges és erőltetett elnevezések helyett. Ehhez csak annyit jegyezhetünk meg: legfőbb ideje!

A 16. §-hoz fűzött indoklás kitér arra is, miért választják az országgyűlési képviselőket a vajdaság területén is közvetlenül s nem a vajdasági gyűlés útján. Ez az utóbbi lehetőség azonban olyan éles ellentétben áll a vajdaságnak biztosított önkormányzat jellegével, sőt az állam egységével is, hogy komolyan még csak fel sem merülhet, annál kevésbé szorul mellőzése külön indoklásra.

Nyilván elnézésből becsúszott magyartalanság a javaslatban egy helyen az „úgy – mint" használata „mind – mind" helyett (a 4. § negyedik bekezdése). Helytelenül ír az általános indoklás első két bekezdésében „Párist" Párizs helyett s „Párisköruli" békekötéseket az egyébként is elfogadott szóhasználat: Párizs-környéki békekötések helyett.

*

A törvényjavaslatot benyújtó miniszterelnök[76] az elmúlt másfél év alatt ismételten kifejezésre juttatta azt az álláspontját, hogy a nagy horderejű törvényjavaslatok tárgyalását különösen gondos előkészítésnek, elfogadásukat pedig fontosságukhoz mért alapos tárgyalásnak kell megelőznie. Évek óta nem mulasztottam el egy alkalmat sem, amikor szóval vagy írásban kifejezést adhattam annak a nézetemnek, hogy a törvényhozási útra fenntartott kérdések sohasem lehetnek olyan sürgősek, hogy a tárgyalásuk során nemrég már szinte rendszerként alkalmazott lélegzetelállító iram indokolt lehetne. A sietés nem vezethet elsietésre, a gyorsaság nem fajulhat elhamarkodássá, nem veszélyeztetheti a törvényalkotás jóságát. A jelenlegi miniszterelnök kormányalakítása jelentős fordulópontot jelentett ezen a téren. Felfogását tükrözi vissza a mostani országgyűlést megnyitó kormányzói beszéd is, amely szerint „jól átgondolt, egyszerűbb és érthető törvények" alkotására van szükség. Jól átgondolt, egyszerű és érthető törvények hozatalához azonban csak széles körű, megfontolt, körültekintő előkészítés és parlamenti munka vezethet.

Nyilván ez a szándék: a szakszerűség érvényesítése s az előkészítésnek minél szélesebb alapokra fektetése vezette a miniszterelnököt akkor, amidőn a most tárgyalt törvényjavaslatot még a képviselőház nyári szünetének megkezdése előtt benyújtotta, hogy így idejekorán ismeretessé váljék annak szövege s mód nyíljék tárgyilagos, szakszerű hozzászólásokra még a parlamenti tárgyalás előtt. Annál is inkább várhatunk ezektől gyakorlati eredményt, mert a felvetett és megfontolásra érdemes módosítások érvényesülésére nemcsak az országgyűlés előtt nyílhat alkalom, hanem még a javaslat átdolgozása során is, amelyre minden valószínűség szerint sor fog kerülni a benyújtása óta bekövetkezett területi változások miatt.

76 L. Teleki Pál.

Reméljük, hogy az újból benyújtandó javaslat már el fogja ejteni a tervezett vajdasági gyűlést és kormányzói helytartói tisztséget és módot talál arra, hogy a törvényhatósági önkormányzat épségben tartása mellett, annak különös megerősítésére szolgáljanak az újonnan felállítandó vajdaságnak mint kormányzati és közigazgatási egységnek a központi szervei, anélkül azonban, hogy az alkotmány szellemét, az állam egységét, a közigazgatás jóságát és gyorsaság veszélyeztetnék és a feltétlenül szükségesnél nagyobb anyagi megterhelést jelentenének.

A javaslat által kitűzött cél elérését megnyugtató módon biztosítja az önkormányzat élén álló és hatáskörében nem korlátozott vajda mellett vajdasági tanács megszervezése, a törvényhatóságok önkormányzatának érintetlenül hagyása, illetőleg visszaállítása, szabályrendelet-alkotási joguknak épségben tartása; más szavakkal: talán hangzatos, de minden esetre *felesleges és költséges új intézmények helyett* elsősorban *a meglévőknek felhasználása és tartalommal való kitöltése, a feltétlenül szükséges új szerveknek pedig oly módon való megállapítása, hogy azok összhangban álljanak alkotmányunk történelmi fejlődésével, a magyar királyság évszázados intézményeivel és államfenntartó eszméjével, a javaslat helyesen kitűzött céljával és a nemzet teherbíró képességével.*

Bölöny József: *A Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról szóló törvényjavaslat bírálata.* Magyar Közigazgatás Könyvtára. 12. sz. A „Magyar Közigazgatás" kiadása. Budapest, 1940. 30 o.

183

Budapest, 1941. május 20. **[299.] A m. kir. minisztérium 1941. évi 3.850. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki és visszatért kárpátaljai területek lakosságának állampolgárságára vonatkozó rendelkezések kiegészítéséről.**

A m. kir. minisztérium a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki és visszatért kárpátaljai területek lakosságának állampolgárságát szabályozó rendelkezéseket – 3.800/1941. M. E. számú rendelettel kihirdetett magyar–szlovák állampolgársági egyezményben foglalt rendelkezésekre figyelemmel – az 1938:XXXIV. tc. 4. §-ában kapott felhatalmazás alapján a következőkkel egészíti ki.

1. §

A Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területek nem szlovák nemzetiségű lakosai közül azok, akik az 1921. évi július hó 26. napján az akkor érvényes jogszabályok értelmében magyar állampolgárok voltak és az 1921:XXXIII. törvénycikkbe iktatott trianoni szerződés alapján csehszlovák állampolgárokká váltak, nemzetiségükre tekintet nélkül hatósági intézkedés nélkül visszaszerzik a magyar állampolgárságukat akkor is, ha a 2.200/1939. M. E. számú rendelettel kihirdetett magyar–csehszlovák állampolgársági egyezményben megállapított időponttól kezdve nem is laktak állandóan a visszacsatolt felvidéki területeken, de az 1939. évi január hó 1. napján, valamint ezt közvetlenül megelőzően legalább négy éven át ezeken a területeken volt az állandó lakhelyük.

2. §

Az előző § rendelkezéseit kell alkalmazni a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai terület ama lakosaira is, akik bár az 1939:VI. tc. 5. §-ának 1. bekezdésében megállapított időponttól kezdve nem laktak állandóan a visszatért kárpátaljai vagy a visszacsatolt felvidéki területeken, az 1939. évi június hó 23. napján, valamint ezt közvetlenül megelőzően legalább négy éven át ezeken a területeken volt állandó lakhelyük, ha az 1. §-ban foglalt feltételeknek egyébként megfelelnek.

3. §

Az 1. és 2. § értelmében visszaszerzett magyar állampolgárság kiterjed a magyar állampolgárrá lett férfi feleségére és mindazokra a gyermekeire, akik életüknek huszonnegyedik évét még nem töltötték be. A házasságon kívül született gyermek, ha életének huszonnegyedik évét még nem töltötte be, anyjának állampolgárságát követi.

4. §

Az 1921. évi július hó 26. napja után csehszlovák állampolgárként született nem szlovák nemzetiségű teljesen árva vagy atyátlan árva nemzetiségére tekintet

nélkül megszerzi a magyar állampolgárságot, ha az 1921. évi július hó 26. napján atyja – s ha atyja később született, nagyatyja – magyar állampolgár volt, s ő maga az 1939. évi január hó 1., illetőleg 1939. évi június hó 23. napján, valamint ezt közvetlenül megelőzően legalább négy éven át állandóan az 1., illetőleg a 2. §-ban megjelölt területeken lakott. Az 1935. évi január hó 1., illetőleg az 1935. évi június hó 23. napja után született gyermek megfelel az ott lakás kellékének, ha születésének időpontjától kezdve 1939. évi január hó 1., illetőleg 1939. évi június hó 23. napjáig lakott ezeken a területeken. A házasságon kívül született gyermek anyjának, illetőleg nagyszülőjének állampolgárságát követi.

Az 1. bekezdés értelmében megszerzett magyar állampolgárság kiterjed a magyar állampolgárrá vált férfi feleségére és gyermekére, illetőleg a magyar állampolgárrá vált nőnek házasságon kívül született gyermekére.

5. §

Az 1–4. §-usok értelmében visszaszerzett, illetőleg megszerzett magyar állampolgárság jogi hatálya a jelen rendelet hatályba lépésének napján kezdődik.

6. §

Ennek a rendeletnek rendelkezései nem terjednek ki arra, aki, illetőleg akinek felmenője a csehszlovák állampolgárságot az 1921:XXXIII. törvénycikkbe iktatott trianoni szerződés 64. cikke értelmében gyakorolt opció alapján szerezte meg, valamint arra, aki a jelen rendelet hatályba lépésének napján valamely külföldi állam állampolgára.

7. §

Ez a rendelet zsidónak tekintendő személyre nem alkalmazható.

8. §

Ez a rendelet az egyes állampolgársági kérdések kölcsönös rendezése tárgyában Budapesten 1941. évi február hó 5. napján kelt és a 3.800/1941. M. E. számú rendelettel kihirdetett magyar–szlovák egyezmény életbe lépésével egyidejűleg – 1941. évi május hó 23. napján – lép hatályba és végrehajtásáról a belügyminiszter gondoskodik.

Bárdossy László
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1941. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. II. kötet. Budapest, 1942. 1238–1239. o.

184

Budapest, 1941. augusztus 14. **[525.] A m. kir. belügyminiszter 1941. évi 970. számú rendelete az orvosi kamarák számának, székhelyének és működési területének megállapításáról (Kassai és Nagyváradi Orvosi Kamarák).**

Az orvosi rendtartásról szóló 1936:I. tc. 2. §-ának 1. bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendelem:

1. §

Az orvosi kamarák (kerületi kamarák) száma: tizennégy, működési területük és székhelyük a következő:

[…]

5. A Kassai Orvosi Kamara területe magában foglalja Abaúj-Torna, Bereg, Gömör és Kishont, Ung és Zemplén vármegyék területét, Kassa és Ungvár törvényhatósági jogú városok, végül pedig ideiglenesen Kárpátalja területét; székhelye: Kassa.

[…]

9. A Nagyváradi Orvosi Kamara magában foglalja Bihar, Máramaros, Szatmár és Ugocsa vármegyék területét, valamint Nagyvárad és Szatmárnémeti törvényhatósági jogú városok területét; székhelye: Nagyvárad.

[…]

2. §

A jelen rendelet az 1941. évi augusztus hó 21. napján lép hatályba, ezzel egyidejűleg a 970/1940. B. M. rendelet 1. §-a hatályát veszti.

A miniszter helyett:

Dr. Johan Béla
államtitkár

Magyarországi Rendeletek Tára. 1941. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. II. kötet. Budapest, 1942. 2195–2196. o.

185

Budapest, 1942. február 25. **[89.] A m. kir. iparügyi miniszter 1942. évi 11.200. III. számú rendelete a kárpátaljai ipartársulatok működési területének megállapításáról.**

A Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen az ipar (kereskedés) gyakorlásának, valamint az ipartestületi szervezet kiépítésének átmeneti szabályozásáról szóló 3.570/1940. M. E. számú rendelet 21. §-ának 3. bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján – úgy is, mint a kereskedelem- és közlekedésügyi minisztérium vezetésével megbízott miniszter – a következőket rendelem:

1. §

A Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen az ipartársulatok székhelyét és működési területét az alábbiak szerint állapítom meg:

A beregi közigazgatási kirendeltség területén

Az Ilosvai Járási Vegyes Ipartársulat. Székhelye: Ilosva. […]
A Szolyvai Járási Vegyes Ipartársulat. Székhelye: Szolyva. […]

A máramarosi közigazgatási kirendeltség területén

A Rahói Járási Általános Ipartársulat. Székhelye: Rahó. […]
A Huszti Járási Vegyes Ipartársulat. Székhelye: Huszt. […]
Az Ökörmezői Járási Vegyes Ipartársulat. Székhelye. Ökörmező. […]
A Taracvölgyi (volt Técsői) Járási Ipartársulat. Székhelye: Técső. […]

Az ungi közigazgatási kirendeltség területén

A Perecsenyi Járási Vegyes Ipartársulat. Székhelye: Perecseny. […]
A Nagybereznai Vegyes Ipartársulat. Székhelye: Nagyberezna. […]
A Szobránci Járási Ipartársulat. Székhelye: Szobránc. […]

A beregi közigazgatási kirendeltség területéhez tartozó Munkácsvidéki járás községeire, valamint az ungi közigazgatási kirendeltség területéhez tartozó Ungvidéki járás községeire vonatkozólag a 11.100/1942. számú rendeletemben rendelkeztem.

2. §

Ez a rendelet kihirdetése napján (1942. március 1.) lép hatályba.

Dr. Varga József
m. kir. iparügyi miniszter

Magyarországi Rendeletek Tára. 1942. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. I. kötet. Budapest, 1943. 498–500. o.

186

Budapest, 1942. november 25. **1942:XXI. tc. az országgyűlés felsőházáról szóló 1926:XXII. tc. módosításáról és kiegészítéséről, valamint a visszacsatolt területekkel kapcsolatban a felsőház szervezetére vonatkozóan szükséges átmeneti rendelkezésekről (Bereg, Ugocsa, Máramaros, Ung vármegyék, Ungvár thj. város).**

Emlékeztetőül adom ezennel mindenkinek, akit illet, hogy Magyarország országgyűlésének képviselőháza és felsőháza közös egyetértéssel a következő törvénycikket alkotta:

I. fejezet

[…]

3. §

(1) Az 1926:XXII. tc. 13. §-ának első bekezdése akként módosíttatik, hogy az 1926:XXII. tc. 6. §-a első bekezdésének 1. pontjában meghatározott választói csoport – a vármegyék és törvényhatósági jogú városok által választott felsőházi tagok számától függetlenül – negyvennégy felsőházi tag választására jogosult.

[…]

4. §

Magyarország kormányzója az 1926:XXII. tc. 23. §-a, valamint az 1938:XXXIV. tc. 3. §-a, az 1939:VI. tc. 3. §-a, az 1940:XXVI. tc. 2. §-a és az 1941:XX. tc. 2. §-a alapján kinevezhető felsőházi tagokon felül a minisztérium felterjesztésére további huszonöt felsőházi tagot nevezhet ki.

II. fejezet

5. §

(1) A Magyar Szent Koronához visszacsatolt területeken újra megalakult, úgyszintén a terület-visszacsatolásokból folyó rendelkezésekkel területükben érintett törvényhatóságok mindaddig, amíg a törvényhatósági bizottságaik által választandó felsőházi tagok száma tekintetében az 1926:XXII. tc. 18. §-ában foglalt rendelkezés nem érvényesülhet, a (2) bekezdésben megállapított számú felsőházi tagot választanak.

(2) Az (1) bekezdés alapján választandó felsőházi tagok száma:

[…]

Bereg vármegyében……..2

[…]

Máramaros vármegyében……...2

[…]

Ugocsa vármegyében……...1

Ung vármegyében……1

[…]

Ungvár thj. városban……..…1

6. §

(1) A Komárom és Esztergom, a Nógrád és Hont, a Borsod, Gömör és Kishont, valamint a Szatmár, Ugocsa és Bereg közigazgatásilag egyesítve volt (1923:XXXI. tc.) vármegyék részéről – az 1926:XXII. tc. 41. §-ának első bekezdése alapján – megválasztott felsőházi tagok megbízatása – tekintet nélkül arra, hogy megbízatásuk időtartama egyébként meddig terjedne – az 1942. évi december hó 31-ével megszűnik.

(2) A Szabolcs és Ung közigazgatásilag egyesítve volt vármegyék által megválasztott felsőházi tagok olyan tekintet alá esnek, mintha kiküldésük Szabolcs vármegye részéről történt volna.

(3) A jelen törvény rendelkezései nem érintik az Abaúj-Torna, Bács-Bodrog, Baranya, Bihar, Csongrád, Vas, Zala és Zemplén vármegyék részéről kiküldött felsőházi tagok megbízatásának az 1926:XXII. tc. 7. §-ának rendelkezései szerint fennálló tartamát.

7. §

Az 5. § (2) bekezdésében felsorolt törvényhatóságok, úgyszintén a Borsod vármegye részéről megválasztott felsőházi tagok fele része az 1926:XXII. tc. 9. §-a értelmében ötévenként tartandó legközelebbi választásokkal egyidejűleg – kisorsolás alapján – új választás alá esik. A kisorsolás alá eső tagok számába a 6. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés következtében megüresedő tagsági helyeket be kell számítani.

8. §

(1) A visszacsatolt kárpátaljai területről az országgyűlés – mindkét házának határozatával – az 1943. évi január hó 1. napján kezdődő hatállyal három felsőházi tagot hív meg az említett terület lakosai sorából.

(2) A felsőházi tagok meghívásával egyidejűen a meghívott tagok számával egyenlő számú póttagot is meg kell hívni. A póttagok behívására az országgyűlés határozatában foglalt sorrend irányadó.

(3) A felsőházi tagok és póttagok meghívására az indítványt a miniszterelnök az országgyűlés felsőházában terjeszti elő.

(4) A jelen § alapján meghívott felsőházi tagok és póttagok megbízatása az (1) bekezdésben megállapított naptól számított ötödik év végén véget ér.

(5) A jelen § alapján meghívott tagokra egyebekben az 1926:XXII. törvénycikknek a felsőház választott tagjaira vonatkozó rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell.

3. fejezet

9. §

(1) Az 1926:XXII. tc. 3. §-ának második és 13. §-ának harmadik bekezdésében foglalt rendelkezések szempontjából a visszacsatolt keleti és erdélyi országrész, valamint a visszacsatolt délvidéki terület lakosai közül az országgyűlési képviselőválasztó jogosultságot, illetőleg az országgyűlési képviselővé választhatóságot fennállónak kell tekinteni annál, aki megfelel az 1938:XIX. törvénycikkben az országgyűlési választójogra, illetőleg az országgyűlési képviselővé választhatóságra megállapított feltételeknek.

(2) Az (1) bekezdés rendelkezésének alkalmazásánál a választójogosultsághoz az 1938:XIX. törvénycikkben megkívánt tíz éves magyar állampolgárság külön iga-

zolását nem lehet megkívánni attól, aki igazolja azokat az előfeltételeket, amelyek a jogszabályok értelmében szükségesek ahhoz, hogy az, aki visszacsatolt területen lakik, az állami főhatalom megváltozása következtében hatósági intézkedés nélkül magyar állampolgárrá váljék.

10. §

A jelen törvény hatályba lépése után első alkalommal a választások határidejét a belügyminiszter az 1926:XXII. tc. 8. §-ában foglalt szabályozástól eltérően is megállapíthatja; a választások megtartására azonban legalább húsznapi időtartamnak kell maradnia.

11. §

Az 1937:XXVII. Tc. 3. §-ának első bekezdése hatályát veszti.

12. §

Ez a törvény kihirdetése napján lép hatályba.

E törvénycikk kihirdetését ezennel elrendelem, e törvénycikket, mint a nemzet akaratát, mind magam megtartom, mind másokkal is megtartatom.

Horthy Miklós s. k.
Magyarország kormányzója
Kállay Miklós s. k.
m. kir. miniszterelnök

1942. évi Országos Törvénytár. 1942. november 28. 149-152. o.

187

Budapest, 1944. április 12. **[143.] A m. kir. minisztérium 1944. évi 1.440. M. E. számú rendelete az ország területének egy részén a különleges közigazgatási szabályok életbe léptetéséről Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék, valamint Ungvár thj. város területe).**

A m. kir. minisztérium

a) az ungi, beregi, máramarosi közigazgatási kirendeltség, továbbá Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék, valamint Ungvár thj. város területét,

b) Beszterce-Naszód, Szolnok-Doboka, Kolozs, Maros-Torda, Csík, Háromszék és Udvarhely vármegyék, valamint Kolozsvár és Marosvásárhely thj. városok területét

az 1.500/1944. M. E. számú rendelet [a hadműveleti területekre vonatkozó különleges közigazgatási szabályokról] 1. §-ának 2. bekezdése alapján hadműveleti területté nyilvánítja.

Az előző bekezdésben említett hadműveleti területen az 1.500/1944. M. E. számú rendeletben foglalt különleges közigazgatási szabályok – 1944. évi április 1-jei hatállyal – életbe léptek.

Sztójay Döme
m. kir. miniszterelnök

Magyarországi Rendeletek Tára. 1944. Kiadja a m. kir. belügyminisztérium. IV. füzet. Budapest, 1944. 428. o.

188

Munkács, 1944. április 30. **Sylvester Péter János cikke a Munkácson megjelenő Az Őslakóban Összefogás – a munkácsi gyakorlatban címmel a zsidókérdésről.**

[…] az új magyar törekvések kétfelől fogják állandóan kapni a gáncsot: egyik oldal a félreállított feudális liberális és vele együtt a marxista világ, mely mindent el fog követni pozícióiért és bástyáiért, még akkor is, ha ezzel a nemzet testén óriási sebet üt. A másik oldal: a még szóhoz nem jutott szélsőjobboldali törekvések tábora, amelynek semmi nem elég, ha nem ő csinálja s minden elképzelhető eszközt meg fog ragadni arra, hogy hatalomra jusson. Jól tudjuk: totális hatalmat követel ez a legszélsőbb mozgalom, illetve sokat szerepelt s ma is táborral rendelkező vezére.

Ilyen körülmények közt itt nem lehet sok töprengenivaló: a becsületes átállításhoz a hivatottak, hozzáértők, alkalmasok egységét becsületesen meg kell mielőbb teremteni.

*

Közel huszonöt éve foglalkozom politikai újságírással, Magyarország sok politikai eseményénél voltam szerény téglahordozó ez alatt az idő alatt, mert ez a mesterségem. Mindig azt vallottam: a vidéki ember ne lesse mindig, mi történik Budapesten, hanem lássa el becsülettel a dolgát abban a kisebb-nagyobb körzetben, ahova hivatása, sorsa állította. A Bereg megyei ember ne akarjon asszisztálni az országos összefogás roppant munkájánál, hanem igyekezzék a Bereg megyei összefogás igen nagy problémáit megoldani. A munkácsi ember ne lesse Nyíregyházát és Debrecent, hanem fogjon össze itt helyben, ahol él s ahol számára az összefogás éppen a legnehezebb, mert ezer közeli hiúsági és érdekszempontot kell önmagában is, másokban is legyőznie.

A napokban történt egy nagyon értékes kezdeményezés Munkácson az erők társadalmi összefogására, még pedig a MOVE letagadhatatlanul legilletékesebb égisze alatt. Kormányzati szándék is, helyi kívánság is: a sok apró egyesületecske helyett működjék egy összefogó nagy, mely nemzeti céljaiban, erőkifejtésében minden tekintetben szolgálatra, segítségére lehet a nagy nemzeti munkának. A kezdeményezés addig eljutott, hogy felekezeti, társadalmi különbség nélkül ott volt az újat, jobbat, szebbet akaró fiatalság s régebbi ellentétek gyors és sima elintézése után kimondotta az együttműködést. Ennek a kezdésnek folytatása lesz rövidesen, csak nehogy személyi kérdések ismét megnehezítsék, hátráltassák a kibontakozást.

*

A személyi kérdések… Ez az a rákfene, melynél mindig meg kell állni. Ez az a szörnyű kór, mely a társadalmi és politikai együttműködés tartósságát örökké veszélyezteti. Annyi marsallbotos ismeretlen soha nem járkált a magyar ég alatt, mint ma.

Ha nem adsz nekik szerepet, sértődötten bontogatni kezdik egységed falait. Előbb csak a korcsmában másodmagukkal. Azután már hangosabba, aszerint, hány elvbarátra tettek szert. Egy kis rágalmazástól sem riadnak vissza. Lesik minden léptedet, s minden léptedből vádat kovácsolnak. És az egység egyszer csak szétpukkadt szappanbuborék.

Ha lesznek itt elszánt emberek, akik le tudják és merik gyűrni ezeket a személyi ambíciókat, akkor rendben lesz minden. De vigyázat, a személyi ambíciók acélból vannak. Politikai téren van egy szomorú példám erre. Egy kevés munkát végző, inkább korcsmai vendégszereplésben tündöklő jelentéktelen ember három héttel ezelőtt még rendesen, tisztességesen köszönt nekem, mint nála idősebbnek s – mégis csak – jelentékenyebb hivatást betöltő embernek. Ma már fölszegett fejjel, bősz tekintettel megy el mellettem, mukkanás nélkül. Soha nem bántottam. De ő most politikailag maharadzsát játszik. Holnap már ítélkezni fog elevenek és holtak felett – ezt álmodja. Nem ismeri a forradalmak és a nemzeti mozgalmak példáit, hogy bárhonnan jöttek a vezetők, mindig művelt valakik, egyéniségek, kiemelkedő, vezetésre, közszereplésre alkalmas emberek voltak. A világon még nem volt forradalom, vagy ha volt megbukott csúfosan s a földkerekségen még nem volt eszmeáramlat, vagy ha létezett, el is tűnt a történelem forgatagában, melyet tartósan, vezetésre alkalmatlan emberek vezettek volna. Lehettek a vezetők ácsinasból, kőművesből, festőből, tanítóból vagy nagy műveltségű államférfiakból: oda valók voltak a helyükre. A nagy, átalakító forradalmakat, nagy nemzeti mozgalmakat nem szájjal és a személyi hiúság puszta nagyra dagadásával, hanem legalább is tömegvezetői talentummal és tudással csinálták. Mert valami mégis csak kell ezekhez a dolgokhoz.

Már most, ha összefogok, mit csináljak én ezzel az emberemmel? Alárendelt szerepet most már nem vállal, ezt bősz tekintetéből látom. Fölérendelt szerepre nem való. Lesz belőle egy örök elégedetlen denunciáns. Lehet, hogy még meg is ver mindenkit, aki útjába áll.

Nem egyszerű tehát a dolog. A szerepre nem való denunciáns mellől el kell szedni a vele egy követ fújókat. „Ki kell lőni" őket. Hogy maga maradjon és nevetségessé váljék. Mert egy város sorsa még sem függhet az ilyen emberektől. Minden foglalkozásban, minden pozícióban, minden korcsmai asztaltársaságban meg kell keresni a rendes embereket, az értelmeseket s megmagyarázni nekik, hogy ne kössék magukat az ilyem tiszavirág-szájasokhoz, ne kompromittálják magukat vele, ne valljanak vele közösséget, ne segítsék elő, hogy tényezőnek képzelje magát.

Társadalmilag és politikailag összefogni minden illetékes párt minden illetékes vezetőjével és tagjával, minden egyesület, szervezet minden jóravaló emberével, de nem összefogni azokkal, akikkel úgy sem lehet. Ezeket majd helyükre dirigálja, munkához szoktatja, lóról szállítja a rendesek összefogásának ereje.

*

No de várjunk még egy kicsit ezzel az összefogással. Néhány hét óta átszakadtak az emberi önzés gátlásai és katasztrofálisan özönlik az ár a zsidóüzletek, vállalatok, házak felé. Egészen hisztérikus a helyzet. Sokan nem alusznak afeletti rettegésükben, hogy reggelre már másnak adják azt a bizonyos zsidó nagyüzemet. Amíg az önzésnek ilyen hihetetlen, tömeghisztériát mutató, leplezetlen jelenségeit látom, nehezen hiszek az őszinte összefogásban. Az az ember, aki nem kapta, nehezen fog össze azzal, aki kapta. Hiába minden magyarázat, hogy elsősorban a szakemberek,

végül az igazán rászorultak lesznek a zsidó üzemek, üzleteknek – oh nem tulajdonosai vagy ingyen haszonélvezői, hanem – keményen ellenőrzött gondnokai, most boldog boldogtalan üzletet, üzemet akar, lehetőleg a legnagyobbat. S akinek semmi indoka nincs, hogy jó háromszobás lakását otthagyja, most hatszobásért lohol, abban a reményben, hogy minden bútor, szőnyeg, kép szabad kedvre ott marad.

Ebben a versenyfutásban nehéz lesz összefogni. A zabolát vesztett önzés lázában fetrengő embert nehéz lesz értelmesen hazafiúi és társadalmi kötelességekre, közösségtudatra figyelmeztetni.

Ha tehát most ismét csak hangoztatjuk az összefogást, de eszünk ágában sem lesz komolyan hinni annak szükségében és nem lesz erőnk meg is teremteni, akkor kár volt minden üzemanyagért, a sok kicsi és kisebb tárgyalásokra pazarolt rengeteg időért.

*

Bejelentem, hogy tavaly Oroszvégen zsidószőlőt igényeltem. A vármegyei közjóléti szövetkezethez engem terjesztettek fel Bloch Márkusz fa- és préstolvaj zsidó ügyvéd szőlőjére, mely a Vörös-hegye szégyene a magyar szőlőkultúrának. Ezt a szőlőt április 25-én Oroszvég elöljárósága gondnokságomba adta. Nem tulajdonos, hanem vincellér leszek, akit el fognak számoltatni. Dolgoznom kell ott, hogy ne maradjon abban a siralmas állapotban a szőlő, melyben eddig volt.

Bejelentem, hogy miután közéleti ember vagyok, akinek a város központjában van irodája és minden munkája, az irodától két és fél kilométerre fekvő jelenlegi lakásomból központi fekvésű zsidóházba szándékozom költözni. Ezek az én gátszakadásaim.

Bejelentem, hogy mint a Magyar Élet Pártja központi vármegyei titkára, pártom érdekében ezután is minden a leglelkiismeretesebben elkövetek, tagjaink jogos érdekeit védelmezem, a párt tekintélyére, súlyára ügyelek, egységét megőrzöm, presztízsét minden erőmmel fenntartom.

A Bajtársi Szolgálatban, ami csekély hatalmam, eszközöm van, válogatás nélkül továbbra is minden szegény asszonynak segítek.

A MOVE-ban, mint egyszerű munkást, ha feladattal bíznak meg, becsülettel végzem. S minden egyesületnek rendelkezésére állok, ha célja egyenes és magyar.

Az Őslakót, mint első perctől fogva, jobboldali és magyar szellemben szerkesztem tovább a papírgazdasági és nyomdai lehetőségek szerint. A magaménál jobboldalibb tollat, feltéve a toll józanságát, itt nem ismerek.

Ezek a társadalmi és politikai munka terén a vállalnivalóim.

*

Most tehát fogjunk össze. Ne higgye az olvasó, hogy soraimat tiszteletlen, gunyoros szándékkal írtam le s hogy magamat nagyobb tényezővé akarnám beállítani, mint amekkorácska vagyok. De idejegyeztem mindent, ami a probléma kibogozásához szükséges. Én az összefogás érdekében lemondok a zsidóházról, ha kell. Hivatásomról nem mondhatok le, de több olyan közérdekű munkát végzek teljesen ingyen, amit szívesen átadok az első jelentkezőnek. Nos, hát fogjunk össze.

Politikailag kezet fogok, amint már kifejtettem e hasábokon, minden illetékes párttényezővel. Szaladgáló, bősz újvezérekkel nem foghatok összse, ezt tiltják poli-

tikai múltam tapasztalatai. Ám nem tartok igényt személyemre nézve semmi többre, mint amennyit pártom itteni vezetőjeként és szerkesztőként elvárhatok.

Nem tartok igényt egyesületi vezető szerepre. Átadom akárkinek. Nem várok köszönést, nem játszom nagyot, maharadzsát, nem állok útba senkinek az üzletigényléseknél.

Fogjunk hát össze. Kísérleti alany, példa akarok lenni. Semmi mellékgondolat nem vezet. A harctéri helytállás igen nagy szüksége, a belső helyzet ezer megoldandó problémája elég komoly érvek arra, hogy céltalan és eredménytelen válogatás, kritizálgatás, hatalmi súlyméregetés, az illetékesség végtelen bírálgatása helyett a rendes emberek összetegyék a kezüket. De gyorsan, mert égetően sok a munka!

S. P. J.

Az Őslakó (Munkács. Fel. szerkesztő: Sylvester Péter János.) 1944. április 30.

189

Munkács, 1944. június 25. **Sylvester Péter János cikke a Munkácson megjelenő Az Őslakóban A csendes züllés címmel a zsidókérdésről.**

útját járjuk. Már a fővárosi sajtó is felemelte szavát a névtelen rágalmazók, denunciánsok, egzisztencia-gyilkosok ellen. Miközben az ország vezetői a lelküket kibeszélik az összefogásért, az észre térésért, a társadalom meg van bolondulva, mintha nem is a mi fiaink véreznének keleten, mintha nem is magyar városokat rombolna a néger kegyetlenség, mindenki fut a saját kis piszkos érdekei után s legázolja azt, aki útba áll, akár politikailag, akár zsidólakás dolgában.

Széltében-hosszában beszélik a gettótolvajlások hihetetlen mérvét, a tömött bőröndöket. Ugyanekkor emberek máról-holnapra kiesnek az állásukból, névtelen, aljas feljelentések alapján. Tiszta, becsületes embereket bélyegeznek meg a hátuk mögött, szennyes vádakkal olyanok, akiknek nem volna szabad a nap menni s ezek a szerencsétlenek nem tudnak semmit arról, honnan ered ellenük a vád. Undorítóan együgyű, elfogult, gonosz kritikákat hallani úton-útfélen élenjáró emberek ellen. Minden kis csatornalakó szóhoz jutott, minden kis alkoholista munkakerülő tényezőnek hiszi magát. Ne adj neki szivarvéget, vagy bagót, a legfelsőbb helyen való feljelentéssel fenyeget meg. Ne köszönj neki széles vigyorgással, már azt híreszteli rólad, hogy te leszel az első, akit kikészíttet.

S a gyáva társadalom nem tudja, merre fusson, hova álljon, kivel tárgyaljon s kivel ne álljon szóba. Egyes funkcionáriusoknak abban merül ki a napjuk, hogy minden elképzelhető eshetőségre bebiztosítsák magukat. Tombol a pártzajlás. Vannak, akiknek háromféle igazolvány is van a zsebükben.

S nincs ember ebben a városban, aki rendet teremtsen. Legtöbbje lapul, alkudozik, érvényesülési lehetőségekre les, nagy zsidó lakást, vállalatot, zsidó üzletet szaglász és minden fegyverrel felkészül azok ellen, akik valami ostoba elfogulatlan ítélettel náluk érdemesebb embert akarnának ahhoz a lakáshoz vagy vállalathoz juttatni.

Ismételten és nyomatékosan a jobboldali politikai pártok felelős, illetékes vezetőihez fordulunk, talán végre meghallják és megértik a szót: ne taghalászatban, kétes értékű szervezésben merítsük ki a súlyos, drága időt, hanem álljunk össze és teremtsünk rendet ebben a városban, minden vonalon. Irtsuk a korrupciót, ahol van, irtsuk a zsidószellemet, akiknél itt maradt, üldözzük a felelőtlen rágalmazást és magyarfalást, fogjuk meg a gettótolvajokat, becsületrablókat, a verejtékes, tisztes munka gyilkosait, küszöböljük ki a jobboldal konjunktúrlovagjait, akárkik azok, merjünk a legilletékesebb helyen igazunk tudatában határozott előterjesztéseket tenni, hirdessük az új szellemet, de elsősorban magunk éljünk ezzel a szellemmel, általában nyúljunk bele Munkácsba úgy, hogy minden hitványnak keserűsége legyen benne.

Alulírott – eltekintve néhány gyorsan kiszaladt tagtól – Munkácson a magyar törvényhozás többségi pártja nevében beszélek. Talán negyedszer, vagy ötödször hí-

vom a pártok vezetőit, hallják meg a tisztaszándékú hívást és segítsenek. Itt nem rólunk, pártokról, pártok vezetőiről, pártok szervezeteiről, hanem Munkács jövőjéről, ezen keresztül pedig a magyarság jövendő sorsáról van szó.

S. P. J.

Az Őslakó (Munkács. Fel. szerkesztő: Sylvester Péter János.) 1944. június 25.

190

***[1944? Budapest?]* A munkácsi eseményeket (zsidó üldözést) bemutató részlet R. Vozáry Aladár Így történt! című naplóírásából.**

[…]

Munkács, [1944] április 1. Tegnap végre hazaindulhattam [Budapestről]. Amint a vasútállomásról lakásom felé tartok, látom: a zsidók bal mellén egy kb. 10 cm átmérőjű sárga folt, üzletükön pedig nagy sárga csillag éktelenkedik! Éppen Munkácson, a cseh megszállás alatti legmagyarabb városban, megelőzték ebben az egész országot!

A sváb Fehér Géza tábornok már március 23-án kiadta a rendeletet a sárga folt viselésére és a zsidó üzleteknek ilyen módon való megkülönböztető megjelölésére! A zsidóktól azonnali hatállyal elvétette a rádiót és a telefont. Kimondotta, hogy zsidónak tekintendő az is, akinek házastársa zsidó származású. (Így egyelőre én is zsidónak minősültem. Csak a rendőrkapitány normális és magyar, emberi gondolkodásának köszönhetem, hogy nem kellett felvarrnom a sárga foltot, hogy telefonomat és rádiómat nem vették el.)

Fehér-Weis úrnak semmi joga, semmi megbízatása nem volt e rendelkezések kiadására.

Gyorsan híre terjedt annak, hogy hazajöttem. Sokan nem köszönnek, kikerülnek az utcán, hiszen már nem vagyok az, aki voltam. Akik március 18-án még hajlongtak előttem, akik március 15-i munkácsi beszédem alkalmával oly lelkesen tapsoltak: nem akarnak észrevenni. Családom helyzete rosszabb, mint a zsidóké. Se zsidók és most már – szerintük – magyarok se vagyunk. Feleségemet ki sem engedem az utcára, ne lássa és ne érezze közvetlenül azt, ami ott ma történik.

[…]

Húsvét másodnapja van. […] Mint [parlamenti] képviselő, írok Sztójaynak, Jarossnak. Lefestem a szörnyű állapotot. Tiltakozom, emberi bánásmódot kérek. Választ nem kapok leveleimre.

[…]

Csak egyetlen kis magyar faluról tudok, amely megőrizte a magyar becsületet. Fornos! Három zsidó család volt a faluban. Nem is szerették őket, mert túlságosan uralták a falut. Előbb a városba hurcolták, majd Németországba deportálták őket. De még hónapok után is érintetlen volt ezekben a fornosi zsidó házakban minden. Egy tű se hiányzott onnan. Élén Orosz András bíróval, a falu népe őrizte a három házat. Nem akadt ember ebben a kis kálvinista faluban, aki bemerészkedett volna oda, hogy elvigyen valamit. Azt mondták, nem lehet áldás azon, amit így szerez az ember.

[…] május 17. Szöknöm kellett onnan, ahol születtem, ahol éltem, ahol a temetőben szüleim teste porlik, Munkácsról, amelyért egész életemet adtam! A mellékutcákban hajtatunk ki a városból. Lopva, meghúzódva ülünk a gépkocsiban [feleségemmel], hogy ne lássanak a korai járókelők.

Nem hittem volna, hogy valaha szöknöm kell ebből a városból. Elbúcsúzom tekintetemmel az utcáktól, a házaktól, a környéktől. Szülőföldemtől. […]

R. Vozáry Aladár: *Így történt!* 1944. március 19. – 1945. január 18. Második kiadás. Halász Könyvkiadó Vállalat, Budapest [1945?]. Idézett rész: 13-14., 23-24., 34., 63. o.

ÉLETRAJZOK

Árky Ákos (Ungvár, 1859 – Budapest, 1942) Nyugalmazott katonatisztként (ezredes) érte a fordulat Ungváron 1919-ben. Megalapította és vezette a Podkarpatszka Ruszi Őslakosok Autonóm Pártját, amely 1928-ig működött, amikor Árky Budapestre költözött.

Bakó Gábor (?) A '20-as években a kárpátaljai Magyar Kisgazdapárt, majd a Magyar Nemzeti Párt egyik vezetője, alsóberegi körzeti elnök, beregszászi lapszerkesztő.

Balogh Arthur (Abony, 1866 – Kolozsvár, 1951) Jogász, műfordító, egyetemi tanár.

Beszkid, Anton (Hőnig, 1885 – Ungvár, 1933) Budapesten szerzett jogi doktorátust. Ügyvéd és jogtanácsos Budapesten, majd felvidéki városokban. 1910–1918 között az ellenzéki Katolikus Néppárt parlamenti képviselője volt. 1918-ban az Eperjesi Ruszin Néptanács élére került, 1919 januárjában részt vett a párizsi béketárgyalásokon, majd májusban az Ungváron létrehozott Központi Orosz Nemzeti Tanács elnöke lett. 1920-ban bankot alapított Ungváron. Innen került 1923-ban a kormányzói tisztségbe, amit haláláig töltött be.

Beszkid, Nikolaj (Boldogkőváralja, 1883 – Eperjes, 1947) Beszkid Anton unokatestvére. Görög katolikus pap. Budapesten tanult. Az Eperjesi Görög Katolikus Egyházmegye levéltárosa, majd hivatali titkára. Később papi teendőket látott el. A csehszlovák időszakban lapszerkesztő, az Orosz Néppárt egyik megalapítója, a Duchnovics Társaság könyvkiadó részlegének vezetője. Történeti munkákat is írt.

Bölöny József (Kismarton, 1903 – Budapest, 1990) Lexikográfus, jogász, történész.

Brascsajko, Mihajlo (Balazsér, 1883 – Ungvár, 1969) Kolozsváron és Bécsben tanult jogot. 1918 decemberében a Máramarosi Néptanács elnöke volt, 1919 elején Sztanyiszlavban tárgyalt Kárpátaljának a Nyugat-Ukrán Népi Köztársasághoz csatolásáról. A csehszlovák időszakban a Földműves Párt egyik megalapítója. 1923–1938 között a Keresztény Néppárt elnökhelyettese. Lapszerkesztő. 1939 márciusában letartóztatták mint ukrán érzelmű politikust. Az év végétől Munkácson, 1941-től Huszton jogtanácsos. 1944–45-ben aktívan részt vett az új kárpátaljai adminisztráció bevezetésében, utána ismét ügyvédkedett, 1948-ban azonban eltiltották hivatása gyakorlásától. Alkalmi munkákból élt.

Breicha, Jan (Trzinec, 1867 – Prága, 1924) Cseh vasúti hivatalnok volt, mielőtt megbízást kapott a kárpátaljai polgári közigazgatás megszervezésére. Zhatkovychcsal heves vitái voltak a jogköröket illetően. Miután leváltották posztjáról, visszatért Prágába és nyugdíjba vonult.

Bródy, Andrej (Kövesd, 1895 – Ungvár, 1946) Pályáját tanítóként kezdte. Végigharcolta az első világháborút, majd beiratkozott a budapesti egyetem jogi karára. A

fordulat után lapszerkesztő, az Autonóm Földműves Szövetség egyik alapítója, később elnöke, illetve 1933-tól parlamenti képviselője volt. 1938 októberében Kárpátalja első miniszterelnöke. Rövidesen letartóztatták, majd börtönbe zárták. 1939-ben a magyar parlament alsóházának képviselője lett, harcot folytatott az autonómiáért. 1946-ban Ungváron kollaboráció vádjával elítélték és kivégezték.

Demjén András (?) Bátyui lakos, a '20-as években a kárpátaljai kisgazdapárt egyik alelnöke, kétszer jelölték a magyar pártok listáján a csehszlovák nemzetgyűlésbe, eredménytelenül.

Demkó, Mihály (Bodzásújlak, 1894 – Ungvár, 1946) Az ungvári tanítóképző szeminárium elvégzése után tanítóskodott. 1914-től behívták katonai szolgálatra. A csehszlovák időszakban nem tette le a hűségesküt, ezért nem vállalhatott állami hivatalt. Megalapította és szerkesztette a Kárpáti Futár c. lapot Munkácson, majd annak betiltása után a Ruszkij Vesztniket. Az Autonóm Földműves Szövetség egyik létrehozója. Részt vett több európai kisebbségvédelmi kongresszuson. Hosszú ideig tagja volt a kárpátaljai tartománygyűlésnek. 1939-től a Kárpátaljai Kormányzóság gazdasági tanácsosa, a magyar parlament alsóházának képviselője. 1945-ben a szovjet kémelhárítás letartóztatta és kollaboráció vádjával halálra ítélték.

Dolinay, Nikolaj (Hosszúmező, 1894 – Prága, 1970) Orvos, politikus. A csehszlovák időszakban a Proszvita Társaság egyik alapítója, a Keresztény Néppárt főtitkára. A Volosin-kormányban egészségügyi miniszter. Utána Prágában élt. 1945-ben a szovjet titkosszolgálat letartóztatta, és szovjetellenes tevékenység vádjával gulágba zárták. Az '50-es évek végén szabadult, de csak halála előtt térhetett vissza Csehszlovákiába, ahol családja élt.

Egan Imre (Borostyánkő, 1881 – Budapest, 1944) Egan Ede (1841–1901) a hegyvidéki akció lebonyolítójának fia. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja volt.

Egry Ferenc (Kisgejőc, 1864 – Dunántúl, 1945) Európai hírű harangöntő mester. Kisgejőci műhelyében dolgozott. A Függetlenségi Párt Ung megyei aktivistája. Az ungi református egyházmegye gondnoka. A csehszlovák időszakban Kárpátalján a kisgazdapárt, a Magyar Nemzeti Párt, majd az Egyesült Magyar Párt egyik vezetője. 1924–1929 között szenátor, majd 1939-től a magyar parlament meghívott képviselője a Felvidéki Egyesült Magyar Párt részéről.

Ehrenfeld, Petr (Brno, 1866 – Prága, 1936) Cseh hivatalnok, 1921–23-ban Kárpátalja alkormányzója. Elvégezte a vidék gazdasági és politikai konszolidációját. Egy pénzügyi botrány következményeként nyugdíjazták.

Faragó Ödön (Adony, 1876 – Budapest, 1958) Színész, színigazgató. 1933-ban a Kárpátaljai Magyar Színtársulat igazgatója.

Fenczik, Sztepan (Nagylucska, 1892 – Ungvár, 1946) Budapesten és Bécsben szerzett teológiai és bölcsészdoktorátust. Párizsban és Debrecenben tanult jogot. 1918-ban görög katolikus pappá avatták. Ungvár különböző iskoláiban tanított. A Duchnovics Társaság egyik vezetője volt. Ebben a minőségében részt vett több eu-

rópai kisebbségvédelmi konferencián. 1931-től csak politikával foglalkozott, amiért megfosztották papi tisztségétől. 1935-ben parlamenti képviselővé választották. A Bródy-kormányban gazdasági miniszter, majd Budapesten él, létrehozza a „feketeingesek gárdáját". 1939–1944 között a magyar parlament felsőházának tagja. A '30–40-es években lapszerkesztő is. 1945-ben letartóztatta a szovjet titkosszolgálat. Népbírósági halálos ítélet után Ungváron kivégezték.

Ferdinandy Mihály (Budapest, 1912 – Oxford, 1993) Történész, író, egyetemi tanár.

Földes János (?) Császlóci lakos, a '20-as években a kárpátaljai kisgazdapárt egyik vezetője, kétszer jelölték a magyar pártok listáján a csehszlovák nemzetgyűlésbe, eredménytelenül.

Földesi, Julij (Szobránc, 1875 – Szambor, 1947) Nyomdász. A Szent Vaszilij Társaság Nyomdáját, majd 1902-től az Unio Nyomdát, 1907-től pedig saját nyomdáját vezette Ungváron az 1945-ös államosításig. Az USA-ban is működtek könyvkereskedései. Alapítója, szerkesztője és kiadója a Határszéli Újságnak. Az Autonóm Földműves Szövetség tagja volt, a párt színeiben szenátor 1935–38 között. 1939–44 között a Kárpátaljai Kormányzóság tanácsosa, parlamenti képviselő. 1944 őszén kollaboráció vádjával letartóztatták. A szambori börtönben halt meg.

Gagatko, Andrej (1884–1944) Galíciai származású politikus, a bolsevik fordulat után, 1919-ben telepedett Kárpátaljára. 1919. májusában a Központi Orosz Nemzeti Tanács titkárává választották, része volt a Tanács későbbi, „orosz" és „ukrán" táborra bomlásában. 1920-ban a Kárpátorosz Munkapárt egyik alapítója. 1924–29 között parlamenti képviselő. A Skolnaja Pomoscs Egyesületet vezette. A '30-as években mint politikus háttérbe szorult.

Gáti József (Ungvár, 1885 – Németország, 1945) A budapesti egyetemen végzett jogot, az 1918 októberében létrejött Ungvári Nemzeti Tanács titkára. 1920-ban a Nemzetközi Szocialista Párt tagja, 1921-től a kárpátaljai kommunista párt vezetője, 1924-től nemzetgyűlési képviselője. A '30-as évek elején a szociáldemokratákhoz csatlakozott. Alapításától, 1920-tól 1939-ig szerkesztette a Munkás Újságot. 1944-ben a németek elhurcolták.

Guttmann Sándor (?) Az 1918 októberében létrejött Ungvári Nemzeti Tanács tagja, a decemberben Ungváron megalakult Károlyi Párt egyik alelnöke. A '20-as években az ungvári képviselőtestület tagja.

Hennoque, Edmond Charles Adolphe (Gallipolis, 1860 – Beaumont-la-Chartre, 1933) Francia tábornok. 1919 februárjában a francia katonai misszió tagjaként került a Felvidékre, a szlovák területek elfoglalását irányította, majd kinevezték Kárpátalja katonai parancsnokává. 1920-ban visszatért Franciaországba.

Hetey Bertalan (?) A '20-as években a kárpátaljai kisgazdapárt egyik alelnöke, 1925-ben jelölték a magyar pártok listáján a csehszlovák nemzetgyűlésbe, eredménytelenül.

Hokky Károly (Abaújszepsi, 1883 – Cleveland, 1971) Kolozsváron és Budapesten végezte a bölcsészkart, középiskolai tanári oklevelet szerzett. Az első világháborúban harcolt a keleti fronton. Budapesten, majd Kassán volt tanár, 1919-ben elbocsátották. 1921-től Nagyszőlősön a kárpátaljai Keresztényszocialista Párt főtitkára, majd ügyvezetője. 1928-tól tartománygyűlési, 1929-től nemzetgyűlési képviselő, 1935-től szenátor. 1939-től a magyar parlament képviselője. A szovjet bevonulás előtt emigrált.

Hrabár, Konstantin (Ungvár, 1877 – Ungcsertész, 1938) 1921-ig görög katolikus papként tevékenykedett kárpátaljai falvakban, majd később belépett a kormányzó Agrárpártba. Különböző hivatalokat vállalt, volt bankelnök, Ungvár főpolgármestere, végül 1935–38-ban Kárpátalja kormányzója. A felerősödő autonómiamozgalom hatására javasolta a kormánynak a kormányzói jogkör kiterjesztését, a törvény azonban megkésett. Posztjáról lemondott és rövidesen meghalt.

Ijjász Gyula (Ungvár, 1874 – Ungvár, 1943) Festőművész. Fiatalon kiment az USA-ba, fizikai munkát végzett, közben rajziskolába járt. 1900–1902 között Münchenben Hollósy Simon tanítványa volt. Visszatért Amerikába, a The New York Times rajzillusztrátora. 1910-től Párizsban tanult. A világháború idején önkéntes haditudósító. Utána Ungváron telepedett le, itt alkotott. A ’20-as évek második felében még egyszer megjárta a tengerentúlt.

Illés [Ilyasevics] József (Huszt, 1871 – Budapest, 1944) A budapesti egyetemen szerzett jogi doktorátust. Az igazságügyi minisztériumban dolgozott, illetve a Pázmányon tanított. Az MTA rendes tagja. Diákéveitől részt vett a magyarországi görög katolikus mozgalomban. 1913–15 között a huszti körzet parlamenti képviselője. 1919-ben tagja lett a magyar békedelegációnak, mint a ruszin ügyek szakértője. 1921-ben memorandumot nyújtott be a Népszövetséghez Kárpátalja ügyében. A ’20–30-as években a Rákóczi Szövetségben és más, a felvidéki magyarsággal foglalkozó szervezetekben tevékenykedett. 1938–39-ben is többször felszólalt a ruszin ügyekben.

Ilniczky, Alekszander (Feketeardó, 1889 – Tomszk, 1947) Görög katolikus pap, kanonok, egyházi lapszerkesztő. A ’20–30-as években éles agitációt folytatott a pravoszlavizmus és a kommunista eszmék ellen. 1939–1944 között a kárpátaljai kormányzó főtanácsadója, a felsőház örökös tagja. 1942–1944 között a Kárpátaljai Tudományos Társaság élén állt. Sztojka Alekszander püspök halála (1943) után vezette a Munkácsi Görög Katolikus Püspökséget. 1945-ben a szovjetek letartóztatták és 25 évre ítélték. A tomszki börtönben halt meg.

Jaross Gyula (?) A ’20-as években a kárpátaljai Magyar Kisgazdapárt főtitkára, majd a Magyar Nemzeti Párt ungi körzeti ügyvezetője. 1924-ben szenátorjelölt.

Kaminszky, Joszip (Rákóc, 1878 – Ungvár, 1944) A budapesti és a kolozsvári egyetemen tanult, jogi diplomát szerzett. 1915-ben behívták az osztrák–magyar hadseregbe, orosz fogságba esett, rövid idő múlva házitanító Szibériában. A breszti béke után hazatért. Szabó Oreszt ruszin miniszter titkára lett. A csehszlovák időszakban többször váltott pártot, 1924–25-ben parlamenti képviselő volt. Közíró, újságíró. 1939.

július 1-jétől a Központi Orosz Nemzeti Tanács elnökeként a felsőház örökös tagja.

Kerekes István (Kereknye, 1858 – ?) Orvos. Kárpátalján a Keresztényszocialista Párt (központja Nagyszőlős), majd az Egyesült Magyar Párt vezetője.

Klocsurak, Sztepan (Kőrösmező, 1895 – Prága, 1980) Máramarosszigeten végzett jogi akadémiát. Az első világháború alatt az osztrák–magyar hadseregben szolgált a keleti és a román fronton. 1918 végén – 1919 elején a kőrösmezei hucul köztársasági mozgalmat vezette. Csatlakozási szándék kinyilvánításával részt vett a sztanyiszlavi ukrán kongresszuson 1919 januárjában. 1920-ban a Podkarpatszka Ruszi Szociáldemokrata Párt egyik szervezője volt, szerkesztette a párt lapjait. A '20-as évek második felében fakereskedéssel foglalkozott, majd a gazdasági válság csődbe sodorta. A '30-as években a kormányzó Agrárpárt tagja volt, annak kárpátaljai lapját szerkesztette. A Volosin-kormányban többféle miniszteri posztot is betöltött. Utána Prágában élt. 1945-ben a szovjet titkosszolgálat letartóztatta, szovjetellenes tevékenységért a vorkutai gulágba zárták. 1957-ben visszatért Prágába és feketemunkásként dolgozott.

Kontratovics, Irenej (Bercsényifalva, 1878 – Ungvár, 1957) Az ungvári papi szemináriumot végezte el. Több művet írt Kárpátalja történetéről. 1941–44-ben a Kárpátaljai Tudományos Társaság elnökhelyettese. A szovjet rendszerben aktív részese volt a görög katolikus egyház felszámolásának (1949), amiért rábízták a Munkácsi Pravoszláv Egyházmegye vezetését. Röviddel ezután elszigetelték mindenféle egyházi és társadalmi tevékenységtől.

Korláth Endre (Botfalva, 1881 – Magyarország, ?) Sárospatakon és Kolozsváron tanult jogot, majd 1907-ben Budapesten szerezte meg oklevelét. Ettől kezdve Ungváron ügyvéd, majd városi tanácsos. Az ungvári városi kereskedelmi iskola alapítója. 1917-től Ung vármegye tiszti ügyésze. A '20-30-as években aktívan politizált. A Ruszinszkói Magyar Jogpárt, a Ruszinszkói Magyar Pártszövetség megalapítója. 1925-től a Magyar Nemzeti Párt kárpátaljai kerületének ügyvezetője. 1924-től nemzetgyűlési képviselő, majd szenátor. 1938 decemberében behívták a magyar parlamentbe. Rövidesen lemondott, 1939 januárjától Ung és Bereg vármegye főispánja, majd ismét parlamenti képviselő. Ungváron a Tiszaháti Magyar Bank Rt. elnöke.

Kozma Miklós (Nagyvárad, 1884 – Ungvár, 1941) A Ludovika Akadémia után huszár hadnagy. Emellett a budapesti egyetemen jogot tanult. Részt vett az első világháborúban. 1919-ben Szegeden az ún. nemzeti hadsereg propaganda- és védelmi osztályának vezetője, majd Horthy Miklós kabinetirodájának katonapolitikai referense. 1922-től az MTI, 1925-től a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Rt. elnöke. 1934-től felsőházi tag. 1935–1937 között a Gömbös-, majd a Darányi-kormány belügyminisztere. Utána ismét az MTI elnöke. 1938 őszén a Rongyos Gárda akcióinak irányítója. 1940–41-ben Kárpátalja kormányzói biztosa.

Kurtyák, Iván (Huszt, 1888 – Nagyszőlős, 1933) Az első világháború idején katonai cenzor volt Bécsben, majd 1918–19-ben tanfelügyelő Huszton. 1924–1933 között az Autonóm Földműves Szövetség parlamenti képviselője. Hosszú ideig vezette a pártot.

Marina, Gyula (Tiszalonka, 1901 – Perriopolis, 1983) Rómában szerzett doktorátust, görög katolikus pap volt. A '30-as években az ungvári papi szemináriumban tanított egyháztörténelmet és kánonjogot. Az Autonóm Földműves Szövetség egyik vezetője. 1939 március végétől július 7-ig a kárpátaljai adminisztrációt vezette, utána végig a kormányzóság vallási, kulturális és oktatási ügyeiért felelt. 1944-ben a szovjet megszállás elől az USA-ba menekült, ahol 1949–1971 között papi hivatását gyakorolta.

Mocskos, Iván (?) Az 1921-ben alakult Podkarpatszka Ruszi Földműves Autonóm Párt, 1924-től Földműves Szövetség elnöke. (Utóda Kurtyák Iván).

Mondok, Iván (Nagygereblyés, 1893 – Szovjetunió, 1941) Az ungvári tanítóképzőben tanult. 1915-ben bevonult az osztrák–magyar hadseregbe, 1916-ban fogságba esett a keleti fronton. Az asztrahányi lágerben belépett a kommunista pártba. A vörösök oldalán harcolt a polgárháborúban, Moszkvában kapcsolatba került Kun Bélával. A moszkvai pártiskolán tanult, ahonnan Ungvárra irányították a kárpátaljai kommunista mozgalom szervezésére. A tanácsköztársaság bukása után Bécsbe szökött, ahonnan a Komintern 1920-ban ismét Ungvárra küldte. Moszkvai pénzen lapot alapított, 1924–29 között a CSKP kárpátaljai parlamenti képviselője volt. 1930-ban államellenes tevékenység vádjával letartóztatták. Szabadulás után a Szovjetunióba távozott, ahol a sztálini tisztogatás áldozatául esett. Száműzetésben halt meg.

Morvay Zsigmond (Nagyszőlős, 1879 – Lochau, 1967) Ugocsa utolsó magyar főispánja volt a Csehszlovákiához csatolás előtt.

Ortutay Jenő (Tarna, 1889 – Abesz, 1950) Görög katolikus pap. A teológiát Ungváron, majd Budapesten végezte. 1913–1925 között papi hivatását gyakorolta. 1925-ben került Beregszászra, tevékeny részt vett a hitélet és a társadalmi-kulturális élet irányításában. Az 1927. évi városi választás alkalmával az általa alapított Katolikus Községi Párt élén, majd a választások megismétlése után az 1928. évi általános községi választásokon a Keresztényszocialista Párttal együttműködve mandátumot kapott a városi képviselőtestületbe, amely városbíróvá választotta. Ezt a tisztségét tíz éven át töltötte be. 1935-ben a Keresztényszocialista Párt színeiben a ruszinszkói tartománygyűlésbe is bekerült. 1938 végén meghívást kapott a magyar országgyűlésbe. 1945-ben a szovjet hatóságok letartóztatták és 10 évi javító munkatáborra ítélték, itt is halt meg.

Párkányi, Iván (Taracköz, 1896 – Prága, 1997) 1918-ban Budapesten szerzett jogi diplomát. Állami hivatalnok volt különböző kárpátaljai településeken, majd 1924-től a köztársasági elnök hivatalában a podkarpatszka ruszi ügyek tanácsosa. Syrový-kormányban miniszterként látta el ezt a feladatot, majd egy igen rövid ideig Kárpátalja kormányzójaként működött. Utána visszatért prágai főtanácsosi posztjára. 1942-ben politikai okokból eltávolították tisztségéből, majd 1945-ben visszatért és fontos pozíciókat töltött be az államelnöki hivatalban egészen 1952-ben történt nyugdíjazásáig. Sokat tett a görög katolikus egyházért.

Perényi Zsigmond (Pest, 1870 – Budapest, 1946) 1903-tól Máramaros vármegye főispánja, majd 1913-tól 1917-ig a Tisza-kormány belügyi államtitkára. A tanácsköz-

társaság idején mint az ellenforradalmi mozgalmak egyik vezérét bíróság elé állították. A második Friedrich-kormányban (1919) a belügyi tárcát töltötte be. 1920-tól a Magyar Nemzeti Szövetség elnöke. 1927-től 1933-ig országgyűlési képviselő. 1933-ban koronaőrré választották. 1939 júliusától 1940-ig Kárpátalja kormányzói biztosa. A felsőház tagja, később alelnöke is.

Pjescsák, Iván (Nagyhársas, 1904 – Eperjes, 1972) A prágai Károly Egyetemen végzett jogot. 1933–44 között rövid ideig Ungváron, majd Mezőlaborcon ügyvédkedett. Lapot szerkesztett, 1936-ban görög katolikus középiskolát alapított Eperjesen. Tagja volt az Autonóm Földműves Szövetségnek, annak parlamenti képviselője 1937–38-ban. A Bródy-kormányban államtitkár. 1938 novemberében Eperjesen megalapította a Szlovenszkói Orosz Néppártot, mely célul tűzte ki Eperjes és környéke Kárpátaljához csatolását. Utána visszatért az ügyvédi gyakorlathoz. 1949-ben a kommunista Csehszlovákiában eltiltották hivatásától, előzték otthonából. Feketemunkásként dolgozott.

Polivka, Iván (Zemplén, 1866 – Sztropkó, 1930) Az ungvári tanítóképzőt végezte el. 1919-ig tanítóskodott, utána 1922-ig az ungi zsupa tanfelügyelője volt. Egyik alapítója a Duchnovics Társaságnak, a társaság Narodnaja Biblioteka sorozatának szerkesztője.

Rácz Pál (Munkács, 1888 – Budapest, 1984) Író, újságíró. Szatmárnémetiben tanítóképzőt végzett. 1907-től Beregszászon, Felsőbányán, Nagybegányban, majd Ungváron tanított. 1919-ben a csehszlovák hatóságok tanítói állásából elbocsátották. 1920-ban megalapította és 1938-ig szerkesztette a (Ruszinszkói) Kárpátaljai Magyar Hírlapot, 1921–38-ban egyidejűleg a Prágai Magyar Hírlap ruszinszkói szerkesztője volt. 1938–44-ben Ung vármegye és Ungvár tanfelügyelője. 1945–47-ben miskolci, 1947–48-ban budapesti tanfelügyelő. 1948-ban nyugalomba vonult.

Rozsypal, Antonín (Domažlice, 1866 – Prága, 1937) Prágában, Bécsben és Zágrábban tanult jogot. A monarchiában és az első Csehszlovák Köztársaság megalakulása után is a cseh területeken volt kormánytisztviselő. 1923-tól alkormányzó, 1928-tól az országos hivatal elnöke lett Kárpátalján. Ellene volt Kárpátalja autonómiájának, ám sokat tett az infrastrukturális, egészségügyi, oktatásügyi fejlesztések érdekében. 1937-ben nyugdíjazták és visszatért cseh területre.

Sereghy Andor (Uglya, 1896 – ?) Színigazgató. 1933 júliustól a Kárpátaljai Magyar Színtársulat művészeti vezetője, novembertől igazgatója 1938 végéig.

Siménfalvy Árpád (?) A ’20–30-as években a Csehszlovákiai Magyar Népszövetségi Liga elnökségi tagja, a kárpátaljai Magyar Nemzeti Párt ugocsai körzeti elnöke, tartománygyűlési képviselő, majd az Egyesült Magyar Párt vezetőségi tagja, a Kárpátaljai Magyar Kultúregyesület nagyszőlősi kerületi elnöke. 1939 nyarától Bereg (1940 novemberéig), Ugocsa és Ung vármegyék, valamint Ungvár thj. főispánja (1944 májusáig).

Stefán, Avgusztin (Feketebátor, 1877 – Rahó, 1944) A budapesti és a kolozsvári egyetemen hallgatott jogot, majd Rahón volt ügyvéd. A Károlyi-kormány idején

Ruszka Krajna kormányzójává nevezték ki. A tanácsköztársaság idején népbiztos volt. 1919–1924 között Lengyelországban élt emigrációban, majd hazatért Kárpátaljára és belépett a kormányzó Agrárpártba. 1925–1929 között a csehszlovák parlament képviselője, majd ismét Rahón ügyvédkedett.

Szabó Lajos (?) Munkácson élt. 1921-től beregi esperes. 1924-ben és 1925-ben a magyar pártok parlamenti képviselőjelöltje.

Szabó, Oreszt (Kövesliget, 1867 – 194?) Budapesten szerzett jogi diplomát, vármegyei, majd belügyminisztériumi tisztviselő volt. 1918 decemberétől 1919 márciusi lemondásáig a ruszin ügyek minisztere. Utána viszszavonultan élt. 1939-ben a Ruszinföld autonómiájáról szóló írásaival jelentkezett újra.

Szedorják, Nikolaj (Nagybocskó, 1891 – Harkov, 1934) A nagybocskói vegyi üzemben dolgozott. Az első világháború idején az osztrák–magyar hadsereg hadiflottájánál szolgált. Hazatérve, folytatta munkáját, az üzemben létrehozta a vidék egyik legnagyobb kommunista szervezetét. 1924-től a CSKP kárpátaljai parlamenti képviselője volt. 1931-ben a Szovjetunióba távozott, ahol rövidesen meghalt.

Sztojka, Alekszander (Karácsfalva, 1890 – Ungvár, 1943) Ungváron és Budapesten tanult teológiát. A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegyén kezdett dolgozni levéltárosként, majd Papp Antal püspök titkára lett. 1932-től az egyházmegye püspöke. Széles körű karitatív tevékenységet folytatott. 1939-től a magyar parlament felsőházának tagja, küzdött a ruszin autonómiáért. Mecénásként támogatta a kárpátaljai festőket.

Tomcsányi Vilmos Pál (Budapest, 1880 – Budapest, 1959) 1906-tól az igazságügy minisztériumban működött. 1914-től egyetemi magántanár. 1920–26-ban kisgazdapárti képviselő. 1920–1922-ben igazságügyminiszter és egyben 1921-ben belügyminiszter az első Teleki-, illetve a Bethlen-kormányban. Nevéhez fűződik számos jogalkotás. 1927-től 1939-ig kormánypárti programmal országgyűlési képviselő, 1939-től felsőházi tag. 1942–1944. májusáig Kárpátalja kormányzói biztosa.

Virág Gyula (Huszt, 1880 – Munkács 1949) Festőművész. Münchenben és Budapesten tanult. 1903-ban Munkácson telepedett le. Végigharcolta a világháborút.

Vozáry Aladár, R. (Munkács, 1895 – ?) A budapesti egyetem bölcsészkarát végezte el, tagja volt az Eötvös Kollégiumnak. 1915-től két évet töltött az olasz, a szerb és az orosz fronton. A háború után karhatalmi különítményparancsnok. Utána Munkácson helyettes tanár. 1919 szeptemberében elbocsátották állásából. A Munkácson megjelenő Az Őslakó c. lap tulajdonosa és szerkesztője. 1938 őszén nemzetőr, majd Munkács város miniszteri biztosa, végül behívott parlamenti képviselő néhány hónapig. A Magyar Nemzeti Szövetség alelnöke. 1939 nyarán visszatért Munkácsra, folytatta újságírói tevékenységét. 1944-ben Budapestre távozott.

Wellmann Mihály (?) A ’30-as években a Kárpátaljai Magyar Kultúregyesület vezetője.

Volosin, Avgusztin (Kelecsény, 1874 – Moszkva, 1945) Görög katolikus pap. Budapesten szerzett diplomát. Jelentős pedagógiai tevékenysége. Egyik alapítója volt az ungvári Központi Orosz Nemzeti Tanácsnak. 1919–20-ban a kárpátaljai direktórium tagja. 1923–1939 között az általa alapított Keresztény Néppárt élén állt, 1925–29-ben a csehszlovák parlament képviselője volt. A müncheni konferencia után az első kárpátaljai kormány államtitkára, majd második miniszterelnöke lett, az ukrán orientációt képviselte. A bukás után a németek által megszállt Prágában telepedett le, és az Ukrán Szabadegyetem pedagógiai tanszékét vezette. 1945-ben a szovjet titkosszolgálat egy moszkvai börtönbe hurcolta, ahol rövidesen, ismeretlen körülmények között meghalt.

Zombory Dezső (?) Az 1918 októberében megalakult Ungvári Nemzeti Tanács tagja. Az 1920-ban indult Ruszinszkói Magyar Hírlap első felelős szerkesztője 1926-ig, amíg a lap a kárpátaljai magyar pártszövetség hivatalos orgánuma. Utána a lap magánkézbe került és Zombory megvált tőle.

Zhatkovych, Gregory (Galambos, 1886 – Pittsburgh, 1967) Kárpátalján született, öt éves korában került az Egyesült Államokba. A General Motors jogtanácsosa volt. Politikai tevékenységet nem folytatott egész addig, míg a Ruszinok Amerikai Néptanácsa felkérte a kárpátaljai ruszin földdel kapcsolatos memorandum összeállítására és a szövetség képviseletére a W. Wilson elnökkel folytatott tárgyalásokon. Részt vett a párizsi béketárgyalásokon. Kárpátalja első kormányzója volt. Az USA-ba való visszatérése után ismét jogtanácsosként működött. A második világháború éveiben ismételten felvette a kapcsolatot a csehszlovák emigráns kormánnyal, támogatta Csehszlovákia visszaállítását, amennyiben a ruszinoknak a csehekkel és szlovákokkal egyenlő jogokat biztosítanak. Elítélte Kárpátalja szovjet megszállást.

IRODALOMJEGYZÉK

Kárpátalja 1918–1944

Bibliográfia

A csehszlovákiai magyar könyvkiadás bibliográfiája 1918–1944. Összeállította: Bekéné Nádor Orsolya. TLA Kv. 1087/90. 210 p.

Bachyns´kyi, Leonid: *Plastova bibliohrafiia: Plastovi vydannia v Karpats´kii Ukraini i Chekhii 1923–1938 rr*. Ukrains´kyi muzei v Klivlendi (Series) no. 3. Klivlend, Ohaio, S. Sh. A., Ukrains´kyi muzei, 1959.

Данилюк Д. Д.: *Історіографія Закарпаття в новітній час (1917–1985)*. Львів, 1987.

Довганич О., Хланта О.: *Повернення до правди.* Бібліографічний покажчик. Ужгород, 2000.

Filep Tamás Gusztáv: *A csehszlovákiai magyar tudományos irodalom bibliográfiája a két világháború között.* TLA Kv. 2336/98.

Hernády László Mihály, Kovács Kálmán, Máthé Gábor: *A magyar közigazgatási irodalom válogatott bibliográfiája 1827–1944 között.* KSH, Budapest, 1983.

Хланта І.: *Літературне Закарпаття у XX столітті.* Бібліографічний покажчик. Ужгород, 1995.

Káprály Mihály: *Kárpátaljai Tudományos Társaság. Kiadványok: 1941–44.* Ungvár, 2002.

Kertész János: A ruthén kérdés bibliográfiája. *Magyar Kisebbség,* 1935, 17., 21. sz.

Král, J.: *Geografická bibliografie Podkarpatské Rusi.* Praha, 1923.

Král J.: *Geografická bibliografie Podkarpatské Rusi za rok 1923–1926.* Praha, 1928.

Lelekács Miklós, Harajda János összeáll.: *Kárpátalja általános bibliográfiája.* Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság, Ungvár, 1943.

Transcarpatenukraine. *Bibliographisches Handbuch der etnischen Gruppen Südosteuropas.* Herausgegeben von Gerhard Seewann und Péter Dippold. München, R. Oldenbourg Verlag, 1997. Band 1. 341-376. p.

Varga Imre: *A csehszlovákiai és kárpátaljai magyar líra bibliográfiája 1919–1945*. TLA Kv. 204/86. 12 p.

Zapletal F.: *Králova bibliografie Podkarpatské Rusi.* Olomouc, 1925.

Önálló kiadvány

a) Politika, gazdaság, statisztika

Ádám Magda: *Magyarország és a kisantant a harmincas években.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968.

A felvidéki magyarság húsz éve 1918–1938. Magyar Statisztikai Társaság Államtudományi Intézete, Budapest, 1938.

Arató Endre: *Tanulmányok a szlovákiai magyarok történetéből (1918–1975)*. Budapest, 1975.

Balkányi L.: *Deset let v Podkarpatské Rusi / Tíz év Podkarpatszka Ruszban: A. Rozsypal.* Uzhorod, 1933.

Benes, Karel: *Zeleznice na Podkarpatské Rusi.* Praha, Nakl. dopravy a turistiky, 1995.

Боднар В. Л., Вегеш М. М.: *Карпатська Україна в міжнародних відносинах (1938–1939)*. Вид-во УжДУ, Ужгород, 1997.

Болдижар М.: *Закарпаття між двома світовими війнами*. Ужгород, 1993.

Болдижар М., Мосні П.: *Державно-правовий статус Закарпаття / Підкарпатської Русі в складі Чехословаччини.* Ужгород, 2002.

Borsody István szerk.: *Magyarok Csehszlovákiában 1918–1938*. Az Ország Útja kiadása. Budapest, [1938].

Boros László szerk.: *Kárpátalja.* Nyíregyháza, 1999.

Чучка П., Мишанич О., Маркусь В. ред.: *Карпатська Україна і Августин Волошин.* Ужгород, 1995.

Dicker, Herman: *Piety and perseverance: Jews from the Carpathian Mountains.* New York, Sepher-Hermon Press, 1981.

Dombrády Loránd, Tóth Sándor: *A Magyar Királyi Honvédség 1919–1945.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 1987.

Довганич О., Пашкуй З., Троян М.: *Закарпаття в роки війни*. Карпати, Ужгород, 1990.

Довганич О.: *Проблеми історії Закарпаття напередодні другої світової війни (1938–1945 рр.)*. Дис. у вигляді наук. доповіді на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук. Ужгород, 1997.

Довганич О., Пагиря В.: *Закарпатські воїни генерала Людвика Свободи.* Ужгород, 1999.

Eden, Joseph: *The Jews of Kaszony, Subcarpathia.* New York, J. Eden, 1988.

Eckhardt Ferenc, Degré Alajos: *Emlékkönyv Illés József működésének 40. évfordulójára.* Budapest, 1942.

Fazekas József szerk.: *Vagyunk és leszünk.* A szlovenszkói magyarság társadalmi rajza 1918–1945. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1993.

Федака П.: *Національно-культурне відродження закарпатських українців у 20-30-і роки XX ст.* Ужгород, 2000.

Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944.* [sorozat: Nostra Tempora 7.] Fórum Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta–Dunaszerdahely, 2002.

Fejezetek a csehszlovákiai magyarság történetéből. Kalligram Kiadó, Pozsony, 1993.

Flachbart Ernő: *Ruszinszkó autonómiája a nemzetközi és a csehszlovák alkotmányjog szempontjából.* Miskolc, 1934.

Flachbart Ernő: *A csehszlovákiai népszámlálások és a felvidéki kisebbségek nyelvi jogai.* Dunántúli Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda, Pécs, 1935.

Földváry László: *Kincstári erdők Kárpátalján.* Területi statisztika. I. r. Budapest, 1939.

Földváry László: *Kincstári erdők Kárpátalján.* Faállományviszonyok. II. r. Budapest, 1940.

Гранчак І., Болдижар М., Король І. ред.: *Закарпаття в складі Чехословаччини.* Проблеми відродження і національного розвитку. Ужгород, 1999.

Gyalai Mihály: *Magyar igazgatástörténeti helységnévlexikon 1723–1918 között, továbbá a későbbi államszervezetekbe osztott területek részletes adataival kiegészítve, általában 1989-ig*. Budapest, 1989.

Gyönyör József: *Mi lesz velünk, magyarokkal?* Lesz-e végre igazi hazánk? Fejezetek a csehszlovákiai magyarság történetéből 1918-tól napjainkig. Madách, Pozsony/Bratislava, 1990.

Hanak, Walter K.: *Podkarpatsko-Rusínská otázka, 1918–1945.* Praha, Spolecnost prátel Podkarpatské Rusi, 1998.

Hanak, Walter K.: *The Subcarpathian-Ruthenian question: 1918–1945.* [n. p.] Bishop Basil Takach Carpatho-Russian Historical Society [1962]

Horváth Lajos: *Kárpátalja képviselete a magyar országgyűlésben 1938–1945.* Budapest, Tarsoly Kiadó, 2002.

Hubay Imre: *Adatok Kárpátalja gazdasági földrajzához (1919–1939)*. [Nekudah ny.] Munkács, 1940.

Худанич В. ред.: *Карпатська Січ.* Ужгород, 1996.

Juhász Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919–1945*. 3. átdolg. kiadás. Budapest, 1988.

Kárpátalja településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai (1880–1941). KSH, Budapest, 1996.

Klimek J.: *Jak se dělal mír 1919.* Slovo k historii 24. Praha, 1989.

Кобаль Й.: *До історії національних меншин Австро-Угорщини.* Ужгород, 2001.

Kocsis Károly, Kocsisné Hodosi Eszter: *Magyarok a határainkon túl – a Kárpát-medencében.* 2. jav. kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.

Kovacsics József szerk.: *Magyarország nemzetiségeinek és a szomszédos államok magyarságának statisztikája (1910–1990)*. KSH, Budapest, 1994.

Kozauer, Nikolaus G.: *Die Karpaten-Ukraine zwischen den beiden Weltkriegen, unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Bevölkerung.* Esslingen am Neckar, Langer, 1979.

Kővágó László: *A Magyarországi Tanácsköztársaság és a nemzeti kérdés.* Budapest, 1979.

Лемак В.: *Карпатська Україна 1938–1939 років: державно-правовий аспект*. Ужгород, 1993.

Madarász Elemér szerk.: *Magyar politikai és közigazgatási compass (1919–1939)*. Kiadja: Magyar Politikai és Közigazgatási Compass Kiadóvállalat. Athenaeum ny., Budapest, é. n.

Магочій П.: *Формування національної самосвідомості: Подкарпатська Русь (1848–1948)*. Ужгород, 1994.

Маркусь В., Худанич В. ред.: *Закарпаття під Угорщиною 1938–1944 рр.* Нью-Йорк – Чікаго – Ужгород, 1999.

Маркусь В., Худанич В. ред.: *За українське Закарпаття.* Ужгород, 1994.

Мишанич О. ред.: *„Карпаторусинство": історія і сучасність.* Київ, 1994.

Móricz Kálmán: *Kárpátalja sorsfordulói.* Hatodik Síp Alapítvány, Budapest, 2001.

Moskovits, Malka: *The world that crumbled.* New York, Holocaust Library, 1993.
Nagy Zsuzsa, L.: *Magyarország története 1918–1945*. Debrecen, 1995.
Нариси історії Закарпаття. Т. ІІ. (1918–1945) Ред. кол.: Гранчак І., Балагурі Е., Грицак І., Ілько В., Поп І. Закарпаття, Ужгород, 1995.
Necas, Jaromír: *Politická situace na Podkarpatské Rusi (rok 1921)* Podkarpatská Rus (Series) sv. 18. Praha, Spolecnost prátel Podkarpatské Rusi, Ceská expedice, 1997.
Nemec, F.: *The Soviet seizure of Subcarpathian Ruthenia.* Toronto, W. B. Anderson, 1955.
Newman, Mark: *A survivor's memories: a test of everlasting survival.* St. Thomas, U.S.V.I., M. Newman, 1993.
Офіцинський Р.: *Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939–1944)*. Інститут історії України НАН України, Київ, 1997.
Офіцинський Р., Довганич О.: *Закарпатська молодь у роки другої світової війни*. ВВК Патент, Ужгород, 1995.
Ormos Mária: *Padovától Trianonig 1918–1920*. Budapest, 1984.
Ormos Mária: *Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós.* Pokoljárás a médiában és a politikában (1919–1941). 1-2. k. PolgART, Budapest, 2000.
Павленко Г.: *Німці на Закарпатті.* Ужгород, 1995.
Подкарпатська Русь 1919–1936. Ред.: Э. Бачинскаго. Ужгород, 1936.
Поп И.: *Чехословацко-венгерские отношения 1935–1939.* Москва, 1972.
Поп И.: *Энциклопедия Подкарпатской Руси.* Ужгород, 2001.
Popély Gyula: *Ellenszélben.* A felvidéki magyar kisebbség első évei a Csehszlovák Köztársaságban (1918–1925). Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1995.
Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században.* Osiris, Budapest, 1999.
Rothschild, Joseph: *Csehszlovákia története a két világháború között.* Studium Füzetek 2. Szeged, 1995.
Ruszin Emil: *Magyarok Kárpátalján.* A félmúlt üzenete. SZGTJ, Budapest, 1991.
Ságvári Ágnes: *Tanulmányok a magyarországi holocaust történetéből.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2002.
Shandor, Vincent: *Carpatho-Ukraine in the Twentieth Century.* A Political and Legal History. Ukrainian Research Institut, Harvard University, n. d.
Sebők László: *Határokon túli magyar helységnévszótár.* Teleki László Alapítvány, Budapest, 1997.
Střední Evropa a Podkarpatsá Rus. Redaktor a pořadatel publikace, Jaromír Hořec. Konference Střední Evropa a Podkarpatská Rus, 1996, Prague, Czech Republic. Podkarpatská Rus 16. sv. Praha, Společnost přátel Podkarpatske´ Rusi, 1997.
Švorc, Peter: *Zakliata krajina. Podkarpatská Rus, 1918–1946.* Prešov, Universum, 1996.
Szpivak, B., Trojan M.: *Felejthetetlen 40 nap*. Az 1919-es tanácshatalomért a Kárpátontúlon vívott harc történetéből. Uzshorod, 1969.
Стерчо П.: *Карпато-українська держава*. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Львів, 1994.
Stercho, Peter George: *Diplomacy of double morality. Europe's crossroads in Carpatho-Ukraine, 1919–1939.* [New York] Carpathian Research Center [1971]

Szvatkó Pál: *A visszatért magyarok.* A felvidéki magyarság húsz éve. Révai ny., Budapest, 1938.

Tilkovszky Lóránt: *Revízió és nemzetiségpolitika Magyarországon 1938–1941.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967.

Токар М.: *Руська національно-автономна партія.* Організація та діяльність. Ужгород, 2000.

Uhlíř D.: *Republikánská strana venkovského a malorolnického lidu 1918–1938.* Praha, 1988.

Українські Карпати. Матеріали міжнародної конференції „Українські Карпати: етнос, історія, культура". Ужгород, 1991.VIII.26.–IX.1. „Карпати", Ужгород, 1993.

Вегеш М. М.: *Карпатська Україна (1938–1939).* (Соціально-економічний і політичний розвиток.) УжДУ, Ужгород, 1993.

Вегеш М., Задорожний В.: *Велич і трагедія Карпатської України.* Ужгород, 1993.

Вегеш М. М., Гиря В. І., Король І. Ф.: *Угорська іредента на Закарпатті між двома світовими війнами (1918–1939).* Вид-во УжДУ, Ужгород, 1998.

Вегеш М. ред.: *Вони боронили Карпатську Україну.* Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців. Ужгород, 2002.

Встановлення радянської влади на Закарпатті у 1919 р. Ред. І. Гранчак. Ужгород, 1989.

Vznik CSR 1918 a Podkarpatská Rus. Sborník z mezinárodní konference v Praze. Usporádal Miroslav Balcar. Podkarpatská Rus 21. sv. Praha, Spolecnost prátel Podkarpatské Rusi, 1999.

Закарпатська Україна. Осінь 1944 року. Упор.: Задорожний В., Офіцинський Р. ВВК Патент, Ужгород, 1995.

Zakarpatská Ukrajina v rámci Ceskoslovenska, 1919–1939. Zborník materiálov zo 6. vedeckej karpatistickej konferencie, Presov, 2.-4. 9. 1998. Zostavovatel Mikulás Musinka. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Presoviensis. Slavistický zborník 3. Presov, Filozofická fakulta Presovskej univerzity, 2000.

Зиморя М., Гомоннай В., Вегеш М.: *Августин Волошин.* Ужгород, 1995.

Zlepko, Dmytro: *Die Entstehung der polnisch-ungarischen Grenze (Oktober 1938 bis 15. März 1939): Vergangenheitsbewältigung oder Grossmachtpolitik in Ostmitteleuropa.* Studia Hungarica 15. München, R. Trofenik, 1980.

Zoder J.: *Rodem a životem Konstantina Hrabára guvernéra Podkarpatské Rusi.* Užhorod, 1935.

Zseliczky Béla: *Kárpátalja a cseh és a szovjet politika érdekterében 1920–1945.* Napvilág Kiadó, Budapest, 1998.

b) Művelődés, oktatás, egyházak

Benedek András, S.: *Kárpátalja története és kultúrtörténete.* Bereményi Könyvkiadó, Budapest, 1995.

Czibulka Zoltán: *Kárpátalja településeinek vallási adatai, 1880–1941.* Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 2000.

Csomár Zoltán: *A csehszlovák államkeretbe kényszerített magyar református keresztyén egyház húszéves története (1918–1938)*. M. Kir. Állami ny., Ungvár, 1940.

Deschman Alajos: *Kárpátalja műemlékei.* Tájak-korok-múzeumok könyvtára. Budapest, 1990.

Fábry Zoltán: *Kúria. Kvaterka. Kultúra.* Adalékok a csehszlovákiai magyar kultúra első fejezetéhez (1918–1938). Slovenske vydavatelstvo krásnej literatury, 1964.

Faragó Ödön: *Írások és emlékek.* Lám ny., Užhorod, 1933.

Федака П.: *Нарис історії товариства Просвіта Карпатської Русі-України, 1920–1939.* Ужгород, 1991.

Fedinec Csilla: *Fejezetek a kárpátaljai magyar közoktatás történetéből (1938–1991)*. Officina Hungarica VIII. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest, 1999.

Felvidéki és kárpátaljai képzőművészek kiállítása. Nemzeti Szalon Művészeti Egyesület. 1943. február 28. – március 15. Fel. Kiadó: Kanizsai Nagy Antal. Özv. Ábrahámné ny., Budapest.

Гранчак І., Семедій І., Задорожний В. ред.: *Важливі віхи в історії Мукачівської греко-католицької єпархії.* Ужгород, 1998.

Игумен Гавриил: *Православная Церковь в Закарпатье (век XX)*. Киев, 1999.

Katalog výstavy „Umení a život Podkarpatké Rusi". Pořádané pod záštitou guvernéra Podkarpatské Rusi dra Antonína Beskida školským odborem Civilní Správy Poskarpatské Rusi v Užhorode 1924 20. březen – 1. kveten. Uspořadal a redigoval Sergej Makovskij.

Keresztény Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon.* Budapest – Beregszász, 2001.

Kisebbségi ének a beregi rónán. Kárpátaljai írók antológiája (1919–1944). Intermix Kiadó, Budapest–Ungvár, 1992.

Куля Ф.: *Німецькі школи на Закарпатті.* Ужгород, 1998.

Művészeti hetek Ungvár 1941. május 17. – június 8. Országos Irodalmi és Művészeti Tanács. Athenaeum, Budapest.

Небесник І.: *Художня освіта на Закарпатті у XX ст.: історико-педагогічний аспект.* Ужгород, 2000.

Палінчак М.: *Державно-церковні відносини на Закарпатті та в Східній Словаччині в 20–середині 30-х років XX століття.* Ужгород, 1996.

Peyer-Müller, Fritz: *A Kárpátaljai Református Egyház története a két világháború között – kitekintéssel a jelenre.* Kiadja: Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya. Budapest, 1994.

Пекар А.: *Нариси історії церкви Закарпаття.* Analecta OSBM. Series II. Sectio I. Vol. 50. 1997.

Sheregii, Iurii: *Narys istorii ukrains'kykh teatriv Zakarpats'koi Ukrainy do 1945 roku.* Zapysky Naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka. Istorychno-Filosofichna Sektsiia. t. 218. Priashiv. Slovats'ke pedahohichne vydavnytstvo v Bratyslavi, Viddil ukrains'koi literatury v Priashevi, 1993.

Sziklay Ferenc szerk.: *Kazinczy Évkönyv 1898–1928*. Kazinczy Kiadóvállalat, Kassa, 1929.

Tóth László szerk.: *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998*. Ister, Budapest, 1998.
Turczel Lajos: *Két kor mezsgyéjén.* A magyar irodalom fejlődési feltételei és problémái Csehszlovákiában 1918–1945 között. Bratislava, 1983.
Vozáry Aladár, R.: *A magyar és a magyar nyelvű újságírás a volt Csehszlovákiában.* (Adatok a magyar újságírás történetéhez.) Felvidéki Egyesületek Szövetsége. Kálvin ny., Munkács, 1942.

c) Kortárs vélemények, visszaemlékezések

Balogh Edgár: *Tíz nap Szegényországban.* Az előszót és a jegyzeteket írta Szigethy Gábor. Gondolkodó magyarok. Magvető, Budapest, 1988.
Бірчак В.: *Карпатська Україна: спомини і переживання.* Прага, 1940.
Bölöny József: *A Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról szóló törvényjavaslat bírálata.* Magyar Közigazgatás Könyvtára 12. Budapest, 1940.
Egan Imre, Dr.: *Milyen legyen a ruszin autonómia?!* Miravcsik Könyvnyomda, Ungvár, 1939, húsvét havában.
Fábry Zoltán: *Az éhség legendája. Kárpátalja: 1932. Kárpátaljai riport.* Az Út kiskönyvtára 4. Mező István szenátor kiadása. Pozsony, 1932.
Fenczik István: *A kárpátaljai autonómia és a kisebbségi kérdés.* [A Pécsi M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Kisebbségi Intézetének kiadványai.] Pécs, 1941.
Гренджа-Донський В.: *Щастя і горе Карпатської України.* Щоденник. Ужгород, 2002.
Hangel László szerk.: *Mit élt át a Felvidék?* Budapest, 1940.
Illés József, Viski: *A ruszinszkói kérdés.* [Az Országos Nemzeti Klub kiadványai.] Egyetemi ny., Budapest, 1939.
Дмитро Климпуш – головний комендант Карпатської Січі: документи, спогади, статті, вірші. Ужгород, 1997.
Клочурак С.: *До волі.* Ужгород, 1992.
Koren Emil: *Kárpátaljai napló, 1939–1945.* Piliscsaba, 1997.
Kozma Miklós: *Kárpátalja visszavétele.* Napló. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1999
Krúdy Gyula: *Havasi kürt*. Ruszin-Krajna kistükre. [Ruszka-Krajnai Népbiztosság, Garai ny.] [Bp.] 1919.
Kushchyns'kyi, A.: *Zakarpattia v borot'bi: spohady.* Buenos-Aires, Vyd-vo IUliiana Serediaka, 1981.
Marina Gyula: *Ruténsors.* Kárpátalja végzete. Toronto, 1977.
Morvay Zsigmond, Dr.: *Milyen legyen a ruszin autonómia?* (Válasz Dr. Egan Imre ny. főispán e címen megjelent tanulmányára.) Buschmann F. utódai könyvnyomda, Budapest, [1939].
Ortutay Tivadar: *Cseh világ a Kárpátokban.* Ungvár, 1941.
Ortutay Tivadar: *Két világháború sodrában.* Veszprém, 1986.
Padányi-Gulyás Béla: *Vallomás egy elsüllyedt világról.* München, 1975.
Парцей М.: *Заповіт Срібної Землі.* Львів, 2001.
Répay Jenő: *Életre ítélve: naplójegyzetek 1916–1920.* Ungvár –Budapest, [1995]
Ruthenia: Spearhead toward the West. by senator Charles J. Hokky Former Member of the Czechoslovakian Parliament. Translated by Dr. Alexander Gallus. [Problems Behind the Iron Curtain Series, No. 2.] Publisbed by the Danubian

Research and Information Center. Printed by Gilchrist County Journal, Trenton, Florida, 1966.

Шандор В.: *Спомини.* Карпатська Україна 1939–1945. Ужгород, 2000.

Stefan, Augustin: *From Carpatho-Ruthenia to Carpatho-Ukraine.* New York, Carpathian Star, 1954.

Stefan, Augustin: *Za pravdu i voliu: spomyny i deshcho z istorii Karpats´koi Ukrainy.* Biblioteka Proboiem ch. 14. Toronto, Proboiem, 1973.

Vozáry Aladár, R.: *Így történt! 1944. március 19. – 1945. január 18.* Második kiadás. Halász Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1945.

d) Iratok, dokumentumok, beszédek

A csehszlovákiai kommunista (bolseviki) pártnak, mely a III. Internacionale szekciója, választási kiáltványa Podkarpatszká Rusz dolgozóihoz. Viktoria ny., Ungvár – Užhorod, 1926.

A Csehszlovák Köztársaság Alkotmánylevele. Állami Könyvkiadó Hivatal, Prága, 1923.

A Csehszlovák Köztársaság népművelési törvényei és rendeletei. I. füzet. Összeáll. Sziklay Ferenc. Athenaeum Könyvnyomda, Košice – Kassa, 1935–1936.

A kisebbségek nyelvi jogai. Kiadta és magyarázó bevezetéssel ellátta: a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodája. Prága, 1926.

A közigazgatás szervezéséről és az országos, valamint a járási választásokról szóló törvények ismertetése. A vonatkozó törvények, rendeletek és joggyakorlat alapján kiadja a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodája. Concordia Könyvnyomda és Kiadóvállalat, Bratislava – Pozsony, [1927].

A magyar kormány egyéves munkája Kárpátalja népéért. Mi történt eddig Kárpátalján? A Kárpátaljai Terület Kormányzói Biztosi Hivatala, Ungvár, 1940, március hó. 38 p.

A Magyar-Rutén Párt jegyzéke a Népszövetséghez. Budapest, Egyetemi nyomda, 1921.

Árky Ákos: *A ruszinszkói magyarság és Ruszinszkó autonómiája.* Sylvester Rt., Budapest, 1927.

Az Orosz Központi Nemzeti Tanács törvényjavaslata az autonóm Podkárpátszká Rusz alkotmányáról. Kiad.: Bródy Andrej. Welber ny. [Munkács], Uzshorod, 1936.

Benes, Edvard: *Rech´ o podkarpatorusskoi probleme.* V Uzhgorode, Zemský výbor csl. obce legionárské; v generální komisi Orbis, Praha, 1934.

Borkanuk, Oleksa: *Az autonómia teljes megvalósításáért.* Kárpátalja gazdasági, szociális és kulturális színvonalának emeléséért. Skolnaja Pomoscs ny., Munkács – Mukačevo, 1937.

Botlik József, Dupka György: *Ez hát a hon…* Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918–1991. Mandátum – Universum, Budapest – Szeged, 1991.

Csatár István, Ölvedi János szerk.: *A visszatért Felvidék adattára.* Rákoczi Kiadó, Budapest, 1939.

Csatári György szerk.: *Zorja – Hajnal. A Kárpátaljai Tudományos Társaság (1941–1944).* Mandátum Kiadó – Hatodik Síp Alapítvány, Beregszász – Budapest, 1995.

Csiki Lajos: *A Felvidék és Kárpátalja felépítése az új magyar nemzetiségi politika vonalán.* Budapest, 1942.

Dokumenty o Podkarpatské Rusi. Uspořádal Jaromír Hořec. Podkarpatská Rus. 17. sv. Praha, Společnost přátel Podkarpatské Rusi v nakl. Ceská expedice, 1997.

Földesi Gyula: *Az autonóm Kárpátoroszország államjogi vázlata.* Földesi Gyula Könyvnyomdája, Užhorod, 1927.

Geleban, Michajlo: *„A meg nem elégedett őslakosok pártjának" alapszabálya és programja.* Viktoria ny., Ungvár – Užhorod, 1934.

Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945.* A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb külpolitikai szerződései. 2. átdolg. bőv. kiadás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1983.

Harsányi Iván, Jemnitz János, Székely Gábor összeáll.: *München 1938.* Diplomáciai és politikai dokumentumok. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988.

Карпаторусская трудовая партия. Ея цель, программы и организация. Пряшевъ, 1920.

Kemeneczky Kálmán: *A Slovenskón és Podkarpatská Rusban hatályos magyar és csehszlovák jog rendszerbe foglalása.* Igazságügyi, közigazgatási és pénzügyi (bankügyi) hármas mutató. Košice, 1924.

Korláth Endre *Parlamenti beszéde a kárpátaljai autonómiáról.* Elmondta: 1936. november 30-án a prágai parlament nemzetgyűlésének költségvetést tárgyaló ülésén. A Kárpáti Magyar Gazda különkiadása. Nyomtatva a Kálvin nyomdában, Mukačevo – Munkács. Berehovo – Beregszász, 1936.

Kozma Miklós: *Beszédek, cikkek, előadások 1935–1940.* IV. k. Budapest, 1940.

Kozma Miklós, vitéz: *Kárpátalja kormányzói biztosának – hivatal átvétele alkalmából – 1940. évi szeptember hó 15-én a kormányzói biztosi palota üvegcsarnokában elmondott beszéde.* Kormányzói Biztosság [Ungvár], 1940.

Kozma Miklós, vitéz: *A kárpátaljai terület kormányzói biztosa beszéde a 22 kárpátaljai férfi kitüntetésének átadása alkalmából.* M. Kir. Állami ny. kirendeltsége, Ungvár, 1940.

Masaryk T. G.: *Politikai gondolatok.* Ford.: Donner Pál. Prager Könyvkiadó Vállalat, Bratislava, 1935.

Masaryk T. G.: *A nemzetiségi kérdés.* Összeáll. és ford.: Szerényi Ferdinánd. Prager Könyvkiadó Vállalat, Bratislava, 1935.

Під прапором Великого Жовтня: збірник документів. Ужгород, 1959.

Ruszka-Krajna politikai jelentősége. Domokos László, György Endre és mások nyilatkozatai. Budapest, 1919.

Sbírka zákonů a nařízení státu cesko-slovenského. Ročník 1938. Částka 109. Vydána dne 16. prosince 1938. Obsah: (328. a 329.) 328. Ústavní zákon o autonomii Podkarpatské Rusi. – 329. Vyhláska o uplném zneni predpisu o autonomii Podkarpatské Rusi.

Teleki Pál, gróf *Országgyűlési beszédei.* I. kötet. 1917–1938. S. a. r. Papp Antal. A Studium kiadása. Budapest, é. n.

Teleki Pál, gróf *Országgyűlési beszédei.* II. kötet. 1938–1941. S. a. r. Papp Antal. A Studium kiadása. Budapest, é. n.

Teleki Pál, gróf: *Beszédek 1939*. Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság. Budapest, é. n.

Волошин А.: *Твори.* Ужгород, 1995.

Zhatkovich G. I.: *Otkrytoe-Exposé Dr. G. I. Zatkovica, byvsoho gubernatora Podkarpatskoj Rusi, o Podkarpatskoj Rusi.* Homestead. Pa., Rusin Information Bureau, [1922?]

Cikk, tanulmány

Politika

Ádám Magda: Eduard Beneš. *Rubicon,* 1994, 3. sz. 20-23. p.

Angyal Béla: A csehszlovákiai magyarság anyaországi támogatása a két világháború között. *Regio*, 2000, 3. sz. 133-178. p.

Angyal Béla: Magyar szervezetek és mozgalmak Csehszlovákiában 1918–1921. 1-2. r. *Fórum Társadalomtudományi Szemle.* 2000, 1. sz. 3-28. p.; uo., 2000, 2. sz. 67-84 p.

Angyal Béla: A csehszlovákiai magyarság választói magatartása a két világháború között. *Fórum Társadalomtudományi Szemle.* 2001, 1. sz. 3-48. p.

Barnovský M.: Niekol'ko poznámok k stranicko-politickej štruktúre na Podkarpatskej Rusi. *Československá historická ročenka* 1997. Brno, Masarykova univerzita, 1997. 89-93. p.

Czettler Antal: Lengyel tervek Közép-Európa újrarendezésére és Kárpátalja visszatérése a magyar anyaországhoz 1939 márciusában. 1-2. r. *Magyar szemle.* 10. 2001. 7-8. sz. 63-81. p.; uo. 9-10. sz. 54-76. p.

Cotelly István: Kárpátalja közigazgatás- és alkotmányjogi helyzete a Cseh-Szlovák köztársaságban. *Közigazgatástudomány.* Budapest, 1939, 233-249. p.

Делеган М.: „… Наші русини майже всі коло землі" Руська хліборобська (землеробська) партія на Закарпатті. *Карпатський край* 1995, №9-12. 68-71. p.

Делеган М.: Громадська діяльність підкарпатських студентів у вузах Чехословацької республіки. *Карпатський край* 1999, №1-3. 66-68. p.

Fedinec Csilla: Kárpátalja közigazgatása és tanügyigazgatása 1938–1944 között. *Magyar Pedagógia,* 1996, 4. sz. 367–375. p.

Fedinec Csilla: Kárpátalja anno (közigazgatási vázlat). *Pánsíp 1999*. 30–38. p.

Fedinec Csilla: Kárpátaljai autonómia-koncepciók 1918–1944 között. *Kisebbségkutatás* 2001, 3. sz. 450–469. p.

Fedinec Csilla: Kárpátaljai autonómia, határváltozások 1918–1944. *„… ahol a határ elválaszt"* Trianon és következményei a Kárpát-medencében. Kárpátia Könyvek. Szerk. Pásztor Cecília. Balassagyarmat–Várpalota, 2002. 415-436. p.

Fedinec Csilla: Állami és nemzeti kötődések a kárpátaljai regionális politikában. Bárdi Nándor, Fedinec Csilla szerk.: *Etnopolitika: a közösségi, magán- és nemzetközi érdekek viszonyrendszere Közép-Európában*. Budapest. TLA, 2003.

Ференц П.: Вплив геополітичного факторів на включення Закарпаття до складу Чехословаччини. Тиводар М., Балагурі Е., Павленко Г. ред.: *Carpatica – Карпатика. Етнічні та історичні традиції населення Українських Карпат кінця XVIII-XX ст.* Ужгород, 1999. 83-93. p.

Fidler J.: Francouzští generálové na Slovensku a Podkarpatské Rusi (1919–1925). *Vojenská história,* Bratislava, 2000, №3-4. 79-86. p.

Ганчин В.: Автономістичні тенденції на Закарпатті в XIX і XX ст. *Українські Карпати*. Матеріали міжнародної конференції „Українські Карпати: етнос, історія, культура". Ужгород, 1991.VIII.26.–IX.1. „Карпати", Ужгород, 1993. 145-152. p.

Гапоненко І.: Чехословацько-радянські переговори в 1944 р. І проблема Підкарпатської Русі. Лендєл М., Балагурі Е., Задорожний В. ред.: *Дослідження історії соціально-економічного розвитку країн Центральної та Південно-Східної Європи: сучасний стан, проблеми, перспективи.* Ужгород, 1998. 111-117. p.

Гранчак І. : Русини і русинство на Закарпатті. Болдижар М., Гранчак І., Кривський І. ред.: *Руснацький світ.* Ужгород, 1999. 19-30. p.

Гранчак І.: Хто такі русини і чого вони хочуть? *Політика і час.* Київ, 1993, №12. 45-51. p.

Horváth Lajos: A kárpátaljai ruszin autonómia ügye 1939–1944. Teleki Pál tervezete. *Honismeret,* 1992, 5. sz. 9-13. p.

Худанич В., Боднар В.: Руська Крайна в 1918–1919 роках. *Культура Українських Карпат: традиції і сучасність.* Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1994. 272-280. p.

Illésfalvi Péter: A hegyicsapatok megszervezése a magyar királyi honvédségnél 1939–40-ben. Hadtörténeti Közlemények 2000, 4. sz. 743-767. p.

Якимович Б.: Драма Карпатської України: події 1938-39 рр. На Закакарпатті і спроба їх сучасної оцінки. *Дзвін* 1990 №11. 84-97. p.

Kobály József: Kárpátaljai rutének. Mítosz és valóság. *Dunatáji Figyelő* 1992, 2. sz. 38-40. p.

Konečný S.: *Alexander Beskid a Podkarpatská Rus do roku 1939.* Vznik ČSR 1918 a Podkarpatská Rus. Praha, 1999. 74-86. p.

Король І. Ф.: Солідарність комуністів Країни Рад та Угорщини в революційній боротьбі (1918–1919 рр.). *Український історичний журнал*, 1989, №3. 76-83. p.

Koteczki István: A magyar légierő megszervezése és a kárpátaljai hadművelet légi eseményei. *Belvedere meridionale* 11. 1999. 7-8. sz. 129-136. p.

Lichtej I.: Podkarpatská Rus v Československu: formování systému státního zřízení (1919–1925). Boldt F. ed.: *Velké dějiny malý narod.* Praha, 1995. 175-185. p.

Ліхтей І.: До питання становлення політичної системи на Закарпатті (Блок землеробських партій) *Вісник УжДУ.* І. Серія історія. Ужгород, 1995.

Majsai, Tamás: A kőrösmezei zsidó deportálás 1941-ben. *Ráday Gyűjtemény Évkönyve* IV-V. 1984-85. 59-86. p.

Nagy Zsuzsa, L.: A Párizs környéki békék. Glatz Ferenc szerk.: *Magyarok a Kárpát-medencében.* Budapest, 1989.

Pataky Iván: Kárpátalja bombázása 1944-ben. *A Repüléstörténeti Konferencia közleményei.* 1999. 47-52. p.

Pop I.: T. G. Masaryk a otázka Podkarpatské Rusi v záveru první svetové války a v dobe Pařižské mírové konference. *První sveválka, modrní demokracie a T. G. Masaryk.* Praha, 1995. 237-250. p.

Razgulov Valerij: A 148423-as számú ügyirat. 1-3. *Hatodik síp.*1994. tél. 20-24. p.; 1995. tavasz. 20-24. p.; nyár. 20-25. p.

Ságvári Ágnes: Holocaust Kárpátalján 1941-ben. *Múltunk* 1999, 2. sz. 116-144. p.

Sonnevend Péter: A szlovákiai és kárpátaljai németek élet- és tudati viszonyai a két világháború közötti időszakban. *Kisebbségkutatás* 1991/1992, 4. sz. 405-407. p.

Sótonyi Gábor: Kárpátalja közigazgatása. Martonffy Károly szerk.: *Közigazgatásunk nemzetközi kapcsolatai.* Budapest, 1941. 617-624. p.

Spolarich János: A poadkarpatszka ruszi szőlőművelés és borkereskedés történetéből. *Köztársasági Magyar Híradó,* Ungvár, 1932. 3., 4., 5. sz.

Šrámek P.: Osudové křižovatky generala Lva Prchaly. *Historie 95.* Sborník z celostátní studenstké vědecké konference v Ostravě. Ostrava, 1996.

Suško L.: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajine v období od septembrovej krizy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. *Československý časopis historický.* Praha, 1973, č. 2. 161-197. p.

Тиводар М.: Етноісторичний та етнокультурний розвиток українців Закарпаття. Балагурі Е., Павленко Г. ред.: *Carpatica – Карпатика. Етнічні та історичні традиції населення Українських Карпат кінця XVIII-XX ст.* Ужгород, 1999. 4-64. p.

Токар М.: Німецька партія в Закарпатті. Вегеш М., Балагурі Е., Віднянський С. ред.: *Carpatica – Карпатика. Актуальні проблеми вітчизняної і зарубіжної історії і культури.* Ужгород, 2001. 52-56. p.

Tóth István: Szempontok a kárpátaljai magyar kisebbség önszerveződésének történetéhez. *Regio*, 1991, 2. sz. 130-147. p.

Tóth István: Autonómia: kárpátaljai vágyak és a valóság. Bíró Gáspár szerk.: *Autonómia és integráció.* Magyar Szemle Könyvek, Budapest, 1993. 64-91. p.

Tóth István: Ruszin autonóm törekvések és Trianon. *Forrás,* 1997, 5. sz. 46-54. p.

Трубайчук А.: Українське питання в європейських міжнародних відносинах (1938–1945). *Київська старовина*, 1996, № 2-3. 104-118. p.

Udvari István: Ruszinok. *Együtt élő népek a Kárpát-medencében.* Ács Zoltán szerk. Auktor Könyvkiadó, Budapest, 1994. 177-199. p.

Vasas Géza: A belső önrendelkezés érvényessége. A ruszin autonómia rövid története 1918 őszétől 1939 márciusáig. *Valóság* 1999, 8. sz. 19–34. o.

Vasas Géza: A ruszin autonómia válaszútjain (1939. március–szeptember). *Aetas* 2000, 4. sz. 64–87. o.

Вегеш М. М.: Августин Волошин і Карпатська Україна. *Сторінки історії України*. XX століття. Київ, 1992.

Вегеш М., Задорожний В.: Карпатська Україна в 1938–1939 рр.: деякі аспекти соціально-економічного і політичного розвитку. *Український історичний журнал*, 1995, №2. 42-51. p.

Вегеш М. М., Віднянський С. В.: Антиукраїнська і антическа діяльність угорських агентів у Карпатській Україні на прикінці 30-х років. *Сучасність*, 1998, №6. С. 78-84.

Zatloukal J. red.: *Podkarpatská Rus.* Bratislava, 1936.

Зимомря М.: Закарпаття в колі наукових зацікавлень німецькомовних вчених. Павленко Г. гол. ред.: *Carpatica – Карпатика. Актуальні проблеми історії і культури Закарпаття.* Ужгород, 1992. 135-142. p.

Művelődés, oktatás, egyházak

Alapy Gyula: Kisebbségi irodalmunk tíz éve (1919–1928) és ennek könyvészete. *Kazinczy Évkönyv 1898–1928*. Szerk. Sziklay Ferenc. Kazinczy Kiadóvállalat, Kassa, 1929.

Balla Gyula: Kárpátaljai magyarság 1918–1988. *Jelentések a határokon túli magyar kisebbségek helyzetéről.* ELTE–MKKE, Budapest, 1988.

Boksay Gyula: A Kurtyák Iván Közművelődési Egyesület. *Kisebbségi Körlevél,* 1942, 1. sz.

Данко О.: Угорська політика відносно православної церкви на Закарпатті в 1939–1944 рр. *Культура Українських Карпат: традиції і сучасність.* Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1994. 349-364. p.

Elmer István: Hitélet és nemzetiségek Kárpátalján. *Polisz* 2001. 57. sz. 26-31. p.

Fedinec Csilla: A rendszerváltás Kárpátalja oktatásügyében 1944–1945-ben. *Pánsíp* 1997, 3. sz. 30–38. p.

Fedinec Csilla: Adalékok Kárpátalja iskolatörténetéhez (1938–1944). *Szemelvények Kelet-Magyarország és Kárpátalja iskolatörténetéből.* Nyíregyháza, 1998. 124–129. p.

Fedinec Csilla: Nemzetiségi iskolahálózat és magyaroktatás Kárpátalján. Sipos Lajos szerk.: *Iskolaszerkezet és irodalomtanítás a Kárpát-medencében.* Budapest, Pont Kiadó, 2003. 129-147. p.

Fedinec Csilla: Magyar könyvkiadás és képzőművészet kapcsolata Kárpátalján (1918-tól napjainkig) *Az elsüllyedt jelek. I. A 20. századi magyar könyvillusztráció Magyarország határain kívül 1918-tól napjainkig.* Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társasága, 2003. 138-171. p.

Kinczler Irén: Akikről megfeledkeztünk. Az egykori Kárpátalja evangélikussága. [1920-1945] *Credo* 1998. 3-4. sz. 85-87. p.

Medve Anna, Medve Zoltán: A kárpátaljai Petőfi- és Ady-fordítások (1939-44) művelődéstörténeti háttere. *Hungaro-ruthenica* 2001, 2. sz. 109-116. p.

Пекар А.: Мукачівська єпархія і Галицька митрополія. *Українські Карпати*. Матеріали міжнародної конференції „Українські Карпати: етнос, історія, культура". Ужгород, 1991.VIII.26.–IX.1. „Карпати", Ужгород, 1993. 398-405. p.

Поп І.: Закарпатська школа живопису як феномен національного і культурного відродження. Павленко Г. гол. ред.: *Carpatica – Карпатика. Актуальні проблеми історії і культури Закарпаття.* Ужгород, 1992. 181-196. p.

Посисень Г.: Палаюча глина минувшини (Про Етнографічне Товариство Підкарпатської Русі) *Tuca* 1993, №1-2. 120-128. p.

Kortárs vélemények, visszaemlékezések

Balogh Arthur: Vélemények a ruszin autonómiáról. *Magyar Kisebbség,* 1939.VIII.1.

Bölöny József: Kárpátalja önkormányzata. *Magyar Nemzet,* 1939.IV.5.

Ferdinandy Mihály: Magyarország és Kárpátalja. *Magyar Nemzet,* 1939.III.22.

Ferdinandy Mihály: „A ruszin probléma végleges megoldása előtt". Válasz Kontratovics Irén levelére. *Magyar Nemzet,* 1939.III.25.
Jaross Gyula: Állítsák föl Ruszinszkóban a kath. autonómiát. *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1922.I.16.
Kontratovics Irén: A ruszin probléma végleges megoldása előtt. *Magyar Nemzet,* 1939.III.23.
Milotay István: Ruszinszkó. *Új Magyarság,* 1939.III.25.
Milyen legyen Kárpátalja autonómiája? (Illés József, Szántay-Szemán István, Morvay Zsigmond, Ortutay Jenő nyilatkozata). *Új Magyarság,* 1939.IV.9.
Szabó Oreszt, Dr.: A Ruszinföld autonómiája. *Pesti Hírlap,* 1939.IV.2.

Iratok, dokumentumok, beszédek

A Kárpátaljai Földműves Szövetség programja. *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1920.VIII.18.
A Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetsége. *Kárpátaljai Magyar Gazda.* Naptár az 1923-ik évre. Ungvár, 1922.
A Ruszinszkói Őslakosság Autonóm Pártjának programja. *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1921.III.13.
Felhívás a Magyar Nemzeti Párt megalakítására és a párt programjának alapelvei. *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1925.X.18.
Kiáltvány [Generalny Statutum]. *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1925.VI.7.
Ruszinszkói Magyar Jogpárt programja. *Ruszinszkói Magyar Hírlap,* 1920.VIII.3.
Teleki Pál miniszterelnök felszólalása Kárpátalja autonómiájáról a MOVE 1939. március 22-i budapesti serlegvacsoráján. *Magyar Nemzet,* 1939.III.23.
Teleki Pál miniszterelnök felszólalása Kárpátalja autonómiájáról a MÉP 1939. március 12-i budapesti ülésén. *Magyar Nemzet,* 1939.III.24.
Törvényjavaslat a Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról [1940. január] *Közigazgatástudomány,* 1941, 1. sz. 25-29. p.

FÜGGELÉK

Kárpátaljai magyar nyelvű könyvtermés, 1918–1944

I. Sorozatok

Ruszin-krajnai Könyvtár – sorozat

1. Krúdy Gyula: *Havasi kürt.* Ruszin-Krajna kistükre. [Ruszka-Krajnai Népbiztosság, Garai ny.] [Bp.] 1919. 96 p.

A Néplap Könyvtára – sorozat

1. Szerényi Ferdinánd: *Magyar sorsunk tükre.* Levelek a magyar néphez. 1. r. Skolnaja Pomosč ny., Užhorod, 1923. 56 p.

Hitvédelmi füzetek – sorozat

1. Sztojka János: *A kárpátaljai oroszoknak a katholikus egyházzal való egyesülése történetének megvilágítása és a „pravoszlávia”.* Lám ny., Užhorod – Ungvár, 1926. 36 p.

A Néplap Műkedvelő Színtára – sorozat

2. Mónus Gyula: *Zilárd királyfi.* Gyermekszínmű. Népmesék nyomán. Skolnaja Pomosč ny., Užhorod, 1927. 55 p.
5. Preiss Gabriella: *A mostohaleány.* Dráma a falusi életből. Skolnaja Pomosč ny., Užhorod, 1927. 47 p.
6. Győrffy Lajos: *Bolond Istók.* Népszínmű. Petőfi Sándor verse alapján. Skolnaja Pomosč ny., Užhorod, 1928. 56 p.

Cserkész-könyvtár – sorozat

1. Ewald Károly: *A kétlábú.* Regény. Ford. Szerényi Ferdinándné. Viktória ny., Užhorod, 1924. 71 p.

A Szeretet Kiskönyvtára – sorozat

1. Bouwman Harm: *Az egyházfegyelem.* Ford. Galambos Zoltán. Kálvin ny., Beregszász, 1924. 16 p.
2. Szabó Béla: *Egy vak leány csodálatos története.* Kálvin ny., Beregszász, 1924. 15 p.
3–4. Peleskey Sándor: *Építő esetek.* Kálvin ny., Beregszász, 1924. 32 p.

5. Nagy Lajos: *Kálvin* [Calvin Jean]. Az Isten igéjének diadalmas vitéze. Kálvin ny., Beregszász, 1924. 15 p.
6. Vajas Klára: *Hol járt Gyurika?* [Elbeszélés.] Kálvin ny., Beregszász, 1924.
7. Nagy Lajos: *A kis Bodnár Mariska története.* [Elbeszélés.] Kálvin ny., Beregszász, 1924. 19 p.

8–10. Bácsy Gyula: *Kis káté.* A református vallás alapigazságai. Konfirmandusok és bizonyos hitre vágyó lelkek számára. Kálvin ny., Beregszász, 1924. 51 p.

11. Nagy Lajos: *Vallás nélkül.* [Elbeszélés.] [Kersék János. Édesanyám imakönyve.] [Vers.] Kálvin ny., Beregszász, 1925. 16 p.
12. Boross Kálmán: *Egyházi évkör.* Kálvin ny., Beregszász, [1925]. 30 p.
13. Szabó Béla: *Vallásunk és egyházunk a múltban rövid időrendi áttekintésben.* Kálvin ny., Beregszász, 1925. 23 p.
14. Zsemlye Lajos: *A kálvinizmus és a vagyon kérdése.* Kálvin ny., Beregszász, 1925. 23 p.
15. Péter Mihály: *A magyar református lelkipásztor a történelemben.* Kálvin ny., Beregszász, 1925. 15 p.
16. Péter Mihály: *A pátens korának egyháztörténeti tanulságai.* Kálvin ny., Beregszász, 1926. 20 p.

A Jó Barátom Kiskönyvtára – sorozat

1. Czabán Samu: *A főpróba.* Egyfelvonásos színdarab gyermekek számára. Farkas Antal. Kincsek a porban, kincsek a lélekben. Gyermekszíndarab. Merkur ny., Berehovo, é. n. 42 p.
2. Ilku Pál: *A munka himnusza. Az anyaszív.* Ifjúsági színművek. Kálvin ny., Beregszász, 1934. 43 p.

Irodalmi és Tudományos Könyvtár – sorozat

7. Bacsinszky Tivadar: *Orosz–ruszin kapcsolatok a XIX. sz. közepén.* KTT, Ungvár, 1942. 108 p.
9. Hrabár Sándor: *Kárpátalja ragadozó madarai.* KTT, Ungvár, 1942. 70 p.

Sztripszky Hiador: *Volt-e könyvsajtó a máramarosi Körtvélyesen?* KTT, Ungvár, 1942. 32 p.

14. Balogh Beéry László: *A ruszinság rokonsági kapcsolatai.* KTT, Ungvár, 1942. 10 p.
15. Balás Vilmos: *Az Erdős Kárpátok és a Nagy-Alföld, ruszinok és magyarok.* KTT, Ungvár, 1942. 23 p.
18. Papp György: *A munkácsi egyházmegye székeskáptalanjának statutumai.* KTT, Ungvár, 1942. 23 p.
19. Sipos István: *Mikor kötelezi a kódex a keleti egyházat?* KTT, Ungvár, 1942. 7 p.
21. Jankovich József: *A munkácsi Lehoczky-múzeum régészeti ásatásai a cseh megszállás alatt.* KTT, Ungvár, 1942. 17 p.
22. Szova-Gmitrov Péter: *Ungvár őskora.* KTT, Ungvár, 1942. 63 p.
25. Zádor Dezső: *A ruszin népdalköltészet kolomöjkái.* KTT, Ungvár, 1942. 13 p.
26. Borsos-Kumjátszky Gyula: *Bogdáni búcsú.* Ford. Lovassy Andor. KTT, Ungvár, 1942. 6 p.

27. Győrffy István: *Kárpátalja növényvilága és gyakorlati haszna, valamint megoldatlan kérdései.* KTT, Ungvár, 1942. 38 p.
34. Gáspár János: *A keleti szlávok antropológiája, különös tekintettel a kárpátaljai ruszinokra.* KTT, Ungvár, 1944. 168 p.
36. Sztripszky Hiador: *Egyházi shematismusaink és a helységnevek.* KTT, Ungvár, 1943. 24 p.
40. Potusnyák Fegyir: *A ruszin népviselet.* KTT, Ungvár, 1944. 28 p.

A debreceni Tisza István Tudományegyetem Kelet-európai Történelem Szemináriumának kiadványai – sorozat

1. Ihnát András: *Báthory István orosz háborúi.* KTT, Ungvár, 1942. 32 p.

Szláv Írók – sorozat

1. *Ruszin elbeszélők.* [Elbeszélések, regénytöredékek.] KTT, Ungvár, 1943. 104 p.

II. Időszaki kiadványok

A Néplap naptára az 1926. évre. Skolnaja Pomoscs ny., Užhorod – Ungvár, 1925. 24 p.
A szeretet naptára az 1926. évre. A ref. egyházi konvent kiadása, Kálvin ny., Beregszász – Berehovo, 1925. 176 p.
Emléklapok az Ungvári Aranyérmes Dalárda 70 éves jubileumára. 1864–1934. Viktória ny., Užhorod – Ungvár, 1934. 16 p.
Kárpátaljai magyar almanach az 1925. évre. Szerk. és kiadja Kun István. Lám Rt. ny., Užhorod – Ungvár, 1925. 113. p.
Kárpátaljai magyar Gazda-naptár az 1923. évre. Szerk. Jaross Gyula, Bakó Gábor, Danelik János. Füldesi ny., Užhorod – Ungvár, 1923. 166 p.
Ua., 1925. 123 p.
Köztársasági magyar földmíves-népkönyv az 1928-as szökőévre. Užhorod – Ungvár, 1927. 32 p.
Ruszinszkói almanach. Naptári résszel és Podk. Rus címtárával. Szerk. Demkó Mihály. 1925. Lám ny., Užhorod – Ungvár, 1924. 105 p.
ЗОРЯ HAJNAL. A Kárpátaljai Tudományos Társaság [két nyelvű] folyóirata. I. évf. 1941. 1-2. sz. 196 p.
Ua. II. évf. 1942. 1-2. sz. 231 p.; 3-4. sz.(az évfolyam folyamatosan számozva) 476 p.
Ua. III, évf. 1-4. sz. 612 p.
Zsidó családi és kereskedelmi naptár az 5685., 1924. évre. Szerk. Szerényi Béla és Barát Henrik. Viktoria ny., Užhorod – Ungvár, 1924. 116 p.
Ua. 5686., 1925-26. évre. 112 p.
Ua. 5687., 1926-27. évre. 95 p.

III. Könyvkatalógus

A szlovenszkói és podkarpatszká ruszi grafikai munkások egyesülete užhorodi helycsoportja könyvtárának könyvjegyzéke. Skolnaja Pomoscs ny., Ungvár – Užhorod, 1935. 23 p.

„Modern" kölcsönkönyvtár Ungvár. Könyvjegyzék. [Ungmegyei ny., Ungvár, 1942] 34 p.

IV. Szervezetek, testületek

Balassa József: *A szabadkőművesség kézikönyve.* 1. Inasfok. Lám ny., Užhorod – Ungvár, 1934. 99 p.

A Kárpátaljai Tudományos Társaság alapszabályai. KTT ny., Ungvár, 1941. 16 p.

A Podkarpatska Rusi Magyar Dalos Szövetség alapszabályai. Beregszász: Kálvin nyomda, 1934. 18 p.

A Podkarpatszka Ruszi Tűzoltóság egységes szolgálati és gyakorlati szabályzata. Földesi ny., Užhorod – Ungvár, 1933. 167 p.

Jelentés a „Podkarpatska Rusi Zsidó Árvagyámolító Egyesület" munkásságáról (1920–1926). Pannonia ny., Munkács – Mukačevo, 1927. 32 p.

Az Ungvári Athletikai Club alapszabályai. Viktoria ny., Ungvár [1941] 16 p.

V. Orvostudomány, egészségügy

Útmutató Kárpátalja fontosabb gyógynövényeinek gyűjtéséhez Száhlender Károly irányítása mellett. Összeáll. Fodor István, Martin János. Állami ny., Ungvár, 1940. 112 p.

Mandel Mór: *A tüdő tuberculosisról.* Néhány új gondolat ennek kezeléséről és az izolálás új módszeréről. Novina ny., Ungvár – Užhorod, 1935. 48 p.

VI. Technika

Limotype. Technikai szakkönyv gépszedők számára. A szlovenszkói és kárpátaljai grafikai munkások egyesülete. Lám ny., Ungvár – Užhorod, 1932. 218 p.

VII. Teológia, vallás

Ájtatosság a szentévi búcsú elnyerhetéséért. Szt. Bazil rendiek nyomdája, Užhorod – Ungvár, 1934. 20 p.

Bárdos Antal: *Kis minister megtanít a helyes és alapos ministrálásra.* Szt. Bazil rendiek nyomdája, Užhorod – Ungvár, 1930. 45 p.

Boross Kálmán: *Levelek a menyországba.* Szeretet, Beregszász, 1925. 67 p.

Bujáló Bernát: *Gyermekbarát.* Imádságos és énekeskönyv. I. k. Szt. Bazil rendiek nyomdája, Užhorod – Ungvár, 1931. 288 p.

Uő.: ua. II. k. 1934. 288 p.

Csekes Béla: *Válasz a kommunisták vallásellenes támadásaira.* Kálvin ny., Munkács – Mukačevo, 1938. 23 p.

Csomár Zoltán: *Csendes órák.* Kis imakönyv az ifjúság és gyermekek számára. Földesi ny., Užhorod, 1936. 144 p.

Hóma Joákim: *Mennyei harmat.* Görög katolikus ifjúsági imakönyv. 2. bőv. K. Szt. Bazil-rendi könyvnyomda, Užhorod – Ungvár, 1936. 256 p.

Horny Oszkár: *Gloria.* Imádságos és énekeskönyv. A latin szertartású kath. hívek, különösen a tanuló ifjúság számára. Összeállítás. Unio ny., Užhorod, 1924. 424 p.

Kis katekizmus a munkácsi görög katolikus egyházmegye népiskoláinak számára. 9. k. Unio ny., Užhorod – Ungvár, 1926. 32 p.

Kiss Géza, Hegyaljai: *A legdrágább gyűrű.* Prédikáció. Székely – Illés ny., Ungvár, 1918. 16 p.

Konkoly-Thege István: *Református keresztyén vallástan az elemi iskolák III–IV. évfolyama tanulói számára.* Az egyetemes konvent által kötelező használatra elrendelt kiadás. A Kárpátaljai Ref. Egyházkerület iratterjesztése. Kálvin ny., Beregszász – Berehovo, 1935. 173 p.

Mondy Miklós: *Krisztussal Krisztusért.* Földesi ny., Užhorod, 1927. 127 p.

Pásztor Ferenc: *Dobó István temploma.* Emléksorok a dobóruszkai kibővült templom fölszentelése alkalmából. 1922. augusztus 6. Földesi ny., Užhorod – Ungvár, 1922. 31 p.

Szabó Béla: *Én hiszem és vallom!* Református keresztyén káté a heidelbergi káté alapján. Kárpátaljai Ref. Egyházkerület, [Beregszász] 1935. 68 p.

Az üdvösség útja vagy Szent Misszió képekben. Szt. Bazil-rendiek könyvnyomdája és kiadóhivatala, 1930. Užhorod – Ungvár, 1930. 93 p.

Reggeli és esti közös imádság. A bazilita internátus növendékei részére. [Ungvár.] KTT ny., Ungvár, 1941. 16 p.

Volosin, Avhustin: *Kis bibliai katekizmus.* A görög katholikusok elemi népiskolák alsó osztályai számára 6. k. Szt. Bazil-rendiek könyvkiadó hivatala, Užhorod – Ungvár, 1932. 135 p.

VIII. Szociológia, szociográfia

Mónus Gyula, Szerényi Ferdinánd: *Bene – Beňa község jelene és múltja.* (Szociográfiai tanulmány.) Kálvin ny., Beregszász, 1934. 71 p.

Vaszócsik Gyula: *A szlávpolitika és Podkárpátszka Rusz.* Szociológiai tanulmány. Ungmegyei ny., Uzhorod, 1923. 38 p.

IX. Politika

Az Orosz Központi Nemzeti Tanács törvényjavaslata az autonóm Podkárpátszká Rusz alkotmányáról. Kiad. Bródy Andrej. Welber ny. (Munkács), Uzshorod, 1936. 56 p.

A csehszlovákiai kommunista (bolseviki) pártnak, mely a III. Internacionale szekciója, választási kiáltványa Podkarpatszká Rusz dolgozóihoz. Viktoria ny., Ungvár – Užhorod, 1926. 30 p.

Csak a népfront kormány véd meg Hitler ellen! Eszenyi Balázs, Skolnaja Pomoscs ny., Ungvár – Užhorod, 1936. 48 p.

Egan Imre: *Milyen legyen a ruszin autonómia?!* Szerző, Miravcsik ny., Ungvár, 1939. 43 p.

Földesi Gyula: *Az autonóm Kárpátoroszország államjogi vázlata.* Földesi ny., Užhorod, 1927. 14 p.

Geleban, Michajlo: *„A meg nem elégedett őslakosok pártjának" alapszabálya és programja.* Viktoria ny., Ungvár – Užhorod, 1934. 20 p.

Holitscher, Artur: *A viszontlátott Amerika. Az USA átalakulása.* Ford. Sas Andor. Nekudah ny., Munkács – Mukačevo, 1931. 160 p.

Kovács Károly: *A kapitalizmus válsága Csehszlovákiában.* Munkás Újság, Skolnaja Pomoscs ny., Ungvár – Užhorod, 1935., 64 p.

Klein Sámuel: *Tervszerű és járható út a politikamentes és tartós világbéke felé.* Szt. Miklós ny. [Prešov], Beregszász – Beregovo, 1926. 16 p.

Levicky Mihály: *Nyílt levél a kommunista párt és a Vörös szakszervezetek összes tagjaihoz Kárpátalján.* Typographia ny., Munkács – Mukačevo, 1936. 14 p.

X. Történelem

Balkányi L.: *Deset let v Podkarpatské Rusi / Tíz év Podkarpatszka Ruszban: A. Rozsypal.* Uzhorod, 1933.

Beregszász rendezett tanácsú várossá való fejlesztésének 70. évfordulója. Beregszász, 1939.

Csomár Zoltán: *A csehszlovák államkeretbe kényszerített magyar református keresztyén egyház húszéves története (1918–1938)* M. Kir. Állami ny., Ungvár, 1940. 226 p.

Gaar Iván: *A régi Ungvár történetéből.* Visszaemlékezések 1. füzet. Unio, Uzshorod [192?] 30 p.

Jankovich (József Mihály) Josef M.: *Podkárpátszká Rusz a prehistoriában.* Naklad. Musejni Spoločnosti Lehockého v Mukačeve. Tisk. Novina. Mukačevo, 1931. 52 p.

Krofta Kamill: *A csehszlovák történelem kistükre.* Ford. Sas Andor. Novina, Mukačevo – Munkács, 1932. 148 p.

László Vladimir: *A magyarok őstörténete.* (Vázlat.) 2. bőv. kiad. Szt. Bazil-rend ny., Ungvár, 1940. 40 p.

Mi lesz a gyermekünkkel? Munkácsi Zsidó Iskolaegyesület, Munkács, 1939. 8 p.

Peleskey Sándor: *A viski református egyház története.* Viski ref. egyházközség, Beregszász [1925] 72 p.

Sas Andor: *Szabadalmas Munkács város levéltára 1376–1850.* A régi városi archivum történetének, anyagának és csoportosítási rendjének ismertetése. Grünstein ny., Munkács, 1927. 155 p.

Uő.: *Beregi szálfák útja Munkácstól Danzigig.* A munkácsi uradalom exportvállalkozása a napóleoni háborúk idején 1796–1803. Grünstein ny., Mukačevo – Munkács, 1928. 31 p.

Szova-Gmitrov Péter: *Ungvár múltja.* Szerző, Ungvár, 1944. 88 p.

Szulincsák László: *Mikor történt a kárpátaljai rutének betelepülése hazánkba?* Ungvár, 1918.

Vancura, Bohumír: *Zsidók közöttünk.* Párbeszéd napjainkban. Ford. Laky Imre. Szolidaritás Kiadó, Lám ny., Užhorod – Ungvár, 1938. 46 p.

Voith György: *Hodzsa, a dunai gondolat és a magyarság.* Pannonia ny., Munkács – Mukačevo, 1937. 77 p.

Uő.: *A zsidóság igaza.* Nekudah, Munkács – Mukačevo, 1938. 79 p.

Zatlukál Jenő, Zatlukál Elemér: *Adatok Podkarpatszka Rusz praehistoriájához.* 23 képpel. Nekudah ny., Munkács – Mukačevo, 1937. 188 p.

XI. Életrajzok

Bálint Miklós: *Masaryk G. Tamás élete.* Lám Rt. ny., Užhorod, 1928. 160 p.

Bálint Miklós, Kovách Béla: *A 80 éves Masaryk.* 1850–1930. Svoboda ny., Užhorod, 1930. 48 p.
Uő.: *A hodonini cselédháztól a prágai várig.* (Masaryk G. Tamás élete.) Svoboda, Užhorodon, 1934. 34 p.
Szerényi Ferdinánd: *Masaryk breviárium avagy munkánk vezérfonala.* Néplap, Lám ny., Užhorod – Ungvár, 1928. 236 p.
Uő.: *Komenszky breviárium.* Néplap, Užhorod – Ungvár [193?] 159 p.
Szőke István: *Ráday Pál 1677–1733.* Kálvin ny., Beregszász – Berehovo, 1934. 32 p.

XII. Gazdaság, jog, közigazgatás

A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara 1941. évi igazgatói jelentése. Ungvár, 1942.
A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara ... évi jelentése az ... működési évről. Előter. vitéz Ortutay Pál. Házi sokszorosítás, Ungvár, 1944.
A kárpátaljai terület állattenyésztési szabályrendelete. KTT ny., Ungvár [1942] 101 p.
Bernát Bertalan: *Kézikönyv a polgári büntető és közigazgatási ügyekben.* A bélyegek, illetékek és ügyvédi költségek kiszámításához Szlovenszkón és Podkarpatszká Ruszban. Skolnaja Pomoscs ny., Ungvár – Užhorod, 1931. 149 p.
Cvékus Sándor: *Gyümölcsfák ültetése és nevelése 17 ábrával.* Skolnaja Pomoscs, Ungvár – Užhorod, 1937. 57 p.
Hubay Imre: *Adatok Kárpátalja gazdasági földrajzához (1919–1939).* [Nekudah ny.] Munkács, 1940. 47 p.
Jaeger Béla: *A kéményseprőipar kátéja.* Szakiparosoknak, háztulajdonosoknak, magánosoknak és üzemeknek. Szerző, Lám ny., Ungvár – Užhorod, 1938., 102 p.
Munkács város szervezési szabályrendelete 1937. [Munkács 1938] ny. n. 118 p.
Tájékoztató a kárpátaljai területen végrehajtott földbirtokrendezés felülvizsgálásával kapcsolatos bejelentési kötelezettségről. KTT ny., Ungvár, 1942. 9 p.
Ungvár új utcanevei és telefonelőfizetőinek névsora. Ungvár [1940] ny. n. 8 p.
Ungvár thj. város szabályrendeletet a területen letelepedett állatorvosok magángyakorlatának díjazásáról. Földesi ny., Ungvár, 1944. 14 p.
Ungvár thj. város szabályrendeletet az ásványvíz és szikvíz adóról. Földesi ny., Ungvár, 1944. 8 p.
Ügyvédi peres díjszabás az ungvári kir. törvényszék és a kerületébe tartozó kir. járásbíróságok részére. Földesi ny., Ungvár, 1943. 16 p.
Vaszócsik Viktor: *Hogyan bélyegezzünk kereskedelmi iratokat.* Szerző [Užhorodon 1936] 72 p.
Az új illetéktörvény. (Az 1933. évi 65. és 66. sz. végrehajtási utasítás.) Magyarázatokkal és példákkal ellátta Vaszócsik Viktor. Balázs, Užhorod [1933] 40 p.

XIII. Társadalompolitika

Borkanuk, Oleksa: *Az autonómia teljes megvalósításáért.* Kárpátalja gazdasági, szociális és kulturális színvonalának emeléséért. Skolnaja Pomoscs ny., Munkács – Mukačevo, 1937. 14 p.
Fényes Samu: *Az antiszemitizmus elemzése.* Lám ny., Užhorod – Ungvár, 1934. 283. p.
Jabotinsky Vladimir: *A zsidó légió a világháborúban.* Nekudah Kiadó, Mukačevo, 1931. 230 p.
A magyar kormány egyéves munkája Kárpátalja népéért. Mi történt eddig Kárpátalján? A Kárpátaljai Terület Kormányzói Biztosi Hivatala, Ungvár, 1940.

Korláth Endre *Parlamenti beszéde a kárpátaljai autonómiáról.* Kárpáti Magyar Gazda, Berehovo – Beregszász, 1936. 20 p.
Kovács Károly: *Megtévesztők és megtévesztettek.* Szerző [Ungvárt 1935] 133 p.
Kozma Miklós, vitéz: *Kárpátalja kormányzói biztosának – hivatal átvétele alkalmából – 1940. évi szeptember hó 15-én a kormányzói biztosi palota üvegcsarnokában elmondott beszéde.* Kormányzói Biztosság [Ungvár] 1940. 11 p.
Uő.: *A kárpátaljai terület kormányzói biztosa beszéde a 22 kárpátaljai férfi kitüntetésének átadása alkalmából.* M. Kir. Állami ny. kirendeltsége, Ungvár, 1940. 15 p.
Čapek Karel: *Beszélgetések Masaryk Garrigue Tamással.* I. Ifjúkor. Ford. Sas Andor. Novina, Mukačevo – Munkács, 1933. 144 p.
Uő.: ua. II. Élet és Munka. 213 p.
Uő.: ua. III. Gondolkodás és élet. 1937. 264 p.
Masaryk T. G.: *Hogyan dolgozzunk?* 1898-ban tartott előadások. Ford. Sas Andor. Novina, Užhorod – Ungvár, 1936. 119.

XIV. Oktatás

Államvédelmi nevelés. Branná výchova. Podkarpatszka rusz I–VIII. osztályú magyar tannyelvű elemi iskolái részére. Összeáll. Földes Adolf és Husznai Gyula. Kiadja a Beregszászi Járás tanítósága, Haladás ny., Beregszász – Berehovo, 1938. 80 p.
Iskolai rendtartási szabályok a podkarpatszka ruszi állami polgári iskolai tanulók részére. Svoboda ny., Ungvár – Užhorod, 1932. 8 p.
Magyarorosz nyelvgyakorló könyv. Kiadja: a Kárpátaljai Területi Kormányzói Biztosi Hivatal Tanügyi Osztálya. Ungvár, 1939. 204 p.
Pótfüzet a kárpátaljai terület kormányzói biztosi hivatal tanügyi osztálya által 1939. évben kiadott Magyarorosz nyelvgyakorló könyvhöz. Állami ny., Ungvár, 1940. 13 p.
Kormos Gerő: *Számtan az osztatlan elemi iskolák II. csoportja (2. és 3. évfolyam) számára.* Földesi ny., Ungvár – Užhorod, 1926. 96 p.
Uő.: *Számtan az osztatlan elemi iskolák III. csoportja (4–5. évfolyam) számára.* Földesi ny., Ungvár – Užhorod, 1926. 130 p.
Uő.: *Szám- és méréstan az osztatlan elemi iskolák felső (III.) csoportja (IV–VI. évfolyam) osztott iskolák III–IV. osztálya részére.* Földesi ny., Ungvár – Užhorod, 1926. 130 p.
Uő.: ua. IV. csoport. 1930. 144 p.
Magyar irodalmi ismeretek. Magyar irodalomtörténeti segédkönyv különös tekintettel az érettségi tételekre. Összeáll. a munkácsi m. kir. állami „Árpád fejedelem" gimnázium VIII. osztálya. Sajtó alá rendezte Oláh Miklós. Kárpáti ny., Munkács, 1941. 206 p.
Mónus Gyula: *A népiskolai énektanításról.* A beregszászi tankerület tantervének nyomán és annak kiegészítése gyanánt. Kálvin ny., Beregszász, 1930. 77 p.

XV. Népművelés, kultúra

Antal Miklós: *A magyarországi Drugeth-család.* Ünnepi beszéd Drugeth János szobrának Ungváron tartott leleplezési ünnepségén. Ungvár [1943 Viktoria ny.] 22 p.
Faragó Ödön: *Írások és emlékek.* Lám, Užhorod, 1933. 208 p.

Fedor János: *Kultúrválság és kultúrforradalom.* Viktoria ny., Ungvár – Užhorod, 1934., 31 p.
Krónikás: *A munkácsi Árpád-szobor regénye.* Árpád Szoborbizottság, Kárpáti ny., Munkács, 1942. 13 p.
Tájékoztató és útmutató Ungvár thj. város iskolánkívüli népműveléséhez ... évben. [Viktoria ny.] Ungvár, 1943.
Vozáry Aladár, R.: *A magyar és a magyar nyelvű újságírás a volt Csehszlovákiában.* (Adatok a magyar újságírás történetéhez.) Felvidéki Egyesületek Szövetsége, Kálvin ny. Munkács, 1942. 8 p.

XVI. Nyelvtudomány

Boksay Emil, Révay Gyula, Brascsajkó Mihály: *Magyar–ruszin szótár.* Pedag. T-vo Podkarp. Ruszi, Ungvár – Užhorod, 1928. 516.
Ijjász Gyula: *A magyar nyelv eredete.* Földesi ny., Ungvár – Užhorod, 1931. 46 p.
Ivaskó György, Horthy István: *Magyar–orosz jogi szótár.* Szerzők, Munkács, 1922. 419 p.
Segédlet az orosz nyelvű lakossággal való érintkezéshez. [Kárpátalja.] KTT ny., Ungvár, 1942. 48 p.

XVII. Szépirodalom

Bartha Lajos: *Múlt. – A csodálatos iskola.* [Próza.] Lám ny., Ungvár – Užhorod, 1930. 193 p.
Uő.: *A zöld ember.* Kisregények. Lám ny., Ungvár – Užhorod, 1930. 212 p.
Uő.: *Lélek.* [Próza.] Lám ny. Ungvár – Užhorod, 1931. 283 p.
Uő.: *Tavaszi mámor és más drámák.* Lám ny., Ungvár – Užhorod, 1931. 268 p.
Benjámin Ferenc: *Virinátus. A jövő csodálatos embere.* [Regény.] Lám ny., Ungvár – Užhorod, 1930. 150 p.
Borz Hudákné Jakab Teréz: *Sorshúzás.* Kálvin ny., Munkács – Mukačevo, 1938. 176 p.
Czabán Samu: *Mese az erdőben.* Alkalmai gyermekdarab. Merkur ny., Beregszász – Berehovo, 1930. 30 p.
Uő.: *A főpróba.* Egyfelvonásos színdarab a szabadságról iskolás gyermekek számára. Merkur ny., Beregszász – Berehovo, 1932. 42 p.
Csehov, Antal: *Kérőben.* Tréfa egy felvonásban. Skolnaja Pomoscs, Ungvár – Užhorod, 1927. 18 p.
Demjén Ferenc: *Versek.* Szerző, Berehovo, 1933. 79 p.
Uő.: *Hegyek alján.* Versek. Merkur ny., Beregszász, 1935. 30 p.
Földessy Sándor: *A Pók.* Tragikomédia. Nagy Jenő, Beregszász – Berehovo, 1923. 31 p.
Fülöp Árpád: *Betlehem.* Színjáték. Ungvár – Užhorod, 1928.
Gável Béla: *Elveszett esztendők.* A „fővárosi zászlós" regénye. Welber ny., Mukačevo – Munkács, 1931. 322 p.
György Ferenc: *Címtelen levél.* Lám ny., Ungvár – Užhorod, 1932. 110 p.
Jaczkó Olga: *Csendes mederben.* Elbeszélések. Földesi ny., Uzshorod, 1925. 88 p.
Ják Sándor: *Neked irom...* Versei. Haladás, Berehovo [1937] 78 p.

Kallus Hermina: *Etelka.* Dráma 4 felvonásban. Reform, Munkács – Mukačevo, 1925. 53 p.
Kersék János: *Édesanyám imakönyve.* [Versek.] Kálvin ny., Beregszász – Berehovo, 1925. 16 p.
Kiss Géza, Hegyaljai: *Sziv a szivnek.* Versek, Székely – Illés ny., Ungvár, 1918. 92 p.
Kiss József: *Legendák nagyapámról.* [Próza.] Első teljes kiadás. Viktoria ny., Ungvár – Užhorod, 1927. 95 p.
Kiss László: *Nincs megállás.* Versek. Viktória, Ungvár [1940] 92 p.
Uő.: *Magányos csillag.* [Versek.] Viktória [Ungvár, 1943] 92 p.
Mécs László: *Hajnali harangszó.* [Versek.] Földesi ny., Užhorod, 1923. 157 p.
Mónus Gyula: *Verses gyermek beszélgetések iskolai ünnepélyekre.* Beregszászi járási közművelődési tanács. Skolnaja Pomoscs ny., Ungvár – Užhorod, 1930. 15 p.
Nuller, Méhl: *Kóser kolecolásai*... Viktoria ny., Ungvár – Užhorod, 1924. 80 p.
Pásztor Mihály: *Ludas Matyi.* Vígjáték. Ungvár – Užhorod, 1927.
Prerau Margit: *Minden pária nevében.* (Borító: Nagy Márton.) Versek. Viktoria ny., Uzshorod [19??] 76 p.
Rácz Pál: *A rongyszedő és más elbeszélések.* (Borító: Grünwald.) Földesi ny., Ungvár, 1921. 94 p.
Rózsa Ignác: *Eszter története 8 énekben.* Héber eredeti után. Reform Könyvnyomda, Munkács – Mukačevo, 1924. 15 p.
Sáfáry László: *Lendület.* Versek. Welber ny., Munkács, 1931. 44 p.
Uő.: *Verhovina.* Versek. Typografia ny., Munkács, 1935. 44 p.
Simon Menyhért: *Emberhez – szent utunk.* [Versek.] Munkácsi Művész-Club, Grosz ny., Munkács, 1922. 127 p.
Uő.: *Szivet, csak szivet!* Versek. Hermann és Welber ny., Mukačevo – Munkács, 1924. 55 p.
Uő.: *Életünk lényege.* [Versek.] Welber ny., Munkács, 1927. 72 p.
Uő.: *Kisebbségi ének.* Versek. 2. kiad. Kazinczy Könyv- és Lapkiadó, Munkács, 1937. 95 p.
Uő.: *Testvéreknek üzenem.* Versek. Szerző, Mukačevo – Munkács [1937] 136 p.
Stahlberger Miksa: *A bunkó.* Vagyis dzsentrik, zsidók és egyébféle történetek, szatirikus elbeszélések. Kárpátia ny., Munkács – Mukačevo, 1926. 79 p.
Uő.: *A Skorpió.* Az élet sötét mélységeiből. Kárpátia ny., Munkács – Mukačevo, 1929. 87. p.
Uő.: *Képek egy kis vidéki városkából.* Humoros elbeszélések I-II. Novina ny., Munkács – Mukačevo, 1931. 88, 87 p.
Sütő Kálmán: *Lelkeket jöttem venni.* Versei. Merkur ny., Beregszász, 1936. 68 p.
Szerényi Béla: *A Chasmoneusok.* Történelmi színmű 4 képben. Zsidó Néplap, Ungvár – Užhorod, 1928. 55 p.
Szabó Béla: *Két karácsony.* Ifjúsági színdarab. Kálvin ny. (Beregszász), Huszt, 1933. 29 p.
Uő.: *„Krisztus Urunknak áldott születésén."* Karácsonyi színjáték. Kálvin ny., Beregszász, 1934. 14 p.
Szmutkó Etelka: *A lélek énekel.* Kormos ny., Beregszász – Berehovo, 1930. 85 p.
Vajas Klára: *Fehér Ilona.* Elbeszélések fiatal lányoknak. Szeretet, Beregszász, 1927. 61 p.
Várady Ilona [Chalanskyné]: *Egy élet útja.* Színmű 6 felvonásban iskolás gyermekek részére. Skolnaja Pomoscs ny., Ungvár – Užhorod, 1935. 16 p.

XVIII. Riport

Bojcsuk József: *Romok árnyékában.* Riportsorozat a 25. századból. Lám ny., Ungvár – Užhorod, 1937. 125 p.

Grám Ábel: *Riporter a rács mögött. Börtönélmények.* Lám ny., Ungvár – Užhorod, 1935. 37 p.

Havas Emil: *Amerika „felfedzése”.* Riportsorozat. Viktoria ny., Užhorod – Ungvár, 1937. 160 p.

Vaskó László: *Miért? Halálra ítéltek között a vértenger idejében.* [Visszaemlékezések.] Lám, Užhorod – Ungvár [192?] 279 p.

(Összeállította: Fedinec Csilla)

Megjegyzés:
Az egyes tételek előtt szereplő sorszámok az adott sorozaton belül számot jelzik. Az esetlegesen hiányzó tételekről nincs információ, vagy nem magyar nyelvű (az Irodalom és Tudományos Könyvtár esetében).